HASAN
ÂLİ
YÜCEL

KLASİKLER
DİZİSİ

CXI

L.N. TOLSTOY

DİRİLİŞ

L.N. TOLSTOY

DİRİLİŞ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: AYŞE HACIHASANOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

VII.
BASIM

Genel Yayın: 1738

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY
DİRİLİŞ

ÖZGÜN ADI
Воскресение

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
AYŞE HACIHASANOĞLU

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MÜGE KARALOM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

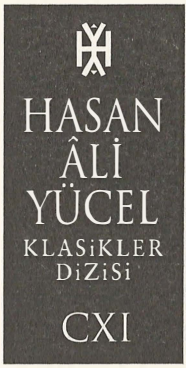
I. BASIM HAZİRAN 2009, İSTANBUL
VII. BASIM TEMMUZ 2016, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-666-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
MİMOZA MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
MERKEZ EFENDİ MAH. DAVUTPAŞA CAD. NO: 123 KAT: 1-3
ZEYTİNBURNU / İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 33198

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

DİRİLİŞ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
AYŞE HACIHASANOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

BÖLÜM I

Matta. Bap XVIII, Âyet 21. O zaman Petrus gelip İsa'ya dedi: Ya Rab! Kardeşim bana karşı kaç defa günah işlerse, ben onu bağışlayayım? Yedi kereye kadar mı?
Âyet 22. İsa ona dedi: Sana yedi kereye kadar değil, fakat yetmiş kere yediye kadar, diyorum.

Matta. BapVII, Âyet 3. Ve niçin kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği seçmezsin?

Yuhanna. Bap VIII, Âyet 7. ... kadının üzerine sizden günahsız olan önce taş atsın.

Luka. Bap VI, Âyet 40. Şakirt (öğrenci) muallîminden (öğretmen) üstün değildir; fakat kemale eren her şakirt muallimi gibi olur.[1]

1 İncil çevirileri için Kitabı Mukaddes Şirketi'nin İstanbul, 1958 baskısı *Tevrat ve İncil* kitabından yararlanılmıştır. (ç.n.)

I

Küçük bir yerde birkaç yüz bini bir araya gelmiş insanlar, üzerinde toplandıkları toprağı ne kadar bozmaya çalışmış, hiçbir şey yetişmesin diye taşlarla doldurmuş, taşların arasından uç veren otları yolmuş, ortalığı kömür ve petrol dumanına boğmuş, ağaçların orasını burasını kesmiş, tüm hayvanları ve kuşları kaçırmış olsalar da bahar, kentte bile yine bahardı. Güneş ısıtıyordu. Kökünden sökülmemiş otlar, yalnızca bulvarlardaki çimenliklerde değil, kaldırım taşlarının arasında da canlanarak büyüyor ve yeşeriyordu, akağaçlar, kavaklar, kuşkirazları yapışkan ve kokulu yapraklarını çıkarıyordu, ıhlamurların tomurcukları patlamak üzereydi; alacakargalar, serçeler ve güvercinler, bahar sevinciyle yuvalarını kurmuşlardı. Karasinekler güneşin ısıttığı duvarların önünde vızıldıyorlardı. Bitkiler de, kuşlar da, böcekler de, çocuklar da neşeliydi. Fakat insanlar, büyük, yetişkin insanlar, kendilerini ve birbirlerini aldatmaktan vazgeçmiyorlardı. İnsanlar, bu ilkbahar sabahını, tüm canlıların iyiliği için yaratılmış olan dünyanın bu güzelliğini, barış, dirlik düzenlik ve sevgi çağrıları yapan bu güzelliği değil, birbirlerine üstün gelmek için kendi uydurdukları şeyleri kutsal ve önemli sayıyorlardı.

İl hapishanesinin kalem odasında da aynı şekilde, baharın bütün hayvanlara ve insanlara verdiği duygusallık ve se-

vinç değil, hapishanede tutuklu bulunan ikisi kadın, biri erkek üç sanığın, bugün, yani 28 Nisan günü, sabah saat dokuzdan önce götürülmeleriyle ilgili bir gün önce alınmış olan numaralı, mühürlü, başlıklı bir kâğıt kutsal ve önemli sayılıyordu. Bu kadınlardan biri, çok önemli bir suçlu olarak tek başına götürülecekti. Başgardiyan, 28 Nisan günü, sabahın sekizinde hapishanenin kadınlar bölümünün leş gibi kokan, karanlık koridoruna işte bu emir uyarınca girmişti. Başgardiyanın ardından koridora, yorgun suratlı, kıvırcık, kır saçlı bir kadın girdi. Kadının sırtında, beli mavi kenarlı bir kemerle büzülmüş, kol uçları şeritli bir gömlek vardı. Kadınlar bölümünün gardiyanı olan bu kadın, nöbetçi gardiyanla birlikte koridora açılan koğuş kapılarından birine yaklaşırken başgardiyana:

"Maslova için mi geldiniz?" diye sordu.

Nöbetçi gardiyan, demiri gümbürdeterek kilidi açtıktan sonra koridordakinden de pis kokan bir havanın hızla dışarı taştığı koğuş kapısını açıp:

"Maslova, duruşmaya!" diye bağırdı ve kapıyı kapatarak bekledi.

Hapishane avlusunda bile rüzgârın tarlalardan kente getirdiği taptaze, cana can katan bir hava vardı. Fakat koridordaki hava, dışkı, katran ve çürük kokularına doymuş, buraya yeni gelen her insanı anında bezginliğe ve kedere sürükleyen ezici bir hastalık havasıydı. Dışardan gelmiş olan kadın gardiyan da, bu fena havaya alışkın olduğu halde, aynı şeyi hissetmişti. Koridora girer girmez üzerine bir yorgunluk çökmüş, uyuma isteği bastırmıştı.

Koğuştan kadın sesleri ve çıplak ayakların oraya buraya koşuşmaları duyuluyordu.

"Sana söylüyorum Maslova, kımılda biraz," diye bağırdı başgardiyan koğuş kapısına doğru.

İki dakika kadar sonra, beyaz etek ve beyaz bluz üzerine gri hapishane önlüğü giymiş kısa boylu, çok iri göğüslü

genç bir kadın çevik adımlarla kapıdan çıktı, hızla dönüp gardiyanın yanında durdu. Kadının ayaklarında pamuklu çoraplar, çorapların üstünde hapishane ayakkabıları vardı, başına üç köşeli beyaz bir örtü bağlamıştı. Örtünün altından kıvırcık kara saçlarını salıvermişti. Galiba bunu mahsus yapmıştı. Kadının yüzü, uzun süre hapiste kalmış insanların yüzünde görülen ve ambarda kalmış patateslerin filizlerini andıran beyazlıktaydı. Küçük, ama geniş elleriyle önlüğün geniş yakasından görünen dolgun boynu da aynı beyazlıktaydı. Bu yüzde, özellikle bu yüzün donuk beyazlığında, pırıl pırıl parlayan, biri biraz şehla, biraz şiş fakat çok canlı kapkara gözler insanı hayran bırakıyordu. İri göğsünü ileri çıkararak dimdik duruyordu. Koridora çıkarken başını hafifçe geri atmış, dosdoğru gardiyanın gözlerinin içine bakmıştı, kendisinden istenecek her şeyi yapmaya hazır bir halde bekliyordu. Gardiyan kapıyı tam kapatmak üzereyken, içerden başı açık, kır saçlı, yaşlı bir kadının solgun, ciddi ve buruşuk suratı göründü. Yaşlı kadın Maslova'ya bir şeyler söylemeye başlamıştı ki gardiyan kapıyı yaşlı kadının yüzüne doğru itti ve yüz kayboldu. Koğuşta bir kadın kahkahalarla gülmeye başladı. Maslova da gülümsedi ve kapıdaki kafesli küçük pencereye doğru döndü. Yaşlı kadın öbür yandan pencereye yaklaşmış, hırıltılı sesiyle şöyle diyordu:

"Lüzumsuz konuşayım deme sakın, tek bir şey söyle ve sus."

"Artık tek bir şey söylesem ne olacak, bundan daha kötüsü olamaz ya," dedi Maslova, başını sallayarak.

"Biliyorsun ya, tek bir şey, iki şey değil," dedi başgardiyan, yaptığı espriyle gururlanarak. "Beni takip et, marş marş!"

Yaşlı kadının kapıdaki küçük pencereden görünen gözü kayboldu, Maslova ise koridorun ortasına kadar gidip, başgardiyanın peşinden küçük, hızlı adımlarla yürümeye başla-

dı. Taş merdivenden aşağı indiler, kadın koğuşlarından daha da pis kokan, daha da gürültülü olan, her yanda, kapılardaki gözetleme pencerelerine dayanmış gözlerin arkalarından izlediği erkek koğuşlarının yanından geçtiler ve silahlı iki muhafız erin dikilmekte olduğu hapishane kalemine girdiler. Burada masa başında oturan yazıcı, muhafız erlerden birine buram buram sigara kokan bir kâğıt uzattı ve tutukluyu göstererek:

"Al," dedi.

Nijegorod'un köylerinden olan kırmızı, çiçek bozuğu suratlı er, kâğıdı kaputunun kol kapağının arasına soktu, gülümseyerek ve tutukluyu işaret ederek, Çuvaşyalı, iri elmacık kemikli arkadaşına göz kırptı. Erler, tutukluyla birlikte merdivenden inip ana çıkış kapısına doğru yürüdüler.

Ana çıkış kapısındaki küçük kapı açıldı, erler, tutukluyla birlikte eşikten avluya geçip, hapishane duvarının dışına çıkarak kentin parke taşlı sokaklarında yürümeye başladılar.

Arabacılar, dükkân sahipleri, aşçı kadınlar, işçiler, memurlar durup, merakla tutuklu kadına bakıyorlardı; bazıları kafa sallıyor ve "Bizim gibi davranmaz, kötü şeyler yaparsan işte sonun böyle olur," diye geçiriyorlardı içlerinden. Çocuklar, bu suçlu kadına korkuyla bakıyorlar, ancak kadının peşinden iki askerin geldiğini, bu yüzden artık hiçbir kötülük yapamayacağını görerek rahatlıyorlardı. Kömürünü sattıktan sonra handa çayını içmiş olan bir köylü, kadına yaklaşıp haç çıkardı ve eline bir kapiklik tutuşturdu. Tutuklu kadın kıpkırmızı oldu, başını eğip bir şeyler mırıldandı.

Bakışların üzerine çevrildiğini hisseden kadın, kendisine bakanlara, fark ettirmeden, başını döndürmeden, yan gözle bakıyordu. Üzerine çevrilen bakışlar onu neşelendirmiş, hapishanedekinden kat kat temiz ilkbahar havasını içine çekerek keyiflenmişti. Fakat rahatsız hapishane ayakkabıları içindeki, yürümeyi unutmuş ayaklarla parke taşlarının üzerinde yürürken canı yanıyordu. Yere bakıyor, olabildiğince

rahat yürümeye çalışıyordu. Hiç kimsenin kovalamadığı güvercinlerin iki yana salınarak dolaştığı uncu dükkânının önünden geçerken neredeyse birinin üstüne basıyordu; güvercin havalandı ve kanatlarını çırparak kadının kulağının dibinden uçup, yüzüne doğru bir esinti yarattı. Kadın gülümsedi, sonra içinde bulunduğu durumu anımsayıp derin bir iç çekti.

II

Tutuklu Maslova'nın hikâyesi, çok alışılmış bir hikâyeydi. Maslova, toprak sahibi iki kız kardeşin köyünde, hayvan bakıcılığı yapan anasıyla birlikte yaşayan bir hizmetçinin gayrimeşru kızıydı. Evli olmayan bu kadın her yıl bir çocuk doğuruyor ve köylerde alışılageldiği gibi bebek vaftiz ediliyor, ama daha sonra anne, istemeden dünyaya getirdiği, çalışmasına engel olan bu gereksiz bebeği beslemiyor, bebek de kısa süre sonra açlıktan ölüyordu.

Bu şekilde beş çocuk ölmüştü. Hepsi de vaftiz edilmiş, sonra beslenmedikleri için ölmüşlerdi. Bir çingeneden peydahlanmış olan altıncı bebek kızdı. Onun kaderi de aynı olacaktı, fakat bir gün hanımlardan biri, kaymağa inek kokusu sinmiş diye hayvan bakıcılarına çıkışmak için ahıra uğramıştı. Ahırda sağlıklı, güzel bebeğiyle bir loğusa yatıyordu. Yaşlı kadın hem kaymak için hem de yeni doğum yapmış bir kadını ahırda yatırdıkları için bakıcıları azarladı. Tam çıkmak üzereyken bebeği görüp duygulandı, bebeğin vaftiz anası olmak istediğini söyledi. Vaftiz ettirdikten sonra da bebeğe acıyarak anasına süt ve para verdirdi, kız da böylece hayatta kalmış oldu. Yaşlı hanımlar "kurtarılmış" diye bir de ad taktılar ona.

Anası hastalanıp öldüğünde kız üç yaşındaydı. Hayvan bakıcısı büyükanne, torununu sırtında bir yük olarak görü-

yordu. O zaman yaşlı hanımlar kızı yanlarına aldılar. Kara gözlü küçük kız çok hareketli, çok sevimliydi, hanımları oyalıyordu.

Hanımların küçüğü olan Sofya İvanovna, ablasına göre daha iyi yürekliydi. Kızı vaftiz ettiren de oydu. Abla Marya İvanovna ise daha sertti. Sofya İvanovna küçük kızı giydirip süslüyor, okuma öğretiyor, onu evlatlık olarak yetiştirmek istiyordu. Marya İvanovna ise kızın işçi ya da iyi bir oda hizmetçisi olması gerektiğini söylüyor, bu yüzden titizleniyor, keyfi yerinde olmazsa küçük kızı cezalandırıyor, hatta dövüyordu. Bu iki etki arasında kalan kız, büyüdüğü zaman yarı oda hizmetçisi, yarı evlatlık bir şey olmuştu. Adı da buna uygun olarak ortada bir addı: Katka ya da Katenka değil, Katyuşa. Dikiş dikiyor, ortalığı topluyor, ikonaları temizliyor, yemek yapıyor, kahve kavuruyor, çekiyor, pişirip ikram ediyor, öteberi yıkıyor, bazen de hanımlarla oturup onlara kitap okuyordu.

Talipleri çıkıyordu ama o, dünür gelen bu emekçi insanlarla yaşamasının, bey hayatının tatlılığıyla şımarmış olan kendisine zor geleceğini hissederek hiçbirine varmak istemiyordu.

Böylece on altı yaşına geldi. On altı yaşını doldurduğu sırada hanımlarının yeğeni olan, üniversite öğrencisi zengin bir prens, evlerine ziyarete gelmişti. Katyuşa, ona âşık oldu. Bunu ne prense, ne de kendisine itiraf etmeye cesareti vardı. Bu yeğen, iki yıl sonra savaşa giderken yine halalarına uğramış, onların yanında dört gün kalmış, gitmeden bir gün önce Katyuşa'yı iğfal etmiş, son gün kızın eline yüz rublelik bir banknot tutuşturduktan sonra çekip gitmişti. Prensin gidişinden beş ay sonra Katyuşa hamile olduğunu fark etti.

O günden sonra her şeyden nefret etmeye başladı. Tek düşündüğü kendisini bekleyen utanç verici durumdan nasıl kurtulacağıydı. Hanımlarına isteksiz ve kötü hizmet etmekle kalmıyor, nasıl olduğunu kendisi de anlamadan birden

parlayıveriyordu. Bir gün hanımlarına sonradan kendisinin de pişmanlık duyduğu kötü sözler söyleyip, hesabını kesmelerini istedi.

Ondan zaten hiç hoşnut olmayan hanımlar da işine son verdiler. Oradan ayrıldıktan sonra bir polis komiserinin yanına hizmetçi olarak girdi, ama ellilik polis komiserinin sırnaşmaya başlaması yüzünden burada da ancak üç ay kalabildi. Bir gün, adamın çok ileri gittiği bir anda Katyuşa'nın tepesi atmış, adama salak, yaşlı şeytan gibi sözler söylemiş, göğsünden iterek yere düşürmüştü. Yaptığı bu kabalık yüzünden işten kovuldu. Yakında doğum yapacağı için yeni bir iş aramak boşuna olacaktı. Köyde hem ebelik yapan, hem de meyhane işleten dul bir kadının yanına yerleşti. Doğumu kolay oldu. Ancak köyde hasta bir kadından mikrop kapan ebe, Katyuşa'ya loğusahummması bulaştırdı ve oğlan bebeği bir bakımevine yolladılar. Bebeği götüren kocakarının anlattığına göre, bebek daha bakımevine gider gitmez ölmüştü.

Ebenin evine yerleştiğinde Katyuşa'nın elindeki para hepsi hepsi yüz yirmi yedi rubleydi: yirmi yedisi kendi kazandığı para, bir de kendisini iğfal eden adamın verdiği yüz ruble. Ebenin evinden ayrıldığında ise elinde topu topu altı ruble kalmıştı. Tutumlu olmayı beceremiyordu, ya kendisine harcıyor ya da isteyene veriyordu. Ebe kadın iki ay için yemek ve çay parası olarak kırk rublesini almış, yirmi beş ruble bebeğin bakımevine gönderilmesine gitmiş, ebe, inek satın almak için kırk ruble borç istemiş, yirmi ruble kadar da giysiye, hastaneye falan harcanmıştı. Öyle ki Katyuşa iyileşip ayağa kalktığında hiç parası kalmamıştı ve iş aramak zorundaydı. Orman müdürünün evinde iş buldu. Orman müdürü evliydi, ama tıpkı polis komiseri gibi, daha ilk günden Katyuşa'ya musallat olmaya başladı. Katyuşa, adamdan iğreniyor, kaçmaya çalışıyordu. Fakat orman müdürü, ondan hem daha deneyimli, hem de daha kurnazdı, patron oydu, Katyuşa'yı istediği yere gönderiyor, fırsatını kollayıp sahip oluyor-

du. Karısı durumu öğrenip, adamı Katyuşa'yla aynı odada yalnız yakalayınca, Katyuşa'yı dövmek için üzerine atıldı. Katyuşa boyun eğmedi ve saç saça baş başa kavga ettiler. Sonuçta eline beş para vermeden kapı dışarı ettiler. O zaman Katyuşa kente gidip teyzesinin evinde kaldı. Teyzesinin kocası eskiden hali vakti yerinde bir mücellitti, şimdi ise tüm müşterilerini kaybetmiş, kendini içkiye vermişti, eline ne geçerse içkiye harcıyordu.

Teyzenin küçük bir çamaşırhanesi vardı, buradan kazandığı parayla çocuklarına bakıyor, işe yaramaz kocasına harçlık veriyordu. Teyze, Maslova'ya çamaşırcı olarak yanında çalışmasını önerdi. Ancak Maslova, teyzesinin yanında çalışan çamaşırcı kadınların zor yaşantısına bakarak ağırdan alıyor, iş bulma bürolarını dolaşarak hizmetçilik işi arıyordu. Sonunda lise öğrencisi iki oğluyla birlikte oturan bir hanımın yanında iş buldu. Altıncı sınıf öğrencisi, bıyıkları yeni terlemiş büyük oğlan, Maslova'nın işe girişinden bir hafta sonra okulu bırakmış ve peşinden ayrılmayarak rahat huzur vermemeye başlamıştı. Anne, Maslova'yı suçlayarak evden kovdu. Yeni bir iş çıkmıyordu fakat şöyle bir şey oldu: Maslova bir gün işçi bulma bürosuna gittiğinde, burada tombul parmakları yüzüklerle, bilekleri bileziklerle dolu bir hanımla karşılaştı. Bu hanım, Maslova'nın iş aradığını öğrenince adresini vererek evine çağırdı. Maslova, verilen adrese gitti. Hanımefendi onu çok hoş, çok nazik karşıladı, tatlı şarapla çeşit çeşit pastalar ikram etti. Bu arada hizmetçisini, eline bir not tutuşturup bir yere gönderdi. Akşam odaya uzun, kır saçlı, kır sakallı, uzun boylu bir adam girdi; yaşlı adam hemen Maslova'nın yanına ilişip, gözleri parlayarak, gülümseyerek onu tepeden tırnağa süzmeye, şakalaşmaya başladı. Ev sahibesi bir ara adamı öbür odaya çağırdı. Maslova, ev sahibesinin "Körpecik, köylü," dediğini duyuyordu. Sonra ev sahibi hanım Maslova'yı yanına çağırıp bu adamın, çok paralı bir yazar olduğunu, eğer Katyuşa'dan hoşlanırsa, hiçbir

masraftan kaçınmayacağını söyledi. Katyuşa adamı hoşnut etmişti ve yazar, sık sık görüşeceklerini söyleyerek ona yirmi beş ruble verdi. Paralar çok kısa bir sürede teyzesinin yanındaki masraflarına, yeni alınan elbise, şapka, kurdele gibi şeylere harcanıp gitti. Birkaç gün sonra yazar, bir kez daha haber gönderdi. Katyuşa gitti. Adam yirmi beş ruble daha verdi ve ayrı bir eve taşınmasını önerdi.

Maslova, yazarın kiraladığı evde otururken, aynı avlu içindeki başka bir evde yaşayan şen şakrak bir tezgâhtara âşık oldu. Bunu yazara kendisi açıklayıp, küçük bir daireye taşındı. Tezgâhtar da önce evlenmeye söz verip, sonra da hiçbir şey söylemeden, anlaşılan genç kadını terk edip, Nijniy'e gidince Maslova yalnız kaldı. Dairede tek başına oturmak istiyordu ama izin vermediler. Polis komiseri, ancak sarı vesika aldıktan sonra, ayrıca düzenli olarak muayeneye gitmek koşuluyla yalnız oturabileceğini söyledi. O zaman tekrar teyzesinin yanına gitti. Teyzesi, Katyuşa'yı son moda bir elbise, pelerin ve şapkayla görünce büyük saygı gösterdi ve artık daha varlıklı bir hayat sürmeye başladığını sanarak çamaşırcılık yapmasını bir kez daha önermekten çekindi. Katyuşa, yaz kış açık duran pencerelerin önünde, otuz derecelik sabunlu buharın içinde çamaşır yıkayıp ütülerken bazıları çoktan vereme yakalanmış olan bu soluk benizli, çırpı kollu çamaşırcı kadınların yaşadıkları zor hayata şimdi acıyarak bakıyor ve bu zindan hayatına kendisinin de girmiş olabileceğini düşünerek dehşete kapılıyordu.

Kendisini koruyacak bir erkek bulamadığı için sıkıntılı bir durumda bulunan Maslova'yı, tam da bu sıralarda genelevlere yeni kızlar arayan muhabbet tellalı bir kadın gelip buldu.

Maslova uzun zamandır sigara içiyordu, ama tezgâhtarla olan ilişkisinin son zamanlarında ve adamın onu bırakıp gitmesinden sonra içkiye de alışmıştı. İçkinin çekici olmasının tek nedeni tadı değildi, daha çok başından geçen bütün

felaketleri unutma olanağı vermesi, içki içmeden sahip olamadığı rahatlık ve kendine güven duygularını kazandırmasıydı. İçki içmezse umutsuzluğa ve utanç duygusuna kapılıyordu.

Muhabbet tellalı kadın, teyzeyi armağanlara boğdu, Maslova'yı sarhoş edip, kentteki en iyi geneleve girmesini önererek bu durumun sağlayacağı yararları ve üstünlükleri bir bir sıraladı. Maslova bir seçimle karşı karşıyaydı: Ya erkeklerin tacizlerinden büyük olasılıkla kurtulamayacağı ve geçici, gizli zinaların hep olacağı aşağılayıcı hizmetçilik konumu ya da güvence altında, rahat, yasal bir konum ve yasayla izin verilen, karşılığında iyi de para ödenen sürekli erkeklerle yatma işi. İkinciyi seçti. Böylece onu iğfal eden adamdan, tezgâhtardan, kendisine kötülük etmiş olan bütün insanlardan öç almayı da kuruyordu kafasında. Muhabbet tellalının ister kadife, fay, ipek olsun, ister omuzları ve kolları açık tuvaletler olsun istediği her elbiseyi ısmarlayabileceğini söylemesi de aklını çelmiş ve kesin karar verme nedenlerinden biri olmuştu. Maslova kendisini siyah kadife aksesuvarlı, açık sarı dekolte bir elbise içinde hayal edince daha fazla dayanamadı ve kimlik belgesini kadına verdi. Aynı akşam muhabbet tellalı kadın bir faytonla gelip Maslova'yı, Kitayeva'nın ünlü evine götürdü.

Tanrı'nın ve insanların koydukları kurallara karşı sürekli olarak suç işlenen bir yaşantı, erkek yurttaşlarının hayrını düşünen ülke yönetiminin yalnızca izniyle değil, aynı zamanda koruyuculuğuyla da yüz binlerce kadın tarafından sürdürülmekte ve on kadından dokuzu için korkunç hastalıklarla, vaktinden önce yaşlanmakla ve ölümle sonuçlanmakta olan bir yaşantı, Maslova için işte o günden itibaren başlamış oldu.

Geceki âlemden sonra sabah ve gün boyu ağır bir uyku. Saat üçte, dörtte kirli bir yataktan kalkış, içkinin kötü etkisinden kurtulmak için madensuyu, kahve gibi şeyler içme,

sırtında bornoz, bluz ya da sabahlıkla odalarda tembel tembel dolaşma, perdelerin arkasına saklanıp pencerelerden dışarı bakma, uyuşuk uyuşuk küfürleşmeler; sonra elini yüzünü yıkama, kremlenme, vücuduna, saçlarına parfüm sıkma, elbise provası, elbise yüzünden patronla tartışma, kendini aynada seyretme, yüzün, kaşların boyanması, tatlı, yağlı yiyecekler; sonra bedenin büyük bölümünü açık bırakan parlak ipek bir elbise giyme; sonra parlak ışıklarla aydınlatılmış, çok süslü salona çıkış, konukların gelişi, müzik, danslar, şekerler, votka, sigara ve genç, orta yaşlı, çocuk denecek yaşta ve beli bükülmüş ihtiyar, bekâr, evli, tüccar, tezgâhtar, Ermeni, Yahudi, Tatar, varsıl, yoksul, sağlam, hasta, sarhoş, ayık, kaba, kibar, asker, sivil, üniversite öğrencisi, lise öğrencisi, her sınıftan, her yaştan ve her karakterden erkeklerle yatma faslı. Akşamdan gün ağarana dek bağırış çağırış ve şakalar, kavga dövüş ve müzik, tütün ve votka, votka ve tütün ve müzik. Ancak sabahleyin bütün bunlardan kurtulma ve ağır bir uyku. Her gün, bütün hafta boyunca aynı şeyler. Hafta sonunda ise bir faytona binip, devlet hizmetindeki memurların, doktorların, yani yine erkeklerin bazen ciddi ve sert, bazen de şen şakrak, sadece insanlara değil, hayvanlara da suçtan korunmak için doğa tarafından verilmiş olan utanç duygusunu ortadan kaldırarak bu kadınları muayene ettikleri ve hafta boyunca suç ortaklarıyla birlikte işledikleri suçları işlemeye devam etmeleri için belge verdikleri devlet dairesine gidiş. Ve her gün, yaz ve kış, iş günlerinde de, tatil günlerinde de hep aynı şey.

Maslova yedi yıl bu şekilde yaşadı. Bu zaman içinde iki kez ev değiştirdi, bir kez de hastanede yattı. Yirmi altı yaşındayken, genelevdeki hayatının yedinci, ilk kötü yola düşüşünün ise sekizinci yılında hapse atılmasına, katil ve hırsız kadınlarla birlikte altı ay hapis yattıktan sonra, şimdi mahkemeye götürülmesine neden olay başına geldi.

III

Uzun yürüyüşten yorgun düşen Maslova, muhafızlarıyla birlikte bölge mahkemesinin binasına yaklaştığı sırada, Prens Dmitriy İvanoviç Nehlüdov, yani onu büyüten hanımların yeğeni, onu iğfal eden adam, yüksek, yaylı karyolasında, kuştüyü yatağından çıkmamıştı henüz. Göğüs kısmındaki pilileri ütülü, Hollanda işi tertemiz geceliğinin yakasını açmış, sigara içiyordu. Gözlerini dikmiş önüne bakıyor, bugün yapacağı işleri ve dün ne yaptığını düşünüyordu.

Herkesin, kızlarıyla evleneceğini tahmin ettiği varsıl ve tanınmış Korçaginler'de geçirdiği bir önceki akşamı anımsayınca derin bir iç çekti ve dibine kadar içtiği sigarasını atıp gümüş sigara tabakasından yeni bir tane almak istedi ama fikrini değiştirdi. Tüysüz, beyaz bacaklarını karyoladan sarkıtıp, ayaklarıyla terliklerini arayıp buldu. Geniş omuzlarına ipek ropdöşambrını aldı, çevik ve sağlam adımlarla yatak odasının yanındaki, iksir, kolonya, briyantin, parfüm kokularıyla dolu tuvalet odasına gitti. Burada çoğu dolgulu olan dişlerini özel bir tozla temizledi, hoş kokulu bir sıvıyla ağzını çalkaladı, sonra iyice yıkandı ve çeşit çeşit havlularla kurulandı. Kokulu bir sabunla ellerini yıkadıktan sonra uzun tırnaklarını özenle fırçaladı, geniş mermer lavaboda yüzünü ve kalın boynunu yıkadıktan sonra yatak odasının yanında, duşun hazır durumda bulunduğu üçüncü odaya gitti. Duşun

altına girip yağlanmış, adaleli bembeyaz vücudunu soğuk suyla yıkayıp uzun tüylü bir havluyla kuruladıktan sonra, tertemiz yıkanıp ütülenmiş çamaşırlarını, ayna gibi parlatılmış potinlerini giyip tuvalet masasının başına oturdu, kısa, kıvırcık, kara sakalını, başının ön kısmında seyrekleşmiş kıvrık saçlarını iki fırçayla birden taramaya başladı.

Kullandığı her şey, çamaşır, giysi, ayakkabı, kravat, toplu iğne, kol düğmesi pahalı türden, dikkat çekmeyen, basit, sağlam, değerli, birinci sınıf şeylerdi.

Nehlüdov, onlarca kravat ve kravat iğnesi arasından ilk eline gelenleri çekip aldı. Bir zamanlar bunları seçmek yeni ve eğlenceli bir işti onun için, şimdiyse hiç aldırış etmiyordu. Temizlenip sandalyenin üzerine bırakılmış takım elbisesini giydi, tamamen dirilmiş olmasa da yıkanmış ve kokular sürünmüş olarak, meşeden yapılmış çok büyük bir büfenin ve aslan pençesi görünümündeki oymalı ayaklarıyla görkemli bir havası olan, yine meşeden yapılmış açılır kapanır büyük bir masanın bulunduğu, parkeleri bir gün önce üç uşak tarafından iyice parlatılmış yemek odasına girdi. Aile arması işlemeleriyle süslü, kolalı, ince bir örtüsü olan bu masanın üzerinde içi kokulu kahveyle dolu gümüş bir kahvelik, gümüş bir şekerlik, içinde kaynatılmış süt bulunan bir sütlük ve taze ekmek, peksimet ve bisküvi sepeti vardı. Bunların hemen yanında gelen mektuplar, gazeteler ve yeni "Revue de deux Mondes" kitabı duruyordu. Nehlüdov tam mektupları almaya davranıyordu ki koridora açılan kapıdan içeri sırtında yas giysileri, başında tam ayrım çizgisinde dökülen saçlarını örten dantelli bir başlıkla, şişman, yaşlı bir kadın girdi. Nehlüdov'un yakınlarda bu evde ölen annesinin oda hizmetçiliğini yapan, şu anda ise oğlunun yanında kâhya olarak bulunan Agrafena Petrovna'ydı bu yaşlı kadın.

Agrafena Petrovna, değişik zamanlarda on yıl kadar Nehlüdov'un annesiyle birlikte yurtdışında kalmıştı. Bu yüz-

den bir hanımefendi görünüşüne ve tarzına sahipti. Çocukluğundan beri Nehlüdovlar'ın evindeydi ve Dmitriy İvanoviç'i daha Mitenka olduğu zamanlardan tanıyordu.

"Günaydın Dmitriy İvanoviç."

"Günaydın Agrafena Petrovna. Ne var ne yok?" diye sordu Nehlüdov şakayla karışık.

Agrafena Petrovna, bir mektup uzatarak:

"Prensesten mi, prensesin kızından mı geldi, bilmiyorum, bir mektup var. Hizmetçi kız mektubu getireli epey oldu, odamda bekliyor," dedi ve anlamlı anlamlı gülümsedi.

"Tamam, şimdi okurum," dedi Nehlüdov. Mektubu aldı, Agrafena Petrovna'nın gülümsediğini fark edince kaşlarını çattı.

Agrafena Petrovna'nın gülümsemesi, mektubun Agrafena Petrovna'ya göre Nehlüdov'un evlenmeye niyetlendiği küçük Prenses Korçagina'dan geldiği anlamını taşıyordu. Nehlüdov'un hoşuna gitmeyen de Agrafena Petrovna'nın gülümsemesiyle ifade edilen bu tahmindi.

"O zaman gidip beklemesini söyleyeyim kıza," dedi Agrafena Petrovna ve masadaki kırıntıları süpürmeye yarayan küçük fırçanın yanlış yerde durduğunu görerek durması gereken yere koyduktan sonra süzülerek yemek odasından çıktı.

Nehlüdov, Agrafena Petrovna'nın verdiği hoş kokulu mektubu açıp okumaya başladı.

"Üzerime almış bulunduğum, sizin belleğiniz olma görevini yerine getirerek –kalın, gri bir kâğıda inişli çıkışlı harflerle ama seyrek bir yazıyla yazılmıştı–, bugün, yani 28 Nisan günü jüri üyesi olarak mahkemede bulunmanız gerektiğini, bu yüzden de her zamanki dalgınlığınızla dün söz verdiğiniz gibi, bizimle ve Kolosovlar'la birlikte resim sergisine gelemeyeceğinizi anımsatırım; zamanında gitmediğiniz için â moins que vous ne soyez disposé à payer â la cour d'assises les 300 roubles d'amende que vous refusez pour votre

cheval.[1] Dün tam siz çıktığınızda anımsadım bunu. Unutmayın sakın.

Prenses M. Korçagina"

Kâğıdın arka yüzüne şu not eklenmişti:

"Maman vous fait dire que votre couvert vous attendra jusqu'à la nuit. Venez absolument á quelle heure que cela soit."[2]

M. K."

Nehlüdov yüzünü buruşturdu. Not, genç Prenses Korçagina'nın iki aydır üzerinde ustalıkla yürüttüğü, onu görünmez iplerle gün geçtikçe daha çok kendisine bağladığı çalışmanın devamıydı. Oysa Nehlüdov'un ilk gençlik çağını geçmiş ve tutkuyla âşık olmayan insanların evlilik karşısında bilinen kararsızlığından başka daha da önemli bir nedeni vardı. Bu neden yüzünden evlenmeye karar vermiş olsa bile şimdi teklif edemezdi. On yıl önce Katyuşa'yı iğfal ettikten sonra çekip gitmesi değildi bu neden. Bu konuyu tümüyle unutmuştu, zaten evlenmek için engel olarak da görmezdi. Bu neden, tam da bu sıralarda evli bir kadınla ilişkisinin olmasıydı. Bu ilişki Nehlüdov tarafından sona erdirilmiş olsa da sevgilisi tarafından henüz bittiği kabul edilmemişti.

Nehlüdov kadınlara karşı çok utangaç biriydi ama bu evli kadında onu baştan çıkarma isteği uyandıran da işte bu utangaçlığı olmuştu. Kadın, Nehlüdov'un seçim için gittiği bölgenin yöneticisi olan bir adamın karısıydı ve Nehlüdov'u, her geçen gün daha da etkileyici hale gelen, öte yandan da gitgide iğrendiren bir ilişkiye sürüklemişti. Nehlüdov ilkönceleri baştan çıkarılmanın çekiciliğine karşı koyamamış, son-

1 At alırken vermeye kıyamadığınız 300 rubleyi bölge mahkemesine ceza olarak ödemek niyetinde değilseniz tabii. (Fr.)

2 Annem gece geç saate kadar tabağınızın sofradan kaldırılmayacağını yazmamı söyledi. Ne zaman isterseniz gelin, mutlaka gelin. (Fr.)

ra da kendisini kadına karşı suçlu hissederek onun rızasını almadan bu ilişkiyi sona erdirememişti. İşte Nehlüdov'un Korçagina'ya evlenme teklif etmek istese de bunu yapma hakkını kendinde görmemesinin nedeni buydu.

Masanın üzerindeki mektup kadının kocasından geliyordu. Nehlüdov yazıyı ve mührü görünce kızardı, tehlikenin yaklaştığını hissettiği zamanlardaki gibi içinde bir enerji yükselişi oldu. Fakat heyecanı boşunaydı: Nehlüdov'un en geniş topraklarının bulunduğu bölgedeki soylular birliğinin başkanı olan koca, Nehlüdov'a mayısın sonunda olağanüstü yerel meclis toplantısı yapılacağını bildiriyor, toplantıya mutlaka gelmesini ve gerici partinin güçlü muhalefetinin beklendiği okul ve yol gibi önemli sorunların tartışılacağı bu toplantıda donner un coup d'épaule[1] rica ediyordu.

Başkan liberal biriydi. Kendisiyle aynı görüştekilerle birlikte III. Aleksandr döneminde başlayan gericiliğe karşı mücadele ediyordu, bu mücadeleyle öyle meşguldü ki aile yaşamının içine düştüğü talihsiz durumdan haberi bile yoktu.

Nehlüdov bu adamla ilgili olarak yaşadığı üzüntülü anları anımsadı: Bir gün adamın her şeyi öğrenip kendisini düelloya çağırmaya hazırlandığını düşünmüştü. Nehlüdov böyle bir düello olursa havaya ateş etmek niyetindeydi. Kadının umutsuzluk içinde, kendini atmak niyetiyle bahçedeki gölete koştuğu, kendisinin de onu aramak için ardından gittiği o korkunç sahneyi anımsadı. "Ondan bir yanıt almadığım sürece gidip hiçbir girişimde bulunamam," diye düşündü Nehlüdov. Bir hafta önce kadına kararlı bir mektup yazmış, mektubunda bütün suçun kendisinde olduğunu, suçunun bedelini her bakımdan ödemeye hazır bulunduğunu fakat kadının iyiliği için ilişkilerini tümüyle bitmiş saydığını belirtmişti. İşte bu mektuba yanıt bekliyordu. Yanıt gelmemesi de bir dereceye kadar iyiye işaretti. Kadın ayrılmayı ka-

1 Desteklemek. (Fr.)

bul etmeseydi çoktan mektup yazmış ya da daha önce yaptığı gibi kalkıp kendisi gelmiş olurdu. Nehlüdov kadına kur yapan bir subaydan söz edildiğini duyuyor ve bu durum onu bir yandan kıskandırarak üzüyor, öte yandan da boğazına kadar battığı bir yalandan kurtulma umudu vererek sevindiriyordu.

Diğer mektup başkâhyasından geliyordu. Kâhya, Nehlüdov'a, miras haklarını sağlama bağlamak ve ayrıca işlerin ne şekilde yürütüleceğine, yani merhum annesinin zamanındaki gibi mi, yoksa kendisinin vaktiyle merhum prensese, şimdi de genç prense önerdiği şekilde, demirbaşların sayısını artırarak ve köylülere dağıtılmış olan toprakların tamamını bizzat işleyerek mi yürütüleceğine karar vermek için gelmesi gerektiğini yazıyordu. Kâhya toprakların bu şekilde işletilmesinin çok daha kazançlı olacağını da yazıyor, ayrıca ayın birine kadar gönderilmesi gereken üç bin rubleyi göndermekte biraz geciktiği için özür diliyordu. Para bir sonraki postayla gönderilecekti. Parayı geciktirmesinin bir nedeni de köylülerden toplayamamasıydı. Vicdansızlar işi o hale getirmişlerdi ki, parayı toplamak için yönetici makamlara başvurmak gerekiyordu. Bu mektup Nehlüdov'un hem hoşuna gitti hem de gitmedi. Büyük bir mülk üzerinde egemenliğini hissetmek hoştu ama ilk gençlik yıllarında Herbert Spencer'ın ateşli bir taraftarı olması ve özellikle kendisi de büyük bir toprak sahibi olduğu halde Spencer'ın "Social statics"[1] adlı yapıtında ileri sürdüğü "adalet, özel toprak mülkiyetine izin vermez" savının etkisi altında kalmış olması hoşuna gitmedi. Gençliğin verdiği doğruluk ve kararlılıkla toprak özel mülkiyet konusu olamaz demekle ve üniversitedeyken bu konuda bir tez yazmakla kalmamış, düşüncelerine aykırı düşecek biçimde toprak sahibi olmak istemediğinden, o zamanlar küçük bir toprak parçasını (bu toprak annesinin de-

1 Sosyal Denge. (İng.)

ğildi, babasından miras kalmıştı) köylülere vermişti. Şimdi miras yoluyla büyük toprak sahibi olmuş biri olarak iki yoldan birini seçmek zorundaydı: Ya on yıl önce babasından kalan iki yüz desyatinalık[1] arazi konusunda yaptığı gibi mülkünden vazgeçecek ya da önceki düşüncelerinin hepsinin yanlış ve yalan olduğunu sessizce kabul edecekti.

Birincisini yapamazdı, çünkü yaşamını sürdürmek için elinde topraktan başka bir şey yoktu. Memur olarak çalışmak istemiyordu, öte yandan vazgeçemeyeceğini düşündüğü pahalı alışkanlıklar da edinmişti. Üstelik o eski inanç gücü, kararlılık, şöhret hırsı ve artık gençlik günlerinde kalmış arzuları da olmadığına göre bunun da bir anlamı yoktu. İkincisini hiç yapamaz, bir zamanlar Spencer'ın "Sosyal Denge"sinden aldığı ve parlak bir kanıtını çok daha sonra Henry George'un yapıtlarında bulduğu toprak mülkiyetinin yasadışı olduğunu ileri süren açık ve çürütülemez düşüncelerden dönemezdi.

Kâhyanın mektubu bu yüzden hoşuna gitmemişti.

1 Desyatina eski Rusya'da 1,09 hektara eşit arazi ölçüsüdür. (ç.n.)

IV

Nehlüdov kahvesini içtikten sonra saat kaçta mahkemede bulunması gerektiğini ihbarnameden kontrol etmek ve prensese cevap yazmak üzere çalışma odasına gitti. Çalışma odasına gitmek için atölyeden geçmek gerekiyordu. Atölyedeki resim sehpasında yarım bırakılmış bir tablo arkası çevrilmiş olarak duruyordu, duvarlarda resim taslakları asılıydı. İki yıldır üzerinde çalıştığı bu tablonun, taslakların ve atölyenin genel görünüşü, son zamanlarda şiddetle hissettiği, resim sanatında ilerleme gücü olmadığı duygusunu hatırlattı bir kez daha. Bunu aşırı ince estetik duygusuyla açıklıyordu ama bu, yine de hoş bir düşünce değildi.

Yedi yıl önce resme hevesi olduğuna karar verip ordudaki görevini bırakmıştı, sanatsal çalışmaların tepesinden diğer bütün işlere biraz küçümseyerek bakıyordu. Böyle davranma hakkı olmadığı artık anlaşılıyordu. Atölyedeki bütün bu şık araç gerece sıkıntıyla bakıp keyifsiz bir ruh haliyle çalışma odasına girdi. Çalışma odası çok büyük, yüksek tavanlı bir odaydı ve çeşit çeşit biblolarla, eşyalarla doluydu.

Büyük yazı masasının çekmecesini açıp, hemen acil işler bölümündeki mahkeme ihbarnamesini buldu. İhbarnamede saat on birde mahkemede bulunması gerektiği yazılıydı. Prensese, daveti için teşekkür ettiğini ve yemeğe gitmeye çalışacağını bildiren bir not yazmaya oturdu. Fakat notu yaz-

dıktan sonra yırttı; çok samimi olmuştu; bir not daha yazdı. Bu da soğuk, neredeyse onur kırıcı olmuştu. Onu da yırttı ve duvardaki düğmeye bastı. Kapıdan içeri üzerinde kolalı gri önlüğüyle, favorileri uzun, yüzü tıraşlı, asık suratlı, yaşlı bir adam girdi.

"Lütfen bir araba çağırın."

"Baş üstüne efendim."

"Ha, bir de Korçaginler'in hizmetçisine, teşekkür ettiğimi, gelmeye çalışacağımı söyleyin."

"Baş üstüne."

Nehlüdov, "Saygısızlık olacak ama ne yapayım yazamıyorum işte. Nasıl olsa görüşeceğiz bugün," diye geçirdi içinden ve giyinmeye gitti.

Giyinip kapıya çıktığında daha önceden de bindiği, lastik tekerlekli bir araba bekliyordu onu.

Arabacı beyaz gömleğinin yakasından görünen güneş yanığı, sağlam boynunu arkaya çevirerek:

"Dün tam siz Prens Korçagin'in evinden çıkmışsınız, ben gitmişim. Kapıcı 'Şimdi çıktılar,' dedi."

"Korçaginler'le ilişkimi arabacılar bile biliyorlar," diye düşündü Nehlüdov ve son zamanlarda sürekli olarak kafasını meşgul eden, bir türlü yanıtını veremediği, Prenses Korçagina'yla evlenmeli mi, evlenmemeli mi sorusu karşısında belirdi. Bugünlerde aklına takılan çoğu konuda olduğu gibi buna da, ne öyle ne böyle, hiçbir yanıt veremiyordu.

Genel olarak evlilikten yanaydı. Birincisi, evlilik, bir aile ocağının sağlayacağı hoş şeylerin dışında düzensiz cinsel yaşamı ortadan kaldırarak ahlaka uygun yaşama olanağı veriyordu. İkincisi ve asıl önemlisi, Nehlüdov, bir ailenin ve çocukların onun şu anki anlamsız hayatına anlam katacağını umuyordu. Evlilikten yana olmasının nedenleri bunlardı. Evliliğe karşıydı aynı zamanda. Birincisi, artık gençlik yıllarını geride bırakmış tüm bekârlarda var olan özgür-

lüğünü yitirme korkusu ve ikincisi, kadın denen gizemli varlığın karşısında duyduğu bilinçsiz korkuydu bunun da nedenleri.

Ayrıca Missi'yle (Prenses Korçagina'nın adı Mariya'ydı ama bütün tanınmış ailelerde olduğu gibi ona da bir takma ad vermişlerdi) evlenmekten yanaydı. Birincisi, Missi soylu bir aileden geliyordu ve giyiminden konuşmasına, yürüyüşüne, gülüşüne kadar her şeyiyle sıradan insanlardan farklıydı. Ancak bu farklılığın nedeni sıra dışı olması değil, "kibar" bir kız olmasıydı. Nehlüdov, başka bir sözcükle ifade edemediği bu özelliğe çok büyük değer veriyordu; ikincisi, Missi'nin ona başkalarından daha fazla değer vermesi, dolayısıyla Nehlüdov'a göre, kendisini iyi anlamasıydı. Onu anlaması, yani onun yüksek erdemlerini kabul etmesi, Missi'nin akıllı ve doğru düşünen biri olduğunun kanıtıydı Nehlüdov için. Missi'yle evlenmeye karşı olmasına gelince birincisi, Missi'den çok daha fazla erdemleri olan ve bu nedenle de kendisine daha uygun başka bir kız bulabilirdi. İkincisi, Missi yirmi yedi yaşındaydı, dolayısıyla daha önce mutlaka başka aşkları olmuştu. Bu düşünce de Nehlüdov'un canını sıkıyordu. Missi'nin geçmişte bile olsa, onu değil de başka birini sevmiş olması gururuna dokunuyordu. Nehlüdov'la karşılaşacağını elbette bilemezdi ama daha önce başka birini sevebilmiş olduğunu düşünmek Nehlüdov'u incitiyordu.

Evlilikten yana ne kadar gerekçe varsa, bir o kadar da evliliğe karşı gerekçe vardı; bu gerekçeler en azından güç bakımından birbirine eşitti ve Nehlüdov, haline gülerek, filozof Buridan'ın birbirinden aynı uzaklıktaki iki kuru ot demetinden hangisini seçeceğini bilemeyen eşeğine benzetiyordu kendini. İki demetten hangisine gideceğini bilemediği için olduğu yerde kalıyordu.

"Durum böyleyken Marya Vasilyevna'dan (soylular başkanının karısı) yanıt almadan, o meseleyi kökünden çözmeden hiçbir şey yapamam zaten," dedi kendi kendine.

Kararını geciktirebileceği ve geciktirmek zorunda olduğu düşüncesi hoşuna gitti.

Araba mahkeme binasının asfalt girişine doğru sessizce ilerlerken, "Bunları daha sonra enine boyuna düşünürüm," dedi kendi kendine.

"Şimdi her zaman yaptığım ve kendimi yapmak zorunda hissettiğim gibi, toplumsal görevimi dürüstçe yerine getirmeliyim. Hem bu görev genellikle eğlenceli de oluyor," dedi içinden ve kapıcının yanından geçerek mahkeme binasına girdi.

V

Nehlüdov içeri girdiğinde mahkeme koridorlarındaki hızlı koşuşturma başlamıştı bile.

Bekçiler ellerinde kâğıtlar, kâh hızlı adımlarla yürüyorlar, kâh ayaklarını yerden kaldırmadan fakat telaşla, soluk soluğa bir aşağı bir yukarı koşuyorlardı. Mahkeme görevlileri, avukatlar, yargıçlar oraya buraya gidip geliyorlar, davacılar ve tutuksuz sanıklar duvar diplerinde dertli dertli dolaşarak ya da oturarak bekleşiyorlardı.

Nehlüdov bekçilerden birine:

"Bölge mahkemesi ne tarafta?" diye sordu.

"Hangisini soruyorsunuz? Sulh hukuk mahkemesi var, sulh ceza mahkemesi var."

"Ben jüri üyesiyim."

"O zaman ağır ceza mahkemesi. Öyle söylesenize. Buradan sağa, sonra sola, sağdan ikinci kapı."

Nehlüdov verilen tarife göre gitti.

Kapının önünde iki adam bekliyordu: Biri, görünüşüne bakılırsa hafiften kafayı çekmiş, keyfi yerinde, uzun boylu, şişman, babacan bir tüccar, diğeri Yahudiye benzeyen bir satıcıydı. Nehlüdov yanlarına yaklaşıp, "Jüri üyelerinin odası burası mı?" diye sorduğunda yün fiyatlarından konuşuyorlardı.

"Burası efendim, burası. Kardeşimiz de jüri üyesi mi acaba?" diye sordu babacan tüccar neşeyle göz kırparak. Nehlüdov'un olumlu yanıtı üzerine devam etti: "Eh öyleyse bir-

likte çalışacağız. Ben ikinci dereceden tüccar Baklaşov," dedi büyük yumuşak elini uzatarak. "Evet, çalışmak gerek. Kiminle müşerref oluyorum?"

Nehlüdov adını söyleyip jüri odasına geçti.

Pek büyük olmayan jüri odasında farklı kesimlerden yaklaşık on kişi vardı. Hepsi de yeni gelmişlerdi. Bazıları oturuyor, bazıları dikkatle birbirini inceleyerek, birbiriyle tanışarak dolaşıyorlardı. Resmi üniformalı emekli bir memur vardı, diğerleri redingot, ceket giymişlerdi, birinin sırtında da Rus tarzı beli büzgülü, uzun bir giysi vardı.

Bu görev çoğunu işlerinden alıkoyduğu ve bundan duydukları rahatsızlığı dile getirdikleri halde, toplumsal önem taşıyan bir iş yapmanın verdiği hoşnutluk okunuyordu hepsinin yüzünde.

Birbiriyle tanışan ya da kimin kim olduğunu yalnızca tahmin etmekle yetinen jüri üyeleri aralarında konuşup, havalardan, erken gelen bahardan, işlerden söz ediyorlardı. Nehlüdov'u tanımayanlar, hemen yanına gelip tanışıyorlar, bunu özel bir onur sayıyorlardı. Nehlüdov ise tanımadığı insanlarla birlikteyken hep olduğu gibi, bunu kendisine ödenmesi gereken bir borç olarak görüyordu. Kendisini çoğu insandan yüksek görmesinin nedenini sorsalar, hayatı boyunca hiçbir üstün özelliği olmadığı için bu soruya bir yanıt veremezdi. İyi derecede İngilizce, Fransızca ve Almanca konuşması, en iyi marka çamaşır, elbise, kravat ve kol düğmesi kullanması da üstünlüğünün kabulü için bir neden olamazdı. Bunu kendisi de biliyordu. Bununla birlikte üstün biri olduğunu kesinlikle kabul ediyor ve kendisine gösterilen saygıyı ödenmesi gereken bir borç olarak görüyor, böyle davranılmadığı zamanlar kalbi kırılıyordu. Kendisine saygı gösterilmemesinin yarattığı bu kötü duyguyu jüri odasında da hissetti. Jüri üyeleri arasında Nehlüdov'un tanıdığı biri vardı. Kız kardeşinin çocuklarının eski öğretmeni Pyotr Gerasimoviç'ti bu adam (Nehlüdov adamın soyadını hiçbir zaman öğrenmedi, hatta bilmediği için övünürdü de birazcık). Bu

Pyotr Gerasimoviç bir yüksekokul bitirmiş, şimdi lisede öğretmenlik yapıyordu. Senlibenliliği, kendini beğenmiş kahkahası, kız kardeşinin deyimiyle "teklifsizliği" yüzünden Nehlüdov için her zaman çekilmez biri olmuştu.

Pyotr Gerasimoviç, Nehlüdov'u gürültülü bir kahkahayla karşılayarak:

"A, siz de geldiniz demek. Bir yolunu bulup yakanızı kurtaramadınız mı?" dedi.

"Aklımdan bile geçirmedim," dedi Nehlüdov sert, canı sıkkın bir tavırla.

"E, bu da bir sivil kahramanlık. Durun hele karnınız acıkıp, uykunuz gelince de böyle şakıyabilecek misiniz bakalım!" dedi Pyotr Gerasimoviç ve daha da gürültülü bir kahkaha attı.

"Bu herif şimdi benimle 'senlibenli' konuşmaya başlar," diye geçirdi aklından Nehlüdov ve bütün yakınlarının öldüğünü biraz önce öğrenmiş birinin kederli yüz ifadesiyle Pyotr Gerasimoviç'in yanından ayrılarak, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatan, uzun boylu, iriyarı, yüzü tıraşlı bir beyefendinin çevresinde toplanmış gruba yaklaştı. Bu beyefendi şu anda sulh hukuk mahkemesinde sürmekte olan bir davadan, yargıçları ve ünlü avukatları adları ve baba adlarıyla tek tek sayarak, çok yakından bildiği bir dava gibi söz ediyordu. Ünlü bir avukat sayesinde bu davanın gidişinde şaşırtıcı bir değişiklik olduğunu, taraflardan yaşlı bir hanımın tümüyle haklı olduğu halde, karşı tarafa yüklü miktarda para ödemek zorunda kalacağını anlatıyordu.

"Dâhi bir avukat!" dedi.

Çevresindekiler onu saygıyla dinliyor, bazıları kendi düşüncelerini söylemeye çalışıyorlar ama her şeyi en iyi o bilirmiş gibi hepsinin sözünü ağzına tıkıyordu.

Nehlüdov geç geldiği halde uzun süre beklemek zorunda kaldı. Mahkeme üyelerinden biri hâlâ gelmediği için duruşma bir türlü başlayamıyordu.

VI

Başkan mahkemeye erken gelmişti. Uzun boylu, topluca, geniş favorilerine aklar düşmüş biriydi. Evliydi ama tıpkı karısı gibi son derece ahlaksızca bir yaşam sürüyordu. Karı koca birbirlerine karışmıyorlardı. Yazın evlerinde kalmış, şimdi güneyde bir yerden Petersburg'a gelen İsviçreli mürebbiyeden o sabah bir not almıştı. Mürebbiye, saat üçle altı arasında kentte olacağını, İtalya Oteli'nde onu bekleyeceğini yazıyordu. Geçen yaz kır evinde aşk yaşadığı bu sarışın kadını, yani Klara Vasilyevna'yı saat altıya kadar ziyaret edebilmek için bugünkü duruşmalara erken başlayıp erken bitirmek istiyordu.

Çalışma odasına girip kapıyı arkadan sürgüledi, kâğıt dolabının alt rafından iki küçük haltèr alıp yirmi kez yukarı, öne, yana ve aşağı doğru hareket yaptı, sonra halterleri başının üstünde tutarak üç kez hafifçe çömeldi.

Yüzük parmağında altın bir halka olan sol eliyle gergin sağ pazısını yoklayarak, "Soğuk duş ve jimnastik kadar yararlı bir şey yok," diye geçirdi içinden. Geriye sadece çark hareketi (uzun sürecek duruşmalardan önce bu iki hareketi hep yapardı) kalmıştı ki kapı zorlandı. Birisi kapıyı açmak istiyordu. Başkan halterleri aceleyle yerine koydu ve kapıyı açtı.

"Özür dilerim," dedi.

Odaya, mahkeme üyelerinden gözlüğü altın çerçeveli, kısa boylu, omuzları kalkık, çatık kaşlı biri girdi.

"Yine Matvey Nikitiç ortalarda yok," dedi üye hoşnutsuzlukla.

Başkan resmi kıyafetini sırtına geçirirken:

"Hâlâ gelmedi demek," diye karşılık verdi. "Hep geç kalır."

"Hayret, hiç utanma yok bu adamda," dedi üye ve öfkeyle oturup bir sigara aldı.

Çok dakik olan bu üye, bir ay boyunca harcasın diye verdiği parayı vaktinden önce bitirdiği için sabah sabah karısıyla kavga etmişti. Karısı bir sonraki ayın parasından vermesini istemiş ama o kararından dönmeyeceğini söylemişti. Bu yüzden kavga çıkmıştı. Karısı madem öyle yemek de yok demiş, evde yemek beklememesini söylemişti. Bunun üzerine kapıyı çekip çıkmıştı. Karısının savurduğu tehdidi yerine getireceğinden korkuyordu, ondan her şey beklenirdi. Dirseklerini iki yana açmış, güzel beyaz elleriyle kırlaşmış, uzun ve gür favorilerini ceketinin sırmalı yakasının iki yanına yayan pırıl pırıl, sağlıklı, neşeli, babacan başkana bakarken içinden de, "Sen istediğin kadar iyi, namuslu yaşa. Bir de ona bak her zaman keyifli, neşeli, bense üzüntü içindeyim," diye geçiriyordu.

Kâtip elinde bir dosyayla içeri girdi.

"Çok teşekkür ederim," dedi başkan ve bir sigara yaktı. "Önce hangi davaya bakıyoruz?"

"Sanırım zehirleme davasına," dedi kâtip önemsemiyormuş gibi bir tavırla.

"Pekâlâ, zehirleme davası olsun bakalım," dedi başkan. Bir yandan da bu davanın saat dörde kadar bitebilecek bir dava olduğunu ve sonra gidebileceğini düşünüyordu. "Matvey Nikitiç hâlâ gelmedi mi?"

"Gelmedi."

"Peki Breve burada mı?"

"Burada," diye yanıtladı kâtip.

"Kendisini görürseniz zehirleme davasından başlayacağımızı söyleyin o zaman."

Breve, bugünkü duruşmada görevli savcı yardımcısıydı.

Kâtip koridora çıkarken Breve'yle karşılaştı. Resmi ceketinin düğmeleri açık, kolunun altında çantası, omuzlarını yukarı kaldırmış, koridorda koşarcasına, topuklarını yere vura vura, boş kalan kolunu ise yürüdüğü yöne doğru dikey biçimde sallaya sallaya, hızlı adımlarla yürüyordu.

"Mihail Petroviç hazır olup olmadığınızı öğrenmemi istedi," dedi kâtip.

"Elbette, ben her zaman hazırım," dedi savcı yardımcısı. "İlk dava hangisi?"

"Zehirleme davası."

"Güzel," dedi savcı yardımcısı ama bütün gece uyumadığı için bunu hiç de güzel bulmamıştı. Bir arkadaşlarını uğurlamışlar, saat ikiye kadar içki içip dans etmişler, daha sonra da bundan altı ay öncesine kadar Maslova'nın çalıştığı eve, kadınlara gitmişler, bu yüzden zehirleme dosyasını okuyacak zamanı olmamıştı. Şimdi bir an önce bu dosyayı gözden geçirmek istiyordu. Kâtipse onun zehirleme dosyasını okumadığını bildiği için, mahsus ilkönce bu davaya bakmayı önermişti başkana. Kâtip liberal, hatta radikal düşünceli biriydi. Breve ise muhafazakâr, hatta Rusya'da memuriyet yapan bütün Almanlar gibi, Ortodoksluğa sıkı sıkıya bağlı biriydi. Kâtip onu sevmiyordu ve yerine göz dikmişti.

"E, hadımlar davası ne âlemde?" diye sordu kâtip.

"Tanık olmadığı için bir şey yapamayacağımı söylemiştim, mahkemede de söyleyeceğim bunu," dedi savcı yardımcısı.

"İyi de ne fark eder ki..."

"Elimden bir şey gelmez," dedi savcı yardımcısı ve kolunu aynı şekilde sallayarak odasına koştu.

Bu hadımlar davasını, dava açısından son derece önemsiz ve gereksiz olan tanık yokluğu gerekçesiyle geriye atmasının tek nedeni, davanın jüri üyelerinin aydınlardan oluştuğu bir duruşmada görülmesi halinde aklanmayla sonuçlanabilecek bir dava olmasıydı. Başkanla uzlaşmaya vararak davanın jürideki köylü sayısının, dolayısıyla da suçlama şansının daha fazla olacağı bir taşra mahkemesine aktarılması zorunluydu.

Koridordaki hareket gittikçe artıyordu. Mahkeme işlerine meraklı, gösterişli beyefendinin jüri üyelerine sözünü ettiği davanın görüldüğü mahkeme salonunun çevresi giderek kalabalıklaşıyordu. Mahkemeye ara verildiği sırada dâhi avukatın, malını mülkünü elinden alarak, bu mal mülkü üzerinde hiçbir hakkı olmayan müvekkiline kazandırmayı başardığı yaşlı kadın salondan dışarı çıktı. Bunu yargıçlar da, davacı ve avukatı da biliyorlardı; fakat davayı öyle kurnazca bir yola sokmuşlardı ki yaşlı kadının malını elinden almamak da, bunu davacıya vermemek de olanaksızdı. Kadıncağız şişmandı, şık bir elbise, iri çiçekli bir şapka giymişti. Kapıdan çıkarak koridorda durdu, kısa, tombul kollarını iki yana açıp, avukatına dönerek durmadan, "Ne olacak şimdi? Lütfen bir şeyler yapın! Nedir bu böyle?" diyordu. Avukat, kadının şapkasındaki çiçeklere bakıyor, düşünüyor, onu dinlemiyordu.

Şapkası çiçekli yaşlı kadını beş parasız bırakıp, kendisine on bin ruble ücret ödemiş olan müvekkiline ise yüz bin robleden fazla para kazandırmış olan bu çok ünlü avukat, mahkeme salonunun kapısından, yaşlı kadının peşi sıra, kendinden emin bir yüzle ve açık yakalı yeleğinin içinden görünen gömleğinin göğüs kısmını parıldatarak çıkmıştı. Bütün gözler avukata çevrilmişti. O da bunu hissediyor ve her haliyle sanki, "Hiçbir bağlılık gösterisine gerek yok," diyordu. Hızla yanlarından geçip gitti.

VII

Sonunda Matvey Nikitiç de geldi ve uzun boyunlu, zayıf, yan yan yürüyen, alt dudağını da aynı şekilde yana çarpıtmış olan mübaşir, jüri üyelerinin odasına girdi.

Bu mübaşir, üniversite öğrenimi görmüş, namuslu bir adamdı ama ayyaşlık derecesinde içki içtiği için hiçbir yerde dikiş tutturamıyordu. Karısının koruyucusu olan bir kontes, üç ay önce onu bu işe yerleştirmişti. Hâlâ burada olduğu için seviniyordu.

Pince-nez'sini[1] takıp, üzerinden bakarak:

"Evet beyler, herkes burada mı?" diye sordu.

"Galiba herkes geldi," dedi neşeli tüccar.

"Bir yoklama yapalım," dedi mübaşir ve cebinden bir kâğıt çıkarıp kâh gözlüğün üstünden, kâh arkasından bakarak isimleri okumaya başladı.

"Beşinci kademeden devlet memuru İ. M. Nikiforov."

"Benim," dedi bütün davalardan haberi olan gösterişli beyefendi.

"Emekli albay İvan Semyonoviç İvanov."

"Burada," dedi emekli subay üniforması giymiş zayıf bir adam.

"İkinci dereceden tüccar Pyotr Baklaşov."

---

1 Kelebek gözlük. (ç.n.)

"Burada," dedi babacan tüccar, ağız dolusu gülerek. "Hazırım!"

"Muhafız teğmeni Prens Dmitriy Nehlüdov."

"Benim," diye yanıtladı Nehlüdov.

Mübaşir onu diğerlerinden ayırırcasına pince-nez'sinin üstünden bakarak, saygılı ve kibar bir şekilde hafifçe eğildi.

"Yüzbaşı Yuriy Dmitriyeviç Dançenko, tüccar Grigoriy Yefimoviç Kuleşov..."

İki kişi dışında herkes gelmişti.

"Salona buyurun beyler," dedi mübaşir zarif bir hareketle kapıyı göstererek.

Herkes hareketlendi ve kapıda birbirlerine yol vererek koridora çıktılar, koridordan da duruşma salonuna geçtiler.

Mahkeme salonu büyük, uzun bir odaydı. Bir ucunda üç basamakla çıkılan bir yükseklik vardı. Bu yüksekliğin ortasında saçakları daha koyu, yeşil çuha örtülü bir masa duruyordu. Masanın gerisinde meşeden yapılmış, oymalı arkalıkları çok yüksek olan üç koltuk sıralanmıştı. Koltukların arkasındaysa altın yaldız çerçeveli, bir ayağını öne doğru uzatmış, eli kılıcının kabzasında, sırmalı üniformalı, parlak bir general resmi asılıydı. Sağ köşede dikenli tacıyla bir İsa tasviri asılıydı ve bir rahle duruyordu. Savcının kürsüsü de sağ taraftaydı. Sol tarafta, bu kürsünün karşısında, dipte bir yerde kâtibin küçük masası, izleyicilere yakın yerde ise meşeden yapılmış oymalı bir parmaklık, parmaklığın arkasında da henüz boş olan sanık sırası vardı. Sağ yandaki yüksek yerin üzerinde, jüri üyelerinin oturacağı, yine arkalıkları yüksek iki sıra sandalye, altta da avukat masaları vardı. Bütün bunlar salonun parmaklıkla ikiye bölünmüş olan ön kısmında yer alıyordu. Arka kısımda ise basamak basamak yükselerek arka duvara kadar uzanan sıralar dizilmişti. İzleyici kısmının ön sıralarında, görünüşlerine bakılırsa salonun görkemi altında ezilen ve bu yüzden kendi aralarında ürkekçe fısıldaşan fabrika işçisi ya da hizmetçi kılıklı dört kadınla, yine fabrika işçisine benzeyen iki erkek oturuyorlardı.

Mübaşir, jüri üyelerinden hemen sonra yan yan yürüyüşüyle ortaya çıktı ve oradakileri korkutmak ister gibi yüksek bir sesle:

"Mahkeme başlıyor!" diye bağırdı.

Herkes ayağa kalktı. Yargıçlar sırayla salondaki kürsüye çıktılar: Adaleli ve güzel favorili mahkeme başkanı, sonra tam duruşma öncesinde kayınbiraderiyle karşılaşıp, mahkemede staj yapan kayınbiraderinin, ablasının yanından geldiğini, ablasının akşam yemeği yapmayacağım dediğini haber vermesi üzerine yüzü daha da asılmış olan asık suratlı, gözlüğü altın çerçeveli mahkeme üyesi.

"Demek ki meyhaneye gideceğiz," demişti kayınbirader gülerek.

Asık yüzlü mahkeme üyesi:

"Hiç komik değil," demiş ve suratını daha da çok asmıştı.

Ve sonuncu, yani üçüncü mahkeme üyesi, her zaman geç kalan Matvey Nikitiç, sakallı, iyilik dolu iri gözlerinin kenarları aşağı doğru sarkmış biriydi. Bu üyenin gastriti vardı. Doktorun tavsiyesiyle bu sabah yeni bir rejime başlamıştı. Bu yeni rejim, evden her zamankinden daha geç çıkmasına neden olmuştu. Kürsüye çıktığı sırada dalgın görünüyordu, çünkü kendi kendisine sorduğu sorulara, şu olursa şöyle olacak gibi, niyet tutarak yanıt bulma alışkanlığına sahipti. Şimdi de çalışma odasının kapısından koltuğa kadar attığı adım sayısı tam olarak üçe bölünebilirse yeni rejim gastritine iyi gelecek, bölünmezse gelmeyecek diye niyet tutmuştu. Yirmi altı adım gelmişti ama minicik bir adım daha atınca koltuğa kadar tam yirmi yedi adım atmış oldu.

Yakası sırmalı üniformalarıyla kürsüye çıkan başkan ve üyelerin görünüşü çok heybetliydi. Bunu kendileri de hissediyorlardı ve kendi heybetlerinden utanmış gibi üçü de hemen bakışlarını yere indirip, yeşil çuha örtülü masanın ardındaki oymalı koltuklarına oturdular. Masanın üzerinde

kartal figürlü üçgen bir araç, içine şeker konulan cinsten cam kavanozlar, mürekkep hokkası, uçlu kalemler, güzel, boş bir kâğıt, çeşitli boylarda, ucu yeni açılmış kurşunkalemler duruyordu. Yargıçlarla birlikte savcı yardımcısı da içeri girmişti. Kolunun altında çantası, aynı aceleci yürüyüşle ve aynı şekilde kolunu sallayarak pencerenin önündeki yerine geçti, davaya hazırlanmak için her dakikadan yararlanarak hemen kâğıtları okumaya ve gözden geçirmeye koyuldu. Savcının dördüncü davasıydı bu. Aşırı derecede şöhret düşkünü biriydi ve mesleğinde ilerlemeye kesin kararlıydı. Bu yüzden de savcı olarak görev yaptığı her davanın mutlaka mahkûmiyetle sonuçlanmasını gerekli sayıyordu. Zehirleme davasının içeriğini ana hatlarıyla biliyordu, konuşmasının planını yapmıştı ama birkaç bilgi daha gerekiyordu, bunları da dosyadan acele acele not alıyordu.

Kâtip, kürsünün öbür ucunda oturuyordu. Okunması gereken bütün kâğıtları hazırlamıştı, bu arada bir gün önce okuduğu, yasaklanmış bir makaleyi tekrar gözden geçiriyordu. Aynı görüşleri paylaştığı sakallı mahkeme üyesiyle bu makale hakkında konuşmak niyetindeydi ve makalenin içeriğini önceden iyice öğrenmek istiyordu.

VIII

Başkan kâğıtları inceleyip mübaşirle kâtibe birkaç soru sordu, sorularına olumlu yanıtlar aldıktan sonra sanıkların getirilmesini söyledi. Hemen o anda parmaklığın arkasındaki kapı ardına kadar açıldı ve içeri başlarında şapkaları, ellerinde kılıçlarıyla iki jandarma, peşlerinden de önce kızıl saçlı, çilli bir adam, sonra da iki kadın girdi. Adam üzerine çok bol ve uzun gelen bir mahkûm gömleği giymişti. Mahkeme salonuna girerken kollarını gergin bir şekilde aşağı sarkıtmış, gömleğinin çok uzun gelen kolları düşmesin diye iri parmaklarını iyice açıp pantolonunun yan dikişlerine yapıştırmıştı. Yargıçlara ve izleyicilere hiç göz atmadan çevresinden dolaştığı sıraya bakıyordu dikkatle. Sıranın kenarından özenle geçip, öbürlerine yer bırakarak oturdu ve gözlerini başkana dikip bir şey mırıldanır gibi yanaklarındaki kasları oynatmaya başladı. Onun ardından pek genç olmayan, aynı şekilde mahkûm gömleği giymiş bir kadın girdi. Kadının başında kadın tutuklulara özgü bir örtü vardı, yüzü gri beyaz renkteydi, kaşı kirpiği yok gibiydi, gözleri kızarmıştı. Son derece sakin görünüyordu. Yerine geçerken gömleği bir yere takıldı, acele etmeden, özenle takıldığı yerden kurtardı ve oturdu.

Üçüncü sanık Maslova'ydı.

İçeri girer girmez salondaki bütün erkeklerin gözleri üzerine çevrildi ve bu gözler, cilalı gibi pırıl pırıl parlayan kara

gözlü beyaz yüzünden ve önlüğün altından ileri fırlamış iri göğüslerinden uzun zaman ayrılmadı. Yanından geçtiği jandarma bile yürürken de, yerine otururken de gözlerini ayırmadan ona bakıyordu. Ancak Maslova'nın yerine oturmasından sonra kabahatini anlamış gibi hızla başını çevirip silkindi ve gözlerini tam karşısındaki pencereye dikti.

Başkan sanıkların yerlerini almasını bekledi, Maslova da yerine oturunca kâtibe döndü.

Alışılmış süreç başladı: Jüri üyelerinin adları okundu, gelmeyenler hakkında konuşuldu, bunlara ceza kesilmesine karar verildi. Görevden azlini isteyenler hakkında karara varıldı ve gelmeyenlerin yerine yedek üyeler getirildi. Daha sonra başkan küçük kâğıtları katlayıp bir cam kavanozun içine koydu ve üniformasının sırmalı kollarını hafifçe sıvayıp çok kıllı ellerini ortaya çıkararak sihirbaz edasıyla kâğıtları tek tek çekip açarak okumaya başladı. Başkan daha sonra üniformasının kollarını indirdi ve papazdan jüri üyelerine yemin ettirmesini istedi.

Sarımsı beyaz şiş suratlı, göğsünde altın haçıyla ve haçın yanına iğnelenmiş başka küçük bir nişanla kahverengi cüppesi içindeki yaşlı papaz, cüppesinin altından şiş ayaklarını yavaş yavaş oynatarak İsa tasvirinin önündeki rahleye yaklaştı.

Jüri üyeleri ayağa kalktılar, bir araya toplanarak rahleye doğru yürüdüler.

Tombul eliyle göğsündeki haça dokunarak ve jüri üyelerinin hepsinin yaklaşmasını bekleyerek, "Buyurun," dedi papaz.

Kırk altı yıldır görev yapıyordu papaz ve geçenlerde katedral başpapazının yaptığı gibi, üç yıl sonra jübilesini kutlamaya hazırlanıyordu. Açıldığı günden beri bölge mahkemesinde çalışıyordu. On binlerce kişiye yemin ettirmekten, bu ileri yaşında kilisesi, vatanı ve bir ev dışında en az otuz bin rublelik tahvil bırakacağı ailesi için çalışmaya devam etmek-

ten gurur duyuyordu. Yemin etmeyi açıkça yasaklayan İncil üzerine yemin ettirmekten ibaret olan mahkemedeki görevinin kötü bir iş olduğu hiç aklına gelmez, bundan hiçbir sıkıntı duymadığı gibi sık sık hatırlı beylerle tanışmasını sağlayan, alışkın olduğu bu işi severdi üstelik. Şimdi tek bir davayla, şapkasında iri çiçekler olan yaşlı kadının davasıyla on bin ruble kazanarak kendisinde büyük saygı uyandıran şu ünlü avukatla tanışmış olmaktan da memnundu.

Jüri üyelerinin hepsi basamaklardan kürsüye çıktıklarında papaz, tepesi açılmış kır saçlı başını yana eğip, cüppesinin yağlanmış yakasından içeri soktu ve yağlı saçlarını düzelttikten sonra jüri üyelerine döndü, her bir parmağının üstünde küçük bir çukur olan tombul elini havaya kaldırarak ve başparmak, işaret ve orta parmaklarının uçlarını birleştirerek:

"Sağ elinizi yukarı kaldırın ve parmaklarınızı bu şekilde tutun," dedi. "Şimdi söylediklerimi tekrarlayın: Her şeye kadir olan Tanrı'nın, onun kutsal İncil'inin ve kutsal haçının önünde söz verir ve yemin ederim ki bu davada..." Her tümceden sonra duruyordu. "Elinizi indirmeyin, böyle tutun," dedi elini aşağı indirmiş olan genç birine ve devam etti: "Bu davada..."

Uzun favorili, gösterişli beyefendi, albay, tüccar ve bazıları ellerini papazın istediği şekilde, bundan özel bir hoşnutluk duyuyormuş gibi, çok belirgin bir şekilde yukarıda, geri kalanlar ise kararsız ve isteksizce tutuyorlardı. Bazıları papazın sözlerini, "Ne olursa olsun konuşacağım," dercesine hararetle ve çok yüksek sesle tekrarlıyorlar, diğerleri ise fısıltıyla söylüyorlar, geri kalıyorlar, sonra geç kalmaktan korkmuş gibi zamanında olmasa da yineliyorlardı papazın sözlerini; bazıları, sanki tuttukları bir şeyi düşürmekten korkarcasına, meydan okurcasına parmaklarını bir arada tutmaya çalışıyorlar, diğerleri ise parmaklarını açıyorlar, sonra tekrar birleştiriyorlardı. Herkes bu durumdan rahatsızdı, bir tek yaşlı papaz çok yararlı ve çok önemli bir iş yaptığından kesinlik-

le emindi. Yeminden sonra mahkeme başkanı jüri üyelerine aralarından birini başkan seçmelerini söyledi. Jüri üyeleri birbirlerini ite kaka görüşme odasına geçtiler. Burada üyelerin neredeyse hepsi hemen bir sigara yakıp içmeye başladı. Birisi, gösterişli beyefendiyi başkan seçmeyi önerdi. Herkes hemen kabul etti, sonra sigaralarını söndürüp ya da yarım bırakıp salona döndüler. Seçilen jüri başkanı, mahkeme başkanına kimin seçildiğini açıkladı ve yine herkes birbirinin ayağının üstünden atlayarak iki sıra halinde dizili, yüksek arkalıklı sandalyelere oturdu.

Her şey aksamadan, çabuk ve resmi bir şekilde olmuştu. Bu doğruluk, süreklilik ve resmilik, görünüşe bakılırsa, ciddi ve önemli bir toplumsal iş yaptıkları düşüncesini doğrulayarak katılanların hepsini hoşnut ediyordu. Nehlüdov da aynı duyguyu hissediyordu.

Jüri üyeleri yerlerine oturur oturmaz, mahkeme başkanı onlara hakları, görevleri ve sorumlulukları hakkında bir konuşma yaptı. Başkan konuşurken sürekli olarak duruşunu değiştiriyordu; bir sağ dirseğine, bir sol dirseğine, bir koltuğun arkasına, bir koluna dayanıyordu. Kâğıtların kenarlarını aynı hizaya getiriyor, kâğıt keseceğinin üzerinde parmağını dolaştırıyor, kurşunkalemle oynuyordu.

Başkanın söylediğine göre, jüri üyelerinin hakları sanıklara başkan aracılığıyla soru sorabilmekten, kalem ve kâğıt istemekten ve maddi kanıtları inceleyebilmekten ibaretti. Görevleri, yalan yanlış değil, adil bir hüküm vermekti. Sorumlulukları ise duruşmaların gizliliğine uymamaları ve yabancılarla ilişkilerinin saptanması halinde cezalandırılmaktı.

Herkes saygıyla ve dikkatle dinliyordu. Tüccar, çevresine votka kokuları yayarak ve gürültülü geğirtisini tutmaya çalışarak, her tümceyi başını sallayarak onaylıyordu.

IX

Başkan konuşmasını bitirdikten sonra sanıklara döndü.

"Simon Kartinkin, ayağa kalkın," dedi.

Simon sinirli bir hareketle ayağa fırladı. Yanaklarındaki kaslar daha da hızlı oynamaya başladı.

"Adınız?"

"Simon Petrov Kartinkin," dedi hemen çatlak bir sesle. Anlaşılan önceden hazırlanmıştı sorulara.

"Unvanınız?"

"Köylü."

"Hangi il ve ilçedensiniz?"

"Tula ili, Krapivenskiy ilçesi, Kupyanskiy bucağı, Borki köyü."

"Kaç yaşındasınız?"

"Otuz dörde gireceğim, doğumum bin sekiz yüz..."

"Evli misiniz?"

"Hiç evlenmedim, efendim."

"Ne işle uğraşıyorsunuz?"

"Mavritanya Oteli'nde koridor görevlisi olarak çalışıyordum."

"Daha önceden sabıkanız var mı?"

"Hayır, çünkü bizim hayatımız daha önceleri..."

"Daha önce hiç yargılanmadınız mı?"

"Çok şükür hiç yargılanmadım."

"İddianamenin suretini aldınız mı?"

"Aldık."

"Oturun. Yevfimiya İvanovna Boçkova," diyerek daha sonraki sanığa döndü başkan.

Fakat Simon dikilmeye devam ediyor ve Boçkova'nın önünü kapatıyordu.

"Kartinkin oturun."

Kartinkin hâlâ dikiliyordu.

"Kartinkin, oturun dedim!"

Fakat Kartinkin hâlâ ayakta duruyordu ve ancak mübaşir başını yana eğip, gözlerini doğal olmayan bir biçimde açarak yanına doğru koşar adım gelirken acıklı bir fısıltıyla "Otur, otur!" dediğinde oturdu.

Kartinkin, ayağa kalktığı hızla oturdu yerine ve gömleğinin içinde kaybolarak tekrar sessizce yanaklarını oynatmaya başladı.

Mahkeme başkanı yorgunluktan derin bir iç çekerek, yüzüne bakmaksızın ve önündeki kâğıtta düzeltme yaparak ikinci sanığa sordu:

"Adınız?"

Mahkeme, başkan için o kadar alışıldık bir işti ki davaların akışını hızlandırmak amacıyla iki davaya birden bakabilirdi.

Boçkova kırk üç yaşındaydı, Kolomensk'liydi, o da Mavritanya Oteli'nde çalışıyordu. Hiç mahkemeye düşmemiş, soruşturma görmemiş, iddianamenin suretini almıştı. Boçkova, yanıtlarını son derece cesurca veriyor, sanki her yanıtına, "Evet Yevfimiya, evet Boçkova, iddianamenin suretini aldım ve bundan gurur duyuyorum, hiç kimsenin benimle alay etmesine izin vermem," şeklinde bir ifade katıyordu. Boçkova, otur demelerini beklemeden, sorular biter bitmez yerine oturdu.

Kadın düşkünü mahkeme başkanı, büyük bir kibarlıkla üçüncü sanığa:

"Adınız?" diye sordu. Maslova'nın oturduğunu görünce, "Ayağa kalkmanız gerekiyor," diye yumuşak ve sevecen bir sesle ekledi.

Maslova hızlı bir hareketle ayağa kalktı. Hazırım der gibi, iri göğüslerini dikleştirerek, bir şey söylemeden, gülümseyen ve hafif şehla kara gözleriyle dosdoğru başkanın yüzüne bakıyordu.

"Adınız neydi?"

"Lübov," dedi hemen.

Bu arada Nehlüdov, pince-nez'sini takmış, soruları yanıtladıkları sırada sanıkları incelemekteydi. "Yoo, olamaz," diyordu içinden, gözlerini bu kadın sanığın yüzünden ayırmaksızın. "Adı nasıl Lübov olabilir?" dedi içinden, kadının yanıtını duyunca.

Başkan sonraki sorulara geçecekti ama gözlüklü mahkeme üyesi, öfkeli öfkeli bir şey fısıldayarak başkanı durdurdu. Başkan başıyla kabul işareti yaptı ve sanığa döndü:

"Lübov mu dediniz? Kaydınızda öyle yazmıyor ama."

Sanık susuyordu.

"Gerçek adınızı soruyorum size."

"Vaftiz adınız nedir?" diye sordu öfkeli üye.

"Eskiden Katerina derlerdi."

"Olamaz," diye içinden konuşmaya devam ediyordu Nehlüdov ve bu arada artık hiçbir kuşkuya yer olmaksızın biliyordu ki bu kadın, bir zamanlar âşık olduğu, evet âşık olduğu, daha sonra ise bir çılgınlık anında iğfal edip yüzüstü bıraktığı, son derece acı veren, foyasını meydana çıkaran ve dürüstlüğünden o derece gurur duyan bir insan olarak bu kadına karşı bırakın dürüst davranmayı, düpedüz alçakça davrandığını ortaya koyan bu anıyı daha sonra hiçbir zaman anımsamadığı, o yarı oda hizmetçisi yarı evlatlık kızın ta kendisiydi.

Evet, oydu. Herhangi bir yüzü diğerinden ayıran, özel, biricik ve eşsiz yapan o olağanüstü, gizemli özelliği şimdi

apaçık görüyordu. Doğal olmayan beyazlığına ve şiş olmasına karşın, bu sevimli yüzde, bu dudaklarda, hafif şehla gözlerde, asıl önemlisi bu saf, gülümseyen bakışta ve yalnızca yüzünde değil, tüm bedeninde de hissedilen iyi niyet ifadesinde bu özellik, benzeri olmayan bu sevimli özellik vardı.

Başkan yine çok yumuşak bir sesle:

"İşte böyle söylemeniz gerekiyordu," dedi. "Baba adınız nedir?"

"Ben evlilik dışı doğmuşum," dedi Maslova.

"Siz yine de vaftiz babanızın adını söyleyin."

"Mihaylovna."

Bu arada Nehlüdov, güçlükle soluk alarak, "Ne yaptı acaba?" diye düşünmeye devam ediyordu.

"Soyadınız, lakabınız nedir?" diye sürdürdü başkan.

"Annemin soyadıyla, Maslova olarak yazmışlar."

"Unvanınız?"

"Kentli."

"Ortodoks musunuz?"

"Ortodoksum."

"İşiniz? Ne iş yaparsınız?"

Maslova susuyordu.

"Ne işle uğraşıyordunuz?" diye yineledi başkan.

"Bir müessesedeydim," dedi Maslova.

"Nasıl bir müessese?" diye sert bir sesle sordu gözlüklü mahkeme üyesi.

"Nasıl bir yer olduğunu siz de biliyorsunuz," dedi Maslova, gülümsedi ve çevreye çabucak bir göz atıp bakışlarını yine başkana dikti.

Yüzünün ifadesinde öyle alışılmamış, söylediği sözlerin anlamında, bu gülümsemede ve salona attığı hızlı bakışta öyle korkunç, öyle acıklı bir şey vardı ki başkan başını yere eğdi ve salonda bir an çıt çıkmadı. Sessizlik, izleyicilerden birinin gülüşüyle bozuldu. Başkan başını kaldırıp sorularını sürdürdü:

"Daha önce yargılandınız ya da hakkınızda soruşturma yapıldı mı?"

"Hayır," diye yanıtladı Maslova, derin bir iç çekerek.

"İddianame suretini aldınız mı?"

"Aldım."

"Oturun," dedi başkan.

Sanık, şık hanımların eteklerini düzeltirken yaptıkları bir hareketle eteğini toplayıp, gözlerini başkandan ayırmaksızın, küçük ellerini önlüğün kollarının içinde birleştirerek yerine oturdu.

Tanıklar yoklama yapıldıktan sonra dışarı çıkarıldı, bilirkişilik yapacak doktor belirlenip salona çağrıldı. Sonra kâtip ayağa kalkıp iddianameyi okumaya başladı. Yüksek sesle ama çok hızlı okuyordu, "l" ve "r" harfleri ağzından tam çıkmadığı için sesi, insanın uykusunu getiren bir vızıltıya dönüşüyordu. Yargıçlar, koltuklarının bir bu koluna, bir öbür koluna, bir masaya, bir koltuğun arkasına yaslanıyorlar, gözlerini yumuyorlar, açıyorlar ve aralarında fısıldaşıyorlardı. Jandarmalardan biri, arka arkaya kriz halinde gelen esnemesini zor tutuyordu.

Sanıklardan Kartinkin, durmadan yanaklarını oynatıyordu. Boçkova son derece sakin ve dimdik oturuyor, arada bir parmağını başörtüsünün altına sokup başını kaşıyordu.

Maslova kımıldamadan oturuyor, kâtibe bakarak onu dinliyor, ara sıra itiraz etmek istercesine irkiliyor, kızarıyor ve sonra ağır ağır iç çekerek ellerinin duruşunu değiştiriyor, çevreye bakıyor, gözlerini tekrar kâtibe dikiyordu.

Nehlüdov, birinci sırada, kenardan ikinci sandalyede oturuyordu ve pince-nez'sini çıkarmış, Maslova'ya bakıyordu. Ruhundaki karmaşık ve içini acıtan faaliyet devam ediyordu.

X

İddianame şöyleydi:

"Kurgan'lı ikinci dereceden tüccar Ferapont Emelyanoviç Smelkov, 17 Ocak 188* tarihinde kalmakta olduğu Mavritanya Oteli'nde aniden ölmüştür.

Dördüncü bölgeden yerel adli tabip, ölüm nedeninin aşırı alkolden kaynaklanan kalp krizi olduğunu onaylamıştır. Smelkov'un cenazesi toprağa verilmiştir.

Birkaç gün sonra Petersburg'dan dönen, Smelkov'un hemşerisi ve arkadaşı tüccar Timohin, Smelkov'un öldüğünü öğrendikten sonra arkadaşının yanında taşıdığı parayı çalmak amacıyla zehirlenmek suretiyle öldürülmüş olabileceğini açıklamıştır.

Bu kuşku ön soruşturmayla da doğrulanmıştır. Ön soruşturmada şunlar saptanmıştır: 1) Smelkov ölümünden kısa süre önce bankadan 3800 gümüş ruble çekmiştir. Ancak merhumun kalan eşyasının sayımında nakit olarak yalnızca 312 ruble 16 kapik bulunduğu görülmüştür. 2) Smelkov, ölümünden önceki bütün günü ve geceyi genelevde ve Mavritanya Oteli'nde fahişe Lübka (Yekaterina Maslova) ile geçirmiştir. Yekaterina Maslova, Smelkov'un isteği üzerine ve yanında o yokken para almak için genelevden otele gelmiş, Smelkov tarafından kendisine verilmiş olan anahtarla Mavritanya Oteli'nin koridor hizmetçisi Yevfimiya Boçkova ve

Simon Kartinkin'in yanında Smelkov'un çantasını açarak parayı almıştır. Maslova çantayı açtığında orada bulunan Boçkova ve Kartinkin, Smelkov'un çantasında yüzer rublelik banknot desteleri görmüşlerdir. 3) Smelkov'un fahişe Lübka'yla birlikte genelevden Mavritanya Oteli'ne dönüşünde fahişe Lübka, koridor hizmetçisi Kartinkin'in tavsiyesiyle Kartinkin'den aldığı beyaz bir tozu bir kadeh konyağa karıştırarak Smelkov'a içirmiştir. 4) Ertesi sabah fahişe Lübka (Yekaterina Maslova) genelev sahibi ve tanık Kitayeva'ya Smelkov tarafından kendisine armağan edildiğini söylediği pırlanta yüzüğü satmıştır. 5) Mavritanya Oteli'nin koridor hizmetçisi Yevfimiya Boçkova, Smelkov'un ölümünün ertesi günü yerel bir ticari bankadaki cari hesabına 1800 gümüş ruble yatırmıştır.

Smelkov'un cesedi üzerinde yapılan adli tıp muayenesi, otopsi ve iç organların kimyasal tahlili sonucunda merhumun organizmasında kesin olarak zehir bulunduğu saptanmıştır. Bu da ölümün zehirlenme sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

Sanık olarak mahkemeye çıkarılan Maslova, Boçkova ve Kartinkin, suçu kabul etmemişler ve Maslova, Smelkov tarafından, para getirmek üzere çalıştığı genelevden Mavritanya Oteli'ne gönderildiğini, orada tüccarın verdiği anahtarla çantasını açıp içinden kendisine söylendiği gibi, 40 gümüş ruble aldığını, başka para almadığını, bunu, çantayı yanlarında açıp kapattığı, parayı aldığı Boçkova ve Kartinkin'in de doğrulayabileceklerini ifadesinde belirtmiştir. Sonra tüccar Smelkov'un odasına ikinci gidişinde tüccarı bir an evvel uyutup ondan kurtulmak için Kartinkin'in kışkırtmasıyla sakinleştirici sandığı bir tozu konyağa katarak Smelkov'a içirdiğini söylemiştir. Smelkov kendisini tokatlayınca ağladığını, bırakıp gitmek istediğini, bunun üzerine Smelkov'un yüzüğü kendisine armağan ettiğini belirtmiştir.

Yevfimiya Boçkova, kayıp paralarla ilgili hiçbir şey bilmediğini, tüccarın odasına da girmediğini, oraya sadece Lübka'nın girip çıktığını, tüccarın bir şeyi çalınmışsa bu hırsızlığı, elinde tüccarın anahtarıyla para almak için geldiğinde onun yapmış olabileceğini söylemiştir. –İddianamenin burasında Maslova irkildi ve ağzını açıp Boçkova'ya baktı.– Kâtip okumaya devam etti: Yevfimiya Boçkova'ya bankadaki 1800 gümüş rublelik hesabı gösterilip, bu parayı nereden aldığı sorulduğunda ise Boçkova, bu paranın evlenmeye hazırlandığı Simon Kartinkin'le birlikte on iki yıldır çalışarak kazandığı para olduğunu ifade etmiştir. Simon Kartinkin, ilk ifadesinde, elinde anahtarla genelevden gelen Maslova'nın tahrikiyle Boçkova'yla birlikte paraları çaldığını, Maslova ve Boçkova'yla aralarında paylaştıklarını itiraf etmiştir. –Maslova burada yine irkildi, hatta yerinden sıçradı, kıpkırmızı oldu, tam bir şeyler söyleyecekti ki mübaşir engel oldu.– Kartinkin, tüccarı uyutmak için Maslova'ya tozu kendisinin verdiğini de itiraf etmiştir; ikinci ifadesinde ise hırsızlık olayına katılmadığını, Maslova'ya toz vermediğini, tek suçlunun Maslova olduğunu söylemiştir. Boçkova'nın bankaya yatırdığı para konusunda ise bu parayı oteldeki on iki yıllık çalışmaları boyunca hizmetlerinin karşılığı olarak beylerin verdikleri bahşişlerle biriktirdiklerini söyleyen Boçkova'yla aynı ifadeyi vermiştir."

İddianamede daha sonra sanıkların yüzleştirilmeleri, tanıkların ifadeleri, uzmanların görüşleri vb. sıralanıyordu.

İddianamenin son bölümü şöyleydi:

"Yukarıda açıklananlar göz önüne alınarak Borki köyünden, 33 yaşındaki köylü Simon Petrov Kartinkin, 43 yaşındaki kentli Yevfimiya İvanovna Boçkova ve 27 yaşındaki kentli Yekaterina Mihaylovna Maslova 17 Ocak 188* tarihinde, aralarında önceden anlaşarak tüccar Smelkov'un 2500 gümüş ruble tutarındaki parasıyla yüzüğünü çalmakla

ve öldürmek kastıyla Smelkov'a zehir içirerek ölümüne neden olmakla suçlanmaktadırlar.

Bu suç, Ceza Yasası'nın 1453. maddesinin 4. ve 5. fıkralarında ele alınmaktadır. Bu nedenle ve Ceza Muhakeme Usulleri Tüzüğü'nün 201. maddesine dayanarak köylü Simon Kartinkin, Yevfimiya Boçkova ve kentli Yekaterina Maslova bölge mahkemesinde jüri üyelerinin katılımıyla yargılanacaklardır."

Kâtip uzun iddianameyi okumayı böylece bitirdi ve kâğıtları üst üste koyup, uzun saçlarını iki eliyle düzelterek yerine oturdu. Artık soruşturmanın başladığını, her şeyin ortaya çıkacağını ve adaletin yerini bulacağını bilerek rahat bir soluk aldı. Bir tek Nehlüdov bu duyguyu hissetmiyordu: Bundan on yıl önce masum ve güzel bir kız olarak tanıdığı Maslova'nın işlediği suç karşısında dehşete kapılmıştı.

XI

Mahkeme başkanı, iddianamenin okunması bittiğinde, üyelerle konuşup, şimdi her şeyi en küçük ayrıntısına kadar kesin olarak öğreneceğiz diyen bir ifadeyle Kartinkin'e döndü. Sola doğru eğilerek:

"Köylü Simon Kartinkin," diye söze başladı.

Simon Kartinkin ayağa kalktı, ellerini pantolonunun yanlarına yapıştırdı, sessizce yanaklarını oynatmaya devam ederek ve tüm gövdesiyle öne doğru eğilerek dikildi.

"17 Ocak 188* tarihinde Yevfimiya Boçkova ve Yekaterina Maslova'yla birlikte tüccar Smelkov'un çantasından para çalmakla ve daha sonra Yekaterina Maslova'yı tüccar Smelkov'un içkisine arsenik koymaya ve içirmeye ikna etmekle ve Smelkov'un ölümüne neden olmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?" dedi ve sağ tarafa doğru eğildi.

"Asla, çünkü bizim işimiz konuklara hizmet etmektir..."

"Bunları sonra söylersiniz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

"Hiçbir şekilde kabul etmiyorum efendim. Ben sadece..."

"Sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?" diye sakin ama kararlı bir sesle yineledi başkan.

"Böyle bir şey yapmama olanak yok, çünkü..."

Mübaşir, Simon Kartinkin'e doğru bir hamle yaparak acıklı bir fısıltıyla onu susturdu.

Başkan, bu dava artık bitmiştir der gibi bir yüz ifadesiyle ve elinde bir kâğıtla masaya dayadığı dirseğinin yerini değiştirip Yevfimiya Boçkova'ya döndü:

"Yevfimiya Boçkova, 17 Ocak 188* tarihinde Mavritanya Oteli'nde Simon Kartinkin ve Yekaterina Maslova'yla birlikte tüccar Smelkov'un çantasından parasını ve yüzüğünü çalmakla ve çaldıklarınızı aranızda paylaştıktan sonra suçunuzu gizlemek için tüccar Smelkov'a zehir içirmekle ve ölümüne neden olmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

"Benim hiçbir suçum yok," diye cesur ve kararlı bir sesle konuşmaya başladı sanık. "Ben odaya girmedim bile... Ama şu aşağılık kadın yok mu işte o yaptı her şeyi."

"Bunları sonra anlatırsınız," dedi başkan aynı sakin ve kararlı sesle. "Yani suçlu olduğunuzu kabul etmiyor musunuz?"

"Parayı alan da, içkiyi içiren de, odaya giren de ben değilim. Zaten orada olsaydım dışarı atardım bu kadını."

"Suçlu olduğunuzu kabul etmiyor musunuz?"

"Asla."

"Çok iyi."

"Yekaterina Maslova," diye devam etti mahkeme başkanı, üçüncü sanığa dönerek, "genelevden Mavritanya Oteli'ne tüccar Smelkov'a ait çantanın anahtarıyla gelip bu çantadan para ve bir yüzük çalmakla suçlanıyorsunuz." Ders verir gibi konuşuyordu. Bu arada maddi kanıtlar listesinde şişeden söz edilmediğini söyleyen sol tarafındaki üyeye doğru eğilmişti. "Çantadan parayı ve yüzüğü çalmakla," diye yineledi başkan, "ve çaldıklarınızı paylaşıp tüccar Smelkov'la birlikte tekrar Mavritanya Oteli'ne geldikten sonra Smelkov'a içine zehir katılmış içki içirmekle ve ölümüne neden olmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

"Benim hiçbir suçum yok," dedi Maslova çabuk çabuk. "İlk başta da söyledim, şimdi de söylüyorum ben almadım, ben almadım, ben hiçbir şey almadım, yüzüğü de bana o vermişti..."

"İki bin beş yüz rublenin çalınmasında suçlu olduğunuzu kabul etmiyor musunuz?" dedi başkan.

"Kırk ruble dışında hiçbir şey almadım diyorum."

"Peki tüccar Smelkov'un içkisine zehir kattığınızı kabul ediyor musunuz?"

"Bunu kabul ediyorum. Ama bu tozun, bana söyledikleri gibi uyku ilacı olduğunu, zarar vermeyeceğini sanmıştım. Kötü bir şey olacağını düşünmediğim gibi, böyle bir şeyi istemedim de. Tanrı'nın huzurunda yemin ederim ki kötü bir şey olsun istemedim," dedi Maslova.

"Demek, tüccar Smelkov'un parasının ve yüzüğünün çalınmasında suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz," dedi başkan. "Ama tozu verdiğinizi itiraf ediyorsunuz?"

"Evet öyle, kabul ediyorum ama ben o tozun uyku ilacı olduğunu sanmıştım. Onu uyutmak için verdim, başka bir niyetim yoktu."

"Çok güzel," dedi başkan. Elde ettiği sonuçlardan hoşnut olduğu görülüyordu. "O zaman olayın nasıl olduğunu anlatın," dedi sırtını koltuğun arkalığına dayayıp, iki elini de masaya koyarak. "Olduğu gibi anlatın her şeyi. Açıkça itiraf ederek durumunuzu hafifletebilirsiniz."

Maslova hep aynı şekilde gözlerini dikmiş başkana bakıyor, hiçbir şey söylemiyordu.

"Anlatın bakalım bu iş nasıl oldu."

"Nasıl mı oldu?" diye birden konuşmaya başladı Maslova. "Otele gittim, beni odaya götürdüler. O, odadaydı, çok da sarhoştu." "O" sözcüğünü gözlerini açarak, korkuyla telaffuz etmişti. "Oradan gitmek istedim ama beni bırakmadı."

İpin ucunu kaçırmış ya da başka bir şey anımsamış gibi ansızın sustu.

"E, sonra?"

"Sonra mı? Sonra orada kaldım ve eve döndüm."

Bu sırada savcı yardımcısı doğal olmayan bir biçimde dirseğine dayanarak yarı yarıya ayağa kalkmış gibi duruyordu.

"Soru sormak mı istiyorsunuz?" dedi başkan. Savcı yardımcısının olumlu yanıtı üzerine, bir el hareketiyle kendisine ait olan soru sorma hakkını ona devrettiğini belirtti.

"Sanığın Simon Kartinkin'le önceden tanışıp tanışmadığını sormak istiyordum," dedi savcı yardımcısı Maslova'ya bakmaksızın.

Soruyu sorduktan sonra dudaklarını sıktı ve kaşlarını çattı.

Başkan soruyu yineledi. Maslova ürkek bakışlarını savcı yardımcısının yüzüne dikti.

"Simon'la mı? Tanışıyordum," dedi.

"Şimdi de bunun nasıl bir tanışıklık olduğunu öğrenmek istiyorum. Sık sık mı görüşürlerdi acaba?"

Maslova, bakışlarını savcı yardımcısından başkana, sonra tekrar savcı yardımcısına çevirerek:

"Nasıl bir tanışıklık mı? Beni otel müşterileri için çağırıyordu, tanışıklık falan değil," diye yanıtladı.

"Kartinkin'in müşteriler için neden başka kızları değil de özellikle Maslova'yı çağırdığını öğrenmek isterim," dedi savcı yardımcısı, gözlerini kapatıp, şeytanca bir gülümsemeyle.

Maslova, çevrede dolaştırdığı ürkek bakışlarını bir an Nehlüdov'un üzerinde durdurduktan sonra:

"Bilmiyorum. Ben nereden bileyim? Kimi isterse onu çağırıyordu," diye yanıtladı soruyu.

Yüzüne kan hücum ettiğini hisseden Nehlüdov, "Tanıdı mı yoksa?" diye geçirdi içinden korkuyla; fakat Maslova onu başkalarından ayırt etmeksizin hemen kafasını çevirip, gözlerini ürkek bir ifadeyle yine savcı yardımcısına dikti.

"O zaman sanık, Kartinkin'le aralarında yakın bir ilişki olduğunu kabul etmiyor demek? Çok iyi. Başka sorum yok."

Savcı yardımcısı hemen dirseğini masadan kaldırıp bir şeyler yazmaya koyuldu. Aslında yazdığı bir şey yoktu, yalnızca daha önceki bir notun üzerinden gidiyor, savcıların ve avukatların yaptığı gibi yazıyormuş gibi görünüyordu. Savcılar ve avukatlar, ustaca bir soru sorduktan sonra rakiplerini köşeye sıkıştıracak bir not eklerler konuşmalarına.

Mahkeme başkanı, hemen sanığa hitap etmedi, çünkü bu sırada gözlüklü üyeye önceden hazırlanıp kaydedilmiş sorulara bir itirazı olup olmadığını soruyordu.

"Sonra ne oldu?" diye sorularını sürdürdü başkan.

Maslova başkana bakarak daha cesur bir ifadeyle devam etti:

"Eve gittim, parayı patrona verip yattım. Tam dalmıştım ki, bizim kızlardan Berta 'Kalk, senin tüccar yine geldi,' diyerek uyandırdı beni. Gitmek istemedim ama madam gitmemi emretti. O, –Maslova, 'o' sözcüğünü yine açık bir korku ifadesiyle telaffuz etti– o, kızların hepsine içki ısmarladı, sonra da içki aldırmak istedi ama parası çıkışmadı. Patron ona inanmadı. O zaman beni oteldeki odasına gönderdi. Paranın nerede olduğunu, ne kadar almam gerektiğini söyledi. Ben de gittim."

Başkan bu sırada sol yanındaki üyeye fısıltıyla bir şey söylüyor ve Maslova'nın anlattıklarını duymuyordu ama her şeyi duyduğunu göstermek için Maslova'nın son sözlerini tekrarladı.

"Siz gittiniz. Sonra ne oldu?" dedi.

"Gittim ve söylediklerini bir bir yaptım. Odasına gittim. Odaya giderken yalnız değildim, Simon Mihayloviç'i ve onu da çağırdım," dedi Maslova, Boçkova'yı göstererek.

Boçkova:

"Yalan söylüyor, ben gitmedim..." diye konuşmaya başlamıştı ki susturdular.

Maslova, kaşlarını çatarak ve Boçkova'ya bakmaksızın devam etti:

"Onların yanında dört tane on rublelik aldım."

"Peki, kırk rubleyi alırken sanık orada ne kadar para olduğunu fark etmedi mi?" diye tekrar sordu savcı.

Savcı soru sorunca Maslova yine irkildi. Nedenini bilmiyordu ama bu adamdan kendisine bir kötülük geleceğini hissediyordu.

"Saymadım, yalnız yüz rublelikler olduğunu gördüm."

"Sanık yüz rubleleri görmüş, başka sorum yok."

"Peki, sonra parayı götürdünüz mü?" diye devam etti başkan saate bakarak.

"Götürdüm."

"Sonra?" diye sordu başkan.

"Sonra beni yine alıp getirdi," dedi Maslova.

"Peki, içkisine tozu nasıl koydunuz?" diye sordu başkan.

"Nasıl koyacağım, içkinin içine döküp içirdim."

"Neden?"

Maslova yanıt vermeyerek derin derin iç çekti.

Bir an sustuktan sonra:

"Hâlâ gitmeme izin vermiyordu. Canımdan bezdirmişti. Koridora çıktım ve Simon Mihayloviç'e 'Artık bıraksa yakamı, canım çıktı,' dedim. Simon Mihayloviç ise 'Bizi de bıktırdı. Uyku ilacı verelim diyoruz, uyuyunca sen de gidersin,' dedi. 'İyi,' dedim. Bunun zararlı bir toz olduğu aklıma bile gelmedi. Bir kâğıt parçasına sarıp verdi. Odaya girdim. O, paravananın arkasında yatıyordu. İçeri girer girmez konyak vermemi söyledi. Masadan içki şişesini alıp iki kadehe doldurdum, birini kendime, birini ona. Onun kadehine tozu döktüm ve eline verdim. Bilseydim vermezdim."

"Peki yüzük elinize nasıl geçti?" diye sordu başkan.

"Yüzüğü bana kendisi armağan etti."

"Ne zaman armağan etti?"

"Onunla birlikte otel odasına gittiğimizde ben geri dönmek istedim, başıma vurdu, tarağım kırıldı. Ben kızdım, git-

mek istedim. Gitmeyeyim diye parmağından yüzüğünü çıkarıp bana verdi," dedi Maslova.

Bu sırada savcı yardımcısı bir kez daha yerinden doğruldu, aynı yapmacık saflıkla birkaç soru daha sormak için izin istedi. İzin aldıktan sonra başını sırmalı yakasının üstüne eğerek sordu:

"Sanığın tüccar Smelkov'un odasında ne kadar kaldığını öğrenmek isterim."

Maslova yine korkuya kapıldı ve bakışlarını huzursuzca savcı yardımcısından başkana kaydırarak çabuk çabuk:

"Ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum," dedi.

"Peki, sanık, tüccar Smelkov'un yanından ayrıldıktan sonra otel içinde bir yere uğrayıp uğramadığını hatırlıyor mu?"

Maslova bir an düşündü.

"Yandaki oda boştu, oraya girdim," dedi.

Heyecanlanarak doğrudan Maslova'ya hitap eden savcı yardımcısı:

"Neden girmiştiniz?" diye sordu.

"Üstümü başımı düzeltmek ve araba beklemek için girdim."

"Kartinkin odada sanıkla birlikte miydi, değil miydi?"

"O da gelmişti."

"O neden gelmişti?"

"Tüccarın şişesinde içki kalmıştı, birlikte içtik."

"Demek birlikte içtiniz. Çok güzel."

"Peki, sanıkla Simon'un arasında bir konuşma geçti mi, geçtiyse hangi konudaydı?"

Maslova birden kaşlarını çattı, kıpkırmızı oldu ve hızlı hızlı konuşmaya başladı:

"Ne mi konuştum? Hiçbir şey konuşmadım. Her şeyi anlattım size, daha fazla bir şey bilmiyorum. Bana istediğinizi yapın. Benim suçum yok, söyleyeceklerim bu kadar."

Savcı, başkana:

"Başka sorum yok," dedi ve omuzlarını doğal olmayan bir biçimde yukarı kaldırıp, konuşma metnine sanığın, Simon'la birlikte boş bir odaya girdiklerini itiraf ettiğini hızlı hızlı yazmaya koyuldu.

Bir sessizlik oldu.

"Söyleyeceğiniz başka bir şey var mı?"

Maslova iç çekerek:

"Her şeyi söyledim," dedi ve yerine oturdu.

Bunun üzerine başkan, önündeki kâğıda bir şey yazdı, sol yanındaki üyenin fısıltıyla söylediklerini dinleyip oturuma on dakika ara verildiğini açıkladıktan sonra hızla ayağa kalkarak salondan çıktı. Başkanla sol yanındaki, uzun boylu, sakallı, iri gözlü, iyi bakışlı üye arasındaki konuşma, bu üyenin midesinde hafif bir ekşime hissetmesi ve karnına masaj yapıp, hap yutmak istemesiyle ilgiliydi. Bu isteğini başkana söylemiş, bunun üzerine duruşmaya ara verilmişti.

Yargıçlardan sonra jüri üyeleri, avukatlar, tanıklar da ayağa kalktılar ve önemli bir davanın bir bölümünü bitirmiş olmanın verdiği hoşnutlukla sağa sola dağıldılar.

Nehlüdov jüri odasına gidip pencerenin önüne oturdu.

XII

Evet, Katyuşa'ydı.

Nehlüdov'un Katyuşa'yla ilişkisi şöyle gelişmişti:

Nehlüdov, üniversitenin üçüncü sınıfındayken toprak mülkiyetiyle ilgili tezini hazırlamak üzere yaz mevsimini halalarının yanında geçirdiği sırada görmüştü Katyuşa'yı ilk kez. Normalde yaz mevsimini annesi ve kız kardeşiyle birlikte annesinin Moskova yakınlarındaki büyük malikânesinde geçirirdi. Fakat o yıl kız kardeşi evlenmiş, annesiyse yurtdışına, kaplıcalara gitmişti. Nehlüdov'un ise tezini yazması gerekiyordu ve yaz mevsimini halalarının yanında geçirmeye karar verdi. Halaların yaşadığı ıssız, sessiz yerde öyle eğlence falan yoktu, halalarsa aynı zamanda vârisleri olan yeğenlerinin üzerine titriyorlardı. O da halalarını, onların modası geçmiş, basit yaşantısını seviyordu.

Nehlüdov, o yaz halalarının evinde büyük bir coşku duymuştu. Bu coşku, bir delikanlının yaşamın güzelliğini ve önemini, bu yaşamda insanın üzerine düşen görevin taşıdığı önemi ilk kez başkalarının yönlendirmesiyle değil, kendi başına anladığında, hem kendi dünyasını hem de çevresindeki dünyayı sonsuz biçimde yetkinleştirme olanağını gördüğünde, dünyayı yetkin bir hale getirmek için yalnız umutla değil, aynı zamanda kafasında canlandırdığı bu yetkinliğe duyduğu tam bir güvenle kendini adadığında duyduğu türden bir coşkuydu. O yıl üniversitede Spencer'ın "Sosyal Denge"sini

okumuş, Spencer'ın toprak mülkiyetiyle ilgili düşünceleri, geniş topraklara sahip bir kadının oğlu olması nedeniyle Nehlüdov'un üzerinde büyük bir etki yapmıştı. Babası varsıl değildi ama annesine çeyiz olarak on bin desyatina kadar arazi verilmişti. Toprak mülkiyetinin acımasızlığını ve adaletsizliğini ilk kez o zaman anlamış, ahlaki gerekler için özveride bulunmaktan büyük manevi haz duyan insanlardan biri olarak toprak mülkiyeti hakkından yararlanmamaya karar vermiş ve babasından miras kalan toprağı daha o zaman köylülere bırakmıştı. Tezini de işte bu konu üzerine yazıyordu.

O yıl köyde, halalarının evinde günleri şöyle geçiyordu: Sabah çok erken, bazen saat üçte kalkıyor, güneş doğmadan, daha sabah sisi kalkmadan tepenin eteğindeki nehre yüzmeye gidiyor ve otların, çiçeklerin üstündeki çiy kurumadan geri dönüyordu. Sabahları kahvesini içtikten sonra bazen tezinin başına oturuyor ya da tezi için kaynak kitaplar okuyor, fakat genellikle okumak ve yazmak yerine tekrar evden çıkıp tarlalarda, ormanlarda dolaşıyordu. Öğleden önce bahçenin bir köşesinde kestiriyor, öğleden sonra neşesiyle halalarını da güldürüp eğlendiriyor, daha sonra ata biniyor ya da sandalla geziyor, akşam yine kitap okuyor veya halalarıyla oturup iskambil falına bakıyordu. Genellikle geceleri, özellikle de mehtaplı gecelerde müthiş bir yaşama sevinci duyduğu için uyuyamıyor, şafak sökene dek kafasında hayallerle, düşüncelerle bahçede dolaşıp duruyordu.

Halalarının yanındaki ilk ayını, yarı hizmetçi, yarı evlatlık, kara gözlü, ayağına çabuk Katyuşa'ya hiç dikkat etmeden bu şekilde mutlu ve huzurlu geçirmişti.

Annesinin kanatları altında yetişmiş olan Nehlüdov, o sırada on dokuz yaşında, eline henüz kadın eli değmemiş bir delikanlıydı. Bir kadını ancak karısı olarak hayal edebilirdi. Karısı olamayacak kadınların hepsi kadın değil, insandı onun için. Ancak o yaz Uruç yortusunda komşulardan bir hanım, iki kızı, lisede okuyan oğlu ve evinde konuk ettiği

köy çocuğu genç bir ressamla birlikte Nehlüdov'un halalarını ziyarete gelmişti.

Çaydan sonra evin önündeki yeni biçilmiş çimenlikte eşli yakalamaca oynuyorlardı. Katyuşa'yı da oyuna almışlardı. Nehlüdov birkaç kere eş değiştirdikten sonra Katyuşa'yla eş oldu. Katyuşa'yı görmek Nehlüdov'un her zaman hoşuna gidiyordu ama aralarında özel bir ilişki olabileceği aklına hiç gelmiyordu.

Kısa, çarpık ama güçlü köylü bacaklarıyla çok hızlı koşan neşeli ressam "ebe"ydi.

"Hadi bakalım, bunlar hiç yakalanmazlar şimdi, ancak takılıp düşecekler de..." dedi ressam.

"Bizi yakalayamazsınız, yakalayamazsınız!"

"Bir, iki, üç!"

Üç kere el çırptılar. Katyuşa, kahkahasını zor tutarak Nehlüdov'la hemen yer değiştirdi ve iş yapmaktan pütür pütür olmuş, küçük, güçlü eliyle Nehlüdov'un iri elini sıkıp, kolalı eteğini hışırdatarak sol yana doğru koşmaya başladı.

Nehlüdov ressama yakalanmamak için var gücüyle koşmaya başladı. Çevresine baktığında ressamın Katyuşa'nın peşinden koştuğunu gördü. Fakat Katyuşa, genç, esnek adımlarını hızlı hızlı atarak koşuyor, ressamdan kaçarak sola doğru uzaklaşıyordu. İleride bir leylak kümesi vardı. Kimse o tarafa koşmuyordu. Ama Katyuşa, Nehlüdov'u görünce, leylakların arkasında buluşmak için başıyla işaret etti. Nehlüdov, işareti anlayıp leylakların arkasına doğru koştu. Ama burada, leylakların ardında, daha önce fark etmediği, içinde ısırganlar bitmiş bir ark vardı; ayağı takılınca bu arkın içine düştü, ellerini ısırganlar daladı, akşam çiyi de üstünü başını ıslattı. Düşer düşmez gülerek hemen yerinden doğrulup ısırgansız bir yere doğru koşmaya başladı.

Katyuşa, pırıl pırıl gülümsemesi, ıslak frenküzümü gibi kapkara gözleriyle uçarcasına ona doğru koşuyordu. Buluşup el ele tutuştular.

Katyuşa, yana kaymış olan saç örgüsünü öbür eliyle düzeltirken, güçlükle soluk alarak ve aşağıdan yukarı doğru Nehlüdov'a bakarak:

"Isırganlar batmıştır herhalde," dedi.

Nehlüdov gülerek ve kızın elini bırakmaksızın:

"Orada ark olduğunu bilmiyordum," dedi.

Katyuşa, Nehlüdov'a yaklaştı ve Nehlüdov, kendisi de nasıl olduğunu anlamadan kızın yüzüne doğru uzandı; Katyuşa geri çekilmedi. Nehlüdov, Katyuşa'nın elini kuvvetlice sıktı ve dudaklarından öptü.

Katyuşa:

"Dur, ne yapıyorsun!" dedi ve elini hızlı bir hareketle kurtarıp Nehlüdov'un yanından koşarak uzaklaştı.

Leylaklara doğru koşarak, çiçekleri dökülmeye yüz tutmuş beyaz leylaktan iki küçük dal koparıp, alev alev yanan yüzüne bu dalları hafif hafif vurarak, kollarını hızlı hızlı sallayarak, gözlerini Nehlüdov'dan ayırmaksızın geri geri oyun arkadaşlarının yanına gitti.

O günden sonra Nehlüdov'la Katyuşa arasındaki ilişkiler değişmişti ve aralarında gönülleri birbirine akan tertemiz bir delikanlıyla tertemiz bir genç kızın arasında olabilecek özel ilişkiler kurulmuştu.

Katyuşa içeri girdiğinde ya da Nehlüdov, Katyuşa'nın beyaz önlüğünü daha uzaktan gördüğünde her şey gün ışığı düşmüş gibi aydınlanıyor, daha ilginç, daha neşeli, daha önemli oluyordu; yaşam bir sevinç haline dönüşüyordu. Katyuşa da aynı şeyleri duyuyordu. Ancak Nehlüdov'un üzerinde bu etkiyi yapan yalnızca Katyuşa'nın varlığı, onun yakınlarda bir yerde olması değildi; Nehlüdov için Katyuşa'nın, Katyuşa için de Nehlüdov'un var olduğunu bilmek bu etkiyi yaratıyordu. Nehlüdov annesinden tatsız bir mektup mu aldı, tezle ilgili çalışmaları yolunda mı gitmiyor, nedensiz bir gençlik üzüntüsüne mi kapıldı, Katyuşa'nın varlığını anımsamak yetiyor, onu gördüğünde bütün sıkıntısı dağılıveriyordu.

Katyuşa'nın evde yapacak çok işi olsa da bütün işlerin üstesinden geliyor, boş kalan zamanlarda da kitap okuyordu. Nehlüdov yeni okuduğu Dostoyevski ve Turgenyev kitaplarını veriyordu ona. Katyuşa'nın en çok hoşuna giden, Turgenyev'in "Sessizlik" adlı kitabıydı. Koridorda, balkonda, bahçede, bazen de halalarının hizmetçisi Matryona Pavlovna'nın Katyuşa'yla birlikte kaldığı, Nehlüdov'un da arada sırada kıtlama çay içmek için uğradığı odasında konuşuyorlardı. En hoş konuşmalar da bu odada, Matryona Pavlovna'nın yanında yaptıkları konuşmalardı. Yalnız kaldıklarında konuşmak daha zor oluyordu. İkisinin de gözleri, hemen ağızlarının söylediğinden çok daha önemli, bambaşka şeyler söylemeye başlıyor, dudakları büzülüyor, korkunç bir şey oluyor ve çarçabuk ayrılıyorlardı birbirlerinden.

Nehlüdov'la Katyuşa arasındaki bu ilişki, Nehlüdov'un halalarını ilk ziyareti boyunca devam etti. Halalar bunu fark edince korktular, hatta durumu Nehlüdov'un yurtdışında bulunan annesi Prenses Yelena İvanovna'ya bir mektupla bildirdiler. Halalardan Marya İvanovna, Dmitriy'in Katyuşa'yla arasındaki ilişkiyi ilerletmesinden korkuyordu. Ancak korkusu boşunaydı: Nehlüdov, Katyuşa'ya, kendisi de ayrımında olmadan, tertemiz bir sevgi besliyordu ve onun bu sevgisi, onu da Katyuşa'yı da kötü şeyler yapmaktan koruyordu. Nehlüdov, Katyuşa'yı fiziksel olarak elde etme isteğine sahip olmadığı gibi, Katyuşa'yla arasında böyle bir ilişki olasılığını aklına getirdiğinde bile korkuya kapılıyordu. Duygusal biri olan Sofya İvanovna'nın, sağlam ve kararlı bir kişiliğe sahip Dmitriy'in Katyuşa'ya âşık olup, kızın sosyal durumuna, soyuna sopuna bakmaksızın onunla evlenmeye kalkışması konusundaki kaygıları ise çok daha ciddi kaygılardı.

Nehlüdov, Katyuşa'yı sevdiğini o zaman anlamış olsaydı ve kaderini bu kızla asla birleştiremeyeceğini ve birleştirmemesi gerektiğini birileri o zaman ona söylemiş olsalardı, her

konuda gösterdiği doğruluğu gösterir, kim olursa olsun, soyu sopu ne olursa olsun sevdiği kızla evlenmemesi için hiçbir neden olamayacağını açıkça belirtirdi. Ama halalar ona bu kaygılarından söz etmemişler, o da Katyuşa'ya duyduğu sevgiyi anlayamadan ayrılmıştı oradan.

Katyuşa'ya karşı hissettiği duyguların o sıralarda bütün varlığını dolduran, bu sevimli, neşeli genç kızla paylaştığı yaşama sevincinin belirtilerinden biri olduğundan emindi. Oradan ayrılırken Katyuşa'nın halalarla birlikte kapıda dikilip yaşlarla dolu, kara, şehla gözleriyle onu uğurladığı sırada bir daha asla bulamayacağı, çok güzel, çok değerli bir şeyi bırakıp gittiğini hissediyordu. O da çok üzüntülüydü. Arabaya binerken, halasının başlığının üzerinden bakarak:

"Hoşça kal Katyuşa, her şey için teşekkür ederim," dedi.

Katyuşa, güzel, tatlı sesiyle ve gözlerine dolan yaşlara engel olmaya çalışarak:

"Hoşça kalın Dmitriy İvanoviç," deyip rahatça ağlayabileceği hole koştu.

XIII

Nehlüdov, o günden sonra üç yıl Katyuşa'yla görüşmedi. Genç kızla ancak subaylığa terfi edip, birliğine katılmak üzere giderken, üç yıl öncekinden çok çok farklı biri olarak halalarına uğradığında görüştü.

O zamanlar her türlü iyi işe kendini vermeye hazır, dürüst, özverili bir delikanlıyken, şimdi şımarık, aşırı derecede bencil, yalnız kendi zevkini düşünen biriydi. O zamanlar dünya ona sevinçle ve heyecanla çözmeye çalıştığı bir bilmece olarak görünürken, şimdi yaşamdaki her şey, içinde bulunduğu koşullarla belirlenen, basit ve açık şeyler olarak görünüyordu. O zamanlar onun için gerekli ve önemli olan, doğayla, öncelikle de yaşayan, düşünen ve duyumsayan insanlarla ilişki kurmakken (felsefe, şiir), şimdi birtakım gruplarla ve arkadaşlarıyla ilişkileri gerekli ve önemli olmuştu. O zamanlar kadınlar gözüne gizemli ve güzel, daha doğrusu bu gizemlilikleri nedeniyle güzel varlıklar olarak görünürken, şimdi kendi ailesindeki kadınların ve arkadaşlarının karılarının dışındaki bütün kadınların bir tek anlamı vardı onun için: Kadın, artık tadını bildiği bir zevkin en iyi araçlarından biriydi. O zamanlar paraya gereksinim duymuyordu, annesinin verdiği paranın üçte birini bile almayabilir, babasının topraklarından vazgeçebilir ve bu toprakları köylülere verebilirken, şimdi annesinin her ay verdiği üç bin beş yüz ruble

az geliyor, annesiyle aralarında para yüzünden tatsız konuşmalar oluyordu. O zamanlar kendini ruhsal bir varlık olarak görürken, artık sağlıklı, kanlı canlı, hayvansal bir varlık olarak görüyordu.

Bu korkunç değişikliğin tek nedeni, kendine inanmayı bırakıp başkalarına inanmaya başlamasıydı. Kendine inanmaktan vazgeçmiş, başkalarına inanmaya başlamıştı, çünkü kendine inanarak yaşamak çok zordu: Kendine inandığında sorunlarını kolay sevinçler arayan hayvansal "ben"in yararına değil, neredeyse her zaman bu hayvansal "ben"e karşı koyarak çözümlemesi gerekiyordu; oysa başkalarına inandığında ortada çözümlenecek bir sorun olmuyordu. Her şey zaten çoktan çözümlenmişti, hem de ruhsal "ben"e karşı, hayvansal "ben"in yararına çözümlenmişti. Ayrıca kendine inandığı sürece hep insanlar tarafından ayıplanmışken, başkalarına inandığında çevresindeki insanların övgüsünü kazanıyordu.

Öyle ki, Nehlüdov, Tanrı, gerçek, varsıllık, yoksulluk gibi konuları düşündüğü zamanlarda çevresindeki herkes bunu yersiz, kısmen de gülünç bir şey olarak görür, annesi ve halası ona takılarak "Notre cher philosophe"[1] derlerdi; roman okuduğunda, yakası açılmadık fıkralar ya da Fransız tiyatrosuna vodvil seyretmeye gidip sonra bunları keyifle anlattığında ise herkes onu övüyor, bunları yapmaya özendiriyordu. Gereksinimlerini kısıtlama gereği duyduğu, eski paltosunu giymeye devam ettiği ve içki içmediği zamanlar herkes bu yaptıklarını tuhaflık olarak görüyor, av için ya da çok süslü bir çalışma odası için büyük paralar harcadığında ise herkes onun zevkini övüyor, pahalı eşyalar armağan ediyordu. Henüz bakir olduğu ve evlenene kadar da öyle kalmak istediği zamanlarda yakınları sağlığından kaygı duyuyorlardı, hatta annesi, oğlunun gerçek bir erkek olduğunu ve bir

1 Bizim sevgili filozofumuz. (Fr.)

arkadaşının Fransız sevgilisini elinden aldığını öğrendiğinde üzüleceği yerde sevinmişti bile. Katyuşa olayına gelince, oğlunun Katyuşa'yla evlenme olasılığını aklına getirdiğinde prensesin dehşete kapılmaması mümkün değildi.

Nehlüdov'un, rüştünü ispatladıktan sonra, toprak mülkiyetini adaletli bulmadığı için babasından miras kalan küçük araziyi köylülere verdiği zaman da onun bu hareketi, annesini ve yakınlarını dehşete düşürmüş, bütün akrabalarının kendisiyle sürekli alay ettikleri ve başına kaktıkları bir konu olmuştu. Ona köylülerin toprağı aldıktan sonra bırakın varsıllaşmayı, köyde üç meyhane açıp, çalışmayı tümden bırakarak üstüne üstlük yoksullaştıklarını anlatıyorlardı durmadan. Nehlüdov muhafız birliğine girdikten sonra yüksek aristokrasiden arkadaşlarıyla birlikte, annesini sermayeden bile para çekmek zorunda bırakacak kadar çok harcama yapmaya başladığında bile Yelena İvanovna bunun doğal bir şey, hatta genç yaşlarda, iyi bir toplumda çiçek aşısı gibi iyi bir şey olduğunu düşünerek neredeyse hiç üzülmemişti.

Nehlüdov, ilk başta bununla mücadele ediyordu ama mücadele çok zordu, çünkü kendisine inanarak iyi saydığı her şey, başkalarınca kötü sayılıyordu ve tam tersine kendisine inanarak kötü saydığı her şey de çevresindeki herkes tarafından iyi sayılıyordu. Sonunda Nehlüdov teslim oldu, kendisine inanmaktan vazgeçip başkalarına inandı. Kendini yadsımak ilk zamanlar hoşuna gitmiyordu, ama hoşuna gitmeyen bu duygu çok kısa sürdü. Nehlüdov bu arada sigaraya ve içkiye de başlayarak çok kısa sürede bu tatsız duygudan kurtuldu, hatta büyük bir hafiflik hissetmeye başladı.

Nehlüdov, çevresindeki herkes tarafından onaylanan bu yeni yaşama tutkulu yapısı yüzünden kendini iyice kaptırdı ve bambaşka şeyler isteyen içindeki sese kulaklarını tamamen tıkadı. Bu durum Petersburg'a gittikten sonra başlamış ve askeri göreve girmesiyle de tamamlanmıştı.

Askerlik, genellikle insanların ahlakını bozar, onları tam anlamıyla işsiz güçsüz bir duruma, yani aklı başında ve yararlı işlerin yapılmadığı bir duruma sokar, insanlığın ortak görevlerini yerine getirmekten ayrı tutar, bu görevlerin yerine alayın, üniformanın ve sancağın resmi onurunu ve bir yandan başka insanlar üstünde sınırsız bir egemenliği, öte yandan da üstlerine karşı köle gibi boyun eğmeyi getirip koyar.

Fakat askerliğin üniforma ve sancak onuruyla, zorbalığa ve adam öldürmeye izin vermesiyle yarattığı ahlak bozukluğuna bir de sadece zengin ve soylu subayların görev yaptığı seçilmiş muhafız alaylarında olduğu gibi, zenginliğin ve çar ailesiyle yakınlığın yarattığı ahlak bozukluğu da eklenince ahlaksızlığın boyutları tam bir bencillik cinnetine kadar varır. İşte ordu hizmetine girdikten ve arkadaşları gibi yaşamaya başladıktan sonra Nehlüdov da böyle bir bencillik cinneti içinde bulunuyordu.

Başkaları tarafından dikilen ve temizlenen çok güzel bir üniformayı ve miğferi giyerek, yine başkaları tarafından yapılan, temizlenen ve eline verilen bir silahı kuşanarak, başkaları tarafından beslenen, eğitilen çok güzel bir ata binerek kendisi gibi insanlarla birlikte eğitime ya da denetime gitmek, dörtnala at koşturmak, kılıç sallamak, ateş etmek ve bunları başkalarına öğretmek dışında bir iş yoktu. Genç yaşlı en yüksek yerlerdeki insanlar, çar ve çarın yakınları bu işi sadece onaylamakla kalmıyorlar, övüyorlar, bunun için teşekkür ediyorlardı. Bu işlerden sonra ise nereden geldiği belirsiz paraları har vurup harman savurarak subay kulüplerinde ya da en pahalı meyhanelerde yemek yemek, özellikle de içki içmek güzel ve önemli bir şey sayılıyordu; sonra tiyatrolar, balolar, kadınlar, sonra yine ata binme, kılıç sallama, dörtnala at koşturma ve paraları savurma, votka, iskambil, kadınlar.

Böylesi bir yaşantı askerlerin ahlakı üzerinde son derece bozucu bir etki yapmaktadır, çünkü asker olmayan bi-

rinin buna benzer bir yaşam sürmesi halinde ruhunun derinlerinde bu yaşantısından utanç duymaması mümkün değildir. Askerlerse bunun bu şekilde olması gerektiğini söylerler, Türkiye'ye savaş ilan edildikten sonra orduya katılmış olan Nehlüdov'un da başına geldiği gibi, özellikle savaş zamanında böylesi bir yaşamdan gurur duyarlar, bununla övünürler. "Savaşta canımızı vermeye hazır olduğumuza göre, yaşadığımız bu kaygısız ve eğlenceli hayat hoş görülmeli, aynı zamanda bu şekilde yaşamamız gerektiği kabul edilmeli," derler.

Nehlüdov, hayatının bu döneminde böyle karışık düşünceler içindeydi; bu dönemde daha önce önüne koyduğu bütün ahlaki engellerden kurtulma heyecanını duyuyor ve sürekli bir bencillik cinneti içinde bulunuyordu.

Üç yıl sonra halalarına uğradığında da aynı durumdaydı.

XIV

Nehlüdov'un halalarına uğramasının nedeni, halaların yurtluğunun, birliğine katılmak üzere geçtiği yol üzerinde bulunması ve halaların geçerken uğraması için çok ısrar etmeleriydi ama asıl Katyuşa'yı görmek için uğramıştı. Belki de ruhunun derinlerinde Katyuşa'ya karşı kötü bir niyet vardı. Bu kötü niyeti kulağına fısıldayan, içindeki artık iyice azmış, hayvansal yönleri ağır basan insandı. Ama bu niyetin bilincinde değildi, sadece vaktiyle çok hoşuna gitmiş olan bu yere tekrar gitmek ve kendisini her zaman sezdirmeden bir sevgi ve hayranlıkla kuşatan, biraz komik, sevimli, güler yüzlü halalarını ve aklında hoş anılarla kalmış olan sevimli Katyuşa'yı görmek istiyordu.

Martın sonunda, Paskalya'dan önceki son cuma günü, çamurlu bir yoldan, sağanak yağmur altında, iliklerine kadar ıslanmış ve soğuktan donmuş fakat canlı ve yılın bu döneminde her zaman hissettiği şekilde coşkulu bir halde gelmişti. Halalarının etrafı tuğla duvarla çevrili, çatıdan dökülmüş karlarla dolu, eski, tanıdık avlusuna girerken "Hâlâ yanlarında mı acaba?" diye düşünüyordu. Çıngırak sesini duyunca Katyuşa'nın koşup kapıya çıkmasını bekliyordu ama hizmetçi bölümünün kapısına, görünüşlerinden ve ellerindeki kovalardan yer sildikleri anlaşılan, eteklerini toplamış, çıplak ayaklı iki köylü kadın çıktı. Gösterişli ana kapı-

da da görünmedi Katyuşa; yalnızca uşak Tihon çıkmıştı kapıya, üzerindeki önlüğe bakılırsa o da temizlik yapıyordu. Sırtında ipek elbisesi, başında başlığıyla Sofya İvanovna evin girişinde göründü.

"Ne iyi ettin de geldin!" dedi Sofya İvanovna yeğenini öperken. "Maşenka biraz rahatsız, kilisede yoruldu. Ayine katılmıştık da."

Nehlüdov, Sofya İvanovna'nın elini öperek:

"Bayramınızı kutlarım Sofya Hala, kusura bakmayın sizi de ıslattım," dedi.

"Odana git. Sırılsıklam olmuşsun. Bıyık da bıraktın demek... Katyuşa! Katyuşa! Hemen kahve getir ona."

"Geliyorum!" diyen tanıdık, hoş bir ses duyuldu koridordan.

Ve sevinçten Nehlüdov'un yüreği hop etti. "Burada!" Sanki güneş bulutların arkasından çıkıp yüzünü göstermişti. Nehlüdov, Tihon'la birlikte neşe içinde, daha önce de kaldığı odaya, üstünü değiştirmeye gitti.

Katyuşa'nın nasıl olduğunu, evlenip evlenmediğini Tihon'a sormak istiyordu. Ama Tihon öyle saygılı, aynı zamanda öyle ciddi, ellerini yıkaması için su dökmekte o kadar ısrarcıydı ki, Nehlüdov, Katyuşa'yı sorup sormamak konusunda kararsız kaldı ve sadece torunlarını, erkek kardeşinin yaşlı aygırını, bekçi köpeği Polkan'ı sormakla yetindi. Geçen yıl kuduran Polkan dışında herkes sağ ve sağlıklıydı.

Nehlüdov, üstündeki ıslak giysileri çıkarıp tam yenilerini giyiyordu ki hızlı hızlı yürüyen birinin ayak sesleri duyuldu ve kapı vuruldu. Nehlüdov, ayak seslerini de, kapının vuruluşunu da tanıdı. Bir tek o böyle yürür, kapıyı böyle çalardı.

Sırtına ıslak kaputunu alıp kapıya yaklaştı.

"Girin!"

Oydu, Katyuşa'ydı. Aynıydı, eskisinden daha da sevimliydi. Gülümseyen, saf, kara şehla gözleri yine öyle aşağıdan yukarıya bakıyordu. Üzerinde eskisi gibi beyaz, temiz bir ön-

lük vardı. Halalarının gönderdiği, paketinden yeni çıkarılmış kokulu bir sabunla iki de havlu getirmişti; büyük bir Rus havlusuyla yumuşak bir yüz havlusu. Hiç dokunulmamış baskılı harfleriyle sabun da, havlu da, Katyuşa da aynı saflıkta, aynı tazelikteydi. Hepsi de el değmemiş, hepsi de hoştu. Eskiden de Nehlüdov'u görünce gizleyemediği sevinci yüzünden kızın sevimli, sert, kırmızı dudakları yine aynı şekilde büzülmüştü.

"Hoş geldiniz Dmitriy İvanoviç!" dedi güçlükle ve yanakları kızardı.

"Sağ ol... sağ olun." Katyuşa'ya nasıl hitap edeceğini, "sen" mi, yoksa "siz" mi diyeceğini bilemiyordu. Katyuşa gibi onun da yüzü kızardı. "Nasılsınız, iyi misiniz?"

"Çok şükür... Halanız sevdiğiniz güllü sabundan yolladı," dedi sabunu masanın üstüne, havluları da koltuğun koluna koyarken.

Tihon, konuklarının artık bağımsız biri olduğunu kanıtlamak istercesine Nehlüdov'un içinde bol miktarda şişe, fırça, briyantin, parfüm ve çeşit çeşit tuvalet malzemesi bulunan gümüş kapaklı, ağzı açık büyük tuvalet çantasını gururla göstererek:

"Kendilerinin de var," dedi.

Nehlüdov, ruhunda eskisi gibi aydınlık ve tatlı bir şeyler olduğunu hissederek:

"Halama teşekkürlerimi iletin. Buraya geldiğime çok memnunum," dedi.

Katyuşa, bu sözlere yanıt olarak sadece gülümsedi ve dışarı çıktı.

Nehlüdov'u her zaman sevmiş olan halalar, bu kez onu her zamankinden daha sevinçli karşılamışlardı. Dmitriy bir savaşa gidiyordu, yaralanabilir, ölebilirdi. Halalarını duygulandırmıştı bu durum.

Nehlüdov, yolculuğunu burada ancak bir gün kalacak şekilde ayarlamıştı ama Katyuşa'yı görünce iki gün sonraki

Paskalya'yı halalarının yanında geçirmeye razı oldu ve Odessa'da buluşacağı arkadaşı Şenbok'a telgraf çekerek onun da buraya, halaların evine gelmesini yazdı.

Nehlüdov, Katyuşa'yı görür görmez ona karşı önceki duygularını hissetmişti. Aynen önceden olduğu gibi, Katyuşa'nın beyaz önlüğünü gördüğünde heyecanlanmamak, onun ayak seslerini, sesini, gülüşünü işittiğinde sevinmemek, özellikle gülümserken ıslak frenküzümü gibi kapkara gözlerine baktığında tatlı duygulara kapılmamak, en önemlisi karşılaştıkları zaman yüzünün kızardığını görünce şaşırmamak elinde değildi. Âşık olduğunu hissediyordu ama bu önceki gibi bir duygu değildi. Önceden bu aşk onun için bir gizdi ve âşık olduğunu kendisine bile itiraf edip etmemekte kararsızdı, o zamanlar insanın ancak bir kez âşık olabileceğinden emindi. Şimdi âşıktı. Âşık olduğunu biliyor ve buna seviniyordu. Aşkın ne olduğunu ve aşktan nasıl sonuçlar çıkabileceğini kendisinden gizlese de, biraz bulanık da olsa biliyordu.

Bütün insanlarda olduğu gibi, Nehlüdov'un içinde de iki insan vardı. Biri, başkalarına da yarar getirecek iyilikler peşindeki ruhsal insan, diğeri yalnız kendisi için iyilik arayan ve bu iyilik için dünyanın bütün iyiliklerini gözden çıkarmaya hazır tensel insan. Petersburg'daki ve ordudaki yaşamıyla birlikte ortaya çıkmış olan bencillik cinneti döneminde onda bu tensel insan egemenliği ele geçirmiş ve ruhsal insanı tümüyle bastırmıştı. Ancak Katyuşa'yı görüp de ona karşı bir zamanlar hissettiklerini yeniden hissedince ruhsal insan baş kaldırmış ve haklarını istemeye başlamıştı. Paskalya'dan önceki bu iki gün boyunca Nehlüdov'un içinde kendisinin bilincinde olmadığı bir iç savaş hiç ara vermeden devam etmişti.

Gitmesi gerektiğini, halalarında kalmasının bir anlamı olmadığını, bunun iyi sonuçlar doğurmayabileceğini ruhunun ta derinlerinde biliyordu ama öyle sevinçli, öyle

keyifliydi ki bunları kendisine söyleyemedi ve gitmeyip orada kaldı.

Kutsal İsa'nın dirildiği pazar gününün arifesinde, cumartesi akşamüstü papaz ve iki yardımcısı, anlattıklarına göre, kiliseyle halaların evinin arasındaki üç verstlik[1] yolda su birikintilerini ve toprakları kızakla güç bela aşıp, sabah ayinini yapmak üzere gelmişlerdi.

Nehlüdov halalarının ve hizmetçilerin yanında ayakta durmuş, kapının önünde dikilen ve elinde buhurdanlık tutan Katyuşa'dan gözünü bir an ayırmaksızın ayini izlemiş, papazla ve halalarıyla öpüşerek bayramlaşmıştı. Artık gidip uyumak istiyordu ki koridorda Marya İvanovna'nın yaşlı oda hizmetçisi Matryona Pavlovna'nın, çörekleri kutsanmak üzere Katyuşa'yla birlikte kiliseye götürme hazırlıkları yaptığını duydu. "Ben de gideyim," diye düşündü.

Kilisenin yolu ne arabayla, ne de kızakla gidilebilecek gibiydi, halalarının evinde kendi evindeymiş gibi emirler verebilen Nehlüdov, "Kardeşlik" diye ad takılmış bir aygırın eyerlenmesini söyledi ve gidip uyumak yerine dar binici pantolonunu, parlak sırmalı üniformasını, üstüne de kaputunu giyip, karanlıkta, ayakları sağa sola kayan, durmadan kişneyen, hantal, yaşlı aygırın sırtında su birikintilerinin ve karların içinden kiliseye doğru yola koyuldu.

---

1 1,06 km.ye eşit Rus uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

XV

Nehlüdov için bu ayin, daha sonra hayatının en parlak ve en güçlü anılarından biri olarak kalacaktı.

Yer yer sadece karın beyazlığıyla aydınlanan koyu karanlıkta, suları şapırdatarak yürüyen ve kilisenin çevresinde yanan kandilleri görünce kulaklarını oynatan aygırın sırtında kilisenin avlusuna girdi. Ayin başlamıştı.

Gelenin Marya İvanovna'nın yeğeni olduğunu gören köylüler, attan inebileceği kuru bir yere götürüp, atını alıp bir yere bağladıktan sonra onu kiliseye götürdüler. Kilise, bayramı kutlamaya gelenlerle doluydu.

Sağ tarafta erkekler, sırtlarında elde dikilmiş kaftan, ayaklarında çarık, bembeyaz, tertemiz dolaklarla yaşlılar ve belleri parlak kuşaklı yeni çuha kaftanlarıyla, ayaklarında çizmeleriyle gençler. Solda kırmızı ipek başörtüleriyle, pilili kısa paltolarıyla, parlak kırmızı yenleri ve mavi, yeşil, kırmızı, rengârenk etekleriyle, ökçesi demirli potinleriyle köylü kadınlar. Onların arkasında beyaz başörtüleri, gri kaftanları, el dokuması kumaştan eski etekleriyle, ayaklarında çarıklarıyla gösterişsiz yaşlı kadınlar duruyordu; bu iki grubun arasında ise yağlı saçları, bayramlık giysileriyle çocuklar vardı. Erkekler haç çıkarıyorlar ve saçlarını sallayarak öne eğiliyorlardı; kadınlar, özellikle de yaşlı kadınlar, rengi solmuş gözlerini mumlarla çevrili bir ikonaya dikmiş, bir

araya getirdikleri parmaklarını bir şeyler mırıldanarak alınlarına, omuzlarına ve karınlarına sıkıca bastırıyorlar, öne eğiliyorlar ya da yere diz çöküyorlardı. Çocuklar, birileri bakınca büyüklere öykünerek çabuk çabuk dua ediyorlardı. Altın yaldızlı ikona duvarı, altın yaldızla kaplı büyük mumların çevresine sıralanmış küçük mumlarla pırıl pırıl aydınlatılmıştı. Avizeye mumlar yerleştirilmişti, mihrabın iki yanındaki koro yerinden gönüllü koro şarkıcılarının bas sesleriyle, çocuklarınsa tiz sesleriyle söyledikleri neşeli ilahiler duyuluyordu.

Nehlüdov öne doğru ilerledi. Orta yerde soylular duruyordu; karısı ve denizci ceketi giymiş oğluyla bir toprak sahibi, komiser, telgrafçı, çizmeli bir tüccar, göğsünde madalyasıyla başçavuş, vaiz kürsüsünün sağında, toprak sahibinin karısının arkasında yanar döner leylak rengi kumaştan elbisesi ve kenarları püsküllü beyaz şalıyla Matryona Pavlovna ve korsajı nervürlü beyaz elbisesi, mavi kemeri ve siyah saçlarına bağladığı kırmızı kurdelesiyle Katyuşa.

Her şey bayram havası içinde, görkemli, neşeli ve güzeldi: Altın haçlarla süslü gümüş rengi parlak cüppeleriyle papazlar, gümüş ve altın rengi bayramlık kıyafetleriyle papaz yardımcıları, en şık giysilerini giymiş, saçları yağlı gönüllü şarkıcılar, bayram şarkılarından yayılan neşeli sesler, papazların ellerinde üç kollu şamdanla, sürekli yinelenen "İsa dirildi! İsa dirildi!" sesleri arasında durmadan halkı kutsaması. Her şey çok güzeldi ama hepsinden daha güzeli beyaz elbisesi, mavi kemeri, siyah saçlarındaki kırmızı kurdelesi ve heyecandan parlayan gözleriyle Katyuşa'ydı.

Nehlüdov, çevresine bakmasa da Katyuşa'nın onu gördüğünü hissediyordu. Mihraba doğru ilerlerken Katyuşa'nın yanından geçtiği sırada fark etmişti bunu. Kıza diyeceği bir şey yoktu ama yanından geçerken bir şey bulmuş ve:

"Halam, orucunu ikinci sabah ayininden sonra bozacağını söyledi," demişti.

Katyuşa'nın Nehlüdov'a her bakışında olduğu gibi, damarlarında dolaşan gençlik kanı sevimli yüzüne akmış ve kara gözleri, gülerek, sevinerek, aşağıdan yukarı doğru safça bakarak Nehlüdov'un yüzünde durmuştu.

"Biliyorum," demişti gülümseyerek.

Bu sırada papaz yardımcısı elinde bakır bir kapla kalabalığın arasından süzülerek Katyuşa'nın yanından geçmiş ve geçerken de cüppesinin eteği Katyuşa'ya değmişti. Anlaşılan papaz yardımcısı Nehlüdov'a saygısı yüzünden onun uzağından geçmiş ve eteği Katyuşa'ya değmişti. Bu papaz yardımcısının buradaki ve aynı zamanda dünyadaki her şeyin yalnız Katyuşa için var olduğunu, dünyadaki her şeye saygısızlık gösterilebileceğini, her şeyin merkezi olduğu için bir tek Katyuşa'ya saygısızlık edilemeyeceğini anlamamış olması Nehlüdov'u şaşırtmıştı. İkona duvarının altın yaldızları onun için parlıyor, avizedeki ve şamdanlardaki mumların hepsi onun için yanıyor, neşeli "Tanrı dirildi, sevinin insanlar" ilahileri onun için söyleniyordu. Ve dünyada iyi olan ne varsa hepsi onun içindi. Her şeyin kendisi için olduğunu Katyuşa da anlıyordu galiba. Nehlüdov, Katyuşa'nın nervürlü beyaz elbisesi içindeki düzgün bedenine, sevinçli yüzüne baktığında, onun ruhunun kendi ruhuyla harfi harfine aynı şarkıyı söylediğini fark ettiğinde de aynı düşünceye kapılmıştı.

Birinci ve ikinci sabah ayinleri arasında Nehlüdov kiliseden çıktı. İnsanlar geri çekilerek ona yol açıyor, eğilerek selam veriyorlardı. Kimisi onu tanıyor, kimisi de "Kimin nesi?" diye soruyordu. Kilisenin kapısında durdu. Dilenciler çevresini sardı, cüzdanındaki bozuklukları dağıttı ve merdivenden indi.

Ortalık görünecek kadar ağarmış fakat güneş henüz doğmamıştı. İnsanlar, kilisenin çevresindeki mezarların kenarlarına oturmuşlardı. Katyuşa kilisede kalmıştı. Nehlüdov durmuş, onu bekliyordu.

Halk kiliseden çıkmaya devam ediyor ve çizmelerinin tabanlarındaki çivileri döşeme taşlarına vura vura merdivenden inerek kilise avlusuna ve mezarlığa dağılıyordu.

Marya İvanovna'nın pastacısı olan ve yaşlılıktan kafası sallanan bir adam Nehlüdov'u durdurdu, üç kere öptü. Adamın karısı, ipek başörtüsünün altından buruşuk boynu görülen yaşlı kadın mendilini açıp sarı, safran rengi boyalı bir yumurta çıkarıp verdi. Bu sırada yeni bir palto giymiş, yeşil kuşak bağlamış, adaleli genç bir köylü gülümseyerek yaklaştı, gözlerinin içi gülerek:

"İsa dirildi," dedi ve Nehlüdov'a yaklaştı, onu köylü erkeklere özgü hoş bir koku içinde bırakıp, kıvırcık sakalını sürterek güçlü dudaklarıyla tam dudağının orta yerinden üç kez öptü.

Nehlüdov, köylüyle öpüşüp ondan da koyu kahverengi boyalı bir yumurta aldığı sırada Matryona Pavlovna'nın yanar döner elbisesi ve kırmızı kurdeleli o sevimli siyah baş göründü.

Katyuşa, önünden yürüyenlerin başları üzerinden onu hemen görmüştü. Nehlüdov da Katyuşa'nın yüzünün güldüğünü görüyordu.

Matryona Pavlovna'yla birlikte kilisenin kapısına çıktılar, durup dilencilere sadaka verdiler. Burnunun yerinde kapanmak üzere kıpkırmızı yara bulunan bir dilenci Katyuşa'ya yaklaştı. Katyuşa mendilini açarak içinden bir şey çıkarıp dilenciye verdi ve sonra en küçük bir tiksinme belirtisi göstermeden, tam tersine önceki gibi sevinçten gözleri parlayarak üç kere öptü adamı. Dilenciyle öpüştüğü sırada gözleri Nehlüdov'un bakışlarıyla karşılaşmıştı. Sanki, "İyi yapıyor muyum?" diye sorar gibiydi.

"İyi, iyi, canım, her şey çok güzel, seni seviyorum."

Kilisenin kapısından çıktılar. Nehlüdov, Katyuşa'nın yanına yaklaştı. Öpüşerek bayramını kutlamak istemiyordu, tek istediği ona daha yakın olmaktı.

Matryona Pavlovna, başını eğerek ve gülümseyerek, şu anda herkes eşittir der gibi bir vurgulamayla:

"İsa dirildi!" dedi ve elbisesinin kıvrık koluyla ağzını silip Nehlüdov'un dudaklarına uzandı.

"Gerçekten de öyle," diye yanıtladı Nehlüdov öpüşürken.

Başını çevirip Katyuşa'ya baktı. Kız, kıpkırmızı oldu ve hemen Nehlüdov'a yaklaştı:

"İsa dirildi, Dmitriy İvanoviç,"

"Gerçekten dirildi," dedi Nehlüdov. İki kez öpüştüler ve bir kere daha gerekiyor mu diye bir an düşündükten sonra gerektiğine karar verip, üçüncü kez öpüşerek gülümsediler.

"Papazın yanına gitmiyor musunuz?" diye sordu Nehlüdov.

"Hayır, biz burada oturalım, Dmitriy İvanoviç," dedi Katyuşa. Ağır ağır, sanki sevindirici bir işten sonra bütün göğsüyle soluk alarak ve uysal, masum, seven ve biraz da şehla gözleriyle dosdoğru Nehlüdov'un gözlerinin içine bakarak söylemişti bunu.

Kadınla erkek arasındaki aşkta her zaman bu aşkın doruk noktasına ulaştığı bir an vardır ve o anda bilinç, mantık ve şehvet diye bir şey kalmaz. Bu Kutsal Pazar gecesi de Nehlüdov için işte böyle bir andı. Şimdi Katyuşa'yı anımsadığı zamanlar, onu gördüğü bütün hallerin içinde bir tek bu an, diğerlerinin hepsini silip süpürüyordu. Kapkara, düzgün, pırıl pırıl bir baş, düzgün bedenini ve küçük göğüslerini masum bir şekilde saran nervürlü beyaz elbise, pembe yanaklar, gece uyumadığı için hafifçe kayan bu tatlı, cilalı gibi parlayan kara gözler ve tüm ruhunu sarmış olan önemli bir özellik: Nehlüdov'a karşı duyduğu sevginin –ki bunu biliyordu Nehlüdov– yanı sıra herkese, her şeye, yalnızca bu dünyadaki iyi şeylere değil, aynı zamanda öptüğü dilenciye de duyduğu sevginin temizliği.

Nehlüdov, Katyuşa'da bu sevginin olduğunu biliyordu, çünkü bu gece ve bu sabah bu sevgiyi fark etmiş, Katyuşa'yla bu sevgide birleştiklerini anlamıştı.

Ah, keşke her şey, o geceki duyguda kalmış olsaydı! Şimdi jüri odasında, pencerenin önünde otururken "Evet, o korkunç iş bu Kutsal Pazar gecesinden sonra olmuştu!" diye düşünüyordu.

XVI

Nehlüdov kiliseden döndükten sonra halaları oruçlarını bozarken onlarla birlikte bir şeyler atıştırdı, biraz güç toplamak için orduda edindiği alışkanlıkla votka ve şarap içti. Odasına çıktı ve hemen üstü başıyla uyuyakaldı. Kapının vurulmasıyla uyandı. Vuruş şeklinden Katyuşa olduğunu anlayıp gözlerini ovuşturarak ve gerinerek doğruldu.

"Katyuşa sen misin? İçeri gir," dedi ayağa kalkarak.

Katyuşa kapıyı aralamıştı.

"Yemeğe çağırıyorlar," dedi.

Üstünde aynı beyaz elbise vardı ama saçına taktığı kurdeleyi çıkarmıştı. Delikanlının gözlerine bakıp gülümsedi. Sanki ona olağanüstü sevinçli bir şey söylüyordu.

Nehlüdov saçlarını taramak için tarağı alırken:

"Hemen geliyorum," dedi.

Katyuşa bir an daha durdu. Nehlüdov bunu fark etti ve tarağı elinden bırakıp kıza doğru gitti. Fakat Katyuşa aynı anda hızla dönüp, koridordaki yolluğun üzerinde her zamanki hafif ve çevik adımlarıyla yürüdü.

Nehlüdov kendi kendine, "Ne aptalım, niye durdurmadım sanki onu," dedi.

Ve koridorda ardından koşarak yetişti.

Kızdan ne istediğini kendisi de bilmiyordu. Fakat ona göre, Katyuşa odasına girdiği zaman bu durumda herkesin yaptığı şeyi yapması gerekiyorken o bunu yapmamıştı.

"Katyuşa dur," dedi.

Kız dönüp baktı.

"Bir şey mi istemiştiniz?" dedi duraklayarak.

"Hayır, yalnız..."

Ve kendini zorlayıp, onun durumundaki insanların genellikle nasıl davrandıklarını anımsayarak Katyuşa'nın beline sarıldı.

Kız durdu ve Nehlüdov'un gözlerinin içine baktı.

"Yapmayın Dmitriy İvanoviç, yapmayın," dedi. Gözleri yaşlarla dolmuş, yüzü kıpkırmızı olmuştu. Beline sarılmış olan kolu sert ve güçlü eliyle çekti.

Nehlüdov onu bıraktı, bir an kendini çok beceriksiz ve utanç içinde hissetmekle kalmadı, kendinden iğrendi. Kendisine güvenmeliydi ama bu beceriksizliğin ve utancın, ruhunun dışarı çıkmak isteyen en iyi duyguları olduğunu anlamamıştı, tam tersine bu durum onun aptallığını ortaya koyuyor, herkesin yaptığını yapması gerekiyor gibi gelmişti.

Bir kez daha Katyuşa'nın peşinden koşup sarıldı ve boynundan öptü. Bu öpücük, biri leylakların ardındaki bilinçsiz öpücük ve diğeri o sabah kilisedeki öpücük olmak üzere daha önceki iki öpücükten çok farklıydı. Bu öpüşte korkunç bir şey vardı. Bunu Katyuşa da hissediyordu.

"Ne yapıyorsunuz?" diye haykırdı sanki Nehlüdov çok değerli bir şeyi onarılmayacak şekilde kırmış gibi bir sesle ve koşarak uzaklaştı.

Nehlüdov yemek salonuna gitti. Şık giysileri içinde halalar, doktor ve bir komşu hanım mezelerin bulunduğu masanın yanında ayakta duruyorlardı. Herkes her zamanki gibiydi ama Nehlüdov'un ruhunda fırtınalar kopuyordu. Kendisine söylenenlerden bir şey anlamıyor, saçma sapan yanıtlar veriyor, koridorda yakalayıp son kez öptüğünde hissettiklerini anımsayarak yalnızca Katyuşa'yı düşünüyordu. Başka bir şey düşünemez haldeydi. Katyuşa odaya girdiğinde ona bakmasa da bütün varlığıyla kızın orada olduğunu hissediyor, bakmamak için kendini zor tutuyordu.

Nehlüdov, yemekten sonra hemen odasına gitti. Evdeki seslere kulak kabartarak, Katyuşa'nın ayak seslerini bekleyerek uzun süre büyük bir heyecan içinde odada dolaşıp durdu. İçinde yaşayan tensel insan artık yalnızca baş kaldırmakla kalmamıştı, buraya ilk gelişindeki, hatta bugün sabah kilisedeki ruhsal insanı ayaklarının altına alarak ezmişti ve bu korkunç tensel insan şimdi ruhunda tek başına egemenliği ele geçirmişti. Bugün sürekli yolunu gözlemesine karşın Katyuşa'yla baş başa kalmayı bir kez bile başaramamıştı. Galiba kız kendisinden kaçıyordu. Ancak akşamüstü Katyuşa'nın, Nehlüdov'un kaldığı odanın yanındaki odaya gitmesi gerekmişti. Doktor yatıya kalacaktı ve Katyuşa'nın konuğa yatak hazırlaması gerekiyordu. Nehlüdov, kızın ayak seslerini işitince, suç işlemeye gidiyormuş gibi sessiz adımlarla, soluğunu tutarak onun arkasından odaya girdi.

Katyuşa, iki elini temiz yastık kılıfının içine sokup, yastığın köşelerinden tutarken Nehlüdov'a bakıp gülümsedi. Ancak bu gülümseme önceki neşeli, sevinçli gülümseme değil, ürkek, acıklı bir gülümsemeydi. Bu gülümseme Nehlüdov'a yapacağı şeyin kötü bir şey olduğunu söylüyordu sanki. Nehlüdov bir an durdu. O anda hâlâ bir mücadele olanağı vardı. Katyuşa'ya karşı gerçek sevginin sesi zayıf da olsa hâlâ duyuluyor ve bu ses ona Katyuşa'dan, Katyuşa'nın duygularından, yaşamından söz ediyordu. Öteki ses ise bana bak, kendi zevkini, mutluluğunu kaçırıyorsun diyordu. Ve bu ikinci ses, birinciyi bastırdı. Kararlı bir şekilde kıza yaklaştı. O korkunç, önüne geçilmez tensel duygu sarmıştı benliğini.

Nehlüdov, Katyuşa'yı kollarının arasında tutarak yatağa oturttu ve bir şey daha yapması gerektiğini hissederek kendisi de yanına oturdu.

Katyuşa:

"Dmitriy İvanoviç, canım, lütfen bırakın," dedi dokunaklı bir sesle. "Matryona Pavlovna geliyor!" diye küçük bir

çığlık attı, Nehlüdov'un kollarından sıyrılırken. Gerçekten de kapıya biri yaklaşıyordu.

"O zaman gece gelirim yanına," dedi Nehlüdov. "Yalnız değil misin?"

"Aklınızı mı kaçırdınız? Olmaz! Yapmayın," dedi Katyuşa. Bu sözleri söyleyen yalnızca dudaklarıydı, heyecana kapılmış bedeniyse bambaşka şeyler söylüyordu.

Kapıya gelen sahiden de Matryona Pavlovna'ydı. Elinde bir battaniyeyle odaya girdi ve Nehlüdov'a sitemli bir bakış attıktan sonra yanlış battaniye aldığı için Katyuşa'yı azarladı.

Nehlüdov hiçbir şey demeden dışarı çıktı. Utanmamıştı bile. Matryona Pavlovna'nın yüzündeki ifadeden kendisini kınadığını anlamıştı. Kınamakta haklı olduğunu, yaptığı şeyin kötü olduğunu biliyordu ama Katyuşa'ya beslediği önceki güzel aşk duygusunun içinden kurtulup dışarı çıkmış olan tensel duygu benliğini ele geçirmiş, başka hiçbir şeyi tanımayarak tek başına hüküm sürüyordu. Bu duyguyu tatmin etmek için ne yapmak gerektiğini artık biliyordu ve bunu gerçekleştirecek fırsatı arıyordu.

Bütün akşam ne yapacağını bilemedi, kâh halalarının yanına, kâh kendi odasına, evin ana kapısına gidiyor ve tek bir şeyi, Katyuşa'yı yalnızken nerede görebileceğini düşünüyordu. Fakat Katyuşa ondan kaçıyordu, Matryona Pavlovna da Katyuşa'yı gözden kaçırmamaya çalışıyordu.

XVII

Akşam böyle geçti, gece oldu. Doktor yatmaya gitti. Halalar da yattılar. Nehlüdov, Matryona Pavlovna'nın şimdi halalarının yatak odasında, Katyuşa'nın ise hizmetçi odasında tek başına olduğunu biliyordu. Tekrar kapının önüne çıktı. Avlu karanlık, nemli ve ılıktı. İlkbaharın son karını eriten ya da erimekte olan son karlardan yayılan beyaz bir sis tüm havayı doldurmuştu. Evin önündeki yarın altında, yüz adım uzaklıktaki nehirden garip sesler geliyordu: Bunlar kırılan buzların çıkardığı seslerdi.

Nehlüdov merdivenden indi, donmuş karın üstündeki su birikintilerinden atlayarak hizmetçi odasının penceresine yaklaştı. Yüreği öyle çarpıyordu ki gümbürtüsü kulağına kadar geliyordu; soluğu kâh duruyor, kâh ağır bir soluk halinde çıkıyordu. Hizmetçi odasında küçük bir lamba yanıyordu. Katyuşa tek başına bir masanın başına oturmuş, derin düşüncelere dalmış, önüne bakıyordu. Nehlüdov, kimsenin kendisini görmediğini sandığı bir anda ne yapacağını anlamak merakıyla Katyuşa'yı uzun süre hiç kımıldamadan izledi. Kız, iki dakika kadar hareketsiz oturdu, sonra gözlerini kaldırdı, gülümsedi, sanki kendisine sitem eder gibi başını salladı ve duruşunu değiştirip, iki elini birden sertçe masanın üstüne koyarak gözlerini önüne dikti.

Nehlüdov, dikilmeye devam ediyor, kızı izliyor ve elinde olmadan hem yüreğinin atışını hem de nehirden gelen garip

sesleri dinliyordu. Orada, nehirde, sisin içinde aralıksız, yavaş bir çalışma sürüyor, kâh bir fosurtu, kâh bir çatırtı duyuluyor, kâh bir şeyler dökülüyor, dağılıyor, ince buzlar cam gibi şıngırdıyordu.

Katyuşa'nın dalgın, içinde sürmekte olan faaliyet yüzünden acı çeken yüzüne bakarak dikiliyor, ona acıyordu ama ne gariptir ki bu acıma sadece onun kıza karşı tutkulu arzusunu artırıyordu.

Bu tutkulu arzu her yanını sarıyordu.

Camı tıklattı. Katyuşa elektrik çarpmış gibi bütün gövdesiyle titredi ve korkusu yüzüne yansıdı. Sonra yerinden fırlayıp pencereye doğru geldi, yüzünü cama yaklaştırdı. İki elini gözlerinin iki yanına koyup Nehlüdov'u görünce de yüzündeki korku ifadesi silinmedi. Yüzü son derece ciddiydi. Nehlüdov onu hiçbir zaman böyle görmemişti. Ancak Nehlüdov gülümseyince o da gülümsedi. Bu gülümseme, boyun eğercesine bir gülümsemeydi ama Katyuşa'nın içinde gülümseme değil korku vardı. Nehlüdov, eliyle işaret ederek onu dışarıya, yanına çağırdı. Fakat Katyuşa hayır, olmaz anlamında başını sallayıp pencerenin önünde dikilmeye devam etti. Nehlüdov, yüzünü cama biraz daha yaklaştırarak dışarı çıkması için seslenmek istedi ama bu sırada kız yüzünü kapıya doğru çevirdi. Herhalde birisi seslenmişti. Nehlüdov pencereden uzaklaştı. Sis o kadar yoğundu ki, evden beş adım geri gidince pencereler bile seçilmiyor, sadece içinde insana çok büyük gibi gelen kırmızı bir lamba ışığının yandığı kapkara bir kütle görünüyordu. Nehirdeki o garip fosurtu, hışırtı, çıtırtı ve buz şıkırtıları devam ediyordu. Avluda sisin içinde, yakın bir yerde bir horoz öttü, yakındaki başka horozlar bu sese karşılık verdiler ve uzaktaki köyden önce birbirini bölen, sonra koro halinde horoz sesleri duyuldu. Nehrin dışında çevredeki her şey son derece sessizdi. Bu ötüşler de horozların ikinci ötüşüydü.

Evin köşesinde bir iki kez aşağı yukarı yürüyen, ayağı birkaç kez suya batan Nehlüdov, hizmetçi odasının penceresine tekrar yaklaştı. Lamba hâlâ yanıyor, Katyuşa masanın başında yine yalnız oturuyordu, kararsızlık içinde gibiydi. Nehlüdov pencereye yaklaştığı anda kız ona baktı. Nehlüdov camı tıklattı. Ve Katyuşa, camı kimin tıklattığına bakmaksızın o anda koşarak dışarı çıktı. Nehlüdov, dış kapının gıcırdayarak açıldığını duydu. Nehlüdov kızı girişteki sundurmanın altında bekliyordu, hiçbir şey demeden hemen sarıldı. Katyuşa delikanlıya sokuldu, başını kaldırıp dudaklarını uzatarak öpüşüne karşılık verdi. Sundurmanın köşesinde karların eridiği kuru bir yerde duruyorlardı ve Nehlüdov bütün bedenine acı veren, doyurulmamış bir istekle doluydu. Dış kapı birden açıldı ve aynı şekilde gıcırdadı. Matryona Pavlovna'nın öfkeli sesi duyuldu:

"Katyuşa!"

Katyuşa, delikanlının kollarından kurtulup hizmetçi odasına geri döndü. Nehlüdov, kapı çengelinin takıldığını duydu. Sonra her şey sessizliğe gömüldü, penceredeki kırmızı göz kayboldu, bir tek sis ve nehirdeki kıpırtılar kaldı.

Nehlüdov pencereye yaklaştı. Hiç kimse görünmüyordu. Pencereyi tıklattı, cevap veren olmadı. Nehlüdov ana girişten geçip eve geri döndü ama gözüne uyku girmiyordu. Çizmelerini çıkarıp koridorda yalınayak yürüyerek Katyuşa'nın Matryona Pavlovna'nınkiyle bitişik olan kapısına gitti. Önce Matryona Pavlovna'nın huzurlu horultularına kulak kabarttı. Tam içeri girmek üzereyken yaşlı kadın öksürmeye başladı ve gıcırdayan yatağında bir yandan öbür yana döndü. Nehlüdov olduğu yerde donup kaldı ve beş dakika kadar öylece dikildi. Her şey yeniden sessizliğe bürünüp huzurlu horultular tekrar duyulduğunda, döşeme tahtalarını gıcırdatmamaya çalışarak Katyuşa'nın kapısına geldi. Hiç ses yoktu. Anlaşılan Katyuşa uyumuyordu, çünkü soluğu duyulmuyordu. Ama daha o, "Katyuşa!" diye fısıldar fısılda-

maz Katyuşa yerinden fırlayıp kapıya yaklaştı ve gitmesi için öfkeyle –Nehlüdov'a öyle gelmişti– onu ikna etmeye çalıştı. Dudakları:

"Ne yapıyorsunuz? Delirdiniz mi siz? Halalarınız duyacaklar," dese de bütün varlığı "Her şeyimle seninim," diyordu.

Nehlüdov'un anladığı da yalnızca buydu.

"Hadi bir dakikacık olsun aç kapıyı. Yalvarırım sana," gibi anlamsız sözler söylüyordu Nehlüdov.

Katyuşa yatışmıştı, sonra Nehlüdov kapının sürgüsünü arayan bir elin hışırtısını duydu. Sürgü şakırtıyla açıldı ve Nehlüdov aralanan kapıdan içeri süzüldü.

Sırtında omuzlarını açıkta bırakan sert bezden bir gecelik olan Katyuşa'yı kucaklayıp havaya kaldırdı.

"Ah! Durun, ne yapıyorsunuz?" diye fısıldadı Katyuşa.

Ancak Nehlüdov, kucağında kendi odasına götürürken kızın söylediği hiçbir şeyi dinlemiyordu.

"Ah bırakın, yapmayın," diyordu Katyuşa fakat bir yandan da delikanlıya sokuluyordu.

.....

Katyuşa titreyerek ve hiçbir şey söylemeden, sözlerine hiç karşılık vermeden yanından ayrıldığında Nehlüdov dış kapının önüne çıkıp orada dururken bütün bu olup bitenlerin anlamını kavramaya çalışıyordu.

Dışarısı şimdi daha aydınlıktı; aşağıda, nehirde buzların çatırtısı, çınıltısı ve fosurtusu daha da artmış ve önceki seslere bir de çağıltı eklenmişti. Sis de daha aşağılara inmişti, sis duvarının arkasından kara ve korkunç bir şeyi kopkoyu ışığıyla aydınlatan hilal biçimindeki ay çıkıyordu.

Nehlüdov, "Nedir bu, büyük bir mutluluk mu, yoksa büyük bir mutsuzluk mu?" diye soruyordu kendine. "Her zaman aynı şey oluyor," dedi ve sonra yatmaya gitti.

XVIII

Ertesi gün, neşeli ve kusursuz bir adam olan Şenbok, Nehlüdov'un ardından halaları ziyarete geldi ve zarifliğiyle, kibarlığıyla, neşesiyle, eli açıklığıyla ve Dmitriy'e olan sevgisiyle onları büyüledi. Şenbok'un eli açıklığı halaların çok hoşuna gitmişti ama abartılı haliyle de biraz şaşırtmıştı. Kapıya gelen kör dilencilere bir ruble sadaka vermiş, insanlara bahşiş dağıtmış ve Sofya İvanovna'nın küçük köpeği Süzetka'nın ayağı yaralanıp kanayınca, köpeğin ayağını sarmasını kendisinden rica ettiklerinde kenarı şeritli patiska mendilini (Sofya İvanovna bu mendillerin düzinesinin en az on beş ruble olduğunu biliyordu) bir an bile duraksamadan yırtıp Süzetka'nın ayağını sarmıştı. Halalar daha önce böyle birini görmemişlerdi ve Şenbok'un hiçbir zaman ödemeyeceği –ödemeyeceğini kendisi çok iyi biliyordu– iki yüz bin ruble borcu olduğunu ve bu yüzden yirmi beş ruble az ya da çok olmuş onun için bir önem taşımadığını bilmiyorlardı.

Şenbok sadece bir gün kalıp ertesi gece Nehlüdov'la birlikte yola çıktı. Daha fazla kalamıyorlardı, çünkü birliklerine katılmak için verilen süre bitmek üzereydi.

Bir gece önceki anıların henüz tazeliğini yitirmediği, halaların evindeki bu son gün, Nehlüdov'un ruhunda iki ayrı duygu yükselerek birbiriyle çarpışıyordu: Biri, vaat ettiklerinden uzak olsa da tensel aşkın yakıcı ve şehvetli anılarıyla

amacına erişmenin verdiği gurur; diğeri, yaptığının çok kötü bir şey olduğunu ve bu kötü şeyi onarması gerektiğini hem de Katyuşa için değil, kendisi için onarması gerektiğini bilmesi.

Yaşadığı bencillik çılgınlığı içinde Nehlüdov, sadece kendini, Katyuşa'ya ne yaptığını öğrenirlerse kendisini kınayıp kınamayacaklarını, kınarlarsa ne ölçüde kınayacaklarını düşünüyor, Katyuşa'nın ne hissettiğini, kızın başına neler geleceğini aklına bile getirmiyordu.

Şenbok'un Katyuşa'yla aralarındaki ilişkiyi tahmin ettiğini düşünüyor ve bu durum gururunu okşuyordu.

Şenbok, Katyuşa'yı görünce:

"Vay vay, birdenbire halalarını bir hafta kalacak kadar sevmeye başladın demek. Senin yerinde olsam ben de gitmezdim. Bir içim su!" demişti.

Ayrıca Katyuşa'yla sevişmenin tadını tam olarak çıkaramadan gidecek olmasına üzülse de sürdürülmesi zor olabilecek bir ilişkiyi bir anda koparmak açısından bunun iyi bir fırsat olduğunu da düşünüyordu. Düşündüğü bir şey daha vardı: Katyuşa'ya para vermek gerekirdi. Katyuşa için, bu para Katyuşa'ya gerekli olabileceği için değil, her zaman yapıldığı gibi, ondan yararlandıktan sonra bedelini ödemediği takdirde kendisini namussuzun biri sayacakları için. Ve bu parayı verdi. Kendisinin ve Katyuşa'nın konumuna göre dolgun sayılacak bir miktardı.

Gideceği gün öğleden sonra kızı sundurmanın altında bekledi. Katyuşa Nehlüdov'u görünce kıpkırmızı oldu ve gözleriyle hizmetçi bölümünün açık kapısını işaret ederek geçip gitmek istedi ama Nehlüdov onu durdurdu.

İçinde yüz ruble olan zarfı avucunun içinde buruşturarak:

"Vedalaşmak istedim," dedi. "Şey ben..."

Katyuşa tahmin etmişti, yüzünü buruşturup başını salladı ve elini itti.

"Hayır, al," diye mırıldanıp zarfı kızın koynuna soktu ve sanki canı yanıyormuş gibi yüzünü buruşturup, inleyerek odasına koştu.

Sonra uzun süre odasında bir aşağı bir yukarı dolaştı, kıvrılıp oturdu, hatta zıpladı, o sahneyi anımsayınca canı yanıyormuş gibi bağıra bağıra ahlayıp ofladı.

"Başka ne yapabilirdim ki? Hep böyle olur. Şenbok'la anlattığı şu mürebbiye arasında da böyle olmuştu. Grişa Amca'nın da, köyde oturduğu sırada bir köylü kadından, hâlâ hayatta olan gayrimeşru oğlu Mitenka dünyaya geldiğinde babamın başına da aynı şey gelmişti. Herkes yaptığına göre, demek ki böyle yapmak gerekiyor." Kendini bu şekilde avutmaya çalışıyor fakat asla avutamıyordu. Bu anı vicdanını yakıyordu.

İğrenç, alçakça, acımasızca davrandığını, bu davranışının bilincinde olarak başka birini kınamasının mümkün olamayacağı gibi, bırakın artık kendini kusursuz, soylu, yüce gönüllü bir delikanlı saymayı, insanların gözlerinin içine bile bakamayacağını ruhunun ta derinlerinden, hem de en derinlerinden biliyordu. Oysa canlı, neşeli bir hayat sürdürebilmesi için kendisini bu şekilde biri sayması gerekiyordu. Bunun içinse bir tek çare vardı: Bu konuyu düşünmemek. O da öyle yaptı.

Adım attığı yeni yaşam, yani yeni yerler, yeni arkadaşlar ve savaş da buna yardım etti. Ne kadar çok şey yaşarsa o kadar çok unutuyordu ve sonunda gerçekten de her şeyi tümüyle unuttu.

Katyuşa'yı görmek umuduyla savaştan sonra yalnız bir kez halalarına uğramış ve Katyuşa'nın artık orada olmadığını, onun gidişinden bir süre sonra doğum yapmak için halalarının yanından ayrıldığını, bir yerlerde doğum yaptığını ve halalarının ifadesiyle ahlakının iyice bozulduğunu öğrenmiş, yüreği sıkışmıştı. Katyuşa'nın doğurduğu bebek, zamana bakılırsa kendisinden olabilirdi ama olmayabilirdi de. Halalar,

kızın ahlakının bozulduğunu ve tıpkı annesi gibi ahlaksız bir yapısı olduğunu söylüyorlardı. Ve kendisini bir yerde haklı çıkardığı için halaların bu yargısı hoşuna gidiyordu. İlk başlarda Katyuşa'yı ve bebeği her şeye rağmen aramak istemiş fakat daha sonra sırf bu konu ruhunun derinlerinde son derece büyük bir acı ve utanç duymasına neden olduğu için gereken çabayı göstermemiş ve işlediği günahı iyice unutarak düşünmekten vazgeçmişti.

Ama işte şimdi bu şaşırtıcı rastlantı, ona unuttuğu her şeyi anımsatıyor ve vicdanındaki bu günahla ona bu on yılı huzur içinde geçirme olanağı vermiş olan kalpsizliğini, acımasızlığını, alçaklığını itiraf etmesini gerektiriyordu. Ancak böyle bir itiraftan uzaktı henüz ve şimdi tek düşündüğü, olup bitenlerin öğrenilmesine ve Katyuşa'nın ya da avukatının her şeyi anlatıp onu herkesin önünde kepaze etmesine engel olmaktı.

XIX

Nehlüdov, mahkeme salonundan jüri üyeleri odasına geçerken böyle bir ruh hali içindeydi. Pencerenin önünde oturmuş, çevresinde geçen konuşmaları dinliyor ve sigaranın birini söndürüp birini yakıyordu.

Neşeli tüccar, meslektaşı Smelkov'un vakit geçirme tarzını, görünüşe bakılırsa bütün ruhuyla onaylıyordu.

"Kardeşimiz tam Sibirya usulü keyif çatıyormuş yani. Ağzının tadını da iyi biliyormuş."

Jüri başkanı, bilirkişi raporunun önemi konusunda birtakım düşünceler ileri sürüyordu. Pyotr Gerasimoviç, Yahudiye benzeyen tezgâhtarla şakalaşıyor, kahkahalarla gülüyorlardı. Nehlüdov, sorulan sorulara tek sözcükle yanıt veriyordu. İstediği tek şey, onu rahat bırakmalarıydı.

Mübaşir yan yan yürüyüşüyle gelip, jüri üyelerini tekrar mahkeme salonuna çağırdığında Nehlüdov'un içinde bir korku vardı, sanki yargılamaya değil, yargılanmaya gidiyordu. Ruhunun derinlerinde, insanların gözüne utanmadan bakamayacak bir alçak olarak hissediyordu kendini. Ama yine de alışkın olduğu şekilde, kendinden emin adımlarla jüri üyelerinin oturduğu kürsüye çıktı ve jüri başkanının ardından yerine geçip oturdu, bacak bacak üstüne atarak pincenez'siyle oynamaya başladı.

Sanıklar da götürüldükleri yerden geri getirildiler.

Salonda yeni yüzler vardı. Bunlar tanıklardı. Nehlüdov, Maslova'nın parmaklığın önündeki ilk sırada oturan, kalın kurdeleli bir şapka giymiş, dirseğine kadar çıplak kolunda zarif, küçük bir çanta taşıyan, ipek ve kadifeler içindeki çok şık ve şişman kadında, gözünü ayıramıyormuş gibi birkaç kez baktığını fark etti.

Nehlüdov'un daha sonradan öğrendiğine göre, bu kadın, Maslova'nın çalıştığı evin sahibiydi ve tanık olarak gelmişti.

Tanıkların sorgusuna başlandı; adı, dini vb. soruldu. Sonra tanıklara soruları yemin ederek mi etmeden mi yanıtlayacakları soruldu ve yaşlı papaz, güçlükle yürüyerek tekrar geldi, yine aynı şekilde göğsündeki altın haçı düzelterek, son derece yararlı ve önemli bir iş yaptığından emin ve bundan huzur duyarak tanıklara ve bilirkişiye yemin ettirdi. Yemin işi bitince bir tek genelevin sahibi Kitayeva'yı bırakıp tanıkların hepsini dışarı çıkardılar. Kitayeva'ya bu davayla ilgili neler bildiğini sordular. Kitayeva yapmacık bir gülümsemeyle ve her tümcede şapkalı başını öne arkaya sallayarak, Alman vurgusuyla ayrıntılı ve derli toplu bir şekilde bildiklerini anlattı.

İlkönce zengin bir Sibiryalı tüccar için kızlardan birini götürmek üzere tanıdığı koridor görevlisi Simon gelmişti geneleve. O da Lübaşa'yı göndermişti. Bir süre sonra Lübaşa tüccarla birlikte geri dönmüştü.

"Tüccar kafayı bulmuştu," dedi Kitayeva hafifçe gülümseyerek." Bizim orada da içmeye ve kızlara içki ısmarlamaya devam etti; ama cebindeki para yetmediği için daha önceden kiraladığı bu Lübaşa'yı oteldeki odasına gönderdi," dedi sanığa bakarak.

Bu sırada Maslova gülümsüyormuş gibi geldi Nehlüdov'a ve bundan iğrendi. İçinde tuhaf, belirsiz, acımayla karışık bir nefret duygusu kabardı.

Maslova'nın mahkemece atanmış olan avukatı, yüzü kızararak ve çekingen bir edayla:

"Peki sizin Maslova hakkındaki düşünceniz neydi?" diye sordu.

"O, kızların en iyisi, en okumuşu ve en şık olanıdır," diye yanıtladı Kitayeva. "İyi bir ailenin yanında büyümüş, Fransızca okuyabilir. Bazen biraz fazlaca içer ama asla kendini kaybetmez. Çok iyi bir kızdır."

Katyuşa patronuna baktı ama daha sonra birden bakışlarını jüri üyelerine çevirerek Nehlüdov'un üzerinde durdurdu ve yüzü ciddi, hatta sert bir ifade aldı. Sert bakışlı gözlerin biri şehlalaştı. Garip bakışlı bu iki göz oldukça uzun bir süre Nehlüdov'a baktı. Nehlüdov, kendisini saran korkuya rağmen, akları parlayan şehla gözlere bakmaktan kendini alamıyordu. Buzların kırıldığı, sisli, asıl önemlisi hilal şeklindeki ayın sabaha karşı ortaya çıkıp karanlık ve korkunç bir şeyi aydınlattığı o korkunç geceyi anımsadı Nehlüdov. Hem kendisine, hem de yanından geçip uzaklara bakan bu iki kara göz, bu kara ve korkunç şeyi getiriyordu aklına.

"Tanıdı!" dedi içinden. Ve Nehlüdov, suratına sanki bir yumruk inecekmiş gibi büzüldü. Fakat Katyuşa onu tanımamış, sakin bir soluk alarak tekrar başkana bakmaya başlamıştı. Nehlüdov da derin bir soluk aldı. "Of, şu iş bir bitseydi," diye geçirdi içinden. Bir av sırasında yaralı bir kuşu öldürmesi gerektiğinde hissettiğine benzer bir duygu içindeydi şimdi: İğrenç, zavallı, çirkin. Can çekişen kuş av torbasında çırpınıp duruyordu; hem iğrenç hem zavallı ve bir an önce öldürüp unutmak istiyordu.

Nehlüdov, tanıkların sorgusunu dinlediği o anda böyle karmakarışık bir duygu içindeydi.

XX

Ama ona inat, mahkeme uzadıkça uzuyordu: Tanıkların, bilirkişinin tek tek ifadelerinin alınmasından ve her zaman olduğu gibi savcı yardımcısıyla avukatların gösteriş yapmak için sordukları tüm gereksiz soruların yanıtlanmasından sonra başkan jüri üyelerini halkası çok geniş, besbelli ki çok kalın bir işaret parmağına takılan, pırlantalı bir yüzük ve zehirin incelendiği bir süzgeçten oluşan maddi kanıtları incelemeye çağırdı. Hepsi de mühürlenmiş ve etiketlenmişti.

Savcı yardımcısı bir kez daha yerinden doğrulup, maddi kanıtların incelenmesinden önce doktorun verdiği otopsi raporunun okunmasını istediğinde jüri üyeleri kanıtlara bakmaya hazırlanıyorlardı.

İsviçreli sevgilisine yetişmek için davayı olabildiğince hızlı yürüten başkan, bu kâğıdın okunmasının can sıkmaktan ve yemek saatini geciktirmekten başka hiçbir işe yaramayacağını ve savcı yardımcısının bunu sırf böyle bir hakkı olduğu için istediğini çok iyi bildiği halde karşı gelemedi ve kabul ettiğini açıkladı. Kâtip kâğıtları eline alıp yine bezgin bir sesle, "r" ve "l" harflerini "g" gibi söyleyerek okumaya başladı:

"Dış muayene göstermiştir ki:

1)Ferapont Smelkov'un boyu 2 arşın 12 verşoktur."[1]

---

1 Arşın 71 cm., verşok 4,4 cm.dir. (ç.n.)

Nehlüdov'un kulağına eğilen tüccar kaygılı bir ifadeyle:

"Babayiğit adammış," dedi.

"2) Görünüşünden yaşının kırk civarında olduğu saptanmıştır.

3) Ceset şişmiş durumdadır.

4) Ten rengi her tarafta yeşilimsidir ve beneklerle, yer yer koyu lekelerle kaplıdır.

5) Bedenin yüzeyindeki deri tabakası çeşitli büyüklüklerde kabarmış, yer yer de dökülmüştür ve iri parçalar halinde sallanmaktadır.

6) Saçları koyu kumral ve gürdür, dokunulduğunda kolayca deriden ayrılmaktadır.

7) Gözler, yuvalarından fırlamış ve saydam tabakanın rengi solmuştur.

8) Burun deliklerinden, her iki kulaktan ve ağız boşluğundan köpüklü, kanlı bir sıvı akmaktadır, ağız aralık durumdadır.

9) Yüzün ve göğsün şişmesi sonucu boyun hemen hemen kaybolmuştur."

vb. vb.

Kentte keyif çatan tüccarın iriyarı, şişman, üstelik şişmiş ve çürümeye yüz tutmuş korkunç cesedinin dış muayenesiyle ilgili bütün ayrıntıların anlatılması bu şekilde dört sayfa boyunca yirmi yedi madde halinde devam ediyordu. Nehlüdov'un hissettiği belli belirsiz tiksinti duygusu cesedin ne durumda olduğunu anlatan bu raporun okunması sırasında daha da artmıştı. Katyuşa'nın yaşantısı, tüccarın burun deliklerinden akan köpüklü, kanlı sıvı, yuvalarından fırlamış gözler ve kendisinin Katyuşa'ya karşı davranışı... Bunların hepsi, Nehlüdov'a göre, aynı cins şeylerdi ve Nehlüdov, her yandan bunlarla sarılmış ve bunların içinde boğulmuştu. Dış muayene sonuçlarının okunması sona erdiğinde başkan derin bir soluk aldı ve raporun artık bittiğini umarak başını kaldırdı. Fakat kâtip hemen iç muayene raporunu okumaya başladı.

Başkan yine başını eğip, bir koluna dayanarak gözlerini yumdu. Nehlüdov'un yanında oturan tüccar uyumamak için kendini zor tutuyor, arada sırada iki yana sallanıyordu; sanıklar ve arkalarındaki jandarmalar aynı şekilde hareketsiz oturuyorlardı.

"İç muayene göstermiştir ki:

1) Kafatası derisi, kafatası kemiklerinden kolayca ayrılmıştır ve hiçbir yerde bere saptanmamıştır.

2) Kafatası orta kalınlıkta ve sağlamdır.

3) Beynin dış zarında yaklaşık onar santimlik iki adet küçük pigment lekesi bulunmaktadır ve zarın rengi mattır," vb. vb. şeklinde on üç madde daha devam ediyordu.

Sonra bunları tanıkların adları, imzaları ve hekimin raporu izledi. Bu rapordan, otopsi sırasında midede, kısmen bağırsaklarda ve böbreklerde görülen ve protokole de kaydedilen değişikliklerin, büyük bir doğruluk payıyla, Smelkov'un ölümünün içkiyle birlikte midesine giren zehir yüzünden olduğu sonucuna varma hakkını verdiği anlaşılıyordu. Midedeki ve bağırsaklardaki değişikliklere bakarak mideye hangi zehirin girdiğini söylemek zordu; Smelkov'un midesinde çok miktarda alkol bulunduğu için zehirin mideye içkiyle birlikte girdiğini düşünmek gerekiyordu.

Uykusu açılan tüccar:

"Demek çok esaslı içmiş," diye fısıldadı.

Ancak bu protokolün bir saat kadar süren okunması, savcı yardımcısını tatmin etmemişti. Protokol okunup bittiğinde başkan, savcı yardımcısına dönerek:

"İç organların tahlil sonuçlarının okunması, sanıyorum, gereksizdir," dedi.

Savcı yardımcısı, hafifçe yana eğilerek yerinden kalkıp, başkana bakmaksızın ama ses tonuyla bu tahlillerin okunmasını istemeye hakkı olduğunu ve bu hakkından vazgeçmeyeceğini, reddedilmesinin temyiz konusu olacağını hissettirerek, sert bir tavırla:

"Ben bu tahlillerin okunmasını isterim," dedi.

Uzun sakallı, iyi bakışlı, gözleri aşağı doğru çekik, gastriti olan mahkeme üyesi kendisini çok halsiz hissederek başkana döndü:

"Bunu okumanın ne gereği var? İşi uzatmaktan başka bir şeye yaramaz. Bunlar yeni bir şey getirmez ki..." dedi.

Gözlüğü altın çerçeveli üye, karısından da hayattan da iyi bir şey beklemeyerek suratını asmış, gözünü ayırmadan ve hiçbir şey söylemeden önüne bakıyordu.

Belgenin okunmasına başlandı. Kâtip, salondaki herkesi saran uyku havasını dağıtmak istercesine sesini yükselterek kararlı bir şekilde okumaya başlamıştı:

"188* yılı Şubat'ının 15. günü, adli tıp bölümünün 638 numaralı emriyle aşağıda imzası bulunan ben, adli tıp müfettiş yardımcısının yanında:

1) Sağ akciğer ve yüreği (altı funtluk[1] cam kavanozun içinde),

2) Midenin içindekileri (altı funtluk bir cam kavanozun içinde),

3) Mideyi (altı funtluk bir cam kavanozun içinde),

4) Karaciğeri, dalağı ve böbrekleri (üç funtluk bir cam kavanozun içinde),

5) Bağırsakları (altı funtluk bir cam kavanozun içinde) inceledim."

Kâtip okumaya başladığında mahkeme başkanı, üyelerden birine doğru eğilerek bir şey fısıldamış, sonra öbürüne eğilerek olumlu yanıt alınca tam burada okumayı kestirmişti.

"Mahkeme belgenin okunmasını gereksiz görüyor," dedi.

Kâtip sustu, kâğıtları topladı. Savcı yardımcısı öfkeli bir şekilde not almaya başladı.

Başkan:

---

1 Funt 409,5 gramlık bir ağırlık ölçüsüdür. (ç.n.)

"Sayın jüri üyeleri maddi kanıtları inceleyebilirler," dedi.

Jüri başkanı ve bazı jüri üyeleri, yerlerinden kalktılar, ellerini nereye koyacaklarını, ne yapacaklarını bilemeyerek masaya yaklaşıp, sırayla yüzüğü, şişeyi ve süzgeci incelediler. Hatta tüccar yüzüğü parmağına ölçtü.

"Parmak da parmakmış ha," dedi yerine döndükten sonra. "Mübarek salatalık kadar var," diye ekledi. Zehirlenen tüccarı gözünde babayiğit biri olarak canlandırmak pek hoşuna gitmişti anlaşılan.

XXI

Maddi kanıtların incelenmesinden sonra başkan, mahkeme soruşturmasının sona erdiğini söyledi ve ara vermeden, bir an evvel duruşmayı bitirmek isteğiyle sözü iddia makamına verdi. Onun da bir insan olduğunu, sigara içmek, yemek yemek isteyeceğini ve kendilerine acıyacağını umuyordu. Fakat savcı yardımcısı ne kendine, ne de onlara acıdı. Bu adam, doğuştan budalanın biriydi, ayrıca da liseyi altın madalyayla bitirmek ve üniversitede Roma hukuku dalında kölelik üzerine hazırladığı tezle ödül kazanmak talihsizliğine sahipti. Bu yüzden kendine aşırı derecede güvenen, kendinden hoşnut (kadınlar arasındaki başarısı da buna yardımcı oluyordu), bunun sonucunda da son derece budala biriydi. Kendisine söz verildiğinde, zarif bedenini göstere göstere, yavaş yavaş ayağa kalktı ve iki elini birden masaya koyup, başını hafifçe eğdikten sonra bakışlarını sanıklardan kaçırarak salona bir göz atıp konuşmaya başladı.

Protokolün ve otopsi tutanağının okunduğu sırada hazırladığı konuşmasına:

"Sayın jüri üyeleri, inceleyeceğiniz bu dava, deyim yerindeyse karakteristik bir cinayet olayıdır," diye başladı.

Savcı yardımcısına göre, yaptığı konuşma, ünlü avukatların yaptıkları ünlü konuşmalar gibi toplumsal öneme sahip bir konuşma olmalıydı. Aslında biri terzi, biri aşçı ve biri de

Simon'un kız kardeşi olmak üzere topu topu üç kadın ve bir arabacı vardı izleyici sıralarında. Ama bunun hiç önemi yoktu. Ünlüler de böyle başlamışlardı işe. Savcı yardımcısının bir âdeti de bulunduğu yerin her zaman en tepesine çıkmak, yani suçun psikolojik anlamının derinlerine kadar girmek ve toplumun yaralarını ortaya çıkarmaktı.

"Sayın jüri üyeleri, zamanımızda, toplumumuzun, özellikle bu davanın keskin ışıkları altında bulunan üyelerinin uğradıkları acıklı yozlaşma olgusunun özgün özelliklerini taşıyan, deyim yerindeyse karakteristik bir cinayetle karşı karşıya bulunuyorsunuz..."

Savcı yardımcısı, bir yandan daha önceden düşündüğü zekice şeyleri anımsamaya çalışarak, diğer yandan da, ki asıl önemli olan da buydu zaten, bir saat on beş dakika boyunca hiç susmadan, sözcükleri arka arkasına sıralamaya gayret ederek uzun uzun konuştu. Yalnızca bir kez durdu ve oldukça uzun bir süre yutkundu ama hemen toparlanarak bu yavaşlamayı hızlı bir konuşmayla kapattı. Tatlı, güven uyandırmaya çalışan bir sesle, ayak değiştirerek, jüri üyelerine bakarak, kâh sakin ve yapıcı bir tonlamayla, defterine göz atarak, kâh suçlayıcı yüksek bir sesle, bir izleyenlere, bir jüri üyelerine dönerek konuşuyordu. Ancak üçü birden gözlerini kendisine dikmiş olan sanıklara hiç bakmıyordu. Konuşmasında, o sıralarda çevresinde konuşulan ve o zamanlar olduğu gibi şimdi de bilimsel bilgeliğin son sözü olarak kabul edilen her şey vardı. Soyaçekim de vardı, doğuştan suçluluk da, Lombroso da, Tarde da, evrim de, var olma savaşımı da, hipnotizma da, telkin de, Charcot ve dekadanlık da vardı.

Savcı yardımcısının tanımına göre, tüccar Smelkov, saflığı ve cömertliği yüzünden eline düştüğü ahlaksız insanların kurbanı olmuş, engin mizaçlı, güçlü, temiz yürekli bir Rus tipiydi.

Simon Kartinkin, eğitimsiz, ilkesiz, hatta dinsiz, ezilmiş, toprak köleliği hukukunun atalardan kalma kalıtım özellik-

lerini taşıyan bir eseriydi. Yevfimya, Simon'un sevgilisi ve bir soyaçekim kurbanıydı. Bozulmuş bir kişiliğin bütün belirtileri vardı bu kadında. Ahlaki çöküş olgusunu, bu olgunun en aşağılık temsilcileri arasında temsil eden Maslova ise cinayetin asıl elebaşısıydı.

Savcı yardımcısı, Maslova'ya bakmadan:

"Bu kadın, burada patronunun verdiği ifadeden öğrendiğimize göre, üstelik eğitim görmüş bir kadın. Sadece okuma yazma değil, Fransızca da biliyor. Kendisi suç tohumlarını herhalde daha anasının karnındayken taşıyan bir yetimdir ve entelektüel bir asilzade ailesinin yanında büyümüştür. Namusuyla çalışarak da yaşayabilirdi; ama velinimetlerini terk ediyor, tutkularına kapılıyor ve bu tutkularını tatmin etmek için eğitimiyle ve en önemlisi de sayın jüri üyeleri, burada patronundan da işittiğiniz gibi, telkin adıyla bilinen, son zamanlarda bilimin, özellikle de Charcot okulunun incelediği, gizemli bir özellikle konukları etkileme yeteneğiyle diğer kızlardan üstün olduğu bir geneleve giriyor. İyi yürekli, saf ve varlıklı bir Rus babayiğidini bu özelliğiyle ele geçiriyor ve bu güveni önce onu soymak, sonra da acımasızca öldürmekte kullanıyor."

Başkan, gülümseyerek sert bakışlı üyeye doğru eğildi ve:

"Saçmalamaya başladı artık," dedi.

"Korkunç bir geveze," dedi sert bakışlı üye.

Bu arada savcı yardımcısı, zarif bir hareketle ince belini bükerek devam ediyordu:

"Sayın jüri üyeleri, bu insanların yazgısı sizin ellerinizde fakat kararınızla etkileyeceğiniz toplumun yazgısı da kısmen sizin ellerinizdedir. Bu cinayetin anlamını, Maslova gibi patolojik bireylerden topluma yönelen tehlikeyi kavrayın ve toplumu zehirlenmekten, toplumun suçsuz ve sağlam üyelerini zehirlenmekten ve mahvolmaktan koruyun."

Yaptığı konuşmadan besbelli ki son derece heyecanlanmış olan savcı yardımcısı, verilecek kararın önemi altında eziliyormuşçasına sandalyesine çöktü.

Savcı yardımcısının konuşması, süslü sözlerin dışında, Maslova'nın kurnazlıkla güvenini kazanarak tüccarın aklını başından aldığı ve anahtarla gidip parayı getirmek için odasına girdikten sonra paranın hepsini kendisi almak istediği halde Simon ve Yevfimiya tarafından yakalanınca onlarla paylaşmak zorunda kaldığı şeklinde bir anlam içeriyordu. Daha sonra da işlediği suçun izlerini örtmek için tüccarla birlikte tekrar otele gelmiş ve onu zehirlemişti.

Savcı yardımcısının konuşmasından sonra, geniş beyaz göğüslüklü bir frak giymiş olan, orta yaşlı avukat oturduğu sıradan kalktı ve Kartinkin'le Boçkova'yı savunan ateşli bir konuşma yaptı. Kartinkin ve Boçkova'nın üç yüz rubleye tuttukları bu avukat, her ikisini de haklı çıkarıp, bütün suçu Maslova'nın üzerine attı.

Avukat, Maslova'nın parayı aldığı sırada Boçkova ve Kartinkin'in de kendisiyle birlikte odada bulunduklarına ilişkin ifadesini çürütmek için zehirleme suçu işlediği kanıtlanmış birinin verdiği ifadenin artık bir öneminin olmayacağını ısrarla vurguladı. Avukat, iki bin beş yüz ruble paranın, müşterilerden zaman zaman günde üçer beşer ruble bahşiş alan çalışkan ve dürüst bu iki insan tarafından kazanılmış olabileceğini söyledi. Tüccarın parasını Maslova çalmış, bu parayı birine vermiş ya da aklı başında olmadığı için belki de kaybetmişti. Zehirleme işini de Maslova tek başına gerçekleştirmişti.

Bu nedenle jüri üyelerinden, paranın çalınması konusunda Kartinkin ve Boçkova'yı suçsuz kabul etmelerini, şayet hırsızlıktan suçlu bulurlarsa zehirleme suçuna katılmadıklarını, kasıtlı bir şey yapmadıklarını kabul etmelerini istedi.

Avukat son olarak savcı yardımcısının aksine, sayın savcı yardımcısının soyaçekimle ilgili parlak düşüncelerinin, soyaçekimle ilgili bilimsel sorunları açıklasa da bu olaya uygun düşmediğini, çünkü Boçkova'nın anasının ve babasının kim olduklarının bilinmediğini belirtti.

Savcı yardımcısı, hırlar gibi bir öfkeyle önündeki kâğıda bir şeyler not etti ve şaşkın ancak küçümseyen bir yüz ifadesiyle omuz silkti.

Sonra Maslova'nın avukatı ayağa kalkarak, kesik kesik, ürkek bir konuşmayla savunmasını yaptı. Maslova'nın paranın çalınması olayına katıldığını reddetmeyerek sadece onun Smelkov'u zehirlemek niyetinde olmadığı ve tozu yalnızca adamı uyutmak için verdiği üzerinde durdu. Maslova'nın bir erkek tarafından kötü yola düşürüldüğünü, Maslova bu düşüşün bütün yükünü taşırken, bu adamın cezasız kaldığını söyleyerek süslü bir konuşma yapmak istiyordu fakat psikoloji alanına yaptığı bu geziden doğru dürüst bir sonuç çıkmayınca orada bulunan herkesin içi sızladı. Erkeklerin acımasızlığı ve kadınların çaresizliği konusunda bir şeyler geveledi ğ sırada mahkeme başkanı, işini kolaylaştırmak arzusuyla davanın özünden ayrılmamasını istedi.

Bu avukattan sonra savcı yardımcısı tekrar ayağa kalktı ve Boçkova'nın anası babası bilinmese de bunun soyaçekim öğretisinin doğruluğuna zerre kadar zarar vermeyeceğini, çünkü soyaçekim yasasının bilimce çok sağlam temellere dayandırıldığını, soyaçekime bakarak cinayete değil, cinayete bakarak soyaçekime karar verebileceğimizi söyleyerek birinci avukata karşı çıktı. Savunmanın Maslova'yı kötü yola düşüren hayali (bu hayali sözcüğünü özellikle kinayeli söylemişti) kişiyle ilgili düşüncesine gelince, eldeki bütün bilgiler, bu kadının, elinden geçirdiği pek çok erkeği baştan çıkaran biri olduğunu göstermekteydi. Bunu söyledikten sonra zafer kazanmışçasına yerine oturdu.

Sonra sanıklardan savunmalarını yapmaları istendi.

Yevfimya Boçkova, hiçbir şey bilmediğini, hiçbir şeye katılmadığını yineledi ve her şeyin suçlusu olarak ısrarla Maslova'yı gösterdi. Simon, yalnızca birkaç kez:

"Siz bilirsiniz ama ben suçsuzum, boşu boşuna mahkûm etmiş olursunuz," dedi.

Maslova da bir şey söylemedi. Başkanın kendisini savunacak bir şeyler söylemesini önermesi üzerine sadece gözlerini başkana doğru kaldırdı, kovalanmaktan yorulmuş vahşi bir hayvan gibi bakışlarını salondakilerin üzerinde gezdirdi ve hemen yere indirip, yüksek sesle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Nehlüdov'la yan yana oturan tüccar, Nehlüdov'un ansızın çıkardığı sesi işitince:

"Neyiniz var?" diye sordu. Bu ses, bastırılan bir hıçkırık sesiydi.

Nehlüdov, o anki durumunu hâlâ tam olarak anlayamıyor ve zor tuttuğu hıçkırıkla gözlerine dolan yaşları sinirlerinin zayıflığına veriyordu. Gözyaşlarını saklamak için pincenez'sini taktı, sonra mendilini çıkarıp sümkürdü.

Buradaki, mahkeme salonundaki insanların onun geçmişte yaptıklarını öğrenmeleri halinde çıkacak rezaletin korkusu, içinde sürmekte olan faaliyeti bastırıyordu. Bu korku ilk kez her şeyden daha güçlü bir hale gelmişti.

XXII

Sanıkların son sözlerinden ve soruların nasıl sorulacağı hakkında tarafların oldukça uzun süren görüşmelerinden sonra sorular soruldu ve başkan konuyu özetlemeye başladı.

Başkan, davayı anlatmadan önce jüri üyelerine, evindeymiş gibi rahat bir ses tonuyla soygunun soygun, hırsızlığınsa hırsızlık olduğunu, kilitli bir yerden bir şey çalmanın kilitli bir yerden bir şey çalmak, kilitsiz bir yerden bir şey çalmanın da kilitsiz bir yerden bir şey çalmak olduğunu uzun uzun açıkladı. Bu açıklamayı yaparken sık sık Nehlüdov'a bakıyor ve sanki bunun önemini ona anlatmak istiyor, onun da söylediklerini anlayıp arkadaşlarına anlatmasını umut ediyordu. Daha sonra, jüri üyelerinin bu gerçekleri artık yeterince kavradıklarını tahmin ettiğinde başka bir gerçeği açmaya, bir insanın ölümüne neden olan bir hareketin cinayet olarak adlandırıldığını, zehirleme olayının da bu yüzden bir cinayet olduğunu anlatmaya koyuldu. Bu gerçeğin de jüri üyelerince anlaşıldığını düşündüğünde bu kez onlara hırsızlık ve cinayetin birlikte işlenmesi halinde suçun hırsızlık ve cinayetten oluşacağını açıkladı.

Davayı bir an önce bitirmek istemesine ve İsviçreli hanımın kendisini bekliyor olmasına karşın, işine öylesine kendini kaptırmıştı ki bir kez konuşmaya başlayınca asla

duramıyordu. Bu yüzden jüri üyelerine, sanıkları suçlu bulmaları halinde sanıkların suçlu olduğunu söyleme hakları olduğunu; suçsuz bulacak olurlarsa suçsuzluklarını kabul etme haklarının olduğunu; onları bir konuda suçlu, diğerinde suçsuz bulmaları halinde bir konuda suçlu, diğer konuda ise suçsuz sayabileceklerini ayrıntılı olarak anlattı. Daha sonra bu hakkın onlara verilmiş olmasına karşın, bunu akıllıca kullanmak zorunda olduklarını da açıkladı. Ayrıca onlara, eğer sorulan soruya olumlu yanıt verirlerse, verdikleri bu yanıtla sorunun içerdiği her şeyi kabul etmiş olacaklarını ve eğer soruda yer alan her şeyi kabul etmiyorlarsa o zaman neyi kabul etmediklerini belirtmek zorunda olduklarını da söylemek istiyordu. Ancak saate bir göz atıp da saatin üçe beş kalayı gösterdiğini görünce hemen davanın açıklamasına geçmeye karar verdi.

"Bu davanın konusu şöyledir..." diye konuşmaya başladı ve avukatlar, savcı yardımcısı ve tanıklar tarafından artık defalarca söylenmiş olan şeyleri bir kez daha yineledi.

Başkan konuşuyordu, iki yanındaki üyeler ise derin düşüncelere dalmış gibi dinliyorlar ve başkanın konuşmasını çok güzel, yani olması gerektiği gibi, ancak biraz uzun bularak ara sıra saatlerine bakıyorlardı. Salonda bulunan bütün mahkeme görevlileri ve herkes gibi savcı yardımcısı da bu görüşteydi. Başkan davanın özetini sonunda bitirdi.

Söylenecek her şey söylenmiş gibi görünüyordu. Fakat başkan konuşma hakkını hiçbir şekilde bırakamıyordu. Kendi etkileyici ses tonunu işitmek hoşuna giderdi. Jüri üyelerine verilmiş olan hakkın önemi, onların da bu hakkı dikkatli kullanmaları, asla kötüye kullanmamaları gerektiği, yemin ettikleri, toplumun vicdanı oldukları, danışma odasındaki gizliliğin kutsal olduğu vs. vs. konularda söyleyecek birkaç söz daha buldu. Maslova, başkan konuşmaya başladığından beri, sanki tek bir sözcüğü bile kaçırmaktan korkuyormuş gibi, gözünü ayırmadan ona bakıyordu. Dolayısıyla

Nehlüdov da onunla göz göze gelmekten artık korkmuyordu ve gözlerini Katyuşa'ya dikmişti. Düşünce dünyasında alışılmış bir olay meydana geliyordu: Sevdiğin bir insanın uzun zamandır görmediğin yüzü, ilkönce geçen zaman içinde meydana gelmiş dış değişikliklerle seni etkiledikten sonra yavaş yavaş yıllar önceki halini alır, bütün değişiklikler silinip gider ve karşına yalnızca olağanüstü, benzersiz bir ruhsal kişiliğin en önemli ifadesi çıkar.

Nehlüdov'un içinde olan da işte buydu.

Evet, sırtındaki mahkûm önlüğüne, genişlemiş vücuduna, irileşmiş göğüslerine, yüzünün tombullaşmış alt kısmına, alnındaki, şakaklarındaki kırışıklara ve şişmiş gözlerine rağmen bu, Kutsal Pazar günü sevdiği adama, seven, sevinçten gülen ve hayat dolu gözlerle aşağıdan yukarı doğru tertemiz bakan Katyuşa'nın ta kendisiydi.

"Ne şaşırtıcı rastlantı! Bu davanın tam da bana denk düşmesi, on yıl hiçbir yerde karşılaşmayıp, burada, sanık sandalyesinde onu görmek, inanılır şey değil! Bakalım nasıl bitecek bütün bunlar? Of bir an evvel bitse bu iş!"

İçinde konuşmaya başlamış olan pişmanlık duygusuna boyun eğmemişti hâlâ. Bunun, geçip gidecek ve yaşantısını bozmayacak bir rastlantı olduğunu düşünüyordu. Odalara pisleyen ve sahibi tarafından ensesinden yakalanıp burnu yaptığı pisliğe sokulan bir köpek yavrusunun durumunda hissediyordu kendini. Yavru köpek ciyak ciyak bağırıyor, becerdiği işin sonuçlarından olabildiğince uzaklaşmak ve bunları unutmak için geri geri kaçmaya çalışıyor ama insafsız sahibi buna izin vermiyordu. Nehlüdov da yaptığı fenalığı aynı şekilde hissediyordu. Sahibinin güçlü elini de hissediyordu ama yaptığının anlamını hâlâ kavrayamıyor, sahibini tanımıyordu. Karşısında duran şeyin kendi eseri olduğuna inanmak istemiyordu hâlâ. Ancak görünmez, insafsız bir el onu yakalamıştı ve kurtulamayacağını artık seziyordu. Hâlâ kabadayılık taslıyor ve her zamanki alışkanlığıyla ayak ayak

üstüne atmış, pince-nez'siyle dikkatsizce oynayarak birinci sıranın ikinci sandalyesinde kendinden emin bir pozda oturuyordu. Bununla birlikte sadece yaptıklarının değil, aynı zamanda bütün işsiz güçsüz, uçarı ve kendini beğenmiş yaşantısının açımasızlığını, alçaklığını, adiliğini artık ruhunun derinliklerinde duyuyordu ve bütün bu on iki yıl boyunca işlediği bu suçu da, daha sonraki yaşamını da kendisinden bir mucize eseri gizlemiş olan bu korkunç perde artık sallanıyor ve o, bu perdenin arkasına arada bir göz atıyordu.

XXIII

Başkan sonunda konuşmasını bitirdi ve soru listesini zarif bir hareketle havaya kaldırıp yanına gelen jüri başkanına verdi. Jüri üyeleri artık gidebileceklerine sevinerek ayağa kalktılar ve ellerini nereye koyacaklarını bilemeyerek, sanki bir şeyden utanmış gibi peş peşe danışma odasına gittiler. Arkalarından kapanan kapıya bir jandarma yaklaştı ve kılıcını kınından sıyırıp omzuna koyarak kapının önünde beklemeye başladı. Yargıçlar ayağa kalkıp gittiler. Sanıklar da götürüldüler.

Danışma odasına giren jüri üyeleri önceki gibi ilk iş olarak sigaralarını yaktılar. Mahkeme salonundaki yerlerinde otururken az ya da çok hissettikleri ikiyüzlü ve doğal olmayan durum, danışma odasına girip sigaralarını yakar yakmaz geçmiş, rahatlayarak odaya dağılmışlar ve hemen canlı bir konuşma başlamıştı.

Babacan tüccar:

"Kızcağızın suçu yok, ne diyeceğini şaşırdı, insaflı davranmak gerek," dedi.

"Biz de bunu tartışacağız işte," dedi jüri başkanı. "Kişisel izlenimlerimizin etkisine kapılmayalım."

"Başkan davayı iyi özetledi," dedi albay.

"Aman ne iyi ya! Neredeyse uyuyordum."

Yahudi tipli tezgâhtar:

"Aslında Maslova onlarla anlaşmamış olsaydı hizmetçilerin paradan haberleri bile olmazdı," dedi.

"Yani sizce parayı o mu çaldı?" diye sordu jüri üyelerinden biri.

"Asla inanmam," diye bağırdı babacan tüccar, "bunların hepsi o çipil gözlü düzenbaz karının başının altından çıkmıştır."

"Ona bakarsan, hepsi de iyiler," dedi albay.

"Ama kadın odaya girmediğini söylüyor."

"Siz inanmaya devam edin daha. Ben bu düzenbaza hayatta inanmam."

"Sizin inanmamanız ne ifade eder ki," dedi tezgâhtar.

"Anahtar ondaymış."

"Ondaysa ne olmuş yani?" diye itiraz etti tüccar.

"Ya yüzük?"

"Söyledi ya," diye yine bağırdı tüccar, "bu tüccar ilginç herifin biriymiş, üstelik içip içip kızı dövmüş. E, sonra da acımış, hadi al şunu da ağlama demiş besbelli. Yanlış duymadıysam, adamın boyu bir metre doksan santimmiş, yüz otuz kilo çekiyormuş!"

"Mesele o değil," diye lafa karıştı Pyotr Gerasimoviç, "mesele şu: Öbürlerini kandırıp bütün işi kotaran o mu, yoksa hizmetçiler mi?"

"Hizmetçiler tek başlarına yapamazlar. Anahtar kızdaymış."

Bu tutarsız konuşma oldukça uzun bir süre devam etti.

"Lütfen beyler," dedi başkan, "masaya geçip oturalım da öyle tartışalım." Başkan koltuğuna otururken de, "Buyurun," diye devam etti.

Tezgâhtar:

"Bu kızların hepsi birbirinden rezildir," dedi ve asıl suçlunun Maslova olduğu düşüncesini kanıtlamak için onun gibi birinin, bir arkadaşının saatini bulvarda yürürken çaldığını anlattı.

Bunun üzerine albay, bir gümüş semaverin çalınmasıyla ilgili daha da ilginç bir hırsızlık olayını anlatmaya koyuldu.

Başkan kalemiyle masaya vurarak:

"Beyler, sorulara geçelim," dedi.

Herkes sustu. Sorular şöyleydi:

1) Krapivenskiy ilçesi, Borkov köyünden otuz üç yaşındaki köylü Simon Petrov Kartinkin 17 Ocak 188* tarihinde N. kentinde, diğer kişilerle anlaşarak hırsızlık yapmak amacıyla, tüccar Smelkov'u öldürmek niyetiyle konyağına zehir katmak ve böylece Smelkov'un ölümüne neden olmaktan ve yaklaşık iki bin beş yüz rublesini ve pırlantalı yüzüğünü çalmaktan suçlu mudur?

2) Kırk üç yaşındaki kentli Yevfimiya Boçkova, birinci soruda belirtilen suçu işlemiş midir?

3) Yirmi yedi yaşındaki kentli Yekaterina Maslova, birinci soruda belirtilen suçu işlemiş midir?

4) Sanık Yevfimiya Boçkova birinci soruya göre suçlu değilse bile 17 Ocak 188* tarihinde, N. kentinde, çalışmakta olduğu Mavritanya Oteli'nde, otelin müşterilerinden tüccar Smelkov'un odasında bulunan çantasını oraya getirdiği bir anahtarla açarak bu çantadan gizlice iki bin beş yüz ruble çalmaktan suçlu mudur?

Başkan ilk soruyu okudu.

"Evet beyler, ne dersiniz?"

Bu soruyu çok çabuk yanıtladılar. Hepsi de Simon'un hem zehirleme hem de hırsızlık olayına katıldığını kabul ederek oybirliğiyle "Evet, suçludur," dediler. Bir tek yaşlı bir kooperatif üyesi, Kartinkin'i suçlu görmedi. Zaten daha sonraki sorulara da hep aklama yönünde yanıt verdi.

Başkan, adamın söylenenleri anlamadığını sanarak, oradaki herkesin kesin kararına göre, Kartinkin ve Boçkova'nın suçlu görüldüklerini açıkladı ama yaşlı adam, anladığını, ancak yine de insaflı davranmanın daha iyi olacağını söyledi. "Biz de melek değiliz ya," diyerek kararını değiştirmedi.

Boçkova'yla ilgili ikinci soruya, uzun konuşmalardan ve açıklamalardan sonra, avukatının da savunmasını yaparken özellikle ileri sürdüğü gibi, zehirleme olayına Boçkova'nın katıldığını gösteren açık bir kanıt bulunmadığı için "Suçlu değildir," diye yanıt verildi.

Maslova'nın aklanmasını isteyen tüccar, Boçkova'nın elebaşı olduğunda ısrar ediyordu. Jüri üyelerinin çoğu onunla aynı düşüncedeydi ama yasalara kesinlikle uymak isteyen jüri başkanı, Boçkova'nın zehirleme suçuna katıldığını kabul etmek için kanıt olmadığını söyledi. Uzun tartışmalardan sonra başkanın düşüncesi üstün geldi.

Boçkova'yla ilgili dördüncü soruya ise "Evet suçludur," diye yanıt verildi ve kooperatif üyesinin ısrarı üzerine "Ama hoşgörü gösterilebilir" ifadesi de eklendi.

Maslova'yla ilgili üçüncü soru ise sert tartışmalara neden oldu. Jüri başkanı Maslova'nın hem zehirleme hem de hırsızlık olayından suçlu olduğunda ısrar ediyor, tüccar ve onunla birlikte albay, tezgâhtar ve kooperatif üyesi bunu kabul etmiyorlardı. Geri kalanlar kararsız gibiydiler ancak başkanın düşüncesi, özellikle tüm jüri üyelerinin artık yorgun düşmüş olmaları ve bir an önce herkesi uzlaştıracak, dolayısıyla da serbest kalmalarını sağlayacak bir düşünceye katılmaları yüzünden ağırlık kazanmaya başlamıştı.

Nehlüdov, duruşma sırasında olanlara bakarak ve Maslova'yı tanıdığı kadarıyla onun hırsızlık suçunu da zehirleme suçunu da işlemediğinden ve bunu herkesin kabul edeceğinden önceleri emindi; fakat tüccarın Maslova'nın güzelliğinden etkilenerek ve bunu saklamaksızın yaptığı beceriksizce savunma yüzünden, sırf bu nedenle başkanın karşı çıkması ve asıl önemlisi jüri üyelerinin yorulması yüzünden kararın suçlama yönüne kaydığını görünce itiraz etmek istedi ama Maslova lehine konuşmaktan korkuyordu. Maslova'yla ilişkisini herkes hemen öğrenecekmiş gibi geliyordu. Bununla birlikte işi bu şekilde bırakamayacağını, karşı çıkmak zorun-

da olduğunu hissediyordu. Kızardı bozardı, tam konuşmaya başlayacaktı ki bu ana dek hiç konuşmayan ve başkanın otoriter ses tonuna kızmış olan Pyotr Gerasimoviç birden başkana itiraz ederek tam da Nehlüdov'un söylemek istediklerini söylemeye başladı.

"İzninizle," dedi Pyotr Gerasimoviç, "anahtar elinde olduğu için kadının hırsızlık yaptığını söylüyorsunuz. O gittikten sonra kat hizmetçileri buldukları başka bir anahtarla çantayı açmış olamazlar mı?"

"Tabii ya, tabii ya," dedi tüccar.

"Kadın parayı alamazdı, o kadar parayı neresine saklayacaktı?"

"Ben de bunu söylüyorum ya," diye onayladı tüccar.

"Daha doğrusu Maslova'nın gelişi, kat hizmetçilerine fikir verdi, onlar da bu fırsattan yararlandılar, sonra da bütün suçu onun üzerine attılar."

Pyotr Gerasimoviç'in konuşması öfkeliydi. Onun bu öfkesi, başkana da bulaştı ve karşıt düşüncesini daha da ısrarla savunmaya başladı. Fakat Pyotr Gerasimoviç o kadar inandırıcı konuşuyordu ki çoğunluk onun düşüncesini onaylayarak, Maslova'nın para ve yüzük hırsızlığına karışmadığını, yüzüğün kendisine armağan edildiğini kabul etti. Maslova'nın zehirleme olayıyla ilgisi konuşulduğunda ise onu ateşli bir biçimde savunan tüccar, adamı zehirlemek için bir nedeni olmadığı için Maslova'nın suçsuz sayılması gerektiğini belirtti. Başkan ise tozu verdiğini kendi ağzıyla itiraf ettiği için Maslova'nın suçsuz sayılamayacağını söyledi.

"Vermesine vermiş ama afyon olduğunu sanmış," dedi tüccar.

Muhalefet etmeye bayılan albay:

"Afyonla da öldürebilirdi," dedi ve bu fırsattan faydalanarak başladı kayınbiraderinin karısının afyonla zehirlendiğini, doktorun hemen gelmesi ve gerekli önlemlerin alınması sayesinde ölümden kurtulduğunu anlatmaya. Albay öyle

etkileyici, kendinden öyle emin ve ağırbaşlı konuşuyordu ki, hiç kimse sözünü kesmeye cesaret edemedi. Yalnız verilen örneğin etkisinde kalan tezgâhtar, bir öykü de kendisi anlatmak amacıyla albayın sözünü kesmeye kalkıştı.

"Bazıları öyle alışıyorlar ki," diye söze başladı, "kırk damla bile alabilirler; benim bir akrabam..."

Ancak albay sözünün kesilmesine izin vermeyerek kayınbiraderinin karısı üzerinde afyonun yaptığı etkinin sonuçlarını anlatmaya devam etti.

"İyi de beş saattir buradayız beyler," dedi jüri üyelerinden biri.

"O zaman," dedi başkan, "bir şey çalmadığına göre hırsızlık kastı olmaksızın mı suçlu sayacağız. Böyle mi diyelim?"

Galip geldiğine sevinen Pyotr Gerasimoviç bu ifadeyi kabul etti.

"Ancak hafifletici nedenleri de var," diye ekledi tüccar.

Herkes kabul etti. Bir tek kooperatifçi, "Hayır, suçsuz," demekte ısrar ediyordu.

"Zaten aynı kapıya çıkıyor," diye açıkladı başkan, "bir şey çalmadığına göre hırsızlık kastı olmaksızın diyoruz. Yani suçsuz demek gibi bir şey."

"Hem hafifletici nedenler de var, demek ki geriye bir tek bu sonuncusunun bütün suçu ortadan kaldırması kalıyor," dedi tüccar neşeyle.

Herkes o kadar yorulmuş, tartışmaktan kafalar o kadar karışmıştı ki verilecek yanıta evet, ama öldürme kastı olmaksızın notunu eklemeyi hiç kimse akıl etmedi.

Nehlüdov öylesine heyecanlıydı ki o da bunu fark etmedi. Yanıtlar bu şekilde yazılıp mahkeme salonuna götürüldü.

Rabelais, bir yargıcın, çeşitli yasalara atıfta bulunduktan ve yirmi sayfalık anlamsız Latince hukuk metnini okuduktan sonra davacı ve davalıya zar atmayı önerdiğini yazıyor, çift gelirse davacı, tek gelirse davalı haklı olacakmış.

Burada da öyle oldu. Başka bir kararın değil de bu kararın alınmasının nedeni, herkesin bu karar üzerinde uzlaşmış olması değil, birincisi, mahkemenin gidişatıyla ilgili özeti uzun uzun okuyan mahkeme başkanının, her zaman söylediği bir ifadeyi, jüri üyelerinin soruları yanıtlarken "Evet, suçlu, ama öldürme kastı yoktur" ifadesini ekleyebileceklerini bu kez söylemeyi unutmuş olması; ikincisi, albayın, kayınbiraderinin karısının başına gelenleri uzun uzun, bıktırıcı bir biçimde anlatmış olması; üçüncüsü, Nehlüdov'un çok heyecanlanıp, öldürme kastı yoktur kaydının gözden kaçtığını fark etmemesi ve "Hırsızlık kastı yoktur" ifadesinin suçu ortadan kaldırdığını sanması; dördüncüsü, Pyotr Gerasimoviç'in o sırada odada bulunmaması, başkan soruları ve yanıtları tekrar okuduğunda dışarıya çıkmış olması ve asıl önemlisi, herkesin yorgun düşüp, işi hemen bitirecek bir kararı kabul ederek bu işten bir an evvel kurtulmak istemesiydi.

Jüri üyeleri zile bastılar. Kapının önünde kınından çıkardığı kılıcıyla bekleyen jandarma, kılıcı kınına sokup kenara çekildi. Yargıçlar yerlerine oturdular ve jüri üyeleri peş peşe odadan çıktılar.

Jüri başkanı kâğıdı büyük bir resmiyet içinde götürdü, başkana yaklaşarak verdi. Başkan kâğıdı okuduğunda şaşkınlıkla ellerini iki yana açıp, iki yanındaki arkadaşlarına dönerek bir şeyler söyledi. Başkan, birinci kayıt olan "Hırsızlık kastı olmaksızın" ifadesini kullanmış olan jüri üyelerinin ikinci "Öldürme kastı olmaksızın" kaydını koymamalarına şaşırmıştı. Jüri üyelerinin kararına göre, Maslova'nın hırsızlık yapmadığı, bir şey çalmadığı ancak görünürde hiçbir amacı olmaksızın bir adamı zehirlediği sonucu çıkıyordu.

"Şuna bakın ne saçma sapan bir şey getirdiler," dedi solundaki üyeye. "Bunun anlamı kürek cezası demektir, oysa kadın suçsuz."

"Nasıl suçsuz," dedi sert ifadeli üye.

"Basbayağı suçsuz işte. Bence bu sekiz yüz on sekizinci maddenin uygulama alanına girer. (818. madde, eğer mahkeme suçlamayı haksız bulacak olursa jüri üyelerinin kararını değiştirebilir der.)

"Siz ne düşünüyorsunuz?" diye iyi yürekli üyeye sordu.

İyi yürekli üye hemen yanıt vermedi, önünde duran kâğıdın numarasına baktı, rakamları topladı, bulduğu sayı üçe bölünemiyordu. Bölünecek olursa kabul ederim diye düşünmüştü ama bulduğu sayı üçe bölünemese de yüreğinin iyiliğinden kabul etti.

"Bence de uygundur," dedi.

Başkan öfkeli üyeye dönerek:

"Ya siz?" diye sordu.

"Olmaz," dedi kesin bir ifadeyle. "Zaten gazeteler jüri üyelerinin suçluları akladıklarını yazıp duruyorlar, bir de mahkeme aklarsa ne derler kim bilir. Asla kabul etmem."

Başkan saate baktı.

"Yazık, o zaman yapacak bir şey yok," dedi ve soruları okuması için jüri başkanına verdi.

Herkes ayağa kalktı, jüri başkanı gövdesinin ağırlığını bir bu ayağına, bir öbür ayağına vererek öksürdü, sorularla yanıtları okudu. Bütün mahkeme görevlileri, kâtip, avukatlar, hatta savcı şaşkınlıklarını belli ettiler.

Sanıklar, herhalde yanıtların ne anlama geldiğini bilmedikleri için sakin sakin oturuyorlardı. Herkes tekrar yerine oturdu. Mahkeme başkanı savcıya, sanıkların çarptırılacağı cezalar konusunda ne düşündüğünü sordu.

Maslova konusunda beklenmedik başarısına sevinen ve bu başarıyı güzel konuşmasına borçlu olduğunu düşünen savcı, önündeki kâğıtlarda düzeltmeler yaptı, hafifçe yerinden doğrulup şöyle dedi:

"Simon Kartinkin'in bin dört yüz elli ikinci maddeye ve bin dört yüz elli üçüncü maddenin dördüncü şıkkına göre, Yevfimiya Boçkova'nın bin altı yüz elli dokuzuncu ve Yeka-

terina Maslova'nın da bin dört yüz elli dördüncü maddeye göre cezalandırılmalarını talep ediyorum."

Bu cezalar, düşünülebilecek en ağırcezalardı.

Başkan ayağa kalkarak:

"Mahkeme heyeti, karara varmak için çekilecektir," dedi.

Başkanın arkasından salondaki herkes ayağa kalktı ve son derece iyi bir iş yapmış olmanın verdiği hoş bir rahatlık duygusuyla dışarı çıktı ya da salonda dolaşmaya başladı.

Pyotr Gerasimoviç, jüri başkanının bir şeyler anlattığı Nehlüdov'un yanına yaklaşarak:

"İyi de azizim, biz çok kötü bir hata yaptık," dedi. "Kadını kürek cezasına gönderdik."

Nehlüdov, öğretmenin senlibenliliğini bu kez hiç fark etmeksizin:

"Siz ne diyorsunuz?" diye bağırdı.

"Evet öyle," dedi Pyotr Gerasimoviç. "Yanıta 'Öldürme kastı olmaksızın suçlu' kaydını koymadık. Kâtip biraz önce bana savcının Maslova için on beş yıl kürek cezası isteyeceğini söyledi."

"Biz de öyle karar verdik zaten," dedi jüri başkanı.

Pyotr Gerasimoviç, paraları almadığına göre Maslova'nın öldürme kastının da olamayacağının kendiliğinden anlaşılacağını söyleyerek tartışmaya başladı.

"Ama ben salona çıkmadan önce yanıtları bir bir okudum," diye kendini temize çıkartmaya çalıştı jüri başkanı. "Hiç kimse karşı çıkmadı."

"Ben o sırada odadan çıkmıştım," dedi Pyotr Gerasimoviç. "Peki siz nasıl farkına varmadınız?"

"Hiç aklıma gelmedi," dedi Nehlüdov.

"Demek aklınıza gelmedi."

"Ama düzeltebiliriz bunu," dedi Nehlüdov.

"Yo hayır, iş işten geçti artık."

Nehlüdov sanıklara baktı. Kaderleri belirlenecek olan bu insanlar askerlerin önündeki parmaklığın ötesinde yine

öyle hareketsiz oturuyorlardı. Maslova gülümsüyordu. Nehlüdov'un içinde ise hafif hafif kıpırdayan kötü bir duygu vardı. Aklanıp serbest kaldığında Katyuşa'yı görünce nasıl davranacağı konusunda daha önce kararsızlık içindeydi, ona karşı nasıl bir tavır takınacağına karar vermek zordu. Kürek cezası ve Sibirya ise Katyuşa'ya karşı nasıl davranacağı sorusunu bir anda ortadan kaldırmıştı: Av torbasındaki yaralı kuş çırpınmaya ve kendini anımsatmaya son verecekti.

XXIV

Pyotr Gerasimoviç'in tahminleri doğru çıktı.

Mahkeme başkanı, toplantı odasından döndükten sonra kâğıdı eline alıp okudu:

"188* yılının 28 Nisan günü, imparator hazretlerinin emriyle hareket eden bölge ceza mahkemesi, sayın jüri üyelerinin kararını göz önüne alarak, Ceza Muhakemeleri Yasası'nın 771. maddesinin 3. paragrafına, 776. maddesinin 3. paragrafına ve 777. maddesine dayanarak, 33 yaşındaki köylü Simon Kartinkin ve 27 yaşındaki kentli Yekaterina Maslova'nın tüm yurttaşlık haklarından yoksun bırakılarak, her ikisi için de Tüzük'ün 28. maddesinin gerektirdiği önlemlerle birlikte Kartinkin'in 8 yıl, Maslova'nın 4 yıl kürek cezasına çarptırılmasına, 43 yaşındaki Yevfimiya Boçkova'nın ise tüm kişisel haklarından ve mülkiyet haklarından yoksun bırakılarak Tüzük'ün 49. maddesinin gerektirdiği önlemlerle birlikte 3 yıl hapis cezasına çarptırılmasına, mahkeme masraflarının hükümlüler tarafından eşit olarak ödenmesine, ödeme güçleri yoksa masrafların hazineden karşılanmasına, davayla ilgili maddi kanıtların satılmasına, yüzüğün geri verilmesine, kavanozların yok edilmesine karar vermiştir."

Kartinkin, yine öne doğru uzanarak, iyice açtığı parmaklarını pantolonunun dikişlerine yapıştırarak ve yanaklarını oynatarak duruyordu. Boçkova son derece sakin görünüyordu. Maslova kıpkırmızı olmuştu.

Birden bütün salona:

"Ben suçsuzum, suçsuzum!" diye haykırdı. "Günaha giriyorsunuz. Benim suçum yok. Öldürmek istemedim, aklımdan bile geçirmedim. Doğru söylüyorum." Sonra sıraya çökerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kartinkin ve Boçkova dışarı çıktıklarında o hâlâ yerinde oturuyor ve ağlıyordu. Jandarma, gömleğinin kolundan tutup çekiştirmek zorunda kaldı.

Nehlüdov içindeki kötü duyguyu tümüyle unutup "Hayır, bu iş böyle bırakılamaz," dedi kendi kendine ve nedenini kendisi de bilmeksizin bir kez daha onu görmeye, koridora koştu. Davanın bitmesinden hoşnut, dışarı çıkmaya çalışan jüri üyeleri ve avukatlar kapıda kıpır kıpır bir kalabalık oluşturmuştu. Bu yüzden birkaç dakika oyalandı. Koridora çıktığında ise Katyuşa uzaklaşmıştı. Dikkat çektiğini düşünmeksizin, hızlı adımlarla peşinden yürüdü, onu geçip durdu. Katyuşa artık ağlamayı kesmişti, leke leke kızarmış yüzünü başörtüsünün ucuyla silerek kesik seslerle hıçkırıyordu. Nehlüdov'a bakmadan yanından geçip gitti. O gittikten sonra Nehlüdov mahkeme başkanını görmek için telaşla geri döndü ama başkan çıkmıştı.

Nehlüdov başkanı ancak binanın çıkış kapısında yakalayabildi.

Tam açık renk paltosunu giyip, kapıcının uzattığı gümüş saplı bastonunu aldığı anda yanına yaklaşarak:

"Sayın başkan, biraz önce biten dava hakkında sizinle konuşabilir miyim? Ben jüri üyesiyim de," dedi.

Başkan, Nehlüdov'un elini sıkarak ve Nehlüdov'la karşılaştıkları o gece ne kadar güzel ve neşeli –bütün gençlerden daha güzel– dans ettiğini keyifle anımsayarak:

"Tabii, ne demek efendim. Prens Nehlüdov değil mi? Çok memnun oldum. Daha önce de görüşmüştük galiba. Size nasıl yardımcı olabilirim?" dedi.

"Maslova'yla ilgili yanıtta bir yanlışlık oldu. Zehirleme olayında suçu yok ama kürek cezasına çarptırıldı," dedi Nehlüdov, son derece asık bir suratla.

Başkan, çıkış kapısına yönelerek:

"Mahkeme, sizin yanıtlarınıza dayanarak kararını verdi. Aslında bu yanıtlar mahkemeye de davayla uyumsuz görünmüştü ama," dedi.

Jüri üyelerine, öldürme kastı yoktur kaydı içermeyen "Evet, suçludur" şeklindeki bir yanıtın, taammüden cinayetin onayı olduğunu söylemek istediğini fakat duruşmayı bir an önce bitirme telaşıyla bunu yapmadığını anımsadı.

"Evet ama bu hata düzeltilemez mi?"

Başkan şapkasını hafifçe yana eğerek giydikten sonra kapıya doğru yürümeye devam ederken:

"Temyize gitmek için her zaman bir neden bulunur. Avukatlara danışmak gerekir," dedi.

"Ama bu korkunç bir şey."

Başkan, favorilerini paltosunun yakasının üstüne yaydıktan sonra Nehlüdov'a karşı elinden geldiğince nazik ve saygılı davranmak isteğiyle:

"Siz de biliyorsunuz, Maslova için zaten iki seçenekten biri olacaktı," dedi ve hafifçe Nehlüdov'un koluna girip çıkış kapısına yönelerek devam etti:

"Siz de çıkıyorsunuz galiba?"

Nehlüdov çarçabuk giyinerek:

"Evet," dedi ve başkanla birlikte yürüdü.

Neşeli, pırıl pırıl güneşli açık havaya çıktılar ve tekerleklerin taşlarda çıkardığı gürültü yüzünden daha yüksek sesle konuşmaya başladılar.

"Siz de görüyorsunuz ya, durum garip," diye devam etti başkan sesini yükselterek, "bu Maslova için iki seçenek vardı; ya neredeyse aklanma sayılabilecek bir hapis cezası alacak, hapis yattığı süre de bundan düşülecek ya da kürek cezasına çarptırılacaktı. İkisinin ortası yoktu. Sizler, 'Ölü-

me neden olma niyeti olmaksızın' sözlerini eklemiş olsaydınız, aklanırdı."

"Bağışlanmaz bir şekilde gözden kaçırmışım bunu," dedi Nehlüdov.

Başkan gülümseyerek ve saatine bakarak:

"Bütün iş bu sözlerdeydi," dedi.

Klara'nın verdiği sürenin bitmesine yalnızca kırk beş dakika kalmıştı.

"Bundan sonra isterseniz bir avukata danışın. Temyiz için bir neden bulunması gerekir. Her zaman da bulunabilir. Dvoryanskaya'ya," dedi bir arabacıya, "otuz kapikten bir kapik fazla ödemem, ona göre."

"Buyurunuz ekselansları."

"Saygılar efendim. Eğer sizin için yapabileceğim bir şey olursa, Dvoryanskaya'da Dvornikov'un evinde oturuyorum, kolay anımsarsınız."

Sonra nazikçe selamlayıp uzaklaştı.

XXV

Mahkeme başkanıyla konuşmak ve temiz hava Nehlüdov'u biraz rahatlamıştı. Hissettiği duyguyu, bu sabahı alışılmadık koşullarda geçirdiği için abartmış olduğunu düşünüyordu şimdi.

"Kesinlikle çok şaşırtıcı ve etkileyici bir rastlantı! Onun bundan sonraki hayatını kolaylaştırmak için yapılabilecek her şeyi bir an evvel yapmak gerekli. Hemen. Evet, Fanarin ya da Mikişin'in nerede oturduğunu mahkemeden öğrenmek gerek." Bir anda bu iki ünlü avukatın adı aklına gelmişti.

Nehlüdov, mahkeme binasına geri döndü, paltosunu çıkarıp yukarı çıktı. İlk koridorda Fanarin'e rastladı. Avukatı durdurup kendisiyle bir şey görüşmek istediğini söyledi. Fanarin onu sima olarak tanıyor ve adını biliyordu, elinden geleni yapmaktan memnun olacağını söyledi.

"Gerçi yorgunum ama... eğer uzun sürmeyecekse meseleyi anlatın, gelin şuraya gidelim."

Fanarin, Nehlüdov'u yargıçlardan birinin çalışma odası olan bir odaya götürdü.

"Evet efendim, konu nedir?"

"Sizden öncelikle bu işe karıştığımı kimsenin bilmemesini rica edeceğim," dedi Nehlüdov.

"Pek tabii ki. Evet sizi dinliyorum..."

"Bugün bir davada jüri üyesiydim ve suçsuz bir kadını kürek cezasına çarptırdık. Çok canım sıkıldı."

Nehlüdov, kendisi için de hiç beklenmedik bir şekilde kızardı ve duraksadı.

Fanarin, parlayan gözleriyle bir an Nehlüdov'a baktı, sonra bakışlarını indirerek dinlemeye devam etti.

"Evet efendim sonra," dedi yalnızca.

"Suçsuz birini mahkûm ettik. Davayı temyiz etmek ve yüksek mahkemeye götürmek istiyorum."

"Senato'ya," diye düzeltti Fanarin.

"Sizden bu işi üzerinize almanızı rica ediyorum."

Nehlüdov, işin en zor kısmını hemen bitirmek istiyordu, bu yüzden:

"Bu işin ücretini ve mahkeme masraflarını ne kadar olursa olsun ben üstleneceğim," dedi kıpkırmızı kesilerek.

Avukat, Nehlüdov'un bu konudaki deneyimsizliğine hoşgörüyle gülümseyerek:

"Tamam bu konuda anlaşırız," dedi. "Hangi davaydı?"

Nehlüdov anlattı.

"Tamam efendim, yarın dosyayı alıp incelerim. Öbür gün, yo hayır, perşembe günü akşam saat altıda bana gelirseniz size yanıtımı bildiririm. Olur mu? Haydi gidelim, daha bir sürü düzeltmeler yapacağım."

Nehlüdov, vedalaşıp çıktı.

Avukatla konuşmak ve onun Maslova'yı savunmak için şimdiden bir şeyler yapmayı kabul etmesi Nehlüdov'u daha da yatıştırmıştı. Binadan çıktı. Hava çok güzeldi. İlkbahar havasını sevinçle içine çekti. Arabacılar götürelim deseler de o yürümeyi yeğledi, Katyuşa'yla ve kendisinin ona karşı davranışıyla ilgili bir sürü düşünce ve anı kafasının içinde fır fır dönmeye başladı. Tekrar umutsuzluğa kapıldı, her şey tekrar karamsarlığa büründü. "Hayır, bunları sonra düşünürüm," dedi içinden, "şimdi tam tersine bu kötü düşüncelerden kurtulmam gerek."

Korçaginler'deki yemek aklına geldi ve saatine baktı. Henüz geç değildi, yemeğe yetişebilirdi. Çanını çalarak bir atlı tramvay geçiyordu yanından. Koşup tramvaya atladı. Meydana gelince tramvaydan indi, güzel bir araba tuttu, on dakika sonra Korçaginler'in konağının önündeydi.

XXVI

Korçaginler'in konağının güler yüzlü, şişman kapıcısı, İngiliz malı menteşeleriyle sessizce hareket eden meşe kapıyı açarak:

"Buyurunuz ekselansları, sizi bekliyorlar. Yemek yiyorlar, bir tek sizi içeri buyur etmemi emrettiler," dedi.

Kapıcı, merdivene yaklaşıp yukarıdaki zilin ipini çekti.

"Kimler var?" diye sordu Nehlüdov, üstünü çıkarırken.

"Bay Kolosov'la Mihail Sergeyeviç var, geri kalan hepsi ev halkından," diye yanıtladı kapıcı.

Merdivenin başında fraklı ve beyaz eldivenli yakışıklı bir uşak göründü.

"Buyurunuz, ekselansları," dedi. "Sizi çağırmam emredildi."

Nehlüdov merdivenden çıktı, iyi bildiği büyük ve geniş salondan geçerek yemek odasına gitti. Odasından hiç çıkmayan anne Prenses Sofya Vasilyevna dışında bütün aile yemek odasında masa başındaydı. Masanın baş köşesinde ihtiyar Korçagin oturuyordu; onun sol yanında doktor, öbür yanında Korçagin'in liberal görüşlü arkadaşlarından, eskiden valilik yapmış, şimdi ise bir bankanın yönetim kurulu üyesi olan konuk İvan İvanoviç Kolosov; sonra sol tarafta Missi'nin küçük kız kardeşinin mürebbiyesi Miss Reder ve dört yaşındaki bu küçük kız; sağ tarafta, karşıda Missi'nin erkek

kardeşi, Korçaginler'in tek oğlu, lise altıncı sınıf öğrencisi Petya oturuyordu. Bütün aile kentte Petya'nın sınavlarının bitmesini bekliyordu. Sağ tarafta Petya'ya özel ders veren bir üniversite öğrencisi; sonra onun solunda aşırı Slavlık yanlısı, kırk yaşında evde kalmış bir kız olan Katerina Alekseyevna; karşıda Missi'nin kuzeni Mihail Sergeyeviç ya da Mişa Telegin ve masanın alt ucunda Missi oturuyordu. Onun yanında da kullanılmamış yemek takımları duruyordu.

Yaşlı Korçagin, kapakları görünmeyen, kanlı gözlerini Nehlüdov'a doğru kaldırarak, ağzındakileri takma dişleriyle zorlukla ve dikkatlice çiğneyerek:

"Aman ne iyi ettiniz. Oturun, biz de balığa daha yeni başlamıştık," dedi.

Ağzı yemek dolu, gözleriyle boş yemek takımını göstererek şişman ve heybetli sofracıya, "Stepan!" diye seslendi.

Nehlüdov, ihtiyar Korçagin'i çok iyi tanıdığı, yemek sırasında da pek çok kez gördüğü halde yeleğinin yakasına sokuşturulmuş peçetenin üstünden şapırdayan şehvetli dudaklarıyla bu kırmızı yüzden ve yağlı boyundan, en önemlisi de bu besili general figüründen bugün hiç hoşlanmamıştı. Valilik yaptığı sırada, Tanrı bilir sırf zengin ve soylu olduğundan, ayrıca göze girmek için bir şey yapmasına hiç gerek olmadığı halde insanları kırbaçlatan, hatta astıran bu adamın zalimliğini anımsadı Nehlüdov elinde olmadan.

Sıra sıra gümüş vazoların dizili olduğu büfeden bir kepçe çıkaran Stepan, Missi'nin yanındaki, arması yukarı gelecek şekilde ustaca katlanmış kolalı bir peçeteyle kaplı kullanılmamış yemek takımlarını hemen düzeltmeye başlamış olan uzun favorili, yakışıklı uşağa başıyla işaret ederek:

"Yemeğiniz hemen verilecek, ekselansları," dedi.

Nehlüdov, masanın çevresini dolaşarak herkesin elini sıktı. Yanlarına gittiğinde yaşlı Korçagin ve hanımların dışında herkes ayağa kalktı. Masanın etrafını dolaşması da, çoğuyla hiç konuşmuşluğu olmadığı halde oradakilerin

hepsiyle tek tek el sıkışması da bugün hiç hoşuna gitmemiş, hatta gülünç gelmişti. Geç kaldığı için özür dileyip tam masanın ucunda, Missi ile Katerina Alekseyevna'nın arasındaki boş yere oturmak istemişti ki yaşlı Korçagin, votka içmese bile üzerinde ıstakozların, havyarların, peynirlerin, ringa balıklarının bulunduğu masaya geçip mezelerin tadına bakmasını önerdi. Nehlüdov, o kadar acıkmadığını sanıyordu ama ağzına ekmekle peyniri attıktan sonra kendini tutamayıp tıkabasa yedi.

Kolosov, mahkemelerdeki jüri üyelerine karşı çıkan gerici bir gazetenin ifadesini ironik bir şekilde kullanarak:

"Ee, anlatın bakalım, toplumun temellerinin altını oydunuz mu? Suçluları aklayıp, suçsuzları mahkûm ettiniz mi?" dedi.

Liberal görüşlü arkadaşı ve dostu Kolosov'un aklına ve bilgisine sonsuz güven besleyen prens gülerek:

"Temellerin altını oydular.... Temellerin altını oydular..." diye yineliyordu.

Nehlüdov, saygısızlık etmeyi göze alarak Kolosov'un sorusuna hiçbir yanıt vermedi ve dumanı tüten çorbanın başına oturup, yemeğine devam etti.

"Ona izin verin de yemeğini yesin," dedi Missi. Bu "ona" sözcüğüyle Nehlüdov'la arasındaki yakınlığı anımsatmak istiyordu.

Bu arada Kolosov, jüri üyelerinin görevlendirildiği mahkemelere karşı, kendisini çileden çıkarmış olan bir makalenin içeriğini heyecanla, bağıra çağıra anlatıyordu. Yeğen Mihail Sergeyeviç de ona arka çıkıyor ve aynı gazetenin başka bir makalesinden söz ediyordu.

Missi her zamanki gibi çok distingée[1] ve gösterişsiz ama çok şık giyinmişti.

Ağzındakini çiğnemesini bekledikten sonra:

---

1 Zarif. (Fr.)

"Çok yorulmuş ve acıkmış olmalısınız," dedi Nehlüdov'a.

"Yo, çok yorulmadım. Peki ya siz, resim sergisine gittiniz mi?" diye sordu Nehlüdov.

"Hayır, sonra gideceğiz. Salamatovlar'da lawn tennis'teydik.[1] Mister Crooks gerçekten de çok güzel oynuyor."

Nehlüdov buraya oyalanmak, düşüncelerinden kurtulmak için gelmişti. Bu evde olmak her zaman hoşuna giderdi. Bunun nedeni yalnızca duyguları üzerinde hoş bir etki yapan süs ve gösteriş değil, aynı zamanda çevresini fark ettirmeden saran o pohpohlayıcı iltifat ortamıydı. Bugünse şaşırtıcı bir şekilde bu evdeki her şey, kapıcıdan, geniş merdivenden, çiçeklerden, uşaklardan, masanın süsünden bugün kendisine çekici ve doğal görünmeyen Missi'ye dek her şey itici geliyordu. Kolosov'un bu kendinden emin, bayağı, liberal tavırları, yaşlı Korçagin'in bir öküzünkini andıran, kendinden emin, şehvetli bedeni, Slavlık yanlısı Katerina Alekseyevna'nın Fransızca tümceleri, mürebbiyenin ve özel öğretmenin sıkıntılı suratları, özellikle de kendisi hakkında söylenmiş olan "ona" sözcüğü hoşuna gitmiyordu. Nehlüdov, Missi'ye karşı hep iki tür ilişki arasında gidip geliyordu: Bazen gözlerini hafifçe aralayarak ya da ay ışığı altında bakıyormuş gibi ondaki her şeyi çok güzel buluyor, Missi ona genç, güzel, akıllı ve doğal görünüyordu. Bazen de sanki parlak gün ışığı altındaymış gibi görmezlikten gelinemeyecek kusurlarını görüyordu. İşte bugün de onun için böyle parlak güneşli bir gündü. Bugün kızın yüzündeki bütün kırışıkları görüyor, saçlarının yapay kabarıklığını, dirseklerinin sivriliğini fark ediyor, en önemlisi de başparmağının tırnağının babasınınki gibi ne kadar geniş olduğunu görüyordu.

Kolosov, tenisle ilgili olarak:

---

1 Tenis. (İng.)

"Çok sıkıcı bir oyun," dedi. "Çocukluğumuzda oynadığımız çelik çomak oyunu çok daha eğlenceliydi."

"Hayır hiç de değil, siz denemediniz ki. Müthiş eğlenceli bir oyun," diye karşı çıktı Missi. "Müthiş" sözcüğünü özellikle yapmacık söylüyormuş gibi geldi Nehlüdov'a.

Mihail Sergeyeviç ile Katerina Alekseyevna'nın da katıldıkları bir tartışma başladı. Yalnızca mürebbiye, özel öğretmen ve çocuklar susuyorlar ve görünüşlerinden sıkıldıkları anlaşılıyordu.

Yaşlı Korçagin, yeleğinin yakasından peçeteyi çekip çıkarırken bir yandan da gürültülü kahkahalar atarak:

"Sürekli tartışırlar!" dedi ve uşağın hemen koşup yakaladığı sandalyeyi büyük bir gürültüyle itip masadan kalktı. Peşinden diğerleri de ayağa kalkıp ılık, hoş kokulu sularla dolu küçük tasların bulunduğu masaya yaklaştılar ve hiçbirinin ilgisini çekmeyen bir konuşmayı ağızlarını çalkalarken de sürdürdüler.

Missi, insanların karakterinin hiçbir yerde oyun oynarkenki kadar iyi anlaşılmadığı konusundaki düşüncesini onaylatmak için Nehlüdov'a:

"Öyle değil mi?" diye sordu. Nehlüdov'un yüzünde dalgın ve daha önce de kendisini korkutmuş olan o kınayıcı ifadeyi gördü ve nedenini öğrenmek istedi.

"Doğrusu bilmiyorum, hiçbir zaman da düşünmedim," diye yanıtladı Nehlüdov.

"Annemin yanına uğrar mısınız?" diye sordu Missi.

Nehlüdov bir sigara çıkardı ve aslında gitmek istemediğini açık açık belirten bir ses tonuyla:

"Olur, uğrarım," dedi.

Missi hiçbir şey demeden, soru sorar gibi Nehlüdov'a baktı. Nehlüdov utandı. "Şimdi gidip insanların canını sıkacağım," diye geçirdi içinden ve nazik olmaya çalışarak, eğer prenses kabul ederse memnuniyetle gideceğini söyledi.

"Evet, evet, annem sevinir. Hem onun odasında sigara da içebilirsiniz. İvan İvanoviç de orada."

Ev sahibesi Prenses Sofya Vasilyevna yatalaktı. Sekiz yıldır konuklarını danteller, kurdeleler, kadifeler, yaldızlar, fildişi, bronz, lake eşyalar ve çiçekler içinde kabul ediyor, hiç dışarı çıkmıyor ve kendi ifadesiyle yalnızca "dostlarını" yani ona göre, bir yönleriyle kalabalıktan farklı olan kimseleri kabul ediyordu. Nehlüdov da hem zeki bir delikanlı sayıldığı için, hem annesi bu ailenin yakın dostu olduğu için, hem de Missi'nin onunla evlenecek olması iyi karşılandığı için bu dostlar arasında sayılıyordu.

Prenses Sofya Vasilyevna'nın odasına büyük ve küçük konuk odalarından geçilerek gidiliyordu. Missi, büyük odada Nehlüdov'un önüne geçerek kararlı bir tavırla durdu ve yaldızlı bir sandalyenin arkalığına tutunarak Nehlüdov'un yüzüne baktı.

Missi evlenmeyi çok istiyordu, Nehlüdov da iyi bir kısmetti. Ayrıca Nehlüdov'dan hoşlanıyordu ve Nehlüdov'un onun olacağı (O Nehlüdov'un değil, Nehlüdov onun olacaktı) düşüncesine alıştırmıştı kendisini. Bilinçsizce, ancak ruh hastalarında görülen ısrarlı bir kurnazlıkla amacına ulaşmaya çalışıyordu. Şimdi bir açıklama yapması için Nehlüdov'la konuşmaya başlamıştı.

"Görüyorum ki, başınıza bir şey gelmiş," dedi. "Neyiniz var?"

Nehlüdov mahkemedeki karşılaşmayı anımsadı, suratını astı ve kıpkırmızı oldu.

"Evet oldu," dedi, yalan söylemek istemediği için. "Hem de garip, alışılmamış ve önemli bir olay oldu."

"Peki ne oldu? Söyleyemeyeceğiniz bir şey mi?"

"Şimdi söyleyemem. İzninizle konuşmayayım. Henüz etraflıca düşünecek zaman bulamadığım bir şey oldu," diyen Nehlüdov daha da kızardı.

"Ve siz bana söylemeyeceksiniz, öyle mi?" Missi'nin yüzündeki kaslar titredi, tutunduğu sandalyeyi itti.

Nehlüdov, ona bu yanıtı verirken başına gerçekten çok önemli bir şey geldiğini kendisine de itiraf ettiğini hissederek:

"Hayır, söyleyemem," dedi.

"Gidelim öyleyse."

Missi, gereksiz düşünceleri kovarcasına başını salladı ve her zamankinden hızlı adımlarla yürüyerek öne geçti.

Genç kız, gözyaşlarını tutmak için dudaklarını doğal olmayan bir şekilde sıkıyormuş gibi geldi Nehlüdov'a. Utandı, onu üzdüğü için yüreği sızladı ama en ufak bir zayıflığın kendisini mahvedeceğini, yani elini kolunu bağlayacağını biliyordu. Oysa şu sırada en korktuğu şey buydu ve Missi'yle birlikte prensesin odasına dek hiç konuşmadan yürüdü.

XXVII

Prenses Sofya Vasilyevna, yemek yemek gibi hiç de şairane olmayan bir işi yaparken hiç kimsenin kendisini görmemesi için her zaman tek başına yediği çok hafif ve çok besleyici yemeğini bitirmişti. Uzandığı sedirin önünde küçük bir masa, masanın üzerinde de kahvesi duruyordu. Prenses mısır yaprağına sarılmış sigara içiyordu. Prenses Sofya Vasilyevna, zayıf, uzun boylu, dişlek, iri kara gözlü, hâlâ genç görünmeye çalışan esmer bir kadındı.

Doktorla ilişkisi için kötü şeyler söylüyorlardı. Nehlüdov, eskiden bunu aklına getirmezdi ama bugün bunu sadece anımsamakla kalmadı, üstelik doktoru yağdan parlayan, ikiye ayrılmış sakalıyla prensesin sedirinin önünde görünce korkunç şekilde midesi bulandı.

Sofya Vasilyevna'nın yanındaki alçak, yumuşak koltukta Kolosov oturmuş, küçük masanın üstündeki kahvesini karıştırıyordu. Masanın üstünde bir de likör kadehi duruyordu.

Missi, Nehlüdov'la birlikte annesinin yanına kadar geldiyse de odada kalmadı.

"Annem yorulup da sizi kovaladığı zaman yanıma gelin," dedi Kolosov ve Nehlüdov'a. Sanki Nehlüdov'la aralarında hiçbir şey olmamış gibi bir ses tonuyla söyledi bunu, sonra neşeyle gülümseyip, kalın halının üzerinde sessizce yürüyerek odadan çıktı.

Prenses Sofya Vasilyevna, kendi gerçek dişi gibi görünen son derece ustaca yapılmış uzun, güzel dişlerini ortaya çıkaran, doğalmış gibi görünen yapmacık gülümsemesiyle:

"Merhaba dostum, oturun ve anlatın bakalım," dedi. "Mahkemeden çok karamsar bir ruh haliyle geldiğinizi söylediler bana. Sanırım, iyi yürekli insanlar için çok zor bir iş bu," diye Fransızca olarak devam etti.

"Evet, doğru," dedi Nehlüdov, "genellikle... şey... yargılamaya hakkın yokmuş gibi hissediyorsun kendini..."

"Comme c'est vrai,"[1] diye haykırdı prenses, Nehlüdov'un bu düşüncesinin gerçekliğinden etkilenmiş gibi. Karşısındakini her zaman böyle pohpohlardı.

"E, anlatın bakalım, tablonuz nasıl gidiyor, çok merak ediyorum," diye ekledi prenses. "Şu hastalığım olmasa çoktan gelirdim size."

"Onu tümden bıraktım," diye kuru kuru yanıtladı Nehlüdov. Bugün prensesin pohpohlamalarının yapaylığını, gizlemeye çalıştığı yaşlılığı kadar açık görüyordu. Kendini nazik olmaya hiç zorlayamıyordu.

Kolosov'a:

"Çok yazık! Biliyor musunuz, onun yetenekli olduğunu bana bizzat Repin söylemişti," dedi prenses.

"Hiç utanmadan yalan söylüyor," diye geçirdi içinden Nehlüdov kaşlarını çatarak.

Nehlüdov'un keyifsiz olduğunu, onu hoş ve aklı başında bir sohbete dahil edemeyeceğini anlayan Sofya Vasilyevna, Kolosov'a yeni bir oyunla ilgili düşüncesini sordu. Öyle bir ses tonuyla sormuştu ki soruyu, sanki Kolosov'un bu konudaki düşüncesi her türlü kuşkuyu ortadan kaldıracak ve bu düşünceyi belirten her bir sözcük sonsuza dek belleklere kazınacaktı. Kolosov oyunu beğenmediğini söyledi ve konu açılmışken sanatla ilgili düşüncelerini de belirtti. Prenses Sof-

1 Ne kadar doğru. (Fr.)

ya Vasilyevna, Kolosov'un düşüncelerinin ne kadar doğru olduğunu söyledi, oyunun yazarını savunmaya kalkıştı ama bundan hemen vazgeçip bir orta yol buldu. Nehlüdov bakıyor ve dinliyordu ama gördüğü ve duyduğu şeyler, önünde olup bitenler değil, bambaşka şeylerdi.

Nehlüdov, kâh Sofya Vasilyevna'yı, kâh Kolosov'u dinlerken, birincisi, Sofya Vasilyevna'nın da Kolosov'un da oyunla ve birbirleriyle hiçbir işleri olmadığını, konuşuyorlarsa bunun tek nedeninin yemekten sonra dil ve gırtlak kaslarını hareket ettirme gereksinimini gidermek olduğunu; ikincisi, votka, şarap ve likör içmiş olan Kolosov'un öyle arada sırada içki içen mujikler gibi körkütük değil, içki içmeyi alışkanlık haline getirmiş insanlar gibi çakırkeyif olduğunu görüyordu. Sallanmıyor, saçmalamıyordu ama pek normal olmayan, heyecanlı, durumundan hoşnut bir ruh hali içindeydi. Nehlüdov, üçüncü olarak, Prenses Sofya Vasilyevna'nın sohbet sırasında eğik güneş ışınlarının kendisine kadar ulaşıp, yaşlılığını apaçık ortaya çıkarabileceği kaygısıyla pencereye arada bir göz attığını görüyordu.

Kolosov'un bir düşüncesi için:

"Ne kadar doğru," dedi ve uzandığı sedirin yanındaki duvarda bulunan zilin düğmesine bastı.

Bu sırada doktor yerinden kalkıp evden biriymiş gibi hiçbir şey söylemeden odadan çıktı. Sofya Vasilyevna, bir yandan konuşmasını sürdürürken gözleriyle uğurladı onu.

Prenses, yakışıklı uşağın zil sesini duyup içeri girmesinden sonra gözleriyle pencerenin perdesini işaret ederek:

"Filipp, lütfen şu perdeyi indirir misiniz," dedi.

Perdeyi indiren uşağın hareketlerini kara gözlerinden biriyle öfkeli bir şekilde izlerken:

"Yo, siz ne derseniz deyin, mistik bir şey var onda, mistisizm olmadan şiir de olmaz," dedi.

Sonra kederli kederli gülümseyerek ve perdeyi düzelten uşaktan bakışlarını ayırmaksızın:

"Şiirsiz mistisizm boş inançtır, mistisizmsiz şiir ise nesirdir," diye devam etti.

"Hayır, o perdeyi değil Filipp, büyük penceredekini," dedi prenses. Acı çekiyormuş, sanki bu sözleri söylerken harcadığı çabaya acıyormuş gibiydi. Sakinleşmek için yüzüklerle kaplı eliyle kokulu sigarasını ağzına yaklaştırdı.

Geniş göğüslü, adaleli, yakışıklı Filipp, özür diler gibi hafifçe eğildi, çıkık baldırlı, güçlü bacaklarıyla halının üstünde hafif adımlar atarak, hiçbir şey söylemeden öbür pencereye geçti ve tek bir ışının bile yüzüne düşmemesi için bir yandan da prensese bakarak perdeyi düzeltti. Fakat yine becerememişti. Sabrı taşan Sofya Vasilyevna, mistisizm üzerine konuşmasını bir kez daha kesmek ve kendisini insafsızca kızdıran kalın kafalı Filipp'i uyarmak zorunda kaldı. Filipp'in gözlerinde bir an bir şimşek çaktı.

Nehlüdov, bu sahneyi izlerken "Canın cehenneme diye geçirmiştir herhalde içinden," diye düşündü. Fakat yakışıklı ve pehlivan yapılı Filipp, bu sabırsız hareketini anında gizlemeyi başardı ve bitkin, güçsüz, her şeyi yapmacık olan Prenses Sofya Vasilyevna'nın kendisine söylediklerini uysal uysal yapmaya koyuldu.

Alçak bir koltuğa yayılarak oturan Kolosov, uykulu gözlerle Prenses Sofya Vasilyevna'ya bakarak:

"Darwin'in öğretisinde elbette büyük bir gerçek payı var ama sınırı aşıyor, evet aşıyor," dedi.

Prenses Sofya Vasilyevna, Nehlüdov'un sessizliğinden rahatsız olarak:

"Peki siz kalıtıma inanıyor musunuz?" diye sordu.

"Kalıtıma mı?" diye soruyu yineledi Nehlüdov. "Hayır, inanmıyorum," dedi. O anda nedense hayalinde canlanmış birtakım tuhaf suretlerle meşguldü kafası. Bir model olarak tasavvur ettiği yakışıklı, pehlivan yapılı Filipp'in yanı sıra karpuzu andıran göbeği, dazlak kafası ve çırpı gibi, kassız kollarıyla Kolosov'u da hayalinde çıplak olarak canlandırmıştı.

Sofya Vasilyevna'nın şu anda ipek ve kadifeyle örtülü omuzlarını da belli belirsiz hayal ediyor, bu omuzların gerçekte nasıl olduğunu düşünüyordu. Fakat gözünün önünde canlandırdığı şey çok korkunçtu, kafasından kovmaya çalıştı.

Sofya Vasilyevna, tepeden tırnağa süzdü Nehlüdov'u.

"Ama Missi sizi bekliyor," dedi prenses. "Yanına gidin, Schumann'dan yeni bir şey çalmak istiyordu size. Çok ilginç bir şey..."

Nehlüdov ayağa kalkıp, Sofya Vasilyevna'nın damarları görünen, kemikleri çıkmış, yüzüklerle kaplı kupkuru elini sıkarken:

"Onun bir şey istediği yok. Niye yalan söylüyor sanki," diye geçirdi içinden.

Konuk odasında Katerina Alekseyevna karşıladı Nehlüdov'u ve hemen konuşmaya başladı.

"Görüyorum ki, jüri üyeliği canınızı sıkıyor, üzüyor sizi," dedi her zamanki gibi Fransızca olarak.

"Evet, kusura bakmayın bugün pek keyifsizim, başkalarının da canını sıkmak istemiyorum," dedi Nehlüdov.

"Neden keyifsizsiniz?"

"İzin verirseniz, nedenini söylemeyeyim," dedi bir yandan şapkasını ararken.

"Her zaman doğruyu söylemek gerekir dediğinizi ve en acımasız gerçekleri yüzümüze vurduğunuzu unutmayın. Şimdi siz neden söylemek istemiyorsunuz? Hatırlıyor musun Missi?" diye sordu Katerina Alekseyevna yanlarına gelen Missi'ye.

"O bir oyundu da ondan," diye yanıtladı Nehlüdov ciddi bir ifadeyle. "Oyunda olabilir. Gerçek hayatta ise o kadar kötüyüz ki, yani ben en azından doğruyu söyleyemeyecek kadar kötü biriyim."

Katerina Alekseyevna, sözcük oyunları yaparak ve Nehlüdov'un sözlerinin ciddi olduğunu anlamamış gibi davranarak:

"Lafı çevirmeyin öyle, söyleyin bakalım neden o kadar kötüymüşüz?" dedi.

"İnsanın keyifsiz olduğunu kendi kendisine itiraf etmesi kadar kötü bir şey yoktur," dedi Missi. "Ben bu itirafı asla yapamam, bu yüzden de her zaman keyfim yerindedir. Hadi gelin odama gidelim, sizin şu mauvaise humeur'unuzu[1] gidermeye çalışalım."

Nehlüdov, koşumlarını geçirmek ve arabaya koşulmak amacıyla sırtı okşanan bir atın hissedeceğine benzer bir şey hissetti. Bugün herhangi bir zamankinden daha tahammülsüzdü. Eve gitmek zorunda olduğunu söyleyerek özür diledi ve vedalaşmaya koyuldu. Missi, her zamankinden daha uzun süre tuttu elini.

"Unutmayın, sizin için önemli olan, dostlarınız için de önemlidir," dedi Missi. "Yarın gelir misiniz?"

"Sanmıyorum," dedi Nehlüdov ve kendisi için mi, yoksa Missi için mi olduğunu kendisi de bilmeksizin utanarak kızardı ve hemen çıktı.

Katerina Alekseyevna, Nehlüdov çıktığı sırada:

"Nesi var? Comme cela m'intrigue,"[2] dedi. "Mutlaka öğrenirim ben. Belki affaire d'amour-propre: il est très susceptible, notre cher Mitya."[3]

"Plutôt une affaire d'amour sale,"[4] demek istiyordu Missi ama Nehlüdov'a baktığından çok farklı, sönük bir yüz ifadesiyle önüne bakarak bir şey demedi. Ancak bu berbat söz oyununu Katerina Alekseyevna'ya bile söylemeyip yalnızca:

"Hepimizin keyifli günü de, keyifsiz günü de oluyor," dedi.

"Yoksa ihanet mi ediyor?" diye düşündü Missi. "Bütün olan bitenden sonra, onun adına çok kötü bir şey olurdu bu."

---

1 Keyifsizlik. (Fr.)

2 Çok merak ediyorum. (Fr.)

3 Belki gururuna dokunan bir şey vardır: Çok alıngandır bizim sevgili Mitya. (Fr.)

4 Daha doğrusu, pis bir aşkla ilgili bir şeydir. (Fr.)

Eğer Missi, "bütün olan bitenden sonra" sözcükleriyle ne kastettiğini açıklamak zorunda kalsaydı, belirgin, açık bir şey söyleyemezdi ama bununla birlikte Nehlüdov'un kendisini umutlandırmakla kalmayıp, neredeyse söz vermiş olduğunu kesin olarak biliyordu. Hepsi açık seçik olmayan sözlerdi fakat ya bakışlara, gülümsemelere, imalı sözlere, suskunluklara ne demeliydi? Ancak yine de Nehlüdov'u kendisine ait sayıyordu ve onsuz kalmak çok zor gelecekti.

XXVIII

Bu arada Nehlüdov, bildik caddelerden yürüyerek eve dönerken, "Utanç verici ve iğrenç, iğrenç ve utanç verici," diye düşünüyordu. Missi'yle aralarında geçen konuşma yüzünden hissettiği ağır duygudan bir türlü kurtulamıyordu. Missi'ye karşı, deyim yerindeyse, şeklen haklı olduğunu hissediyordu: Kendisini bağlayacak hiçbir şey söylememiş, herhangi bir teklif yapmamıştı ona. Ama kendini hep Missi'yle bağlanmış, ona vaatlerde bulunmuş gibi hissederdi. Oysa onunla evlenemeyeceğini bugün bütün varlığıyla hissetmişti. "Utanç verici ve iğrenç, iğrenç ve utanç verici," diye yineliyordu kendi kendine. Fakat burada söz konusu olan yalnızca Missi'yle ilişkileri değil, çevresindeki herkesle ilişkileriydi. "Her şey iğrenç ve utanç verici," diye yineledi evinin kapısından içeri girerken.

Yemek ve çay takımlarının masada hazır olduğu yemek odasına peşi sıra giren Korney'e:

"Yemek yemeyeceğim, gidebilirsiniz," dedi.

Korney:

"Baş üstüne," dedi ama gitmedi, masayı toplamaya başladı. Nehlüdov, Korney'e bakıp ona karşı pek iyi olmayan bir şeyler hissetti. Herkesin onu rahat bırakmasını istiyordu, oysa herkes, inadına yapar gibi yapıştıkça yapışıyordu kendisine. Korney, yemek takımlarını toplayıp çıktığında, Neh-

lüdov, çay doldurmak için semaverin yanına geldi fakat Agrafena Petrovna'nın ayak seslerini duyunca, onunla karşılaşmamak için konuk odasına girip kapıyı arkasından kapattı. Bu oda, yani konuk odası, bundan üç ay önce annesinin öldüğü odaydı. Şimdi biri babasının portresinin, öteki annesinin portresinin yanında yanan iki lambayla aydınlanan bu odaya girerken, son zamanlarında annesiyle aralarındaki ilişkileri anımsadı ve bu ilişkiler ona yapmacık, itici ilişkiler olarak göründü. Bu da utanç verici ve iğrençti. Annesinin hastalığının son zamanlarında düpedüz onun ölümünü istediğini anımsadı. Bunu, annesinin, çektiği acılardan kurtulması için istediğini söylüyordu kendisine ama asıl istediği annesini acılar içinde görmekten kurtulmaktı.

Kafasında onunla ilgili güzel anılar uyandırmak için annesinin beş bin ruble karşılığında ünlü bir ressam tarafından yapılmış portresine baktı. Göğsünü açıkta bırakan siyah kadife bir elbise içinde resmedilmişti annesi. Görünüşe göre ressam, annesinin göğüs kısmını, iki göğsünün arasını, göz kamaştırıcı güzellikteki omuzlarını ve boynunu resmederken bir hayli uğraşmıştı. Bu daha da utanç verici ve iğrençti. Annesinin yarı çıplak bir dilber görünümündeki bu resminde iğrenç, aşağılayıcı bir şey vardı. Mumya gibi kupkuru kalmış, ama yine de yalnız bu odayı değil, evin her yanını, hiçbir şekilde giderilemeyen çok ağır bir kokuyla doldurmuş olan bu kadının bundan üç ay önce bu odada yatmış olması daha da iğrenç bir şeydi. Şimdi de aynı kokuyu duyuyormuş gibi geldi. Sonra ölümünden bir gün önce annesinin kararmış, kemikli eliyle onun güçlü, beyaz elini tuttuğunu, gözlerinin içine bakıp, "Sana gerektiği gibi annelik yapamadıysam beni kınama Mitya," dediğini ve acıdan rengi solmuş gözlerinde yaşların belirdiğini anımsadı. Yarı çıplak kadına, onun mermer aklığındaki çok güzel omuzlarıyla kollarına ve yüzündeki muzaffer gülümsemeye bakıp bir kez daha, "Ne iğrenç!" dedi. Tablodaki göğüs açıklığı ona, geçen günlerde

aynı böyle çıplak gördüğü bir başka genç kadını anımsatıyordu. Missi'ydi bu genç kadın. Baloya giderken giydiği elbiseyi göstermek için bir bahane uydurup odasına çağırmıştı onu. Nehlüdov, Missi'nin güzel omuzlarını ve kollarını iğrenerek anımsadı. Ya o acımasız geçmişiyle kaba saba, hayvan gibi babaya, kuşkulu bir bel esprit[1] ününe sahip anaya ne demeli? Bunların hepsi iğrenç, aynı zamanda da utanç vericiydi. Utanç verici ve iğrenç, iğrenç ve utanç verici.

"Hayır, hayır," diye düşünüyordu, "Korçaginler'le, Marya Vasilyevna'yla aramdaki bütün bu yapmacık ilişkilerden de, mirastan da, geri kalan her şeyden de kurtulmam gerek... Rahat bir soluk almalıyım. Yurtdışına, Roma'ya gidip resim çalışmalıyım..." Resim yeteneğiyle ilgili kuşkuları aklına geldi. "Olsun fark etmez, hiç olmazsa rahat bir nefes alırım. Önce İstanbul'a, oradan da Roma'ya. Yalnız bir an önce jüri üyeliğinden kurtulmalı, avukatla birlikte şu davayı yoluna koymalıyım."

Ve birden kara, şehla gözlü tutuklu kadın olağanüstü bir canlılıkla hayalinde belirdi. Sanıkların son sözleri sorulduğunda nasıl da ağlamaya başlamıştı! Sonuna kadar içtiği sigarayı, sanki bu hayali söndürür gibi aceleyle küllüğe bastırıp yeni bir tane yaktı ve odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Onunla geçirdiği anlar hayalinde art arda canlanıyordu. Onunla son buluşmasını, o sırada kendisini ele geçirmiş olan o tensel tutkuyu, bu tutku tatmin edildiğinde hissettiği hayal kırıklığını anımsadı. Mavi kemerli beyaz elbiseyi, sabah ayinini anımsadı. "Onu seviyordum, o gece onu güzel, tertemiz bir aşkla gerçekten seviyordum, onu daha önceleri de, halamlara ilk gidişimde, tezimi yazdığım günlerde sevdiğim gibi seviyordum!" O zamanki halini hatırladı. O tazeliğin, gençliğin, hayat doluluğun esintisi geldi üzerine ve canı yanacak kadar üzüldü.

---

1 Akıllı, kültürlü. (Fr.)

O zamanki haliyle şimdiki hali arasında çok büyük fark vardı: Kilisedeki Katyuşa'yla bu sabah yargıladıkları, tüccarla birlikte kafayı çekip sarhoş olmuş o basit kadın arasındaki farktan daha büyük olmasa da benzer bir farktı. O zamanlar önünde sonsuz olanaklar bulunan, canlı, özgür biriydi. Şimdi ise aptal, boş, amaçsız ve hiçbir anlamı olmayan bir hayatın ağlarına kıskıvrak yakalanmış hissediyordu kendini. Bu ağdan hiçbir çıkış yolu görmüyordu, zaten çıkmak isteği de yoktu. Bir zamanlar dürüstlüğüyle nasıl gururlandığını, doğru söylemeyi her zaman kendine kural edindiğini, gerçekten de hep doğru sözlü biri olduğunu, şimdiyse boğazına kadar yalana, çevresindeki herkesin doğru olarak kabul ettiği en korkunç yalana battığını anımsadı. Ve bu yalandan kurtuluş yoktu, en azından kendisi bir kurtuluş yolu görmüyordu. Bu yalana batmış, alışmış, içine yan gelip yatmıştı.

Marya Vasilyevna'nın kocasının ve çocuklarının yüzüne utanmadan bakabilmek için onunla ve kocasıyla ilişkisini nasıl kesmeliydi? Missi'yle ilişkisini yalan söylemeden nasıl koparabilirdi? Toprak mülkiyetinin yasal olmadığına ilişkin sözleriyle, annesinden kalan mirası kabul etmesi arasındaki çelişkinin içinden nasıl sıyrılabilirdi? Katyuşa'ya karşı işlediği günahı nasıl düzeltebilirdi? Bu konuyu öylece bırakamazdı. "Sevdiğim kadını bırakamam ve avukatın parasını ödeyip onu hak etmediği kürek cezasından kurtarmakla yetinemem, o zaman para vererek cezamı ödediğimi sandığım gibi yine suçumu parayla bağışlatamam."

Koridorda peşinden koşup parayı koynuna sokuşturduktan sonra yine koşarak yanından uzaklaştığı anı bütün canlılığıyla anımsadı. O anı tıpkı o günkü gibi korku ve tiksintiyle anımsayıp, "Ah o para! Ah, ah! Ne iğrenç!" dedi tıpkı o zamanki gibi yüksek sesle. "Bunu ancak bir alçak, bir namussuz yapabilirdi! İşte o alçak da o namussuz da benim!" diye yüksek sesle konuşmaya başladı tekrar. "Evet, gerçek-

ten de," diye birden durdu, "gerçekten de alçağın biri miyim ben? Ben alçak değilsem kim peki?" diye kendi sorusunu yanıtladı. "Yalnız bu kadar mı?" diyerek suçlarını saymaya devam etti. "Marya Vasilyevna ve kocasına karşı davranışın alçaklık değil de nedir? Ya mülkiyet konusundaki tavrın? Paranın annenden kaldığını bahane ederek, yasadışı saydığın zenginlikten faydalanıyorsun. Ya sürdürdüğün bütün bu boş ve iğrenç hayata ne demeli? Ve bütün bunların üstüne tüy diken, Katyuşa'ya karşı davranışın. Alçak, namussuz! İnsanlar hakkımda ne isterlerse düşünsünler, onları aldatabilirim ama kendimi aldatmayacağım."

Son zamanlarda insanlara karşı, özellikle de bugün prense, Sofya Vasilyevna'ya, Missi'ye ve Korney'e karşı hissettiği tiksinmenin kendi kendisinden tiksinme olduğunu birden anladı. Şaşırtıcı olan, aşağılık biri olduğunu itiraf etme duygusunda hastalıklı ama aynı zamanda da sevindirici ve yatıştırıcı bir şey olmasıydı.

Kendisinin "ruhu arındırma" diye adlandırdığı şey yaşamı boyunca birkaç kez başına gelmişti Nehlüdov'un. Bazen uzun bir zaman aralığından sonra, iç yaşamındaki yavaşlamayı, bazen de duraklamayı fark edip, ruhunu tıka basa doldurarak bu duraklamaya neden olan çerçöpü tümüyle temizlemeye giriştiği ruhsal durumu, ruhun arındırılması olarak adlandırırdı.

Nehlüdov, bu tür uyanışlardan sonra hep bundan böyle hayatı boyunca izlemeye niyetlendiği kurallar koyardı kendisine: Günlük tutardı ve bir daha asla değiştirmemeyi umduğu, kendi kendisine turning a new leaf[1] diye ifade ettiği yeni bir yaşama başlardı. Fakat dünya nimetleri onu her seferinde tuzağa düşürür ve kendisi hiç farkına varmadan yine uçarı, genellikle de eskisinden daha alçak bir hayatın içine düşerdi.

---

1 Yeni bir sayfa açmak. (İng.)

Birkaç kez böyle arınmış ve yükselmişti; bunu ilk kez halalarına gittiği o yaz yaşamıştı. En canlı, en coşkulu uyanıştı yaşadığı. Ve bu uyanışın sonuçları oldukça uzun sürmüştü. Daha sonra, devlet memurluğundan ayrıldığında da aynı uyanışı yaşamış ve hayatını feda etme isteğiyle savaş zamanında askerlik görevine girmişti. Fakat buradaki kirlenme çok hızlı olmuştu. Daha sonra istifa ettiğinde de bir uyanış olmuş ve yurtdışına gidip resim yapmaya başlamıştı.

O günden bugüne ruhunu arındırmadığı uzun bir zaman geçmişti ve bu yüzden ruhundaki kirlenme ve vicdanının gerektirdikleriyle sürdürdüğü yaşam arasındaki çelişki her zamankinden daha büyük boyutlara ulaşmış, aradaki farkı görünce ürkmüştü.

Bu fark o kadar büyük, kirlenme o kadar kuvvetliydi ki, arınabileceği konusunda ilk anda hayal kırıklığına uğradı. "Daha önce de kendini mükemmelleştirmeye, daha iyi bir insan olmaya çalıştın ama bir şey çıkmadı," dedi ruhundaki ayartıcının sesi. "Bir daha denesen ne olacak sanki? Hem bir tek sen değilsin ki, herkes böyle, hayat böyle," dedi aynı ses. Ancak Nehlüdov'un içinde, tek gerçek, tek güçlü ve tek sonsuz şey olan özgür, ruhsal varlık uyanmıştı artık. Ve bu varlığa inanmaması olanaksızdı. Olduğu ile olmak istediği arasındaki fark ne kadar büyük olursa olsun, uyanmış bir ruhsal varlık için olanaksız diye bir şey söz konusu olamazdı.

Yüksek sesle ve kararlı bir ifadeyle:

"Elimi kolumu bağlayan bu yalanı neye mal olursa olsun parçalayacağım, her şeyi itiraf edeceğim, herkese gerçeği söyleyeceğim ve doğru olanı yapacağım," dedi. "Missi'ye gerçeği söyleyeceğim, çapkın herifin biri olduğumu ve onunla evlenemeyeceğimi, onu boşu boşuna umutlandırdığımı söyleyeceğim; bunu Marya Vasilyevna'ya (yöneticinin karısı) da söyleyeceğim. Bununla birlikte ona bir şey demeye gerek yok, kocasına benim bir alçak olduğumu, onu karısıyla aldattığımı söyleyeceğim. Miras işini de gerçeği kabul ederek çözümleyeceğim. Katyuşa'ya bir alçak olduğumu, ona karşı

suçlu olduğumu, bundan sonraki hayatını kolaylaştırmak için elimden gelen her şeyi yapacağımı söyleyeceğim. Evet, onu görmeye gideceğim ve beni bağışlamasını rica edeceğim. Evet, çocuklar gibi af dileyeceğim." Durdu. "Gerekirse onunla evleneceğim."

Durdu, küçükken yaptığı gibi, kollarını göğsünün üstünde kavuşturdu, gözlerini yukarı kaldırdı ve birine seslenir gibi konuşmaya başladı:

"Tanrım bana yardım et, akıl ver, gel, içime gir ve beni her türlü pislikten arındır!"

Dua ediyor, Tanrı'dan kendisine yardım etmesini, içine girmesini ve onu arındırmasını istiyordu, oysa istediği şey çoktan olmuştu. İçinde yaşamakta olan Tanrı, bilincinde uyanmıştı. Kendisini Tanrı gibi hissetti, bu yüzden de sadece yaşamın özgürlüğünü, canlılığını ve sevincini duymakla kalmadı, iyiliğin gücünü de hissetti. Bir insanın yapabileceği en iyi şeyleri kendisinin de yapabileceğini hissediyordu artık.

Bunu kendi kendisine söylediği sırada gözlerinde yaşlar vardı, hem iyi hem de kötü gözyaşları; iyi gözyaşlarıydı, çünkü geçen yıllar boyunca içinde uyumuş olan ruhsal varlığın uyanışından duyduğu sevinç gözyaşlarıydı, kötü gözyaşlarıydı, çünkü kendisine ve erdemliliğine acımanın gözyaşlarıydı.

İçerisi sıcak olmuştu. Gidip pencereyi açtı. Pencere bahçeye bakıyordu. Mehtaplı, dingin bir geceydi. Caddeden geçen bir arabanın tekerleklerinin sesi duyuldu, sonra her şey sessizliğe gömüldü. Pencerenin tam altında çıplak, yüksek kavak ağacının, temizlenmiş kumluk alan üzerine çatal dallarıyla uzanan gölgesi görünüyordu. Sol yanda ayın parlak ışığı altında bembeyaz görünen ahırın çatısı vardı. İleride ağaçların dalları birbirine karışmıştı, dalların arkasından duvarın kara gölgesi görünüyordu. Nehlüdov, ayın aydınlattığı bahçeye, ahırın çatısına ve kavağın gölgesine bakıyor, cana can katan taze havayı içine çekiyordu.

"Ne güzel! Ne güzel, Tanrım, ne güzel!" dedi ruhunda olup bitenler için.

XXIX

Maslova, koğuşuna ancak akşamın altısında dönebildi. Alışkın olmadığı on beş verstlik taşlık bir yolda yürümekten yorgun düşmüş, ayakları ağrımıştı, beklenmedik derecede ağır bir mahkûmiyet kararıyla can evinden vurulmuştu, üstelik çok da acıkmıştı.

Daha ilk arada muhafızlar yanında ekmekle haşlanmış yumurta yediklerinde ağzı sulanmış, acıktığını hissetmişti ama onlardan yiyecek istemeyi onur kırıcı bir şey saymıştı. Bunun üzerinden üç saat daha geçmiş, artık yeme isteği kalmamıştı, yalnızca halsizlik hissediyordu. Hiç beklemediği kararı bu durumdayken dinlemişti. İlk anda yanlış duyduğunu sanmış, duyduğuna inanamamış, kürek mahkûmluğuyla kendisini bağdaştıramamıştı. Fakat bu haberi son derece doğal bir şey olarak karşılayan yargıçların, jüri üyelerinin sakin ve ciddi yüzlerini görünce çileden çıkmış ve tüm salona suçlu olmadığını haykırmıştı. Ancak bu haykırışının da doğal, beklenen ve davayı değiştiremeyecek bir şey olarak kabul edildiğini görünce, kendisini hayrete düşüren bu korkunç haksızlığa boyun eğmesi gerektiğini hissederek ağlamaya başlamıştı. Onu en çok şaşırtan da erkeklerin, yaşlı erkeklerin değil, onu her zaman bakışlarıyla okşayan genç erkeklerin böylesine acımasızca mahkûm etmiş olmalarıydı. Sadece birini, savcı yardımcısını farklı bir ruh halinde görüyordu.

Mahkemeyi beklerken ve oturum aralarında tutuklu odasında otururken bu erkeklerin başka bir işleri varmış gibi yaparak kapının önünden geçtiklerini ya da sırf kendisine bakmak için odaya girdiklerini görmüştü. Ve yine aynı erkekler birdenbire onu kürek cezasına mahkûm etmişlerdi, hem de suçladıkları konuda masum olduğu halde. Önce ağlamış fakat sonra susmuş ve tutuklu odasında tam bir şaşkınlık içinde oturarak götürülmeyi beklemişti. Şimdi tek istediği sigara içmekti. Kararın okunmasından sonra aynı odaya getirilen Boçkova ve Kartinkin, onu bu durumda bulmuşlardı. Boçkova hemen Maslova'ya sövüp saymaya, kürek mahkûmu demeye başlamıştı.

"Aldın mı boyunun ölçüsünü? Aklın başına geldi mi? Paçayı kurtaramadın işte aşağılık orospu! Layığını buldun. Cezanı çekmeye gidince hava atmayı bırakırsın herhalde."

Maslova, ellerini gömleğinin kollarının içine sokmuş oturuyor, başını iyice aşağı eğmiş, kımıldamadan iki adım önündeki çamurlu ayak izlerine bakıyordu.

"Ben size ilişmiyorum, siz de beni rahat bırakın," dedi yalnızca. "İlişmiyorum," diye birkaç kez yineledi ve sonra tamamen sustu. Kartinkin ve Boçkova'yı götürdüklerinde ve muhafız kendisine üç ruble para getirdiğinde birazcık canlandı.

"Maslova sen misin?" diye sordu muhafız. "Al bakalım, bir hanımefendi bunu sana gönderdi," dedi parayı uzatırken.

"Hangi hanımefendi?"

"Hangisiyse hangisi, bir de çene mi çalacağız seninle."

Bu parayı genelevin patronu Kitayeva göndermişti. Mahkeme binasından çıkarken mübaşire, Maslova'ya biraz para gönderip gönderemeyeceğini sormuştu Kitayeva. Mübaşir, gönderebileceğini söylemişti. İzin alınca, tombul beyaz elinden üç düğmeli güderi eldivenini çıkarmış, ipekli etekliğinin arkasındaki pililerin arasından son moda bir cüzdan çıkararak, evinden kazandığı, oldukça fazla miktardaki gıcır gıcır kâğıt paraların içinden iki buçuk rublelik bir banknot seç-

miş, buna iki tane yirmi, bir tane de on kapiklik ekleyip mübaşire vermişti. Mübaşir muhafızı çağırmış ve bağışçının yanında paraları muhafıza teslim etmişti.

Karolina Albertovna muhafıza:

"Lütfen tamamını veriniz," demişti.

Muhafız bu güvensizliğe kızmış, Maslova'ya bu yüzden ters davranmıştı.

Maslova paraya sevindi, çünkü bu para, onun o anda en çok istediği şeyi almasını sağlayacaktı.

"Bir sigara aldırıp içebilsem," diye düşünüyor, bütün düşünceleri sigara içme isteği üzerinde toplanıyordu. Bunu öyle çok istiyordu ki, odaların kapılarından koridora sızan tütün kokusunu aldığında havayı açgözlülükle içine çekiyordu. Ama daha uzun bir süre beklemesi gerekti, çünkü götürülmesine izin verecek olan mahkeme kâtibi sanıkları unutup, avukatlardan biriyle şu yasaklanmış makale hakkında konuşmakla, hatta tartışmakla meşguldü. Yaşlı ve genç birkaç kişi daha mahkemeden sonra da onu görmek için aralarında fısıldaşarak odaya uğradılar. Ancak Maslova artık onları fark etmiyordu.

Sonunda saat beşte götürülmesine izin verildi. Nijegorod'lu ve Çuvaşya'lı muhafızlar, onu mahkemenin arka kapısından çıkardılar. Daha kapının önündeyken muhafızlara yirmi kapik vererek iki tane kalaç[1] ve sigara almalarını rica etti. Çuvaşya'lı gülerek parayı aldı ve:

"Tamam, alalım bakalım," dedi, gerçekten kalaçları ve sigarayı aldı, paranın üstünü de geri verdi.

Yolda sigara içmek olanaksızdı, dolayısıyla Maslova, hapishaneye kadar aynı tatmin edilmemiş sigara içme isteğiyle gitti. Hapishane kapısına yaklaştıkları sırada istasyondan yüz kadar erkek tutuklu getiriyorlardı. Maslova geçitte bu tutuklularla karşılaştı.

---

1 Rusların asma kilide benzer bir biçim vererek pişirdikleri buğday ekmeği. (ç.n.)

Sakallı, sakalsız, yaşlı, genç, Rus, yabancı, bazılarının kafası yarım tıraş edilmiş tutuklular, ayaklarındaki prangaları şangırdatarak hapishane girişini tozla, ayak sesleriyle, uğultuyla ve keskin bir ter kokusuyla doldurdular. Tutuklular, Maslova'nın yanından geçerken ağızlarının suyu akarak bakıyorlar, bazıları şehvetle çarpılmış suratlarıyla Maslova'nın yanına yaklaşıp sataşıyorlardı.

"Aman ne güzel bir kız," dedi biri.

"Merhaba teyzecik," dedi bir başkası göz kırparak.

Esmer tenli, tıraşlı ensesi mor bir renk almış, bıyıklı biri ayakları prangaya dolaşarak ve prangasını şangırdatarak Maslova'nın yanına atlayıp, sarıldı. Maslova geri ittiğinde adam dişlerini göstererek ve gözleri parlayarak:

"Dostunu tanımadın mı yoksa? Hadi hadi kırıtma!" diye haykırdı.

"Sen ne yaptığını sanıyorsun aşağılık herif?" diye bağırdı arkadan gelerek adama yaklaşan müdür yardımcısı.

Tutuklu korkudan büzülerek hemen geri çekildi. Müdür yardımcısı Maslova'ya doğru atıldı:

"Sen ne arıyorsun burada?"

Maslova mahkemeden getirildiğini söylemek istedi ama öyle yorgundu ki konuşmaya üşendi.

Başmuhafız yürümeye devam eden tutukluların arasından çıkıp selam durarak:

"Mahkemeden getiriyoruz efendim," dedi.

"E, başgardiyana teslim etsene. Bu ne münasebetsizlik böyle!"

"Baş üstüne efendim."

"Sokolov! Alsana şunu," diye bağırdı müdür yardımcısı.

Başgardiyan geldi, öfkeyle Maslova'yı omzundan itti ve başıyla işaret edip, kadınlar bölümünün koridoruna götürdü. Burada Maslova'yı didik didik aradılar, hiçbir şey bulamayarak (sigara paketi kalaçın içine sokulmuştu), sabah çıktığı koğuşa tıktılar.

XXX

Maslova'nın kaldığı koğuş, dokuz arşın uzunluğunda, yedi arşın genişliğinde, iki penceresi, duvarın önünde çıkıntı oluşturan, sıvaları dökülmüş bir sobası ve koğuşun üçte ikisini kaplayan, tahtaları kurumuş ranzalarıyla uzun bir odaydı. Kapının karşısında orta yerde kararmış bir ikona, ikonanın önünde bir mum vardı ve üstüne bir demet tozlanmış herdemtaze çiçeği asılmıştı. Sol tarafta, kapının arkasında, pis kokular saçan bir teknenin durduğu yerde döşemenin rengi koyulaşmıştı. Yoklama yeni bitmiş, kapı, gece boyunca bir daha açılmamak üzere kadınların üzerinden kilitlenmişti.

Bu koğuşta on ikisi kadın, üçü çocuk on beş kişi kalıyordu.

Ortalık henüz aydınlıktı. Ranzalarda sadece iki kadın yatıyordu: Biri başını mahkûm önlüğüyle örtmüş, kimliği olmadığı için hapse atılmış, hemen hemen her zaman uyuyan biraz aptalca bir kadın, öbürü ise hırsızlık suçundan cezaya çarptırılmış veremli bir kadındı. Veremli kadın uyumuyordu, önlüğünü katlayıp başının altına koymuş yatıyordu, gözlerini iri iri açmış, boğazındaki gıcığa ve çıkmak isteyen balgama engel olmaya, öksürüğünü tutmaya çalışıyordu. Diğer kadınların hepsinin başı açıktı ve hepsinin de sırtında aynı kaba bezden dikilmiş gömlekler vardı. Bazıları ranzaların

üzerine oturmuş dikiş dikiyor, bazıları da pencerenin önünde dikilmiş, avludan geçen tutuklulara bakıyorlardı. Dikiş diken üç kadından biri, Maslova giderken uğurlayan Korableva adlı yaşlı kadındı. Kaşları çatık, asık suratı kırışıklarla dolu Korableva, gıdığı torba gibi sarkmış, şakakları ağarmış kumral kısacık bir saç örgüsü ve yanağında kıllı bir et beni bulunan uzun boylu, güçlü kuvvetli bir kadındı. Baltayla kocasını öldürmekten kürek cezasına çarptırılmıştı. Kızına sarkıntılık ettiği için öldürmüştü adamı. Koğuşun en kıdemlisiydi, koğuşta içki satışını yürüten de oydu. Gözünde gözlükle dikiş dikiyor ve dikiş iğnesini iri ellerinde köylüler gibi, yani üç parmağıyla ve iğnenin ucu kendisine dönük biçimde tutuyordu. Yanında küçük kara gözlü, kısa boylu, esmer, kalkık burunlu, yüzünden iyilik okunan, geveze bir kadın oturuyor ve o da kaba bezden çuval dikiyordu. Bu kadın, demiryolunda hat bekçisiydi ve zamanında kulübesinden çıkıp, bayrak sallayarak trene işaret vermediği, trenin kaza yapmasına neden olduğu için üç ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Dikiş diken üçüncü kadın, pırıl pırıl çocuksu mavi gözleriyle ve küçük kafasının çevresine dolanmış iki uzun kumral saç örgüsüyle beyaz tenli, al yanaklı, gencecik ve güzel bir kadın olan Fedosya, arkadaşlarının seslendiği adıyla Feniçka'ydı. Kocasını zehirlemeye teşebbüsten hapis yatıyordu. On altı yaşında bir kızcağızken düğününden hemen sonra kocasını zehirlemeye kalkışmıştı. Kefaletle serbest bırakılarak yargılanmayı beklediği sekiz ay süresince yalnız kocasıyla barışmakla kalmamış, mahkeme başladığında canciğer kuzu sarması olacak kadar çok sevmişti onu. Kocasının ve kayınbabasının, özellikle de Fedosya'yı çok seven kaynanasının mahkemede onu haklı çıkarmak için gösterdikleri tüm çabaya karşın Sibirya'ya sürgüne gönderilmeye ve ağır işlerde çalışmaya mahkûm edilmişti. İyi yürekli, neşeli, yüzü hep gülümseyen Fedosya, Maslova'nın ranza komşusuydu ve sadece Maslova'yı sevmekle kalmıyor, Maslova'nın üzerine titre-

meyi, ona hizmet etmeyi görev sayıyordu. Ranzaların üstünde işsiz güçsüz oturan iki kadından kırk yaşlarında, solgun, zayıf yüzlü, şimdi zayıf ve solgun olsa da besbelli ki bir zamanlar çok güzel olanı, kucağındaki bebeği sarkık, beyaz memesiyle emziriyordu. Kadının suçu, köylerinden acemi asker alımı sırasında köylülerin düşüncesine göre komiser haksız yere bir delikanlıyı alıp götürürken köy halkının komiseri durdurup, delikanlıyı komiserin elinden aldığı olaya karışmaktı. Haksız yere askere alınan delikanlının teyzesi olan bu kadın, çocuğun bindirildiği atın dizginine ilk yapışan kişi olmuştu. Boş duran, kısa boylu, yüzü kırışıklar içinde, kır saçlı ve sırtı kamburlaşmış iyi yürekli yaşlı bir kadın daha vardı. Bu kadın sobanın yanındaki yatakta oturuyor ve kahkahalar atarak yanından koşan, saçları kısacık kesilmiş, karnı şiş, dört yaşında bir çocuğu yakalayacakmış gibi yapıyordu. Oğlancık sırtında tek bir gömlekle kadının yanından koşarak geçiyor ve her geçişinde, "Oh ya, yakalayamadın ya!" diyordu. Oğluyla birlikte yangın çıkarmak suçundan yargılanan bu yaşlı kadıncağız, cezasına sessizce katlanıyordu. Tek üzüntüsü, kendisi gibi hapiste olan oğluydu ama ondan da daha çok bitlenmesinden korktuğu ihtiyar kocasına üzülüyordu, çünkü gelini de çekip gitmişti ve adamcağızın üstünü başını yıkayıp paklayacak kimse kalmamıştı evde.

Bu yedi kadından başka açık pencerelerden birinin önünde dikilmiş, demir parmaklığa tutunarak, Maslova'nın girişte karşılaştığı ve şu anda avludan geçmekte olan tutuklularla el kol işaretleri yaparak, bağıra çağıra konuşan dört kadın daha vardı koğuşta. Bu kadınlardan biri, hırsızlıktan hapis yatan, iriyarı, şişman, orası burası sarkmış, sarımsı beyaz yüzüyle, elleri ve önlüğünün sökük yakasından dışarı fırlayan kalın boynu çillerle kaplı, kızıl saçlı bir kadındı. Kısık sesiyle pencereden bağırıyor, ağza alınmayacak sözler söylüyordu. Onun yanında, dokuz yaşlarındaki bir kız çocuğu boyunda, bedeni uzun, bacakları kısacık, kara, çarpık

çurpuk bir kadın duruyordu. Kadının kırmızı yüzü lekeler içindeydi, iri iri açılmış kara gözleri ve bembeyaz dişlerini dışarıda bırakan kalın, kısa dudakları vardı. Avludakilere arada bir ciyak ciyak bağırarak gülüyordu. Şıklık düşkünlüğü yüzünden "Havalı" diye lakap takılmış olan bu kadın, hırsızlıktan ve yangın çıkarmaktan hüküm giymişti. Onların arkasında hırsızlığa yataklık etmek suçundan hükümlü, sırtına çok pis gri bir gömlek giymiş, zayıflıktan damarları dışarı fırlamış, karnı burnunda gebe bir kadın duruyordu. Bu kadın konuşmuyordu ama avluda olan bitene kafasını sallayarak gülümseyip duruyordu. Pencerenin önünde dikilen dördüncü kadın, yasak içki yapıp satmaktan hüküm giymiş, patlak gözlü, yüzünden iyilik okunan, kısa boylu, tıknaz bir köylü kadındı. Yaşlı kadınla oyun oynayan küçük oğlanın ve yedi yaşındaki kızın anasıydı. Bırakacak kimsesi olmadığı için çocuklar da onunla birlikte hapishanede kalıyorlardı. O da ötekiler gibi pencereden bakıyor, ancak bir yandan elindeki çorabı örmeye devam ediyor, bir yandan da avludan geçen tutukluların söyledikleri sözler karşısında gözlerini kapatarak ayıplarcasına yüzünü buruşturuyordu. Bu kadının yedi yaşındaki kızı, beyaz denebilecek kadar sarı renkteki saçları dağılmış bir halde, sırtında bir gömlekle kızıl saçlı kadının yanında durmuş, sıska, küçük eliyle kadının eteğine yapışarak, gözlerini dikmiş, kadınlarla avludaki tutukluların karşılıklı küfürleşmelerini can kulağıyla dinliyor, küfürleri ezberlemeye çalışır gibi fısıltıyla yineliyordu. Koğuştaki on ikinci tutuklu bir kilise hademesinin kızıydı ve evlilik dışı doğurduğu bebeği kuyuya atıp boğmuştu. Boylu boslu bir kızdı. Kısa, kumral, kalın saç örgüsünden kurtulup dışarı fırlamış saçları darmadağınıktı. Patlak gözlerini bir noktaya dikmişti. Çevresinde olup biten hiçbir şeye dikkat etmeksizin yalınayak, sırtında kirli gri bir önlükle koğuşun boş bölümünde bir aşağı bir yukarı yürüyor, duvara gelince hemen hızla geri dönüyordu.

XXXI

Kilit gürültüyle açılıp Maslova koğuşa girdiğinde herkes ona doğru döndü. Kilise hademesinin kızı bile bir an durup, kaşlarını kaldırarak içeri girene baktı ama hiçbir şey söylemeden geniş ve kararlı adımlarla tekrar yürümeye başladı. Korableva iğneyi kaba beze batırdıktan sonra gözlerini, gözlüğünün üstünden soru sorarcasına Maslova'ya dikti.

"Vah vah! Geri geldi demek. Oysa ben beraat ettirirler sanıyordum," dedi hırıltılı ve erkek sesi kadar kalın sesiyle. "Anlaşılan defterini dürmüşler."

Gözlüğünü çıkarıp yatağın üzerine, yanına koydu.

"Biz de teyzeyle hemen salıverirler belki de diyorduk, şekerim. Dediklerine göre, oluyormuş böyle şeyler. Saat kaç olursa olsun bırakıyorlarmış, üstelik para da veriyorlarmış," diye hemen konuşmaya başlamıştı hat bekçisi kadın ezgili sesiyle. "Bak şu işe. Demek tahminimiz çıkmadı. Demek Tanrı kendi bildiğini yapmış, şekerim," diye hiç susmadan sevecen ve ahenkli konuşmasını sürdürüyordu.

Fedosya, sevgi dolu açık mavi çocuksu gözlerini Maslova'ya çevirerek:

"Gerçekten mahkûm mu ettiler?" diye sordu ve neşeli, genç yüzü, sanki ağlamaya başlayıverecekmiş gibi bir anda değişti.

Maslova yanıt vermedi ve kendi yerine, Korableva'nınkiyle yan yana olan, kenardan ikinci ranzaya geçip ranzanın tahtasına oturdu.

Fedosya, yerinden kalkıp Maslova'nın yanına doğru giderken:

"Herhalde bir şey de yememişsindir?" dedi.

Maslova cevap vermeksizin kalaçları yatağın başucuna koydu ve üstündekileri çıkartmaya başladı: toz içindeki önlüğünü, kıvırcık kara saçlarını örten başörtüsünü çıkarıp oturdu.

Ranzaların öbür ucunda küçük oğlanla oyun oynayan kambur, yaşlı kadın da Maslova'nın yanına gelip karşısında durdu.

Acıyarak başını sallayıp:

"Cık, cık, cık!" dedi.

Çocuk da yaşlı kadının ardından geldi ve gözlerini geniş geniş açıp, üst dudağını ileri doğru uzatarak Maslova'nın getirdiği kalaçlara bakmaya başladı. Maslova, bugün başına gelenlerden sonra kendisine acıyarak bakan bütün bu yüzleri görünce ağlamak istemiş, dudakları titremeye başlamıştı. Fakat kendisini tutmaya çalışmış, yaşlı kadınla çocuk yanına gelene kadar da bunu başarmıştı. Yaşlı kadının iyi ve merhametli 'cık cık'larını işitir işitmez, asıl ciddi bakışlarını kalaçlardan ayırıp kendisine çeviren çocuğun gözlerini görür görmez artık kendini tutamadı. Önce yüzünün her yanı titremeye, sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Gerçek bir avukat bul demiştim ben sana," dedi Korableva. "Ee, ne oldu, sürgün mü verdiler?" diye sordu.

Maslova yanıt vermek istedi ama veremedi, hüngür hüngür ağlarken kalaçların arasından, üzerinde kırmızı yanaklı, saçı çok kabarık, göğsü üçgen şeklinde açık bir kadın resmi bulunan sigara paketini alıp Korableva'ya verdi. Korableva resme baktı, kafasını olumsuz anlamda, özellikle de Maslova'nın parasını böyle saçma sapan şeylere harcamasına kıza-

rak salladı ve paketten bir sigara alıp lambanın ateşiyle yaktı, kendisi bir nefes çektikten sonra Maslova'ya uzattı. Maslova, ağlamaya ara vermeksizin, tütün dumanını arka arkasına, açgözlülükle içine çekip bırakmaya başladı.

"Kürek cezası," dedi hıçkırarak.

"Tanrı'dan korkmuyor asalak herifler, kan içici alçaklar," dedi Korableva. "Bir hiç için mahkûm ettiler kızcağızı."

Bu sırada pencerenin önünde duran kadınlar arasında bir kahkaha koptu. Küçük kız da gülüyordu ve onun incecik, çocuk gülüşü, diğer üçünün boğuk, ciyak ciyak gülüşüne karışıyordu. Avludaki tutuklulardan biri her ne yaptıysa pencereden bakanları böylesine etkilemişti.

"Şu uyuz köpeğin yaptığına bak," dedi kızıl saçlı kadın ve yağlı bedeninin her yanını sallayarak yüzünü parmaklıklara dayayıp, avaz avaz bağırmaya, ağza alınmayacak laflar söylemeye başladı.

"Bunun da suratı davul derisi! Neye gülüyorsa bu kadar!" dedi Korableva kızıl saçlıya doğru başını sallayıp. Sonra yine Maslova'ya döndü: "Çok mu verdiler?"

"Dört," dedi Maslova. Gözlerinden o kadar çok yaş akıyordu ki, bir tanesi sigaranın üstüne düştü.

Maslova sigarayı öfkeyle büküp yere attı ve başka bir tane aldı.

Hat bekçisi kadın, sigara içmediği halde izmariti yerden alıp bir yandan da konuşmasını sürdürerek düzeltmeye koyuldu.

"Gördün mü şekerim, sahiden de yapacaklarını yapmışlar. Canlarının istediğini yapıyorlar. Matveyevna salıverirler diyordu, bense hayır şekerim, içime doğuyor, kızı yiyip bitirecekler diyordum. Dediğim çıktı," dedi hat bekçisi kadın, kendi sesini dinlemekten keyif alarak.

Bu arada tutuklular avluyu bir uçtan öbür uca geçmişlerdi. Onlarla karşılıklı atışan kadınlar da pencereden uzaklaşıp Maslova'nın yanına geldiler. İlk yaklaşanlar, patlak göz-

lü yasak içki satıcısı kadınla küçük kızıydı.

Kadın, elindeki çorabı çabuk çabuk örmeye devam ederek Maslova'nın yanına otururken:

"Ne oldu, çok mu ceza verdiler?" diye sordu.

"Para olmayınca çok verirler tabii. Parası olsaydı da uyanık birini tutsaydı aklanırdı belki de," dedi Korableva. "Hani şu saçları darmadağınık, koca burunlu herif var ya, adamı suyun içinden bile kupkuru çıkarır alimallah. Keşke onu tutsaydı."

"Havalı" gelip yanlarına oturduktan sonra dişlerini çıkararak:

"Nasıl tutacaktı ki," dedi "adam bin rubleden aşağısına dönüp bakmıyor bile."

"Senin kaderin de buymuş demek," diye lafa karıştı kasten yangın çıkarmaktan hapis yatan yaşlı kadın. "Dile kolay, sen adamın oğlunun karısını zorla götür, kendisini bitler yerken beni de bu yaşımda buraya tık," diye yüzüncü kez kendi hikâyesini anlatmaya başlamıştı. "Anlaşılan, hapisten de yoksulluktan da kaçamıyorsun. Yoksulluktan olmasa bile hapse tıkılmaktan kurtuluş yok."

"Galiba hep böyle oluyor," dedi kaçak içki satan kadın. Sonra küçük kızın başına bakıp, elindeki örgüyü yanına koydu, bacaklarının arasındaki kızı kendine doğru çekti ve parmaklarının hızlı hareketleriyle başında bir şeyler aramaya koyuldu. "Niye içki satıyorsun diyorlar. İçki satmasam çocuklara nasıl bakacağım peki?" dedi alışkın olduğu işi yapmayı sürdürürken.

Kaçak içki satan kadının bu sözleri Maslova'nın aklına içkiyi getirmişti.

Arada bir içini çekerek, önlüğünün kollarıyla gözyaşlarını silerken:

"Birazcık votka olsaydı," dedi Korableva'ya.

"İçki mi istiyorsun? Parasını verdikten sonra neden olmasın?" dedi Korableva.

XXXII

Maslova kalaçların arasından paralarını çıkarttı ve Korableva'ya bir kâğıt para uzattı. Korableva parayı aldı, okuma yazma bilmediği halde inceledi, her şeyi bilen Havalı'ya paranın iki ruble elli beş kapik olduğunu doğrulattı ve votka şişesinin saklı olduğu hava bacasına doğru gitti. Ranza komşusu olmayan kadınlar, bunu görünce kendi yerlerine geçtiler. Bu arada Maslova saçlarındaki ve önlüğündeki tozları silkeledikten sonra ranzanın üstüne çıkmış, kalaç yemeye koyulmuştu.

Fedosya, dolakla üstü sarılmış teneke bir çaydanlıkla maşrapayı raftan alırken:

"Sana çay saklamıştım ama herhalde soğumuştur," dedi.

Çay iyice soğumuştu, çaydan çok teneke kokuyordu ama Maslova maşrapayı doldurup, ekmeğini yerken bir yandan da çay içmeye başladı.

"Finaşka al," diye bağırdı ve kalaçtan bir parça koparıp, gözlerini onun ağzına dikmiş bakmakta olan oğlana uzattı.

Bu arada Korableva votka şişesiyle bir maşrapa getirdi. Maslova, Korableva'yla Havalı'ya da içki ikram etti. Bu üç kadın tutuklu, paraları olduğu ve sahip oldukları şeyleri aralarında paylaştıkları için koğuşun aristokrasisini oluşturuyorlardı.

Maslova birkaç dakika sonra canlanmış, savcının taklidini yaparak mahkemeyi ve duruşma sırasında kendisini etki-

leyen şeyleri heyecanla anlatmaya koyulmuştu. Mahkemedekilerin kendisine açıkça zevk alarak baktıklarını, bunun için ikide bir tutuklu odasına girip çıktıklarını anlatıyordu.

"Refakatçi muhafız, 'Bunların hepsi seni görmeye geliyor,' diyor. Birisi, bilmem ne kâğıdı burada mı diye ya da başka bir şey için geliyor. Oysa bakıyorum kâğıt peşinde falan değil, gözleriyle beni yiyor," diyordu gülümseyerek ve sanki şaşırmış gibi başını sallıyordu. "Hepsi rol yapıyor."

"Evet öyledir," diye lafa karıştı hat bekçisi kadın ve hemen o anda şarkı söyler gibi bir konuşma döküldü ortaya. "Şekere konan sinekler gibi. Başka bir iş için görünmezler ortada ama buna gelince bitiverirler karşında. Böylelerini beslemeyeceksin..."

"Burada da aynı şey oldu," diye kadının sözünü kesti Maslova. "Burada da aynı duruma düştüm. Beni getirdiklerinde istasyondan buraya bir grup tutuklu geliyordu. Öyle bir sırnaştılar ki nasıl kurtulacağımı bilemedim. Allah razı olsun müdür yardımcısı kovaladı adamları. Hele biri öyle bir yapıştı ki zor kurtuldum elinden."

"Nasıl biriydi?" diye sordu Havalı.

"Esmer, bıyıklı biri."

"O olmalı."

"Kim?"

"O işte Şçeglov. Biraz önce geçti avludan."

"Kim bu Şçeglov?"

"Şçeglov'u bilmiyor! Şçeglov iki kez kürek cezasından kaçtı. Yakalamışlar ama yine kaçar. Gardiyanlar bile korkuyorlar ondan," dedi mahkûmlara not getirip götüren ve hapishanedeki her şeyden haberi olan Havalı. "Mutlaka kaçar yine."

"Kaçarsa kaçsın, bizi de yanında götürecek değil ya," dedi Korableva. Sonra Maslova'ya dönerek: "Dilekçe konusunda avukat ne dedi sen onu söyle en iyisi. Hemen dilekçe vermek gerekiyor muymuş?" diye devam etti.

Maslova hiçbir şey bilmediğini söyledi.

Bu sırada kızıl saçlı kadın, çillerle kaplı iki elini karmakarışık, gür saçlarının arasına sokup, tırnaklarıyla kafasını hart hart kaşıyarak votka içen aristokratların yanına geldi.

"Ben sana hepsini anlatayım Katerina," diye söze başladı. "En evvela mahkemeden hoşnut olmadığını yazmalısın, sonra da savcıya dilekçe verirsin."

"Sana ne?" diye öfkeli kalın sesiyle kızıl saçlıya döndü Korableva. "Şarabın kokusunu aldın da geldin. Boşuna çeneni yorma. Sen söylemesen de herkes ne yapacağını bilir, kimsenin sana ihtiyacı yok."

"Seninle mi konuşuyorum, sen ne karışıyorsun?"

"Canın votka istedi, ondan yanaşıyorsun."

Her zaman elindeki avucundaki her şeyi herkese dağıtan Maslova:

"Bırak canım, ona da ver," dedi.

"Ona öyle bir şey vereceğim ki..."

"Hadi ver bakalım!" dedi kızıl saçlı, Korableva'ya doğru ilerleyerek. "Senden korkmuyorum."

"Yüzsüz karı!

"Sensin!"

"Pişmiş işkembe!

"Ben mi işkembeyim? Kürek mahkûmu, katil!" diye bağırdı kızıl saçlı kadın.

"Defol diyorum sana," dedi Korableva suratını asarak.

Fakat kızıl saçlı daha da yaklaştı ve Korableva onu açık, yağlı göğsünden itti. Kızıl saçlı sanki bunu bekliyordu, bir anda bir eliyle Korableva'nın saçlarına yapıştı, öbürüyle de yüzüne vurmak istedi ama Korableva onun elini yakaladı. Maslova ve Havalı, kızıl saçlıyı kollarından tutup ayırmaya çalıştılarsa da kızıl saçlının, Korableva'nın saç örgüsüne sımsıkı yapışmış olan eli bir türlü gevşemiyordu. Korableva'nın saçını bir an bıraktı ama bunu sadece saçları eline dolamak için yapmıştı. Başı bükük durumdaki Korableva bir eliyle kı-

zıl saçlının vücuduna vuruyor, dişleriyle de kadının elini ısırmaya çalışıyordu. Kadınlar, kavga edenlerin çevresinde toplanmışlardı, onları ayırmaya çalışıyorlar, bağırıyorlardı. Veremli kadın bile yanlarına gelmişti, bir yandan öksürüyor bir yandan kavga eden kadınları seyrediyordu. Çocuklar birbirlerine sokulmuş ağlıyorlardı. Gürültü üzerine kadın gardiyan, erkek gardiyanı da alıp geldi. Kavgacıları ayırdılar, Korableva bir yandan saç örgüsünü açıp saçlarının arasından kopanları toplayıp atarken, kızıl saçlı kadın ise adamakıllı yırtılmış gömleğini sarı göğsünün üstünde tutarken bir yandan da bağırıp çağırıyorlar, açıklama yapıyorlar, birbirlerini şikâyet ediyorlardı.

"Bütün bunların votka yüzünden olduğunu biliyorum; yarın müdüre söyleyeceğim, o size gününüzü gösterir. Kokusunu alıyorum," dedi kadın gardiyan. "Bana bakın, hepsini kaldırın ortadan, yoksa kötü olur, sizinle uğraşacak zamanım yok. Yerlerinize gidin, çenenizi de kapatın."

Ancak uzunca bir süre çenelerini kapatmadılar. Kadınlar olayın nasıl başladığını, kimin suçlu olduğunu anlatarak uzun bir zaman daha sövüp saydılar. Sonunda gardiyanların ikisi de gitti ve kadınlar sakinleşip yataklarına giderek yattılar. Yaşlı kadın ise ikonanın önünde dikilip dua etmeye koyuldu.

Kızıl saçlı kadın, ranzaların öbür ucundan her bir sözcüğün yanına tuhaf derecede ince küfürler katarak kısık sesiyle birden:

"İki kürek mahkûmu bir oldular," diye konuşmaya başladı.

"Bana bak, daha aklın başına gelmedi mi senin," diye anında yanıtladı Korableva aynı küfürleri ekleyerek. Sonra ikisi de sustular.

"Tutmasalardı beni gözlerini oyardım senin..." dedi bu kez kızıl saçlı. Korableva'dan da benzer bir yanıt alması için çok beklemesi gerekmedi.

Tekrar biraz daha uzunca bir sessizlik ve tekrar küfürleşmeler. Aralar gitgide uzadı ve sonunda ortalık tümüyle sessizleşti.

Herkes yatmıştı, bazıları horlamaya başlamıştı. Yalnız her zaman uzun uzun dua eden yaşlı kadın hâlâ ikonanın önünde eğilip duruyordu, kilise hademesinin kızı ise kadın gardiyan dışarı çıkar çıkmaz kalkmış, koğuşta tekrar bir ileri bir geri yürümeye başlamıştı.

Maslova uyumuyor, hep bir kürek mahkûmu olduğunu düşünüyordu. Şimdiye kadar iki kez kürek mahkûmu demişlerdi kendisine. Birincisinde Boçkova demişti, ikincisinde kızıl saçlı. Bu düşünceye alışamıyordu. Ona arkası dönük olarak yatan Korableva döndü.

"Aklıma bile getirmemiştim," dedi sessizce Maslova. "Başkaları neler neler yapıyorlar da hiçbir şey olmuyor, benimse bir hiç için başıma kim bilir neler gelecek."

"Sıkma canını kızım. Sibirya'da yaşayanlar da insan. Sen orada da yok olup gitmezsin," diye onu teselli ediyordu Korableva.

"Yok olmayacağını biliyorum ama yine de canım sıkılıyor, zoruma gidiyor. Kaderim böyle olmamalıydı, güzel yaşamaya ne kadar alışmıştım."

"Tanrı'ya karşı gelemezsin," dedi Korableva derin bir soluk alarak, "ona karşı gelemezsin."

"Biliyorum teyzeciğim, ama yine de çok zor."

Sustular.

Korableva, Maslova'nın dikkatini öbür uçtaki ranzalar tarafından gelen garip seslere çekerek:

"İşitiyor musun? Pasaklı karı bu," dedi.

Bu sesler, kızıl saçlı kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklarıydı. Kızıl saçlı biraz önce kendisine küfrettikleri, dövdükleri ve o kadar istediği halde votka vermedikleri için ağlıyordu. Bütün hayatı boyunca küfürden, alaydan, aşağılanma ve dayaktan başka bir şey görmediği için ağlıyordu. İlk aşkı,

fabrika işçisi Fedya Molodyonkov'u anımsayıp teselli bulmak istedi ama bu aşkı anımsayınca, nasıl sonuçlandığını da anımsadı. Bu aşk, Molodyonkov'un sarhoşken şaka olsun diye kadının en hassas yerine zaç yağı sürmesi ve sonra onun acıdan kıvranışını arkadaşlarıyla birlikte kahkahalar atarak seyretmesiyle sona ermişti. Bunu anımsayarak kendisine acımış ve hiç kimsenin duymadığını sanarak ağlamaya başlamıştı, çocuklar gibi, inleye inleye, burnunu çeke çeke, tuzlu gözyaşlarını yuta yuta ağlıyordu.

"Yazık kadıncağıza," dedi Maslova.

"Yazık, biliyorum ama o da bulaşmasaydı."

XXXIII

Ertesi gün uyandığında Nehlüdov'un ilk hissettiği şey, başına bir iş gelmiş olduğunu idrak etmiş olmasıydı ve hatta başına gelen şeyi anımsamadan önce bunun önemli ve iyi bir şey olduğunu da artık biliyordu. "Katyuşa, mahkeme." Evet yalanlara son vermek ve gerçeği söylemek gerekiyordu. Ve şaşırtıcı bir rastlantıyla, yöneticinin karısı Marya Vasilyevna'dan uzun zamandır beklediği, şu sırada kendisi için çok gerekli olan mektup da bu sabah gelmişti sonunda. Marya Vasilyevna, onu tamamen özgür bırakıyor, gelecekteki evliliğinde mutluluklar diliyordu.

"Evlilik ya!" dedi alay ederek. "Şu anda ne kadar uzağım bundan!"

Bir gün önce kadının kocasına her şeyi söylemek, adamın önünde kabahatini itiraf etmek ve her şeyi yapmaya hazır olduğunu ifade etmek niyetinde olduğunu anımsadı. Ama bu sabah bunu yapmak dünkü kadar kolay görünmedi. "Hem sonra adam bir şey bilmediğine göre durup dururken onu neden mutsuz etmeli? Soracak olursa söylerim. Ama gidip söylemenin ne yararı olur? Hayır, buna gerek yok."

Bu sabah Missi'ye bütün gerçeği söylemek de aynı şekilde zor göründü. Bu konuyu açması olanaksızdı, onur kırıcı bir şey olurdu kız için. Günlük yaşamın pek çok ilişkilerinde olduğu gibi bu konuda da kaçınılmaz olarak bir şeyler üstü

kapalı kalacaktı. Bu sabah tek bir şeye karar verdi: Onlara, yani Korçaginler'e gitmeyecek, soracak olurlarsa da gerçeği anlatacaktı.

Ama Katyuşa'yla ilişkilerinde konuşulmadık hiçbir şey kalmamalıydı.

"Hapishaneye gideceğim ve beni bağışlamasını isteyeceğim. Ve eğer gerekirse, evet eğer gerekirse onunla evleneceğim," diye geçirdi aklından.

Ahlaki bir görevi yerine getirmek için her şeyi feda etmek ve Katyuşa'yla evlenmek düşüncesi bu sabah onu özellikle duygulandırıyordu.

Uzun zamandır günü böylesi bir enerjiyle karşılamamıştı. Odasına giren Agrafena Petrovna'ya, kendisinden hiç beklemediği bir kararlılıkla artık bu daireye ve onun hizmetlerine gereksinimi olmadığını söyledi. Bu büyük ve pahalı daireyi evlendiğinde oturmak için elinde tutması sessiz bir anlaşmayla kararlaştırılmıştı. Şu durumda dairenin kiraya verilmesi çok önemliydi. Agrafena Petrovna ona hayretle baktı.

"Bana gösterdiğiniz özen için size çok minnettarım Agrafena Petrovna, ama bu kadar büyük bir daireye ve hizmetçiye artık ihtiyacım yok. Eğer bana yardım etmek isterseniz, lütfen eşyalarla ilgilenin ve şimdilik onları annemin zamanında yaptığınız gibi toplayın. Nataşa geldiğinde ne yapacağına karar verir. (Nataşa, Nehlüdov'un kız kardeşiydi.)

Agrafena Petrovna kafasını salladı.

"Nasıl toplarız eşyaları? Hepsi de gerekli," dedi.

Nehlüdov, kadının başını sallayarak söylemek istediği şeye karşılık olarak:

"Hayır, gerekli değil Agrafena Petrovna, yani galiba gerekli olmayacak," dedi. "Korney'e de maaşını iki ay erken vereceğimi ama ona ihtiyacım kalmadığını söyleyin lütfen."

"Boş yere böyle davranıyorsunuz Dmitriy İvanoviç," dedi Agrafena Petrovna. "Tamam yurtdışına gideceksiniz ama ev her zaman lazım olur insana."

"Yanılıyorsunuz Agrafena Petrovna. Yurtdışına gitmiyorum, gidersem bambaşka bir yere gideceğim."

Nehlüdov birden kıpkırmızı oldu.

"Evet ona söylemeliyim," diye geçirdi içinden, "söylenmeyecek bir şey değil, her şeyi herkese anlatmak gerek."

"Dün başıma çok garip ve önemli bir şey geldi. Halam Marya İvanovna'nın yanındaki Katyuşa'yı anımsar mısınız?"

"Nasıl anımsamam, dikiş dikmeyi ben öğretmiştim ona."

"Katyuşa dün bir mahkemede yargılandı, ben de orada jüri üyesiydim."

"Aman Tanrım, vah vah, çok yazık!" dedi Agrafena Petrovna. "Suçu neymiş?"

"Suçu cinayet, ama her şeyin asıl suçlusu benim."

"Siz ne yapmış olabilirsiniz ki? Çok tuhaf şeyler söylüyorsunuz," dedi Agrafena Petrovna ve yaşlı gözlerinde oynak kıvılcımlar parladı.

Yaşlı kadın Katyuşa'nın başına gelenleri biliyordu.

"Evet, hepsinin nedeni benim. Bütün planlarımı değiştiren de işte bu."

"Bununla ilgili sizin açınızdan ne değişiklik olabilir ki?" dedi Agrafena Petrovna gülümsemesini tutarak.

"Bu yola düşmesine ben neden olduğuma göre ona yardım etmek için elimden gelen her şeyi yapmalıyım."

Agrafena Petrovna sert ve ciddi bir ifadeyle:

"Bu iyi niyetinizi gösteriyor, yalnız bu konuda sizin bir suçunuz yok ki. Herkesin başına gelir, eğer akıllıca davranılırsa her şey yoluna girer ve unutulur gider, hayat devam eder," dedi. "Kendinizi suçlayacak bir şey yok ortada. O kızın yoldan çıktığını eskiden beri duyardım. Bu durumda kabahat kimde bilmiyorum."

"Ben suçluyum. Bu yüzden de hatamı düzeltmek istiyorum."

"İyi ama düzeltmek zor artık."

"Bu benim meselem. Ama eğer siz kendinizi düşünüyorsanız, o zaman annemin istediği gibi..."

"Kendimi düşünmüyorum. Rahmetlinin bana o kadar çok iyiliği dokundu ki hiçbir şey istemem. Lizanka yanına çağırıyor beni (bu, Agrafena Petrovna'nın evli yeğeniydi), burada gerekli değilsem onun yanına giderim. Yalnız siz boşu boşuna üstünüze alıyorsunuz bunu, herkesin başından geçer böyle şeyler."

"Ama ben öyle düşünmüyorum. Yine de sizden rica ediyorum, evi kiraya verme ve eşyaları toplama işinde bana yardım edin. Hem bana kızmayın. Her şey için size çok teşekkür ederim."

Şaşırtıcı bir durum: Nehlüdov, kendisinin kötü ve iğrenç biri olduğunu anladığı andan itibaren başkaları ona iğrenç gelmiyordu artık; tersine Agrafena Petrovna'ya da, Korney'e de sevgi ve saygı duyuyordu. Korney'e de itirafta bulunmak istedi ama Korney'in görünüşü o kadar saygılıydı ki bunu yapmaya cesaret edemedi.

Aynı sokaklardan, aynı arabayla mahkemeye gittiği yol boyunca Nehlüdov kendisine şaşıp durdu, öyle ki artık kendisini bambaşka biri gibi hissediyordu.

Daha dün o kadar yakın görünen Missi'yle evliliğin artık tümüyle olanaksız olduğunu düşünüyordu. Dün kendi durumunu o kadar iyi anlıyordu ki, kızın kendisiyle evlenmekten mutlu olacağından kuşkusu yoktu; şimdi ise kendisini bırakın Missi'yle evlenmeye, onun yakınında olmaya bile layık görmediğini hissediyordu. "Nasıl biri olduğumu bilseydi asla kabul etmezdi beni. Bense o beyefendiyle cilveleşiyor diye nasıl da kınamıştım onu. Yo hayır, benimle evlenmiş olsa dahi öbürünün burada, hapiste olduğunu ve yarın, öbür gün kürek cezasını çekmeye gideceğini bile bile mutlu olmak bir yana, huzurlu bile olamazdım. Mahvettiğim kadın cezasını çekmeye gidecek, bense burada genç karımla birlikte kutla-

maları kabul edecek, ziyaretlere gideceğim. Ya da rezil bir şekilde karısıyla aldattığım yöneticiyle birlikte okulların denetimine dair bir kararın lehindeki ve aleyhindeki oyları sayacağım veya buna benzer şeyler yapacağım, sonra da adamın karısına randevu vereceğim (ne iğrenç!); ya da boş işlerle uğraşmamam gerektiği ve bunu şimdi yapamayacağım için asla bitmeyeceği besbelli olan tablomu yapmayı sürdüreceğim," diyordu kendi kendisine ve bir yandan da içinde hissettiği bu değişikliğe seviniyordu.

"Şimdi ilk iş olarak avukatı görmeli ve onun kararını öğrenmeli, sonra da... sonra da hapishaneye gidip onu, dünkü tutuklu kadını görmeli ve ona her şeyi anlatmalı."

Sonra Katyuşa'yı nasıl göreceğini, ona her şeyi nasıl anlatacağını, suçunu nasıl itiraf edeceğini, hatasını düzeltmek için her şeyi yapacağını, hatta onunla evlenebileceğini nasıl açıklayacağını hayalinde canlandırdığında büyük bir heyecana kapıldı ve gözlerinde yaşlar belirdi.

XXXIV

Nehlüdov, mahkeme binasından içeri girdikten sonra koridorda dünkü mübaşire rastlayınca hüküm giymiş tutukluların nerede tutulduğunu, onlarla görüşmek için kimden izin alınması gerektiğini sordu. Mübaşir, tutukluların farklı yerlerde tutulduklarını ve kararın ilanından önce görüşme izninin kesin olarak savcıdan çıktığını söyledi.

"Duruşmadan sonra size bilgi veririm, savcının yanına da götürürüm. Savcı şu anda yok zaten. Duruşmadan sonra. Şimdi mahkemeye buyurun. Başlamak üzere."

Nehlüdov, bugün kendisine çok zavallı görünen mübaşire, nezaketinden dolayı teşekkür edip jüri üyeleri odasına gitti.

Odaya girdiği sırada jüri üyeleri mahkeme salonuna geçmek üzere odadan çıkıyorlardı. Tüccar yine neşeliydi, dünkü gibi kafayı çekmişti ve Nehlüdov'u eski bir dost gibi karşıladı. Pyotr Gerasimoviç de senlibenliliği ve kahkahalarıyla Nehlüdov'da hiçbir olumsuz duygu uyandırmıyordu bugün.

Nehlüdov, bütün jüri üyelerine dün yargıladıkları kadınla arasındaki ilişkiyi söylemek istedi. "Aslında dün mahkeme sırasında ayağa kalkıp, herkesin içinde suçumu açıklamam gerekirdi," diye geçirdi aklından. Fakat jüri üyeleriyle birlikte mahkeme salonuna girdiği ve dünkü süreç başladığı anda, –yani yine "mahkeme başlıyor" uyarısı, yüksek yaka-

lı üç mahkeme üyesinin yine basamaklı yere çıkmaları, yine sessizlik, jüri üyelerinin yüksek arkalıklı sandalyelere oturmaları, jandarmalar, portre, rahip– öyle hissediyordu ki bunu yapmak ne kadar gerekli olursa olsun dün de bu tören havasını bozamazdı.

Mahkeme hazırlıkları, jüri üyelerinin yemin etmeleri ve başkanın jüri üyelerine seslenen konuşması dışında dünkü hazırlıklarla aynıydı.

Bugünkü davanın konusu kapı kırılmak suretiyle yapılmış bir hırsızlık olayıydı. Kılıçlarını kınlarından çıkartmış iki jandarma tarafından muhafaza altında tutulan sanık, gri mahpus önlüklü, gri soluk yüzlü, zayıf, dar omuzlu, yirmi yaşında bir delikanlıydı. Sanık sırasında tek başına oturuyor ve içeri girenlere yan yan bakıyordu. Delikanlı, arkadaşıyla birlikte bir ambarın kilidini kırıp buradan üç ruble altmış yedi kapik değerindeki eski yollukları çalmakla suçlanıyordu. İddianameden anlaşıldığına göre, polis memuru, delikanlıyı tam yolluklar omzunda arkadaşıyla birlikte giderken durdurmuştu. Delikanlı ve arkadaşı suçlarını hemen itiraf etmişler, her ikisi de hapse atılmışlardı. Delikanlının arkadaşı olan çilingir, hapishanede ölmüştü ve delikanlı tek başına yargılanıyordu. Eski yolluklar maddi kanıtlar masasının üzerinde duruyordu.

Dava, bütün kanıtlar, tanıklar, tanıkların yeminleri, ifadelerin alınması, bilirkişiler, çapraz sorularla aynen dünkü gibi görülüyordu. Tanık polis memuru, mahkeme başkanının, savcının, avukatın sorularına karşılık cansız bir şekilde "Aynen öyle, efendim," – "Bilemem," sonra yine "Aynen öyle," diye kısa yanıtlar veriyordu. Ancak adamın sıkı disiplin altında bulunmaktan kaynaklanan sersemliğine ve makine gibi hareket etmesine karşın delikanlıya acıdığı belliydi ve onu nasıl yakaladığını isteksiz isteksiz anlatıyordu.

Diğer tanık, evin ve yollukların sahibi olan mağdur ihtiyar adamdı. Kindar birine benziyordu. Bu yollukların ona ait olup olmadığını sorduklarında bunların kendisine ait ol-

duğunu çok gönülsüz bir şekilde kabul etti: Savcı yardımcısı ona bu yollukları ne amaçla kullanmak niyetinde olduğunu, kendisine çok gerekli olup olmadıklarını sorduğunda sinirlenip şöyle dedi:

"Kahrolası yolluklar, bana hiç lazım değiller. Bu yolluklar yüzünden bu kadar canımın sıkılacağını bilseydim aramak şöyle dursun, bu kadar sorgu sual etmesinler diye üste para bile verirdim. Gelirken arabaya nerdeyse beş ruble ödedim. Üstelik hastayım. Hem fıtığım hem de romatizmam var."

Tanıklar böyle konuştular, sanık da suçunu itiraf etti. Yakalanmış bir hayvan gibi boş gözlerle etrafa bakıyor, kesik kesik bir sesle olan biteni anlatıyordu.

Mesele çok açıktı ama savcı yardımcısı, omuzlarını kaldırarak aynen bir gün önceki gibi uyanık suçluyu tongaya bastıracak ince sorular soruyordu.

Konuşmasında, hırsızlığın meskûn mahalde ve kapı kırılmak suretiyle meydana geldiğini, bu yüzden de delikanlının en ağır cezaya çarptırılması gerektiğini söyledi.

Mahkemece atanmış olan avukat ise, hırsızlığın meskûn mahalde olmadığını, bu nedenle suçu reddetmek olanaksız olsa da suçlunun toplum için henüz öyle savcı yardımcısının ileri sürdüğü kadar tehlike arz etmediğini söyledi.

Mahkeme başkanı aynen dünkü gibi kendisinin tarafsız ve adil olduğunu belirterek jüri üyelerine bildikleri ve bilemedikleri şeyleri ayrıntılı olarak anlattı. Aynen bir gün önceki gibi aralar verildi, aynı şekilde sigaralar içildi, mübaşir yine aynı şekilde, "Mahkeme başlıyor," diye bağırdı ve yine iki jandarma kınından çıkarılmış kılıçlarıyla suçluya gözdağı vererek ve uyumamaya çalışarak aynı dünkü gibi oturdu.

Delikanlının, babası tarafından daha çocukken bir tütün fabrikasına çırak olarak verildiği ve orada beş yıl kaldığı dava görülürken anlaşılmıştı. O yıl patronla işçiler arasında meydana gelen bir tatsızlıktan sonra patron tarafından işine

son verilmiş ve yersiz yurtsuz kalınca kentte boş boş dolaşmış, cebindeki son paraları da içkiye vermişti. Bir meyhanede kendisi gibi biriyle, ondan daha önce işsiz kalmış, aşırı derecede içki içen çilingirle tanışmış ve bu ikisi bir gece sarhoşken kilidi kırmışlar, ellerine ilk gelen şeyi almışlar, sonra da yakalanmışlardı. Her şeyi itiraf etmişlerdi. Hapse atılmışlardı ve çilingir, mahkemeyi beklerken ölmüştü. Delikanlıyı ise toplumun korunması gereken tehlikeli bir yaratık olarak işte şimdi yargılıyorlardı.

"Tıpkı dünkü suçlu kadar tehlikeli bir yaratık," diye düşündü Nehlüdov, önünde olup bitenleri izlerken. "Onlar tehlikeli de bizler tehlikeli değil miyiz?.. Ben çapkının, ahlaksızın, yalancının biriyim ve benim nasıl biri olduğumu bildikleri halde benden nefret etmedikleri gibi, üstelik saygı gösterenlerin hepsi de öyle değil mi? Ancak bu çocuk bu salonda bulunan tüm insanlar içinde toplum açısından en tehlikelisi bile olsa yakalandığında akıllıca davranıp ne yapmak gerekirdi?

Aslında bu çocuğun o kadar kötü biri değil, herkesin de gördüğü gibi, sıradan bir insan olduğu ve sırf bu tür insanları yaratan koşullar içinde bulunduğundan bu hale geldiği besbellidir. Bunun gibi çocukların olmaması için bu talihsiz yaratıkların oluştuğu koşulları ortadan kaldırmaya çalışmak gerektiği de apaçık ortadadır.

Peki biz ne yapıyoruz? Daha binlercesinin yakalanmadığını bildiğimiz halde, böyle rastlantıyla elimize düşmüş bir çocukla yetiniyoruz ve onu hapishaneye, tam bir tembelliğin hüküm sürdüğü ya da en sağlıksız ve anlamsız işlerin yapıldığı koşullara, kendisi gibi laçkalaşmış ve hayatta yolunu şaşırmış insanların arasına koyuyoruz, sonra da cezasını çekmesi için Moskova ilinden İrkutsk iline en ahlaksız insanların arasına sürüyoruz.

Bu tip insanların içinde doğdukları koşulları ortadan kaldırmak için bir şey yapmak şöyle dursun, bunları yaratan

kurumları teşvik ediyoruz üstelik. Bunların hangi kurumlar olduğu bellidir: Fabrikalar, imalathaneler, atölyeler, meyhaneler, genelevler. Ve biz bu kurumları ortadan kaldırmadığımız gibi, gerekli sayarak özendiriyor, çekidüzen veriyoruz.

Bir tane değil, milyonlarca insanı bu şekilde yetiştiriyoruz ve sonra bir tanesini yakalayıp bir iş yaptığımızı, kendimizi koruduğumuzu ve onu Moskova'dan İrkutsk iline gönderdiğimiz zaman artık bizden beklenen bir şey kalmadığını sanıyoruz." Nehlüdov albayın yanındaki sandalyesinde, avukatın, savcının ve mahkeme başkanının seslerindeki farklı tonlamaları dinlerken ve onların kendinden emin el kol hareketlerine bakarken alışılmamış bir canlılık ve açıklıkla kafasından bunları geçiriyordu. "Üstelik bütün bu yapmacıklık ne kadar büyük çabalara mal oluyor," diye düşüncelerini sürdürüyordu Nehlüdov. Bu koca salona, portrelere, lambalara, koltuklara, üniformalara, kalın duvarlara, pencerelere bakarken binanın ne kadar büyük olduğunu, kurumun kendisinin ise daha da büyük olduğunu, bütün bu memur, kâtip, muhafız, odacı ordusunu, sadece burada değil, bütün Rusya'da hiç kimseye hiçbir yararı olmayan bu komedi karşılığında maaş alan bunca insanı geçiriyordu aklından. "Artık insan olarak değil, yalnızca huzurumuzu ve rahatımızı sağlamak için gerekli eller ve bedenler olarak gördüğümüz kenara itilmiş bu yaratıklara, bu komediye harcadıklarımızın yüzde birini olsun harcamış olsaydık keşke." Nehlüdov, çocuğun ürkek suratına bakarak düşüncelerini sürdürüyordu: "Yoksulluk yüzünden köyden kente daha yeni gönderildiğinde, ona acıyan, yardım eli uzatan biri çıkabilirdi karşısına; ya da kentte yaşadığı sırada, fabrikada on iki saat çalıştıktan sonra aklını çelen, kendinden büyük arkadaşlarıyla birlikte meyhaneye gittiğinde, 'Gitme Vanya, yaptığın iyi bir şey değil,' diyen biri çıkabilirdi ve çocuk meyhaneye gitmez, aylak aylak dolaşmaz, kötü bir şey yapmazdı.

Fakat okulda olması gereken yaşlarda kentte bir vahşi hayvan yavrusu gibi yaşadığı, bitlenmesin diye kafasının kazındığı, ustaların siparişleri için oraya buraya koşturduğu yıllar boyunca ona acıyan tek bir Tanrı kulu çıkmadı; tam tersine kentte yaşamaya başladıktan sonra ustalarından ve arkadaşlarından duyduğuna göre, yalan söyleyen, içki içen, küfreden, dayak atan, kendini uçarı bir hayata kaptıranlar babayiğit sayılıyordu.

O, kötü çalışma koşulları, içki, sefahat yüzünden sağlığı bozulmuş, sersemlemiş ve rüyada gibi amaçsızca kentin sokaklarında dolaştığı ve ne olduğunu anlamadan bir ambara girip burada hiç kimsenin işine yaramayacak yollukları aldığı sırada bizler, bütün hali vakti yerinde, varsıl, okumuş insanlar, bu çocuğu bu duruma düşüren nedenleri ortadan kaldırmak için çaba harcayacağımıza sorunu bu çocuğu cezalandırarak çözümlemek isteğindeyiz.

Korkunç bir şey! Burada acımasızlığın mı, yoksa saçmalığın mı daha ağır bastığını bilemiyorsun. Ama galiba her ikisi de en son basamağına ulaşmış bulunuyor."

Nehlüdov, artık önünde neler olup bittiğine kulak vermeksizin sadece bunları düşünüyordu. Aklına gelen bu düşüncelerden kendisi de ürperiyordu. Önceden bunu nasıl olup da hem kendisinin hem de başkalarının göremediğine şaşırıyordu.

XXXV

İlk ara verilir verilmez Nehlüdov ayağa kalktı ve bir daha mahkeme salonuna geri dönmemek niyetiyle koridora çıktı. Ona istediklerini yapabilirlerdi ama bu korkunç ve çirkin saçmalığa daha fazla katılamayacaktı.

Nehlüdov, savcının odasını öğrenip oraya gitti. Odacı, savcı beyin çok meşgul olduğunu söyleyerek içeri bırakmak istemedi. Fakat Nehlüdov onu dinlemeyerek içeri girdi ve karşısına çıkan bir memurdan kendisinin jüri üyesi olduğunu ve çok önemli bir konuda görüşmesi gerektiğini savcıya haber vermesini rica etti. Prens unvanı ve iyi giyimi Nehlüdov'a yardımcı olmuştu. Memur, savcıya haber verdi ve Nehlüdov'u içeri bıraktılar. Savcı onu ayakta ve kendisiyle görüşmek için takındığı ısrarcı tavırdan duyduğu belirgin bir hoşnutsuzlukla karşıladı.

"Ne istemiştiniz?" diye sert bir ifadeyle sordu savcı.

Nehlüdov, kızararak ve yaşamını kesinlikle etkileyecek bir adım attığını hissederek hızlı ve kararlı bir biçimde:

"Ben jüri üyesiyim, soyadım Nehlüdov, sanık Maslova'yı görmem gerekiyor," dedi.

Savcı, kısa kır saçlı, parlak gözleri fıldır fıldır, çıkık alt çenesinde kırpık, gür bir sakalı olan kısa boylu, esmer bir adamdı.

"Maslova mı? Nasıl bilmem. Adam zehirlemekle suçlanmıştı," dedi savcı sakince. "Onu ne için görecektiniz?" Son-

ra havayı yumuşatmak istercesine ekledi: "Nedenini bilmeden size izin veremem de."

"Benim için çok önemli bir konuda görüşmem gerekiyor," dedi Nehlüdov kızararak.

"Peki efendim," dedi savcı ve gözlerini yukarı kaldırıp Nehlüdov'a dikkatle baktı. "Davası görülmüş müydü, yoksa görülecek mi?"

"Dün yargılandı ve son derece yanlış bir kararla dört yıl kürek cezasına çarptırıldı. Oysa hiçbir suçu yok."

Savcı, Maslova'nın suçsuzluğuyla ilgili olarak Nehlüdov'un yaptığı açıklamayı hiç dikkate almaksızın:

"Peki efendim. Daha dün hakkında karar verildiyse," dedi, "kararın kesin olarak ilanından önce tutuklular hapishanesinde kalması gerekir. Orada da ancak belirli günlerde görüşmeye izin verilir. Size bu hapishaneye başvurmanızı öneririm."

Nehlüdov alt çenesi titreyerek ve karar anının yaklaştığını hissederek:

"Fakat en kısa zamanda görmem gerekiyor onu," dedi.

Savcı endişeyle kaşlarını kaldırarak:

"Peki, neden görmeniz gerekiyor?" diye sordu.

"Suçsuz olduğu halde kürek cezasına çarptırıldığı için. Oysa tek suçlu benim," dedi Nehlüdov. Sesi titriyordu, ayrıca da gereksiz bir şey söylediği hissine kapılmıştı.

"Nasıl olur?" diye sordu savcı.

"Çünkü onu iğfal ettim ve şimdi içinde bulunduğu duruma düşürdüm. Bu durumda olmasaydı böyle bir suçlamaya da uğramazdı."

"Bunun görüşmeyle bağlantısını yine de göremiyorum."

"Bağlantısı şu: Peşinden gitmek ve... ve onunla evlenmek istiyorum," dedi Nehlüdov. Bu konudan söz etmeye başladığında hep olduğu gibi gözlerinde yaşlar belirmişti.

"Ya demek öyle!" dedi savcı. "Gerçekten de çok ender görülen bir durum bu. Siz, Krasnoperskiy bölge yöneticile-

rindensiniz galiba?" diye sordu savcı. Şu anda bu garip kararını açıklamış olan Nehlüdov'la ilgili olarak eskiden duyduklarını anımsamış gibiydi.

Nehlüdov kıpkırmızı kesilerek, öfke içinde:

"Özür dilerim, bunun benim ricamla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum," diye karşılık verdi.

Savcı belli belirsiz gülümseyerek ve en ufak bir şaşkınlık belirtisi göstermeksizin:

"Elbette yok, fakat isteğiniz pek sıradan bir istek değil ve dolayısıyla alışılmış usullerin dışına çıkıyor..." dedi.

"Peki, izin alabilir miyim?"

"İzin mi? Evet, şimdi size bir izin kâğıdı yazarım. Buyurun oturun."

Savcı masaya gidip yerine oturdu ve yazmaya başladı.

"Lütfen oturun."

Nehlüdov ayakta durmaya devam ediyordu.

Savcı izin belgesini yazdıktan sonra merakla yüzüne bakarak kâğıdı Nehlüdov'a uzattı.

"Bu arada jüri üyesi olarak artık duruşmaya katılamayacağımı da söylemek zorundayım," dedi Nehlüdov.

"Bildiğiniz gibi, mahkemeye geçerli nedenler bildirmeniz gerekiyor."

"Her türlü mahkemeyi sadece yararsız değil, aynı zamanda da ahlaksız saymam geçerli bir neden sayılır herhalde."

"Peki efendim," dedi savcı dudağından eksik olmayan belli belirsiz gülümsemeyle. Bu gülümsemeyle sanki bu türden açıklamaları daha önce de duyduğunu ve bunların kendisini eğlendirdiğini göstermek istiyordu. "Peki efendim, fakat bir savcı olarak sizinle aynı görüşte olamayacağımı anlayışla karşılarsınız herhalde. Bu yüzden bunu bir dilekçeyle mahkemeye bildirmenizi öğütlerim, mahkeme dilekçenizi inceleyip nedenlerinizin geçerli olup olmadığına karar verip, geçerli bulmazsa size ceza verebilir. Mahkemeye başvurunuz."

"Ben söyleyeceğimi söyledim, başka bir yere de gitmeyeceğim," dedi Nehlüdov öfkeyle.

Savcı, bu garip ziyaretçiden bir an önce kurtulmak isteğiyle başını eğerek:

"Güle güle," dedi.

Nehlüdov çıktıktan sonra savcının odasına giren mahkeme üyesi:

"Kimdi o yanınızdaki?" diye sordu.

"Krasnoperskiy kazasından biri, yerel meclisten tanırsınız, Nehlüdov, birtakım garip açıklamalar yaptı. Düşünebiliyor musunuz, jüri üyesiymiş ve dediğine göre, vaktiyle iğfal ettiği bir kız da sanıklar arasındaymış ve kürek cezasına çarptırılmış. Şimdi bu kadınla evlenmek istiyor."

"E, olamaz mı?"

"Bana öyle söyledi... garip bir heyecan içindeydi."

"Günümüzün gençlerinde normal olmayan bir şey var."

"O kadar genç biri de değil."

"Şu sizin ünlü İvaşenkov canımdan bezdirdi azizim. İnsanın sabrını tüketiyor, konuşuyor da konuşuyor."

"Öylelerini durdurmak gerekir, yoksa gerçek birer engelleyici olurlar..."

XXXVI

Nehlüdov, savcının yanından doğruca tutuklular hapishanesine gitti. Ancak burada Maslova adında birinin olmadığı anlaşıldı ve hapishane müdürü, Nehlüdov'a aradığı kişinin eski cezaevinde olabileceğini söyledi. Nehlüdov oraya gitti.

Yekaterina Maslova gerçekten de oradaydı. Savcı, bundan altı ay kadar önce jandarma tarafından son derece geniş çapta bir siyasi dava açıldığını ve tutuklular hapishanesinin üniversite öğrencileriyle, doktorlarla, işçilerle, yüksekokul öğrencisi kızlarla, hemşirelerle tıka basa dolu olduğunu unutmuştu.

İki hapishanenin arasındaki mesafe çok fazlaydı. Nehlüdov eski hapishaneye ancak akşama doğru ulaşabildi. Çok büyük, iç karartıcı binanın kapısına yaklaşmak istedi ama nöbetçi yaklaştırmadı, ancak zili çalabildi. Zil sesine bir gardiyan çıktı. Nehlüdov izin kâğıdını gösterdi ancak gardiyan, müdürün izni olmadan içeri sokamayacağını söyledi. Nehlüdov müdüre yollandı. Daha merdivenleri çıkarken kapının ardından, piyanoda çalınan, karmaşık ve canlı bir parçanın seslerini duydu. Bir gözü bağlı, sinirli bir hizmetçi kadın kapıyı açtığında bu sesler sanki odadan dışarı fırlamış ve kulaklarını tırmalamıştı. Bu, List'in güzel, fakat belli bir yere kadar çalınan bir rapsodisiydi. Buraya gelince tekrar başa dö-

nüyordu. Nehlüdov, bir gözü sarılı hizmetçiye müdürün evde olup olmadığını sordu.

Hizmetçi müdürün evde olmadığını söyledi.

"Ne zaman gelir?"

Rapsodi yine durmuş ve o büyülü yere kadar bir gösterişle, gürültüyle tekrarlanmıştı.

"Gidip sorayım."

Hizmetçi gitti.

Rapsodi, yine hızını almış gidiyordu ki birden büyülü yere varmadan durdu, bir ses işitildi.

"Burada olmadığını, bugün gelmeyeceğini söyleyin. Misafirlikte deyin. Niye ısrar ediyorlar ki?" Kapının ardından bir kadın sesi duyuldu, rapsodi tekrar başladı ama sonra yine durdu ve geri itilen bir sandalyenin sesi işitildi. Öfkelenen piyanist hanım, uygunsuz bir saatte gelen bu sırnaşık ziyaretçiye haddini bizzat bildirmek istiyordu anlaşılan.

Kabarık saçları perişan görünen, mahzun bakışlı gözlerinin altları morarmış, solgun yüzlü bir kız öfkeyle dışarı çıkarak:

"Babam evde değil," dedi. Karşısında şık paltosuyla genç bir adam görünce yumuşadı. "İçeri buyurun... Ne istemiştiniz?"

"Hapisteki bir kadın tutukluyu görecektim."

"Siyasi tutuklu mu?"

"Hayır, siyasi değil. Savcıdan izin kâğıdı var elimde."

"Ama ben bilemem, babam da evde değil. İçeri buyurun lütfen," diye küçük antreden tekrar çağırdı Nehlüdov'u. "Ya da yardımcısına gidin, şu anda yazıhanesindedir, onunla konuşun. Adınız neydi?"

Nehlüdov soruya yanıt vermeden:

"Teşekkür ederim," dedi ve çıktı.

Ne çalındıkları yere, ne de onları bu derece büyük bir azimle öğrenmeye çalışan bu zavallı kızın yüzüne uygun düşen aynı canlı, neşeli sesler, kapı daha arkasından kapanır

kapanmaz yeniden duyuldu. Nehlüdov, avluda rastladığı, boyalı bıyıklarının uçları bükülmüş genç bir subaya müdür yardımcısını sordu. Karşısındaki müdür yardımcısının ta kendisiydi. İzin kâğıdını aldı, Nehlüdov'un yüzüne baktı ve bu belgeyle bu hapishaneye girmesine izin veremeyeceğini söyledi. Ayrıca vakit de geç olmuştu.

"Yarın buyurun. Yarın saat onda görüşme herkese serbest olacak; gelirsiniz, hem müdür bey de evde olur. Görüşme salonunda görüşebilirsiniz, eğer müdür bey izin verirse yazıhanede de görüşebilirsiniz."

Nehlüdov, böylece görüşme konusunda o gün hiçbir şey yapamadan eve yollandı. Katyuşa'yı görmek düşüncesiyle heyecanlanmış olan Nehlüdov, şimdi mahkemeyi değil, savcıyla, müdür ve müdür yardımcısıyla yaptığı konuşmaları anımsayarak sokaklarda yürüyordu. Katyuşa'yla görüşmeye çalışması ve onu görmeye hazırlanarak iki hapishaneye gitmesi Nehlüdov'u o kadar heyecanlandırmıştı ki, uzun süre sakinleşemedi. Eve döndükten sonra epeydir el sürmediği günlüğünü aldı, bazı yerlerini okudu ve şunları yazdı: "İki yıldır günlük yazmadım. Bu çocukça şeyi bir daha hiç elime almayacağımı sanıyordum. Oysa çocukça bir şey değil bu, insanın kendisiyle, her insanın içinde yaşayan ilahi ben'iyle konuşmasıdır. Bu ben iki yıldır uyuyordu ve benim konuşacak kimsem yoktu. Alışılmadık bir olay onu uyandırdı. 28 Nisan günü mahkemede jüri üyesiydim. Sanık sırasında onu, baştan çıkardığım Katyuşa'yı mahkûm önlüğü içinde gördüm. Garip bir yanlışlık ve benim hatam yüzünden onu kürek cezasına çarptırdılar. Hemen savcıya ve hapishaneye gittim. Katyuşa'yla görüşmeme izin vermediler ama ben onu görmek, onun önünde suçumu itiraf etmek, onunla evlenerek bile olsa hatamı düzeltmek için her şeyi yapmaya karar verdim. Tanrım, bana yardım et! Çok iyiyim, içim sevinç dolu."

XXXVII

O gece Maslova uyuyamamıştı. Gözleri açık, yatıyor, bir aşağı bir yukarı yürümeye devam eden kilise hademesinin kızının arada bir görmesini engellediği kapıya bakıyor, kızıl saçlının sesli sesli soluk alışlarını dinliyor ve bir yandan da düşünüyordu.

Sahalin'de asla bir kürek mahkûmuyla evlenmeyeceğini, yöneticilerden biriyle, bir kâtiple, bir gardiyanla başka türlü bir yaşam kuracağını düşünüyordu. Bu adamların hepsi de bu "işe" meraklıydılar nasıl olsa. "Yapacağın tek şey zayıf düşmemek, yoksa işin biter." Sonra avukatın, mahkeme başkanının, mahkemede karşısına çıkan ve mahsus yanından gelip geçen erkeklerin kendisine nasıl baktıklarını anımsadı. Hapishaneye, kendisini ziyarete gelen Berta'nın anlattıklarını anımsadı. Kitayeva'nın evinde kalırken âşık olduğu şu üniversite öğrencisi delikanlı eve geliyormuş, Katyuşa'yı soruyor ve ona çok acıyormuş. Kızıl saçlının yediği dayağı anımsıyor ve ona acıyordu; kendisine fazladan bir kalaç gönderen fırıncıyı anımsıyordu. Birçok şey anımsıyordu ama bir tek Nehlüdov'u anımsamıyordu. Çocukluğunu ve gençliğini, özellikle de Nehlüdov'a olan aşkını hiçbir zaman anımsamazdı. Bu, çok üzücü bir şeydi. Bu anılar, ruhunun uzak bir köşesinde öylece yatıyordu. Nehlüdov'u düşünde bile görmüyordu. Bugün mahkemede tanımamasının nede-

ni, onu son gördüğünde asker üniformalı, sakalsız, kısa bıyıklı, kısa da olsa gür, kıvırcık saçlıyken, şimdi sakallı, kerli ferli bir adam olmasından çok, Katyuşa'nın Nehlüdov'u hiç aklına getirmemiş olmasıydı. Aralarında geçenlerle ilgili anılarının hepsini, cepheden dönerken halalarına uğramadan geçtiği o korkunç ve karanlık geceye gömmüştü.

Nehlüdov'un geri dönerken de halalarına uğrayacağı konusunda hâlâ umutlu olduğu o geceden önce karnında taşıdığı bebek için kaygılanmadığı gibi, içindeki yumuşak, arada bir de sert kımıldanışlara şaşıyor, duygulanıyordu. Fakat o geceden sonra her şey bambaşka olmuştu. Doğacak bebekse yalnızca bir ayak bağı halini almıştı.

Halalar Nehlüdov'u bekliyorlardı, geçerken uğraması için yalvar yakar olmuşlardı. Fakat o, telgraf çekmiş, vakitlice Petersburg'a gitmesi gerektiği için gelemeyeceğini bildirmişti. Katyuşa bunu öğrenince onu görmek için istasyona gitmeye karar verdi. Tren gece saat ikide geçecekti. Katyuşa hanımlarını uykuya yatırdıktan sonra aşçının küçük kızı Maşka'yı da yanına alıp, eski potinlerini giydi, başörtüsünü örttü, ayaklarının ucuna basarak evden çıktı ve koşarak istasyona gitti.

Karanlık, yağmurlu, rüzgârlı bir sonbahar gecesiydi. Yağmur kâh iri ve ılık damlalar halinde hızla yağıyor, kâh kesiliyordu. Ayaklarının altındaki tarlada yol iz belli değildi, ormanın içi ise sobanın içi gibi kapkaraydı ve Katyuşa çok iyi bildiği halde yolu kaybedip ormana saptı, trenin üç dakika durduğu küçük istasyona umduğundan daha geç, ancak ikinci kampanadan sonra varabildi. Katyuşa koşarak perona çıktıktan sonra onu birinci mevki vagonunun penceresinde hemen gördü. Vagonun içi çok aydınlıktı. Ceketlerini çıkartmış iki subay kadife koltuklara karşılıklı oturmuş, kâğıt oynuyorlardı. Pencerenin önündeki küçük masada kalın mumlar yanıyordu. O, üstünde daracık bir binici pantolonu ve beyaz bir gömlekle koltuğun koluna oturmuş, dirseğini

koltuğun arkalığına dayamış gülüyordu. Onu görür görmez soğuktan buz gibi olmuş eliyle pencereyi tıklattı. Fakat tam bu sırada üçüncü kampana çaldı ve tren yavaş yavaş hareket etti. Önce geriye doğru gitti, sonra yerinden oynayan vagonlar birbiri ardınca ilerlemeye başladı. Oyun oynayanlardan biri elinde iskambil kâğıtlarıyla ayağa kalkıp pencereden baktı. Katyuşa bir kez daha camı tıklatıp yüzünü cama dayadı. Bu sırada önünde durduğu vagon da kımıldayıp yürüdü. Katyuşa, bir yandan pencereden içeri bakıyor bir yandan vagonun yanından yürüyordu. Subay pencereyi indirmek istedi ama beceremedi. Nehlüdov ayağa kalktı, onu kenara iterek pencereyi kendisi indirdi. Tren hızlanmıştı. Katyuşa, geri kalmamaya çalışarak hızlı adımlarla yürüyordu, fakat tren gitgide hızını artırıyordu, tam pencere indiği anda kondüktör, Katyuşa'yı kenara itip vagona atladı. Katyuşa geride kalmıştı ama peronun ıslak tahtaları üzerinde hâlâ koşuyordu; sonra peron bitti ve koşarken merdivenden düşmemek için kendini zor tuttu. Katyuşa koşuyordu ama birinci mevki vagonu çok ilerdeydi. Yanından artık hızla ikinci mevki vagonları geçiyordu, daha sonra daha da hızlı bir şekilde üçüncü mevki vagonları geçti ama o hâlâ koşuyordu. Arkasında feneriyle son vagon da geçip gittiğinde Katyuşa su tulumbasını geçmiş, istasyonun dışına çıkmıştı artık. Rüzgâr üzerine saldırıyor, başından örtüsünü sıyırıyor ve bir yandan elbisesini bacaklarına yapıştırıyordu. Rüzgâr başörtüsünü uçurmuştu ama o hâlâ koşuyordu.

Ardından zar zor yetişen küçük kız:

"Mihaylovna teyze! Başörtünü düşürdün!" diye bağırıyordu.

"O, pırıl pırıl bir vagonda, kadife koltukta oturuyor, gülüyor, içki içiyor, bense burada, çamurun, karanlığın içinde, yağmurun ve rüzgârın altında dikilmiş ağlıyorum," diye düşündü Katyuşa, durdu ve başını geriye atıp ellerinin arasına alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Gitti!" diye bağırdı.

Küçük kız korku içinde Katyuşa'nın ıslak elbisesine sarılarak:

"Teyzeciğim, eve gidelim," dedi.

Bu arada Katyuşa, küçük kıza cevap vermeksizin:

"Tren geçerken bir vagonun altına kendini atıverirsin, olur biter," diye düşünüyordu.

Öyle yapmaya da karar vermişti. Fakat burada da bir heyecandan sonra ilk sakinleşme anında her zaman olan şey oldu ve karnındaki bebek, onun, Nehlüdov'un bebeği birden kımıldadı, yavaşça gerindi ve tekrar ince, tatlı ve keskin bir şeyle vurmaya başladı. Ve bir dakika önce onu bu kadar üzen, yaşamayı olanaksız gibi gösteren şeyler, Nehlüdov'a olan bütün hıncı ve en azından kendini öldürerek ondan öç alma isteği, bütün bunlar bir anda yok olup gitmişti. Sakinleşmiş, kendini toplamış, başörtüsünü örtmüş ve hızlı hızlı eve doğru yürümüştü.

Bitkin, sırılsıklam ve çamura batmış bir halde döndü eve. Bugünkü hale gelmesine neden olan manevi değişim işte o günden sonra başladı içinde. O korkunç geceden sonra iyiliğe inanmaktan vazgeçti. Eskiden kendisi iyiliğe inandığı gibi, insanların da iyiliğe inandıklarını düşünürdü. Fakat o korkunç geceden sonra hiç kimsenin buna inanmadığından, Tanrı'dan ve iyilikten söz edenlerin bunu sırf insanları aldatmak için yaptığından emindi. Sevdiği ve kendisini seven adam –sevildiğini biliyordu Katyuşa–, istediğini elde ettikten sonra duygularını hiçe sayarak onu terk etmişti. Oysa bu adam, tanıdığı insanların içinde en iyisiydi. Diğerleri daha da kötüydüler. Her attığı adımda başına gelenler de bunu doğruluyordu. Bu adamın halaları, bu iki dindar ihtiyar kadın, eskisi gibi hizmetlerini göremediği bir dönemde onu kovmuşlardı. Karşılaştığı bütün insanlar –kadınlar– onun sırtından para kazanmaya çalışıyorlar, yaşlı komiserden tutun, hapishanedeki gardiyanlara varıncaya kadar bütün erkekler

onu bir zevk aracı olarak görüyorlardı. Ve dünyada hiç kimse için zevkten, özellikle de bu zevkten başka bir şey yoktu. Serbest hayatının ikinci yılında karşılaştığı yaşlı bir yazar onu buna daha da çok inandırmıştı. İnsanın bütün mutluluğunun bu zevkten ibaret olduğunu çok açık bir biçimde söylemişti yazar. Tabii o bunu şiir ve estetik diye adlandırıyordu.

Herkes sadece kendisi için, kendi zevkleri için yaşıyordu ve Tanrı'yla, iyilikle ilgili sözlerin hepsi birer aldatmacaydı. Dünyadaki her şey neden bu kadar kötü, insanlar neden durmadan birbirlerine kötülük yapıyorlar, neden acı çektiriyorlar gibi sorular ortaya çıktığı zaman da bu konuları düşünmemek gerekiyordu. Canı mı sıkıldı, bir sigara yakıyor, bir kadeh içki içiyor ya da en iyisi bir erkekle sevişiyor ve her şeyi unutuyordu.

XXXVIII

Ertesi gün pazardı. Sabahın beşinde, hapishanenin kadınlar koridorunda alışılmış düdük sesi duyulduğunda daha erken uyanmış olan Korableva, Maslova'yı uyandırdı.

Maslova gözlerini ovuşturup, sabaha karşı iyicene pis kokmaya başlamış olan havayı ister istemez içine çekerken korkuyla "kürek mahkûmu" diye geçirdi kafasından. Tekrar uyumak, bilinçsizlik alanına geri dönmek istedi ama korku alışkanlığı uykuyu yendiği için kalktı, ayaklarını toplayıp, çevresine bakarak oturdu. Kadınlar kalkmışlardı, yalnız çocuklar hâlâ uyuyorlardı. Patlak gözlü kaçak içki satıcısı kadın, çocukları uyandırmamak için altlarında kalmış olan önlüğü dikkatlice çekti. Komisere karşı gelen köylü kadın, kundak niyetine kullanılan paçavraları sobanın önüne asıyordu. Bebek ise tatlı sesiyle ninni söyleyen mavi gözlü Fedosya'nın kucağında umutsuz bir ağlama tutturmuştu. Veremli kadın, ellerini göğsüne sımsıkı yapıştırmış, yüzü kıpkırmızı bir halde öksürüyor, arada bir derin derin soluk alırken çığlık atıyormuş gibi sesler çıkarıyordu. Kızıl saçlı uykudan uyanmış, kalın bacaklarını bükmüş, sırtüstü yatıyordu, gördüğü düşü neşe içinde, bağıra çağıra anlatıyordu. Yangın çıkarmaktan hapis yatan yaşlı kadın yine ikonanın önünde duruyor, hep aynı sözleri fısıldayarak haç çıkarıyor ve eğiliyordu. Kilise hademesinin kızı yatağında kımıldamadan oturuyordu, uy-

kulu, boş bakışlarını önüne dikmişti. Kabarık, yağlı, sert, kara saçlarını parmağına dolayıp duruyordu.

Koridorda ayak sesleri duyuldu, kilit gürültüyle açıldı, sırtlarında gocukları ve boyu ayak bileklerinin çok üstünde kalan kısa, gri pantolonlarıyla iki temizlikçi mahkûm girdi içeri. Adamların suratları ciddi ve öfkeliydi. İğrenç kokular yayan pislik teknesini kaldırıp koğuştan dışarı çıkardılar. Kadınlar koridora çıkıp ellerini yüzlerini yıkamak için musluklara gittiler. Muslukların başında kızıl saçlı kadınla yandaki koğuştan bir kadın arasında kavga çıktı. Yine küfürler, bağırmalar, sızlanmalar...

"Hücreye tıkılmak mı istiyor canınız!" diye bağırdı gardiyan ve kızıl saçlının yağlı çıplak sırtına bütün koridordan duyulacak bir şaplak indirip, "Sesini duymayayım bir daha," dedi.

Kızıl saçlı bu şaplağı okşama sayarak:

"Vay canına amma da vurdu moruk," dedi.

"Hadi canlanın biraz! Sabah ayini için kendinize çekidüzen verin."

Hapishane müdürü maiyetiyle birlikte geldiğinde Maslova henüz saçını tarayamamıştı.

"Yoklamaya!" diye bağırdı gardiyan.

Öbür koğuştan kadın mahkûmlar dışarı çıkıp koridorda iki sıra oldular, arka sıradaki kadınlar ellerini ön sıradaki kadınların omzuna koymak zorundaydılar. Yoklama yapıldı.

Yoklamadan sonra kadın gardiyan, mahkûmları kiliseye götürdü. Maslova, Fedosya'yla birlikte, bütün koğuşlardan çıkan yüzden fazla kadının oluşturduğu yürüyüş kolunun ortalarındaydı. Hepsinin başlarında beyaz başörtüleri, üstlerinde beyaz bluzlar ve beyaz etekler vardı. Yalnız aralarında renkli elbise giymiş olanlar da çıkıyordu. Bunlar çocuklarıyla birlikte kocalarının peşinden gelmiş kadınlardı. Merdivenin her yanını bu yürüyüş kolu kaplamıştı. Ayakların yumuşak tıpırtısı, konuşmalar, arada bir de gülüşmeler duyulu-

yordu. Bir dönemeçte Maslova, önde yürümekte olan düşmanı Boçkova'nın uğursuz suratını gördü, Fedosya'ya da gösterdi. Kadınlar aşağı inerken seslerini kestiler, henüz boş olan ve altın yaldızları pırıl pırıl parlayan kilisenin açık kapısından haç çıkararak ve eğilip selam vererek geçmeye başladılar. Yerleri sağ taraftaydı, sıkışarak, birbirinin üstüne abanarak yerleşmeye koyuldular. Kadınlardan sonra içeriye toplum adına verilmiş kararlara göre hapse atılmış ve sürgün cezasına çarptırılmış gri önlüklü erkek mahkûmlar girdiler, yüksek sesle öksürerek kilisenin sol yanında ve ortasında sıkışık bir kalabalık oluşturmaya başladılar. Yukarıda, galeride ise bir yanda zincirlerini şangırdatarak varlıklarını duyuran, saçlarının yarısı tıraş edilmiş kürek mahkûmları, diğer yanda saçları tıraş edilmemiş ve zincire vurulmamış henüz soruşturma aşamasındaki tutuklular olmak üzere daha önceden getirilmiş olan mahkûmlar bulunuyordu.

Hapishane kilisesi bu işe on binlerce ruble para harcayan varsıl bir tüccar tarafından yaptırılmıştı ve parlak boyalarıyla, altın yaldızlarıyla pırıltılar içindeydi.

Kilisede bir süre sessizlik oldu. Yalnızca sümkürmeler, öksürmeler, çocuk ağlamalarıyla arada sırada zincir sesleri duyuluyordu. Fakat birden ortadaki mahkûmlar iki yana ayrıldılar, birbirlerine iyice yanaşarak yol açtılar ve bu yoldan geçen hapishane müdürü, herkesin önüne geçip kilisenin tam ortasında durdu.

XXXIX

Ayin başlamıştı.

Acayip, son derece kullanışsız simli bir giysi giymiş olan papaz, çeşit çeşit isimler söyleyerek, dualar okuyarak bir ekmeği küçük parçalara bölüyor, bunları önce bir tabağa, sonra da içi şarap dolu bir kâseye koyuyordu. Bu arada papaz yardımcısı da zaten az anlaşılan, hızlı okunduğu için daha da anlaşılmaz hale gelen birtakım eski Slav dualarını ilkönce tek başına, soluk almadan art arda okuyordu, sonra mahkûmlardan oluşan koroyla birlikte şarkı şeklinde sırayla okumaya başladı. Bu dualar daha ziyade haşmetli imparator ve ailesi için refah dileklerini içeriyordu. Bu konuda diğer dualarla birlikte ve onlardan ayrı olarak, yere diz çökerek daha pek çok kez dua okundu. Ayrıca papaz yardımcısı, Havarilerin İşleri'nden bazı şiirleri öyle tuhaf, öyle gergin bir sesle okudu ki hiçbir şey anlaşılmadı. Papaz, Markos İncili'nden bir bölümü çok açık ve anlaşılır bir şekilde okudu. Bu bölüm, dirilen İsa'nın göğe yükselip babasının sağ yanına oturmadan önce ilkin içinden yedi tane cini kovduğu Maria Magdalena'ya, sonra da on bir öğrencisine göründüğü, onlara İncil'i bütün insanlara öğretmelerini buyurduğu, her kim inanmazsa onun yok olacağını, inanan ve vaftiz olanınsa kurtulacağını, cinleri kovacağını, elini dokunduğu hastaları iyileştireceğini, yeni yeni dillerde konuşacağını, yılanları eliyle tu-

tacağını ve zehir bile içse ölmeyeceğini, sağ kalacağını söylediği bölümdü.

Ayinin özü, papaz tarafından kesilen ve şaraba batırılan küçük ekmek parçalarının belli birtakım hareketlerin ve duaların eşliğinde Tanrı'nın bedenine ve kanına dönüştüğünün varsayılmasıydı. Bu sırada yapılan hareketlerse sırtındaki simli torbanın engellemesine karşın, papazın düzgün bir şekilde iki elini havaya kaldırmasından ve ellerini böyle tutmasından, sonra diz çökmesinden, masayı ve masanın üzerindekileri öpmesinden ibaretti. En önemli hareket, papazın bir peçeteyi iki eliyle tutup tabağın ve altın kâsenin üstünde düzgün bir şekilde yavaş yavaş sallamasıydı. Ekmeğin ve şarabın Tanrı'nın bedenine ve kanına işte tam bu sırada dönüştüğü varsayılıyordu ve bu yüzden ayinin bu bölümü özel bir tören havası içeriyordu.

Bundan sonra papaz, bölmenin arkasından, "Ey en kutsal, en saf ve en mübarek Tanrı Anası," diye bağırdı ve koro, bakireliği bozulmadan İsa'yı doğurmuş, bu yüzden meleklerden daha fazla şeref ve şan kazanmış olan bakire Meryem'i öven bir ilahi söylemeye başladı. Böylece dönüşümün tamamlanmış olduğu kabul ediliyordu ve papaz, tabağın üstünden peçeteyi kaldırıp ortadaki parçayı dörde böldükten sonra şaraba batırıp ağzına soktu. Tanrı'nın bedeninden bir parça yediği ve kanından bir yudum içtiği varsayılıyordu. Bundan sonra papaz perdeyi yana çekti, ortadaki kapıyı açtı, altın yaldızlı kâseyi eline alıp kapının ortasına çıktı ve kâsenin içinde bulunan Tanrı'nın bedeninden yiyip, kanından içmek isteyenleri yanına davet etti.

Sadece birkaç çocuk çıktı istekli olarak.

Papaz ilkönce çocukların adlarını sorduktan sonra bir kaşıkla kâseden dikkatle aldığı şaraplı ekmeği çocuklardan her birinin ağzına sırayla verdi, bu sırada papaz yardımcısı da bir yandan çocukların ağzını silerken bir yandan da neşeli sesiyle çocukların Tanrı'nın bedenini yediklerini ve kanını

içtiklerini anlatan bir ilahi söylüyordu. Bundan sonra papaz kâseyi bölmenin arkasına götürdü, orada kâsede kalan kanı tepesine dikip, Tanrı'nın bedeninden kalan bütün parçaları da yedikten sonra bıyıklarını iyice yalayıp, ağzını ve kâseyi sildi, son derece neşeli bir ruh hali içinde, canlı adımlarla, dana derisinden çizmelerinin ince tabanlarını gıcırdata gıcırdata bölmenin arkasından çıktı.

Hıristiyanların en önemli ayini böylece bitmiş oldu. Fakat papaz, zavallı mahkûmları teselli etmek isteğiyle her zamanki duaya özel bir şeyler daha ekledi. Bu özel dua, papazın biraz önce yediği Tanrı'nın on tane mumla aydınlatılmış olan altın kaplı tasvirinin (yüzü ve elleri siyahtı) önünde durup garip ve yapmacık sesiyle ne ilahi, ne konuşma denebilecek şekilde söylemeye başladığı şu sözlerden ibaretti:

"Tatlıların en tatlısı, havarilerin yüz akı İsa'm, çilekeşlerin övüncü, evrenin hâkimi İsa'm, kurtar beni, kurtarıcım İsa, güzellerin en güzeli İsa, sana doğru akıp geleni kurtar İsa'm, bağışla beni, sana dua eden herkesi bağışla, hepimizin peygamberi İsa, cennetin nimetlerini aç, insanları seven İsa!"

Tam burada durdu, soluklandı, haç çıkardı, yere eğildi. Herkes aynı şeyleri yaptı. Hapishane müdürü, gardiyanlar, mahkûmlar herkes eğildi. Yukarıdan sık sık pranga sesleri geliyordu.

"Meleklerin yaratıcısı ve güçlerin hâkimi," diye devam ediyordu papaz, "mucizeler mucizesi, melekleri şaşırtan İsa, güçlülerin güçlüsü, ataların kurtuluşu, tatlıların tatlısı İsa, patriklerin dilinden düşmeyen, şanlılar şanlısı, çarların gücüne güç katan, hayırlıların en hayırlısı, mükemmellerin en mükemmeli, çilekeşlerin kalesi, sakinlerin en sakini, rahiplerin sevinci İsa, merhametlilerin en merhametlisi, oruç tutanların orucu, tatlıların en tatlısı İsa, masumların en masumu, ölümsüzlerin en ölümsüzü, günahkârların kurtarıcısı, Tanrı'nın oğlu İsa bağışla beni." "İsa" sözcüğünü gitgide daha kuvvetli bir ıslık halinde yineleyerek sonunda durdu. İpek

astarlı cüppesini bir eliyle tuttu ve bir dizinin üstüne çöküp yere eğildi, koro son sözcükleri ilahi olarak söylüyordu: "Tanrı'nın oğlu İsa bağışla beni." Mahkûmlarsa kafalarının yarısında kalan saçlarını sallayarak ve zayıf bileklerinin derilerini yüzen prangalarını şangırdatarak eğilip kalkıyorlardı.

Çok uzun süre böyle devam etti. İlk başta "bağışla beni" sözleriyle sona eren övgüler, daha sonra ise "alleluyya" sözcüğüyle biten yeni övgüler söylendi. Mahkûmlar haç çıkardılar, eğildiler, secdeye vardılar. İlk başta mahkûmlar her arada secdeye varıyorlardı, fakat daha sonra bir, bazen de iki ara sonra secdeye varmaya başladılar. Bütün övgüler söylenip bittiği, papaz rahat bir nefes aldıktan sonra elindeki kitapçığı kapattığı ve bölmenin arkasından çıktığı zaman herkes çok sevinçliydi. Papazın uçlarında mineli küçük madalyonlar bulunan altın yaldızlı haçı masanın üstünden alıp, kilisenin ortasına kadar yürümesinden ibaret olan son bir iş kalıyordu geriye. Papazın yanına ilkönce müdür, sonra müdür yardımcısı, daha sonra gardiyanlar yaklaştılar, onlardan da sonra birbiri üstüne yığılarak ve fısıltı halinde söylenerek mahkûmlar gelmeye başladılar. Papaz, bir yandan da müdürle konuştuğu için haçı ve elini yanına gelen mahkûmların ağzına, bazen de burnuna sokuyordu. Mahkûmlar ise haçı ve papazın elini öpmeye çalışıyorlardı. Yolunu şaşırmış kardeşlerin huzura kavuşturulması ve doğru yolu bulması için yapılan bir Hıristiyan ayini böylece sona ermiş oluyordu.

XL

Ve papazın türlü türlü sözcüklerle överken adını sayısız kez yinelediği İsa'nın burada yapılanların hepsini yasaklamış olduğu, papazdan, hapishane müdüründen tutun Maslova'ya kadar oradaki hiç kimsenin aklına gelmiyordu; İsa, öğretici din adamlarının bu anlamsız laf kalabalıklarını, ekmek ve şarap üzerinden yaptıkları, dini küçük düşüren bu büyücülüğü yasaklamakla kalmamış, üstelik insanlara başkalarını öğretici olarak adlandırmayı en açık bir şekilde yasaklamış, kiliselerde dua etmeyi yasaklamış, herkesin tek başına, gizli bir yerde tapınmasını buyurmuş, tapınakları yıkmaya geldiğini ve tapınaklarda değil, içten ve gerçekten tapınmak gerektiğini söyleyerek tapınakların kendilerini yasaklamıştı; asıl önemlisi, sadece insanları yargılamayı ve onları manastırlara kapatmayı, çile çektirmeyi, aşağılamayı, cezalandırmayı yasaklamakla kalmamış, tutsakları özgürlüğe kavuşturmak için geldiğini söyleyerek insanlara yapılan her türlü zorbalığı da yasaklamıştı.

Buradaki hiç kimsenin aklına, burada yapılanların tümünün, İsa'nın kendisine karşı en büyük hakaret ve alay olduğu da gelmiyordu. Hiç kimsenin aklına, papazın getirdiği ve insanlara öpmeleri için uzattığı, uçlarında mineli küçük madalyonlar sallanan altın yaldızlı haçın İsa'nın sırf biraz önce onun adıyla yapılan şeyleri yasakladığı için ce-

zalandırıldığı çarmıhın tasvirinden başka bir şey olmadığı da gelmiyordu. İsa'nın bedenini ekmek görünümünde yediklerini, şarap görünümünde ise kanını içtiklerini sanan papazların, sahiden de onun bedenini yemekte ve kanını içmekte oldukları, üstelik şaraba batırılmış küçük lokmalar halinde değil, İsa'nın kendisini özdeşleştirdiği "küçük insanların" sadece aklını çelmekle kalmayıp üstelik onları en büyük iyilikten yoksun bırakarak ve İsa'nın onlara getirdiği iyiliğin müjdesini onlardan saklayıp en acımasız işkenceleri yaparak yemekte ve içmekte oldukları, buradaki hiç kimsenin aklına gelmiyordu.

Papaz, yaptığı her şeyi gönül rahatlığıyla yapıyordu, çünkü çocukluğundan beri bunun, eskiden yaşamış olan kutsal insanların inandıkları, şimdi de din adamlarının ve sivil yöneticilerin inanmakta oldukları biricik gerçek din olduğu öğretilmişti kendisine. Onun inandığı şey, ekmekten bir beden oluşması, bir yığın söz söylemenin insan ruhu için yararlı olması ya da gerçekten Tanrı'nın bir parçasını yemiş olması değildi. Bunlara inanmak olanaksızdı. O, bu dine inanmak gerektiğine inanıyordu. Bu dine inanmasının en önemli nedeni, on sekiz yıldır ailesini geçindirmesini, oğlunu lisede, kızını din okulunda okutmasını sağlayan parayı bu dinin törenlerini yaparak kazanıyor olmasıydı. Papaz yardımcısı da aynı şekilde inanıyordu, hem de papazdan daha çok inanıyordu, çünkü bu dinin dogmalarının özünü tümüyle unutmuştu, tek bildiği, ölü duasının, sabah duasının, basit duanın, ilahili duanın, bütün bunların gerçek Hıristiyanlar tarafından seve seve ödenen belli bir fiyatı olduğuydu ve bu nedenle insanların odun, un, patates satarken yaptıkları bu işin gerekli olduğuna benzer bir inançla "bağışla, bağışla" sözlerini haykırıyor, ilahiler söylüyor, dualar okuyordu. Hapishane müdürü ve gardiyanlar da bu dinin dogmalarının neler olduğunu ve kilisede yapılan şeylerin ne anlama geldiğini hiç bilmedikleri ve anlamaya çalışmadıkları halde, en yüksek

yöneticiler ve çar da inandığına göre bu dine inanmanın mutlaka gerekli olduğuna inanıyorlardı. Ayrıca belli belirsiz de olsa bu inancın onların acımasız görevini haklı gösterdiğini (bunun nasıl olduğunu hiçbir şekilde açıklayamıyorlardı) duyumsuyorlardı. Eğer bu inanç olmasaydı bütün güçlerini şu anda son derece büyük bir gönül rahatlığıyla yaptıkları gibi insanlara eziyet etmek için kullanmaları zor olmakla kalmaz, olanaksız olurdu. Hapishane müdürü öyle iyi yürekli bir adamdı ki bu dinde bir yardım, bir destek bulmasaydı asla bu hayatı sürdüremezdi. Bu yüzden de kımıldamadan, dimdik durmuş, hevesle eğilmiş ve haç çıkarmış, "Kerrûbîler" duası okunurken duygulu görünmeye çalışmış, çocuklara şaraplı ekmek yedirmeye başladıklarında bir adım öne çıkıp, ekmek ve şarap verilen çocuğu kendi elleriyle kucaklayıp kaldırmıştı.

Bu dinden insanlar üzerinde yaratılan bütün bu kandırmacayı apaçık gören ve içinden alay eden az sayıdaki mahkûmun dışında mahkûmların çoğunluğu, bu altın yaldızlı ikonalarda, mumlarda, kâselerde, papaz cüppelerinde, haçlarda, anlaşılmaz "tatlıların en tatlısı İsa" ve "bağışla" sözlerinin yinelenmesinde, bu yaşamda ve gelecekteki yaşamda büyük kolaylıklar sağlayabilecek gizli bir güç olduğuna inanıyordu. Çoğunluk, dualar, mumlar yardımıyla bu dünyada birtakım kolaylıklar, rahatlıklar elde etmek için birkaç denemede bulunup başarılı olamadığı halde (duaları gerçekleşmemişti) içlerinden her biri bu başarısızlığın rastlantısal bir başarısızlık olduğundan, bilgili insanlar ve metropolitler tarafından onaylanan bu kurumun yine de çok önemli ve bu dünya için olmasa da öbür dünya için gerekli bir kurum olduğundan kesinlikle emindi.

Maslova da aynı şekilde inanıyordu. O da diğerleri gibi, ayin sırasında saygıyla sıkıntı arasında gidip gelen karışık bir duygu içindeydi. İlkin bölmenin arkasında, kalabalığın ortasında duruyor ve kadın arkadaşlarından başka

hiç kimseyi göremiyordu; kadınlar öne doğru ilerleyince Fedosya'yla birlikte o da ilerlemişti. Hapishane müdürünü, müdürün ve gardiyanların arasından da sakalı beyaz denecek kadar açık sarı, saçları kumral ufak tefek bir köylü gördü. Bu, Fedosya'nın kocasıydı, gözlerini dikmiş karısına bakıyordu. İlahi okunurken Maslova bu adama bakmakla ve Fedosya'yla fısıldaşmakla meşguldü, ancak herkes haç çıkardığında ve secdeye vardığında o da aynı şeyleri yapıyordu.

XLI

Nehlüdov evden erken çıktı. Sokaktan bir köylü geçiyor ve garip bir sesle:

"Süt, süt, süt!" diye bağırıyordu.

Bir gün önce ilk ılık ilkbahar yağmuru yağmıştı. Yolun taşla kaplı olmayan yerlerinde ansızın otlar yeşermişti; bahçelerdeki akağaçlar yeşil bir tüyle kaplanmış gibiydi, kuşkirazı da, kavak da kokulu uzun yapraklarını çıkarıyordu. Evlerde ve dükkânlarda ise pencerelerin dış çerçeveleri çıkarılıp siliniyordu. Nehlüdov'un yanından geçtiği bitpazarında sıra sıra kurulmuş çadırların çevresinde büyük bir kalabalık kaynaşıyor, eski püskü giysili insanlar koltuklarının altında çizmeler ve omuzlarına attıkları ütülü pantolonlar ve ceketlerle dolaşıyorlardı.

Tertemiz kısa pardösülü, pırıl pırıl çizmeli erkekler ve başlarında gözalıcı ipek eşarpları, sırtlarında boncuk işlemeli ceketleriyle kadınlar, çalıştıkları fabrikalardan çıkmış, lokantaların önünü doldurmuşlardı. Tabancaları sarı kaytanlı polisler de dikiliyor, boğucu can sıkıntısından kendilerini kurtarabilecek bir kavga falan çıkar mı diye çevrelerine bakınıyorlardı. Çocuklar ve köpekler, bulvarların arasındaki yürüyüş yollarında ve yeni yeni yeşillenmeye başlamış çimenlerde koşup oynuyorlar, neşeli dadılar, kanepelere oturmuş, sohbet ediyorlardı.

Orta kısmı kurumuş olsa da sol yandaki gölgelik yerleri henüz serin ve nemli olan sokaklarda ağır yük arabaları taşların üzerinde sürekli gümbürdüyor, küçük arabalar zangırdıyor ve atlı tramvay ortalığı çınlatıyordu. İnsanları şu anda hapishanede yapılanın aynısı bir ayine çağıran çanların çeşit çeşit çınlamaları ve uğultuları havayı her yandan titretiyordu. Ve giyinmiş kuşanmış insanlar, her biri kendi yolundan kiliseye geliyorlardı.

Arabacı, Nehlüdov'u, tam hapishaneye kadar değil, hapishane yolundaki dönemece kadar getirdi.

Çoğu ellerinde bohçalarla birkaç adam ve kadın, hapishaneden yüz adım kadar ötedeki bu dönemeçte dikiliyorlardı. Sağ tarafta alçak ahşap yapılar, sol tarafta iki katlı, üzerinde levha olan bir ev vardı. Taştan yapılmış çok büyük hapishane binası ilerdeydi ve buraya ziyaretçileri yaklaştırmıyorlardı. Nöbetçi asker elinde silah, bir ileri bir geri yürüyor, sağından solundan geçmek isteyenlere sert sert çıkışıyordu.

Ahşap yapıların kapısının önünde, sağ tarafta, nöbetçinin karşısındaki bir kanepede elinde bir not defteri, sırtında şeritli üniformasıyla bir gardiyan oturuyordu. Ziyaretçiler bu gardiyanın yanına gidip, görmek istedikleri kişinin adını söylüyorlar, o da yazıyordu. Nehlüdov da gardiyanın yanına gidip Katerina Maslova'nın adını söyledi. Şeritli gardiyan not etti.

"Neden hâlâ içeri bırakmıyorlar?" diye sordu Nehlüdov.

"Sabah ayini devam ediyor. Ayin biter bitmez bırakırlar."

Nehlüdov bekleşen kalabalığa doğru yürüdü. Giysileri eskimiş, şapkası buruş buruş, çıplak ayaklarına yırtık ayakkabılar giymiş, yüzünün her yanı kırmızı çizgilerle kaplı bir adam kalabalığın içinden çıkıp hapishaneye yöneldi.

"Sen nereye gidiyorsun?" diye bağırdı eli silahlı asker.

Hırpani kılıklı adam, nöbetçinin çıkışmasından zerre kadar utanmaksızın:

"Sen niye bağırıyorsun?" dedi ve geri döndü. "İzin vermezsen verme, bekleriz. Bir de bağırıyor, general mübarek."

Kalabalığın içinden onaylayan gülüşmeler duyuldu. Ziyaretçilerin büyük bölümü giyim kuşamı kötü, hatta üstü başı eski insanlardı ama dış görünüşü düzgün adamlar ve kadınlar da vardı. Nehlüdov'un yanında iyi giyimli, sinekkaydı tıraş olmuş, şişman, kırmızı yanaklı bir adam, elinde herhalde içinde çamaşır olan bir bohçayla dikiliyordu. Nehlüdov, buraya ilk kez mi geldiğini sordu ona. Bohçalı adam, her pazar geldiğini söyledi ve sohbete başladılar. Adam bir bankada kapıcıydı, sahtekârlık suçundan hüküm giymiş olan kardeşini ziyarete gelmişti buraya. Bu iyi yürekli adam Nehlüdov'a tüm hayat hikâyesini anlattı. Tam o da Nehlüdov'a soru sormak istiyordu ki yaklaşmakta olan iri, simsiyah cins bir atın çektiği lastik tekerlekli arabada oturan üniversite öğrencisiyle, yanındaki, yüzü tülle örtülü hanım her ikisinin de dikkatini çekti. Öğrencinin elinde büyük bir bohça vardı. Nehlüdov'un yanına yaklaşıp, getirdiği ekmekleri sadaka olarak verip veremeyeceğini ve bunun için ne yapması gerektiğini sordu.

"Nişanlımın isteğini yerine getiriyorum. Bu hanım benim nişanlımdır. Mahkûmlara ekmek getirmemizi onun annesi ve babası söylediler."

"Ben de ilk kez geliyorum ve bilmiyorum ama sanıyorum şu adama sormak gerekiyor," dedi Nehlüdov, elinde not defteriyle sağ tarafta oturan şeritli gardiyanı göstererek.

Nehlüdov tam öğrenciyle konuştuğu sırada ortasında küçük bir pencere bulunan büyük demir hapishane kapısı açılmış ve başka bir gardiyanla üniformalı bir subay çıkmıştı kapıdan. Not defterli gardiyan, ziyaretçi girişlerinin başladığını söyledi. Nöbetçi kenara çekildi ve bütün ziyaretçiler geç kalmaktan korkuyormuş gibi hızlı adımlarla, hatta bazıları koşar adımlarla hapishane kapısına doğru atıldılar. Kapının önünde bir gardiyan durmuş, ziyaretçiler yanından geçtikçe

yüksek sesle "On altı, on yedi..." diye sayıyordu. Binanın içindeki başka bir gardiyan da önünden her geçene eliyle dokunarak bir sonraki kapıdan geçenleri sayıyordu. Bunun amacı, ziyaretçiler dışarı çıkarılırken sayıyı kontrol ederek, tek bir ziyaretçinin bile hapishane içinde kalmasını, aynı zamanda tek bir mahkûmun bile dışarı çıkmasını önlemekti. Sayımı yapan bu adam kimin geçtiğine bakmaksızın elini Nehlüdov'un sırtına da vurdu. Gardiyanın elinin bu dokunuşu ilk anda Nehlüdov'un ağırına gitmişti ama buraya neden geldiğini anımsayınca bu hoşnutsuzluk ve aşağılanma duygusundan utandı.

Kapının arkasındaki ilk yer, demir parmaklıklı küçük pencereleri olan kemerli, büyük bir odaydı. Toplantı odası diye adlandırılan bu odada Nehlüdov, hiç beklemediği bir şey gördü; duvardaki bir oyuğun içinde, büyük boy bir çarmıha gerilmiş İsa tasviri vardı.

İsa tasvirini elinde olmaksızın mahkûmlarla değil de özgür insanlarla bağdaştırarak, "Bunun ne işi var burada?!" diye düşündü.

Nehlüdov aceleci ziyaretçilerin öne geçmelerine izin vererek, buraya kapatılmış caniler karşısında korku, dün mahkemedeki delikanlıyla Katyuşa gibi burada olmak zorunda bırakılan masumlara karşı acıma, biraz sonra yapacağı görüşme öncesindeki ürkeklik ve çekingenlik duyguları içinde yavaş adımlarla yürüyordu. Birinci odadan çıktığı sırada odanın öbür ucundaki gardiyan bir şeyler söylüyordu. Fakat düşüncelere dalmış olan Nehlüdov buna dikkat etmeyi, ziyaretçilerin çoğunun gittikleri tarafa, yani onun gitmesi gereken kadınlar bölümüne değil de erkekler bölümüne doğru yürümeye devam etti.

Acele edenlerin öne geçmesine izin vererek görüşme odasına en son o girdi. Kapıyı açıp da içeri girer girmez onu şaşırtan ilk şey, yüzlerce sesin oluşturduğu kulakları sağır eden bir uğultuydu. Nehlüdov uğultunun nedenini, odayı

ikiye bölen tele, şekere konmuş sinekler gibi, yapışmış olan insanlara biraz daha yaklaşınca anlayabildi ancak. Pencereleri arka duvarda olan oda tavandan yere kadar uzanan bir değil, iki ayrı tel örgüyle ikiye bölünmüştü. Bu ağlar arasında gardiyanlar dolaşıyorlardı. Tellerin bir tarafında mahkûmlar, öbür tarafında ziyaretçiler duruyordu. Mahkûmlarla ziyaretçilerin arasında iki tel ve üç arşın kadar uzaklık vardı. Bırakın bir şey uzatmayı, hele hele miyop birinin karşısındakinin yüzünü görmesine olanak yoktu. Konuşmak da zordu, duyurabilmek için var kuvvetiyle bağırmak gerekiyordu. Her iki yanda tele yapışmış yüzler vardı; birbirlerini görmeye, diyeceklerini demeye çalışan karılar, kocalar, babalar, analar, çocuklar. Fakat her biri karşısındakine duyuracak şekilde konuşmaya çalıştığı, komşuları da aynı şeyi yapmak istedikleri ve sesleri birbirini bastırdığı için herkes karşısındakine daha fazla bağırmaya çalışıyordu. İçeri girer girmez Nehlüdov'u şaşırtan, zaman zaman çığlıklarla bölünen bu uğultunun nedeni buydu işte. Ne söylendiğini anlamanın hiç olanağı yoktu. Ancak insanların yüzlerine bakarak ne konuşulduğuna, konuşanların arasında nasıl bir ilişki olduğuna karar verilebilirdi. Nehlüdov'un yakınında, başörtülü yaşlı bir kadın tele yapışmış, kafasının yarısı tıraşlı, soluk yüzlü genç bir adama çenesini titreterek bağırıyordu. Tutuklu, kaşlarını kaldırarak, alnını kırıştırarak dikkatle dinliyordu. Yaşlı kadının yanında kısa paltolu genç bir adam vardı ve iki elini kulaklarının arkasına siper etmiş, kafasını sallayarak, kendisine benzeyen, yorgun yüzlü, kır sakallı tutukluyu dinliyordu. Biraz daha ileride hırpani kılıklı biri, bir yandan elini sallayarak bağırıyor, bir yandan da gülüyordu. Onun yanında ise yünlü kumaştan güzel bir elbise giymiş bir kadın kucağında bebeğiyle yere oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu. Galiba telin öbür yanındaki mahkûm ceketi giymiş, kafası tıraşlı, ayakları prangalı kır saçlı tutukluyu bu halde ilk kez görüyordu. Nehlüdov'un konuştuğu ka-

pıcı, bu kadının tepesinden öbür taraftaki gözleri pırıl pırıl parlayan, kel kafalı bir tutukluya avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bu koşullarda konuşmak zorunda olduğunu anladığı zaman Nehlüdov'un içinde, bu işin bu şekilde yapılmasına karar verebilen, üstelik böyle yapılmasını sıkı bir gözetim altında tutan insanlara karşı bir öfke yükseldi. Bu korkunç durumun, insanların duygularıyla bu şekilde alay edilmesinin hiç kimseyi incitmediğine şaşıp kaldı. Askerler de, hapishane müdürü de, ziyaretçiler de, tutuklular da bütün bunları, sanki böyle olmak zorunda olduğunu kabul ederek yapıyorlardı.

Nehlüdov, tuhaf bir sıkıntı, bitkinlik ve dış dünyayla kopukluk duygusu içinde beş dakika kadar kaldı bu odada; gemi tutmasını andıran bir bulantı kaplamıştı içini.

XLII

"Ama yapmaya geldiğim şeyi yapmalıyım," dedi kendisini yüreklendirerek. "Artık nasıl yapacaksam?"

Gözleriyle yöneticilerden birini aramaya başladı. Ziyaretçilerin arkasında dolaşan subay apoletli, bıyıklı, kısa boylu, zayıf bir adamı görünce:

"Affedersiniz efendim, kadınların nerede olduğunu, onlarla nerede görüşülebileceğini söyleyebilir misiniz?" diye zoraki bir nezaketle sordu.

"Kadın görüşme salonunu mu soruyorsunuz?"

"Evet, tutuklu kadınlardan birini görmek istiyordum," diye yanıtladı Nehlüdov aynı zoraki nezaketle.

"Keşke toplantı salonundayken söyleseydiniz. Kimi görmek istiyorsunuz?"

"Yekaterina Maslova'yı görmek istiyorum."

"Siyasi mi?" diye sordu müdür yardımcısı.

"Hayır, şey..."

"Hükümlü mü?"

Nehlüdov, kendisiyle ilgilenen müdür yardımcısını kızdırmaktan korkarak:

"Evet, evvelki gün mahkûm olmuştu," diye yanıtladı uysal bir şekilde.

Müdür yardımcısı, Nehlüdov'un dış görünüşünden dikkate değer biri olduğuna hükmederek:

"Kadın bölümüne gidecekseniz, buradan buyurun," dedi.

Sonra göğsü madalyalı, bıyıklı çavuşa seslenerek, "Sidorov, beyefendiyi kadın bölümüne götür," dedi.

"Baş üstüne efendim."

Tam o sırada parmaklığın önünde insanın içini parçalayan hıçkırıklar duyuldu.

Nehlüdov'a her şey tuhaf görünüyordu, hepsinden daha tuhaf olansa müdür yardımcısına ve başgardiyana teşekkür etmek, kendini buradaki bütün bu acımasızca işleri yapan insanlara karşı borçlu hissetmek zorunda kalmasıydı.

Gardiyan, Nehlüdov'u erkek ziyaretçi bölümünden koridora çıkardı ve hemen tam karşıdaki kapıyı açıp, onu kadınlara ait görüşme odasına soktu.

Bu oda da aynen erkeklerin bölümü gibi iki tel örgüyle üçe bölünmüştü. Ancak burası çok daha küçüktü, burada ziyaretçi de tutuklu da daha azdı ama içerideki bağırış çağırış ve uğultu aynen erkek bölümündeki gibiydi. Aynı şekilde tel örgülerin arasında yönetici takımı dolaşıyordu. Burada hapishane yönetimini, üzerinde kolları sırmalı ve mavi kürk şeritli, beli erkek gardiyanlarınki gibi kuşaklı üniforma giymiş bir kadın gardiyan temsil ediyordu. Ve aynen erkek bölümündeki gibi insanlar her iki yandan tel örgülere yapışmışlardı; bu yandan giyimleri farklı farklı kent sakinleri, öbür yandan bazıları beyaz tutuklu giysileri, bazıları kendi elbiseleri içinde tutuklu kadınlar. Tel örgünün her tarafı insanlarla doluydu. Bir kısmı başkalarının kafasının üstünden sesini duyurabilmek için parmaklarının ucunda yükselmişti, diğerleri ise yere oturmuş konuşuyorlardı.

Tutuklu kadınlar arasında acayip bağırışıyla ve görünüşüyle en çok dikkati çeken, odanın hemen hemen ortasında, parmaklığın öbür tarafında, direğin yanında durmuş, mavi redingotunu belinin altından bir kemerle iyice sıkmış bir çingeneye hızlı el kol hareketleriyle bağırarak bir şeyler anlatan zayıf bir çingene kadındı. Kadının başörtüsünün altın-

dan dışarı kaymış kıvırcık saçları salkım saçaktı. Çingenenin yanına, yere bir asker çömelmiş, tutuklu kadınlardan biriyle konuşuyordu. Onun yanında da gözyaşlarını güçlükle tuttuğu belli, kıpkırmızı yüzlü, sarı sakallı genç bir köylü tel örgüye iyice sokulmuş dikiliyordu. Köylünün ayaklarında ipten örülmüş çarıklar vardı. Sarışın, sevimli bir tutuklu kadın bu köylüyle konuşuyor ve mavi gözleriyle karşısındaki adama tatlı tatlı bakıyordu. Bunlar Fedosya'yla kocasıydı. Onların yanında perişan, ablak suratlı bir kadınla konuşan, üstü başı eski bir adam duruyordu; sonra iki kadın, bir erkek, yine bir kadın; her birinin karşısında bir tutuklu kadın vardı. Aralarında Maslova yoktu. Ama öbür tarafta, tutuklu kadınların arkasında bir kadın daha duruyordu. Nehlüdov, o olduğunu hemen anladı ve aynı anda da yüreğinin hızla çarpmaya başladığını, soluğunun kesildiğini hissetti. Karar anı yaklaşıyordu. Tel örgüye yaklaştı, evet oydu. Katyuşa, mavi gözlü Fedosya'nın arkasında duruyor, gülümseyerek kızın söylediklerini dinliyordu. Evvelki gün giydiği hapishane önlüğü değil, beli kemerle sıkılmış, göğsünü daha da iri gösteren beyaz bir bluz vardı üstünde. Başörtüsünün altından, tıpkı mahkemedeki gibi, kıvırcık siyah saçları görünüyordu.

"Biraz sonra her şey çözümlenecek," diye geçirdi aklından Nehlüdov. "Ona seslenmem mi gerekir, yoksa kendisi mi gelir bu yana?"

Ama Katyuşa gelmedi. Klara'yı bekliyordu ve başka birinin kendisi için gelebileceğini hiç düşünmemişti.

Tel örgülerin arasında dolaşan kadın gardiyan Nehlüdov'a doğru gelerek:

"Kimi istemiştiniz?" diye sordu.

Nehlüdov:

"Yekaterina Maslova'yı" diyebildi ancak.

"Maslova, ziyaretçin var!" diye bağırdı gardiyan.

XLIII

Maslova çevresine bakındı, başını yukarı kaldırıp, Nehlüdov'un da iyi bildiği bir hareketle göğsünü ileri çıkarıp, hazırım der gibi bir ifadeyle, iki tutuklu kadının arasına sokularak parmaklığa yaklaştı ve Nehlüdov'u tanımayarak, şaşkın, soru soran bakışlarını ona dikti.

Ancak giysisinden zengin bir adam olduğunu anlayınca gülümsedi.

Şehla gözleriyle gülümseyen yüzünü parmaklığa yaklaştırarak:

"Bana mı geldiniz?" dedi.

"Ben..." Nehlüdov, "siz" mi, yoksa "sen" mi, ne diyeceğini bilmiyordu ve sonunda "siz" demeye karar verdi. Sesi her zamankinden daha yüksek değildi. "Sizi görmek istemiştim... Ben şey..." dedi.

Yanındaki hırpani kılıklı adam bu sırada:

"Ağzında geveleyip durma, aldın mı, almadın mı sen onu söyle!" diye bağırdı.

"Sana, ölüyor adam diyorlar, daha ötesi var mı?" diye bağırıyordu biri öbür yandan.

Maslova, Nehlüdov'un söylediklerini duyamıyordu ama Nehlüdov konuşurken yüzünün aldığı ifade, birden onun kim olduğunu Katyuşa'ya anımsatmıştı. Fakat Katyuşa inanamadı kendisine. Ancak yüzündeki gülümseme kaybolmuş, alnı canı yanıyormuş gibi kırışmıştı.

Gözlerini kısarak ve alnını daha çok kırıştırarak:

"Ne dediğinizi duyamıyorum," diye bağırdı.

"Ben şey için..."

"Evet, yapmam gerekeni yapacağım, suçumu itiraf edeceğim," diye düşündü Nehlüdov. Bunu düşünür düşünmez de gözleri yaşlarla doldu, boğulacak gibi oldu, parmaklığa tutunup, hıçkıra hıçkıra ağlamamak için kendini zor tutarak hiçbir şey söylemeden öylece durdu.

"Üstüne vazife olmayan işlere ne karışıyorsun diyorum sana," diye bağırıyorlardı bir taraftan.

Başka bir taraftan bir kadın tutuklu:

"Bilmesine bilmiyorum ya, sen Tanrı'ya inan," diye bağırıyordu.

Maslova, Nehlüdov'u heyecanından tanımıştı. Yüzüne bakmadan:

"Benzetiyorum, ama çıkaramadım," diye bağırdı ve birden kıpkırmızı olan yüzü daha da asıldı.

"Senden af dilemeye geldim," dedi Nehlüdov yüksek sesle, ama ezberlenmiş bir ders gibi dümdüz, vurgusuz bir şekilde.

Bu sözleri söyleyince utandı, çevresine baktı. Ama hemen aklına, utanmasının daha iyi olduğu, çünkü bu utanca katlanmak zorunda olduğu düşüncesi geldi. Yüksek sesle devam etti:

"Affet beni, çok suçluyum..." diye bağırdı bir kez daha.

Katyuşa kımıldamadan duruyor, şehla bakışlarını ondan ayırmıyordu.

Nehlüdov daha fazla konuşamadı ve göğsünü sarsan hıçkırıkları tutmaya çalışarak parmaklıktan uzaklaştı.

Nehlüdov'la ilgilenerek onu kadın görüşme odasına gönderen müdür yardımcısı bu bölüme gelmişti. Nehlüdov'u parmaklıktan uzakta görünce görüşmek istediği kişiyle neden konuşmadığını sordu. Nehlüdov burnunu sildi ve şöyle bir silkinip, sakin bir görünüm almaya çalışarak yanıtladı:

"Parmaklığın arkasından konuşamıyorum, hiçbir şey duyulmuyor."

Müdür yardımcısı bir an düşündü.

"E, o zaman bir süreliğine onu buraya alalım."

"Marya Karlovna!" diye gardiyan kadına seslendi. "Maslova'yı dışarı getirin."

Bir dakika sonra Maslova yandaki kapıdan çıktı. Yumuşak adımlarla Nehlüdov'un yanına kadar gelip durdu ve kaşlarını çatarak ona baktı. Siyah saçları tıpkı evvelki günkü gibi kıvrım kıvrım dağılmıştı, hasta gibi şiş ve solgun yüzü güzel ve son derece sakindi; yalnız siyah şehla gözleri, şiş göz kapaklarının altından pırıl pırıl parlıyordu.

"Burada konuşabilirsiniz," dedi müdür yardımcısı ve yanlarından uzaklaştı.

Nehlüdov duvarın önündeki sıraya yaklaştı. Maslova müdür yardımcısına soran gözlerle baktı ve sonra hayretle omuzlarını kaldırıp Nehlüdov'un arkasından sıraya doğru yürüdü, eteğini düzelterek onun yanına oturdu.

"Biliyorum, beni bağışlamanız zor," diye söze başladı Nehlüdov ama gözyaşlarının konuşmasına engel olacağını hissederek yine durdu. "Geçmişi artık düzeltemesek bile bundan sonra elimden gelen her şeyi yapacağım. Söyleyin..."

Katyuşa onun sorusuna yanıt vermeksizin ve şehla gözlerinin ona bakıp bakmadığı belirsiz:

"Beni nasıl buldunuz?" diye sordu.

Nehlüdov, Katyuşa'nın artık değişmiş, çirkinleşmiş yüzüne bakarak, "Tanrım! Bana yardım et. Ne yapmam gerektiğini söyle!" dedi içinden.

"Evvelki gün sizin yargılandığınız mahkemede jüri üyesiydim," dedi. "Beni tanımadınız mı?"

"Hayır, tanımadım. Tanıyacak zaman mıydı? Hem etrafıma bakmadım," dedi Katyuşa.

Nehlüdov:

"Bebek doğmuş muydu?" diye sordu ve yüzünün kızardığını hissetti.

"Çok şükür daha o zaman öldü," diye yanıtladı Katyuşa, bakışlarını ondan ayırıp kısa ve öfkeli bir şekilde.

"Ne oldu, neden öldü?"

"Ben de hastalanmıştım, neredeyse ölüyordum," dedi Katyuşa gözlerini yerden kaldırmadan.

"Halalarım sizi nasıl bıraktılar?"

"Çocuklu bir hizmetçiyi kim yanında tutar? Anlar anlamaz kovdular. Ne söyleyeyim, hiçbir şey anımsamıyorum, her şeyi unuttum. Olan oldu, biten bitti."

"Hayır, bitmedi. Bu işi böyle bırakamam. Bundan sonra olsun günahımın bedelini ödemek istiyorum."

"Ödeyecek bir şey yok; olan oldu, geçti gitti," dedi Katyuşa ve Nehlüdov'un hiç beklemediği bir şey yaptı, genç adamın yüzüne birden cilveli cilveli bakıp, acı acı gülümsedi.

Maslova onu görmeyi hiç beklemiyordu, özellikle de şimdi ve burada. Bu yüzden Nehlüdov'un birden ortaya çıkması ilk anda onu şaşırtmış, aklından tümüyle çıkarıp attığı şeyleri anımsatmıştı. İlk anda sevdiği ve kendisini seven yakışıklı bir delikanlı tarafından önünde açılmış olan yeni, büyülü duygu ve düşünce dünyasını, daha sonra da aynı delikanlının anlaşılmaz kabalığını ve bu büyülü mutluluğun ardından gelen, bu mutluluğun doğurduğu bir yığın aşağılamayı ve acıyı anımsamıştı hayal meyal. Ve canı yanmıştı. Fakat bunu anlayabilecek durumda olmadığı için şimdi de her zaman yaptığını yapmıştı: Her zaman bu anıları kafasından kovmuş, onları aşağılık yaşantısının o özel sisiyle örtmeye çalışmıştı; işte şimdi yaptığı da buydu. Şimdi karşısında oturan bu adamı ilk anda bir zamanlar sevdiği o delikanlıyla birleştirmişti, fakat sonra bunun canını son derece acıtan bir şey olduğunu görünce vazgeçmişti. Bu tertemiz giyimli, sakalına kokular sürmüş şık beyefendi, onun için artık bir zamanlar sevdiği Nehlüdov değil, canları istediği zaman kendisi gibi

yaratıklardan faydalanan, kendisi gibilerin de kendi çıkarları için yararlanmak zorunda oldukları adamlardan biriydi yalnızca. İşte bu yüzden cilveli cilveli gülümsemişti Nehlüdov'a. Hiçbir şey söylemiyor, genç adamdan nasıl yararlanabileceğini düşünüyordu.

"Her şey bitti," dedi Katyuşa. "Küreğe mahkûm ettiler işte."

Ve bu korkunç sözcük ağzından çıkar çıkmaz dudakları titremeye başladı.

"Bir suçunuz olmadığını biliyordum, bundan emindim," dedi Nehlüdov.

"Suçsuz olduğumu herkes biliyor. Ben hırsız ya da soyguncu muyum? Her şeyin avukata bağlı olduğunu söylüyorlar," diye devam etti. "Dilekçe vermek gerekirmiş, öyle diyorlar. Ama dediklerine göre çok para alıyorlarmış..."

"Evet, herhalde öyledir," dedi Nehlüdov. "Ben bir avukatla görüştüm."

"İyi bir avukat tutmak için paraya acımamak gerekiyor," dedi Katyuşa.

"Yapılabilecek her şeyi yapacağım."

Bir sessizlik oldu.

Katyuşa yine öyle gülümsedi.

"Benim sizden bir ricam olacak... Eğer mümkünse para isteyeceğim. Az bir şey... on ruble, fazlası gerekmez," dedi birden.

"Olur, tabii," diye mahcup bir tavırla konuşmaya başladı Nehlüdov ve cüzdanına davrandı. Katyuşa odada bir aşağı bir yukarı dolaşan müdür yardımcısına bir göz attı hemen.

"Onun yanında vermeyin, o uzaklaşınca, yoksa elimden alırlar."

Nehlüdov, müdür yardımcısı arkasını döner dönmez cüzdanını çıkardı ama adam tekrar yüzünü dönene kadar elindeki kâğıt on rubleliği vermeyi başaramadı. Parayı avucunun içinde buruşturdu.

Bir zamanlar güzel olan, şimdi ise müdür yardımcısını ve onun parayı tutan elini izleyen şehla siyah gözlerin kötü pırıltılar saçtığı bu lekeli, şiş surata bakarken, "Artık ölü bir kadın bu," diye düşündü. Ve bir an kararsız kaldı.

Dün gece konuşan o ayartıcı ses, Nehlüdov'un ruhunda her zaman olduğu gibi yine konuşmaya başlamıştı ve onu çözmek zorunda olduğu sorunlardan uzaklaştırıp, davranışlarından ne sonuç çıkacağı, neyin yararlı olacağı konusuna götürmeye çalışıyordu.

"Bu kadınla ilgili hiçbir şey yapamazsın," diyordu ses, "sadece seni suya batırıp boğacak, başkalarına yararlı olmanı engelleyecek bir taş bağlamış olursun boynuna. Cebindeki bütün parayı verip, hoşça kal desen de bu işten sonsuza dek kurtulsan olmaz mı?"

Ancak tam o anda ruhunda çok önemli bir şey meydana geldiğini, iç yaşantısının bu dakikada bir terazinin kefesinde durduğunu ve en ufak bir harekette kefelerden birine doğru kayacağını hissetti. Ve dün içinde duyduğu Tanrı'yı çağırarak bu hareketi yaptı. O anda da Tanrı içinden ses verdi. Katyuşa'ya her şeyi söylemeye karar vermişti artık.

"Katyuşa! Senden af dilemeye geldim ama sen beni bağışlayıp bağışlamadığını, bir zaman gelip bağışlayabileceğini söylemedin," dedi birden "sen" diye hitap etmeye başlayarak.

Katyuşa onu dinlemiyor, bir Nehlüdov'un eline, bir müdür yardımcısına bakıyordu. Müdür yardımcısı arkasını döner dönmez Nehlüdov'un eline uzandı, parayı alıp kemerinin içine soktu.

"Garip şeyler söylüyorsunuz," dedi Katyuşa, Nehlüdov'a aşağılayıcı gelen bir gülümsemeyle.

Nehlüdov, Katyuşa'da kendisine apaçık düşman olan, şimdiki halini savunan ve Nehlüdov'un onun yüreğine girmesine engel olan bir şey olduğunu hissediyordu.

Fakat şaşırtıcı olan, bu şeyin Nehlüdov'u bırakın geriletmeyi, apayrı, yeni bir güçle Katyuşa'ya doğru daha da çok çekmesiydi. Katyuşa'yı manevi olarak uyandırması gerekti-

ğini, bunun çok zor bir iş olduğunu hissediyordu; ama onu asıl çeken de bu işin zor olmasıydı. Şimdi Katyuşa'ya karşı daha önce hiçbir zaman ne ona ne de başka birine karşı hissetmediği, özel, kişisel bir şey içermeyen bir duygu içindeydi: Kendisi için Katyuşa'dan hiçbir şey istemiyordu. İstediği tek şey, Katyuşa'nın şimdiki halinden kurtulması, uyanması ve eskisi gibi olmasıydı.

"Katyuşa neden böyle konuşuyorsun? Ben seni tanıyorum, o zamanki, Panovo'daki halini hatırlıyorum."

"Eskiyi hatırlayıp ne olacak," dedi Katyuşa soğuk bir sesle.

"Günahımı bağışlatmak, bedelini ödemek için anımsıyorum," diye söze başlamıştı Nehlüdov. Onunla evleneceğini söylemek istiyordu ama Katyuşa'nın bakışıyla karşılaştı, bu bakışta öyle korkunç, kaba ve itici bir şey gördü ki sözünü tamamlayamadı.

Bu sırada ziyaretçiler dışarı çıkmaya başlamışlardı. Müdür yardımcısı, Nehlüdov'un yanına gelip görüşme süresinin bittiğini söyledi. Maslova ayağa kalkarak sessizce kendisini götürmelerini bekledi.

"Hoşça kalın, daha söylemem gereken çok şey vardı ama gördüğünüz gibi şimdi olanaksız," dedi Nehlüdov ve elini uzattı. "Yine geleceğim."

"Galiba her şeyi söylediniz..."

Katyuşa elini uzattı ama doğru dürüst sıkmadı.

"Hayır, sizinle daha rahatça konuşabileceğimiz bir yerde bir kez görüşmeye çalışacağım, o zaman size söylemem gereken çok önemli bir şeyi de söyleyeceğim," dedi Nehlüdov.

Katyuşa hoşuna gitmek istediği erkeklere gülümsediği gibi bir gülümsemeyle:

"Gelin bakalım," dedi.

"Bana kız kardeşimden daha yakınsınız," dedi Nehlüdov.

"Garip," diye yineledi Katyuşa ve kafasını sallayarak parmaklığın arka tarafına geçti.

XLIV

Nehlüdov, Katyuşa'nın ilk görüşmede onu görüp, kendisi için bir şeyler yapma niyetini ve pişman olduğunu öğrenince sevineceğini, duygulanacağını ve tekrar eski Katyuşa olacağını bekliyordu ama Katyuşa'nın değil, sadece ve sadece Maslova'nın var olduğunu dehşet içinde gördü. Bu durum onu şaşırtmış ve korkutmuştu.

Onu en fazla şaşırtan şey de Maslova'nın bırakın içinde bulunduğu durumdan –tutukluluk durumundan değil (bundan utanıyordu), fahişelik durumundan– utanmayı, bu durumdan memnun olması, hatta neredeyse gurur duymasıydı. Bununla birlikte başka türlü de olamazdı. Her insan, bir işi yapabilmek için bu işin iyi ve önemli bir iş olduğunu kabul etmek zorundadır. Bu yüzden de insan hangi durumda olursa olsun yaptığı işin kendisine önemli ve iyi görüneceği bir yaşam görüşü oluşturur mutlaka.

Genellikle bir hırsızın, katilin, hafiyenin, fahişenin yaptıkları işin kötülüğünü kabul ederek bu işten utanacakları düşünülür. Oysa tam tersi olur. Kaderin ve işledikleri günahlarla yaptıkları hataların sonucunda malum duruma düşmüş olan insanlar, ne kadar yanlış olursa olsun, kendilerine öyle bir yaşam görüşü oluştururlar ki, içinde bulundukları durum onlara iyi ve saygın bir durum olarak görünür. Bu görüşü desteklemek için de yaşamla ve bu yaşam içindeki yerleriyle ilgili oluşturdukları anlayışın kabul gördüğü bir insan çevre-

sinde bulunurlar içgüdüsel olarak. İş, becerikliliğiyle övünen hırsızlara, ahlaksızlığıyla övünen fahişelere, acımasızlığıyla övünen katillere gelince şaşırıp kalırız. Ama bu şaşkınlığımızın nedeni sadece bu insanların çevresinin, ortamının sınırlı bir çevre ve ortam olması ve asıl önemlisi de bizim bu çevrenin dışında bulunmamızdır. Ancak zenginlikleriyle yani yağmacılıklarıyla övünen zenginler, zaferleriyle yani işledikleri cinayetlerle övünen komutanlar, güçleriyle yani zorbalıklarıyla övünen hükümdarlar için de aynı şey geçerli değil midir? Bu insanların durumlarını haklı göstermek için yaşam anlayışlarını, iyilik ve kötülük anlayışlarını çarpıttıklarını görmememizin tek nedeni, bu tür çarpık anlayışlara sahip insanlar çevresinin daha geniş olması ve bizim de bu çevreye ait olmamızdır.

İşte Maslova'da da kendi yaşamı ve dünyadaki yeriyle ilgili böyle bir görüş oluşmuştu. Kürek cezasına çarptırılmış bir fahişeydi ve buna aldırmaksızın kendisini beğendiği, hatta insanların önünde durumundan gurur duyabildiği bir dünya görüşü yaratmıştı kendisine.

Bu görüş, bütün erkeklerin, yaşlı, genç, liseli, general, okumuş, cahil, ayrımsız hepsinin en büyük saadetinin çekici ve güzel kadınlarla cinsel ilişkide bulunmak olduğu ve bu yüzden de bütün erkeklerin başka işlerle uğraşıyormuş gibi yaparken aslında sadece ve sadece bunu istedikleri şeklindeydi. O da –çekici bir kadın olarak– onların bu isteğini tatmin edebilir ya da etmezdi. İşte bu yüzden de o, önemli ve gerekli biriydi. Önceki ve şimdiki hayatının tamamı bu görüşün doğruluğuna bir kanıttı.

On yıl boyunca nerede olursa olsun, Nehlüdov'dan ve yaşlı komiserden tutun, hapishanedeki gardiyanlara kadar bütün erkeklerin ona muhtaç olduklarını görmüştü; kendisine gereksinim duymayan tek bir erkek ne görmüştü ne fark etmişti. Bu nedenle dünya ona, her yandan üzerine gözlerini dikmiş, ellerindeki her türlü olanakla, kandırmayla, zorla, pa-

rayla satın alarak, kurnazlıkla onu elde etmeye çalışan şehvet düşkünü adamların toplandığı bir yer olarak görünüyordu.

Maslova yaşamı böyle anlıyordu ve bu anlayışa göre o, bırakın dünyadaki en değersiz insan olmayı, tam tersine çok önemli biriydi. Ve Maslova bu yaşam anlayışına dünyadaki her şeyden daha çok değer veriyordu. Değer vermemesine olanak yoktu, çünkü bu anlayışı değiştirdiği anda bunun insanlar arasında kendisine kazandırdığı önemi de yitirirdi. Sahip olduğu önemi kaybetmemek için de yaşama tıpkı kendisi gibi bakan insanlar arasında bulunuyordu ister istemez. Nehlüdov'un onu başka bir dünyaya götürmek istediğini hissedip, kendisine güven ve özsaygı kazandıran şimdiki yerini, götürülmek istendiği o farklı dünyada kaybedeceğini sezdiği için Nehlüdov'a direniyordu. İlk gençliğine ve Nehlüdov'la ilk ilişkilerine ait anıları da aynı nedenle uzaklaştırıyordu kafasından. Bu anılar onun şimdiki dünya görüşüyle bağdaşmıyordu, bu yüzden belleğinden tümüyle atılmıştı ya da daha ziyade belleğinin bir köşesinde hiç dokunulmadan öylece duruyordu ama üstleri sımsıkı örtülüydü, tıpkı arıların bal yapma çalışmalarını mahvedebilecek böceklerin hiçbir şekilde kovana ulaşmamaları için böcek yuvalarının ağzını sıvadıkları gibi üzeri sıvanmıştı sanki. İşte bu nedenle şimdiki Nehlüdov onun için bir zaman tertemiz bir aşkla sevdiği adam değil, yalnızca yararlanılabilecek ve yararlanılması gereken biri, diğer bütün erkekler gibi ancak ilişkide bulunabileceği zengin bir beyefendiydi.

Nehlüdov insanlarla birlikte çıkış kapısına doğru yönelirken, "Olamaz, en önemli şeyi söyleyemedim," diye geçirdi içinden. "Onunla evleneceğimi söylemedim. Söylemedim ama evleneceğim," diye düşünmeye devam etti.

Gardiyanlar kapının önünde durmuş, mahkûmlardan dışarı çıkan, ziyaretçilerden de içeride kalan olmasın diye yine iki koldan ziyaretçileri sayıyorlardı. Sırtına vurulması bu kez ağırına gitmediği gibi bu hareketi fark etmemişti bile Nehlüdov.

XLV

Nehlüdov yaşamını değiştirmek, büyük evini kiraya vermek, hizmetçileri işten çıkarmak ve bir otele yerleşmek istiyordu. Fakat Agrafena Petrovna kışa kadar yaşam düzeninde değişiklik yapmak için bir neden bulunmadığını söylemişti ona; yazın kimse ev kiralamıyordu, ayrıca oturacak, mobilyaları ve eşyaları koyacak bir yere de gerek vardı. Nehlüdov'un yaşantısını değiştirme (basit, öğrenci tarzı bir düzen istiyordu) çabaları böylece sonuçsuz kaldı. Her şey eskisi gibi kaldıktan başka evde hummalı bir çalışma başlamıştı üstelik: Kapıcının, kapıcı yardımcısının, aşçının ve bizzat Korney'in katıldıkları, odaların havalandırılması, çeşitli yün ve kürk eşyaların silkelenip havalandırılması gibi işlerdi bunlar. Önce hiçbir zaman hiç kimsenin kullanmadığı birtakım ceketleri ve tuhaf kürk eşyaları dışarı çıkarıp iplere astılar; sonra halıları ve mobilyaları dışarı çıkardılar ve kapıcı, kaslı kollarını dirseklerine kadar sıvayıp yardımcısıyla birlikte bu eşyaları usulünce temizledi ve odaların hepsini naftalin kokusu kapladı. Nehlüdov bahçeden geçerken ya da pencereden bakarken ne kadar çok eşyası olduğunu ve bunların hepsinin de kesinlikle işe yaramaz şeyler olduğunu görüp hayret ediyordu. "Bu kadar eşyanın tek yararı ve görevi, Agrafena Petrovna'ya, Korney'e, kapıcıya, kapıcı yardımcısına ve aşçı kadına idman yapma fırsatı vermesi," diye düşünüyordu Nehlüdov.

"Maslova davası çözümlenmeden yaşam biçimini değiştirmenin bir anlamı yok," diye düşünüyordu Nehlüdov. "Bu da çok zor. Onu serbest bıraktıklarında ya da cezasını çekmeye gönderdiklerinde ben de peşinden gideceğime göre her şey kendiliğinden değişecek zaten."

Nehlüdov, daha önceden kararlaştırdıkları gün avukat Fanarin'e gitti. Avukatın kendisine ait binadaki büyük bitkilerle, pencereleri çok güzel perdelerle, paranın fazla emek vermeden, kolayca kazanıldığını kanıtlayan, ancak beklenmedik bir anda zenginleşmiş insanların evinde görülebilecek cinsten pahalı eşyalarla döşenmiş görkemli dairesine giren Nehlüdov, bekleme odasında bir doktor muayenehanesindeki gibi, oyalanacak resimli dergilerle dolu masaların çevresinde dizilmiş, bezgin bezgin bekleyen insanlarla karşılaştı. Bu odada, yüksek bir çalışma masasının ardında oturan avukatın yardımcısı, Nehlüdov'u tanıyıp yanına gelerek selam verdi ve hemen gidip patronuna haber vereceğini söyledi. Ama yardımcı daha çalışma odasının kapısına gidemeden kapı kendiliğinden açıldı ve yepyeni giyimli, kırmızı yüzlü, gür bıyıklı, pek genç sayılmayacak, tıknaz bir adamla Fanarin'in canlı ve yüksek sesleri duyuldu. İkisinin yüzünde de biraz önce bol kazançlı ama pek de iyi olmayan bir iş yapmış insanların yüzündeki ifade vardı.

"Kendi suçunuz azizim," diyordu Fanarin gülümseyerek.

"Cennete gitmeyi kim istemez canım, gel gör ki günahlar izin vermiyor."

"Hadi, hadi, biliriz biz."

İkisi de yapmacık kahkahalar atmaya başlamışlardı.

Fanarin, Nehlüdov'u görünce:

"A, prens, hoş geldiniz, buyurun," dedi ve uzaklaşmış olan tüccara bir kez daha başıyla selam verdikten sonra Nehlüdov'u klasik tarzda döşenmiş çalışma odasına buyur etti. Nehlüdov'un karşısına geçip oturduğu sırada bir önceki işte elde ettiği başarının yarattığı gülümsemeye engel olmaya çalışarak, "Sigara buyurun," dedi.

"Teşekkür ederim, Maslova davası için gelmiştim."

"Evet, evet, şimdi bakarız. Bu para babaları da ne anasının gözü oluyorlar yahu!" dedi Fanarin. "Şimdi çıkan adamı gördünüz herhalde. On iki milyon ruble kadar parası vardır, lakin iki lafı bir araya getiremez. Ama sizden bir yirmi beş rublelik koparabilecekse dişleriyle söker alır o parayı."

Takındığı tavırla Nehlüdov'la kendisinin aynı kamptan, diğer müşterilerin ise farklı, her ikisine de yabancı bir kamptan olduğunu göstermek isteyen bu laubali adamdan tiksinen Nehlüdov, "O konuşmayı bilmiyor da sen çok biliyorsun sanki," diye geçiriyordu içinden.

Avukat, davadan değil de başka şeylerden söz etmesini haklı çıkarmaya çalışarak:

"Canıma okudu, anasının gözü. Biraz içimi dökmek istedim size," dedi. "Evet efendim, gelelim sizin davaya... Dosyayı dikkatle okudum ve Turgenyev'in bir yerde dediği gibi 'muhtevasını beğenmedim', yani diyeceğim şu ki, avukatçık berbatmış, temyiz için gereken bütün olguları da gözden kaçırmış."

"Peki siz ne karar verdiniz?"

"Bir dakika. Ona deyin ki," diye o sırada içeri girmiş olan yardımcısına döndü, "benim dediğim gibi olacak; öyle olabilirse tamam, yok olmazsa o zaman gerek yok.."

"Ama kabul etmiyor."

"Tamam o zaman gerekmez," dedi avukat ve neşeli, iyilik dolu yüzü bir anda karanlık ve kötü bir görünüm aldı.

"Bir de avukatların bedavadan para aldıklarını söylerler," dedi yüzüne önceki tatlı ifadeyi tekrar vererek. "İflas etmiş bir borçluyu son derece haksız bir suçlamadan kurtarmıştım, şimdi iflas edenlerin hepsi tepeme üşüşüyorlar. Bu tür davaların her biri çok büyük emeğe mal olur. Aslında biz de bir yazarın dediği gibi, mürekkep hokkasına etimizden bir parça koyarız. Evet efendim, gelelim sizin davaya, ya da sizi ilgilendiren davaya," diye devam etti, "berbat bir savunma yapılmış, temyiz için esaslı bir neden görünmüyor ama yine de temyiz edilebilir. Şöyle bir şey yazdım."

Eline yazılı bir kâğıt aldı ve birtakım basmakalıp lafları çabuk çabuk geçerek, diğer sözcükleri ise üzerine basa basa okumaya başladı:

"Temyiz Ceza Dairesi'ne, vesaire vesaire, şikâyet dilekçesidir. Falan mahkemenin ve falan jürinin verdiği kararla Maslova'nın tüccar Smelkov'u zehirleyerek öldürdüğü kararına varılmış ve Ceza Yasası'nın 1454. maddesi esas alınarak filanca kürek cezasına çarptırılmıştır vesaire vesaire."

Durdu; çok alışkın olduğu halde yine de büyük bir keyifle dinliyordu kendi yazdıklarını.

"Bu karar yargılama sırasında yapılan çok önemli hataların ve ihlallerin sonucudur," diye devam etti ciddi bir tavırla, "ve iptal edilmeyi gerektirir. Birincisi, Smelkov'un iç organlarının incelenmesiyle ilgili rapor mahkeme sırasında başkan tarafından daha başında durdurulmuştur. Bu bir."

"Ama savcı okunmasını istemişti," dedi Nehlüdov hayretle.

"Olsun, savunma da aynı şeyi isteme hakkına sahipti."

"Ama zaten buna hiç gerek yoktu ki."

"Olsun, yine de temyiz için bir nedendir. Sonra: İkincisi, Maslova'nın avukatı konuşmasını yaparken," diye devam etti okumaya, "Maslova'nın kişiliğini karakterize etmek isteğiyle onun bu hayata düşmesiyle ilgili iç nedenlere değindiği sırada, avukatın sözleri davayla doğrudan doğruya ilişkili olmadığı ileri sürülerek başkan tarafından durdurulmuştur. Oysaki Senato tarafından pek çok kez işaret edildiği gibi, ceza davalarında sanığın karakterinin ve genel olarak ahlaki durumunun öğrenilmesi suçlama konusunda doğru bir karar verilmesi açısından birinci derecede öneme sahiptir. İki," dedi Nehlüdov'a bir göz atıp.

"Ama adamın konuşması öyle kötüydü ki, söylediğinden hiçbir şey anlaşılmıyordu," dedi Nehlüdov iyice şaşırarak.

"Son derece aptal bir delikanlıdır, zaten işe yarar bir şey söyleyemezdi," dedi Fanarin gülerek. "Ama yine de bir ne-

dendir bizim için. Evet efendim, devam edelim. Üçüncüsü, mahkeme başkanı kapanış konuşmasında, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 1. faslının 801. maddesinin kesin şart koşmasına rağmen jüri üyelerine suç kavramının hangi hukuksal unsurlardan meydana geldiğini açıklamamış ve Maslova tarafından Smelkov'a zehir verildiğinin kanıtlandığını kabul edip, Maslova'nın öldürme niyeti olmadığı için onu cinayetle suçlamama hakkına ve dolayısıyla cinayette suçu olmadığını, sadece sonunda Maslova için de tüccarın ölümü gibi beklenmedik bir sonuç doğuran dikkatsizlikle suçlamayı kabul etme hakkına sahip olduklarını söylememiştir. Bu en önemli nedendir."

"Bunu biz de anlayabilirdik. Bizim hatamız."

"Ve en son, dördüncü olarak," diye devam etti avukat, "mahkemenin Maslova'nın suçuyla ilgili sorusuna jüri üyelerinin yanıtı çok açık bir çelişki içermektedir. Maslova, cinayetin tek gerekçesi olarak son derece açgözlü bir amaçla kasten adam öldürmekle suçlanmaktaydı, oysa jüri üyeleri verdikleri yanıtta, Maslova'nın hırsızlık yapmak niyetinde olduğunu ve değerli eşyaların çalınması olayına katıldığını kabul etmemişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere, sanığın öldürme niyetinin olmadığını kastetmişler, ancak mahkeme başkanının son konuşmasındaki eksiklik nedeniyle bir yanlış anlama olmuş ve bunu yanıtlarında gerekli biçimde ifade etmemişlerdir. Bu nedenle jüri üyelerinin bu yanıtı, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 816. ve 808. maddelerinin uygulanmasını, yani jüri üyelerine, mahkeme başkanı tarafından yaptıkları hatanın anlatılmasını ve yeni bir toplantı yapılarak sanığın suçlu olup olmadığı sorusuna yeni bir yanıt verilmesini gerektiriyordu," diye okudu Fanarin.

"Öyleyse başkan bunu neden yapmadı?"

"Nedenini ben de öğrenmek isterdim," dedi Fanarin gülerek.

"Yani Senato bu hatayı düzeltir mi?"

"Bu o anda orada hangi bunakların bulunduğuna bağlı."

"Bunaklar mı?"

"Huzurevindeki bunaklar. Orası öyle bir yerdir efendim. Yazımıza şöyle devam ediyoruz: Böyle bir jüri kararı," diye hızlı hızlı devam etti avukat, "mahkemeye Maslova'yı cinayetten cezalandırma hakkını vermemiştir ve sanığa Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 771. maddesinin 3. fıkrasının uygulanması, yargılama sürecimizin ana hükümlerinin kesin olarak ve büyük ölçüde çiğnenmesi demektir. Bu açıklamalar ışığında Ceza Muhakemeleri Yasası'nın 909, 910. maddeleri, 912. maddenin 2. fıkrası ve 928. maddesi uyarınca kararın iptalini vesaire vesaire ve davanın yeniden görülmek üzere aynı mahkemenin başka bir bölümüne verilmesini vesaire vesaire rica ederim. İşte böyle efendim. Yapılabilecek her şey yapıldı. Ama doğruyu söylemek gerekirse başarı şansı az. Bununla birlikte her şey Senato'da kimlerin olduğuna bağlı. Bir torpiliniz varsa biraz sırtını sıvazlayıverin."

"Tanıdığım biri var."

"O zaman elinizi çabuk tutun, yoksa hepsi hemoroidlerini tedavi ettirmeye giderler, o zaman da iki üç ay beklemek gerekir... Başarısızlık halinde geriye bir tek en yüce makama dilekçe vermek kalıyor. Bu da kulis çalışmasına bağlıdır. Bu son seçenekte de hizmetinizdeyim, yani tabii kulis faaliyetinde değil, dilekçe yazma işinde."

"Teşekkür ederim, şey ücretinizi..."

"Yardımcım dilekçenizin temize çekilmiş bir nüshasını verirken söyler."

"Size bir şey daha söylemek istiyorum: Bu kişiyi hapishanede görebilmem için savcı bana izin belgesi verdi ama hapishanede bana söylediklerine göre, belirli günler ve yerler dışında görüşmek için valinin de izni gerekliymiş. Doğru mu?"

"Evet, sanırım. Ama vali şu anda yok, onun görevini yardımcısı yürütüyor. Ama o da tam bir salaktır, bir şey halledebileceğinizi sanmıyorum."

"Maslennikov mu?"

"Evet."

"Tanırım onu," dedi Nehlüdov ve gitmek için ayağa kalktı.

Tam bu sırada ufak tefek, son derece çirkin, bir deri bir kemik, kalkık burunlu, suratı sapsarı bir kadın hızlı adımlarla, uçarcasına odaya girdi. Çirkinliğinden zerre kadar üzüntü duymadığı görülen bu kadın, avukatın karısıydı. Son derece garip giyinmekle kalmamış –sırtında hem kadife hem ipek, hem parlak sarı hem de yeşil kumaştan üzerine sarılmış gibi duran bir şey vardı–, aynı zamanda yağlı saçlarını da kıvırtmıştı. Sırtında ipek reverli bir ceket, boynunda beyaz kravat olan, yüzü toprak rengi, uzun boylu, sürekli gülümseyen bir adamla birlikte muzaffer bir edayla kabul salonuna koşarcasına girmişti. Bu adam bir yazardı, Nehlüdov onu sima olarak tanıyordu.

Kadın kapıyı açarken:

"Anatol, odama gidelim," dedi. "Semyon İvanoviç bir şiirini okumaya söz verdi. Sen de mutlaka Garşin'le ilgili yazdıklarını okumalısın."

Nehlüdov dışarı çıkmak istedi ama avukatın karısı, kocasıyla fısıldaştıktan sonra ona dönerek:

"Rica ederim prens, sizi tanıyorum ve takdim edilmeyi gereksiz görüyorum. Edebiyat günümüze siz de buyurun. Çok ilginç olacak. Anatol çok güzel şiir okur."

Anatol kollarını iki yana açıp gülümseyerek ve karısını gösterip, bu hareketiyle böyle büyüleyici bir hanımefendiye karşı gelmenin olanaksızlığını ifade ederek:

"Ne kadar çok işim olduğunu görüyorsunuz," dedi.

Nehlüdov, sıkıntılı ve somurtkan bir suratla ama büyük bir nezaketle daveti için avukatın karısına teşekkür edip, zamanı olmadığını söyleyerek dışarı, bekleme salonuna çıktı.

"Aman ne gösterişçi adam!" dedi avukatın karısı, Nehlüdov dışarı çıktığında.

Bekleme salonunda avukatın yardımcısı, Nehlüdov'a hazır dilekçeyi verdi ve ücretle ilgili sorusuna karşılık Anatoliy Petroviç'in bin ruble uygun gördüğünü söyledi, bu arada Anatoliy Petroviç'in aslında bu tür davalara bakmadığını, bunu sırf onun hatırı için yaptığını da ekledi.

"Dilekçeyi kim imzalayacak?" diye sordu Nehlüdov.

"Sanık kendisi imzalayabilir ama eğer zor olacaksa sanıktan vekâletname aldıktan sonra Anatoliy Petroviç de imzalayabilir."

"Hayır, gidip imzalatırım," dedi Nehlüdov. Katyuşa'yı görüşme gününden daha önce görebileceği için sevinmişti.

XLVI

Hapishane koridorlarında, alışılmış saatte gardiyanların düdükleri ötmeye başladı; koridorların ve koğuşların demir kapıları gümbürdeyerek açıldı. Çıplak ayakların ve galoşların topuk sesleri duyuldu, pislik teknesi taşıyıcıları, havayı pis kokularla doldurarak koridorlardan geçtiler; erkek ve kadın tutuklular yıkanıp giyindiler ve yoklama için koridorlara çıktılar. Yoklamadan sonra da çay için sıcak su almaya gittiler.

Bütün koğuşlarda çay içerken hararetle konuşulan konu, iki erkek tutuklunun bugün sopayla dövülerek cezalandırılacak olmasıydı. Bu tutuklulardan biri, okumuş yazmış, genç bir tezgâhtar olan Vasilyev'di. Vasilyev bir kıskançlık nöbetinde sevgilisini öldürmüştü. Neşesi, cömertliği ve hapishane yöneticileriyle ilişkilerde gösterdiği katılık nedeniyle koğuş arkadaşları tarafından sevilirdi. Yasaları iyi bilir ve uygulanmasını isterdi. Yöneticiler bu yüzden onu sevmiyorlardı. Üç hafta önce gardiyanlardan biri pislik teknesi taşıyan tutukluyu, yeni üniformasına pis su sıçrattı diye dövmüştü. Vasilyev, tutukluları dövmeyi öngören bir yasa olmadığını söyleyerek pislik teknesi taşıyıcısını savunmuştu. Gardiyan, "Ben sana yasayı gösteririm," demiş ve Vasilyev'e sövmüştü. Vasilyev de ona aynen karşılık vermişti. Gardiyan vurmak istemiş ama Vasilyev adamın kolunu yakalamış, birkaç dakika

öyle tuttuktan sonra bükmüş ve ite ite kapıdan dışarı çıkartmıştı. Gardiyan şikâyetçi olmuş, hapishane müdürü de Vasilyev'in hücreye atılmasını buyurmuştu.

Hücreler, kapıları dışarıdan sürgülenen sıra sıra karanlık odalardı. Karanlık, soğuk hücrede ne yatak, ne masa, ne sandalye vardı, buraya atılanlar pislik içindeki yere oturuyorlar ya da uzanıyorlardı. Hücrede vızır vızır dolaşan sıçanlar insanların üzerlerinde geziniyorlardı, üstelik sıçanlar o kadar cesurdu ki karanlıkta elindeki ekmeği bile onlardan kurtarman olanaksızdı. Tutukluların elindeki ekmeği kapıp yiyorlar, hatta kımıldamayı keserlerse onlara da saldırıyorlardı. Vasilyev, suçlu olmadığını, bu nedenle hücreye gitmeyeceğini söyledi. Zorla götürmeye kalktılar. Kendini savunmaya çalıştı. İki tutuklu da gardiyanların elinden kurtulmasına yardım ettiler. Gardiyanlar toplandılar, bu arada gücüyle tanınmış olan Petrov da gelmişti. Tutukluların canını çıkarana kadar dövüp hücrelere tıktılar. Valiye de isyana benzer bir şey çıktığı haberini uçurdular hemen. İki asıl suçluya, Vasilyev ve serseri Nepomnyaşçiy'e otuzar sopa vurulmasının emredildiği bir yazı alındı.

Ceza, kadın ziyaretçi bölümünde uygulanacaktı.

Akşamdan beri bütün hapishane sakinleri olan biten her şeyi biliyorlardı ve koğuşlarda bu cezayla ilgili hararetli konuşmalar yapılıyordu.

Korableva, Havalı, Fedosya ve Maslova kendi köşelerine çekilmiş oturuyorlardı. Önceden votka içtikleri için hepsinin de yüzü kırmızı ve canlıydı. Maslova artık votkasız duramıyor, arkadaşlarına da bol bol ısmarlıyordu. Çay içiyorlar ve bu konudan söz ediyorlardı.

Korableva sağlam dişleriyle şekerden küçük parçalar koparırken:

"Kavga çıkarmış anlamına mı geliyor yani bu," dedi. "Arkadaşından yana çıkmış o kadar. Bunun için de dayak atılmaz ki."

"Dediklerine göre iyi bir delikanlıymış," diye ekledi Fedosya. Başını örtmemiş, uzun saç örgülerini açıkta bırakmış, çaydanlığın durduğu ranzanın karşısında bir kütüğün üstünde oturuyordu.

"Aman ona söylemeyi unutma Mihaylovna," dedi hat bekçisi kadın, Maslova'ya. "O" derken Nehlüdov'u kastediyordu.

"Söylerim. Benim için her şeyi yapar," diye gülümseyerek ve başını sallayarak karşılık verdi Maslova.

"İyi de ne zaman gelir acaba, baksana dediklerine göre onları almaya gitmişler bile," dedi Fedosya. "Korkunç bir şey," diye ekledi sonra içini çekerek.

"Bir keresinde bizim memlekette köylünün birini döverlerken görmüştüm. Kayınbabam beni muhtara göndermişti, gittim ki ne göreyim..." diye uzun bir hikâye anlatmaya başlamıştı hat bekçisi kadın.

Hat bekçisinin hikâyesi üst katın koridorundan gelen insan ve ayak sesleriyle kesildi.

Kadınlar susup kulak kabarttılar.

"Sürükleye sürükleye götürdüler iblisler," dedi Havalı. "Öldüresiye döverler şimdi. Suçlarını yüzlerine vurduğu için gardiyanlar çok öfkeliler ona."

Yukarıda sesler kesildi ve hat bekçisi kadın, ahırda bir köylüyü kamçılanırken görünce nasıl korktuğunu, içinin dışına çıktığını sonuna kadar anlattı. Havalı da Şçeglov'u nasıl kamçıladıklarını ama onun gıkını bile çıkarmadığını anlattı. Sonra Fedosya çayı kaldırdı. Korableva'yla hat bekçisi kadın dikişlerini ellerine aldılar, Maslova ise dizlerine sarılmış, sıkıntı içinde yatağında oturuyordu. Yatmaya hazırlanıyordu ki gardiyan kadın seslenip, yazıhanede bir ziyaretçisinin beklediğini söyledi.

Maslova yarısına kadar sırları dökülmüş aynanın önünde saçlarını düzeltirken ihtiyar Menşova:

"Bizden mutlaka söz et," dedi. "Yangını biz çıkarmadık, o alçak herif kendisi çıkardı, işçisi de gördü bunu; vicdansız

biri değildir. Söyle ona Mitriy'i çağırsın. Mitriy ona her şeyi bir bir anlatır; ruhumuz bile duymadan hapse tıktılar, o alçak herifse başkasının karısıyla meyhanelerde keyif çatıyor."

"Böyle yasa olmaz!" dedi Korableva.

"Söylerim, mutlaka söylerim," dedi Maslova. Sonra göz kırpıp, "Cesaretlenmek için biraz daha içsem mi acaba," diye ekledi.

Korableva yarım maşrapa daha doldurdu. Maslova içti, ağzını sildi ve son derece neşeli bir ruh haliyle "cesaretlenmek için" sözlerini yineleyerek, başını sallayarak ve gülümseyerek koridorda gardiyan kadının peşinden yürüdü.

XLVII

Nehlüdov uzun süredir kapının önünde bekliyordu.

Hapishaneye geldikten sonra giriş kapısının zilini çalmış ve savcıdan aldığı izin kâğıdını nöbetçi gardiyana vermişti.

"Kiminle görüşmek istiyorsunuz?"

"Tutuklu Maslova'yı görmek istiyorum."

"Şimdi göremezsiniz, Müdür Bey meşgul."

"Odasında mı?" diye sordu Nehlüdov.

Gardiyan:

"Hayır, burada, ziyaretçi odasında," diye yanıtladı. Gardiyan sanki bir şeyden utanıyormuş gibi geldi Nehlüdov'a.

"Yoksa ziyaret günü mü bugün?"

"Hayır, başka bir işi var," dedi gardiyan.

"Onunla nasıl görüşebilirim?"

"Çıkar çıkmaz konuşursunuz. Bekleyin."

Bu sırada yan kapıdan üniformasının şeritleri pırıl pırıl, suratı cilalanmış gibi parlayan, bıyıkları tütün kokan bir başçavuş çıkıp gardiyana:

"Neden buraya aldınız? Odaya alsanıza..." diye çıkıştı.

Başçavuştaki gözle görülür rahatsızlığa şaşıran Nehlüdov, "Bana Müdür Bey'in burada olduğunu söylemişlerdi," dedi.

Bu sırada iç kapı açıldı ve kan ter içinde kalmış, kıpkırmızı olmuş Petrov çıktı.

"Uzun zaman unutamaz," dedi başçavuşa. Başçavuş gözleriyle Nehlüdov'u gösterince Petrov sustu, suratını asıp arka kapıya yöneldi.

"Uzun zaman unutamayacak olan kim? Niye hepsi de bu kadar ezilip büzülüyorlar? Başçavuşun işaretinin nedeni neydi?" soruları geçiyordu Nehlüdov'un aklından.

"Burada bekleyemezsiniz, yazıhaneye buyurun," dedi başçavuş, Nehlüdov'a. Nehlüdov tam dışarı çıkmak üzereydi ki, müdür arka kapıda göründü. Emrinde çalışanlardan daha da mahcup durumdaydı. Soluk soluğa kalmıştı. Nehlüdov'u görünce gardiyana:

"Fedotov, beşinci kadın koğuşundan Maslova'yı yazıhaneye çağırın," dedi.

Sonra Nehlüdov'a dönerek:

"Buyurun," dedi. Dik bir merdiven çıkıp, tek pencereli, bir yazı masasının ve birkaç sandalyenin olduğu küçük bir odaya geçtiler. Müdür yerine oturdu.

"Ağır, çok ağır görevler," dedi Nehlüdov'a. Kalın bir puro aldı.

"Çok yorulmuşsunuz," dedi Nehlüdov.

"Bütün işlerden yoruldum, çok zor işler. Sen durumlarını kolaylaştırmak istiyorsun ama daha kötü oluyor; tek düşüncem var, buradan kurtulmak; ağır, çok ağır işler bunlar."

Nehlüdov, müdürün ne gibi bir zorluğu olduğunu bilmiyordu ama şu anda adamda bir acıma duygusu, bezgin ve umutsuz bir ruh hali görüyordu.

"Evet, işinizin çok zor olduğunu tahmin ediyorum," dedi Nehlüdov. "Neden bu işi yapıyorsunuz peki?"

"Param yok, ailem..."

"Ama eğer zor geliyorsa o zaman..."

"Yine de onlara yararlı olduğumu, elimden geldiğince durumlarını hafiflettiğimi söyleyebilirim. Benim yerimde başkası olsa hiç de böyle davranmazdı. Dile kolay, iki bin küsur mahkûm var burada, hem de ne mahkûmlar. Nasıl

davranacağını bilmek gerek. Onlar da insan, acıyorsun. Gevşek bırakmaya da gelmez."

Müdür geçenlerde mahkûmlar arasında çıkan ve ölümle sonuçlanan bir kavgayı anlatmaya başladı.

Müdürün hikâyesi, gardiyanın peşinden Maslova'nın odaya girmesiyle kesildi.

Nehlüdov onu kapıda, daha Maslova müdürü görmeden önce görmüştü. Yanakları kızarmıştı. Canlı adımlarla yürüyor, başını sallayarak sürekli gülümsüyordu. Müdürü görür görmez korkulu bir yüz ifadesiyle gözlerini ona dikti ama hemen toparlanıp canlı ve neşeli bir şekilde Nehlüdov'a döndü, gülümseyerek ve şarkı söyler gibi uzata uzata:

"Merhaba," deyip, önceki gibi değil, kuvvetlice sarsarak elini sıktı.

Nehlüdov, Katyuşa'nın bugün kendisini karşılarkenki canlı görünüşüne biraz şaşırarak:

"İmzalamanız için bir dilekçe getirdim," dedi. "Dilekçeyi avukat yazdı, imzalanması gerekiyor, sonra Petersburg'a yollayacağız."

"İmzalayalım bakalım," dedi bir gözünü kısıp gülümseyerek.

Nehlüdov cebinden katlanmış bir kâğıt çıkararak masaya yaklaştı.

"Burada imzalayabilir mi?" diye müdüre sordu Nehlüdov.

"Buraya gel, otur," dedi müdür, "al sana kalem. Okuman yazman var mı?"

"Bir zamanlar biliyordum," dedi Katyuşa ve eteğini düzeltip gülümseyerek masanın arkasına geçip oturdu. Küçük, hareketli eliyle kalemi beceriksizce tuttu ve gülerek Nehlüdov'a baktı.

Nehlüdov ona imzalayacağı yeri gösterdi.

Kâh Nehlüdov'a, kâh müdüre bakarak, kalemi kâh mürekkep hokkasına, kâh kâğıdın üzerine koyarak:

"Başka bir şey lazım mı?" diye sordu.

Nehlüdov, Katyuşa'nın elinden kalemi aldıktan sonra:

"Size söyleyeceklerim var," dedi.

"Söyleyin bakalım," dedi Katyuşa ve o anda sanki aklına bir şey gelmiş ya da uyumak istiyormuş gibi ciddileşti.

Müdür kalkıp dışarı çıktı ve Nehlüdov Katyuşa'yla yalnız kaldı.

XLVIII

Maslova'yı getiren gardiyan masanın biraz ötesinde, pencerenin önünde oturuyordu. Nehlüdov için karar anı gelmişti. İlk karşılaşmalarında ona en önemli şeyi, yani onunla evlenmek niyetinde olduğunu söylemediği için hep kendine kızıyordu. Şimdi bunu ona söylemeye kesin karar vermişti. Katyuşa masanın bir tarafında oturuyordu, Nehlüdov da karşısına oturdu. Oda aydınlıktı ve Nehlüdov ilk kez Katyuşa'nın yüzünü yakından görüyordu: Gözlerinin ve dudaklarının çevresinde kırışıklar vardı, gözlerinin altı şişmişti. Katyuşa'ya eskisinden daha da çok acıdı.

Söyleyeceklerinin pencerenin önünde oturan, Avrupai tipli, favorileri kırlaşmış gardiyan tarafından değil, sadece Katyuşa tarafından duyulabileceği bir şekilde dirseklerini masaya dayayıp şöyle dedi:

"Bu dilekçe işe yaramazsa çar hazretlerine de bir dilekçe vereceğiz. Yapılabilecek her şeyi yapacağız."

"Keşke önceki iyi bir avukat olsaydı..." diye sözünü kesti Katyuşa. "Oysa benim avukat aptalın biriydi. Durmadan bana iltifat ediyordu," dedi ve güldü. "Sizinle tanıştığımı bilselerdi farklı olurdu. Ya şimdi? Herkes hırsız olduğumu düşünüyor."

"Bugün ne kadar tuhaf," diye düşündü Nehlüdov. Tam söyleyeceklerini söylemek istiyordu ki Katyuşa tekrar konuşmaya başladı:

"Benim de bir diyeceğim var. Bizim koğuşta çok yaşlı bir kadıncağız kalıyor. O kadar yaşlı ki herkes neden burada olduğuna şaşıyor. Harika bir kadın ama bir hiç yüzünden onu da oğlunu da hapse atmışlar; suçsuz olduklarını herkes biliyor ama kasten yangın çıkarttılar diye suçlamışlar, hapisteler şimdi," dedi Maslova başını çevirip ona bakarak, sonra şöyle devam etti: "Sizinle tanıştığımı duymuş, 'Ona söyle de oğlumu çağırtsın, oğlum ona her şeyi anlatır,' dedi. Soyadları Menşov. Ne dersiniz, yapar mısınız? Bilemezsiniz ne harika bir kadındır; boşu boşuna yattığı daha ilk bakışta anlaşılıyor. Kuzum, ilgileniverin ne olur," dedi Nehlüdov'a bakarak. Sonra bakışlarını yere indirdi ve gülümsedi.

Nehlüdov onun bu teklifsizliğine giderek daha fazla şaşırarak:

"Tamam, öğrenir, bir şeyler yaparım. Fakat ben sizinle kendi işimizi konuşmak istiyordum. Size geçen defa söylediklerimi anımsıyor musunuz?" dedi.

Maslova gülümsemeye devam ederek ve başını iki yana sallayarak:

"Pek çok şey söylemiştiniz. O defa ne demiştiniz ki?" dedi.

"Sizden beni bağışlamanız için yalvarmaya geldiğimi söylemiştim," dedi.

"Bağışlasam ne fark eder, neye yarar... Siz en iyisi..."

"Yaptığım hatayı düzeltmek istediğimi söylemiştim," diye devam etti Nehlüdov, "hem sırf sözle değil, fiilen de düzelteceğimi söylemiştim. Sizinle evlenmeye karar verdim."

Katyuşa'nın yüzünü bir anda bir korku ifadesi kapladı. Şehla gözleri durmuş, bakıyordu ama Nehlüdov'a mı, başka bir yere mi baktığı belli değildi.

"Bu da nerden çıktı şimdi?" dedi kaşlarını çatarak.

"Tanrı'nın huzurunda bunu yapmak zorunda olduğumu hissediyorum."

"Hangi Tanrı'dan söz ediyorsunuz? Ne dediğinizi bilmiyorsunuz siz. Tanrı mı? Hangi tanrı? Tanrı'yı o zamanlar aklınıza getirseydiniz keşke," dedi ve ağzı açık öylece kaldı.

Nehlüdov onun ağzından yayılan güçlü votka kokusunu daha yeni hissediyor ve canlılığının nedenini şimdi anlıyordu.

"Sakin olun," dedi Nehlüdov.

"Ne sakin olacağım, sarhoş mu sanıyorsun beni? Sarhoş olsam da ne söylediğimin farkındayım," dedi birden çok hızlı bir şekilde ve yüzü kıpkırmızı oldu. "Ben bir kürek mahkûmuyum, bir orospuyum, sizse bir beyefendisiniz, prenssiniz, benimle elini kirletmeye ne gerek var. Sen prenseslerine git, benim fiyatıma gelince benim fiyatım sadece bir yüzlüktür."

Nehlüdov alçak sesle ve zangır zangır titreyerek:

"Ne kadar acı konuşursan konuş, benim hissettiklerimi dile getiremezsin, karşında kendimi ne kadar suçlu hissettiğimi tasavvur edemezsin!.." dedi.

"Suçumu hissediyorum..." diye öfkeyle taklit etti Katyuşa. "O zaman hissetmiyordun, elime yüz ruble tutuşturmuştun. İşte senin fiyatın der gibi..."

"Biliyorum, biliyorum ama artık ne yapabilirim ki?" dedi Nehlüdov. "Kararımı verdim, seni bırakmayacağım," diye tekrarladı, "ne söylediysem yapacağım."

"Ben de yapmayacaksın diyorum!" dedi Katyuşa ve yüksek sesle gülmeye başladı.

Nehlüdov, Katyuşa'nın eline dokunarak:

"Katyuşa!" dedi.

"Git yanımdan. Ben kürek mahkûmuyum, sense prenssin, burada işin yok," diye bağırdı Katyuşa. Öfkeden bir anda değişmiş, elini onun elinden çekmişti. "Beni kullanarak kendini kurtarmak istiyorsun," diye ruhunda yükselen her şeyi bir an önce söylemek için telaşla devam ediyordu Kat-

yuşa. "Bu dünyada benden faydalandın, öbür dünyada da yine benim sayemde kendini kurtarmak istiyorsun! İğreniyorum senden, gözlüklerinden de, yağlı, pis suratından da. Defol, defol git!" diye bağırmaya başlamıştı birden hızla ayağa kalkıp.

Gardiyan yanlarına yaklaştı.

"Ne bağırıyorsun! Böyle olmaz..."

"Bırakın lütfen," dedi Nehlüdov.

"Kendine hâkim olsun o zaman," dedi gardiyan.

"Hayır, bekleyin lütfen," dedi Nehlüdov.

Gardiyan tekrar pencerenin yanına gitti.

Maslova bakışlarını indirip, küçük ellerini sımsıkı kenetleyerek tekrar yerine oturdu.

Nehlüdov ne yapacağını bilmeden tepesinde dikiliyordu.

"Bana inanmıyorsun," dedi.

"Benimle evlenmek istiyorsunuz ha! Asla böyle bir şey olmayacak. Kendimi asarım daha iyi! Bunu böylece bilin."

"Ben yine de sana yardımcı olacağım."

"Sizin bileceğiniz iş. Yalnız sizin hiçbir şeyiniz bana lazım değil. Doğru söylüyorum," dedi. "Ah niye o zaman ölmedim ki?" diye ekledi ve dokunaklı bir şekilde ağlamaya başladı.

Nehlüdov konuşamıyordu: Katyuşa'nın gözlerinden akan yaşlar ona da bulaşmıştı.

Katyuşa bakışlarını kaldırdı, şaşırmış gibi Nehlüdov'un yüzüne baktı ve başörtüsünün ucuyla yanaklarına akan gözyaşlarını sildi.

Gardiyan tekrar yanlarına gelip sürenin dolmak üzere olduğunu söyledi. Maslova ayağa kalktı.

"Şimdi sinirlisiniz. Gelebilirsem yarın tekrar geleceğim. Siz bir düşünün," dedi Nehlüdov.

Katyuşa hiçbir şey söylemedi ve Nehlüdov'un yüzüne hiç bakmaksızın gardiyanın peşinden dışarı çıktı.

Koğuşa geri döndüğünde Korableva, Maslova'ya:

"Hadi kızım yaşadın artık," dedi. "Anlaşılan sana sırılsıklam âşık, gelip gittikçe öyle aval aval bakınma. Faydası dokunur sana. Zengin insanların yapamayacağı şey yoktur."

"Öyledir," dedi hat bekçisi kadın ezgili sesiyle. "Yoksul evlenir gece kısa olur, oysa zengin aklından bir şey geçirir, bir dilek tutar, hepsi de olur. Bizim oralarda muhterem bir zat vardı şekerim, öyle bir şey yaptı ki..."

"Benim meseleyi söyledin mi?" diye sordu yaşlı kadın.

Ama Maslova arkadaşlarına yanıt vermiyor, yatağına uzanmış yatıyordu. Şehla gözlerini köşeye dikerek akşama kadar öyle yattı. Canını acıtan bir çalışma vardı içinde. Nehlüdov'un söylediği şey, onu acı çektiği ve anlamayıp nefret ederek çıkıp gittiği bir dünyaya çağırıyordu yeniden. İçinde yaşadığı o unutma halini artık yitirmişti, olanlar konusunda pırıl pırıl bir bellekle yaşamak ise son derece can yakıcıydı. Akşamleyin yine votka alıp arkadaşlarıyla birlikte içti.

XLIX

Nehlüdov suçunu ancak şimdi tam olarak anlamış bir halde hapishaneden çıkarken, "Evet, demek mesele buymuş," diye düşünüyordu. Eğer hatasını düzeltmeye, bedelini ödemeye kalkışmamış olsaydı bunun bir suç olduğunu da asla hissetmeyecekti; dahası, Katyuşa da kendisine yapılmış olan kötülüğü hiç fark etmeyecekti. Ancak şimdi bunların hepsi bütün korkunçluğuyla ortaya çıkmıştı. Şu anda tek gördüğü, bu kadının ruhu üzerinde yaptığı kötü etkiydi ve o da kendisine yapılmış olanları görmüş ve anlamıştı. Nehlüdov daha önce kendine ve hissettiği pişmanlığa duyduğu hayranlık duygusuyla oyun oynuyordu; şimdi ise düpedüz dehşete kapılmıştı. Artık onu bırakamazdı, bunu hissediyordu ama bununla birlikte aralarındaki ilişkiden ne sonuç çıkacağını da tasavvur edemiyordu.

Çıkış kapısında Nehlüdov'un yanına göğsü haçlarla ve madalyalarla dolu, sevimsiz, dalkavuk suratlı bir gardiyan yaklaşıp, eline gizlice bir not tutuşturdu.

"Size birinden not var..." dedi zarfı Nehlüdov'a verirken.

"Kimden?"

"Okuyunca anlarsınız. Siyasi tutuklu bir kadından. Onların bölümüne bakıyorum. Bu yüzden benden rica etti. Yasak olmasına rağmen insaniyet namına..." dedi gardiyan yapmacık bir biçimde.

Nehlüdov, siyasilere gardiyanlık yapan birinin hapishane gibi bir yerde, neredeyse herkesin gözü önünde bu şekilde not getirmesine şaşırmıştı; bu adamın hem gardiyan hem de ispiyon olduğunu o zamanlar henüz bilmiyordu ama notu alıp, hapishaneden çıkınca okudu. Notta işlek bir yazıyla şöyle yazıyordu:

"Suçlulardan biriyle ilgilenerek hapishaneye gelip gittiğinizi öğrenince sizinle görüşmek istedim. Benimle görüşme talebinde bulunun. İzin vereceklerdir. Size hem koruduğunuz kişi için hem de grubumuz için önemli şeyler söyleyeceğim.

Size minnettar
Vera Bogoduhovskaya"

Vera Bogoduhovskaya, Nehlüdov'un arkadaşlarıyla birlikte ayı avına gittiği ıssız Novgorod ilinde öğretmendi. Bu öğretmen kız, yüksekokula gitmek için kendisine para vermesi ricasıyla Nehlüdov'a başvurmuştu. Nehlüdov ona istediği parayı vermiş, sonra da onu unutmuştu. Şimdi bu hanımın siyasi suçlu olarak hapiste olduğu, Nehlüdov'un öyküsünü duyduğu ve yardım önereceği anlaşılıyordu. O zamanlar her şey ne kadar kolay, ne kadar basitti. Şimdi ise ne kadar zor ve karmaşık olmuştu. Nehlüdov o günleri ve Bogoduhovskaya'yla tanışmalarını heyecanla, sevinçle anımsadı. Yortudan önce, demiryolundan altmış verst kadar uzakta, ıssız bir yerdeydi. Bereketli bir avdı, iki ayı vurmuşlardı, kaldıkları evin sahibi, papaz yardımcısının kızının geldiğini, Prens Nehlüdov'la görüşmek istediğini söylemek üzere içeri girdiğinde artık gitmeye hazırlanarak yemek yiyorlardı.

"Güzel mi bari?" diye sormuştu biri.

"Tamam, kesin!" demişti Nehlüdov, sonra suratına ciddi bir ifade vermiş, masadan kalmış, ağzını silerken papaz yardımcısının kızının ne istediğini merak ederek ev sahibinin evine gitmişti.

Odada keçe şapkalı, gocuklu, kupkuru bir kız vardı. Kızın zayıf, çirkin yüzünde bir tek gözleri ve bu gözlerin üstünde yukarı doğru kalkmış kaşları güzeldi.

"Vera Yefremovna, işte prens, konuş kendisiyle. Ben çıkıyorum," demişti yaşlı ev sahibesi.

"Size nasıl yardımcı olabilirim?" demişti Nehlüdov.

"Ben... ben... Bakın siz zenginsiniz, ıvır zıvır şeylere, ava para saçıyorsunuz, biliyorum," diye söze başlamıştı kız utanarak. "Bense tek bir şey istiyorum: İnsanlara yararlı olmak. Ama hiçbir şey yapamıyorum, çünkü hiçbir şey bilmiyorum."

Bakışları dürüst ve iyiydi, yüzündeki kararlı, aynı zamanda da ürkek ifade öyle dokunaklıydı ki, Nehlüdov daha önceden de olduğu gibi, birden kendini onun yerine koyarak kızı anlamış, ona acımıştı.

"Yapabileceğim bir şey var mı?"

"Öğretmenim ben, yüksekokula gitmek istiyorum, ama gitmeme izin vermiyorlar. Yani izin vermiyorlar değil aslında, izin veriyorlar da para gerekli. Bana para verin, okulu bitirince size öderim. Zengin insanların ayıları vurmalarının, köylülere içki içirip sarhoş etmelerinin çok çirkin şeyler olduğunu düşünüyorum. Zenginler neden iyilik yapmasınlar? Bana gereken yalnızca seksen ruble para. Vermek istemezseniz de fark etmez benim için," demişti sinirli bir şekilde.

"Tam tersine, bana bu fırsatı verdiğiniz için ben size teşekkür ederim... Hemen getireyim," demişti Nehlüdov.

Sahanlığa çıkmış, burada onların konuşmasını dinleyen bir arkadaşıyla karşılaşmıştı. Arkadaşlarının takılmalarına aldırmadan cüzdanından para çıkarmış, götürüp kıza vermişti.

"Rica ederim, rica ederim, teşekküre değmez. Ben size teşekkür etmeliyim."

Bunları anımsamak şimdi Nehlüdov'un hoşuna gidiyordu; bu olaydan çirkin bir şaka konusu çıkarmak isteyen su-

bayla kavga etmesine ramak kaldığını, başka bir arkadaşının kendisine arka çıktığını ve bunun sonucunda o arkadaşıyla daha da yakınlaştığını, avın çok bereketli ve neşeli geçtiğini, gece tren istasyonuna döndükleri sırada keyfinin çok yerinde olduğunu anımsamak da çok hoşuna gidiyordu. Kızaklar, bazen yükselen bazen alçalan, pide gibi iri iri kar parçalarıyla baştan aşağı kaplı çam ağaçları arasındaki daracık yolda kaz gibi salına salına, gürültü etmeden hafif bir tırısla gidiyordu. Birisi karanlıkta kızıl ateşini parlatarak hoş kokulu bir sigara içiyordu. Yardımcı Osip, dizlerine kadar karın içinde o kızaktan bu kızağa koşup duruyor, derin karlarda dolaşan ve kavak kabuklarını kemiren geyikleri, ılık soluklarıyla doldurdukları inlerinde yatan ayıları anlatıyordu.

Nehlüdov bütün bunları ve en çok da sağlığının, gücünün ve kaygısızlığının bilinciyle hissettiği mutluluğu anımsadı. Ciğerleri, kısa kürkünü gerdirerek soğuk havayı içine çekiyor, kızağın yayının değdiği dallardan yüzüne karlar dökülüyor, bedeni sıcak, yüzü soğuk, yüreğini sıkan ne bir tasa, ne bir sitem, ne bir korku ne de istek var. Ne kadar güzeldi! Ya şimdi? Tanrım, bütün bunlar ne kadar acı verici, ne zor şeylerdi!

Anlaşılan Vera Yefremovna devrimciydi ve devrimci işler yüzünden hapse girmişti. Özellikle de Maslova'nın durumunu nasıl kolaylaştırabileceği konusunda tavsiyelerde bulunmayı vaat ettiği için onu görmesi gerekiyordu.

L

Nehlüdov ertesi sabah uyandığında bir gün önce olanları anımsayarak korkuya kapıldı.

Ancak bu korkuya rağmen başladığı işi sürdürmek için öncekinden çok daha kararlıydı.

İşte bu görev bilinciyle evden çıkıp, hapishanede Maslova'dan başka, Maslova'nın kendisine sözünü ettiği yaşlı Menşova'yla ve oğluyla da görüşmek için izin almak amacıyla Maslennikov'a gitti. Ayrıca Maslova'ya yararı dokunabilecek olan Bogoduhovskaya'yla da görüşme talebinde bulunmak istiyordu.

Maslennikov'u eskiden, ta alaydan tanıyordu Nehlüdov. Maslennikov o zamanlar alayın veznedarıydı. Dünyada alaydan ve çar ailesinden başka hiçbir şey bilmeyen ve bilmek de istemeyen son derece iyi yürekli, çok görev sever bir subaydı. Nehlüdov şimdi onu alayın yerine ili ve il yönetimini koymuş bir yönetici olarak bulmuştu. Maslennikov, kendisini ordudan ayrılıp devlet memurluğuna geçmeye zorlayan zengin ve hareketli bir kadınla evlenmişti.

Bu kadın kocasıyla alay eder, onu ehlileştirilmiş bir hayvan gibi sevip okşardı. Nehlüdov geçen yıl kışın bir kez evlerine gitmişti, fakat karı koca hiç ilgisini çekmemiş, daha sonra bir kere bile semtlerine uğramamıştı.

Maslennikov, Nehlüdov'u görünce çok sevindi. Yine aynı yağlı ve kırmızı yüz, aynı şişmanlık, aynı askerlikteki gibi güzel bir elbise. Askerde her zaman tertemiz, omuzlarını ve göğsünü saran son moda bir üniforma veya ceket giyerdi; şimdi bunun yerini aynı şekilde şişman bedenini saran ve geniş göğsünü ileri çıkartan son moda sivil bir elbise almıştı. Sırtında resmi bir frak vardı. Aralarındaki yaş farkına rağmen (Maslennikov kırkına yakındı) birbirlerine "sen" diye hitap ediyorlardı.

"Geldiğin için teşekkür ederim. Karımın yanına gidelim. Toplantıdan önce tam on dakika boş zamanım var. Vali Bey gittiler. Vilayeti ben yönetiyorum," dedi gizleyemediği bir memnuniyetle.

"Sana bir iş için gelmiştim."

"Hayırdır?" dedi birden, sanki bir şeyden kuşkulanmış, korkmuş gibi biraz sert bir sesle Maslennikov.

"Hapishanede çok yakından ilgilendiğim bir şahıs var (hapishane sözü geçtiğinde Maslennikov'un yüzü daha da sertleşmişti). Genel görüşme salonunda değil, yazıhanede, hem yalnızca belli günlerde değil, daha sık görüşmek istiyorum. Bana söylediklerine göre bu iş sende bitiyormuş."

"Elbette, mon cher[1], emrine amadeyim," dedi Maslennikov, heybetli görünüşünü hafifletmek ister gibi, iki eliyle Nehlüdov'un dizlerine dokunarak. "Olabilir ama gördüğün gibi benim bir saatlik saltanatım var."

"Bu kadınla görüşebilmem için bana bir belge verebilir misin?"

"Kadın mıydı bu şahıs?"

"Evet."

"Neden yatıyor?"

"Bir zehirleme olayı. Ama hakkında yanlış hüküm verildi."

---

1 Azizim. (Fr.)

"Evet, al işte sana adil bir mahkeme, ils n'en font point d'autres,"[1] dedi nedense Fransızca olarak. Sonra ilerleme karşıtı, tutucu bir gazetede bir yıl boyunca farklı şekillerde okuduğu bir düşünceyi belirterek: "Benimle aynı fikirde değilsin biliyorum ama ne yapalım ki c'est mon opinion bien arrêtée,"[2] diye ekledi. "Biliyorum, liberalsin sen."

"Liberal miyim, başka bir şey miyim, bilmiyorum," dedi Nehlüdov gülümseyerek. Sırf bir insanı yargılarken ilkönce bu insanı dinlemek gerektiğini, mahkeme önünde bütün insanların eşit olduğunu, insanlara, özellikle de hakkında hüküm verilmemiş olanlara işkence etmemek, onları dövmemek gerektiğini söylediği için herkesin onu herhangi bir partiden saymasına ve liberal diye adlandırmasına oldu bitti şaşardı. "Liberal miyim, değil miyim, bilmiyorum. Bildiğim tek şey, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar şimdiki mahkemelerin yine de öncekilerden daha iyi olduğudur."

"Kimi tuttun avukat olarak?"

"Fanarin'e gittim."

"Ah, Fanarin mi!" dedi Maslennikov suratını buruşturarak. Bu Fanarin denen adamın geçen yıl tanık olarak bulunduğu bir mahkemede kendisine sorular yönelttiğini ve kibarlıktan kırılarak yarım saat boyunca kendisiyle alay ettiğini anımsamıştı. "Bana sorsaydın onunla iş yapmanı tavsiye etmezdim. Fanarin, est un homme taré..."[3]

"Senden bir ricam daha var," dedi Nehlüdov, ona karşılık vermeksizin. "Çok eskiden tanıdığım bir öğretmen kız var. Zavallının biri. Şu anda hapiste bulunuyor ve benimle görüşmek istiyor. Onunla görüşmem için de bir izin belgesi verir misin?"

Maslennikov başını hafifçe yana eğip düşündü.

---

1 Başka bir şey yapmazlar. (Fr.)
2 Bu benim kesin kanım. (Fr.)
3 Kötü ün yapmış bir adamdır. (Fr.)

"Siyasi mi?"

"Evet, bana öyle dediler."

"Siyasilerin yalnız akrabalarına görüşme izni veriliyor ama ben sana genel bir izin belgesi vereyim. Je sais que vous n'abuserez pas...[1] Şu senin protégée'nin adı ne?.. Bogoduhovskaya mı? Elle est jolie?"[2]

"Hideuse."[3]

Maslennikov olmadı der gibi başını salladı, masaya gidip, başlıklı bir kâğıda işlek bir yazıyla şunları yazdı: "Mektup hamili Prens Dmitriy İvanoviç Nehlüdov'a hapishane yazıhanesinde, mahkûm Maslova ve aynı zamanda sağlık memuru Bogoduhovskaya ile görüşme izni verilmiştir." Bitirdi, geniş ve özensiz bir imza attı.

"Oradaki düzeni göreceksin. Hapishanede düzeni korumak çok zor, çünkü sürgüne gideceklerle ağzına kadar dolu; fakat ben yine de sıkı bir şekilde izliyorum ve bu işi seviyorum. Göreceksin oradakiler gayet iyiler ve hallerinden memnunlar. Yalnız onlara nasıl davranacağını bilmek gerek. Geçtiğimiz günlerde bir tatsızlık, daha doğrusu bir itaatsizlik olayı oldu. Başka birisi olsa bunu bir isyan sayar ve pek çok insanı mutsuz ederdi. Ama biz çok iyi davrandık. Bir yandan özen göstermek, öte yandan da sıkı bir şekilde yönetmek gerekiyor," dedi beyaz gömleğinin altın kol düğmeli dar manşetinin içinden ileri uzanmış olan firuze yüzüklü beyaz tombul yumruğunu sıkarak. "Özen ve sıkı yönetim."

"Bunu bilmem," dedi Nehlüdov, "iki kez gittim oraya, ikisinde de korkunçtu."

"Biliyor musun, senin Kontes Passek'le görüşmen gerek," diye devam etti Maslennikov. "Kontes, kendisini tümüyle bu işe verdi. Elle fait beaucoup de bien.[4] Belki de onun

---

1 Kötüye kullanmayacağını biliyorum. (Fr.)

2 Güzel mi? (Fr.)

3 Çirkin. (Fr.)

4 O, çok iyi şeyler yapıyor. (Fr.)

sayesinde her şeyi değiştirmeyi başardığımı açık açık söyleyebilirim. Hem öyle bir değiştirdim ki, eskiden var olan korkular artık kalmadı, oradakiler için çok iyi oldu. Sen de göreceksin. Fanarin'e gelince, onu şahsen tanımıyorum, ayrıca toplumsal konumum nedeniyle yollarımız kesişmiyor ama kötü bir adam olduğu gerçek, mahkemede öyle şeyler söylüyor ki..."

Nehlüdov kâğıdı aldıktan sonra:

"Pekâlâ, teşekkür ederim," dedi ve Maslennikov'un sözlerini sonuna kadar dinlemeksizin eski arkadaşıyla vedalaştı.

"Karıma uğramayacak mısın?"

"Hayır, kusura bakma zamanım yok."

"Nasıl olur, karım bana çok kızacak," dedi Maslennikov, eski arkadaşını merdivenin birinci sahanlığından uğurlarken. Birinci dereceden değil, ikinci dereceden önemli insanları buradan uğurlardı. Nehlüdov'u da onların arasında sayıyordu. "Lütfen, bir dakikalığına olsun uğra."

Ancak Nehlüdov kararından caymadı ve arabacıyla kapıcının koşarak yanına geldikleri, paltosunu ve bastonunu uzatarak, önünde bir polisin dikildiği kapıyı açtıkları sırada şimdi gelemeyeceğini söyledi.

"Peki, o zaman perşembe günü gel lütfen. O gün karımın kabul günüdür. Haber vereceğim kendisine!" diye bağırdı Maslennikov merdivenden.

LI

Aynı gün Maslennikov'un yanından doğruca hapishaneye giden Nehlüdov, müdürün artık bildiği evine yollandı. Yine aynı piyano sesleri duyuluyordu ama bu kez bir rapsodi değil, yine olağanüstü bir güçle, netlikle ve çabuklukla Clementi'nin etütleri çalınıyordu. Kapıyı açan gözü sargılı hizmetçi kadın, yüzbaşının evde olduğunu söyledi ve Nehlüdov'u küçük salona buyur etti. Burada bir divan, bir masa ve yünden örülmüş örtünün üzerinde pembe kâğıt abajurunun bir yanı yanmış büyük bir lamba vardı. Müdür yorgun ve sıkıntılı bir yüzle geldi. Üniformasının orta düğmesini iliklerken:

"Buyurun efendim, ne arzu etmiştiniz?" dedi.

"Vali yardımcısına gidip izin belgesi aldım," dedi Nehlüdov kâğıdı uzatarak. "Maslova'yı görmek istiyorum."

Müzik sesi yüzünden iyi duyamayan müdür:

"Markova'yı mı?" diye sordu.

"Maslova'yı."

"Ha evet, evet!"

Müdür ayağa kalkıp Clementi'nin etütlerinin geldiği kapıya doğru gitti.

"Marusya birazcık ara versen, hiçbir şey duyulmuyor," dedi. Sesinden, bu müziğin onun için bir sıkıntı kaynağı olduğu anlaşılıyordu.

Piyano sustu, sinirli ayak sesleri duyuldu ve birisi kapı aralığından bir göz attı.

Müdür, müziğin kesilmesiyle rahatlamışçasına kötü tütünden kalın bir sigara yaktı, Nehlüdov'a da ikram etti. Nehlüdov almadı.

"Maslova'yı görmek istiyordum."

"Maslova'yı şimdi görmeniz pek uygun olmaz," dedi müdür.

"Neden?"

"Ama bu sizin kabahatiniz," dedi müdür hafifçe gülümseyerek. "Prens, bu kadının eline para vermeyin. Para vermek istiyorsanız bana verin, verdiğiniz paranın tamamı ona ait olacaktır. Dün ona para vermişsiniz herhalde, o da votka almış. Bu kötülüğün kökünü asla kazıyamıyorsun. Bugün de körkütük sarhoş olmuş, çıldırmış gibiydi."

"Sahi mi?"

"Elbette, hatta sert önlemler almak zorunda kaldım, başka bir koğuşa gönderdim. Aslında sakin bir kadın ama lütfen para vermeyin eline. Bu insanlar böyledirler..."

Nehlüdov bir gün öncesini bütün canlılığıyla anımsadı ve yine korkuya kapıldı.

"Peki siyasi suçlu Bogoduhovskaya'yı görmem mümkün mü?" diye sordu bir süre sustuktan sonra.

"Tabii ki mümkün," dedi müdür. Bu sırada odaya giren ve gözlerini Nehlüdov'dan ayırmayacak şekilde başını çevirmiş babasına doğru yürüyen beş-altı yaşlarındaki kız çocuğa, "Sen ne istiyorsun? Önüne bak, düşeceksin," dedi müdür, ayağı halıya takılan ve babasına doğru koşan küçük kıza gülümseyerek.

"Eğer görüşmem mümkünse ben gideyim."

"Herhalde mümkündür," dedi müdür. Bu sırada hâlâ Nehlüdov'a bakmaya devam eden küçük kızı kucağına alıp ayağa kalktı ve onu bir kenara bıraktıktan sonra antreye doğru yürüdü.

Müdür daha gözü sarılı hizmetçinin tuttuğu paltoyu giyip kapıdan çıkmamıştı ki Clementi'nin canlı notaları yeniden duyuldu.

"Konservatuvardaydı ama orada işler yolunda gitmedi. Aslında çok yeteneklidir," dedi müdür merdivenden inerken. "Konserlere çıkmak istiyor."

Müdürle Nehlüdov hapishaneye doğru yürüdüler. Müdür yaklaştığında kapı hemen açıldı. Selama duran gardiyanlar onu gözleriyle uğurladılar. Girişte içi dolu fıçılar taşıyan, kafalarının yarısı tıraşlı dört adam çıktı karşılarına. Müdürü görünce adamların hepsi büzülüp küçüldüler. Hele biri eğilip iyice suratını astı. Adamın kara gözleri pırıl pırıl parlıyordu.

"Elbette yeteneği geliştirmek, yetkinleştirmek gerek, köreltmek olmaz ama bu küçücük dairede, inanır mısınız, çok zor oluyor," diye devam etti müdür konuşmasına. Tutukluların yüzüne bile bakmamıştı. Sonra yanında Nehlüdov'la, ayaklarını sürüye sürüye, yorgun adımlarla toplantı odasına doğru yürüdü.

"Kimi görmek istemiştiniz?" diye sordu müdür.

"Bogoduhovskaya'yı."

"Kulededir o. Beklemeniz gerekiyor," dedi Nehlüdov'a.

"Peki bu arada yangın çıkarmakla suçlanan ana oğul Menşov'larla görüşemez miyim?"

"Onlar yirmi birinci koğuştadır. Buraya çağırabiliriz kendilerini."

"Menşov'u yattığı koğuşta göremez miyim?"

"Toplantı salonunda daha rahat edersiniz."

"Öylesi bana daha ilginç geliyor."

"Tam da buldunuz ilginç olacak şeyi."

Bu sırada yan kapıdan giyim kuşamına düşkün müdür yardımcısı çıkmıştı.

"Prensi Menşov'un koğuşuna götürün. Yirmi birinci koğuş," dedi müdür, yardımcısına, "sonra da yazıhaneye geti-

rin. Ben de görüşmek istediğiniz kişiyi çağırtayım bu arada. Adı ne demiştiniz?"

"Vera Bogoduhovskaya," dedi Nehlüdov.

Müdür yardımcısı bıyıkları boyalı, çevresine çiçek kolonyası kokuları saçan, sarışın genç bir subaydı. Hoş bir gülümsemeyle Nehlüdov'a dönerek:

"Buyurun, hapishanemizle mi ilgileniyorsunuz?" dedi.

"Evet, aynı zamanda bana söylediklerine göre hiç suçu yokken buraya düşmüş bu adamla da ilgileniyorum."

Müdür yardımcısı omuz silkti. Konuğun pis kokular içindeki geniş koridora geçmesi için saygılı bir şekilde yol verirken:

"Evet, oluyor böyle şeyler," dedi sakince. "Onların yalan söyledikleri de oluyor. Buyurun."

Koğuş kapıları açıktı. Koridorda birkaç tutuklu vardı. Gardiyanları başıyla belli belirsiz selamlayan, duvar diplerinden koğuşlarına giden ya da asker gibi ellerini iki yana yapıştırmış, gözleriyle hapishane yöneticisini izleyerek kapıların önünde duran tutuklulara yan yan bakan müdür yardımcısı, Nehlüdov'u bu koridordan geçirip demir kapısı kilitli soldaki başka bir koridora götürdü.

Bu koridor birincisinden daha dar, daha karanlıktı, daha da pis kokuyordu. İki yandan koridora asma kilitli kapılar açılıyordu. Kapıların üzerinde iki santimetre çapında göz delikleri vardı. Koridorda buruşuk, üzgün suratlı yaşlı bir gardiyandan başka kimse yoktu.

"Menşov hangisinde?" diye sordu müdür yardımcısı gardiyana.

"Soldan sekizinci."

LII

"Bakabilir miyim?" diye sordu Nehlüdov.

"Buyurun, rica ederim," dedi müdür yardımcısı hoş bir gülümsemeyle ve gardiyana bir şeyler sormaya koyuldu. Nehlüdov deliklerden birine gözünü dayadı: Burada, üzerinde yalnızca iç çamaşırı olan küçük kara sakallı, uzun boylu genç bir adam bir ileri bir geri hızlı hızlı yürüyordu; kapının önündeki hışırtıyı işitince o tarafa baktı, kaşlarını çattı ve yürümeye devam etti.

Nehlüdov başka bir deliğe gözünü dayadı: Gözü, delikten bakan, korkudan iri iri açılmış başka bir gözle karşılaştı; hemen geri çekildi. Üçüncü delikten baktığında hapishane önlüğünü başına kadar çekmiş, kıvrılıp tortop olmuş, karyolada uyumakta olan küçücük bir adam gördü. Dördüncü hücrede başını öne eğmiş, kollarıyla dizlerine sarılmış ablak yüzlü, soluk benizli bir adam oturuyordu. Adam ayak seslerini işitince başını kaldırıp etrafına bakındı. Yüzünde, özellikle de iri gözlerinde umutsuz bir hüzün ifadesi vardı. Anlaşılan hücresine kimin baktığı onu ilgilendirmiyordu. Kim bakarsa baksın hiç kimseden iyi bir şey beklemiyordu herhalde. Nehlüdov dehşete kapıldı; deliklerden bakmaktan vazgeçti ve Menşov'un hücresine, yani yirmi birinci hücreye doğru yürüdü. Gardiyan kilidi açıp kapıyı ardına dayadı. Uzun boyunlu, yuvarlak gözlerinden iyilik okunan, top sakallı, adaleli,

genç bir adam bir yatağın yanında ayakta duruyor ve bir yandan telaşla mahkûm gömleğini sırtına geçirirken bir yandan da ürkek bir yüzle içeri girenlere bakıyordu. Nehlüdov'u en çok etkileyen, soru sorarcasına ve ürkekçe Nehlüdov'dan gardiyana ve ondan da müdür yardımcısına dolaşan, sonra tam tersini yapan iyilik dolu bu yuvarlak gözlerdi.

"Bu bey senin davanla ilgili birkaç soru sormak istiyor."

"Teşekkür ederim."

Nehlüdov hücrenin içine geçip, demir parmaklıklı pis pencerenin önünde durarak:

"Evet, bana davanızdan söz ettiler, bir kez de sizden dinlemek isterim," dedi.

Menşov da pencereye yaklaştı ve müdür yardımcısına önce ürkek, sonraysa daha cesur gözlerle bakarak hemen anlatmaya koyuldu; müdür yardımcı hücreden koridora çıkıp birtakım buyruklar vermeye başladığında ise iyice cesaretlenmişti. Bu hikâye, dil ve tarz bakımından çok basit, iyi bir köy delikanlısının hikâyesiydi ve bu hikâyeyi, sırtında utanç verici giysisiyle hapishanedeki bir tutuklunun ağzından dinlemek çok garibine gitmişti Nehlüdov'un. Nehlüdov bir yandan dinliyor, bir yandan da ot şilteli alçak yatağa, kalın demir parmaklıklı pencereye, kirli ve rutubetli duvarlara, ayağında galoşları ve sırtında mahkûm gömleği olan bu bahtsız, feleğin tokadını yemiş zavallı yüze ve bedene bakıyor, üzüntüsü arttıkça artıyordu; bu iyi yürekli adamın anlattıklarının doğru olduğuna inanmak istemiyordu. İnsanların bir adamı bir hiç yüzünden, asıl kendisi hakarete uğradığı halde yakalayıp, sırtına mahkûm giysisi giydirerek bu korkunç yere atabildiklerini düşünmek öylesine korkunç bir şeydi ki. Bu iyilik akan yüzün anlattığı içten hikâyenin yalan olduğunu, uydurma olduğunu düşünmek daha da korkunç bir şeydi. Hikâye şöyleydi: Evlendikten kısa bir süre sonra delikanlının karısını köyün meyhanecisi kaçırmış. Genç adam bütün yasal yolları denemiş ama meyhaneci her yerde

yöneticilere para yedirerek kendisini haklı çıkartmış. Bir kere karısını zorla geri getirmiş, kadın ertesi gün yine kaçmış. O zaman karısını geri istemeye gitmiş. Meyhaneci, karısının orada olmadığını (oysaki kadını içeri girerken görmüş delikanlı) ve çekip gitmesini söylemiş. Delikanlı gitmemiş. Meyhaneciyle yanında çalışan işçi, onu dövüp kan revan içinde bırakmışlar. Ertesi gün meyhanecinin evinde yangın çıkmış. Delikanlıyı ve anasını suçlamışlar, oysaki yangını o çıkarmamış, o sırada vaftiz anasının evindeymiş.

"Gerçekten yangını sen çıkartmadın mı?"

"Aklımdan bile geçirmedim beyim. O cani herif kendisi çıkartmış olmalı. Dediklerine göre, daha yeni sigorta yaptırmış. Annemle benim onu tehdit ettiğimizi söylediler. Bu doğru, bir keresinde dayanamayıp küfretmiştim. Ama yakmaya gelince, ben yakmadım. Yangın çıktığında orada değildim. Bu işi tam da annemle birlikte evine gittiğimiz güne denk getirmiş mahsus. Sigortadan para almak için kendisi yaktı, suçu üzerimize attı."

"Yok canım, nasıl olur?"

"Tanrı huzurunda doğruyu söylüyorum beyim. Öz babamın başına yemin ederim ki!" Yere diz çökmek istedi ama Nehlüdov ona engel oldu. "Kurtarın beni, suçsuz yere yok olup gideceğim," diye devam etti.

Ve birden yanakları titredi, ağlamaya başladı. Önlüğünün kolunu sıvayıp, içindeki gömleğin kirli koluyla gözlerini sildi.

"Bitti mi?" diye sordu gardiyan.

"Evet. Cesaretinizi kaybetmeyin, elimizden geleni yapacağız," dedi Nehlüdov ve dışarı çıktı. Menşov kapının hemen eşiğinde duruyordu. Hatta gardiyan kapıyı kapatırken onu içeri itti. Kapı kilitlenirken Menşov kapıdaki göz deliğinden bakıyordu.

LIII

Nehlüdov, kendisine büyük bir merakla bakan, açık sarı mahkûm önlüğü, kısa, geniş pantolon, galoş giymiş insanların arasından geçerek geniş koridordan geri dönerken (öğle yemeği zamanıydı ve hücrelerin kapıları açıktı) garip duygular içindeydi. Hem buradaki bu insanlara karşı acıma hem de onları buraya atan ve burada tutanlara karşı korku ve şaşkınlık duyuyor, bütün bunlara ses çıkarmadan baktığı için de kendisinden utanıyordu.

Bir koridorda birisi galoşlarını takırdatarak bir hücrenin kapısından içeri koştu. Buradan çıkan insanlar, Nehlüdov'un önünde durup, eğilerek selam verdiler.

"Efendimiz, nasıl diyeceğimi bilmiyorum ama emir buyursanız da hakkımızda artık bir karar verseler."

"Ben yönetici falan değilim, hiçbir şeyden haberim yok."

"Olsun, siz yöneticilere söyleyin," dedi sinirli bir ses. "Hiçbir suçumuz yokken iki aydır burada çile dolduruyoruz."

"Nasıl olur? Niye?" diye sordu Nehlüdov.

"Hapse tıktılar işte. Neredeyse ikinci aya girdik, oturup duruyoruz, nedenini biz de bilmiyoruz."

"Doğru, bu insanlar kimlik belgeleri olmadığı için tutuklanmışlardı," dedi müdür yardımcısı. "Kendi illerine göndermek gerekiyordu ama oradaki hapishane yanmış, bu yüzden valilik göndermeyin dedi. Başka illerden olanları dağıttık ama bunları tutuyoruz."

"Sırf bu yüzden mi yani?" diye sordu Nehlüdov kapıda durarak.

Tamamı mahkûm önlükleri içindeki yaklaşık kırk kişilik bir kalabalık Nehlüdov'un ve müdür yardımcısının etrafını sarmıştı. Aynı anda birkaç kişi birden konuşmaya başlamıştı. Müdür yardımcısı:

"Teker teker konuşun," diyerek durdurdu konuşanları.

İçlerinden elli yaşlarında, uzun boylu, yakışıklı bir adam öne çıktı. Nehlüdov'a, kimlik belgeleri olmadığı için sınır dışı edildiklerini ve hapse atıldıklarını anlattı. Aslında kimlik belgeleri vardı ama iki hafta kadar süresi geçmişti sadece. Her yıl aynı bu şekilde kimlik belgelerinin süresi geçiyordu ama hiç ceza verilmiyordu, şimdiyse tutuklanmışlardı ve suçlu gibi iki aydır buradaydılar.

"Hepimiz taş işçisiyiz, aynı ekipteniz. İlimizdeki hapishanenin yandığını söylüyorlar. Bizim bunda bir günahımız yok ki. Bir iyilik yapın bize."

Nehlüdov dinliyordu ama yakışıklı, yaşlı adamın söylediklerinden hemen hemen hiçbir şey anlamıyordu, çünkü bütün dikkatini yakışıklı taş işçisinin yanağındaki kılların arasında dolaşan çok ayaklı koyu gri büyük bir böceğe vermişti.

"Nasıl olur? Sırf bunun için mi yani?" dedi Nehlüdov müdür yardımcısına dönerek.

"Evet, yönetim hata etti, hepsini oturdukları yere göndermek gerekirdi," dedi müdür yardımcısı.

Müdür yardımcısı sözünü bitirir bitirmez kalabalığın içinden ufak tefek bir adam öne çıkıp, garip bir şekilde ağzını eğerek hiçbir neden yokken onlara burada çile çektirdiklerini anlatmaya başladı.

"Köpekten beter..." diye söze başladı.

"Hadi hadi fazla konuşma, kapa çeneni, yoksa bilirsin..."

"Neyi bilecekmişim," dedi ufak tefek adam umutsuzca. "Bizim bir suçumuz var mı?"

Müdür yardımcısı:

"Kes sesini!" diye bağırınca ufak tefek adam sustu.

Nehlüdov, kapılardan bakan ve karşısına çıkan yüzlerce mahkûmun arasından geçerken:

"Bu nasıl iş böyle?" diyordu kendi kendine.

Koridordan çıktıklarında Nehlüdov:

"Gerçekten suçsuz oldukları besbelli insanları mı tutuyorlar?" dedi.

"Ne yapmamızı bekliyorsunuz? Bunların çoğu da yalan söyler. Onlara bakarsanız hepsi de suçsuzdur," dedi müdür yardımcısı.

"Evet ama bunların bir suçu yok ki zaten."

"Diyelim ki öyleler. Fakat halkın ahlakı çok bozuk. Sert davranmazsanız bir şey yapamazsınız. Öyle felaket tipler var ki, parmak ısırtırlar adama. Örneğin dün ikisini cezalandırmak zorunda kaldık."

"Nasıl bir ceza?" diye sordu Nehlüdov.

"Emir üzerine sopayla döverek cezalandırdık..."

"Hani fiziksel ceza kaldırılmıştı."

"Hakları ellerinden alınmış olanlar için değil. Bunlara uygulanıyor."

Nehlüdov, bir gün önce girişte beklerken gördüklerini anımsadı ve cezanın tam da o beklerken verildiğini anladı. Merak, üzüntü, şaşkınlık ve önceden de yaşadığı ama hiçbir zaman bu derece güçlü bir şekilde onu etkilemeyen ve gerçek, fiziksel bir bulantı haline dönüşen manevi bulantı duygusu kapladı içini.

Müdür yardımcısının söylediklerini dinlemeksizin ve çevresine bakmaksızın koridorlardan hızla geçip yazıhaneye yöneldi. Müdür koridordaydı ve başka bir işe daldığı için Bogoduhovskaya'yı çağırtmayı unutmuştu. Bogoduhovskaya'yı çağırtmaya söz verdiğini Nehlüdov yazıhaneden içeri girdiğinde anımsadı ancak.

"Onu çağırmaya hemen birini gönderiyorum, siz oturun," dedi.

LIV

Yazıhane iki odadan oluşuyordu. Öne doğru çıkıntı yapmış ve boyaları dökülmüş büyük bir sobanın ve iki kirli pencerenin bulunduğu birinci odanın bir köşesinde tutukluların boyunu ölçmek için kara bir ölçü aleti vardı, öbür köşede ise işkence yapılan her yerde İsa'nın öğretisiyle alay edercesine bulundurulan büyük bir İsa tasviri asılıydı. Bu birinci odada birkaç gardiyan ayakta duruyordu. Öbür odada ise duvar önlerinde ayrı gruplar ya da çiftler halinde yirmi kadar erkek ve kadın oturmuş, alçak sesle konuşuyorlardı. Pencerenin önünde bir yazı masası vardı.

Müdür yazı masasının başında oturuyordu, Nehlüdov'u oradaki bir sandalyeye buyur etti. Nehlüdov oturdu ve odadaki insanları izlemeye koyuldu.

İlk dikkatini çeken, kısa ceketli, hoş yüzlü bir delikanlıydı. Delikanlı, kara kaşlı yaşlıca bir kadının önünde dikilmiş, el kol hareketleriyle hararetli bir şeyler anlatıyordu. Yanı başında mavi gözlüklü yaşlı bir adam oturuyor ve mahkûm önlüklü genç bir kadının elini tutmuş, hiç kımıldamadan dinliyordu. Yüzünde donup kalmış bir korku ifadesiyle ortaokul öğrencisi bir çocuk gözlerini ayırmadan yaşlı adama bakıyordu. Onlara yakın bir yerde, köşede âşık bir çift oturuyordu: Kızın sarı saçları kısacık, yüzü çok hareketli ve sevimliydi, modaya uygun bir elbise giymiş

gencecik bir kızdı; oğlan, yüz çizgileri ince, saçları dalgalı, muşamba ceket giymiş yakışıklı bir delikanlıydı. Köşede oturmuşlar, galiba aşktan kendilerini kaybetmiş, fısıldaşıyorlardı. Siyah elbiseli, kır saçlı bir kadın masaya hepsinden daha yakın oturuyordu. Herhalde bir anneydi. Gözlerini iri iri açmış, muşamba ceket giymiş, görünüşünden veremli olduğu anlaşılan bir delikanlıya bakıyor, bir şey söylemek istiyor ama gözlerinden akan yaşlar yüzünden konuşamıyordu. Başlamasıyla susması bir oluyordu. Delikanlı elinde bir kâğıt tutuyor ve galiba bu kâğıdı ne yapacağını bilemeyerek, öfkeli bir suratla kâğıdı buruşturup duruyordu. Onların yanında al yanaklı, iri gözlü, sırtında gri bir elbise ve pelerin olan topluca, güzel bir kız vardı. Kız, gözü yaşlı annenin yanında oturuyor ve şefkatle onun omzunu okşuyordu. Bu kızın her şeyi güzeldi: İri, apak elleri, kısa, dalgalı saçları, sert hatlı burnu ve dudakları; fakat yüzünün en güzel yeri iyilik ve dürüstlük okunan iri kahverengi gözleriydi. Bu güzel gözler, Nehlüdov içeri girdiğinde bir an için annenin yüzünden ayrılıp Nehlüdov'un bakışıyla buluşmuştu. Fakat hemen başını çevirip anneye bir şeyler söylemeye başlamıştı. Âşık çiftin yakınında asık suratlı, siyah saçları darmadağınık bir adam oturuyor ve hadıma benzeyen, köse ziyaretçisine sinirli sinirli bir şey anlatıyordu. Nehlüdov müdürün yanına oturmuş, büyük bir merakla çevresine bakıyordu. Kafası kazınmış küçük bir oğlan yanına yaklaşarak incecik sesiyle:

"Siz kimi bekliyorsunuz?" diye sordu.

Nehlüdov bu soru karşısında şaşırmıştı ama çocuğa bakıp da dikkatli, canlı gözleriyle ciddi, akıllı yüzünü görünce ona tanıdığı bir kadını göreceğini söyleyerek ciddi bir yanıt verdi.

"Bu kadın kız kardeşiniz mi?" diye sordu çocuk.

"Hayır, kız kardeşim değil," diye şaşkın yanıtladı Nehlüdov. "Ya senin burada ne işin var?" diye sordu çocuğa.

"Annemle birlikte kalıyorum. Siyasidir kendisi," dedi çocuk gururla.

Müdür, Nehlüdov'un çocukla konuşmasını yasalara aykırı bulmuş olmalı ki:

"Marya Pavlovna, Kolya'yı yanınıza alın," dedi.

Marya Pavlovna, Nehlüdov'un dikkatini çekmiş olan iri gözlü, güzel kızdı. Ayağa kalktı. Boyu uzundu. Sağlam, geniş adımlarla, neredeyse bir erkeğinkini andıran yürüyüşüyle Nehlüdov'la çocuğun yanına geldi. Hafifçe gülümseyerek ve Nehlüdov'un gözlerinin içine son derece basit bir şekilde, sanki herkesle arasında basit, sevecen ve kardeşçe ilişkiler olacağından hiç kuşku olamazmış gibi safça bakarak:

"Ne soruyor, kim olduğunuzu mu?" dedi Nehlüdov'a. "Her şeyi bilmesi gerekir," dedi ve çocuğun yüzüne bakıp öyle iyi, öyle tatlı bir şekilde gülümsedi ki, çocuk da Nehlüdov da ellerinde olmadan ona gülümsediler.

"Evet, kime geldiğimi soruyordu bana."

"Marya Pavlovna, yabancılarla konuşamazsınız. Siz de biliyorsunuz," dedi müdür.

"Tamam, tamam," dedi kız ve iri, beyaz eliyle, kendisinden gözlerini ayırmayan Kolya'nın minik elini tutup, veremli delikanlının annesinin yanına döndü.

"Bu çocuk kimin?" diye sordu Nehlüdov müdüre.

"Siyasi tutuklu kadınlardan birinin. Çocuk hapishanede doğdu," dedi müdür. Yüzünde çalıştığı kurumun az rastlanır bir yer olduğunu gösterir bir memnuniyet vardı.

"Yok canım?"

"Evet, şimdi annesiyle birlikte Sibirya'ya gidecek."

"Ya bu kız?"

"Size yanıt veremem," dedi müdür omuz silkerek. "İşte Bogoduhovskaya da geldi."

LV

İyilik okunan iri gözleri, kısa kesilmiş saçlarıyla, zayıf, ufak tefek, sarı benizli Vera Yefremovna arka kapıdan rüzgâr gibi çıkmıştı.

"Geldiğiniz için teşekkür ederim," dedi Nehlüdov'un elini sıkarken. "Beni anımsadınız mı? Buyurun oturalım."

"Sizi burada bulacağım hiç aklıma gelmemişti."

Vera Yefremovna, her zamanki gibi iyilik dolu iri gözleriyle Nehlüdov'a bakarak ve bluzunun buruşuk, kirli yakasından dışarı uzanmış, damarlı, ipincecik sarı boynunu döndürerek:

"Oo, benim keyfim yerinde! Öyle iyiyim ki, daha iyisini istemem," dedi.

Nehlüdov bu duruma nasıl düştüğünü sordu. Bu soruyu yanıtlarken uğrunda savaştığı davayı büyük bir canlılıkla anlatmaya başladı. Konuşması propaganda, dezorganizasyon, grup, seksiyon, alt seksiyon gibi yabancı sözcüklerle doluydu. Bunları herkesin bildiğinden çok emindi anlaşılan. Oysaki Nehlüdov bu sözcükleri hiç duymamıştı.

Herhalde Nehlüdov'un halkçılık hareketinin bütün sırlarıyla yakından ilgilendiğinden ve bu sırları bilmekten hoşlandığından çok emin olarak anlatıyordu bütün bunları. Nehlüdov ise kızın zavallı boynuna, seyrek, dolaşık saçlarına bakıyor ve bütün bunları neden yaptığına ve neden anlattığına

şaşıp kalıyordu. Kıza acıyordu ama bu acıma, hiçbir suçu yokken iğrenç kokulu hapishanede yatan köylü Menşov'a acıdığından tamamen farklı bir şeydi. Bu kız daha çok kafasındaki karışıklık yüzünden acınacak haldeydi. Anlaşılan uğrunda savaştığı davanın başarısı için hayatını feda etmeye hazır bir kahraman olarak görüyordu kendisini ama bu davanın ve davanın kazanacağı başarının ne olduğunu söyleyebileceği kuşkuluydu.

Vera Yefremovna'nın Nehlüdov'la konuşmak istediği konu, Şustova adlı, onların grubundan bile olmayan bir kız arkadaşının, beş ay önce kendisiyle birlikte yakalanmış ve sırf saklaması için kendisine verilmiş olan kitaplarla kâğıtlar evinde bulunduğu için Petropavlovsk Kalesi'ne hapsedilmesi konusuydu. Vera Yefremovna, Şustova'nın hapse atılmasında kendisini bir dereceye kadar suçlu görüyor ve birtakım bağlantıları olan Nehlüdov'a Şustova'yı kurtarmak amacıyla elinden gelen her şeyi yapması için yalvarıyordu. Bogoduhovskaya'nın rica ettiği bir başka şey de Petropavlovsk Kalesi'nde bulunan Gurkeviç'e akrabalarıyla görüşme ve bilimsel çalışmaları için gerekli olan bilim kitaplarını alma izni sağlanmasıydı.

Nehlüdov, Petersburg'a gittiğinde elinden gelen her şeyi yapmaya çalışacağına söz verdi.

Vera Yefremovna'nın kendi hikâyesini anlatırken söylediğine göre, ebelik kurslarını bitirdikten sonra halkçıların partisine katılmış ve onlarla çalışmış. İlk başta her şey yolunda gidiyormuş, bildiriler yazıyorlarmış, fabrikalarda propaganda yapıyorlarmış ama sonra partinin ileri gelenlerinden biri yakalanmış, kâğıtlar ele geçmiş ve herkesi toplamaya başlamışlar.

"Beni de tutukladılar. Şimdi de sürgüne gönderiyorlar..." diye bitirdi hikâyesini. "Ama bunun hiç önemi yok. Kendimi çok iyi hissediyorum, keyfim yerinde," dedikten sonra acı acı gülümsedi.

Nehlüdov, iri gözlü kızı sordu. Vera Yefremovna onun bir general kızı olduğunu, uzun zamandır devrimci partinin üyesi olduğunu ve bir jandarmaya ateş edilmesi suçunu üstlendiği için hapse girdiğini anlattı. Kız, bir matbaanın bulunduğu gizli bir dairede yaşıyormuş. Bir gece arama yapmaya geldiklerinde daire sakinleri kendilerini savunmaya karar vererek ışığı söndürmüşler ve kanıtları yok etmeye girişmişler. Polisler kapıyı kırıp içeri girmişler ve o sırada komplocular-dan biri ateş ederek bir jandarmayı ağır yaralamış. Kim ateş etti diye sorguya çektiklerinde bu kız, hayatta eline tabanca almadığı ve bir örümcek bile öldüremeyeceği halde kendisinin ateş ettiğini söylemiş. Bu ifadesinden de vazgeçmemiş. İşte şimdi de kürek cezasını çekmeye gidiyormuş.

"Başkalarını düşünen, iyi bir insandır..." dedi Vera Yefremovna takdirle.

Vera Yefremovna'nın konuşmak istediği üçüncü konu, Maslova'yla ilgiliydi. Maslova'nın hikâyesini ve Nehlüdov'un ona olan ilgisini hapishanedeki herkes gibi o da biliyordu. Maslova'yı siyasilerin yanına ya da hiç değilse şu anda hasta sayısı çok fazla olan, çalışan insana fazlasıyla gerek duyulan revire hastabakıcı olarak geçirmek için uğraşmasını tavsiye etti. Nehlüdov tavsiyesi için ona teşekkür edip bunu yapmaya çalışacağını söyledi.

LVI

Ayağa kalkıp, görüşme süresinin sona erdiğini, artık vedalaşmaları gerektiğini söyleyen müdür tarafından kesildi konuşmaları. Nehlüdov kalktı, Vera Yefremovna'yla vedalaşarak kapıya doğru uzaklaştı ve kapıda durup, önünde olup bitenleri izlemeye koyuldu.

Müdür, kâh ayağa kalkıp, kâh oturarak:

"Beylar, tamam, tamam artık," diyordu.

Müdürün çağrısı odada bulunan tutuklularda da ziyaretçilerde de bir canlılık yaratmıştı ama hiçbiri de vedalaşmak niyetinde değildi. Bazıları ayağa kalkmışlar, ayakta konuşuyorlardı. Bazıları oturdukları yerden konuşmaya devam ediyorlardı. Veremli delikanlının annesinin durumu çok dokunaklıydı. Delikanlı elindeki kâğıdı hâlâ evirip çeviriyordu ve yüzü gitgide daha öfkeli bir hal alıyordu. Annesinin duygularının kendisine bulaşmaması için çok büyük çaba harcıyordu. Annesi ise veda zamanının geldiğini duyunca başını onun omzuna koymuş, burnunu çekerek ağlıyordu. İri gözlü kız –Nehlüdov elinde olmaksızın onu izliyordu– hıçkıra hıçkıra ağlayan annenin karşısında durmuş, ona yatıştırıcı sözler söylüyordu. Mavi gözlüklü yaşlı adam ayakta duruyor, kızının elini tutuyor ve onun söylediklerine başını sallıyordu. Genç âşıklar ayağa kalktılar ve hiç konuşmadan birbirlerinin gözlerinin içine bakarak el ele tutuştular.

Nehlüdov'un yanında dikilen ve tıpkı onun gibi, vedalaşan insanlara bakan kısa ceketli delikanlı, âşık çifti göstererek:

"İşte tek sevindirici şey bu," dedi.

Nehlüdov'un ve delikanlının bakışlarını üzerlerinde hisseden âşıklar, muşamba ceketli genç adamla, sarışın, güzel yüzlü kız, birbirine kenetlenmiş ellerini çekerek kendilerini geriye doğru attılar ve gülerek dönmeye başladılar.

"Bu akşam burada, hapishanede evlenecekler, kız, çocukla birlikte Sibirya'ya gidecek," dedi genç adam.

"Delikanlının cezası ne?"

"Kürek mahkûmu." Veremli delikanlının annesinin hıçkırıklarına kulak kabartan kısa ceketli genç adam, "Hiç değilse onlar birazcık neşelensinler, yoksa şu hıçkırıklar insanın yüreğini yakıyor," diye ekledi.

"Beyler! Lütfen, lütfen! Beni sert davranmak zorunda bırakmayın," dedi müdür aynı sözleri birkaç kez yineleyerek. "Lütfen, hadi ama, lütfen!" dedi zayıf ve kararsız bir şekilde. "Ne demek oluyor bu? Zaman çoktan doldu. Böyle olmaz ki. Son kez söylüyorum," diye yineledi bezgin bir sesle. Kalın sigarasını kâh içiyor, kâh söndürüyordu.

İnsanlara, yaptığı şeyden dolayı herhangi bir sorumluluğu olmaksızın başkalarına kötülük etme olanağı veren nedenler ne kadar ustaca, ne kadar eski ve alışılmış nedenler olursa olsun, hapishane müdürünün bu odada ortaya çıkmış olan bütün bu üzüntülerin suçlularından biri olduğunun farkında olmaması mümkün değildi; ve görünüşe bakılırsa bu durum ona da çok zor geliyordu.

Sonunda tutuklularla ziyaretçiler birbirlerinden ayrılmaya başladılar; bir kısmı iç, diğerleri ise dış kapıya yöneldiler. Erkekler, muşamba ceketli delikanlı, veremli delikanlı ve dağınık siyah saçlı adam geçtiler; hapishanede doğmuş olan çocukla birlikte Marya Pavlovna da çıktı.

Ziyaretçiler de dışarı çıkmaya başlamışlardı. Mavi gözlüklü yaşlı adam ağır ağır yürüyordu, onun arkasından da Nehlüdov gidiyordu.

"Evet efendim, şaşırtıcı kurallar var," diye devam ediyordu geveze delikanlının kesilen konuşması. Bu sırada Nehlüdov'la birlikte merdivenden iniyorlardı. "Neyse ki yüzbaşı iyi bir insan, kurallara pek aldırış etmiyor. Her şeyi konuşuyorlar, içlerini döküyorlar."

"Başka hapishanelerde bu tür görüşmeler olmuyor mu?"

"Ne gezer! Bırakın baş başa görüşmeyi, parmaklıklar arkasından yapılıyor görüşmeler."

Nehlüdov, Medıntsev'le –geveze delikanlı kendini böyle tanıtmıştı– konuşarak giriş kapısındaki hole indiği sırada müdür yorgun bir halde yanlarına yaklaştı, Nehlüdov'a nezaket gösterme isteğiyle:

"Maslova'yı görmek istiyorsanız, lütfen yarın buyurun," dedi.

"Çok iyi," dedi Nehlüdov ve hemen çıktı.

Menşov'un suçsuz yere çektiği acılar korkunçtu. Fiziksel acılar kadar, kendisine nedensiz yere işkence eden insanların acımasızlığını görerek iyiliğe ve Tanrı'ya karşı duyduğu şaşkınlık ve güvensizlik de korkunçtu, hiçbir suçları olmadan, sırf kâğıt üzerinde öyle yazmıyor diye bu yüzlerce insana çektirilen acılar ve yapılan hakaretler de korkunçtu, kardeşlerine işkence eden ve bunu yaparken iyi ve önemli bir iş yaptıklarından emin olan bu kafaları karışık gardiyanlar da korkunçtu. Fakat Nehlüdov'a hepsinden daha korkunç görünen, tıpkı kendisi ve kendi çocukları gibi birer insan olan anayı oğlundan, babayı kızından ayırmak zorunda kalan bu yaşını başını almış, sağlığı bozuk, iyi yürekli müdürdü.

Hapishaneye her geldiğinde hissettiği, giderek fiziksel bir bulantıya dönüşen manevi bulantıyı şimdi en üst derecede hissederek, "Niye bütün bunlar, ne için?" diye soruyor ve bir yanıt bulamıyordu.

LVII

Ertesi gün Nehlüdov avukata gidip, Menşov'ların davasını anlattı, savunmalarını üstlenmesini rica etti. Avukat dinledi, davayı inceleyeceğini, eğer her şey Nehlüdov'un söylediği gibiyse, ki büyük olasılıkla öyledir diye de belirterek, hiçbir ücret almadan savunmayı üstleneceğini söyledi. Nehlüdov laf arasında bir yanlışlık nedeniyle hapse atılmış olan yüz otuz kişiyi de avukata anlattı ve bunun kimin suçu olduğunu, işin kime bağlı olduğunu sordu. Avukat herhalde doğru yanıtlamak istediğinden olacak bir süre sustu.

"Kim suçlu? Hiç kimse," dedi kesin bir şekilde. "Savcıya sorsanız, valinin suçlu olduğunu söyleyecek, valiye sorsanız, savcının suçlu olduğunu söyleyecek. Hiç kimse suçlu değil."

"Birazdan Maslennikov'a gidip ona anlatacağım durumu."

"Bir yararı olmaz efendim," diye karşı çıktı avukat gülümseyerek. "O öyle bir... şey... akrabanız ya da arkadaşınız değildir umarım, kalasın biridir kendisi ama aynı zamanda da kurnaz bir tilkidir."

Nehlüdov, Maslennikov'un avukatla ilgili söylediklerini anımsayıp bir şey demedi, vedalaşıp Maslennikov'a gitti.

Nehlüdov, Maslennikov'dan iki şey rica edecekti: Maslova'nın revire geçirilmesi ve suçsuz yere hapis tutulan yüz otuz adamın durumu. Saygı duymadığı bir adamdan ricada bulunmak ne kadar ağırına giderse gitsin, amacına ulaşabilmek için tek çare buydu ve bu yoldan geçmek gerekiyordu.

Nehlüdov, bindiği araba Maslennikov'un evine yaklaştığında kapının önünde birkaç kupa arabasıyla fayton gördü ve Maslennikov'un gelmesini rica ettiği, karısının kabul gününün tam da bugün olduğunu anımsadı. Nehlüdov eve yaklaştığı sırada kapının önünde bir kupa arabası durdu ve başında kokartlı şapkası, sırtında peleriniyle bir uşak, elbisesinin kuyruğunu toplamış, bu yüzden siyah çoraplı incecik ayak bilekleri ortaya çıkmış bir hanımın arabaya binmesine yardım ediyordu. Duran arabalar arasında Korçaginler'in kapalı landosunu tanımıştı. Kır saçlı, kırmızı yanaklı arabacı, onu görünce tanıdık bir beyefendi olarak saygıyla ve nezaketle şapkasını çıkarıp selam verdi. Nehlüdov'un kapıcıya Mihail İvanoviç'in (Maslennikov) nerede olduğunu sormasına fırsat kalmadan kendisi, halı kaplı merdivende göründü. Maslennikov, merdiven sahanlığına kadar değil, ta aşağıya inecek kadar çok önem verdiği bir konuğunu uğurluyordu. Bu çok önemli asker konuk, giderken Fransızca olarak kentte kurulan yetimhaneler yararına düzenlenen piyangodan söz ediyor ve bunun hanımlar için güzel bir uğraş olduğunu belirtiyor, "Hem eğleniyorlar, hem de para toplanıyor," diyordu.

"Qu'elles s'amusent et que le bon Dieu les bénisse…[1] A, Nehlüdov, merhaba! Uzun zamandır ortalarda yoktunuz," diyerek Nehlüdov'u selamladı önemli konuk. Sonra apoletli omuzlarını ileri doğru çıkarıp, altın sırmalarıyla çok görkemli görünen uşağının tuttuğu kaputunun altına doğru hafifçe kaldırarak, "Allez presenter vos devoirs à madame.[2] Korçaginler de buradalar. Et Nadine Bukshevden. Toutes les jolies de la ville,"[3] dedi. "Au revoir, mon cher!"[4] diyerek Maslennikov'un elini bir kez daha sıktı.

---

1 Varsın eğlensinler, Tanrı günahlarını bağışlasın. (Fr.)
2 Gidip hanımefendiye saygılarınızı sunun. (Fr.)
3 Ve Nadin Bukshevden. Kentin bütün güzelleri. (Fr.)
4 Hoşça kal, azizim. (Fr.)

Maslennikov, Nehlüdov'un koluna girip, iri bedenine rağmen onu hızla yukarı sürükleyerek:

"Haydi yukarı çıkalım, ne kadar sevindim bilemezsin!" diye heyecanla konuşmaya başlamıştı.

Maslennikov çok sevinçli bir heyecan içindeydi. Heyecanının nedeni, bu önemli kişi tarafından kendisine gösterilen itibardı. Anlaşılan Maslennikov, çar ailesine yakın bir birlik olan muhafız alayında çalışırken çar ailesiyle görüşmeye alışmıştı. Ancak çok açıktır ki alçaklık, tekrarlandıkça artar. Kendisine bu şekilde önem verilmesi, Maslennikov'da küçük, sevimli bir köpeğin, sahibi sırtını okşadıktan, kulaklarının arkasını kaşıdıktan sonra kapıldığı heyecanı yaratıyordu. Küçük, sevimli köpek kuyruğunu sallar, ezilip büzülür, kulaklarını kısar ve çılgınca dönmeye başlar. Maslennikov da aynı şeyleri yapmaya hazırdı. Nehlüdov'un yüzündeki ciddi ifadeyi fark etmiyor, söylediklerini dinlemiyor ve onu konuk odasına doğru öyle büyük bir heyecanla götürüyordu ki karşı koymak olanaksızdı. Nehlüdov ona ayak uydurmak zorunda kalıyordu.

Maslennikov, Nehlüdov'la birlikte salondan geçerken:

"İş sonra, emrettiğin her şeyi yaparım," dedi. "Hanımefendiye, Prens Nehlüdov'un geldiğini haber verin," dedi uşağa. Arkalarından yavaş yavaş gelmekte olan uşak öne geçti. "Vous n'avez qu'á ordonner.[1] Ama karımı mutlaka gör. Geçen defa seni getirmedim diye epey papara yedim."

İçeri girdiklerinde uşak, Prens Nehlüdov'un geldiğini bildirmişti ve vali yardımcısının hanımı, kendisine verdiği adla, generalin hanımı Anna İgnatyevna, oturduğu divanda çevresini sarmış olan şapkalar ve başlar arasından dudaklarında parlak bir gülümsemeyle başını eğerek Nehlüdov'u selamladı. Konuk odasının öbür ucunda, bir çay masasının çevresinde hanımlar oturuyor, asker ve sivil erkekler ayakta duru-

1 Emret yeter. (Fr.)

yorlardı. Erkek ve kadın seslerinin dinmek bilmeyen gürültüsü duyuluyordu.

"Enfin![1] Bizi tanımazlıktan mı geliyorsunuz yoksa? Ne yaptık da sizi gücendirdik?"

Anna İgnatyevna, içeri giren Nehlüdov'u, kendisiyle Nehlüdov arasında hiçbir zaman var olmayan bir samimiyet varmış gibi gösteren bu sözlerle karşıladı.

"Tanışıyor musunuz? Madam Belyavskaya, Mihail İvanoviç Çernov. Daha yakın bir yere oturun."

"Missi, venez dons à Notre table. Ou vous apportera votre thè…[2] Siz de…" diyerek Missi'yle konuşan subaya seslendi. Besbelli adamın adını unutmuştu. "Lütfen buraya buyurun. Prens, çay emreder misiniz?"

"Asla, asla kabul etmem, kadın sevmiyordu ki," dedi bir kadın sesi.

"Ama börek yemeyi seviyordu."

Yüksek şapkalı, ipek, altın ve taşlarla pırıl pırıl parlayan bir başka kadın:

"Her zamanki aptal şakalar," dedi gülerek.

"C'est excellent[3], bu bisküviler, hem de çok hafif. Biraz daha getirin."

"Yoksa yolculuk yakında mı?"

"Evet, bugün son günüm. Bu yüzden geldik zaten."

"Ne olağanüstü bir ilkbahar, şimdi köy ne kadar güzeldir!"

Başında şapkası ve incecik belini sanki bununla doğmuş gibi saran çizgili koyu renk elbisesiyle Missi çok güzeldi. Nehlüdov'u görünce kıpkırmızı oldu.

"Gittiğinizi sanıyordum," dedi Nehlüdov'a.

"Gitmek üzereyim," dedi Nehlüdov. "İşler izin vermiyor. Buraya da iş için gelmiştim."

---

1 Nihayet! (Fr.)

2 Bizim masaya gelin. Çayınızı buraya getirirler. (Fr.)

3 Muhteşem. (Fr.)

"Anneme uğrayın. Sizi çok görmek istiyor," dedi ve yalan söylediğini, Nehlüdov'un da bunu anladığını hissederek daha da kızardı.

Missi'nin kızardığını fark etmemiş gibi davranmaya çalışarak asık bir suratla:

"Vakit bulacağımı sanmıyorum," diye yanıtladı Nehlüdov.

Missi öfkeyle kaşlarını çattı, omuzlarını silkti ve elinden boş fincanı kapıp, kılıcını koltuğa çarparak kendisini erkekçe tavırlarla öbür masaya götüren zarif subaya döndü.

"Siz de yetimhane için bağış yapmalısınız."

"Evet, ben de yapmayacağım demiyorum, ama cömertliğimi piyangoya kadar saklamak istiyorum. Orada bütün gücümle göstereceğim kendimi."

"Bakın hele!" diye yapmacık şekilde gülen bir ses duyuldu.

Kabul günü parlak geçiyordu, Anna İgnatyevna hayatından memnundu.

"Mika, hapishanelerle uğraştığınızı söyledi. Bunu çok iyi anlıyorum," dedi Anna İgnatyevna, Nehlüdov'a. "Mika'nın (Mika, şişman kocası Maslennikov'du) başka kusurları olabilir ama sizin de bildiğiniz gibi çok iyi yüreklidir. Bu talihsiz mahkûmların hepsi onun evlatları gibidir. Onlara başka bir gözle bakmaz. Il est d'une bonté..."[1]

Bir emri üzerine insanlara dayak atılan kocasının bonté'sini[2] ifade edebilecek sözcük bulamayarak durdu ve hemen gülümseyerek, o sırada içeri giren, saçlarında leylak rengi kurdele olan, buruşuk suratlı, yaşlı bir kadına seslendi.

Nehlüdov, nezaket kurallarını çiğnememek için gerektiği kadar konuşup, gerektiği kadar boş laf ettikten sonra kalktı ve Maslennikov'un yanına gitti.

"Beni biraz dinleyebilir misin lütfen?"

"Ah, evet! Ne demek! Şuraya gidelim."

Japon tarzı küçük çalışma odasına girdiler ve pencerenin önüne geçip oturdular.

---

1 Öyle iyidir ki. (Fr.)

2 İyilik. (Fr.)

LVIII

"Evet efendim, je suis à vous.[1] Sigara içmek ister misin? Yalnız dur, kirletmeyelim burayı," dedi ve bir küllük getirdi. "Evet efendim?"

"İki işim var seninle."

"Demek öyle."

Maslennikov'un yüzü asıldı, bezgin bir ifade aldı. Sahibi tarafından kulaklarının arkası kaşınan köpekçiğin kapıldığı heyecanın bütün izleri tamamen kaybolmuştu. Konuk salonundan sesler geliyordu. Bir kadın sesi şöyle diyordu: "Jamais, jamais je ne croirais"[2], öbür uçtan başka bir ses, bir erkek sesi, durmadan şu sözleri yineleyerek bir şey anlatıyordu: "La comtesse Voronzoff ve Victor Apraksine."[3] Başka bir taraftan sadece seslerin ve kahkahaların uğultusu duyuluyordu. Maslennikov bir yandan konuk salonunda olup bitenlere kulak kabartıyor, bir yandan da Nehlüdov'u dinliyordu.

"Yine o kadın için geldim," dedi Nehlüdov.

"Evet, suçsuz yere hüküm giyen kadın. Biliyorum, biliyorum."

"İşçi olarak revire geçirilmesini isteyecektim. Bunun olabileceğini söylediler bana."

---

1 Emrinize amadeyim. (Fr.)

2 Asla, asla inanmam. (Fr.)

3 Kontes Vorontsova ve Viktor Apraksin. (Fr.)

Maslennikov dudaklarını büzdü ve düşünmeye başladı.

"Olabileceğini sanmıyorum," dedi. "Ama ben bir danışayım da yarın sana telgrafla haber veririm."

"Bana söylediklerine göre revirde çok sayıda hasta varmış ve yardımcı kadınlar gerekiyormuş."

"Evet, öyledir, öyledir. Ne olursa olsun sana haber vereceğim."

"Lütfen," dedi Nehlüdov.

Konuk salonundan genel, hatta doğal bir kahkaha duyuldu.

"Viktor yine bir şey yumurtladı," dedi Maslennikov gülümseyerek, "keyfi yerinde olunca şaşılacak derecede şakacı olur."

"Bir şey daha var," dedi Nehlüdov, "şu anda yüz otuz kişi, sırf kimlik belgelerinin süresi geçtiği için hapishanede bulunuyor. Bir aydır hapistelermiş."

Sonra bu adamların hapis yatma nedenlerini anlattı.

"Nasıl öğrendin bunu?" diye sordu Maslennikov ve yüzünde birden bir rahatsızlık, bir hoşnutsuzluk ifadesi belirdi.

"Bir sanığın yanına gitmiştim, koridorda bu adamlar çevremi sarıp rica ettiler..."

"Hangi sanığın yanına gitmiştin?"

"Haksız yere suçlanan, kendisine avukat tuttuğum bir köylü. Ama mesele bu değil. Hiçbir suçu olmayan bu insanların sırf belgelerinin süresi geçmiş diye hapiste tutulmaları ve..."

Maslennikov sıkıntıyla:

"Bu savcının bileceği bir şey," diye sözünü kesti Nehlüdov'un. "Mahkemenin hızlı ve doğru olduğunu sen söylüyordun ya. Savcı yardımcısının görevi, hapishaneyi ziyaret etmek ve tutukluların yasalara uygun tutulup tutulmadıklarını öğrenmektir. Onlarsa hiçbir şey yapmazlar, tek yaptıkları vint oynamaktır."

Nehlüdov, valinin suçu savcının üzerine atacağı hakkında avukatın söylediği sözleri anımsayarak:

"Bu durumda sen bir şey yapamaz mısın?" dedi.

"Yo, yaparım. Hemen sorarım."

"Kadın için de kötü. C'est un souffre-douler,"[1] diyen bir kadın sesi duyuldu konuk salonundan. Galiba kadın, konuştuğu konuya karşı son derece ilgisizdi.

Öbür yandan:

"En iyisi bunu ben alayım," diyen neşeli bir erkek sesi ve her neyse bir şeyi adama vermeyen şuh bir kadın kahkahası duyuldu.

"Hayır, hayır, olmaz," diyordu kadın sesi.

"Evet, elimden geleni yapacağım," diye yineledi Maslennikov firuze yüzüklü bembeyaz eliyle sigarasını söndürürken. "Ama şimdi hanımların yanına gidelim."

"Bir şey daha var," dedi Nehlüdov, konuk salonuna girmeden, kapının önünde durarak. "Bana dün hapishanede insanların fiziksel olarak cezalandırıldığı söylendi. Doğru mu bu?"

Maslennikov kıpkırmızı oldu. Nehlüdov'un koluna girip, önemli birinin kendisine gösterdiği itibardan sonraki heyecanını tekrar ortaya koyarak:

"Ah, bunu da mı biliyorsun? Hayır, mon cher, sana kesinlikle izin vermemek gerek, her şeye burnunu sokuyorsun. Gidelim, Annette bizi çağırıyor," dedi. Ancak bu kez heyecanı sevinçli değil, kaygılıydı.

Nehlüdov, kolunu onun kolundan kurtardı ve hiç kimseye selam vermeden, hiçbir şey söylemeden asık bir suratla konuk salonunu, holü, birden ortaya çıkıveren uşakların yanından antreyi geçti ve sokağa çıktı.

"Nesi var? Ne yaptın ona?" diye sordu Annette, kocasına.

"Bu à la française,"[2] dedi biri.

"Neresi à la française, à la zoulou."[3]

---

1 Cefakâr biridir. (Fr.)

2 Fransız davranışı. (Fr.)

3 Zulu davranışı. (Fr.)

"Her zaman böyleydi zaten."

Biri ayağa kalktı, başka biri yakına geldi, konuşmalar devam ediyordu: Konuklar, Nehlüdov olayını bugünün dedikodu konusu olarak kullanıyorlardı.

Nehlüdov, Maslennikov'a gittiğinin ertesi günü ondan armalı, mühürlü, kalın, parlak bir kâğıda iri harflerle yazılmış bir mektup aldı. Maslennikov, Maslova'nın revire alınması için revir hekimine bildirdiğini ve bu isteğinin büyük olasılıkla yerine getirileceğini yazmıştı. "Seni seven eski arkadaşın" diye yazıp "Maslennikov" adının altına da şaşılacak derecede ustaca, büyük ve açık bir imza atmıştı.

"Aptal!" demekten kendini alıkoyamadı Nehlüdov. Bunun nedeni, bu "arkadaş" sözcüğünde Maslennikov'un onun seviyesine gönül indirdiğini, yani ahlaki bakımdan en pis, en utanç verici işi yaptığı halde, kendisini çok önemli biri saydığını ve dalkavukluk etmese bile, kendisini onun arkadaşı olarak adlandırarak büyüklüğüyle övünmediğini göstermek niyetinde olduğunu hissetmesiydi.

LIX

En alışılmış, en yaygın boş inançlardan biri her insanın kendine özgü belirli özelliklere sahip olduğu, insanın iyi, kötü, akıllı, aptal, hareketli, uyuşuk vs. olduğudur. İnsanlar böyle değillerdir. Bir insandan söz ederken onun kötüden çok iyi, aptaldan çok akıllı, uyuşuktan çok hareketli olduğunu ve bunların tam tersini söyleyebiliriz; ancak eğer bir insan hakkında konuşurken onun iyi ya da kötü, bir başkası hakkında konuşurken de onun kötü ya da aptal olduğunu söyleyecek olursak yanlış olacaktır. Ama biz insanları hep bu şekilde ayırırız. Bu doğru bir şey değildir. İnsanlar ırmaklar gibidir: Hepsinde su aynı sudur, her yerde birbirinin aynıdır, ama bir ırmak dar, hızlı, geniş, sakin, temiz, soğuk, bulanık, ılık olabilir. İnsanlar da böyledir. Her insan içinde tüm insan özelliklerinin ilk belirtilerini taşır ve zaman zaman bu belirtilerin bazılarını, zaman zaman da diğerlerini gösterir, sık sık da her şeyiyle aynı kaldığı halde kendine hiç benzemeyen bir insan olur. Bazı insanlarda bu değişiklikler çok keskin biçimde ortaya çıkar. İşte Nehlüdov da bu insanlardandı. Hem fiziksel hem de manevi nedenlerle içinde bu tür değişiklikler oluyordu. Ve bu değişiklik tam da şimdi oluyordu.

Mahkemeden ve Katyuşa'yla ilk görüşmesinden sonra içinde hissettiği yenilenmenin yarattığı ciddiyet ve sevinç duygusu tamamen geçmiş ve son görüşmeden sonra bunun

yerini korku, hatta Katyuşa'dan tiksinme duygusu almıştı. Onu bırakmamayı, eğer Katyuşa da isteyecek olursa onunla evlenme kararından vazgeçmemeyi kararlaştırmıştı; ama bu karar ona çok ağır ve üzücü geliyordu.

Maslennikov'u ziyaretinin ertesi günü Katyuşa'yı görmek için tekrar hapishaneye gitti.

Müdür görüşmesine izin verdi ama yazıhanede ve avukat odasında değil, kadınlara ait görüşme odasında. Müdür bütün iyi yürekliliğine rağmen Nehlüdov'a karşı eskisinden daha temkinliydi; anlaşılan, Maslennikov'la aralarında geçen konuşmalar, bu ziyaretçiye çok dikkat edilmesi konusunda emir alınması sonucunu doğurmuştu.

"Görüşebilirsiniz," dedi müdür, "yalnız para meselesinde sizden rica ettiğim gibi lütfen... Ekselanslarının yazdığı gibi, revire nakline gelince, bu da mümkün, doktor da razı oldu. Ama Maslova kendisi istemiyor, 'Uyuz hastaların lazımlıklarını dökmek de çok lazım bana...' gibi laflar ediyor. Bu insanlar böyledir işte, prens," diye ekledi.

Nehlüdov hiçbir şey söylemedi ve görüşme için izin istedi. Müdür, gardiyanı yolladı ve Nehlüdov onun arkasından boş olan kadın görüşme odasına girdi.

Maslova daha önce gelmişti, sakin ve ürkek bir halde parmaklığın arkasından çıktı. Nehlüdov'un yanına geldi ve yüzüne bakarak alçak sesle:

"Bağışlayın beni Dmitriy İvanoviç, geçen gün çok kötü şeyler söyledim," dedi.

"Bağışlanacak bir şey yok..." diye söze başlamıştı Nehlüdov.

"Ama siz yine de bırakın beni," diye ekledi Katyuşa. Üzerine çevrili, iyice şaşılaşmış gözlerinde yine gergin ve kötü bir ifade gördü Nehlüdov.

"Niçin bırakayım sizi?"

"Öyle işte."

"Neden peki ?"

Nehlüdov'a yine kötü görünen bir bakışla baktı.

"Ne bileyim, öyle işte," dedi Katyuşa. "Beni bırakın, doğru söylüyorum. Yapamam. Bu işin peşini tamamen bırakın," dedi titreyen dudaklarla ve sustu. "Doğru söylüyorum. Kendimi öldüreyim daha iyi."

Nehlüdov, bu reddedişte kendisine karşı duyduğu nefreti, bağışlanmayan bir kalp kırıklığını hissediyordu ama iyi ve önemli olan başka bir şey daha vardı. Bugün, son derece sakin bir durumdayken teklifini önceki gibi yine reddetmesi bir anda Nehlüdov'un ruhundaki bütün kuşkuları yok etti ve onu önceki ciddi, ağırbaşlı ve duygulu haline geri döndürdü.

"Katyuşa, daha önce söylediğimi bir kez daha söylüyorum," dedi son derece ciddi bir şekilde. "Benimle evlenmeni rica ediyorum senden. Eğer istemezsen, istemediğin sürece de, sen nerede olursan ben de orada olacağım, seni nereye gönderirlerse ben de oraya gideceğim."

"Bu sizin bileceğiniz iş, daha fazla konuşmayacağım," dedi Katyuşa ve yine dudakları titremeye başladı.

Nehlüdov da konuşamayacağını hissederek susmuştu.

Sonunda kendini toparlayıp:

"Bugünlerde önce köye, sonra da Petersburg'a gideceğim," dedi. "Sizin, yani bizim davamız için uğraşacağım, umarım hükmü kaldıracaklar."

"Kaldırmasalar da fark etmez. Benim için önemli değil, benim için..." dedi Katyuşa. Nehlüdov, gözyaşlarına engel olmak için onun ne kadar büyük çaba harcadığını görüyordu. "Peki, Menşov'u gördünüz mü?" diye sordu birden, heyecanını saklamak için. "Gerçekten de bir suçları yok, değil mi?"

"Evet, sanırım."

"Öyle harika bir kadındır ki annesi," dedi Katyuşa.

Nehlüdov, Menşov'dan öğrendiklerini anlattı ve kendisine bir şey gerekip gerekmediğini sordu; Katyuşa, hiçbir şey gerekmediğini söyledi.

Yine sustular.

"Revire gelince," dedi birden Katyuşa, şehla gözleriyle Nehlüdov'un yüzüne bakıp, "siz istiyorsanız revire geçerim, bundan sonra içki de içmem..."

Nehlüdov hiçbir şey söylemeden onun gözlerinin içine baktı. Gözlerinin içi gülüyordu Katyuşa'nın.

"İşte bu çok iyi," diyebildi sadece ve Katyuşa'yla vedalaştı.

"Evet, evet çok farklı bir insan," diye düşündü Nehlüdov. Önceki kuşkularından sonra yepyeni, daha önce hiç hissetmediği aşkın zaferine duyduğu inanç vardı içinde.

***

Bu buluşmadan sonra pis kokulu koğuşuna geri dönen Maslova önlüğünü çıkardı ve ellerini dizlerinin üstüne koyup yatağına oturdu. Koğuşta yalnızca küçük bebeğin annesi, Vladimir'li veremli kadın, yaşlı Menşova ve iki çocuklu hat bekçisi kadın vardı. Kilise hademesinin kızına dün ruh hastası tanısı konmuş ve revire gönderilmişti. Geri kalan kadınların hepsi çamaşır yıkıyorlardı. Yaşlı kadın yatağına yatmış, uyuyordu; çocuklar, kapısı ardına kadar açık olan koridordaydılar. Vladimir'li kadın kucağında bebeğiyle, hat bekçisi kadın da elinde parmaklarının hızlı hareketleriyle örmeye devam ettiği çorapla Maslova'nın yanına geldiler.

"E, görüştünüz mü?" diye sordular.

Maslova, cevap vermeden, yere değmeyen ayaklarını sallayarak yüksek yatağında oturuyordu.

"Niye suratın asık?" dedi hat bekçisi kadın. "Kendini koyverme öyle. Hadi Katyuşa! Hadi!" dedi parmaklarını hızlı hızlı hareket ettirerek.

Maslova cevap vermiyordu.

"Bizimkiler çamaşıra gittiler. Dediklerine göre, bugün çok sadaka getiren olmuş. Çok şeyler gelmiş diyorlar," dedi Vladimir'li kadın.

"Finaşka!" diye bağırdı hat bekçisi kadın kapıya doğru. "Nereye kayboldun haylaz?"

Şişlerden birini çıkarıp, yumağa ve çoraba batırdıktan sonra koridora çıktı.

Bu sırada koridorda ayak sesleri ve kadınların konuşmaları duyuldu. Çıplak ayakları takunyalı koğuş sakinleri, her birinin elinde birer, bazılarında ise ikişer kalaçla içeri girdiler. Fedosya hemen Maslova'nın yanına geldi, pırıl pırıl mavi gözleriyle Maslova'ya bakarak:

"Ne oldu, bir terslik mi var?" diye sordu. "Bunları çayın yanında yeriz," diyerek kalaçları rafa yerleştirmeye koyuldu.

"Ne oldu, yoksa evlenmekten mi caydı?" dedi Korableva.

"Hayır, caymadı ama ben istemiyorum," dedi Maslova. "Ona da söyledim."

"Amma da salaksın!" dedi kalın sesiyle Korableva.

"Birlikte yaşamadıktan sonra ne diye evlenecek ki?" dedi Fedosya.

"Senin kocan seninle birlikte gidiyor ya," dedi hat bekçisi kadın.

"Biz onunla resmen karı kocayız," dedi Fedosya. "Birlikte yaşamadıktan sonra adam niye evlensin ki?"

"Salak! Nedenmiş? Adam evlenince altına boğar onu."

"'Seni nereye gönderirlerse göndersinler ben de peşinden geleceğim,' dedi. Gelirse gelir, gelmezse gelmez," dedi Maslova. "Yalvaracak değilim. Şimdi Petersburg'a gidiyor, davayla uğraşmak için. Oradaki bütün bakanlar akrabasıdır," diye devam etti, "ama yine de ona ihtiyacım yok benim."

"Öyledir mutlaka!" dedi Korableva. Bir yandan torbasını karıştırıyor, bir yandan da başka bir şey düşünüyordu. "E, votka içer miyiz?"

"Ben içmeyeceğim," diye yanıtladı Maslova. "Siz için."

BÖLÜM II

I

Dava iki hafta sonra Senato'da dinlenebilirdi. Nehlüdov, bu tarihten önce Petersburg'a gitmek ve Senato'dan bir şey çıkmaması halinde, dilekçeyi yazan avukatın öğütlediği gibi, en yüksek makama dilekçe vermek niyetindeydi. Başvurunun sonuçsuz kalması halinde, ki avukata göre, temyiz gerekçeleri çok zayıf olduğundan buna hazırlıklı olmak gerekiyordu, aralarında Maslova'nın da bulunduğu bir grup kürek mahkûmu haziranın ilk günlerinde gönderilebilirdi. Bu nedenle Nehlüdov'un kesin karar verdiği gibi Maslova'nın arkasından Sibirya'ya yolculuk hazırlıklarına girişmek için şimdi sahibi olduğu köylere gidip, buralardaki işlerini düzene koyması gerekiyordu.

Nehlüdov, ilkönce en yakındaki, verimli geniş topraklar üzerinde kurulu olan ve asıl gelirini elde ettiği Kuzminsk'teki yurtluğuna gitti. Çocukluğunda ve gençliğinde bu yurtlukta kalmış, daha sonra yetişkinliğinde de iki kez gitmiş ve bir kez de annesinin ricası üzerine Alman kâhyayı buraya götürüp onunla birlikte işleri denetlemişti. Bu nedenle yurtluğun durumunu ve köylülerin idareyle, yani toprak sahibiyle ilişkilerini eskiden beri biliyordu. Köylülerin toprak sahibiyle ilişkileri öyle bir haldeydi ki kibarca ifade edecek olursak köylüler tam bir bağımlılık durumundaydılar, basitçe ifade edecek olursak da toprak sahibinin kölesiydiler. Bu, altmış

bir yılında kaldırılmış olan kölelik gibi fiili bir kölelik değil, topraksız ve toprağı az olan köylülerin genellikle ve çoğunlukla büyük toprak sahiplerine, zaman zaman ve istisnai olarak köylülerin de içinde yaşadıkları toprakların sahiplerine bağımlı genel bir kölelikti. Nehlüdov bunu biliyordu, bilmemesine olanak yoktu, çünkü yurtluğu bu kölelik temeli üzerine kurulmuştu, kendisi de bu yurtluğun kuruluşuna yardım etmişti. Nehlüdov sadece bunu değil, bunun haksız ve acımasız bir durum olduğunu da biliyordu, üstelik ta Henry George'un öğretisini benimsediği ve başkalarına da yaymaya çalıştığı üniversite öğrenciliği yıllarından beri biliyordu. O zamanlar bu öğretiye dayanarak, bundan elli yıl önce nasıl köle mülkiyeti günah sayılıyorsa günümüzde de toprak mülkiyetinin aynı şekilde günah sayılması gerektiğini düşünerek babasının topraklarını köylülere dağıtmıştı. Aslında yılda yaklaşık yirmi bin ruble harcamaya alıştığı subaylık görevinden sonra bütün bu bilgiler, yaşantısı için zorunlu olmaktan çıkıp, unutulmuştu. Ne mülkiyet konusunda, ne de annesinin verdiği paranın nereden geldiği konusunda kendisine hiçbir zaman soru sormadığı gibi üstelik bunları hiç aklına getirmemeye çalışmıştı. Fakat annesinin ölümü, miras ve mallarını, yani topraklarını yönetmek zorunda kalması, toprak mülkiyetiyle ilgili görüşlerini tekrar gündeme getirmişti. Bundan bir ay önce Nehlüdov, var olan düzenini değiştirebilecek güçte olmadığını, mülkünü kendisinin yönetmediğini kendi kendisine söyler ve yurtluğundan uzak yaşayıp, oradan para alarak az ya da çok kendini avuturdu. Şimdiyse önünde bir Sibirya yolculuğu ve hapishaneler dünyasıyla çok para gerektiren karmaşık ve zor bir ilişki olsa da bu işi eskiden olduğu gibi oluruna bırakamayacağına ve kendi zararına olsa bile değiştirmesi gerektiğine karar vermişti. Bunun için toprağı kendisi işlemeyip, az bir para karşılığında köylülere dağıtıp, onların genel anlamda toprak sahibinden bağımsız olabilmelerine olanak sağlamaya karar vermişti.

Nehlüdov, toprak sahibinin durumunu köle sahibinin durumuyla her kıyasladığında işçi tutmak suretiyle toprağı işlemek yerine toprağı köylülere vermeyi, köylüleri angaryadan vergi ödemeye geçirerek köle sahiplerinin yaptığıyla aynı sayıyordu. Sorunun çözümü bu değildi ama çözüme giden yolda bir adım, kaba bir zorbalıktan daha az kaba bir zorbalığa geçişti. O da bu şekilde davranmak niyetindeydi.

Nehlüdov, Kuzminsk'e öğleye doğru vardı. Hayatını iyice basitleştirerek telgraf çekmemiş, istasyondan iki atlı bir araba tutmuştu. Arabacı, belinin altından bir kemerle büzdüğü kalın ketenden pardösü giymiş genç bir adamdı. Arabacı usulü yan oturmuş, beyle gevezelik ediyordu. Onlar konuşurken biri topal ve beyaz, diğeri soluk soluğa kalmış, zayıf iki at çok sevdikleri hafif bir yürüyüşle ilerliyorlardı.

Arabacı, mülk sahibini taşıdığından habersiz, Kuzminsk'teki kâhyayı anlatıyordu. Nehlüdov mahsus ona bir şey söylememişti. Kentte oturmuş ve çeşitli romanlar okumuş olan arabacı:

"Pek şık bir Alman," dedi. Başı yolcuya doğru yarı dönük oturuyor, uzun kamçısını bir altından bir üstünden tutuyor ve bu arada okumuşluğuyla caka satmaya çalışıyordu. "Üç atlı bir araba sürüyor, karısını da yanına almış bir gidişi var ki göreceksin!" diye devam ediyordu arabacı. "Kışın Noel'de, büyük evde bir çam ağacı vardı. Konukları ben götürüyordum da. Noel ağacı elektrik ampulleriyle süslenmişti. Vilayette bile böylesini göremezsin! Öyle bir vurgun vurdu ki, sorma! Niye yapmasın, her şey elinde. Dediklerine göre, güzel bir de yurtluk almış."

Nehlüdov, Alman kâhya onun mülkünü nasıl yönetiyormuş, nasıl kullanıyormuş hiç de umurunda olmadığını geçiriyordu içinden. Fakat arabacının anlattıkları hoşuna gitmedi. Hayran hayran bu güzel günü, arada sırada güneşin önünü kapatan bulutları, köylülerin yulaf ekmek için karasabanla sürdükleri tarlaları, üzerlerinden çayır kuşlarının ha-

valandığı sık çalılıkları, en geç yapraklanan meşe dışında taptaze yeşile bürünmüş ağaçları, sürülerin ve atların rengârenk yaptığı çayırları ve çiftçilerin dolaştığı tarlaları seyrediyordu. Ve hoşuna gitmeyen bir şey olduğunu anımsıyordu, bunun ne olduğunu kendisine sorduğunda ise Almanın Kuzminsk'i nasıl yönettiği konusunda arabacının anlattıkları aklına geliyordu.

Kuzminsk'e gelip de işlere dalınca Nehlüdov unuttu bu duyguyu.

Hesap defterlerinin gözden geçirilmesi ve köylülerin elindeki toprağın az, çevresinin de bey toprağıyla çevrili olmasının yararlarını safça sayıp döken kâhyayla yaptığı konuşma, Nehlüdov'un, topraklarını kendi işletmekten vazgeçip köylülere verme niyetini daha da pekiştirdi. Hesap defterlerinden ve kâhyayla konuşmalarından ekilebilir toprakların üçte ikisinin önceden olduğu gibi çok iyi araç gereçle kendi işçilerince, geri kalan üçte birlik kısmın ise desyatina başına beşer rubleye tutulmuş köylülerce işlenmekte olduğunu, yani bu beş ruble karşılığında köylünün bir desyatinalık toprağı üç kez sürmek, üç kez çerçöpünü toplamak ve üç kez ekmek, sonra biçmek, deste yapıp harman yerine götürmek, yani dışarıdan kiralanmış ucuz bir işçinin desyatina başına en az on rubleye yapacağı işleri yapmak zorunda olduğunu öğrendi. Köylüler, kendilerine gerekli araç gereci çiftlik yönetiminden çok pahalıya alıyorlar ve karşılığını çalışarak ödüyorlardı. Otlak için, koru için, patates hasadı için çalışıyorlardı ve hemen hemen hepsinin çiftlik yönetimine borcu vardı. Öyle ki, köylülere kiraya verilen uzak topraklar için desyatina başına dört kat fazla para alınıyor, bu durumda toprağın değeri, yüzde beşten fazlaya gelebiliyordu.

Nehlüdov bunların hepsini eskiden de biliyordu ama şimdi bu durumu yeni bir şey gibi görüyor ve hem kendisinin hem de kendisiyle aynı durumdaki tüm insanların bu ilişkilerdeki anormalliği görememelerine şaşıyordu. Kâhyanın,

toprağı köylülere verince tüm araç gerecin boşa gideceği, sonra bunların değerinin dörtte birine bile satılamayacağı, köylülerin toprağı mahvedecekleri, toprağın köylülere verilmesi halinde Nehlüdov'un çok zarar edeceği konusunda söylediği sözler, köylülere toprak vererek ve kendisini gelirin büyük bölümünden yoksun bırakarak iyi bir iş yaptığına inandırıyordu sadece. Bu işi şimdi, bu gelişinde bitirmeye karar verdi. Ekilmiş olan ekinin toplanması ve satılması, araç gerecin ve gereksiz binaların elden çıkarılması, o gittikten sonra kâhyanın yapacağı işlerdi. İlk iş olarak kâhyadan, Kuzminsk topraklarının çevresindeki üç köyün halkını topraklarını verme niyetini açıklamak ve vereceği toprakların değeri konusunu görüşmek üzere ertesi gün toplantıya çağırmasını rica etti.

Nehlüdov, kâhyanın ileri sürdüğü gerekçeler karşısında gösterdiği kararlılığın ve köylüler için özveride bulunduğunun bilinciyle çiftliğin idare binasından çıktı ve yapması gereken işi düşünerek, bu yıl bakımsız kalmış çiçekliklerden (kâhyanın evinin karşısındaki çiçeklik bozulmuştu), otların kapladığı lawn-tennis'ten ve genellikle sigarasını içmek için gittiği ve üç yıl önce annesini ziyarete gelen güzel Kirimova ile oynaştığı iki yanı ıhlamurlu yoldan geçerek evin çevresini dolaştı. Ertesi gün köylülere yapacağı konuşmayı kafasında kısaca toparladıktan sonra kâhyanın yanına gitti ve çay masasının başında kâhyayla çiftliğin nasıl tasfiye edileceği konusunu bir kez daha görüşüp, bu konuda içi son derece rahatlamış bir halde büyük evin, her zaman konuklara verilen, şimdi de kendisi için hazırlanmış olan odasına çıktı.

Venedik manzaralarının ve iki pencere arasında bir aynanın bulunduğu bu tertemiz küçük odada bir yaylı karyola ve üzerinde sürahi, kibritler ve mum söndürmek için küçük bir teneke külah olan küçük bir masa vardı. Aynanın önündeki büyük masada kapağı açık, içinden tuvalet eşyalarının ve yanına aldığı, suçun nedenlerini araştıran bir Rusça kitap ve

aynı konuda biri Almanca, diğeri İngilizce iki kitabın göründüğü bavulu duruyordu. Köyden köye dolaşırken boş zamanlarında bunları okumak istiyordu ama bugün hiç zamanı olmamıştı. Yarın sabah erkenden kalkıp, köylülere yapacağı açıklamayı şöyle bir toparlamak için yatmaya hazırlanıyordu.

Odanın bir köşesinde çok eski, kakmalı bir maun koltuk duruyordu. Annesinin yatak odasından anımsadığı bu koltuğun görünüşü Nehlüdov'un ruhunda birden hiç beklenmedik bir duygu uyandırdı. Dağılacak olan bu eve, boşalacak bahçeye, kesilecek ağaçlara, binbir çabayla yaratıldıklarını ve bunca zamandır korunduklarını, kendisi bir şey yapmasa da bildiği bütün bu hayvan ahırlarına, araç gereç, makine depolarına, atlara, ineklere acıdı birden. Hepsinden vazgeçmek ilk başta kolay görünmüştü ama şimdi sadece bunlara değil, toprağa da, şu anda kendisine çok gerekli olabilecek bir gelirin yarısına da acıyordu. Onu, toprağı köylülere vermenin ve çiftliğini elden çıkarmanın akılsızlık olacağı ve böyle bir şey yapmaya gerek olmadığı sonucuna vardıran düşünceler hemen yardımına koştu.

"Toprağım olmamalı. Toprağım olmazsa bütün bu evi, bahçeyi, bu işi sürdürmem gereksiz hale gelir. Üstelik Sibirya'ya gideceğim, bu yüzden bana ne ev, ne de toprak gerekli," diyordu bir ses. "Öyle olmasına öyle de," diyordu başka bir ses, "birincisi, hayatının tamamını Sibirya'da geçirmeyeceksin. Evlenirsen çocukların olabilir. Sen nasıl bu yurtluğu bir düzen içinde teslim aldıysan onlara da öyle bırakmak zorundasın. İnsanın toprağa karşı yükümlülüğü vardır. Vermek, yok etmek çok kolaydır, kurmaksa çok zordur. En önemlisi, kendi hayatını etraflıca düşünmek, ileride ne yapacağına karar vermek ve buna göre malını mülkünü düzene sokmak zorundasın. Bu konuda kararın kesin mi? Sonra, vicdanına karşı gerçekten davranman gerektiği gibi mi davranıyorsun, yoksa bunu insanlar için, onların karşısında

övünmek için mi yapıyorsun?" diye soruyordu Nehlüdov kendi kendisine. İnsanların onunla ilgili olarak söyleyecekleri şeylerin, vereceği karar üzerinde etkili olduğunu kabul etmemesi olanaksızdı. Hem ne kadar çok düşünürse sorunlar da o kadar çok artıyor, çözümlenemez hale geliyordu. Bu düşüncelerden kurtulmak için yeni hazırlanmış yatağa yattı ve şimdi takılıp kaldığı sorunları yarın taze kafayla çözümlemek için bir an evvel uykuya dalmak istedi. Fakat uzun süre uyuyamadı, açık pencerelerden içeri taze havayla ve ay ışığıyla birlikte kurbağa vıraklamaları doluyordu. Bu sesler, biri yakında, pencerenin hemen altındaki, yeni yapraklanan leylakların arasında, diğerleri uzakta öten bülbüllerin sesleriyle bölünüyordu. Nehlüdov, bülbüllerle kurbağaları dinlerken müdürün kızının çaldığı müziği anımsadı; müdürü anımsayınca da Maslova'yı anımsadı, onun "Bu işin peşini tümden bırakın," derken dudaklarının tıpkı kurbağaların vıraklarkenki hali gibi titrediğini anımsadı. Sonra Alman kâhya kurbağaların yanına doğru inmeye başladı. Onu durdurmak gerekiyordu ama kâhya sadece inmekle kalmamış aynı zamanda Maslova haline dönüşmüş ve "Ben bir kürek mahkûmuyum, sizse bir prenssiniz," diye ona sitem etmeye başlamıştı. "Hayır kendimi kaptırmayacağım," diye düşündü Nehlüdov ve gözlerini açıp kendi kendisine, "Ne yapıyorum ben, iyi mi yapıyorum kötü mü?" diye sordu. "Bilmiyorum, umurumda da değil. Evet umurumda değil. Tek istediğim uyumak." Kâhyayla Maslova'nın indikleri yere tam o da inmeye başlamıştı ki o anda her şey bitti.

II

Ertesi gün Nehlüdov sabah dokuzda uyandı. Beyin hizmetine bakan genç kâtip, onun kımıldandığını işitince her zamankinden daha çok parlatılmış potinlerini ve tertemiz, buz gibi kaynak suyunu getirip, köylülerin toplanmakta olduklarını haber verdi. Nehlüdov kendine gelerek yataktan fırladı. Toprağını elden çıkardığı ve işlerini tasfiye ettiği için dün duyduğu üzüntüden iz bile kalmamıştı. Bu duyguları şimdi hayretle hatırlıyordu. Şimdi yapacağı işe seviniyor ve elinde olmadan gurur duyuyordu bundan. Odasının penceresinden, kâhyanın emri üzerine köylülerin toplandığı, her yanını ot bürümüş lawn-tennis görünüyordu. Kurbağaların dünden beri vıraklayıp durmaları boşuna değildi. Hava kapalıydı. Rüzgâr yoktu. Sabahtan beri yaprakların, dalların, otların üzerinde damla damla asılı kalan hafif, ılık bir yağmur yağıyordu. Pencereden yaprakların kokusu dışında yağmura susamış toprak kokusu da geliyordu. Nehlüdov giyinirken birkaç kez pencereden baktı, köylülerin alanda toplandıklarını gördü. Peşpeşe geliyorlar, birbirlerinin önünde şapkalarını ve kasketlerini çıkarıp selam veriyorlar, bastonlarına dayanarak bir halka oluşturuyorlardı. Sırtına yeşil, dik yakalı, büyük düğmeli, kısa bir ceket giymiş olan sağlam yapılı, adaleli genç kâhya, Nehlüdov'un odasına gelip, herkesin toplandığını, ama bekleyebileceklerini, Nehlüdov'un

önce kahve ya da çay içmesini, kahvenin de çayın da hazır olduğunu söyledi.

Nehlüdov, köylülerle yapacağı konuşmayı aklına getirince hiç beklemediği bir ürkeklik ve utanç hissederek:

"Hayır, en iyisi yanlarına gideyim," dedi.

Köylülerin akıllarının ucundan bile geçirmeyecekleri bu isteğini yerine getirerek, onlara ucuz fiyattan toprak vermek üzere, yani onlara bir iyilik, kendisine de vicdanını rahatlatacak bir şey yapmak üzere yanlarına gitti. Nehlüdov köylülerin yanına yaklaşıp, karşısında kumral, kıvırcık, dazlak, kır saçlı kafalar ortaya çıkınca öyle utandı ki, uzun zaman ağzını açıp bir şey söyleyemedi. Yağmur minik damlalar halinde yağmaya devam ediyor, köylülerin saçlarında, sakallarında ve kaftanlarının ince tüylerinin üzerinde asılı kalıyordu. Köylüler beye bakıyorlar, ne söyleyecek diye bekliyorlardı. Ama o hiçbir şey söyleyemeyecek kadar şaşkındı. Bu şaşkın sessizliği, Rus köylüsünü çok iyi tanıdığını sanan, Rusçayı çok güzel ve doğru konuşan, sakin ve kendinden emin Alman kâhya bozdu. Tıpkı Nehlüdov gibi güçlü ve gürbüz olan bu adam, köylülerin zayıf, buruş buruş yüzleriyle ve kaftanlarının altından belli olan zayıf kürek kemikleriyle garip bir çelişki oluşturuyordu.

"Prens size bir iyilik yapmak, buna değecek insanlar olmasanız bile size toprak vermek istiyor," dedi kâhya.

"Neden değmezmişiz, Vasiliy Karlıç? Senin için çalışmadık mı? Yeri cennet olsun rahmetli hanımefendiden çok memnunduk, genç prense de bizi atmadığı için minnettarız," diye söze başladı saçları sarıya çalan dilbaz bir köylü.

"Bu yüzden sizi buraya çağırdım, eğer isterseniz topraklarımın tamamını size vereceğim," dedi Nehlüdov.

Köylüler anlamamış ya da inanmamış gibi ağızlarını açıp bir şey söylemiyorlardı.

Sonra sırtına gocuk giymiş, orta yaşlı bir köylü:

"Nasıl vereceksin yani toprağı?" dedi.

"Düşük bir ödeme karşılığında kullanmanız için size kiraya vereceğim."

"Fena iş değil," dedi bir ihtiyar.

"Ama ödeyebileceğimiz bir para olmalı," dedi bir başkası.

"Neden almayalım ki toprağı!"

"Alışkın olduğumuz iş, geçimimiz topraktan!"

"Size göre hava hoş, siz sadece aldığınız paraya bakacaksınız, kimbilir ne büyük haksızlıklar olacak!" diyen sesler duyuldu.

"Haksızlık sizin yüzünüzden oluyor," dedi Alman, "doğru dürüst çalışsanız, düzeni bozmasanız..."

"Olmaz, Vasiliy Karlıç," dedi sivri burunlu, zayıf bir ihtiyar. "Sen diyorsun ki, atı ekinin içine niye saldın, salan mı var: Bütün gün orak salladıktan sonra geceleyin azıcık uyumuşum, o da gitmiş senin yulaf tarlana girmiş, nerdeyse derimi yüzeceksin."

"Siz de kurallara uysaydınız."

"Senin için söylemesi kolay, bizim gücümüz yetiyor mu sanki?" diye itiraz etti uzun boylu, siyah saçları karmakarışık, genç bir köylü.

"Ama ben size etrafa çit çekin demiştim."

Gösterişsiz, ufak tefek bir köylü geriden:

"Kereste ver de yapalım," dedi. "Geçen yaz ben çevirmek istedim de ne oldu, beni üç ay hapse attırıp bitlere yem ettin. Gördük çevirmeyi."

"Neden söz ediyor?" diye sordu Nehlüdov, kâhyaya.

"Der erste Dieb im Dorfe,"[1] dedi kâhya Almanca. "Her yıl koruda suçüstü yakalanır. E, sen de başkasının malına saygı göstermeyi öğretiyorsun tabii," dedi kâhya.

"Biz sana saygı göstermiyor muyuz yani?" dedi ihtiyar. "Hepimiz senin avucunun içindeyken sana nasıl saygı göstermeyiz, bizi parmağında oynatıyorsun."

---

1 Köyün en birinci hırsızıdır. (Alm.)

"Kardeşim, siz kimsenin kalbini kırmazsanız, sizin de kalbiniz kırılmaz."

"Asıl sen kırıyorsun! Geçen yaz suratımı dağıtmıştın, öyle kaldı. Zenginle uğraşılmayacağı belli zaten."

"Sen de kurallara uy."

Katılımcıların neyi, ne için konuştuklarını pek iyi anlayamadıkları bir söz düellosu oluyordu. Taraflardan birinde korkuyla frenlenen bir öfke, öbüründe ise bir üstünlük ve egemenlik bilincinin olduğu belliydi. Bunları duymak Nehlüdov'un hoşuna gitmiyor, fiyatları ve ödeme sürelerini saptama konusuna geri dönmeye çalışıyordu.

"Toprak için ne diyorsunuz? İstiyor musunuz? Toprakların tamamına ne fiyat verirsiniz?"

"Mal sizin, fiyatını siz söyleyin."

Nehlüdov fiyatı söyledi. Söylenen fiyat çevrede ödenen fiyatın çok çok altında olduğu halde köylüler, her zaman olduğu gibi, fiyatı yüksek bulup pazarlığa giriştiler. Nehlüdov önerisinin sevinçle kabul edilmesini bekliyordu ama hiçbir hoşnutluk belirtisi görülmüyordu. Ancak toprağı kimin alacağı, tüm köy halkının mı, yoksa kurulacak bir ortaklığın mı alacağı söz konusu olduğunda, ödeme gücü az olanlarla hiç olmayanları bu işin dışında tutmak isteyen köylülerle dışarıda tutulmak istenenler arasında sert tartışmalar başlayınca Nehlüdov, önerisinin köylülerin işine gelen bir öneri olduğunu anlamıştı. Sonunda kâhya sayesinde fiyat ve ödeme süreleri belirlendi, köylüler aralarında bağıra çağıra konuşarak tepenin eteğindeki köylerine döndüler, Nehlüdov ise sözleşme taslağını hazırlamak için kâhyayla birlikte idare binasına gitti.

Her şey Nehlüdov'un istediği ve beklediği şekilde olmuştu: Köylüler civarda toprak kiralamak için biçilen bedelin yüzde otuz altında toprak elde etmişlerdi; kendisinin topraktan kazandığı gelir neredeyse yarı yarıya azalmıştı ama korunun satışından aldığı ve demirbaşların satılmasıyla elde

edilecek parayı da ekleyince eline geçecek para Nehlüdov'a fazlasıyla yetecekti. Her şey çok iyi görünüyordu ama hâlâ Nehlüdov'un içine sinmeyen bir şey vardı. Bazıları teşekkür etmiş olsalar da köylülerin hoşnut olmadıklarını ve daha fazlasını beklediklerini görüyordu. Sonuçta kendini pek çok şeyden yoksun bırakmış ama köylülerin beklentilerini karşılayamamıştı.

Ertesi gün gayriresmi bir sözleşme imzalandı ve köylülerin aralarından seçip yolladıkları ihtiyarlar tarafından yolcu edilen Nehlüdov, şaşkın ve hoşnutsuz bir şekilde başlarını sallayan köylülerle vedalaştıktan sonra içinde çok tatsız bir eksiklik duygusuyla, kâhyanın üç atlı, buraya gelirken kendisini istasyondan getiren arabacının deyimiyle çok şık arabasına binip istasyona gitti. Nehlüdov kendisinden memnun değildi. Neden memnun olmadığını bilmiyordu ama hâlâ onu üzen ve utandıran bir şey vardı.

III

Nehlüdov, Kuzminsk'ten, Katyuşa'yı tanıdığı, kendisine halalarından miras kalan yurtluğa gitti. Bu yurtlukta da toprak meselesini aynen Kuzminsk'te yaptığı gibi halletmek, bundan başka Katyuşa ve bebeğiyle ilgili öğrenebileceği her şeyi, bebeğin öldüğü doğru mu, ölüm nedeni neydi gibi soruların yanıtlarını öğrenmek istiyordu. Panovo'ya sabah erken geldi. Avluya girdiğinde onu şaşırtan ilk şey, bütün binaların, özellikle de evin terk edilmiş ve harap görünüşü oldu. Bir zamanlar yeşil olan, nicedir boya yüzü görmemiş teneke çatı pastan kırmızı bir renk almış, fırtınadan birkaç parçası yukarı kalkmıştı; evin dış yüzünü kaplayan ince tahtalar, kolayca sökülebilecek yerlerde paslı çivileri gevşetilmek suretiyle insan eliyle çıkartılmıştı yer yer. Merdivenlerin her ikisi de, öndeki merdiven ve aklında özellikle kalmış olan arka merdiven çürümüş, kırılmış, yalnızca kalasları kalmıştı; bazı pencerelere cam yerine ince tahtalar çakılmıştı, kâhyanın oturduğu ek bina da, mutfak da, at ahırları da, velhasıl her şey harap ve griydi. Bir tek bahçe, bozulmak bir yana büyüdükçe büyümüş ve şu anda her yan çiçeğe kesmişti; çitin arkasından vişne, elma ve erik çiçekleri ak bulutlar gibi görünüyordu. Leylaklar da tıpkı bundan on dört yıl önce, Nehlüdov'un on sekiz yaşındaki Katyuşa'yla yakalamaca oynadığı ve düşüp, ısırganların elini daladığı zamanki gibi çi-

çek açmıştı. Sofya İvanovna tarafından evin yakınına dikilmiş olan ve o zamanlar kazıktan farksız görünen karaçam şimdi sarımsı yeşil tüylü yapraklara bürünmüş, kerestelik koskoca bir ağaç olmuştu. Irmak, kıyılara vuruyor, değirmene giden arklardan gürültüyle dökülüyordu. Irmağın ötesindeki çayırda köylülere ait alacalı bir sürü otluyordu. Din okuluna gitmiş ama bitirememiş kâhya, Nehlüdov'u avluda gülümseyerek karşıladı, gülümsemeye devam ederek onu idare binasına çağırdı ve adeta özel bir şey vaat eden gülümsemesini sürdürerek duvarın öbür tarafına gitti. Duvarın arkasında önce bir fısıldaşma oldu, sonra fısıltılar kesildi. Arabacı bahşişini alıp arabasının çıngıraklarını çala çala avludan çıktı, ortalık sessizliğe büründü. Daha sonra pencerenin önünden çıplak ayaklı, sırtında işlemeli bir gömlek, kulaklarında küpeler olan bir kız koşarak geçti, kızın arkasından da bir köylü, topukları çivili kalın çizmelerini basılmaktan sertleşmiş patikaya vura vura koşup gitti.

Nehlüdov pencerenin önüne oturmuş, bahçeye bakıyor, çevreye kulak kabartıyordu. İki kanatlı küçük pencereden, Nehlüdov'un terli alnına düşmüş saçlarını ve bıçakla oyulmuş pencere kenarında duran not kâğıtlarını hafif hafif kımıldatan taze ilkbahar havası ve sürülmüş toprak kokusu geliyordu. Nehir kıyısından köylü kadınların birbiri arkasına indirdikleri çamaşır tokmaklarının "pat pata pat" sesleri duyuluyordu. Bu sesler ırmağın güneşte pırıl pırıl parlayan akıntısı boyunca dağılıyor, değirmene akan suyun tekdüze sesi de işitiliyordu. Bir sinek Nehlüdov'un kulağının yanından ürkek bir vızıltıyla geçti.

Ve Nehlüdov, bir zamanlar, henüz masum bir delikanlı olduğu zamanlarda da burada, bu nehirde, ıslak çamaşıra vurulan bu tokmak seslerini değirmenin tekdüze gürültüsü arasından aynı bu şekilde işittiğini, ilkbahar rüzgârının ıslak alnındaki saçları ve bıçakla oyulmuş pencere önündeki kâğıtları aynı bu şekilde kımıldattığını, kulağının yanından ay-

nen böyle bir sineğin ürkekçe uçtuğunu anımsadı birden. O zamanlarki on sekizlik delikanlı değildi ama kendisini aynı o zamanki gibi, o tazelikte, o saflıkta ve geleceğe yönelik çok büyük olanaklara sahip biri gibi hissediyordu. Öte yandan tıpkı insanın düşündeki gibi, böyle bir şeyin artık olmadığını da biliyordu. İçini korkunç bir üzüntü kapladı.

"Yemeği ne zaman emredersiniz?" diye sordu kâhya, gülümseyerek.

"Ne zaman isterseniz, aç değilim. Köyü dolaşacağım biraz."

"Evi görmek istemez miydiniz? Her şey yerli yerinde, gerçi dışarıdan bakınca..."

"Şu anda istemiyorum, daha sonra bakarım. Şimdi söyler misiniz lütfen, burada Matryona Harina adında bir kadın var mı?"

Bu, Katyuşa'nın teyzesiydi.

Kâhya yine aynı, hem ev sahibine hoş görünme isteğini, hem de Nehlüdov'un da tıpkı kendisi gibi her işten anladığından emin olduğunu ifade eden gülümsemesiyle:

"Olmaz olur mu, köyde oturuyor. Ne yaptıysam baş edemiyorum o kadınla. Meyhane işletiyor gizli gizli. Biliyorum, yakalıyorum, azarlıyorum ama iş tutanak tutmaya gelince acıyorum, kadın yaşlı, torunları var," dedi.

"Nerede oturuyor? Uğramak istiyorum."

"Köyün öbür ucunda, sondan üçüncü ev. Sol kolda kerpiç bir ev var, o kerpiç evin arkasındaki kulübe onun. En iyisi sizi ben götüreyim," dedi kâhya sevinçle gülümseyerek.

"Hayır, teşekkür ederim, ben bulurum, siz lütfen köylülere toplanmalarını söyleyin, toprak konusunda onlarla konuşmam gerekiyor," dedi Nehlüdov. Kuzminsk'teki gibi burada da köylülerle işini eğer olabilirse hemen bu akşam bitirmek niyetindeydi.

IV

Nehlüdov kapıdan çıkınca sinirotu ve bitotu bitmiş otlaktan geçen, iyice basılmış patikada, önünde alacalı bir önlük bulunan, tombul çıplak ayaklarıyla hızlı hızlı gelen küpeli köylü kızıyla karşılaştı. Gittiği yerden geri dönen kız, sol elini önünde hızlı hızlı sallıyor, sağ eliyle de kırmızı bir horozu sıkı sıkı karnına bastırıyordu. Sallanan kırmızı ibiğiyle horoz son derece sakin görünüyor ve yalnızca gözlerini çeviriyor, tırnaklarını kızın önlüğüne takarak siyah bacaklarından birini kâh uzatıyor, kâh geri çekiyordu. Kız, beye yaklaştığında yavaşlayarak koşmayı bırakıp yürümeye başladı ve aynı hizaya gelince durdu, başını geriye atıp eğilerek selam verdi, ancak bey yanından geçip gittikten sonra horozuyla birlikte yürümeye devam etti. Nehlüdov kuyuya doğru inerken, kambur sırtına dayadığı sopanın ucunda ağzına kadar dolu, ağır kovalar taşıyan yaşlı bir kadınla karşılaştı. Üstünde kaba bezden kirli bir gömlek olan kadın kovaları dikkatle yere bıraktıktan sonra aynı şekilde başını geriye atıp eğilerek selam verdi.

Kuyudan sonra köy başlıyordu. Pırıl pırıl sıcak bir gündü, daha sabahın onunda boğucu bir sıcak vardı, küme küme bulutlar arada bir güneşin önünü kapatıyordu. Bütün sokak boyunca tepeye doğru sıra sıra uzanan at arabalarından ve en çok da Nehlüdov'un önünden geçtiği açık kapıların ardındaki avlularda bulunan eşelenmiş gübre yığınlarından gelen keskin, yakıcı ama yine de kötü olmayan bir gübre kokusu

vardı. Arabaların arkasından tepeye doğru giden, yalınayak, pantolonları ve gömlekleri gübreden ıslanmış köylüler, ipek kurdelesi güneşte pırıl pırıl parlayan gri şapkasıyla, her adımda sapı ışıldayan boğumlu bastonunu yere değdirerek köyün yukarısına doğru yürüyen bu uzun boylu, topluca beyefendiye bakıyorlardı. Boş arabaların arabacı yerlerinde sarsıla sarsıla tarladan dönen köylüler, sokaklarında yürüyen bu tuhaf adamı şapkalarını başlarından çıkararak hayretle izliyorlardı; kadınlar kapıların önüne, eşiklere çıkmışlar, bu adamı gözleriyle takip ederek birbirlerine gösteriyorlardı.

Nehlüdov'un yanından geçtiği dördüncü kapının önünde, buradan dışarı çıkan, tepeleme gübre yüklenmiş, gübrenin üzerine de oturmak için çadır bezi örtülmüş bir araba gıcırtıyla yolunu kesti. Arabanın arkasından kendisine de gezme çıktığı için sevinen altı yaşlarında bir erkek çocuk yürüyordu. Ayakları çarıklı genç bir köylü geniş adımlar atarak atı kapıdan çıkarıyordu. Uzun bacaklı, kır bir tay zıplayarak kapıdan fırladı, fakat Nehlüdov'dan ürkerek arabaya sokuldu, ayağını tekerleğe çarparak, ağır arabayı kapıdan çıkaran, huzursuz ve hafifçe kişneyen kısrağın önüne atladı. Arkadan gelen atı, zayıf, hareketli bir yaşlı adam sürüyordu. O da yalınayaktı, üstünde çizgili bir pantolon ve kirli, uzun bir gömlek vardı, zayıf kürek kemikleri dışarı fırlamıştı. Atlar, gübrelerin gri, yanık yün yumakları gibi sağa sola saçıldığı yola çıktıklarında yaşlı adam kapıya geri döndü ve eğilerek Nehlüdov'u selamladı.

"Bizim hanımların yeğeni mi oluyorsun?"

"Evet, onların yeğeniyim."

"Hoş geldin. Bizi görmeye mi geldin?" dedi konuşkan ihtiyar.

"Evet. Nasılsınız bakalım?" dedi Nehlüdov ne diyeceğini bilemeyerek.

"Nasıl olsun ki! En kötü hayat bizimkisi," dedi konuşkan ihtiyar sanki halinden hoşnutmuş gibi uzata uzata.

"Neden kötü hayatınız?" diye sordu Nehlüdov kapının altına girerken.

"Nasıl olsun ki? Çok kötü," dedi yaşlı adam, Nehlüdov'un peşinden, sundurmanın altında toprak çıkana dek temizlenmiş yere giderken.

Nehlüdov ihtiyarın ardından sundurmanın altına girdi.

"On iki nüfus var evde," diye devam ediyordu ihtiyar, örtüleri başlarından kaymış, eteklerini toplamış, çıplak baldırları yarısına kadar gübre suyuna bulanmış, kan ter içinde, ellerinde yabalarla henüz temizlenmemiş gübre yığınının üstünde duran iki kadını işaret ederek. "Ayda altı pud buğday alacaksın, e, nereden alacaksın?"

"Kendininki yetmiyor mu?"

"Kendiminki mi?!" dedi yaşlı adam alaycı bir gülüşle. "Elimdeki toprak üç nüfusa yeter ancak, geçen yıl topu topu sekiz yığın ekin topladık, Noel'e kadar yetmedi."

"Peki ne yapıyorsunuz bu durumda?"

"Ne mi yapıyoruz; çocuklardan birini ameleliğe verdim, sizden de biraz para aldım. Daha büyük oruçtan önce hepsini toparladım, ama vergiler ödenmedi daha."

"Vergilerin ne kadar tutuyor?"

"Benim evden üç ayda bir on yedi ruble gider. Maazallah bu çarkı nasıl çevirdiğini kendin bile bilmezsin!"

Nehlüdov, dar avluda öne doğru bir adım atıp, temizlenmiş yerden henüz dokunulmamış ve yabalarla bir taraftan öbür tarafa aktarılan safran sarısı, çok kuvvetli kokular salan gübre yığınına doğru yürüyerek:

"Evinize girebilir miyim?" dedi.

"Niye girmeyecekmişsin, buyur gir," dedi ihtiyar ve vıcık vıcık gübreyi parmakları arasında ezen çıplak ayaklarının hızlı adımlarıyla Nehlüdov'un arkasından yürüyüp evin kapısını açtı.

Kadınlar, başlarındaki örtüleri düzeltip, el dokuması kalın önlüklerini indirerek evlerine giren bu kolları altın düğmeli tertemiz beyefendiye meraklı bir korkuyla baktılar.

İki küçük kız sırtlarında gömlekleriyle evden dışarı fırladılar. Nehlüdov eğilip şapkasını çıkararak önce evin giriş kısmına, sonra da ekşi ekşi yemek kokan, iki dokuma tezgâhının bulunduğu, daracık, pis görünüşlü evin içine girdi. İçeride sobanın başında güneş yanığı, damarlı zayıf kollarını sıvamış yaşlı bir kadın duruyordu.

"Bey evimize konuk geldi," dedi ihtiyar.

Yaşlı kadın giysisinin, kıvırıp yukarı topladığı kollarını indirirken:

"Buyursun gelsin," dedi.

"Nasıl yaşadığınızı görmek istedim," dedi Nehlüdov.

"İşte böyle, gördüğün gibi yaşıyoruz. Ev ha yıkıldım ha yıkılacağım diyor, bakalım kimin canına kıyacak. İhtiyarsa, iyidir, iyidir deyip duruyor. İşte böyle saltanat içinde yaşayıp gidiyoruz," dedi sözünü esirgemeyen yaşlı kadın, sinirli bir hareketle başını örterek. "Ben de yemek yapmaya durmuştum. Çalışanların karnını doyuracağım."

"Yemekte ne var?"

"Yemeği mi soruyorsun? Yemeğimiz güzeldir. İlk yemek kvasla ekmek, öbürü de ekmekle kvas,"[1] dedi yaşlı kadın yarısına kadar erimiş dişlerini göstererek.

"Hayır, şaka yapmıyorum, bugün yiyeceğiniz yemekleri gösterin bana."

"Yemek mi?" dedi ihtiyar adam gülerek. "Yemeğimiz öyle karmaşık bir yemek değil. Göster ona kocakarı."

Yaşlı kadın başını salladı.

"Bizim köy yemeğimizi mi görmek istediniz? Bakıyorum da çok meraklısın bey. Her şeyi bilmek istiyorsun. Dedim ya kvasla ekmek, sonra lahana çorbası, kadınlar dün keçiayağı otu getirmişlerdi; işte lahana çorbası, ondan sonra da patates."

"Başka bir şey yok mu?"

---

1 Bozaya benzeyen bir tür Rus içeceği. (ç.n.)

Yaşlı kadın gülerek ve kapıya bakarak:

"Daha ne olsun ki, çorbaya biraz da süt katarız," dedi.

Kapı açıldı, evin girişine insanlar doluştular; oğlanlar, kızlar, kucaklarında bebeleriyle kadınlar kapıya sıkışmışlar, köylülerin yemeğini inceleyen bu tuhaf beye bakıyorlardı. Yaşlı kadın bir beyefendiye nasıl davranılacağını bildiği için gururlanıyor gibiydi.

"Evet hayatımız çok kötü beyim, ne diyelim," dedi yaşlı adam. "Hey nereye giriyorsunuz!" diye bağırdı kapıda dikilenlere.

Nehlüdov, nedenini anlayamadığı bir rahatsızlık ve utanç duyarak:

"Hoşça kalın," dedi.

"Ziyaretimize geldiğin için çok teşekkür ederiz," dedi yaşlı adam.

Evin girişinde üst üste bekleşen insanların kendisine açtıkları yoldan geçen Nehlüdov sokağa çıkıp, yukarı doğru yürümeye başladı. Arkasından çıplak ayaklı iki küçük oğlan da dışarı çıktılar: Biri birazcık daha büyüktü ve sırtında bir zamanlar beyaz olan kirli bir gömlek, diğerinin üstünde ise rengi atmış pembe bir gömlek vardı. Nehlüdov dönüp çocuklara baktı.

"Şimdi nereye gidiyorsun?" diye sordu beyaz gömleklisi.

"Matryona Harina'ya," dedi Nehlüdov. "Tanıyor musunuz?"

Pembe gömlekli küçük çocuk bir şeye gülüyordu, daha büyük olan ise ciddi ciddi soruyordu:

"Hangi Matryona? Yaşlı mı bu Matryona?"

"Evet, yaşlı."

"Oo," dedi uzatarak. "Semyon'unki, köyün öbür ucunda. Biz götürelim seni. Hadi Fedka götürelim onu."

"Atlar n'olacak?"

"Boş ver!"

Fedka razı oldu ve üçü köyün üst tarafına doğru yürüdüler.

V

Nehlüdov büyüklerdense çocukların yanında kendini daha rahat hissederdi. Bu yüzden yol boyunca onlarla çene çaldı. Pembe gömlekli küçük oğlan gülmeyi kesmiş, tıpkı büyüğü gibi, akıllı akıllı konuşuyordu.

"Pekâlâ, köyün en yoksulu kim?" diye sordu Nehlüdov.

"Kim yoksul? Mihayla yoksul, Semyon Makarov yoksul, Marfa da yoksul."

"Anisya da yoksul. Anisya'nın ineği de yok, dileniyor," dedi küçük Fedka.

"Onun ineği yok ama üç kişiler topu topu, Marfa'lar beş nüfuslar," diye karşı çıktı büyük oğlan.

"Ama öbürü dul," diye Anisya'yı savunuyordu pembe gömlekli çocuk.

"Anisya'nın dul olduğunu söylüyorsun ama Marfa da dul sayılır," diye devam ediyordu büyük oğlan. "Onun da kocası yok."

"Kocası nerede?" diye sordu Nehlüdov.

"Hapishanede bitleri besliyor," dedi büyük çocuk, alışılmış bir deyim kullanarak.

"Geçen yaz beyin korusunda iki kayın ağacı kesmişti, hapse attılar onu," dedi pembeli çocuk acele acele. "Altı aydır hapis yatıyor, kadıncağız da dileniyor, üç çocuk, bir de düşkün kocakarı," dedi ciddi bir ifadeyle.

"Nerede oturuyor?" dedi Nehlüdov.

Çocuk, Nehlüdov'un geldiği patikada, dışa doğru eğri bacaklarının üstünde sallanarak zor ayakta duran sapsarı, ufacık bir çocuğun durduğu yerin karşısındaki evi göstererek:

"İşte şu ev," dedi.

Kir içinde, küle bulanmış gibi gri bir elbiseyle evden koşarak dışarı fırlayan bir kadın:

"Vaska, seni gidi haylaz, yine nereye kaçtın?" diye bağırdı ve korkmuş bir yüz ifadesiyle Nehlüdov'un önüne doğru atılarak çocuğu kapıp, sanki Nehlüdov'un bebeğine bir şey yapacağından korkuyormuş gibi eve soktu.

Kocası Nehlüdov'un korusundan kayın ağaçlarını kestiği için hapis yatan kadının ta kendisiydi bu kadın.

Matryona'nın evine yaklaştıklarında Nehlüdov:

"Ya Matryona, o da yoksul mu?" diye sordu.

"Ne yoksulu, içki satıyor o," diye çok kesin bir yanıt verdi pembeli, zayıf çocuk.

Matryona'nın evine varınca Nehlüdov çocukları gönderip içeri girdi. Yaşlı Matryona'nın evi, altı arşınlık daracık bir evdi, sobanın ardındaki karyolaya uzun boylu birinin sığması mümkün değildi. "Katyuşa'nın doğum yaptığı ve hasta yattığı yatak bu olmalı," diye geçirdi içinden Nehlüdov. Odanın nerdeyse tamamını bir dokuma tezgâhı kaplamıştı. Nehlüdov başını alçak kapıya çarparak içeri girdiği sırada yaşlı kadın en büyük kız torunuyla birlikte dokuma tezgâhını çalıştırmak için uğraşıyordu. Torunlarının ikisi daha beyin peşinden rüzgâr gibi içeri daldılar ve elleriyle kapının sövesine tutunarak Nehlüdov'un arkasında durdular.

Tezgâhın düzgün çalışmaması yüzünden canı sıkkın olan yaşlı kadın öfkeyle:

"Kimi aramıştınız?" diye sordu. Ayrıca da gizli gizli içki sattığı için tanımadığı insanlardan çekiniyordu.

"Ben toprak sahibiyim. Sizinle konuşmak istiyordum."

Yaşlı kadın bir an dikkatle bakarak hiçbir şey söylemedi, sonra birdenbire yüz ifadesi değişti, bambaşka biri oluverdi.

"Ah sen misin evladım, ne aptalım, tanıyamadım, yoldan geçen biridir diyorum ben de," dedi yapmacık bir sevecenlikle. "Ah sen misin şahinim..."

Nehlüdov, önde çocukların, çocukların arkasında da kucağında çöp gibi ama sürekli gülümseyen, hastalıktan sapsarı olmuş, başına paçavralardan bir başlık giydirilmiş bebeğiyle zayıf bir kadının dikildikleri kapıya bakarak:

"Yalnız konuşabilir miyiz?" dedi.

"Hiç adam görmediniz mi, şimdi gününüzü göstereceğim, verin şuradan bastonumu!" diye bağırdı yaşlı kadın kapıda dikilenlere. "Kapatın kapıyı!"

Çocuklar uzaklaştılar, bebekli kadın kapıyı kapattı.

"Ben de kim geldi diyordum. Meğer beyin ta kendisiymiş, yakışıklım, bir tanem!" dedi yaşlı kadın. "Hor görmedin, geldin. Ah sen pırlantasın, pırlanta! Şuraya oturun efendimiz, şuraya, şu sandığın üstüne," dedi, bir yandan da önlüğüyle sandığın üstünü silerken. "Ben hangi şeytan geliyor diye düşünürken bir de ne göreyim, gelen efendimiz, iyi yürekli beyimiz, velinimetimiz değil miymiş? Kusuruma bakma, yaşlı bir bunağım ben, gözlerim de görmüyor."

Nehlüdov oturdu, yaşlı kadın, önünde ayakta duruyordu, sol eliyle sağ dirseğini tutmuş, sağ elini yanağına dayamıştı. Şarkı söyler gibi bir sesle konuşmaya başladı:

"Sen de yaşlanmışsın efendimiz. Ne kadar yakışıklıydın, şimdiyse! İşlerden herhalde."

"Sana bir şey sormaya geldim. Katyuşa Maslova'yı hatırlar mısın?"

"Katerina'yı mı? Hatırlamaz olur muyum? Yeğenim o benim... Nasıl hatırlamam; onun için ne gözyaşları döktüm. Her şeyi biliyorum. Tanrı'ya karşı günahı, çara karşı suçu olmayan biri var mı? Gençlikte olur böyle şeyler, çay-kahve içer gibi bir iş, şeytan da aklını çeler insanın, o da kuvvetlidir. Ne yapacaksın! Onu bırakmışsın ama ödüllendirmişsin de, tam yüz ruble vermişsin. Bir de onun yaptığına bak. Ak-

lını başına toplayamadı. Beni dinleseydi gül gibi yaşayıp giderdi. Benim yeğenimdir ama açık söyleyeyim, serseri ruhlu bir kızdır. Sonradan onu ne kadar iyi bir yere yerleştirdim; söz dinlemedi, beye demediğini bırakmadı. Biz beylere sövüp sayabilir miyiz? Yol vermişler elbet. Daha sonra orman müdürünün yanında da gül gibi yaşayabilirdi ama istemedi."

"Bebeği sormak istiyordum. Burada, sizin evde mi doğdu? Bebek nerede?"

"O zaman bebek için çok düşünüp taşındım, iki gözüm. Katyuşa'nın durumu kötüydü, ayağa kalkma umudu yoktu. Ben de oğlanı usulünce vaftiz ettirip bir bakımevine gönderdim. Anası can çekişirken o melek ruhluya acı çektirmenin ne âlemi vardı. Başkaları öyle yapıyorlar, bebeği beslemiyorlar, o da ölüyor; ama ben bakımevine gönderirsem daha iyi olacağını düşündüm. Para da vardı, verdim, götürdüler böylece."

"Numara vermişler miydi?"

"Numarası vardı ama daha o zaman ölmüş bebek. Götüren kadın söyledi, daha gider gitmez ölmüş."

"Kim o kadın?"

"Skorodnıy'da oturan bir kadın. Bu işlerle uğraşır. Adı Malanya'ydı, öldü, yok artık. Akıllı bir kadındı. Nasıl da becerirdi bu işleri! Ona bir bebek getirirlerdi, bebeği alır, evinde bakar, beslerdi. Beslerdi ama iki gözüm, götürene kadar. Elinde üç ya da dört çocuk toplanınca hemen bunları alır götürürdü. Her şeyi çok akıllıca ayarlamıştı: İki kişilik yatak gibi koca bir beşiği vardı. Bir de sap yaptırmıştı beşiğe. İşte bu beşiğe dört bebeği, kafaları birbirine çarpmasın diye başlı kıçlı yatırır, böylece hepsini birden götürebilirdi. Ağızlarına da birer emzik verirdi, bebeklerin gıkı çıkmazdı."

"E, sonra ne oldu?"

"Katerina'nın bebeğini de böyle götürdü. İki hafta kadar kendi evinde baktı. Bebek, daha onun evindeyken sararıp solmaya başlamıştı."

"Güzel bir bebek miydi?" diye sordu Nehlüdov.

"Öyle bir bebekti ki, daha güzeli olamazdı. Sana benziyordu," diye ekledi yaşlı kadın kırışıklarla çevrili gözünü kırparak.

"Neden zayıf düştü acaba? İyi beslenemedi herhalde?"

"Ne beslenmesi! O kadın için bir işti sadece. Malum ya, kendi çocuğu değil. Götürünceye kadar sağ kalması yetiyordu ona. Moskova'ya kadar götürdüğünü, o sırada bebeğin öldüğünü söylüyordu. Belge de getirmişti, her şey olması gerektiği gibiydi. Akıllı kadındı vesselam."

Nehlüdov çocuğuyla ilgili olarak işte ancak bunları öğrenebildi.

VI

Nehlüdov, kulübenin içindeki ve girişindeki her iki kapıya da kafasını bir kez daha çarparak sokağa çıktı. Çocuklar, beyazlı, grili ve pembeli, onu bekliyorlardı. Yeni birkaç çocuk daha katılmıştı onlara. Birkaç kadın da kucaklarında bebekleriyle dikiliyorlardı. Paçavradan başlığıyla sarı benizli bebeğini kucağında taşıyan zayıf kadın da bu kadınların arasındaydı. Bebek, bir yaşlınınkini andıran küçük suratıyla hiç durmadan tuhaf bir biçimde gülümsüyor, büyük, eğri parmaklarını sürekli oynatıyordu. Nehlüdov, bunun acının gülümsemesi olduğunu biliyordu. Kadının kim olduğunu sordu.

"Sana anlattığım Anisya bu işte," dedi büyük çocuk.

Nehlüdov Anisya'ya döndü:

"Neyle geçiniyorsun? diye sordu. "Ne yeyip içiyorsun?"

"Neyle geçineceğim, ona buna avuç açıyorum," dedi Anisya ve ağlamaya başladı.

Yaşlı suratlı bebek ise solucan gibi incecik bacaklarını kıvırarak, ağzını yayarak gülümsüyordu. Nehlüdov cüzdanını çıkarıp kadına on ruble verdi. Daha iki adım atmamıştı ki kucağında bebeğiyle başka bir kadın, sonra bir yaşlı kadın, ondan sonra bir kadın daha arkasından yetiştiler. Hepsi de yoksulluğundan söz ediyor, yardım istiyordu. Nehlüdov, cüzdanındaki altmış rubleyi dağıttı ve içinde korkunç bir sı-

kıntıyla eve, yani kâhyanın oturduğu ek binaya döndü. Kâhya, Nehlüdov'u gülümseyerek, köylülerin akşam toplanacakları haberiyle karşıladı. Nehlüdov ona teşekkür etti ve içeri girmeyerek, yabani otların bürüdüğü, elma çiçeklerinin dökülen beyaz yapraklarıyla kaplanmış yollarda dolaşmak, gördüğü şeyleri düşünmek üzere bahçeye çıktı.

İlk başta ek binanın çevresi sessizdi, fakat daha sonra Nehlüdov, kâhyanın evinde birbirlerinin sözünü keserek konuşan, yüzünden gülümsemesi hiç eksik olmayan kâhyanın sakin sesinin arada bir çıkmasına izin veren öfkeli iki kadın sesi duydu. Nehlüdov kulak kabarttı.

Öfkeli kadın seslerinden biri:

"Benim gücüm yetmez, ne yapacaksın yani, boynumdaki haçı mı alacaksın?" diyordu.

"Zaten hemen çıktı," diyordu diğer ses. "Ver diyorum sana. Yoksa hem hayvana eziyet etmiş hem de çocukları sütsüz bırakmış olursun."

"Ya para ver ya da çalışarak öde," diye yanıtlıyordu kâhyanın sakin sesi.

Nehlüdov bahçeden çıktı ve önünde birinin karnı burnunda, giysileri yırtık pırtık iki kadının dikildiği merdivene yaklaştı. Merdivenin basamaklarında ellerini kaba ketenden pardösüsünün ceplerine sokmuş olan kâhya duruyordu. Köylü kadınlar beyi görünce sustular ve başlarından kayan örtülerini düzeltmeye çalıştılar, kâhya da ellerini ceplerinden çıkarıp gülümsemeye başladı.

Kâhyanın söylediğine göre, köylüler danalarını ve hatta ineklerini kasten beyin çayırına salıyorlardı. İşte bu kadınların ahırından iki inek çayırda yakalanmıştı, sonra hayvanları çayırdan çıkarmışlardı. Kâhya, kadınlardan inek başına otuzar kapik vermelerini ya da cezalarını iki gün çalışarak ödemelerini istiyordu. Kadınlarsa birincisi, ineklerinin çayıra sadece girip çıktığını, ikincisi, paralarının olmadığını söylüyorlar ve üçüncüsü, iki gün çalışmaya söz vermiş olsalar da

sabahtan beri aç açına bekleyen ve acı acı böğüren ineklerinin hemen geri verilmesini istiyorlardı.

Gülümseyen kâhya, tanıklık etmesini istercesine Nehlüdov'a bakarak:

"Kaç kere rica ettim, yemeğe gittiğinizde hayvanlarınıza göz kulak olun diye," dedi.

"Bir koşu oğlanın yanına varmıştım, kaçmışlar."

"Mademki bakacağım diye üstlenmişsin bırakıp gitme o zaman."

"Çocuğu kim doyursun? Yemeğini sen verecek değilsin ya."

"Hayvanları sahiden de otlatmış olsak neyse, karnımız ağrımazdı boş yere, ama hayvan girdiği gibi hemen çıktı," dedi diğer kadın.

"Bütün çayırı yedirmişler," dedi kâhya, Nehlüdov'a. "Ceza almazsak, hiç kuru otumuz olmuyor sonra."

"Günaha girme," diye bağırdı hamile kadın. "Benimkiler hiç girmemişlerdi çayıra."

"Ama girdiler işte, ya parasını ver ya da çalışarak öde."

"Hadi tamam çalışayım bari, sen de açlıktan öldürmeden ineği bırak!" diye öfkeyle bağırdı hamile kadın. "Gece de rahat yok gündüz de. Kaynana hasta. Koca dersen ortada yok. Tek başıma her yere koşuyorum ama benim de gücüm yetmiyor. Bir de sen çıktın, çalış çalış diye boğazıma yapışıyorsun."

Nehlüdov kâhyadan inekleri salıvermesini istedi, kafasındaki düşünceyi bir sonuca vardırmak için tekrar bahçeye gitti ama düşünecek bir şey yoktu artık. Bütün bunlar o kadar açıktı ki bu kadar açık olan bir şeyi insanların nasıl görmediklerine, kendisinin de bunca zaman bunu neden fark etmediğine yeterince şaşıramıyordu bile.

"Halk ölüyor, kendi ölümüne alışmış. Çocukların ölümü, kadınların güçlerinin üstünde çalışmaları, herkes için, özelikle de yaşlılar için açlık gibi ölümle sonuçlanacak ya-

şam biçimleri oluşmuş halk arasında. Ve halk bu duruma öyle yavaş yavaş gelmiş ki, durumunun korkunçluğunu kendisi de görmüyor ve bundan yakınmıyor. Bu yüzden biz de bu durumu doğal sayıyoruz, böyle olması gerektiğini düşünüyoruz." Artık gün gibi açıktı onun için: Halkın çektiği yoksulluğun başlıca nedeni, halkın da bildiği ve her zaman söylediği başlıca nedeni, karnını doyurabileceği biricik şey olan toprağın, toprak sahibi zenginler tarafından halkın elinden alınmış olmasıydı. Son derece açık bir şey daha vardı: Çocuklar ve yaşlı insanlar süt içemedikleri için ölüyorlardı, süt yoktu, çünkü hayvanları otlatacak, ekip biçecek, kuru ot elde edecek toprak yoktu. Son derece açık olan başka bir şey de halkın yoksulluğunun ya da en azından bu yoksulluğun en önemli ve en yakın nedeninin, onu besleyen toprağın onun ellerinde değil, toprak üzerindeki bu haklarını kullanarak halkın emeğiyle yaşamakta olan insanların ellerinde bulunmasıydı. Yokluğu halinde insanların ölümüne yol açacak kadar gerekli olan topraksa, elde edilen buğdayın yurtdışına satılması amacıyla ve toprak sahiplerinin kendilerine şapka, baston, araba, bronz heykel gibi şeyleri alabilmeleri için aşırı derecede yoksullaştırılmış bu insanlar tarafından işleniyordu. Tıpkı bir çitin içine hapsedilen ve ayaklarının altındaki bütün otları yiyip bitirdikten sonra atların zayıflayacağı, onlara yiyecek ot bulabilecekleri başka bir topraktan yararlanma olanağı verilmedikçe de ölecekleri ne kadar açıksa artık bu da ona öyle açık geliyordu. Bu korkunç bir şeydi, asla böyle olamazdı ve olmamalıydı. Olmaması için çare bulmak gerekiyordu ya da en azından buna katılmamak gerekiyordu. İki yanında kayın ağaçlarının sıralandığı yolda bir aşağı bir yukarı yürürken, "Mutlaka çare bulacağım," diye düşünüyordu. "Bilimsel topluluklarda, hükümet kurumlarında ve gazetelerde halkın yoksulluk nedenlerini ve kalkındırma yollarını konuşup duruyoruz, sadece halkı mutlak surette kalkındıracak olan tek kesin çareden, onun için gerekli olan

toprağın elinden alınmasına son verme çaresinden söz etmiyoruz." Ve Henry George'un temel ilkelerini, kendisinin bu ilkelere olan merakını heyecanla anımsayarak bütün bunları nasıl unutabildiğine şaşırdı. "Toprak, mülkiyet konusu olamaz, tıpkı su gibi, hava gibi, güneş ışınları gibi alım ve satım konusu yapılamaz. Herkes toprak üzerinde ve toprağın insanlara sağladığı şeyler üzerinde eşit haklara sahiptir." Kuzminsk'teki işleri anımsayınca neden utandığını şimdi anlamıştı. Kendi kendisini kandırıyordu. İnsanın toprak üzerinde bir hakka sahip olamayacağını bildiği halde bu hakkı kendisinde görmüş ve üzerinde hak sahibi olmadığını ruhunun en derinlerinden bildiği bir şeyin bir kısmını köylülere vermişti. Şimdi böyle yapmayacak, Kuzminsk'te yaptığını da değiştirecekti. Ve kafasında bir plan oluşturdu. Bu plana göre, toprağı para karşılığında köylülere kiraya verecek, bu para köylülerin parası olarak kabul edilecek ve köylüler bu parayı vergilerini ödemekte ve ortak, toplumsal işlerinde kullanacaklardı. Bu Singletax[1] değildi, ama şimdiki düzen içinde ona en yakın şeydi. Asıl önemli olan, kendisinin toprak mülkiyeti hakkını kullanmaktan vazgeçmesiydi.

Eve geldiği zaman kâhya neşe içinde gülümseyerek ve küpeli kızın yardımıyla karısının hazırladığı yemeğin fazla pişmemesinden duyduğu kaygıyı belirterek onu yemeğe çağırdı.

Masaya kaba bezden bir örtü örtülmüştü, peçete yerine işlemeli bir havlu ve masanın üzerinde kulpu kırık bir vieux-saxe[2] çorba kâsesinin içinde siyah ayaklarının kâh birini kâh öbürünü ileri uzatan, şimdi kesilip, üzerinde hâlâ tüyler duran birkaç parçaya bölünmüş horozun etiyle pişmiş patates çorbası vardı. Çorbadan sonra tüyleriyle kızartılmış yine aynı horoz ve çok yağlı, çok şekerli bir yoğurt tatlısı vardı. Bü-

1 Tek vergi. (İng.)

2 Eski Saksonya porseleni. (Fr.)

tün bunlar çok lezzetsiz de olsa Nehlüdov, ne yediğinin ayrımında olmaksızın yiyordu: Köyden gelirken hissettiği sıkıntıyı bir anda gideren düşünceyle çok meşguldü kafası.

Kulakları küpeli, ürkek genç kız yemekleri dağıtırken kâhyanın karısı başını uzatmış, kapıdan içeri bakıyor, kâhya ise karısının hüneriyle gururlu, gitgide daha neşeli gülümsüyordu.

Yemekten sonra Nehlüdov kâhyayı zorla oturttu ve kendisini kontrol etmek, bu arada kafasını bu kadar meşgul eden şeyi birine söylemek için kâhyaya köylülere toprak kiralama planını anlatıp, onun bu konudaki düşüncesini sordu. Kâhya, bunu kendisi de çoktan düşünmüş ve duyunca da çok sevinmiş gibi yaparak gülümsüyordu ama aslında hiçbir şey anlamıyordu. Bunun asıl nedeni, Nehlüdov'un açıkça anlatamaması değil, bu plandan, Nehlüdov'un başkalarının yararına kendi çıkarlarından vazgeçeceği sonucunun çıkmasıydı, bu arada her insanın başka insanların zararına sadece kendi çıkarı için kaygı duyduğu gerçeği kâhyanın kafasına öyle bir yerleşmişti ki Nehlüdov topraktan kazanılacak tüm gelirin köylülerin ortak sermayesini oluşturacağını söylediğinde bu işte anlamadığı bir şey olduğunu düşünüyordu.

"Anladım. O zaman siz bu paranın faizini mi alacaksınız?" dedi gülerek.

"Yo hayır. Biliyorsunuz, toprak tek tek kişilerin mülkiyet konusu olamaz."

"Doğru!"

"Toprağın verdiği şeylerin hepsi bu yüzden herkese aittir."

"O zaman sizin geliriniz olmayacak mı?" diye sordu kâhya gülümsemeyi keserek.

"Evet, ben de gelirimden vazgeçiyorum."

Kâhya ağır ağır iç çekti, sonra tekrar gülümsemeye başladı. Şimdi anlamıştı. Nehlüdov'un pek sağlıklı bir insan ol-

madığını da anlamış ve hemen toprağından vazgeçen Nehlüdov'un planından kendi kişisel çıkarları için yararlanma olanakları aramaya başlamıştı. Planı, kiraya verilen topraktan kendisine de bir yarar sağlayabilecek şekilde anlamak istiyordu.

Bunun olanaksız olduğunu anladığında üzüldü ve planla ilgilenmekten vazgeçerek sadece patronuna yaranmak için gülümsemeye devam etti. Kâhyanın kendisini anlamadığını gören Nehlüdov onu gönderdi, bıçak kesikleri içinde ve mürekkep lekeleriyle kaplı masanın arkasına geçip planını kâğıt üzerinde açıklamaya girişti.

Güneş artık yeni yapraklanmış ıhlamurların arkasına doğru iniyordu ve sivrisinekler sürüler halinde odaya doluşup Nehlüdov'u ısırıyorlardı. Nehlüdov, notlarını bitirdiği ve aynı anda köyden gelen melemeleri, açılan kapıların gıcırtılarını, toplantı için bir araya gelen köylülerin konuşmalarını duyduğu zaman, kâhyaya köylüleri idare binasına çağırmasına gerek olmadığını, kendisinin köye, köylülerin toplandıkları avluya gideceğini söyledi. Nehlüdov, kâhyanın ikram ettiği bir bardak çayı çarçabuk içip köye gitti.

VII

Muhtarın avlusunda toplanan kalabalığın tepesinde bir uğultu dolaşıyordu. Fakat Nehlüdov yaklaşır yaklaşmaz uğultu kesildi ve köylüler, tıpkı Kuzminsk'te olduğu gibi, hepsi birbiri ardınca şapkalarını çıkardılar. Bu yörenin köylüleri Kuzminsk köylülerinden çok daha kaba sabaydılar; genç kızlar ve kadınlar kulaklarına küpe takmışlardı, erkeklerin hemen hemen hepsinin ayaklarında çarık, sırtlarında el yapımı gömlekler ve kaftanlar vardı. Bazılarının ayakları çıplaktı, işten geldikleri gibi, bir tek gömlek vardı üstlerinde.

Nehlüdov kendini zorlayarak konuşmaya başladı ve köylülere toprağın tamamını onlara verme niyetinde olduğunu açıkladı. Köylüler susuyorlardı, yüzlerinin ifadesinde hiçbir değişiklik olmamıştı.

"Çünkü ben," dedi Nehlüdov kızarıp bozararak, "toprağın üzerinde çalışmayan birinin toprağa sahip olmaması gerektiğini ve her insanın topraktan yararlanma hakkı bulunduğunu düşünüyorum."

"Bilinen bir şey. Çok açık," sesleri duyuldu köylülerden.

Nehlüdov, topraktan sağlanan gelirin herkese paylaştırılması gerektiğini, bu yüzden de onlara toprağı almalarını ve karşılığında kendi belirleyecekleri bir bedeli yine kendilerinin kullanacakları bir ortak sermaye oluşturmak için ödemelerini söylüyordu. Onaylayan ve takdir eden sözler duyulmaya

devam ediyordu ama köylülerin ciddi suratları giderek daha da ciddileşiyordu, daha önce beye bakan gözleri, sanki yaptığı kurnazlığın herkes tarafından anlaşıldığı ve hiç kimseyi aldatamayacağı konusunda onu utandırmamak için yere indirilmişti.

Nehlüdov yeterince açık konuşuyordu, köylüler de akıllı insanlardı; ama onu anlamıyorlardı. Kâhyanın da uzun süre anlamasını engelleyen neden yüzünden anlayamazlardı zaten. Onlar, kendi çıkarını gözetme huyunun her insanda olduğundan kesinlikle emindiler. Toprak sahipleri hakkında da birkaç kuşaktır edindikleri deneyimle bir toprak sahibinin her zaman köylülerin zararına olacak biçimde kendi çıkarını gözettiğini uzun zamandır biliyorlardı. Bu yüzden de eğer bir toprak sahibi onları çağırıp yeni bir şey öneriyorsa, bu, açıkçası onları daha da sinsice kandırmak amacını taşırdı.

"E, söyleyin bakalım, toprağa ne değer biçiyorsunuz?" diye sordu Nehlüdov.

"Biz ne değer biçeceğiz? Bize düşmez ki. Toprak sizin, karar da sizin," diye karşılık verdiler kalabalıktan.

"İyi ama bu parayı ortak gereksinmeleriniz için yine siz kullanacaksınız."

"Öyle şey olmaz. Ortaklık ayrı, bu iş ayrı."

Nehlüdov'un peşinden gelmiş olan kâhya, meseleyi açıklamak isteğiyle gülümseyerek:

"Anlayacağınız prens size toprağı para karşılığında verecek, bu paralarsa sizin sermayenizi oluşturacak, yani köye ait olacak."

"Biz gayet iyi anlıyoruz," dedi dişsiz, sinirli bir ihtiyar, gözlerini yerden kaldırmadan. "Aynı bankadaki gibi, yalnız biz vadesinde ödemek zorunda olacağız. Bize çok ağır geleceği için bunu istemiyoruz, kabul edersek tümden battık demektir."

"Hiçbir işe yaramaz. Eskisi gibi kalalım daha iyi," dedi hoşnutsuz ve hatta kaba sesler.

Nehlüdov kendisinin de onların da imzalayacakları bir sözleşme yapılacağını söylediğinde itirazlar daha da arttı.

"Bir şey mi imzalayacakmışız? Eskiden nasıl çalıştıysak bundan sonra da öyle çalışırız. Nemize gerek öyle şeyler? Cahil insanlarız biz."

"Kabul etmiyoruz, çünkü alışık olmadığımız bir şey. Böyle gelmiş, böyle gitsin. Tohumu değiştirin yeter," sesleri duyuldu.

Tohumun değiştirilmesi şu anlama geliyordu: Şimdiki düzende yarıcılık usulüyle yapılan ekimde köylülerin elindeki tohum kullanılıyordu. Bunun yerine beye ait tohumların kullanılmasını istiyorlardı.

Nehlüdov, ayakları çıplak, sırtında yırtık pırtık bir kaftan olan, yırtık şapkasını askerlerin komutla şapkalarını çıkardıklarında tuttukları gibi kıvrık sol kolunun altında tutan, güleç yüzlü, gençten bir köylüye dönerek:

"Toprak almayı kabul etmiyorsunuz, istemiyorsunuz demek?" diye sordu.

Askerliğin hipnotizmasından henüz kurtulamadığı belli olan köylü:

"Öyle efendim," dedi.

"E, toprağınız size yetiyor o zaman," dedi Nehlüdov.

Eski asker, yırtık şapkasını sanki isteyen herkese verebileceğini göstermek istercesine önünde tutarak yapmacık bir neşeyle:

"Hayır efendim," dedi.

Nehlüdov şaşkın bir halde:

"Siz yine de söylediklerimi bir kez daha etraflıca düşünün," dedi ve önerisini yineledi.

"Düşünecek bir şey yok, dediğimiz gibi olacak," dedi dişsiz, somurtkan ihtiyar öfkeyle.

"Yarın gündüzün burada olacağım, fikrinizi değiştirirseniz bana haber yollayın."

Köylüler hiçbir şey söylemediler.

Böylece Nehlüdov hiçbir şey elde edemeden idare binasına geri döndü.

Eve döndüklerinde kâhya:

"Prens, bana sorarsanız, onlarla çatışmayın, inatçı adamlardır. Ama sadece toplantılarda ayak direrler, yerlerinden oynatamazsınız. Çünkü hepsi de korkarlar. Aslında o kır saçlısı olsun, öbür esmer olsun ikisi de akıllı adamlardır. İdareye geldiklerinde buyur eder, bir çay ikram edersin," diyordu gülümseyerek, "sağdan soldan konuşursun, bir bakarsın vekil, bakan aklı var adamda, her konuda söyleyecek sözü var. Ama toplantıda bambaşka bir insandır, tutturur gider bir şey..."

"O zaman en akıllılarından birkaçını buraya çağıramaz mıyız?" dedi Nehlüdov. "Onlara daha ayrıntılı olarak anlatırdım."

"Olabilir," dedi kâhya gülümsemeye devam ederek.

"Öyleyse yarın çağırın lütfen."

"Olur tabii, çağırırım," dedi kâhya ve daha da sevinçli bir gülümseme yayıldı yüzüne.

***

Besili bir kısrağın üzerinde iki yana sallanan, sakalı hiç taranmamış gibi karmakarışık esmer bir köylü, atının üstünde demir zincirleri şangırdatarak yanı sıra giden yırtık kaftanlı, yaşlı, zayıf başka bir köylüye:

"Ne kurnaz adam!" diyordu.

Köylüler gece vakti ana yoldan, atları beyin korusuna gizlice otlatmaya götürüyorlardı.

"Besbedava toprak vereceğim, sen sadece şuraya bir imza atıver. Az mı kazıkladılar bizi. Yok kardeşim, yağma yok, biz de anlamaya başladık artık," diye ekledi ve geride kalan tayı çağırmaya koyuldu. "Geh, geh!" diye bağırdı atını durdurup arkaya bakarak, ama tay geride değildi, yan tarafa, çayıra girmişti.

Saçı sakalı karışık esmer köylü, güzel bir bataklık kokusunun yayıldığı, çiyle kaplı çayırlarda tayın kişneyerek zıplarken ezdiği kuzukulaklarının çıtırtısını duyunca:

"Vay hayvanoğlu hayvan, iyice alıştı beyin çayırına," dedi.

"Sesi duyuyor musun, çayırlar nasıl da büyüyor, zararlı otları ayıklamak için kadınları yarıcılığa göndermek gerekecek," dedi yırtık kaftanlı zayıf köylü, "yoksa ekinlere zarar verir."

Saçı sakalı karışık köylü, beyin konuşmasıyla ilgili düşüncesini anlatmaya devam ediyordu:

"Şurayı imzalayıver, diyor. İmzalayıver de seni diri diri yutsun."

"Öyle valla," diye karşılık verdi yaşlı köylü.

Sonra hiç konuşmadılar. Yalnızca kaskatı olmuş yolda atların bıraktıkları ayak sesleri duyuluyordu.

VIII

Nehlüdov eve dönünce idare binasında kendisi için hazırlanmış iki yastık ve herhalde kâhyanın karısının çeyizinden çıkma, kırmızı-bordo renkli, küçük küçük, süslü süslü dikilmiş, zor katlanan, iki kişilik ipek bir yorganla kuştüyü yüksek bir yatak buldu. Kâhya, Nehlüdov'a, kalan yemeklerden yemesini önerdi ama olumsuz yanıt alınca ikramları ve eşyaları iyi olmadığı için özür dileyip, Nehlüdov'u yalnız bırakarak gitti.

Önerisinin köylüler tarafından kabul edilmemesi Nehlüdov'u zerre kadar şaşırtmamıştı. Aksine, Kuzminsk'te önerisini kabul etmelerine ve sürekli teşekkür etmelerine, burada ise güvensiz, hatta düşmanca bir tavır takınmalarına karşın kendisini huzurlu ve sevinçli hissediyordu. Odanın içi bunaltıcı ve havasızdı. Nehlüdov avluya çıktı. Bahçeye gitmek istiyordu ama o geceyi, hizmetçi odasının penceresini, arka merdiveni anımsadı, kötü anılarla lekelenmiş yerlerde dolaşmak hoşuna gitmedi. Tekrar merdivene oturup ılık havaya yayılan genç kayın yapraklarının kokusunu içine çekerek, uzunca bir zaman artık karanlığa bürünmüş olan bahçeye baktı, değirmeni, bülbülleri ve merdivenin hemen yanındaki çalılıkta tekdüze bir sesle öten başka bir kuşu dinledi. Kâhyanın penceresindeki ışık sönmüştü. Doğuda, ahırın arkasından yükselmekte olan ay kızıl ışıklarıyla parlıyor, uzaklarda

çakan şimşekler, çiçekler içindeki bahçeyi ve yıkıntıya dönmüş evi gitgide daha çok aydınlatıyordu. Uzaktan bir gök gürültüsü duyuldu ve gökyüzünün üçte biri kara bir bulutla kapandı. Bülbüller ve öteki kuşlar sustular. Değirmenden akan suyun çıkardığı gürültünün arasından kazların bağrışmaları duyuluyordu, daha sonra köydeki ve kâhyanın avlusundaki erkenci horozlar, şimşekli ve sıcak havalarda hep vaktinden önce öttükleri gibi, şimdi de karşılıklı ötmeye başladılar. Bir atasözü vardır, horozlar erken öterse gece neşeli geçer diye. Nehlüdov için bu gece neşeliden de öte sevinçli, mutlu bir geceydi. Hayal gücü burada masum bir delikanlı olarak geçirdiği o mutlu yazın izlenimlerini önünde yeniden canlandırıyordu ve şimdi kendisini sadece o zamanki gibi değil, hayatının en güzel anlarındaki gibi hissediyordu. Yalnız anımsamakla kalmamıştı, aynı zamanda kendini o zamanki gibi, yani on dört yaşında bir delikanlıyken Tanrı'nın ona gerçeği göstermesi için dua ettiği zamanki gibi, annesine veda ederken başını onun dizlerine koyup, her zaman iyi bir insan olmaya ve onu hiçbir zaman üzmemeye söz vererek çocuk gibi ağladığı zamanki gibi hissediyordu, kendisini Nikolenka İrtenev'le birlikte güzel bir hayatta birbirlerini daima desteklemeye ve bütün insanların mutlu olması için çalışmaya karar verdikleri zamanki gibi hissediyordu.

Kuzminsk'te aklının nasıl çelindiğini, eve, koruya, çiftliğe, toprağa acımaya başladığını anımsadı, şimdi de acıyıp acımadığını sordu kendisine. O zaman acıyabilmiş olması garibine gitti. Bugün gördüklerinin hepsini bir bir anımsadı: Kocası, Nehlüdov'un korusundan ağaç kestiği için hapse atılan çocuklu kadını, onların durumundaki kadınların beylere metres olmak zorunda olduğunu düşünen ya da en azından böyle söyleyen korkunç Matryona'yı anımsadı; onun bebeklerle ilgili tavrını, bebeklerin bakımevine götürülüşünü ve gülücükler dağıtan yüzü, bir yaşlının yüzünü andıran, mutsuz, yeterli beslenemediği için ölmek üzere olan paçavradan

başlık giydirilmiş bebeği anımsadı; çalışmaktan yorgun düşüp aç ineğini gözden kaçırdığı için Nehlüdov'a çalışmak zorunda kalan o bir deri bir kemik hamile kadını anımsadı. Aynı anda da hapishaneyi, tıraşlı kafaları, koğuşları, o iğrenç kokuyu, zincirleri ve bunların yanı sıra kendisinin ve bütün kentin sürdürdüğü varsıl yaşamın çılgın debdebesini anımsadı. Her şey son derece açık ve kesindi.

Neredeyse yusyuvarlak olan parlak ay ahırın arkasından çıkmış, avluya siyah gölgeler uzanmıştı, yıkılmaya yüz tutmuş evin çatısındaki tenekeler parlıyordu.

Susmuş olan bülbül sanki bu ışığın yanından geçip gitmesini istemiyormuş gibi tekrar ötmeye, bahçe tarafından şakımaya başladı.

Nehlüdov, Kuzminsk'te hayatını nasıl ayrıntılı olarak düşünmeye, neyi nasıl yapacağı sorularının yanıtlarını bulmaya başladığını, bu sorulara nasıl kafasının takılıp kaldığını ve onları çözemediğini anımsadı; her konuda ne kadar çok düşüncesi vardı. Bu soruları şimdi de kendine sordu ve her şeyin ne kadar basit olduğuna şaşıp kaldı. Basitti, çünkü başına gelecekleri artık düşünmüyordu ve hatta bu onu ilgilendirmiyordu, sadece ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Ve şaşılacak şey, kendisi için neyin gerekli olduğuna hiçbir şekilde karar veremiyor ama başkaları için ne yapmak gerektiğini kesin olarak biliyordu. Toprağı köylülere vermek gerektiğini şimdi kesinlikle biliyordu, çünkü toprağı elinde tutmak kötü bir şeydi. Katyuşa'yı bırakmamak, ona yardım etmek, ona karşı işlediği suçun bedelini ödemek için her şeye hazır olmak gerektiğini kesinlikle biliyordu. Başkalarının görmediği bir şeyi gördüğü mahkemeleri ve cezaları incelemek ve anlamak gerektiğini kesinlikle biliyordu. Bütün bunlardan ne sonuç çıkacağını bilmiyordu ama bunları yapması gerektiğini kesinlikle biliyordu.

Kara bulut iyice yaklaşmış ve artık gökyüzünün ışıkları değil, bütün avluyu, kırık merdivenli, yıkılmak üzere evi ay-

dınlatan şimşekler görülmeye başlamıştı. Başının üstünden bir gök gürültüsü yayıldı. Bütün kuşlar susmuştu ama buna karşılık yapraklar hışırdıyor, rüzgâr Nehlüdov'un oturduğu merdivene kadar koşuyor ve saçlarını oynatıyordu. Bir yağmur damlası düştü, bir daha, dulavratotlarının üstünde, çatının tenekesinde tıpırdamaya başladı ve hava bir anda alev almış gibi parladı; her şey sustu, Nehlüdov daha üçe kadar sayamadan başının üstünde bir şey korkunç bir çatırtıyla etrafa yayıldı.

Nehlüdov içeri girdi.

"Evet, evet," diye düşünüyordu. "Hayat denilen görevi, bu görevin anlamını kavrayamadım, kavrayamam da: Halalarım neden vardılar, neden Nikolenka İrtenev öldü de ben yaşıyorum? Katyuşa neden vardı? Ya benim yaptığım delilik? Bu savaş neden vardı? Ve benim daha sonraki uçarı yaşamım? Bütün bunları anlamak, Tanrı'nın bütün işlerini anlamak elimde değil. Ama onun alnıma yazılmış olan buyruğunu yerine getirmek elimde ve ben bunu kesinlikle biliyorum. Yerine getirdiğim zaman da kesinlikle huzur bulacağım."

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, şarıldayarak çatıdan fıçının içine akıyordu; bir şimşek avluyu ve evi keskin bir ışıkla aydınlattı. Nehlüdov odaya geri döndü, soyundu ve kopmuş kirli duvar kâğıtlarının akla getirdiği tahtakurularından kaygılanarak yatağa uzandı.

"Evet, kendini patron değil, uşak hissetmek gerek," diye düşündü ve bu düşüncesinden memnun oldu.

Korktuğu başına geldi. Mumu söndürür söndürmez böcekler her yanını ısırmaya başladılar.

"Toprakları vermek ve Sibirya'ya gitmek pireler, tahtakuruları ve pislik demek... Ne yapalım bunlara katlanmak gerekirse katlanacağız." Ama katlanmak istediği halde katlanamadı ve açık pencerenin önüne oturup, uzaklaşan yağmur bulutunu ve tekrar ortaya çıkan ayı hayranlıkla seyretmeye koyuldu.

IX

Nehlüdov ancak sabaha karşı uyuyabildi, bu yüzden de ertesi gün geç uyandı.

Kâhyanın çağırdığı, seçilmiş yedi köylü öğleyin elma bahçesine geldiler. Kâhya, bir elma ağacının altına, toprağa küçük kazıklar çaktırıp küçük bir masayla oturacak sıralar yaptırmıştı. Oldukça uzun bir konuşmadan sonra köylüler şapkalarını giyip sıralara oturmaya razı oldular. Bugün ayağına temiz dolaklar sarmış ve çarıklar giymiş eski asker, yırtık şapkasını "cenaze töreninde" gibi inatla önünde tutuyordu. Ancak içlerinden biri, Michelangelo'nun Musa heykeli gibi, kıvırcık sakalı yarı yarıya ağarmış, kahverengi, açık alnının çevresindeki gür, kır saçları kıvrım kıvrım, saygın görünüşlü bir ihtiyar geniş şapkasını başına geçirip, ev yapımı yeni kaftanının önünü kapatarak sıraya oturduğunda diğerleri de onu izlediler.

Herkes yerine yerleştiğinde Nehlüdov da karşılarına oturdu ve dirseklerini masaya, planının özetini yazdığı kâğıdın üzerine dayayıp açıklamalarına başladı.

Köylülerin sayısının azlığından mıdır, yoksa kendisiyle değil işle meşgul olduğundan mıdır Nehlüdov bu kez hiç utanmıyordu. Elinde olmadan daha çok kıvırcık, ak sakallı ihtiyara bakarak konuşuyor, onun onaylamasını ya da karşı çıkmasını bekliyordu. Fakat Nehlüdov'un ihtiyarla il-

gili düşüncesi yanlış çıktı. Yakışıklı ihtiyar güzel başını olumlu anlamda indirip kaldırmasına ya da diğerleri itiraz ettiklerinde kaşlarını çatarak iki yana sallamasına karşın Nehlüdov'un söylediklerini galiba çok büyük bir zorlukla, ancak öteki köylüler kendi dillerince bir kez daha anlattıklarında anlıyordu. Bu ihtiyarla yan yana oturan, ufak tefek, bir gözü kör, sırtına kaba bezden yamalı bir ceket, ayaklarına yana doğru çarpılmış çizmeler giymiş, neredeyse hiç sakalı olmayan bir ihtiyarcık, Nehlüdov'un daha sonradan tanıdığı sobacı, Nehlüdov'un sözlerini çok daha iyi anlıyordu. Bu adam, bütün dikkatini vererek kaşlarını hızlı hızlı oynatıyor ve Nehlüdov'un söylediklerini kendi anladığı biçimde hemen tekrarlıyordu. Ak sakallı, zeki gözleri pırıl pırıl parlayan, Nehlüdov'un sözlerine şakacı, ironik düşüncelerle karşılık vermek için her fırsattan yararlanan ve bu hareketiyle caka satan kısa boylu, tıknaz ihtiyar da aynı şekilde çabuk anlıyordu. Askerlikle kafayı bozmuş ve anlamsız askerce konuşma alışkanlığına kapılmış olmasa eski asker de herhalde konuyu anlayabilirdi. Sırtında el yapımı bir giysi, ayaklarında yeni çarıklar olan uzun burunlu, küçük sakallı, uzun boylu, gür, kalın bir sesle konuşan adam konuya herkesten daha ciddi yaklaşıyordu. Bu adam her şeyi anlıyor ve yalnızca gerektiğinde konuşuyordu. Diğer iki ihtiyar, biri bir gün önce toplantıda Nehlüdov'un bütün önerilerine bağırarak kesinlikle karşı çıkan dişsiz ihtiyar, diğeri uzun boylu, temiz yüzlü, zayıf bacaklarına beyaz dolaklar sarmış topal ihtiyar, dikkatle dinlemelerine karşın hemen hemen hiç konuşmuyorlardı.

Nehlüdov önce toprak mülkiyetiyle ilgili kendi görüşünü açıkladı.

"Bence toprak alınıp satılamaz," dedi, "çünkü satılabilirse parası olanlar toprakların tamamını alırlar, o zaman da toprağı olmayanlardan, topraktan yararlanma hakkı karşılığında istedikleri her şeyi elde ederler. Toprağa ayak basmak

için bile para alırlar," diye ekledi Spencer'ın kanıtından yararlanarak.

"Tek çare kalıyor o zaman, uçmak," dedi gözlerinin içi gülen ak sakallı ihtiyar.

"Doğru," dedi kalın, gür sesli, uzun burunlu adam.

"Aynen öyle," dedi eski asker.

"Kadıncağız ineğine ot yoldu, yakalayıp hapse attılar," dedi temiz yüzlü, topal ihtiyar.

"Kendi topraklarımız beş verst ötede, kiralamaya kalksan ateş pahası, astarı yüzünden pahalıya geliyor," diye ekledi dişleri dökülmüş, öfkeli ihtiyar, "istedikleri gibi parmaklarında oynatıyorlar bizi, angaryadan beter."

"Ben de sizin gibi düşünüyorum," dedi Nehlüdov, "toprak sahibi olmayı günah sayıyorum. Bu yüzden de size vermek istiyorum."

Kıvırcık saçlı ihtiyar, Nehlüdov'un, toprağını kiraya vermek istediğini düşünerek:

"Doğrusu iyi bir şey," dedi.

"Bunun için geldim buraya, artık toprak sahibi olmak istemiyorum, bu işi nasıl çözümleyeceğimizi düşünmemiz gerek."

"Sen de köylülere ver, olsun bitsin," dedi dişsiz, öfkeli ihtiyar.

Nehlüdov, bu sözlerden niyetinin içtenliği konusunda köylülerin kuşku duyduklarını hissedip ilk anda utanmıştı. Ama hemen toparlanarak istediği şeyi söylemek için bu düşünceden yararlandı.

"Versem ben de sevinirdim," dedi, "ama kime ve nasıl vereceğim? Hangi köylülere? Neden Deminskiy köyüne değil de sizin köye?" (Deminskiy, toprağı az olan komşu köydü.)

Hepsi susmuşlardı. Bir tek eski asker:

"Aynen öyle," dedi.

"O zaman," dedi Nehlüdov, "söyleyin bana, çar deseydi ki, toprakları toprak sahiplerinden alıp, köylülere vereceğim..."

"Yoksa öyle bir söylenti mi var?" diye sordu öfkeli ihtiyar.

"Hayır, çardan yana böyle bir şey yok. Ben kendi adıma konuşuyorum: Eğer çar toprak sahiplerinden topraklarını alıp köylülere vermek gerekir deseydi, ne yapardınız?"

"Ne mi yapardık? Bir köylüye, bir beye diye aramızda eşit olarak paylaşırdık," dedi sobacı, kaşlarını hızlı hızlı indirip kaldırarak.

"Başka nasıl olur? Adam başına paylaştırılır," diye onayladı beyaz dolaklı, temiz yüzlü, topal ihtiyar.

Bu kararı hepsi de tatmin edici bularak onayladılar.

"Peki adam başına nasıl paylaşılacak?" diye sordu Nehlüdov. "Hizmetçilere de mi pay verilecek?"

Eski asker, yüzüne neşeli bir canlılık ifadesi vermeye çalışarak:

"Hayır, verilmeyecek," dedi.

Ancak uzun boylu, akıllı köylü onunla aynı görüşte değildi.

Bir an düşündükten sonra gür ve kalın sesiyle:

"Herkese eşit paylaştırılmalı," dedi.

Bu kez itirazını önceden hazırlayan Nehlüdov:

"Olmaz," dedi. "Herkese eşit paylaştırılacak olursa o zaman kendisi çalışmayan, ekip biçmeyen insanlar, yani beyler, uşaklar, aşçılar, memurlar, kâtipler, bütün kentliler paylarını aldıkları gibi zenginlere satarlar. Toprak tekrar zenginlerin elinde toplanır. Kendi payını ekip biçenler arasında tekrar topraksızlar ortaya çıkar, toprak da parçalanmış olur. Zenginler toprağa gereksinmesi olanların elindeki avucundakini yine alırlar."

"Aynen öyle," diye hemen onayladı asker.

Askerin konuşmasını sinirli bir şekilde kesen sobacı:

"Toprağı, kendisi ekip biçenden başkasına satmayı yasaklamak gerekir," dedi.

Nehlüdov, kimin kendisi için, kimin başkası için toprağı ekeceğini bilmenin olanaksız olduğunu söyleyerek buna karşı çıktı.

Uzun boylu, akıllı köylü o zaman herkesin bir birlik oluşturarak ekim yapmasını önerdi.

"Kim toprağı ekerse o pay alır. Ekmeyense avucunu yalar," dedi kararlı, kalın sesiyle. Nehlüdov'un bu komünist tasarıya karşı kanıtları da hazırdı ve bunun için herkesin pulluğunun olması, atların aynı ayarda olması, bazılarının diğerlerinden geride kalmaması, her şeyin, atların, pullukların, harman makinelerinin ortak olması gerektiğini, bunu yapmak için de bütün insanların razı olması gerektiğini söyleyerek karşı çıktı.

"Bizim millet hayatta razı gelmez," dedi öfkeli ihtiyar.

"Kavga çıkar," dedi ak sakallı, gözlerinin içi gülen ihtiyar. "Kadınlar birbirinin gözlerini oyarlar."

"Sonra toprağı kalitesine göre de ayırmak gerek," dedi Nehlüdov. "Kimine verimli toprak, kimine killi ya da kumlu toprak giderse ne olacak?"

"Herkese eşit olması için baltalık ormanları da dağıtmak gerekir," dedi sobacı.

Nehlüdov buna karşı çıkarak meselenin bir köy içindeki paylaşımı aşıp, çeşitli illerdeki genel bir toprak paylaşımına varacağını söyledi. Toprağın köylülere parasız verilmesi halinde, bazılarının eline geçen toprak iyi, diğerlerinin kötü olursa ne olacaktı? Herkes iyi toprak almak isterdi.

"Aynen öyle," dedi asker.

Diğerleri susuyorlardı.

"Bu iş göründüğü kadar kolay değil," dedi Nehlüdov. "Bunu düşünen yalnız biz değiliz, pek çok insan bu konuda kafa yoruyor. Bir Amerikalı var, adı George, o bir şey düşünmüş. Ben de aynen onun gibi düşünüyorum."

"Toprak sahibi sensin, istediğin gibi verirsin toprağını. Sana kalmış," dedi öfkeli ihtiyar.

Sözünün bu şekilde kesilmesi Nehlüdov'un canını sıkmıştı, ama bu durumdan hoşnut olmayanın bir tek kendisi olmadığını görünce rahatladı.

Akıllı köylü:

"Bekle biraz Semyon Dayı, bırak da anlatsın," dedi etkileyici kalın sesiyle.

Bu sözler Nehlüdov'u cesaretlendirdi ve onlara Henry George'a göre tek vergi tasarısını anlatmaya koyuldu.

"Toprak hiç kimsenin değil, Tanrı'nındır," diye başladı söze.

"Aynen öyledir," dedi birkaç ses.

"Toprak, herkesin ortak malıdır. Herkes onun üzerinde eşit hakka sahiptir. Fakat toprağın iyisi, kötüsü vardır. Ve herkes toprağın iyisini almak ister. Eşitlik sağlamak için ne yapmak gerekir? Bu durumda toprağın iyisine sahip olan biri, toprağı olmayanlara, kendi elindeki toprağın bedelini ödemelidir," diye kendi sorusuna yine kendisi yanıt verdi Nehlüdov. "Kimin kime para ödeyeceğini belirlemek zor olacağından ve ortak gereksinmeler için para toplamak gerektiğinden toprak sahibi olan kişi, topluluğun her türlü gereksinmeleri için toprağının bedeli kadar parayı bu topluluğa ödemelidir. Böylece herkes eşit olacaktır. Toprak sahibi olmak mı istiyorsun, iyi toprak için daha fazla, kötü toprak için daha az para ödeyeceksin. Toprak sahibi olmak istemiyor musun, hiçbir şey ödemeyeceksin, ortak gereksinmeler için vergiyi de toprak sahibi olanlar verecekler senin adına."

"Doğru," dedi sobacı kaşlarını oynatarak. "Kimin toprağı iyiyse o daha fazla ödesin."

"Kafası çalışıyormuş bu Jorj'un," dedi kıvırcık saçlı, heybetli ihtiyar.

"Yalnız ödemeler herkesin gücüne göre olmalı," dedi uzun boylu köylü, kalın sesiyle. Anlaşılan lafın nereye geleceğini sezmişti.

"Ödemeler ne çok ne de az olmalı... Çok olursa ödenmez, zarar edilir, az olursa da herkes başlar birbirinden toprak alıp satmaya. İşte benim burada yapmak istediğim bu."

"Doğru, doğru bir şey. Ne olacak bir zararı olmaz," dedi köylüler.

Kıvırcık saçlı, heybetli ihtiyar:

"Amma da kafalı adammış bu Jorj! Neler düşünmüş," diye yineledi.

"Peki ben toprak almak istersem nasıl olacak?" dedi kâhya gülümseyerek.

"Boş toprak varsa alır, çalışırsınız," dedi Nehlüdov.

"Sen toprağı ne yapacaksın? Öyle doymuşsun ki," dedi gözlerinin içi gülen ihtiyar.

Toplantı böylece sona erdi.

Nehlüdov önerisini bir kez daha yineledi ama hemen yanıt vermelerini istemedi, diğer köylülerle konuşup, karar verdiklerinde gelip kendisine bildirmelerini söyledi.

Köylüler, diğerleriyle konuşup yanıt vereceklerini söylediler ve vedalaştıktan sonra heyecan içinde gittiler. Yoldan uzun süre gittikçe uzaklaşan konuşmaları duyuldu. Akşamın geç vaktine kadar da sesleri uğuldayıp durdu ve köyden çıkıp nehri geçerek gelmeye devam etti.

***

Köylüler ertesi gün çalışmayı bir yana bırakıp beyin önerisini tartıştılar. Köylüler iki gruba ayrılmıştı: Bir grup beyin önerisini kazançlı ve tehlikesiz bir öneri olarak kabul ediyordu, diğer grup ise içyüzünü anlayamadıkları ve bu yüzden de çok korktukları bir hile olduğunu düşünüyordu işin içinde. Ancak üçüncü gün, önerilen koşulları kabul etmeye hepsi de razı oldular ve köyün kararını açıklamak için Nehlüdov'a gittiler. Bu düşünce birliğinin sağlanmasında bir yaşlı kadının dile getirdiği, yaşlı adamlar tarafından da kabul edilen ve her türlü aldatılma tehlikesini ortadan kaldıran, beyin artık vicdanını düşünmeye başladığı ve vicdanını kurtarmak için böyle davrandığı açıklaması etkili olmuştu. Bu açıklama Nehlüdov'un Panovo'ya geldiğinde dağıttığı büyük paralarla da doğrulanıyordu. Nehlüdov'un burada bu kadar çok sa-

daka dağıtmasının nedeni, köylülerin içinde bulundukları yoksulluğun derecesini ve sert yaşam koşullarını ilk kez görmüş olması ve bu yoksulluktan etkilenerek, yaptığının akıllıca bir şey olmadığını bilse dahi, daha geçen yıl Kuzminsk'te satılmış olan korudan gelen para ve demirbaşların satışı için aldığı pey akçası nedeniyle cebinde çok miktarda bulunan parayı vermezlik edememesiydi.

Beyin isteyenlere para dağıttığını öğrenir öğrenmez, kalabalıklar halinde tüm yöreden insanlar, özellikle de kadınlar, yardım isteğiyle yanına gelmeye başlamışlardı. Onlara nasıl davranacağını, kime ne kadar para vereceğini kesin olarak bilmiyordu. Elindeki bol parayı görünüşlerinden yoksul oldukları anlaşılan insanlara vermemenin olanaksız olduğunu hissediyordu. Önüne gelene para vermenin de bir anlamı yoktu. Bu durumdan tek kurtuluş yolu, buradan gitmekti. Bunu yapmak için acele ediyordu.

Panovo'daki son gününde Nehlüdov eve gitti ve kalan eşyaları seçip ayırmakla uğraştı. Eşyaları ayırırken halasının yuvarlak, aslan başı şeklinde bronz kulplu, eski, maun şifonyerinin alt çekmecesinde bir sürü mektup ve bu mektupların arasında da Sofya İvanovna'yı, Marya İvanovna'yı, kendisinin öğrencilik halini ve tertemiz, capcanlı, güzel ve yaşama sevinci dolu Katyuşa'yı bir arada gösteren bir fotoğraf buldu. Nehlüdov evdeki eşyaların içinden yalnızca mektupları ve bu fotoğrafı aldı. Geri kalan her şeyi sürekli gülümseyen kâhyanın ricasıyla, evi ve Panovo'nun bütün mobilyasını değerinin onda biri fiyata satın alan değirmenciye bıraktı.

Nehlüdov, Kuzminsk'te mallarını kaybedeceği için duyduğu pişmanlığı anımsayarak bu duyguyu nasıl olup da hissedebildiğine şaştı, şimdi hiç dinmeyen bir kurtulma sevinci ve yeni topraklar keşfeden bir gezginin duyabileceği bir yenilik duygusu içindeydi.

X

Kent, bu gelişinde Nehlüdov'u çok garip ve yeni bir biçimde etkiledi. Akşamleyin, fenerler yandıktan sonra istasyondan evine geldi. Bütün odalarda hâlâ naftalin kokusu vardı, Agrafena Petrovna ve Korney ise, her ikisi de, kendilerini yorgun ve keyifsiz hissediyorlardı, hatta bütün görevleri ipe asılmak, kurutulmak ve sonra bir yere kaldırılmaktan ibaret olan eşyaların toplanması yüzünden kavga bile etmişlerdi. Nehlüdov'un odasında herhangi bir iş yoktu ama eşyalar henüz toplanmamıştı, sandıklar yüzünden odaya girmek zor oluyordu. Nehlüdov'un gelişi de bu evde tuhaf bir ağırlıkla yapılmakta olan işleri galiba engellemişti. Bir zamanlar kendisinin de içinde bulunduğu çılgınlık sonucu alınan bütün bu eşyalar, köyde gördüğü yoksulluktan sonra Nehlüdov'a o kadar kötü görünmüştü ki eşyaları toplama işini Agrafena Petrovna'ya bırakıp hemen ertesi gün bir otele gitmeye karar verdi. Agrafena Petrovna, evdeki işlere en son şeklini verecek olan Nehlüdov'un ablası gelmeden önce bütün eşyayı toplamak gerektiğini düşünüyordu.

Nehlüdov sabah evden çıktı, hapishaneye yakın bir yerde, karşısına ilk çıkan, çok sade ama hayli pis, mobilyalı evlerden birinde iki odalı bir yer buldu ve ayırdığı eşyaların evden buraya getirilmesini söyledikten sonra avukata gitti.

Dışarıda hava soğuktu. Fırtına ve yağmurun ardından ilkbaharın bilinen soğukları gelmişti. Hava öyle soğuktu, öyle iliklere işleyen bir rüzgâr esiyordu ki Nehlüdov üzerindeki ince paltoyla üşümüş, ısınmak için adımlarını hızlandırmıştı.

Köyde gördüğü insanlar aklına geldi: Kadınlar, çocuklar, yaşlı adamlar, şimdi sanki ilk kez görüyormuş gibi olduğu yoksulluk ve ezilmişlik, özellikle de çarpık bacaklı, yaşlı suratlı, gülümseyen bebek. Kentte gördüklerini elinde olmadan onlarla karşılaştırıyordu. Kasapların, balıkçıların, hazırgiyim dükkânlarının yanından geçerken köyde bir tekine bile rastlanmayacak, çok sayıdaki temiz ve şişman dükkâncının tok görünüşüne sanki ilk kez görmüş gibi şaşırmıştı. Bu insanlar, sattıkları mallardan anlamayan insanları kazıklama çabalarının boş bir iş değil, çok yararlı bir iş olduğuna kesinlikle inanıyorlardı. Koca kıçlı, ceketlerinin sırtları düğmeli faytoncular da, sırmalı kasketler giymiş kapıcılar da, önlüklü ve kıvırcık saçlı hizmetçi kızlar da, özellikle de arabalarında yayılarak oturan ve gelip geçenleri küçümseyerek ve edepsizce süzen ensesi tıraşlı iriyarı arabacılar da aynı şekilde tok görünüşlüydü. Şimdi bütün bu insanların, toprağı olmadığı için kente göçmüş köylüler olduğunu düşünüyordu ister istemez. Bazıları kentteki koşullardan yararlanmayı başarmışlar, bey gibi yaşamaya başlamışlardı ve durumlarından memnundular, diğerleri ise kentte köydekinden daha kötü koşullarda yaşamaya başlamışlardı ve daha da acınacak duruma düşmüşlerdi. Bir bodrum kat penceresinin önünde çalışan kunduracılar Nehlüdov'a böyle acınacak insanlar olarak görünmüştü; buram buram sabun kokan buharların geldiği açık pencerelerin önünde çelimsiz çıplak kollarıyla ütü yapan, üstleri başları perişan, zayıf, soluk benizli çamaşırcı kadınlar da aynı acınacak haldeydiler. Nehlüdov'un karşılaştığı, tepeden tırnağa boyaya bulanmış, önlüklü ve çıplak ayaklarına

giydikleri ayakkabıları paramparça iki boyacı da aynı acınacak durumdaydılar. Boyacılar kollarını dirseklerine kadar sıvamışlar, damarları dışarı fırlamış, zayıf ellerinde bir boya kovası taşıyorlar ve küfürleri arka arkasına sıralıyorlardı. Yüzleri yorgun ve öfkeliydi. Yük arabalarında sarsılıp duran arabacıların toz topraktan kapkara olmuş yüzleri de aynı şekilde yorgun ve öfkeliydi. Köşe başlarında çocuklarıyla birlikte dikilip sadaka isteyen, üstleri başları yırtık pırtık erkeklerin ve kadınların da yüzleri aynı şekildeydi. Nehlüdov'un yanından geçtiği lokantanın açık pencerelerinden görünen yüzler de aynı yorgun ve öfkeli ifadeyi taşıyordu. Üzerlerinde şişelerin ve çay bardaklarının durduğu, aralarında beyaz önlüklü garsonların iki yana sallanarak gidip geldikleri pis masaların başında suratları kızarmış, terli insanlar bağıra bağıra konuşuyor, şarkı söylüyorlardı. Bir adam pencerenin önüne oturmuş, kaşlarını kaldırmış, dudaklarını ileri uzatmış, bir şey anımsamaya çalışıyormuş gibi önüne bakıyordu.

Taze boyanın acı yağ kokusunu her yana yayan soğuk rüzgârın getirdiği tozu elinde olmadan soluyan Nehlüdov, "Neden hepsi burada toplanmışlar?" diye düşündü.

Sokaklardan birinde demir taşıyan ve yolun eğri büğrü taşları üzerinde kulaklarını ve başını ağrıtacak kadar korkunç bir gürültü çıkaran bir yük arabası katarıyla yan yana yürüyordu. Demirlerin çıkardığı gürültünün arasından adının söylendiğini işittiğinde yük arabalarından uzaklaşmak için adımlarını hızlandırmıştı. Durdu ve biraz ileride, bir faytondan, gülümseyerek olağanüstü beyaz dişlerini gösteren ve kendisine el sallayarak selam veren, sivri bıyıklarının uçları burulmuş, yüzü pırıl pırıl bir subay gördü.

"Nehlüdov! Sen misin?"

Nehlüdov'un ilk hissettiği memnuniyetti.

"A! Şenbok," dedi sevinçle ama ortada sevinecek bir şey olmadığını hemen anladı.

Bir zamanlar halalarının evine uğramış olan Şenbok'un ta kendisiydi. Nehlüdov uzun zaman önce onun izini kaybetmişti ama borçlarına rağmen onun alaydan ayrılıp, süvarilikte kalarak zengin insanlar arasında tutunmayı başardığını duyuyordu. Mutlu, neşeli görünüşü de bunu doğruluyordu.

"Seni yakaladığım iyi oldu! Kentte kimsecikler yok. Kardeşim sen de amma yaşlanmışsın," dedi arabadan inip omuzlarını düzelterek. "Yürüyüşünden tanıdım seni. E, birlikte yemek yiyelim mi? Sizin burada doğru dürüst karın doyuracak bir yer var mı?"

Nehlüdov, kalbini kırmadan arkadaşından nasıl kurtulacağını düşünerek:

"Zamanım yeter mi bilmiyorum," diye yanıtladı. Sonra "Ne işin var burada?" diye sordu.

"İşlerim var kardeşim. Vesayet işleri. Vasilik yapıyorum. Samanov'un işlerini yürütüyorum. Tanırsın, zengin adamın biridir. Kıt akıllıdır, ama elli dört bin desyatinalık toprağı vardır," dedi, sanki bütün bu toprakları kendisi kazanmış gibi büyük bir gururla. "İşler karmakarışıktı. Toprağın tamamı köylülerin elindeydi. Beş para ödemiyorlardı, borç bakiyeleri seksen binden fazlaydı. Bir yılda her şeyi değiştirdim ve yüzde yetmiş fazlasını kazandırdım. Ne dersin bu işe?" diye gururla sordu.

Nehlüdov, duyduğuna göre, Şenbok'un elindeki avucundakini yiyip bitirdikten ve ödeyemeyeceği kadar büyük borç yaptıktan sonra özel bir kayırmayla, varını yoğunu yemiş yaşlı bir zenginin malları için vasi olarak atandığını anımsadı. Anlaşılan bu vasilik işiyle geçiniyordu.

Nehlüdov, onun pırıl pırıl parlayan, bıyıkları kıvrılmış dolgun suratına bakarken ve doğru dürüst nerede karın doyurulabileceğiyle ilgili dostça gevezeliğini ve vesayet işlerini nasıl hallettiği konusundaki övünmelerini dinlerken, "Ne yapmalı da kalbini kırmadan ondan kurtulmalı?" diye düşünüyordu.

"E, nerede yemek yiyeceğiz?"

"İyi de benim zamanım yok," dedi Nehlüdov saate bakarak.

"Öyle olsun bakalım. Bu akşam at yarışı var. Gelir misin?"

"Hayır, gelemem."

"Gel, gel. Artık benim atım yok. Ama Grişin'in atlarına oynayacağım. Anımsıyor musun? Atları çok iyidir. Gelirsin canım, akşam yemeği de yeriz."

"Yemeğe de gelemem," dedi Nehlüdov gülümseyerek.

"E, ne oluyor böyle? Şimdi nereye gidiyorsun? İstersen ben götüreyim."

"Avukata gidiyorum. Evi hemen şu köşeyi dönünce," dedi Nehlüdov.

"Hapishanede bir şeyler yapıyormuşsun, öyle mi? Dava vekili mi oldun? Korçaginler söylediler bana da," dedi Şenbok gülerek. "Korçaginler gittiler. Neler oluyor? Anlatsana!"

"Evet, doğru hepsi de," diye yanıtladı Nehlüdov, "sokak ortasında ne anlatayım şimdi!"

"Tamam, tamam her zaman tuhaftın zaten. At yarışına gelecek misin?"

"Hayır gelemem, canım istemiyor. Kızma lütfen."

"Ne kızacağım canım! Nerede kalıyorsun?" diye sordu ve ansızın yüzü ciddileşti, bakışları sabitleşti, kaşları yukarı kalktı. Galiba bir şey anımsamak istiyordu ve Nehlüdov, meyhanenin penceresinde kendisini çok etkileyen, kaşlarını yukarı kaldırmış, dudaklarını ileri uzatmış adamın yüzündeki anlamsız ifadenin tamamen aynısını gördü Şenbok'ta.

"Hava da amma soğuk! Değil mi?"

"Evet, öyle."

"Aldıklarımız sende mi?" diye arabacıya sordu.

"Madem öyle, hoşça kal, sana rastladığıma çok sevindim," dedi Şenbok ve Nehlüdov'un elini kuvvetlice sıktık-

tıktan sonra, yeni, beyaz güderi eldiven giydiği geniş elini pırıl pırıl parlayan yüzünün önünde sallayarak ve olağanüstü beyaz dişleriyle her zamanki gibi gülümseyerek arabaya atladı.

Avukatın evine doğru yoluna devam eden Nehlüdov, "Ben de böyle miydim acaba?" diye düşünüyordu. "Evet, tam olarak böyle olmasam da, bunun gibi olmak istiyordum ve hayatımı böyle geçirmeyi düşünüyordum."

XI

Avukat, Nehlüdov'u sırası gelmeden kabul etti ve hemen Menşovlar'ın davasından söz etmeye başladı. Dosyayı okumuş, suçlamanın haksızlığına şaşırmıştı.

"İnsanı çileden çıkaran bir dava," diyordu avukat. "Çok büyük bir olasılıkla sigortadan para almak için yangını mülk sahibi çıkarmış, ancak Menşovlar'ın suçu işlediklerini kanıtlayacak bir şeyin olmaması önemli. Hiç kanıt yok. Sorgu yargıcının gayretkeşliğinin ve savcı yardımcısının ihmalkârlığının bir sonucu. Dava kazada değil de burada görülmüş olsa kazanacağıma güvence veririm, hem hiçbir ücret de almam. Diğer davaya gelince, Fedosya Birükova için en yüksek makama dilekçemiz hazır, efendim; Petersburg'a gidecek olursanız yanınıza alın, kendi ellerinizle teslim edip işleme alınması için rica edin. Aksi takdirde Adalet Bakanlığı'ndan bilgi isterler, onların da ellerinden öyle hemen iş çıkmaz, onun için de olumsuz yanıt verirler, yani bir sonuç alınamaz. Siz en iyisi en yüksek makamlara ulaşmaya çalışın."

"Hükümdara mı yani?" diye sordu Nehlüdov.

Avukat gülmeye başladı.

"O artık en son, en yüksek makam. Benim yüksek derken kastettiğim dilekçe komisyonundan bir kâtip ya da şef falan. Evet efendim, başka bir şey var mıydı?"

"Evet, tarikat üyeleri de bana mektup yazmışlar," dedi Nehlüdov cebinden tarikatçıların mektubunu çıkararak.

"Eğer yazdıkları doğruysa bu da insanı hayrete düşüren bir dava. Şimdi gidip onları görmeye, meselenin içyüzünü öğrenmeye çalışacağım."

"Gördüğüm kadarıyla, hapishanenin bütün şikâyetlerinin aktığı bir huni gibi oldunuz," dedi avukat gülümseyerek. "Bu şikâyetler öyle çoktur ki başa çıkamazsınız."

"Hayır ama bu çok şaşırtıcı bir dava," dedi Nehlüdov ve davanın içeriğini kısaca anlattı: Bir köyde insanlar İncil okumak için toplanmışlar, yöneticiler gelmiş ve onları dağıtmış. Bir sonraki pazar gün yine toplanmışlar, o sırada komiser çağrılmış, tutanak düzenlenmiş ve adamları mahkemeye vermişler. Sorgu yargıcı ifadelerini almış, savcı yardımcısı iddianameyi hazırlamış, mahkeme suçlamayı yerinde bulmuş ve adamları mahkemeye vermişler. Savcı yardımcısı iddianameyi okumuş, masanın üstünde maddi kanıt olarak bir İncil duruyormuş ve adamları sürgün cezasına çarptırmışlar. "Bu korkunç bir şey," dedi Nehlüdov. "Doğru olabilir mi?"

"Burada sizi şaşırtan nedir?"

"Her şey; tamam komiseri anlıyorum, o emir kuludur, ya iddianameyi hazırlayan savcı yardımcısına ne demeli, okumuş yazmış adam olacak bir de."

"Hata, savcıların, genel olarak da tüm mahkeme üyelerinin yeni, liberal insanlar olduklarını sanma alışkanlığımızda. Aslında bir zamanlar öyleydiler ama artık durum tümüyle değişti. Artık sadece ayın sonunu düşünen birer memur haline geldiler. Maaşını alır, ama maaşından daha fazlasına gerek duymaktadır, ilkeleri de bununla sınırlıdır. Kimi isterseniz suçlayacak, yargılayacak, cezaya çarptıracaktır."

"Bir insanın başkalarıyla bir araya gelip İncil okuduğu için sürgüne gönderilmesine izin veren yasalar mı var?"

"Bırakın öyle pek uzak olmayan yerlere sürgüne yollamayı, kürek cezası bile verirler, yeter ki İncil okurken onu emredilenden farklı bir şekilde yorumladıkları ve böylelikle kilisenin yorumunu onaylamadıkları kanıtlanmış olsun. Yüz

doksan altıncı maddeye göre, Ortodoks inancını kötülemenin cezası sürgündür."

"Olamaz."

"Olur. Mahkemedeki beyleri gördüğümde onlara minnettarlığımı sunmadan edemediğimi hep söylerim," diye devam etti avukat, "çünkü eğer ben hapiste değilsem, siz de öyle, bizler hepimiz hapiste değilsek bu sadece ve sadece onların iyi yüreklilikleri sayesindedir. Yoksa her birimizi temel haklarımızdan yoksun bırakmak ve öyle pek uzak olmayan yerlere sürgüne göndermek en kolay iştir."

"Ama eğer her şey savcının ve yasayı uygulayıp uygulamama gücünü elinde bulunduran kişilerin keyfine bağlıysa o zaman mahkemeye ne gerek kalıyor?"

Avukat neşeli bir kahkaha attı.

"Siz de amma sorular soruyorsunuz! Felsefe yapıyorsunuz azizim. Sizinle bu konuyu konuşabiliriz. Cumartesi evime buyurun, bilim adamlarıyla, edebiyatçılarla, ressamlarla tanışın. O arada genel sorunlardan da söz ederiz," dedi avukat. "Genel sorunlar" sözlerini alaycı bir biçimde söylemişti. "Karımla tanışıyorsunuz zaten. Bekliyoruz, buyurun."

"Olur, gelmeye çalışırım," diye yanıtladı Nehlüdov. Yalan söylediğini ve yapmaya çalışacağı bir şey varsa, onun da o akşam avukatın evinde, o bilim adamlarının, edebiyatçıların ve ressamların arasında olmamaya çalışmak olduğunu hissediyordu.

Nehlüdov'un, eğer mahkemedekiler yasayı kendi keyiflerine göre uyguluyor ya da uygulamıyorlarsa mahkemenin hiçbir anlamı kalmayacağı sözlerine karşılık avukatın attığı kahkaha ve "felsefe" ve "genel sorunlar" sözlerini alaycı bir şekilde söylemesi, Nehlüdov'a avukatın ve büyük olasılıkla dostlarının da meselelere kendisinden çok farklı baktıklarını ve Şenbok gibi eski arkadaşlarıyla arasında şimdi olan mesafeye rağmen, Nehlüdov'un avukattan ve çevresindeki insanlardan kendini çok daha uzak hissettiğini göstermişti.

XII

Hapishane uzaktı, vakit de geç olmuştu, bu yüzden Nehlüdov bir araba tutup hapishaneye gitti. Zeki ve temiz yüzlü, orta yaşlı bir adam olan arabacı bir sokaktan geçerken Nehlüdov'a dönüp yeni yapılan büyük bir binayı gösterdi.

Sanki bu inşaatın yapılmasına neden olan biraz da kendisiymiş ve bundan gurur duyuyormuş gibi:

"Şuna baksanıza ne kadar büyük bir ev dikmişler," dedi.

Gerçekten de ev çok büyüktü ve alışılmamış, karmaşık bir tarzda yapılmıştı. Demir bağlantılarla tutturulmuş büyük çam kütüklerinden sağlam kalaslar yüksek binanın etrafını çeviriyor ve binayı sokaktan ayırıyordu. Üstleri başları kireç içindeki işçiler tahta iskelelerin üstünde gidip geliyorlardı; kimileri taş döşüyor, kimileri taş yontuyor, kimileri de dolu kovaları yukarı, boşları aşağı taşıyorlardı.

Şişman, iyi giyimli bir bey, herhalde binanın mimarı, kerestelerin yanında duruyor ve saygıyla kendisini dinleyen Vladimir'li kalfaya yukarıdaki bir şeyi göstererek konuşuyordu. Kalfayla mimarın yanındaki kapıdan boş at arabaları dışarı çıkıyor, doluları içeri giriyordu.

Nehlüdov eve bakarak, "Bu insanların hepsi de, çalışanlar da, onları çalıştıranlar da böyle olması gerektiğinden, kendi evlerinde hamile karıları kaldıramayacakları kadar ağır işler yaparken ve paçavradan başlık giymiş bebekleri,

yakın zamanda açlıktan ölmeden önce bacaklarını sallayarak acı acı gülümserken, tam da kendilerini soyup soğana çeviren kim bilir hangi aptal, hangi gereksiz adam için bu gereksiz ve aptal konağı yapmak zorunda olduklarından ne kadar da eminler," diye düşünüyordu.

"Evet, saçma bir bina," diye düşüncesini yüksek sesle belirtti.

"Saçma mı?" diye itiraz etti arabacı gücenerek. "Teşekkür etmek gerek, halka iş sağlıyor, hiç de saçma değil."

"Ama gereksiz bir iş."

"Yaptıklarına göre gerekli demektir," diye karşı çıktı arabacı, "milletin karnı doyuyor ya."

Tekerleklerin gürültüsünden konuşmak zorlaştığı için Nehlüdov sustu. Hapishanenin yakınlarında arabacı taş döşenmiş yoldan şoseye geçti. Böylece konuşmak da kolaylaşmış oldu. Arabacı, tekrar Nehlüdov'a dönüp, ellerinde testereleri, keserleri, sırtlarında gocukları ve omuzlarında torbalarıyla karşıdan yürüyerek gelen köylü işçi grubunu göstererek:

"Bu milleti kente akın akın getiren şey hırstır," dedi.

"Eski yıllara göre daha fazla mı geliyorlar?" diye sordu Nehlüdov.

"Hem de nasıl! Her yere öyle bir doluşuyorlar ki felaket. Her yer dolu."

"Bunun nedeni ne peki?"

"Nüfus arttı. Gidecek yer kalmadı."

"Artarsa artsın, ne olmuş? Neden köyde kalmıyorlar?"

"Köyde yapacak bir şey yok ki. Toprak yok."

Nehlüdov yarasına dokunulmuş gibi hissetti. İnsan sanki inadına yapar gibi gider, hep yaralı yerini çarpar, bunun tek nedeni ise çarptığını ancak yaralı yerini vurunca fark etmesidir.

"Acaba durum her yerde aynı mı?" diye geçirdi içinden ve arabacıya köylerindeki toprağın, arabacının toprağının ne kadar olduğunu ve neden kentte yaşadığını sordu.

"Beyim, bizim köyde adam başına bir desyatinalık toprak vardır. Biz üç kişiyiz," diye hevesle anlatıyordu arabacı. "Benim evde babamla erkek kardeşlerimden biri kaldı, öbürü askerde. İşi onlar yürütüyorlar. Yürütecek bir şey yok ya. Kardeşim de Moskova'ya gitmek istiyor."

"Toprak kiralanamaz mı peki?"

"Nereden kiralayacaksın? Beyler mallarını satıp savdılar. Hepsini tüccarlar ele geçirdiler. Onlardan alamazsın, kendileri çalışıyorlar. Bizim köyün sahibi bir Fransız, eski beyimizden satın almıştı köyü. Kiraya vermez."

"Adı ne bu Fransızın?"

"Düfar diye biri, belki duymuşsunuzdur. Büyük tiyatroda aktörlere peruk yapar. Güzel işi var, zengin olmuş. Bizim hanımın bütün mülkünü satın aldı. Artık bizim de sahibimiz. Canı istediği zaman gelir köye. Çok şükür kendisi iyi adamdır. Yalnız bir Rus karısı var, Allah kimseye vermesin, kancığın teki. Milleti soyup soğana çeviriyor. İşte hapishaneye de geldik. Giriş kapısına mı gideceksiniz? İçeri bırakmazlar herhalde."

XIII

Nehlüdov, Maslova'yı bu kez ne durumda bulacağı düşüncesinden ve hem Maslova'da, hem de hapishanedeki insanların yapısında bulunan ve kendisi için bir sır olan şeyden korkarak, yüreği durmak üzere ana giriş kapısındaki zili çaldı ve karşısına çıkan gardiyana Maslova'yı sordu. Gardiyan kayıt defterine bakıp Maslova'nın revirde olduğunu söyledi. Nehlüdov revire gitti. Temiz yüzlü bir ihtiyar olan revir bekçisi onu hemen içeri aldı, kimi görmek istediğini öğrendikten sonra çocuk bölümüne yöneldi.

Tepeden tırnağa karbolik aside bulanmış olan genç bir doktor, Nehlüdov'u koridorda karşılayarak sert bir şekilde ne istediğini sordu. Bu doktor tutuklulara karşı çok hoşgörülü davranır, bu yüzden de hapishane yönetimiyle ve hatta revir başhekimiyle sürekli tatsız tartışmalara girerdi. Nehlüdov'un kendisinden yasal olmayan bir şey isteyeceği kaygısıyla, ayrıca hiç kimse için ayrım yapmadığını gösterme isteğiyle böyle sert davranmıştı.

"Burası çocuk koğuşu, kadın yok burada," dedi.

"Biliyorum, fakat hapishaneden revire gönderilmiş bir hastabakıcı var."

"Evet, iki tane hastabakıcı var. Ne istiyorsunuz?"

"Onlardan birinin, Maslova'nın yakınıyım. Kendisini görmek istiyordum. Maslova'nın davasıyla ilgili temyiz di-

lekçesini vermek üzere Petersburg'a gideceğim," dedi Nehlüdov, sonra cebinden bir zarf çıkararak, "Bir de şunu vermek istiyordum. Bir fotoğraf sadece," dedi.

Doktor yumuşayarak:

"Tabii olur," dedi ve beyaz önlüklü yaşlı bir kadına seslenerek, tutuklu hastabakıcı Maslova'yı çağırmasını söyledi. "Oturmaz mısınız, hiç değilse bekleme odasına geçseydiniz," dedi doktor.

"Teşekkür ederim," dedi Nehlüdov ve doktordaki kendisi açısından olumlu değişiklikten yararlanarak Maslova'nın revirdeki çalışmasından memnun olup olmadığını sordu.

"İçinde bulunduğu koşulları dikkate alırsak zararı yok, fena çalışmıyor," dedi doktor. "Ha, işte kendisi de geldi."

Bir kapıdan yaşlı hastabakıcı kadın ve arkasından da Maslova çıktı. Çizgili bir elbisenin üstüne beyaz önlük giymişti. Başında saçlarını örten üç köşeli bir başörtüsü vardı. Nehlüdov'u görünce kıpkırmızı kesildi, kararsız kalmış gibi durdu, sonra kaşlarını çattı ve bakışlarını yere indirip, koridordaki yolluğun üzerinden hızlı adımlarla Nehlüdov'a doğru yürüdü. Nehlüdov'un yanına gelince ilkin elini uzatmak istemedi, sonra uzattı ve yüzü daha da çok kızardı. Nehlüdov, çabuk sinirlendiği için özür dilediği o konuşmadan sonra Maslova'yı bir daha görmemişti, şimdi de onu aynı durumda bulacağını sanıyordu. Fakat şimdi bambaşka bir insandı, yüzünün ifadesinde yeni, ölçülü, utangaç ve Nehlüdov'a, sanki içinden kendisine karşı kötülük besliyormuş gibi gelen bir şey vardı. Doktora söylediklerini, yani Petersburg'a gideceğini ona da söyledi ve Panovo'dan getirdiği fotoğrafın bulunduğu zarfı verdi.

"Bunu Panovo'da buldum, çok eski bir fotoğraf, belki hoşunuza gider. Buyurun."

Maslova kara kaşlarını yukarı kaldırıp, şehla gözleriyle bunu neden yaptığını sorar gibi şaşkınlıkla ona baktı ve hiçbir şey söylemeden zarfı alıp önlüğünün cebine soktu.

"Teyzenizi gördüm orada," dedi Nehlüdov.

"Öyle mi?" dedi Maslova umursamaz bir şekilde.

"Burada rahat mısınız?" diye sordu Nehlüdov.

"Zararı yok, iyiyim," dedi Maslova.

"Çok zor olmuyor ya?"

"Hayır, değil. Daha tam olarak alışamadım."

"Sizin adınıza çok sevindim. Oradan daha iyidir yine de."

"Orası neresi?" diye sordu Maslova ve yüzüne kan hücum etti.

"Orası, yani hapishane," diye yanıtladı hemen Nehlüdov.

"Ne bakımdan daha iyi?" diye sordu Maslova.

"Sanırım, buradaki insanlar daha iyidir. Oradaki gibi insanlar yoktur burada."

"Orada çok iyi insanlar var," dedi Maslova.

"Menşovlar'la ilgili bir şeyler yaptım. Serbest bırakılacaklarını umuyorum," dedi Nehlüdov.

Maslova, yaşlı kadınla ilgili eski tanımlamasını yineleyerek:

"Umarım, öyle harika bir kadın ki," dedi ve hafifçe gülümsedi.

"Bu günlerde Petersburg'a gideceğim. Davanız yakında görülecek, kararı bozacaklarını umuyorum."

"Bozsalar da, bozmasalar da artık fark etmez," dedi Maslova.

"Neden artık fark etmez dediniz?"

"Öyle işte," dedi Maslova ve Nehlüdov'un yüzüne, soru sorar gibi, şöyle bir baktı.

Nehlüdov, bu sözcüğü ve bu bakışı, verdiği sözü tutmakta kararlı mı, yoksa onun ret cevabını kabul edip kararını değiştirdi mi öğrenmek istiyor, diye anladı.

"Sizin için neden fark etmediğini bilmiyorum," dedi. "Ama sizi beraat ettirseler de, ettirmeseler de benim için ger-

çekten fark etmiyor. Ben her durumda söylediğimi yapmaya hazırım," dedi kararlı bir şekilde.

Maslova başını kaldırdı ve kara, şehla gözleri Nehlüdov'un hem yüzünde, hem de yanında durdu, yüzü sevinçle parladı. Ancak dili gözlerinin söylediğinden bambaşka bir şey söyledi:

"Boşuna konuşuyorsunuz," dedi Maslova.

"Bilmeniz için söylüyorum."

"Bu konuda her şey söylendi, söylenecek bir şey kalmadı," dedi, gülümsemesini zor bastırarak.

Koğuşta bir gürültü koptu. Bir çocuk ağlaması duyuldu.

Maslova huzursuz bir şekilde çevresine bakınarak:

"Galiba beni çağırıyorlar," dedi.

"O zaman hoşça kalın," dedi Nehlüdov.

Maslova uzatılan eli fark etmemiş gibi yaptı ve bu eli sıkmadan arkasını dönüp, kazandığı zaferi saklamaya çalışarak, koridordaki yolluğun üzerinden hızlı adımlarla yürüyerek uzaklaştı.

Nehlüdov, "İçinde neler oluyor? Neler düşünüyor? Neler hissediyor? Beni sınamak mı istiyor, yoksa gerçekten bağışlayamıyor mu? Düşündüğü ve hissettiği her şeyi söyleyemiyor mu, yoksa söylemek mi istemiyor?" diye kendi kendisine soruyor ve yanıt veremiyordu. Bildiği tek şey, Maslova'nın değişmiş olduğu, ruhunda önemli bir değişikliğin meydana geldiği ve bu değişikliğin sadece Nehlüdov'u onunla değil, aynı zamanda bu değişiklik kimin adına olmuşsa onunla da birleştirdiğiydi. Ve bu birleşme, Nehlüdov'u sevindiriyor, heyecanlandırıyor ve duygulandırıyordu.

Maslova, sekiz tane çocuk karyolasının bulunduğu koğuşa döndükten sonra hemşirenin emrini yerine getirerek yatakları yeniden yapmaya koyulmuştu. Çarşafla birlikte öyle ileriye uzanmıştı ki, neredeyse düşüyordu. İyileşme döneminde olan, boğazı sarılı bir erkek çocuk onun bu halini görünce gülmeye başladı. Maslova da daha fazla kendini tuta-

madı ve karyolanın üzerine oturup öyle gürültülü ve bulaşıcı kahkahalar atmaya başladı ki birkaç çocuk da aynı şekilde gülmeye başladılar, hemşire ise sinirli bir şekilde Maslova'ya bağırıyordu:

"Ne gürültü ediyorsun? Eskiden olduğun yerde mi sanıyorsun kendini! Git, yemekleri getir."

Maslova sustu ve kapları alıp tam gönderildiği yere gidiyordu ki gülmesi yasak olan boğazı sarılı çocukla göz göze gelip burnundan sesler çıkararak tekrar güldü. Maslova, gün boyunca yalnız kaldığında birkaç kez zarfın içinden fotoğrafın ucunu çıkarıp hayran hayran baktı; ancak akşamleyin, işten sonra, hastabakıcı kadınla birlikte kaldıkları odada tek başına kalınca fotoğrafı zarftan çıkarıp, her türlü ayrıntıyı, yüzleri, giysileri, balkon merdivenlerini, Nehlüdov'un, kendisinin ve halaların yüzlerinin arkasında kalan çalıları gözleriyle okşayarak, bu rengi solmuş fotoğrafa hiç kımıldamadan uzun süre baktı ve özellikle kendini, alnının çevresine dökülmüş kıvırcık saçlarıyla genç ve güzel yüzünü seyretmeye doyamadı. Gözünü ayırmadan öyle bir bakıyordu ki içeri giren oda arkadaşı hastabakıcı kadını fark etmedi bile.

"Bu ne? O mu verdi?" dedi temiz yüzlü, şişman hastabakıcı kadın, fotoğrafın üzerine eğilerek. "Bu sen misin yoksa?"

Maslova gülümseyerek arkadaşının yüzüne baktı ve:

"Kim olacak başka?" dedi.

"Bu kim peki? O mu? Bu da annesi mi?"

"Halası. Beni tanımadın mı yani?" diye soruyordu Maslova.

"Nereden tanıyım? Hayatta tanıyamazdım. Yüzün tümden değişmiş. Herhalde on yıl geçmiş aradan!"

"Yıllar değil, bir hayat geçti," dedi Maslova ve tüm canlılığı bir anda yok oldu. Yüzü mahzunlaştı, kaşlarının ortasına bir kırışık gelip oturdu.

"Niye, oradaki hayat kolaydır herhalde?"

"Evet, kolay," diye yineledi Maslova, gözlerini kapatıp başını sallayarak. "Kürek cezasından beter."

"Neden?"

"Öyle işte. Akşamın sekizinden sabahın dördüne kadar. Her Allahın günü."

"Öyleyse neden bırakmıyorlar o işi?"

"Bırakmak istiyorlar ama bırakamıyorlar. Söylemesi kolay!" dedi Maslova, yerinden fırladı, fotoğrafı küçük masanın çekmecesine fırlatıp attı ve acı gözyaşlarını güçlükle tutarak kapıyı arkasından çarpıp koridora koştu. Fotoğrafa bakarken kendini fotoğrafta olduğu haliyle hissediyordu ve o zamanlar ne kadar mutlu olduğunu, onunla birlikte şimdi de hâlâ mutlu olabileceğini hayal ediyordu. Arkadaşının sözleri ona şu anda ve oradayken ne olduğunu, o zamanlar belli belirsiz hissettiği ama bilincinde olmadığı o hayatın tüm korkunçluğunu anımsatmıştı. Şimdi yalnızca o korkunç geceleri ve özellikle onu oradan kurtarmaya söz veren üniversite öğrencisini beklediği bir yortu gecesini bütün canlılığıyla anımsamıştı. Üzerine kırmızı şarap dökülmüş, açık ipek elbisesiyle, dağınık saçlarındaki kırmızı bantla, yorgun, bitkin ve sarhoş bir halde gecenin ikisine doğru konukları uğurladıktan sonra iki dans arasında kemancıya eşlik eden zayıf, kemikleri fırlamış, yüzü sivilceli kadının yanına oturup, ona yaşamının zorluklarından söz etmeye başladığını, eşlikçi kadının da kendi durumundan yakındığını, bu durumu değiştirmek istediğini söylediğini, o sırada yanlarına Klara'nın geldiğini ve birden üçünün de bu hayatı bırakmaya karar verdiklerini anımsamıştı. O gecenin bittiğini düşünüp tam birbirlerine veda etmek üzereydiler ki ansızın kapıda sarhoş müşterilerin gürültüsü duyulmuştu. Kemancı bir şarkı çalmaya, eşlikçi kadın da piyanonun tuşlarına sert sert vurarak bir kadrilin ilk figürünü oluşturan neşeli bir Rus şarkısıyla ona eşlik etmeye başlamıştı; ter içinde, leş gibi votka kokan, hıçkırıp duran beyaz kravatlı ve fraklı, ki da-

ha ikinci figürde frakı çıkarmıştı, ufak tefek bir adam onun beline sarılmış, yine fraklı olan (balodan geliyorlardı) sakallı şişko ise Klara'yı kapmıştı. Uzun zaman dönüp durmuşlar, dans etmişler, şarkı söylemişler, içki içmişlerdi... Ve böylece bir yıl, iki yıl, üç yıl geçmişti. Nasıl değişmesin! Ve bütün bunların nedeni o idi. Birden içinde ona karşı önceki o hınç yeniden kabardı, Nehlüdov'a küfretmek, sitem etmek istedi. Bir kez daha onu iyi tanıdığını ve kendisini ona teslim etmeyeceğini, bedeninden yararlandığı gibi ruhundan da yararlanmasına, kendisini iyilikseverlik konusu yapmasına izin vermeyeceğini bugün bir kez daha söyleme fırsatını kaçırdığına üzüldü. Canını yakan bu kendine acıma duygusunu ve ona karşı hissettiği yararsız öfkeyi bastırmak için içki içmek istedi. Hapishanede olsaydı sözünü tutmaz, içki içebilirdi. Burada ise sağlık memuru dışında kimseden içki bulamazdı. Kendisine musallat olduğu için sağlık memurundan çekiniyordu. Erkeklerle ilişkiden de tiksiniyordu. Koridordaki sırada biraz oturduktan sonra odaya geri döndü ve arkadaşına yanıt vermeksizin mahvolup gitmiş yaşamı için uzun uzun, hıçkıra hıçkıra ağladı.

XIV

Petersburg'da Nehlüdov'un üç işi vardı: Maslova için Senato'ya verilecek temyiz dilekçesi işi, Fedosya Birükova'nın dilekçe komisyonundaki işi ve Vera Bogoduhovskaya'nın verdiği görev üzerine jandarma komutanlığında ya da üçüncü şubede Şustova'nın serbest bırakılmasıyla ve Vera Bogoduhovskaya'nın kendisine gönderdiği notta sözünü ettiği annenin kalede hapis yatan oğluyla görüştürülmesi işi. Bu iki işi tek bir üçüncü iş olarak görüyordu. Dördüncü işi ise İncil okudukları ve yorumladıkları için ailelerinin yanından Kafkasya'ya sürülen tarikat üyelerinin davasıydı. Bu meselenin açıklığa kavuşturulması için yapılabilecek her şeyi yapmaya bu adamlardan çok kendi kendine söz vermişti.

Nehlüdov, Maslennikov'u son ziyaretinden bu yana, özellikle de köye gidip geldikten sonra tam tamına olmaya karar verdiği gibi biri olmasa da bugüne dek kendisinin de içinde yaşadığı küçük bir azınlığın keyfini ve rahatını sağlamak için milyonlarca insanın çektiği acıların büyük bir gayretle gizli tutulduğu bu çevreden bütün varlığıyla tiksiniyordu. Bu çevrenin insanları bu acıları ve dolayısıyla yaşadıkları hayatın acımasızlığını ve suçluluğunu görmüyorlar, göremiyorlardı. Nehlüdov'un artık bu çevreden insanlarla sıkılmadan ve kendine kızmadan görüşmesine olanak yoktu.

Ancak geçmiş yaşamının alışkanlıkları, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri onu bu çevreye çekiyordu ve asıl önemlisi, artık kafasını meşgul eden tek şeyi yapabilmesi, yani Maslova'ya ve yardım etmek istediği diğer tüm mağdurlara yardım edebilmesi için saygı duymak bir yana, kendisinde öfke ve nefret uyandıran bu çevrenin insanlarından yardım istemek zorundaydı.

Nehlüdov, Petersburg'a gelip de eski bir bakan karısı ve teyzesi olan Kontes Çarskaya'nın evinde kalınca bu kadar uzak hissettiği aristokrat toplumun bir anda tam göbeğine düşmüş oldu. Bundan hoşlanmıyordu ama başka türlü davranması da olanaksızdı. Teyzesinde değil de bir otelde kalmak, onu gücendirmek demekti. Öte yandan teyzesinin önemli bağlantıları vardı ve peşinde koşacağı bütün işlerde çok büyük ölçüde yararı dokunabilirdi.

Gelişinden hemen sonra Kontes Katerina İvanovna ona kahve ikram ederken:

"Kuzum, senin hakkında ne garip şeyler duyuyorum öyle," dedi. "Vous posez pour un Howard![1] Suçlulara yardım ediyormuşsun. Hapishaneleri dolaşıyormuşsun. Haksızlıkları düzeltiyormuşsun."

"Yok canım, aklımdan bile geçmedi."

"Bak bu iyi işte. Yalnız bu işte bir aşk hikâyesi var galiba. Hadi anlat bakalım."

Nehlüdov, Maslova'yla ilişkilerini, yani olduğu gibi her şeyi anlattı.

"Hatırlıyorum, hatırlıyorum, zavallı Elen sen o ihtiyarların yanındayken olanları bana anlatmıştı: İhtiyarlar galiba seni evlatlıklarıyla evlendirmek istemişler (Kontes Katerina İvanovna, Nehlüdov'un halalarını her zaman küçümserdi)... O mu? Elle est encore jolie?"[2]

---

1 Howard'lığa soyunmuşsun! (Fr.)

2 Hâlâ güzel mi? (Fr.)

Katerina İvanovna teyze, altmış yaşında sağlıklı, neşeli, enerjik, geveze bir kadındı. Uzun boylu ve çok şişmandı, dudağının üstünde çok belirgin siyah tüyler vardı. Nehlüdov onu severdi ve ta küçüklüğünden beri onun enerjisini ve neşesini paylaşmaya alışkındı.

"Hayır, ma tante[1], o iş tamamen bitti. Benim tek istediğim ona yardım etmek, çünkü birincisi, haksız yere cezaya çarptırıldı ve bunun suçlusu da benim, onun tüm yaşadıklarından ben suçluyum. Onun için elimden gelen her şeyi yapmak zorunda hissediyorum kendimi."

"O zaman bana niye senin onunla evlenmek istediğini söylediler?"

"Evet, istedim ama o istemiyor."

Katerina İvanovna başını eğip öne doğru uzatarak hiçbir şey söylemeden kaşlarının altından şaşkınlıkla yeğenine baktı. Yüz ifadesi bir anda değişmiş, yüzüne bir hoşnutluk gelip oturmuştu.

"E, o senden daha akıllıymış. Ah, sen ne aptalsın! Onunla evlenecektin yani?"

"Kesinlikle."

"Yaptıklarından sonra da mı?"

"Daha iyi ya. Bütün suç benim değil mi zaten?"

"Yo, sen düpedüz bir salaksın," dedi teyze gülümsemesini zor tutarak. "Korkunç bir salaksın, ama sırf böyle korkunç bir salak olduğun için seviyorum ya seni," diye yineledi. Anlaşılan yeğeninin zekâ ve ahlak durumunu kendi gözünde doğru olarak aktaran bu sözcüğü pek sevmişti. "Ha bu arada," diye devam ediyordu. "Aline'in bu Magdalenalar için olağanüstü bir yurdu var. Ben bir kere gittim. Çok iğrençler. Geldikten sonra yıkanıp durdum. Ama Aline corps et âme[2] bu işe verdi kendini. Seninkini de ona teslim ederiz. Kimse Aline gibi yola getiremez onu."

---

1 Teyzeciğim. (Fr.)

2 Bedeni ve ruhuyla. (Fr.)

"Kürek cezasına çarptırıldı zaten. Ben de bu kararın kaldırılması için uğraşmaya geldim. Benim sizden yardım isteyeceğim ilk iş bu."

"Demek öyle! Davası nerede görüşülecek?"

"Senato'da."

"Senato'da mı? Evet, sevgili cousin'im Levuşka Senato'da. Ama aptallar bölümünde çalışıyor, saray tellallığı yapıyor. Şimdiki üyelerinse hiçbirini tanımıyorum. Hepsi de Tanrı bilir, ya Ge, Fe, De, diye tout l'alphabet[1] boyunca sıralanan Almanlar ya da pour varier. Des gens de l'autre monde[2] olsun diye birtakım İvanovlar, Semyonovlar, Nikitinler veya İvanenko, Simonenko, Nikitenkolar'dır. Ama yine de kocama söyleyeceğim. O, tanır onları. Her cins adamı tanır. Ona söylerim. Ama senin de durumu anlatman gerekiyor, çünkü beni hiç anlamıyor. Ne söylersem söyleyim hiçbir şey anlamadım diyor. C'est un parti pris.[3] Herkes anlıyor, bir tek o anlamıyor."

Bu sırada dizlerine kadar çorap giymiş bir uşak gümüş tepside bir mektup getirdi.

"Tam da Aline'den. Kizeveter adını duymuşsundur."

"Kimmiş bu Kizeveter?"

"Kizeveter mi? Bu akşam gel görürsün. Nasıl biri olduğunu öğrenirsin. Öyle bir konuşur ki, en kaşarlanmış suçlular bile diz çöküp ağlarlar, pişman olduklarını söylerler."

Kontes Katerina İvanovna, ne kadar tuhaf olsa da, karakterine hiç uygun düşmese de Hıristiyanlığın özünün günahların bedelini ödeme inancından ibaret olduğunu kabul eden bir öğretinin ateşli yandaşıydı. O sıralarda moda olan bu öğretinin anlatıldığı toplantılara gidiyor, kendi evinde de toplantılar yapıyordu. Bu öğretiye göre sadece bütün ayinler,

---

1 Bütün alfabe. (Fr.)

2 Değişiklik olsun diye. Farklı bir toplumun insanları. (Fr.)

3 Bu da onun önyargısı. (Fr.)

ikonalar değil, sırlar da reddedildiği halde Kontes Katerina İvanovna'nın evinin bütün odalarında, hatta yatağının üstünde ikonalar vardı ve kontes kilisenin bütük isteklerini, hiçbir aykırılık görmeksizin yerine getiriyordu.

"Keşke senin Magdelana da onu dinleseydi, değişirdi," dedi kontes. "Ama sen akşam mutlaka evde ol. Anlattıklarını dinlersin. Harika biridir."

"Benim ilgimi çekmiyor, ma tante."

"Ben de sana ilgini çekeceğini söylüyorum. Mutlaka gel. Benden başka bir istediğin var mı sen onu söyle. Videz votre sac."[1]

"Kalede de bir işim var."

"Kalede mi? Kale için Baron Krigsmut'a bir not yazar veririm sana. C'est un très brave homme.[2] Sen de tanırsın onu. Babanın arkadaşıdır. Il done dans le spiritisme.[3] Olsun, zararı yok. İyi adamdır. Ne işin var kalede?"

"Bir annenin kalede hapis yatan oğluyla görüşmesine izin verip vermeyeceklerini sormam gerekiyor. Yalnız bana bu işin Krigsmut'a değil, Çervyanskiy'e bağlı olduğunu söylediler."

"Çervyanskiy'i sevmem ama Mariette'in kocasıdır. Mariette'den rica edebilirim. Beni kırmaz. Elle est très gentille."[4]

"Başka bir kadın için de bir ricam olacak. Birkaç aydır hapis yatıyor ama hiç kimse neden yattığını bilmiyor."

"Kendisi mutlaka biliyordur neden yattığını. Çok iyi bilirler onlar. O saçları kırpılmış kadınlar hak etmişlerdir de hapis yatıyorlardır."

"Hak edip etmediklerini bilmiyoruz. Ancak acı çekiyorlar. Siz bir Hıristiyansınız ve İncil'e inanıyorsunuz, nasıl bu kadar acımasız olabilirsiniz..."

---

1 Her şeyi dök ortaya. (Fr.)
2 Çok saygıdeğer biridir. (Fr.)
3 İspiritizmayla uğraşır. (Fr.)
4 Çok naziktir. (Fr.)

"Bu hiçbir şeyi engellemez. İncil İncil'dir, iğrenç olan da iğrençtir. Nihilistlere, en çok da saçları kırpılmış Nihilist kadınlara hiç katlanamazken onları seviyormuş gibi yapmam daha kötü bir şey olur."

"Onlara neden katlanamıyorsunuz?"

"1 Mart'tan sonra bir de nedenini mi soruyorsun?"

"Ama hepsi 1 Mart olaylarına karışmamışlar."

"Fark etmez, neden üzerlerine vazife olmayan işlere burunlarını sokuyorlar. Kadınlara göre bir iş değil bu."

"Ama şu Mariette'in bu işlerle uğraşabileceğini söylüyorsunuz," dedi Nehlüdov.

"Mariette mi? Mariette Mariette'dir. Kim olduğunu Tanrı bilir bir Haltüpkina çıkmış, herkese ders vermeye kalkıyor."

"Ders vermek değil, yalnızca halka yardım etmek istiyorlar."

"Onlar olmasa da bilinir kime yardım etmek gerektiği, kime gerekmediği."

Teyzesinin gösterdiği hoşgörü sonucu düşündüğü her şeyi kendisine anlatması isteğine elinde olmadan kendini kaptıran Nehlüdov:

"Ama halk yoksulluk içinde. Köyden yeni geldim. Bizler korkunç bir debdebe içinde yaşarken köylülerin güçlerinin son damlasını kullanarak, yarı aç bir halde çalışmaları uygun mu?" dedi.

"Ne istiyorsun yani, çalışayım ve ağzıma hiçbir şey koymayayım mı?"

"Hayır, istediğim sizin yemek yememeniz değil," dedi Nehlüdov elinde olmadan gülümseyerek, "ben sadece hepimiz çalışalım, hepimiz yiyelim istiyorum."

Teyzesi başını ve gözlerini yine aşağı indirip bakışlarını merakla Nehlüdov'a dikti.

---

1 Azizim, senin sonun kötü olacak. (Fr.)

"Mon cher, vous finirez mal,"[1] dedi.

"Neden öyle olsun?"

Tam bu sırada içeri uzun boylu, geniş omuzlu bir general girdi. Kontes Çarskaya'nın emekli bakan kocasıydı bu.

"A, Dmitriy, merhaba," dedi yeni tıraş edilmiş yanağını onunkine değdirerek. "Ne zaman geldin?"

Hiçbir şey söylemeden karısını alnından öptü.

"Non, il est impayable,"[1] dedi Kontes Katerina İvanovna kocasına. "Nehir kıyısına gidip çamaşır yıkamamı ve bir tek patates yememi söylüyor. Korkunç bir aptal ama sen yine de onun istediği şeyi yapıver. Korkunç bir salak," diye düzeltti sonra. "Duydun mu, dediklerine göre, Kamenskaya'nın durumu o kadar umutsuzmuş ki hayatından endişe ediyorlarmış," dedi kocasına. "Bir uğrasaydın."

"Evet, korkunç bir şey," dedi kocası.

"Hadi, gidiń de konuşun, benim mektup yazmam gerekiyor."

Nehlüdov, tam konuk odasının yanındaki odaya girmişti ki kontes içeriden seslendi:

"Ne diyorsun, Mariette'e yazayım mı?"

"Lütfen, ma tante."

"O zaman en blanc[2] bırakırım, o kırpık saçlı için ne gerekiyorsa sen anlatırsın, o da kocasına söyler. Kocası da yapar. Kötü biri olduğumu sanma. Senin protégé'lerin (koruduların) hepsi de çok iğrençtirler ama je ne leur veux pas de mal.[3] Tanrı onları korusun! Hadi git. Ama akşam mutlaka evde ol. Kizeveter'i dinlersin. Hem dua da edeceğiz. Direnmezsen ça vous fera beaucoup de bien.[4] Elen'in de, sizin de bu konuda her zaman çok geri kaldığınızı biliyorum. Hadi güle güle."

---

1 Yo, eşi bulunmaz biridir. (Fr.)

2 Boş. (Fr.)

3 Kötülüklerini istemem. (Fr.)

4 Bunun sana büyük yararı olacak. (Fr.)

XV

Kont İvan Mihayloviç çok katı inançları olan emekli bir bakandı.

Kont İvan Mihayloviç genç yaşlarından beri kuşların solucanlarla beslenmek, tüylerle kaplı olmak ve havada uçmak türünden doğal özellikleri olduğu gibi, kendisinin de pahalı aşçıların pişirdikleri pahalı yemekleri yemek, en rahat, en pahalı giysileri giymek, en rahat, en hızlı atlara binmek gibi doğal özellikleri olduğuna, bu yüzden de bütün bunların her zaman emrine amade olması gerektiğine inanırdı. Ayrıca Kont İvan Mihayloviç, hazineden ne ad altında olursa olsun ne kadar çok para, elmas olanlar da dahil olmak üzere ne kadar çok nişan alırsa, saraylı kadınlarla ve erkeklerle ne kadar sık görüşüp konuşursa o kadar iyi olacağına inanırdı. Kont İvan Mihayloviç, bu temel inançlarıyla karşılaştırdığında geri kalan her şeyi önemsiz sayardı. Geri kalan her şey öyle ya da böyle halledilebilirdi. Kont İvan Mihayloviç kırk yıldır Petersburg'da bu inanca uygun olarak yaşamış ve bu kırk yılda bakanlık makamına erişmişti.

Kont İvan Mihayloviç'in bu makama erişmesine yardımcı olan en önemli özellikleri, birincisi, yazılı kâğıtları ve yasaları okuyup anlayabilmesi, düzgün olmasa da kolay anlaşılabilir belgeler düzenleyebilmesi ve bu belgeleri yazım hataları olmaksızın yazabilmesi; ikincisi, son derece gösterişli olması ve gerektiğinde sadece mağrur değil, hatta yanına va-

rılmaz ve azametli biri gibi görünebilmesi, gerektiğinde ise tam bir dalkavuk olabilmesi; üçüncüsü, ne kendisiyle ne de devletle ilgili hiçbir ilkeye ve kurala sahip olmaması, bu yüzden de gerektiğinde herkesle uzlaşabilmesi, bunun tersi gerekli olduğunda da tersini yapabilmesiydi. Böyle davranırken tek çabası, gururundan ödün vermemek ve kendisiyle açık bir çelişkiye düşmemekti. Bu arada davranışlarının ahlaka uygun olup olmadığı, bu davranışlardan Rusya İmparatorluğu'na ya da dünyaya en büyük yararın ya da zararın gelip gelmeyeceği hiç umurunda olmazdı.

Bakan olduğu sıralarda sadece kendisine bağlı olanlar (pek çok kişi ona bağlıydı) ve yakınları değil, aynı zamanda tanımadığı insanlar ve kendisi de çok akıllı bir devlet adamı olduğundan emindiler. Fakat belli bir süre geçip de hiçbir düzen kuramayarak hiçbir varlık gösteremediği ve yaşam savaşının kuralları uyarınca tıpkı kendisi gibi birtakım belgeleri yazmayı ve anlamayı öğrenmiş, gösterişli ve ilkesiz memurlar yerine göz dikip de emekli olmak zorunda kaldığında, onun bırakın çok zeki ve derin düşünceli biri olmayı, son derece dar kafalı, eğitim düzeyi düşük bir adam olduğunu herkes açıkça anlamıştı. Kendine çok güvense de görüşleri ancak en sıradan tutucu gazetelerin başmakaleleri düzeyine kadar çıkabilen bir adamdı. Onu yerinden eden eğitim düzeyi düşük, kendinden emin öteki memurlardan farklı hiçbir şeyi olmadığı ortaya çıkmıştı. Kendisi de bunu anlamıştı ama bu durum, her yıl hazineden çok miktarda para ve tören giysisi için yeni yeni süsler elde etmesi gerektiği inancını zerre kadar sarsmamıştı. Bu inanç o kadar güçlüydü ki hiç kimse onu bundan vazgeçirmeye kalkışmadı. Kısmen emekli maaşı, kısmen de yüksek bir devlet dairesinde üyelik ve çeşitli komisyonlarda, komitelerde başkanlık karşılığında her yıl on binlerce ruble para alıyordu. Kendisinin çok büyük değer verdiği, her yıl ceketinin omuzlarına ya da pantolonunun kenarlarına yeni yeni şeritler ve frakının altındaki yeleğe yeni yeni kurdeleler ve mineli

yıldızcıklar dikme hakkı kazanması da cabasıydı. İşte bu yüzden Kont İvan Mihayloviç'in önemli ilişkileri vardı.

Kont İvan Mihayloviç, Nehlüdov'u bir zamanlar özel kalem müdürünün raporlarını dinlerkenki gibi dinledi ve dinledikten sonra biri temyiz dairesinden Senatör Volf'a olmak üzere iki tane mektup vereceğini söyledi.

"Hakkında çeşitli şeyler söylüyorlar ama dans tous les cas c'est un homme très comme il faut,"[1] dedi. "Bana da borcu var, elinden geleni yapacaktır."

Kont İvan Mihayloviç, diğer mektubu dilekçe komisyonundaki önemli bir kişiye yazdı. Nehlüdov'un kendisine anlattığı Fedosya Birükova davası çok ilgisini çekmişti. Nehlüdov, imparatoriçeye bir mektup yazmak istediğini söylediği zaman bu davanın gerçekten de çok acıklı olduğunu, fırsat olursa bunu orada anlatabileceğini söyledi. Ama söz veremedi. Dilekçe kendi normal seyrinde işlesin dedi. Ama eğer bir fırsat çıkar da perşembe gün petit comité'ye[2] çağrılırsa belki söyleyebileceğini düşünüyordu.

Nehlüdov kontun yazdığı iki mektupla teyzesinin Mariette'e yazdığı mektubu alıp gereken yerlere gitmek için hemen çıktı.

Önce Mariette'e gitti. Onu pek zengin olmayan aristokrat bir ailenin kızı olarak gençliğinden tanıyordu. Görevinde yükselmeye çalışan bir adamla evlendiğini biliyordu. Nehlüdov bu adamla ilgili kötü şeyler duymuştu. En önemlisi de adamın yüzlerce, binlerce politik tutukluya acımasızca davranması ve özel görevinin bu insanlara işkence etmek olmasıydı. Ezilenlere yardım etmek için ezenlerin alıştıkları ve herhalde kendilerinin farkında olmadıkları gaddarlıklarından en azından tanınmış kişiler söz konusu olduğunda birazcık vazgeçmeleri ricasıyla başvurduğunda bu eylemlerini haklı bir şeymiş gibi kabul ederek onların

1 Yine de çok dürüst adamdır. (Fr.)
2 Küçük, samimi toplantı. (Fr.)

tarafında olmak zorunda kalması her zamanki gibi Nehlüdov'un çok ağırına gidiyordu. Bu durumlarda hep bir iç huzursuzluğu, kendinden hoşnutsuzluk ve rica etsin mi etmesin mi bir kararsızlık hissediyor ama her seferinde de ricacı olmak gerektiğine karar veriyordu. Mariette ve kocasının evine gitmek kendisi için utanç verici, kötü bir şey olacaktı ama hapiste tek başına acı çeken zavallı bir kadıncağız belki de böylece serbest bırakılmış ve hem kendisi hem de yakınları çektikleri sıkıntılardan kurtulmuş olacaklardı. Ayrıca artık kendinden saymadığı ama onu hâlâ içlerinden biri olarak gören insanların arasında bir ricacı konumunda bulunmasının ikiyüzlülük olduğunu, bu topluluğun içinde yine o eski, alışkın olduğu yola girmiş ve bu toplulukta hâkim olan o düşüncesiz ve ahlaksız davranış tarzına ister istemez kendini kaptırmış hissediyordu. Bunu daha teyzesi Katerina İvanovna'nın evinde hissetmeye başlamıştı. Daha bu sabah teyzesiyle en ciddi şeylerden söz ederken hemen şakacı bir havaya girivermişti.

Uzun zamandır gelmediği Petersburg, Nehlüdov'un üzerinde her zamanki, insanı fiziksel olarak yüreklendiren, ahlaki olaraksa körleten etkiyi bırakmıştı; her şey ne kadar temiz, rahat, konforluydu. En önemlisi insanlar ahlak konularında o kadar hoşgörülüydüler ki hayat çok kolay görünüyordu.

Güzel, temiz, nazik arabacı, onu güzel, tertemiz yıkanmış yollardan, güzel, nazik, temiz polislerin, güzel, temiz evlerin yanından geçirerek Mariette'in oturduğu kanal boyundaki eve götürüyordu.

Kapının önünde gözlerine at gözlükleri takılmış bir çift İngiliz atı duruyordu ve arabacı koltuğunda İngilize benzeyen, favorileri yanaklarının ortasına kadar inen arabacı, sırtında sırmalı elbisesi, elinde kamçısı ve mağrur görünüşüyle oturuyordu.

Olağanüstü temiz üniformalı kapıcı kapıyı açtı. Girişte sırmalı, daha da temiz giysili, taranmış, olağanüstü favorile-

ri olan bir uşak ve yeni, temiz üniformalı, süngülü bir nöbetçi emir eri dikiliyordu.

"General kimseyi kabul etmiyor. Generalin hanımı da öyle. Birazdan çıkıyorlar."

Nehlüdov, Kontes Katerina İvanovna'nın mektubunu verdi ve bir kartvizitini çıkarıp üzerinde ziyaretçilerin kaydedildiği bir defterin durduğu küçük masaya yaklaştı. Evde bulamadığı için çok üzüldüğünü yazmaya başlamıştı ki uşak merdivenlere doğru ilerledi, kapıcı kapıya çıkıp "Arabayı getir!" diye bağırdı. Emir eri ise kibirli haline hiç uymayan hızlı adımlarla merdivenden inen orta boylu, ince yapılı hanımı gözleriyle karşılayıp uğurlarken elleri iki yanına yapışık dimdik duruyordu.

Mariette'in başında tüylü, büyük bir şapka, üstünde siyah bir elbise, siyah bir pelerin vardı, yeni, siyah eldivenler giymişti, yüzü tülle kapalıydı.

Nehlüdov'u görünce tülü kaldırıp, gözleri pırıl pırıl parlayan çok sevimli yüzünü ortaya çıkardı ve soru sorar gibi baktı.

"A, Prens Dmitriy İvanoviç!" dedi neşeli, hoş sesiyle. "Neredeyse tanıyamayacaktım..."

"Nasıl olur, adımı bile anımsıyorsunuz."

"Elbette, kız kardeşimle size âşıktık bir zamanlar," dedi Fransızca olarak. "Ama ne kadar değişmişsiniz. Ah, ne yazık ki ben de tam çıkıyordum. Olsun, buyurun yukarı çıkalım," dedi kararsızlık içinde durarak.

Sonra duvar saatine bir göz attı.

"Yo, olmaz. Kamenskaya'ya cenaze duasına gidiyorum. Kadıncağız korkunç bir durumda."

"Nesi var bu Kamenskaya'nın?"

"Duymadınız mı yoksa? Oğlu düelloda öldürüldü. Pozen'le kavga etmişlerdi. Bir tanecik oğlandı. Korkunç bir şey. Annesi mahvoldu."

"Evet, duydum."

"Yo, en iyisi ben gideyim, siz de yarın ya da bu akşam gelin," dedi ve hızlı, hafif adımlarla çıkış kapısına doğru yürüdü.

Nehlüdov, onunla birlikte kapının önüne çıkarken:

"Bu akşam gelemem," diye yanıtladı. Nehlüdov kapıya yanaşmış olan bir çift doru ata bakarak, "Aslında benim sizinle bir işim vardı," dedi.

"Nasıl bir iş?"

"İşte bununla ilgili olarak teyzemden getirdiğim mektup," dedi Nehlüdov büyük armalı, dar zarfı ona uzatarak. "Mektupta her şeyi göreceksiniz."

"Biliyorum, Kontes Katerina İvanovna bu işlerde kocamın üzerinde etkim olduğunu sanıyor. Yanılıyor. Onun işlerine karışamam, karışmak da istemem. Ama elbette kontes için ve sizin için bu kuralımdan vazgeçmeye hazırım. Konu neydi?" dedi siyah eldivenli küçük eliyle cebini karıştırırken.

"Kalede hapis yatan bir kız var. Hasta, üstelik hiçbir şeye karışmamış."

"Soyadı nedir?"

"Şustova. Lidiya Şustova. Mektupta yazıyor adı."

"Peki tamam, bir şeyler yapmaya çalışacağım," dedi ve hafif adımlarla yürüyerek güneşte pırıl pırıl parlayan, yumuşacık minderli arabaya bindi ve şemsiyesini açtı. Uşak, arabacı yerine çıkıp oturduktan sonra arabacıya hareket işaretini verdi. Araba hareket etmişti fakat aynı anda Mariette şemsiyesinin ucuyla arabacının sırtına dokunduğunda ince derili güzel kısraklar, gemle çekilen güzel başlarını kısarak durdular ve incecik bacaklarıyla yerlerinde saymaya başladılar.

"Siz yine de gelin ama lütfen iş için olmasın," dedikten sonra yüzüne, etkisini çok iyi bildiği gülümsemesi yayıldı ve sanki temsil bitmiş de perdeyi indiriyormuş gibi tülünü indirdi. "Hadi gidelim," diyerek tekrar şemsiyesinin ucuyla arabacıya dokundu.

Nehlüdov şapkasını havaya kaldırarak selam verdi. Safkan doru kısraklar ise burunlarından soluklar salarak, nallarıyla taşları dövmeye başladılar ve araba arada bir yolun bozuk yerlerinde yeni lastiklerinin üstünde hafif hafif sıçrayarak hızla uzaklaştı.

XVI

Nehlüdov, Mariette'in gülümsemesine gülümsemeyle verdiği karşılığı anımsayarak başını salladı.

Saygı duymadığı insanlara dalkavukluk etme gereğinin uyandırdığı ikilem ve kuşkuyla, "Göz açıp kapayıncaya kadar bu hayata düşeceksin yine," diye geçirdi içinden. Nehlüdov, boş yere gidip gelmemek için önce nereye gideceğine karar verip ilkin Senato'ya gitti. Onu kalem odasına götürdüler. Bu çok çok görkemli yerde son derece nazik ve temiz pek çok memur gördü.

Memurlar Nehlüdov'a Maslova'nın dilekçesinin alındığını ve enişte sinden bir mektup getirdiği Senatör Volf'ün incelemesi ve rapor yazması için kendisine teslim edildiğini söylediler.

"Senato toplantısı bu hafta yapılacak. Maslova davası bu toplantıya zor yetişir. Eğer rica ederseniz o zaman bu hafta, çarşamba gününe alabilirler," dedi bir memur.

Nehlüdov kalem odasında bazı eksiklerin tamamlanmasını beklerken yine düelloyla ilgili konuşmaları ve genç Kamenskiy'in ölümüyle ilgili ayrıntılı hikâyeyi dinliyordu. Tüm Petersburg'un ilgisini çeken bu hikâyenin ayrıntılarını ilk kez burada öğrendi. Subaylar içki satan bir dükkânda istiridye yiyorlar ve her zamanki gibi çok içiyorlarmış. İçlerinden biri Kamenskiy'in görev yaptığı alay hakkında

olumsuz bir şeyler söylemiş; Kamenskiy ona yalancı demiş. O da Kamenskiy'e tokat atmış. Ertesi gün düello etmişler ve Kamenskiy karnından vurulmuş, iki saat sonra da ölmüş. Katil ve tanıklar tutuklanmışlar fakat söylendiğine göre, şimdi askeri hapishanede olsalar bile iki hafta sonra serbest bırakılacaklarmış.

Nehlüdov, Senato kaleminden çıkıp dilekçe komisyonuna, bu komisyonda etkili bir memur olan ve devlete ait bir binadaki çok büyük bir dairede oturan Baron Vorobyev'e gitti. Kapıcı ve uşak sert bir ifadeyle Nehlüdov'a kabul günleri dışında baronu göremeyeceğini, bugün imparatorun yanında olduğunu, ertesi gün de rapor sunmak üzere yine oraya gideceğini bildirdiler. Nehlüdov mektubu verdi ve Senatör Volf'e gitti.

Volf yeni kahvaltı etmişti. Nahlüdov'u, yediklerini sindirmek amacıyla alışkanlığı üzere puro içerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşırken kabul etti. Vladimir Vasilyeviç Volf, sahiden de un homme très comme il faut idi ve bu özelliğini her şeyden yükseğe koyar, diğer bütün insanlara bu yükseklikten bakardı. Bu özelliğe değer vermemesi olanaksızdı, çünkü mesleğinde hedeflediği parlak yükselmeyi bu özellik sayesinde elde etmiş, daha doğrusu evlenmek suretiyle on sekiz bin rublelik gelir getiren bir serveti, kendi çabalarıyla da senatörlük makamını elde etmişti. Kendini sadece un homme très comme il faut değil, aynı zamanda şövalye onuruna sahip biri olarak görürdü. Bu onurdan kastettiği de insanlardan gizlice rüşvet almamaktı. Devletin istediği her işi köle gibi yerine getirirken kendisi için çeşitli yolluklar, hazineye ait binalardan kira paraları dilenmeyi onursuzluk saymazdı. Polonya Çarlığı'ndaki illerden birinde valiyken yaptığı gibi, haklarına ve babalarının dinine bağlılıkları yüzünden yüzlerce suçsuz insanı öldürtmeyi, evlerini yakıp yıkmayı, hapse tıkmayı ve sürgüne göndermeyi bırakın onursuz bir davranış saymayı, mertlik, yüreklilik ve yurtseverlik olarak görüyor-

du; onu çok seven karısını ve baldızını soyup soğana çevirmeyi de onursuzluk saymıyordu. Tam tersine bunu kendi aile yaşantısında akıllıca bir düzen olarak görüyordu.

Vladimir Vasilyeviç'in aile yaşantısı, kişilikten yoksun karısı, aynı şekilde topraklarını satıp, parasını kendi adına yatırarak servetini ele geçirdiği baldızı, son zamanlarda tek eğlencesi Aline'in ve Kontes Katerina İvanovna'nın evlerindeki toplantılarda Evangelizmle uğraşmak olan ve tek başına zor bir yaşam sürdüren uysal, ürkek ve çirkin kızından oluşuyordu.

Vladimir Vasilyeviç'in on beş yaşında sakalları çıkmış ve daha o zamandan içki içip serserilik etmeye başlamış, yirmi yaşına geldiğinde hâlâ bunları yapmaya devam eden, bununla birlikte iyi yürekli bir delikanlı olan oğlu ise, gittiği hiçbir okulu bitiremediği ve kötü arkadaşlar edinip, ona buna borçlanarak babasının itibarını sarstığı için evden kovulmuştu. Babası bir kez oğlunun iki yüz otuz rublelik borcunu, başka bir kez de altı yüz rublelik borcunu ödemiş ancak oğluna bunun son olduğunu, kendine çekidüzen vermezse evden kovacağını ve bütün ilişkisini keseceğini söylemişti. Oğlan bırakın düzelmeyi bin ruble daha borç yapmış ve babasına o evde yaşamanın kendisi için korkunç bir ıstırap olduğunu söyleme cesaretini göstermişti. İşte o zaman Vladimir Vasilyeviç, oğluna istediği yere gidebileceğini, artık onun oğlu olmadığını söylemişti. Vladimir Vasilyeviç o günden beri oğlu yokmuş gibi davranıyordu ve ev halkından hiç kimse de ona oğlundan söz etmeye cesaret edemiyordu. Vladimir Vasilyeviç aile yaşantısını en iyi biçimde kurduğundan kesinlikle emindi.

Volf, çalışma odasındaki yürüyüşüne ara verip, yüzünde sevecen ve biraz da alaycı bir gülümsemeyle –bu onun tarzıydı; insanların çoğundan üstün olduğunun farkındaydı, bu gülümseme de bunun istemdışı ifadesiydi– Nehlüdov'u selamladı ve mektubu okudu.

Ellerini ceketinin ceplerine sokup, sert hatlara sahip büyük çalışma odasında bir uçtan bir uca yumuşak, hafif adımlar atarken:

"Buyurun oturun, benim kusuruma bakmayın lütfen, izin verirseniz dolaşmaya devam edeceğim," dedi. Ağzından hoş kokulu, mavimsi bir duman bırakarak ve külünü dökmemek için puroyu dikkatle ağzından çekerek, "Sizinle tanışmaktan ve Kont İvan Mihayloviç'in dileğini yerine getirmekten büyük mutluluk duydum," dedi.

"Ben sadece davaya bir an evvel bakılmasını rica edecektim. Eğer sanık Sibirya'ya gidecekse daha erken bir tarihte gidebilir böylece," dedi Nehlüdov.

Karşısındaki daha ağzını açar açmaz ne söyleyeceğini hep önceden bilen Volf, hoşgörülü gülümsemesiyle:

"Evet, evet, Nijniy'den kalkan ilk vapurlarla, biliyorum," dedi. "Sanığın soyadı neydi?"

"Maslova..."

Volf masaya yaklaştı ve iş dosyasında duran bir kâğıda göz attı.

"Tamam, Maslova. Pekâlâ, arkadaşlardan rica ederim. Davaya çarşamba günü bakarız."

"Avukata telgraf çekebilir miyim?"

"Avukatınız da mı var? Ne gerek vardı? Ama eğer isterseniz neden olmasın."

"Temyiz gerekçeleri yeterli görülmeyebilir," dedi Nehlüdov, "ama davaya bakıldığında suçlamanın bir yanlış anlamadan kaynaklandığı görülecektir sanırım."

"Evet, evet, olabilir, ama Senato davanın özüyle ilgilenmez," dedi Vladimir Vasilyeviç puronun külüne sert sert bakarak. "Senato yalnızca yasanın doğru uygulanıp uygulanmadığını, yorumunun doğru yapılıp yapılmadığını denetler."

"Bana kalırsa bu olağandışı bir durum."

"Biliyorum, biliyorum. Hepsi olağandışıdır. Biz gerekeni yapacağız, o kadar." Kül hâlâ duruyordu ama artık çatla-

mıştı ve düşme tehlikesi gösteriyordu. "Petersburg'a seyrek mi gelirsiniz?" dedi Volf, purosunu külün düşmeyeceği şekilde tutarak. Buna rağmen kül sallanmaya başlayınca puroyu dikkatle küllüğe koydu ve kül buraya döküldü. "Kamenskiy'in başına gelenler ne korkunç!" dedi. O sırada Petersburg'da Kamenskiy'le ilgili olarak söylenen her şeyi nerdeyse sözcüğü sözcüğüne yineleyerek, "Yakışıklı, genç bir adam. Bir tanecik oğul. Özellikle annesinin durumu..." diye sürdürdü konuşmasını.

Biraz da Kontes Katerina İvanovna'dan ve onun yeni bir dinsel akıma olan merakından söz etti. Vladimir Vasilyeviç bu yeni akımı ne yeriyor ne de doğru buluyordu ama onun gibi düzgün bir adam için böyle şeylerin gereksiz olduğu ortadaydı. Sonra zile bastı.

Nehlüdov veda etti.

Volf elini uzatarak:

"Arzu ederseniz bir gün yemeğe buyurun, örneğin çarşamba günü," dedi. "Hem o zaman size alınan kararı da bildirebilirim."

Vakit geç olmuştu ve Nehlüdov eve, yani teyzesinin evine gitti.

XVII

Kontes Katerina İvanovna'nın evinde akşam yemeği yedi buçukta yeniyordu ve yemek Nehlüdov'un daha önce görmediği yeni bir usulde ikram ediliyordu. Yemekler masanın üzerine konuyor, uşaklar hemen çıkıyorlar, herkes yemeğini kendisi alıyordu. Erkekler, hanımların gereksiz hareketlerle yorulmalarına izin vermiyorlar, hanımlarla kendilerinin tabaklarına yemek koymanın, bardaklarına içki doldurmanın tüm ağırlığını güçlü cinsiyet olarak onlar taşıyorlardı. Tabaklardan biri boşaldığında kontes masanın altındaki elektrik zilinin düğmesine basıyordu. Uşaklar sessizce içeri giriyorlar, boş tabakları hemen toplayıp yerine temizlerini koyuyorlar ve bir sonraki yemeği getiriyorlardı. Tıpkı şaraplar gibi yemekler de çok lezzetliydi. Fransız şef, aydınlık, büyük mutfakta, beyazlar giymiş iki yardımcısıyla birlikte çalışıyordu. Yemekte altı kişi vardı: Kont ve kontes, asık suratlı bir muhafız subayı olan oğulları, dirseğini masaya dayamış oturan Nehlüdov, Fransız öğretmen hanım ve kontun köyden gelen kâhyası.

Burada da konuşmaların konusu düelloydu. Hükümdarın bu meseleye ne diyeceği hakkında fikir yürütülüyordu. Hükümdarın anne için çok üzüldüğü biliniyordu. Herkes üzülüyordu anne için. Ancak hükümdarın başsağlığı dileğinde bulunmasa bile üniformasının şerefini koruyan katile karşı sert davranmak istemediği bilindiğinden herkes üniforma-

sının şerefini korumuş olan katile karşı hoşgörülüydü. Bir tek Kontes Katerina İvanovna katili kınadığını rahatça söylüyordu.

"İçip içip sarhoş olacaklar, sonra da gidip namuslu gençleri öldürecekler. Ben olsam asla bağışlamazdım," dedi kontes.

"İşte bunu anlamıyorum," diye karşılık verdi kont.

"Biliyorum, benim söylediğim şeyi hiçbir zaman anlamazsın sen," dedi kontes, Nehlüdov'a dönerek. "Herkes anlıyor, bir tek kocam anlamıyor. Anneye acıdığımı söylüyorum ve birinin adam öldürüp sonra da bundan memnun olmasını istemiyorum."

Kontesin o ana dek ağzını açmayan oğlu sözün burasında katili savunmaya geçip, bir subayın başka türlü davranamayacağını, aksi takdirde subay mahkemesinin onu alaydan süreceğini oldukça kaba bir şekilde kanıtlamaya çalışarak annesine çıkışmaya başlamıştı. Nehlüdov konuşmadan dinliyordu ve genç Çarskiy'in ileri sürdüğü gerekçeleri, kabul etmese bile eski bir subay olarak anlıyordu. Bununla birlikte başka bir subayı öldüren o subayla hapishanede gördüğü, kavgada adam öldürdüğü için kürek cezasına çarptırılmış olan yakışıklı delikanlıyı ister istemez karşılaştırıyordu. İkisi de sarhoşluk yüzünden katil olmuşlardı. O köylü, bir öfke anında birini öldürmüş ve karısından, ailesinden, akrabalarından ayrı düşmüş, prangaya vurulmuş, saçları tıraş edilmiş sürgüne gidiyor, bu subay ise askeri hapishanenin güzel bir odasında oturuyor, güzel bir yemek yiyor, iyi bir şarap içiyor, kitap okuyor. Bugün yarın serbest bırakılacak ve üstüne üstlük herkesin ilgi odağı haline gelmiş olarak yine eskisi gibi yaşayacak.

Aklından geçeni söyledi. Kontes Katerina İvanovna önce yeğeninin düşüncesini kabul etti ama sonra bir şey demedi. Herkes gibi Nehlüdov da bu öyküyü anlatarak bir münasebetsizlik yaptığını hissediyordu.

Akşam, yemekten kısa bir süre sonra Kizeveter'in ders vereceği toplantıya katılacak konuklar, konferans için oymalı, yüksek arkalıklı sandalyelerin sıra sıra dizildiği, masanın önüne konuşmacı için bir koltuk ve üzerinde bir sürahi suyla bir sehpanın konulduğu büyük salonda toplanmaya başladılar.

Kapının önünde pahalı arabalar duruyordu. Salonda ipekler, kadifeler, danteller içindeki hanımlar, takma saçları, sımsıkı sıkılmış incecik belleriyle değerli bir süs eşyası gibi oturuyorlardı. Hanımların arasında da asker ve sivil erkekler vardı. Ayrıca ikisi kapıcı, biri tezgâhtar, biri uşak ve biri arabacı olmak üzere halktan da beş kişi gelmişti.

Sağlam yapılı, kır saçlı bir adam olan Kizeveter, İngilizce konuşuyordu. Pince-nez kullanan, zayıf bir genç kız da güzel ve hızlı bir biçimde söylediklerini Rusçaya çeviriyordu.

Kizeveter, günahlarımızın da bu günahlar yüzünden çekeceğimiz cezanın da çok büyük ve kaçınılmaz olduğunu, bu cezayı bekleyerek yaşamanınsa olanaksız olduğunu söylüyordu.

"Sevgili kardeşlerim, sadece kendimizi, kendi hayatımızı, ne yaptığımızı, nasıl yaşadığımızı, sevgi dolu Tanrı'yı nasıl kızdırdığımızı, İsa'ya ne acılar çektirdiğimizi düşünmekle bile bağışlanmayacağımızı, kurtuluş yolumuzun bulunmadığını, hepimizin ölüme mahkûm olduğumuzu anlayabiliriz. Korkunç bir ölüm ve sonsuz acılar bizleri bekliyor," diyordu titreyen, ağlamaklı bir sesle. "Nasıl kurtulacağız? Kardeşlerim, bu korkunç yangından nasıl kurtulacağız? Bu yangın evimizi sarmış, kurtuluş yok."

Bir an sustu, yanaklarından sahici gözyaşları aktı. Nerdeyse sekiz yıldır çok sevdiği konuşmasının tam burasına gelince boğazında bir şey düğümlenir, burnunun direği sızlar ve gözlerinden yaşlar akardı. Bu yaşlar onu daha da duygulandırırdı. Odada hıçkırıklar duyuluyordu. Kontes Katerina İvanovna üzeri mozaikli bir sehpanın yanında, başı ellerinin

arasında oturuyor ve tombul omuzları titriyordu. Arabacı, Almana hayret ve korkuyla bakıyordu. Sanki Alman bir arabayla üzerine doğru geliyor ve o kenara çekilemiyordu. Konukların çoğu Kontes Katerina İvanovna'yla aynı pozda oturuyordu. Volf'ün, son moda bir elbise giymiş, kendisine benzeyen kızı yere diz çökmüş, elleriyle yüzünü örtmüştü.

Konuşmacı birden yüzünü kaldırdı ve bu yüzde aktörlerin sevinç ifade ettikleri, gerçeğe çok benzeyen bir gülümseme belirdi, tatlı bir sesle konuşmaya başladı:

"Ama bir kurtuluş yolu var. Bu kurtuluş yolu, bizim çekeceğimiz acıları üzerine almış olan Tanrı'nın biricik oğlunun bizim için akan kanıdır. Onun çektiği acılar, onun kanı bizi kurtaracaktır. Kardeşlerim –yine ağlamaklı bir sesle konuşmaya başlamıştı–, insan soyunun bağışlanması için biricik oğlunu feda eden Tanrı'ya şükredelim. Onun kutsal kanı..."

Nehlüdov, bütün bunlardan o kadar iğrendi ki yavaşça ayağa kalktı ve yüzünü buruşturarak, utancını belli etmemeye çalışarak ayaklarının ucuna basa basa dışarı çıkıp odasına gitti.

XVIII

Ertesi gün Nehlüdov tam giyinmiş aşağı inmeye hazırlanıyordu ki uşak Moskovalı avukatın kartvizitini getirdi. Avukat bazı özel işleri için gelmişti ve bir amacı da yakın bir zamanda görülmesi halinde Maslova davasının Senato'daki oturumuna katılmaktı. Nehlüdov'un gönderdiği telgraf avukatın eline geçmemişti. Maslova davasının ne zaman görüleceğini ve senatörlerin kimler olduğunu Nehlüdov'dan öğrenince gülümsedi.

"Üç tip senatörün üçü de var demek," dedi. "Volf Petersburg'lu memur, Skovorodnikov hukuk bilgini ve Be de pratik çözümler bulan bir hukukçudur, bu yüzden de hepsinden daha canlıdır," dedi avukat. "En çok ona umut bağlanabilir. Dilekçe komisyonunda işler nasıl?"

"Tam da şimdi Baron Vorobyev'e gidiyordum, dün görüşememiştim de."

Avukat, Nehlüdov'un bu yabancı unvanı böyle Rusça bir soyadıyla birlikte söylerken kullandığı biraz komik tonlamaya karşılık olarak:

"Vorobyev'in nasıl baron olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. "Galiba baş uşak olan dedesi yaptığı bir işten dolayı Pavel tarafından bu unvanla ödüllendirilmiş. Herhalde onu çok memnun etmiş ki baron yapmış. Onun baron yapılması bana ters gelmiyor. Böylece Baron Vorobyev olmuş. Bundan çok gurur duyar. Ama büyük bir dolandırıcıdır."

"Ona gideceğim bugün," dedi Nehlüdov.

"Tamam, çok güzel, birlikte gidelim. Ben sizi götüreyim."

Nehlüdov, tam kapıdan çıkarken antrede Mariette'den ona bir pusula getiren uşakla karşılaştı. Pusulada şöyle yazıyordu:

"Pour vous faire plaisir, j'ai agi tout à fait contre mes principes, et j'ai intercedé auprès de mon mari pour votre protégée. Il se trouve que cette personne peut être relachée immédiatement. Mon mari a ecrit au commandant. Venez donc öylesine. Je vous attend. M."[1]

"Nasıl yani?" dedi Nehlüdov avukata. "Bu ne korkunç şey! Yedi aydır hücre hapsinde tutulan bir kadının hiçbir suçu olmadığı anlaşılıyor ve onu hapisten çıkarmak için bir tek sözcük yetiyor."

"Hep öyledir. Olsun, en azından siz istediğinizi elde ettiniz."

"Evet ama bu başarı üzüyor beni. Bu durumda ne yapıyor oradakiler? Neden tuttular onu bu kadar zamandır?"

"Neyse, en iyisi fazla üstünde durmamak. Hadi sizi götüreyim," dedi avukat. Bu sırada kapının önüne çıkmışlardı ve avukatın tuttuğu çok güzel araba kapıya yanaşıyordu. "Baron Vorobyev'e gidiyordunuz, değil mi?"

Avukat arabacıya gidecekleri yeri söyledi ve güzel atlar Nehlüdov'u baronun oturduğu eve götürdü. Baron evdeydi. Birinci odada aşırı derecede uzun boyunlu ve gırtlak kemiği dışarı fırlamış, adımları olağanüstü hafif, üniformalı genç bir memur ve iki hanım vardı. Gırtlak kemiği çıkık genç memur, olağanüstü hafif ve zarif adımlarla hanımların yanından Nehlüdov'a doğru gelirken:

"Adınız neydi?" diye sordu.

---

1 Sizi memnun etmek için ilkelerime tümüyle aykırı davrandım ve himayenizdeki kişi için kocamdan ricada bulundum. Bu hanım hemen serbest bırakılabilecek gibi görünüyor. Kocam kumandana yazdı. Artık öylesine geliniz. Sizi bekliyorum. M. (Fr.)

Nehlüdov adını söyledi.

"Baron sizden söz etmişti. Bir dakika lütfen."

Genç memur kapalı bir kapıyı açıp içeri girdi ve buradan yas giysileri içinde, gözleri yaşlı bir kadınla birlikte çıktı. Kadın daha önce yukarı kaldırmış olduğu tülü gözyaşlarını gizlemek için kemikli parmaklarıyla aşağı indirdi.

Genç memur hafif adımlarla çalışma odasının kapısına yaklaştıktan sonra kapıyı açıp durarak Nehlüdov'a:

"Buyurun," dedi.

Nehlüdov odaya girince kendisini orta boylu, tıknaz, saçları kısa kesilmiş, sırtında redingotuyla büyük bir yazı masasının arkasındaki koltuğa gömülmüş, neşeyle önüne bakan bir adamın karşısında buldu. Ak bıyıkların ve sakalların arasında kırmızı rengiyle iyice göze çarpan iyilik dolu yüzünde Nehlüdov'u görünce tatlı bir gülümseme belirdi.

"Sizi gördüğüme çok sevindim. Annenizle eski dostuz. Sizi küçük bir çocukken, daha sonra da subayken görmüştüm. Buyurun oturun, size nasıl yardımcı olabilirim? Evet, evet," diyordu, Nehlüdov, Fedosya'nın hikâyesini anlattığı sırada ak saçlı kafasını sallayarak. "Anlatın, anlatın, hepsini anladım; evet, evet, gerçekten de acıklı bir durum. Dilekçe verdiniz mi peki?"

"Bir dilekçe hazırladım," dedi Nehlüdov cebinden dilekçeyi çıkararak. "Ama bir de sizden rica etmek istedim, siz söylerseniz bu davaya özel bir önem vereceklerini umuyorum."

"İyi yapmışsınız. Konuyu mutlaka kendim ileteceğim," dedi baron neşeli yüzüne hiç uymayan bir merhamet ifadesi takınarak. "Çok acıklı. Demek ki çocukmuş kızcağız, kocası ona kaba davranmış, bu da kızı kocasından soğutmuş, sonra zamanı gelince birbirlerini sevmişler... Tamam, ileteceğim."

"Kont İvan Mihayloviç, bu konuda imparatoriçeden de ricada bulunmak istediğini söyledi."

Nehlüdov daha bu sözleri söyleyip bitirmemişti ki baronun yüz ifadesi değişti.

"Bununla birlikte siz dilekçenizi kaleme bırakın, ben de elimden geleni yaparım," dedi Nehlüdov'a.

Bu sırada yürüyüşünden pek gurur duyan genç memur içeri girdi.

"Deminki hanımefendi bir iki şey daha söylemek istiyor."

"Tamam çağırın. Ah, mon cher, burada o kadar çok gözyaşı görüyorsun ki, keşke hepsini silmek mümkün olsa! Elinden geleni yapmaya çalışıyorsun."

Kadın içeri girdi.

"Sizden rica etmeyi unutmuşum, sakın kızı teslim etmesine izin vermesinler, yoksa her şeyi..." dedi.

"Dedim ya yapacağım."

"Baron, Tanrı aşkına bir anayı kurtarın."

Kadın, baronun elini yakalayıp öpmeye başladı.

"Dediklerinizin hepsi yapılacak."

Kadın dışarı çıktığı sırada Nehlüdov da veda etmeye hazırlanıyordu.

"Elimizden geleni yaparız. Adalet Bakanlığıyla temasa geçeriz. Onlar bize cevap verdiklerinde elimizden geleni yaparız."

Nehlüdov dışarı çıkıp kalem odasına geçti. Senato'da olduğu gibi yine çok görkemli bir yerde, temiz, nazik, giyim kuşamlarından açık ve sert konuşmalarına kadar her şeyleri düzgün, kusursuz memurlar buldu.

Nehlüdov "Ne kadar çoklar, hem de korkunç şekilde çoklar, karınları tok, gömlekleri, elleri tertemiz, çizmeleri ne güzel parlatılmış hepsinin de. Peki bütün bunları kim yapıyor? Sadece hapistekilerle değil, köydekilerle karşılaştırıldığında hepsinin durumu ne kadar iyi," diye düşünüyordu yine elinde olmadan.

XIX

Petersburg'daki tutukluların kaderinin bağlı olduğu adam, Alman baronlarından, beyaz haç nişanı dışında üzerine takmadığı daha pek çok nişanın da sahibi olan saygıdeğer ama dediklerine göre bunamış, yaşlı bir generaldi. Kafkasya'da görev yapmış ve kendisi için gurur okşayıcı olan bu haçı, özgürlüklerini, evlerini ve ailelerini korumaya çalışan binden fazla insanın onun yönetimindeki kafaları tıraşlı, sırtına üniforma giymiş ve süngülü tüfeklerle silahlanmış Rus köylüleri tarafından öldürülmesi nedeniyle almıştı. Daha sonra Polonya'da görev yapmış, burada da Rus köylülerini çok çeşitli suçlar işlemeye zorlayarak yine nişanlar ve üniformasına takacak yeni süsler elde etmişti; daha sonra bir yerde daha bulunmuş ve şimdi artık güçten düşmüş bir ihtiyar olarak ona iyi bir ev, iyi bir maaş ve saygınlık kazandıran, şu anda bulunduğu makamı elde etmişti. Yukarıdan gelen emirleri titizlikle yerine getirir ve bu emirlerin yerine getirilmesine büyük değer verirdi. Bu emirlere özel bir önem verirken dünyadaki her şeyin değiştirilebileceğini ama yukarıdan gelen bu emirlerin değiştirilemeyeceğini kabul ederdi. Görevi, kadın, erkek siyasi suçluları koğuşlarda, hücrelerde tutmaktı. Bu görevi öyle yapıyordu ki bu insanların bir kısmı aklını kaçırarak, bir kısmı vereme yakalanarak, bir kısmı da, kimi açlık grevi yapmak, kimi bileklerini kesmek, kimi ken-

dini asmak, kimi de kendini yakmak suretiyle canına kıyarak ölüp gidiyordu. Yaşlı general bütün bunları biliyordu, bunların hepsi onun gözlerinin önünde olup bitiyordu ama nasıl fırtına, sel gibi âfetler vicdanını sızlatmıyorsa bütün bu olaylar da vicdanını sızlatmıyordu.

Bunlar, yukarıdan gelen emirlerin imparator adına yerine getirilmesi nedeniyle oluyordu. Bu emirler kesinlikle yerine getirilmek zorundaydı ve dolayısıyla bunların sonuçlarını düşünmek son derece yararsız bir işti. Yaşlı general kendince çok önemli olan bu görevlerin yerine getirilmesinde gevşek davranmamak için düşünmemeyi bir vatan borcu sayarak bu türden meseleleri aklına bile getirmiyordu.

General görevi icabı haftada bir kez bütün koğuşları dolaşır, tutuklulara herhangi bir istekleri olup olmadığını sorardı. Tutuklular ona çeşitli isteklerini iletirlerdi. Onları sakin sakin, hiçbir şey demeden dinler, bütün bu istekleri mevzuata aykırı bulduğu için hiçbir zaman hiçbirini yapmazdı.

Nehlüdov'un bindiği araba yaşlı generalin oturduğu yere yaklaştığı sırada kuledeki çalar saat, küçük çanlarıyla "Tanrı kutsalsa"yı çaldı, daha sonra saat ikiyi vurdu. Bu çan seslerini duyan Nehlüdov, elinde olmadan Dekabristlerin notlarında okuduğu bir şeyi, her saat başı yinelenen bu tatlı müziğin müebbet hapse mahkûm insanların ruhunda yaptığı etkiyi anımsadı. Nehlüdov'un bindiği araba yaklaştığı sırada yaşlı general, karanlık konuk odasında, sedef kakmalı bir sehpanın başına oturmuş, maiyetindekilerden birinin kardeşi olan genç bir ressamla bir kâğıdın üzerinde fincan tabağı çeviriyordu. Ressamın ince, ıslak ve zayıf parmakları, yaşlı generalin sert, buruş buruş, eklemleri kireçlenmiş parmaklarına kenetlenmişti ve bu kenetlenmiş eller, alfabenin bütün harflerinin yazılı olduğu kâğıdın üzerine ters çevrilmiş bir fincan tabağıyla birlikte oraya buraya gidip geliyordu. Tabakçık, general tarafından sorulan, ölümden sonra ruhlar birbirini nasıl tanıyacaklar sorusuna yanıt veriyordu.

Uşak görevi yapan emir erlerinden biri Nehlüdov'un kartvizitiyle içeri girdiği sırada Jeanne d'Arc'ın ruhu tabak aracılığıyla konuşmaktaydı. Jeanne d'Arc'ın ruhu harflerin üzerinde durarak "Birbirlerini tanıyacaklar" sözlerini söylemiş ve bu sözler not alınmıştı. Emir eri içeri girdiğinde ise bir kere "p", bir kere de "o" üzerinde durduktan sonra "s"ye kadar gidip bu harfin üzerinde durmuş ve oraya buraya gitmeye başlamıştı. Oraya buraya gidip geliyordu, çünkü generale göre, bir sonraki harf "l" olmalıydı, yani Jeanne d'Arc, generalin düşüncesine göre, ruhların birbirini ancak kendilerini bütün dünyevi şeylerden arındırdıktan sonra[1] tanıyacaklarını ya da buna benzer bir şey söyleyecekti, bu yüzden de bir sonraki harf "l" olmak zorundaydı. Ressam ise sonraki harfin "v" olacağı ve ruhun, daha sonra ruhların birbirini semavi bedenlerinden çıkacak olan ışıktan[2] tanıyacaklarını söyleyeceği görüşündeydi. General, kırlaşmış gür kaşlarını çatıp dikkatle ellerine baktı ve tabağı kendiliğinden hareket ediyormuş gibi "l"ye doğru çekti. Yağlı saçlarını kulaklarının arkasına sokmuş olan soluk benizli genç ressam ise cansız mavi gözlerini konuk odasının karanlık köşesine dikmişti. Sinirli sinirli dudaklarını oynatarak o da "v" harfine çekti. General işine ara verildiği için suratını ekşitti ve bir an hiçbir şey söylemeden durduktan sonra kartviziti aldı, pince-nez'sini taktı ve belindeki ağrıdan ahlayıp ofladı, uyuşmuş parmaklarını ovuşturarak upuzun boyuyla ayağa kalktı.

"Çalışma odasına buyur et."

"Ekselansları izninizle ben tek başıma bitireyim," dedi ressam ayağa kalkarak. "Ruhun burada olduğunu hissediyorum."

Yaşlı general kararlı ve sert bir ifadeyle:

---

1 Rusçası *posle.* (ç.n.)

2 Rusçası *po svetu.* (ç.n.)

"Tamam, bitirin," dedi ve bükülmeyen bacaklarının geniş adımlarıyla, kararlı, ölçülü bir yürüyüşle çalışma odasına yöneldi. General, kaba ses tonuyla nazik sözler söyleyerek "Sizi görmek ne hoş," dedi Nehlüdov'a ve oturması için yazı masasının önündeki koltuğu gösterdi. "Petersburg'a geleli çok oldu mu?"

Nehlüdov yakınlarda geldiğini söyledi.

"Anneniz prenses hazretleri sağlık ve afiyetteler mi?"

"Annem vefat etti."

"Bağışlayın, çok üzüldüm. Oğlum sizinle karşılaştığını söylemişti."

Generalin oğlu, babasıyla aynı kariyeri yapıyordu, askeri akademiden sonra istihbarat bürosunda çalışmıştı ve bu büroda kendisine verilen işlerden çok büyük gurur duyuyordu. Görevi, hafiyeleri yönetmekti.

"Babanızla birlikte çalışmıştık. Dosttuk, arkadaştık. E, siz çalışıyor musunuz?"

"Hayır, çalışmıyorum."

General bunu hoş karşılamamış gibi başını eğdi.

"Sizden bir ricam var general," dedi Nehlüdov.

"Çok memnun oldum. Sizin için ne yapabilirim?"

"Eğer ricam yersiz kaçacak olursa lütfen bağışlayın beni. Ama bunu size iletmem gerekiyor."

"Konu nedir?"

"Sizin hapishanede Gurkeviç adında biri var. Annesi onunla görüşmek veya en azından oğluna kitap gönderebilmek istiyor."

General, Nehlüdov'un sorusu karşısında ne bir hoşnutluk ne de hoşnutsuzluk belirtisi gösterdi, başını yana eğip düşünüyormuş gibi gözlerini kapadı. Aslında hiçbir şey düşünmüyordu, hatta yasaya göre ne yanıt vereceğini çok iyi bildiği için Nehlüdov'un sorusuyla ilgilenmemişti bile. Hiçbir şey düşünmeksizin zihnini dinlendiriyordu.

Bir süre böyle dinlendikten sonra:

"Bu benim elimde olan bir şey değil," dedi. "Görüşmelerle ilgili olarak en yüksek makamdan onaylanmış bir karar var ve bu kararda ne denmişse ona izin veriliyor. Kitap konusuna gelince, hapishanemizde bir kütüphane var ve tutuklulara yasak olmayan kitaplar veriliyor."

"Evet ama ona bilimsel kitaplar gerekiyor, çalışmak istiyor."

"İnanmayın buna." General bir süre sustu. "Çalışmak için değil, huzursuzluk yaratmak içindir."

"Fakat içinde bulundukları bu zor durumda zamanlarını değerlendirmeleri gerekir," dedi Nehlüdov.

"Her zaman hallerinden yakınırlar," dedi general. "İyi tanırız onları." General bu insanlardan kötü bir insan soyu gibi söz ediyordu. "Oysaki onlara burada, başka hapishanelerde ender rastlanabilecek bir rahatlık sağlanıyor," diye devam ediyordu general.

Sonra kendini haklı göstermek istercesine, bu kurumun asıl amacı sanki tutuklular için güzel bir ikametgâh sağlamakmış gibi, tutuklulara sağlanan bütün konforları ayrıntılı olarak sayıp dökmeye koyuldu.

"Eskiden gerçekten sert koşullar vardı ama şimdi iyi bakılıyorlar burada. Üç kap yemek yiyorlar ve her zaman bir tane et yemekleri oluyor. Pazar günleri dördüncü kap olarak da tatlı veriliyor. Keşke bütün Ruslar böyle yemek yiyebilseler."

General, ezberindeki şeye bir kez takıldı mı kurtulamayan bütün yaşlılar gibi, tutukluların isteklerinin ardının arkasının gelmediğini, hepsinin nankör olduğunu kanıtlamak için yıllardır kim bilir kaç kez yinelediği şeyleri söylüyordu.

"Onlara dinsel içerikli kitaplar ve eski dergiler veriliyor. Kütüphanemizde gerekli kitaplar bulunuyor. Ama çok az okuyorlar. Başta ilgilenir gibi görünüyorlar sonra ise yeni kitaplar yarısına kadar bile sayfaları açılmadan, eskiler ise sayfası çevrilmeden kalıyor. Hatta bir deneme yaptık," dedi ge-

neral yüzünde gülümsemeye benzemekten uzak bir hareketle. "Sayfaların arasına küçük kâğıtlar koyduk. Öylece kaldı kâğıtlar. Yazı yazmaları da yasak değil," diye devam ediyordu general. "Taştahta ve tebeşir veriyoruz vakit geçirmek için yazı yazabilsinler diye. Silip tekrar yazabilirler. Yazı da yazmıyorlar. Yo, çok kısa bir sürede tamamen sakinleşiyorlar, rahatlıyorlar. İlk başta kaygılanıyorlar ama daha sonra şişmanlıyorlar ve çok sakinleşiyorlar," dedi general, bu sözlerinin taşıdığı korkunç anlamdan kuşkulanmaksızın.

Nehlüdov onun boğuk, yaşlı sesini dinliyor, bu kireçlenmiş organlara, ağarmış kaşlarının altından bakan sönük gözlere, üniformanın yakasının sıkıştırdığı bu tıraşlı, sarkık, yaşlı yanaklara, bu adamın sırf çok sayıda insanı son derece acımasızca öldürttüğü için almakla övündüğü bu beyaz haça bakıyor ve karşı çıkmanın, ona ağzından çıkan sözlerin anlamını anlatmanın yararsızlığını anlıyordu. Fakat yine de bir gayret gösterip bugün hapisten salıverileceği haberini aldığı tutuklu Şustova konusunu da sordu.

"Şustova mı? Şustova... İsmen herkesi anımsamıyorum. Zaten o kadar çoklar ki," dedi, hapishaneyi hıncahınç doldurdukları için tutukluları kınayarak. Zile bastı ve kâtibi çağırmalarını söyledi.

Kâtibi beklerken, şerefli, soylu insanların, kendisini de bu insanlar arasında sayarak, çar için... "ve vatan için" özellikle gerekli olduklarını söyleyerek Nehlüdov'a çalışmasını öğütlüyordu. "Vatan için" sözcüğünü galiba sırf üslubun güzel olması için eklemişti.

"Bakın ben yaşlandığım halde gücüm izin verdiğince çalışıyorum."

Gözleri sakin, bakışları zeki, kupkuru bir adam olan kâtip, Şustova'nın tuhaf isimli bir istihkâmda tutulduğunu ve onunla ilgili bir yazı alınmadığını söyledi.

"Yazıyı aldığımız gün göndeririz. Onları burada tutmaya meraklı değiliz, hele ziyaretçilerinin yüzlerine hiç âşık de-

ğiliz," dedi general yaşlı suratını çarpıtmaktan başka bir işe yaramayan çapkın gülümsemesiyle.

Nehlüdov, bu korkunç ihtiyara karşı hissettiği birbirine karışmış tiksintiyi ve acımayı belli etmemeye çalışarak ayağa kalktı. Yaşlı adam da arkadaşının, ciddiyetten uzak ve galiba kafası karışık oğluna karşı çok sert olmamak ve onu nasihat vermeden bırakmamak gerektiği görüşündeydi.

"Hoşça kalın azizim, bana kızmayın sakın, sizi sevdiğim için söylüyorum. Bizim buradaki insanlarla görüşmeyin. Suçsuz olanı yoktur. Birbirinden ahlaksızdır hepsi de. Biz de tanırız onları," dedi kuşkuya olanak tanımayan bir ses tonuyla. Bundan kuşku duymamasının nedeni, bunun gerçekten böyle olması değil, böyle olmaması halinde kendisinin iyi bir yaşam sürmeyi hak etmiş, saygıdeğer bir kahraman değil, vicdanını satmış ve yaşlılığında da satmaya devam eden bir alçak olduğunu kabul etmek zorunda kalmasıydı sanki. "İyisi mi çalışın siz," diye devam ediyordu. "Çara şerefli insanlar lazım... ve vatana," diye ekledi. "Ben de, başkaları da sizin gibi çalışmasaydık ne olurdu? Kim kalırdı? Hem düzeni kınıyoruz hem de kendimiz hükümete yardımcı olmak niyetinde değiliz."

Nehlüdov derin bir soluk aldı, eğildi, kendisine uzatılan kemikli, iri eli sıkıp odadan çıktı.

General iki yana başını sallayıp belini ovuşturarak Jeanne d'Arc'ın ruhundan aldığı yanıtı kaydetmiş, kendisini beklemekte olan ressamın yanına, konuk odasına gitti tekrar. General pince-nez'sini takıp okudu: "Birbirlerini semavi gövdelerinden çıkan ışıktan tanıyacaklar."

"Ya," dedi general, gözlerini kapatıp onaylayarak. "Fakat herkesin ışığı aynı olursa nasıl tanıyacaksın?" diye sordu. Sonra ressamla parmaklarını tekrar kenetleyip masanın başına oturdu.

Nehlüdov'un arabacısı kapıya çıkmıştı.

"Burası ne kadar sıkıcı bir yer beyim," dedi Nehlüdov'a. "Nerdeyse beklemeyip gidecektim."

Nehlüdov bütün göğsüyle derin bir soluk alarak, bakışlarını gökyüzünde yüzen dumanlı bulutlarla üzerinde gidip gelen kayıklar ve vapurlar yüzünden dalgalanan Neva'nın pırıl pırıl sularına dikerek:

"Evet, sıkıcı bir yer," dedi.

XX

Maslova davasının ertesi gün görüşülmesi bekleniyordu. Nehlüdov, Senato'ya gitti. Önünde birkaç arabanın durduğu Senato binasının görkemli girişinde avukatla buluştu. Binanın bütün girdisini çıktısını bilen avukat, gösterişli merdivenden ikinci kata çıkarak üzerinde mahkemelerin kuruluş tarihini gösteren rakamın yazılı olduğu soldaki bir kapıya yöneldi. İlk baştaki uzun odada paltosunu çıkarıp frakı ve beyaz göğüslüğünün üstünde beyaz kravatıyla kalan Fanarin, kapıcıdan senatörlerin toplandıklarını, sonuncusunun da biraz önce geldiğini öğrendikten sonra neşe içinde ve kendinden emin hareketlerle bir sonraki odaya girdi. Bu odanın sağ tarafında büyük bir dolap, sonra bir masa, sol tarafında ise yuvarlak bir merdiven vardı ve bu sırada kolunun altında dosyasıyla üniformalı şık bir memur bu merdivenden iniyordu. Odada sırtında ceketi, bacağında gri pantolonuyla uzun, ak saçlı bir ihtiyar, ataerkil dönemden kalma görünüşüyle dikkatleri üzerine çekiyordu. İhtiyarın yanında çok saygılı bir şekilde dikilen iki memur vardı.

Ak saçlı ihtiyar dolabın içinden geçti ve ortadan kayboldu. Bu sırada Fanarin kendisi gibi beyaz kravatlı ve fraklı bir avukat arkadaşını görünce hemen heyecanlı bir sohbete başladı; Nehlüdov ise odadakilere bakıyordu. On beş kadar izleyici vardı. Bunların ikisi kadındı, biri pince-

nez kullanan genç bir kadındı, diğerinin ise saçları ağarmıştı. Şimdi görülecek olan dava basın yoluyla iftira atılmasıyla ilgiliydi ve bu yüzden de her zamankinden daha fazla izleyici gelmişti. Bunlar daha çok dergi dünyasından insanlardı.

Gösterişli üniformasıyla al yanaklı, yakışıklı bir mübaşir elinde bir kâğıtla Fanarin'in yanına gelip, hangi dava için geldiğini sordu ve Maslova davası olduğunu öğrendikten sonra bir şeyler not edip gitti. Bu sırada dolabın kapısı açıldı ve buradan ataerkil görünüşlü ihtiyar çıktı. İhtiyarın sırtında artık ceket değil, ona kuş görünümü veren göğsü parlak nişanlarla süslü, sırmalı bir giysi vardı.

Bu gülünç giysi görünüşe bakılırsa ihtiyarı da utandırıyordu ve adamcağız her zamanki yürüyüşünden daha hızlı adımlarla girişin karşısındaki kapıya doğru yürüdü.

Fanarin, Nehlüdov'a:

"Bu adamın adı Be'dir, çok saygıdeğer biridir," dedi ve sonra onu meslektaşıyla tanıştırıp biraz sonra görülecek olan, kendince çok ilginç davadan söz etmeye başladı.

Dava kısa bir süre sonra başladı ve Nehlüdov izleyicilerle birlikte sol taraftaki duruşma salonuna girdi. Fanarin de dahil, hepsi parmaklığın arkasındaki izleyici bölümüne geçtiler. Bir tek Petersburglu avukat ileri çıkıp, parmaklığın önündeki bir yazı masasının arkasına geçti. Senato'nun duruşma salonu bölge mahkemesinin duruşma salonundan biraz daha küçük, eşyaları daha basitti ve tek farkı, senatörlerin oturdukları masanın yeşil çuhayla değil, altın sırmalı koyu kırmızı kadife bir örtüyle kaplı olmasıydı. Ancak ayna, ikona, çarın portresi gibi mahkeme salonlarının bilinen eşyaları aynıydı. Mübaşir aynı ciddiyetle, "Mahkeme başlıyor," dedi. Herkes aynı şekilde ayağa kalktı, üniformalı senatörler aynı şekilde içeri girdiler, yüksek arkalıklı koltuklarına aynı şekilde oturdular, doğal görünmeye çalışarak dirseklerini aynı şekilde masaya dayadılar.

Senatörler dört kişiydiler. Oturuma başkanlık eden, dar yüzlü, gözleri çelik renginde, sinekkaydı tıraşlı Nikitin, dudaklarını iyice büzmüş, beyaz küçük elleriyle dava dosyasının sayfalarını çeviren Volf, sonra şişman, göbekli, suratı çilli hukuk bilgini Skorovodnikov ve dördüncü, en son içeri giren ataerkil görünüşlü ihtiyar Be. Senatörlerle birlikte başkâtip ve orta boylu, zayıf, sakalsız, yüzü çok esmer ve kara gözleri mahzun genç bir adam olan başsavcı yardımcısı da salona girmişlerdi. Sırtındaki garip cekete ve aşağı yukarı altı yıldır görmemiş olmasına karşın Nehlüdov, üniversite öğrenciliği dönemindeki en iyi arkadaşlarından birini hemen tanımıştı.

"Başsavcı yardımcısı Selenin mi?" diye sordu avukata.

"Evet, ne vardı?"

"Onu iyi tanırım, mükemmel biridir..."

"Hem iyi bir başsavcı yardımcısı, hem de becerikli bir adamdır. Bakın işte ondan ricada bulunabilirdiniz," dedi Fanarin.

Nehlüdov, Selenin'le aralarındaki yakın ilişkileri ve arkadaşlığı, onun dürüstlük, doğruluk ve sözcüğün en iyi anlamıyla namusluluk gibi güzel özelliklerini anımsayarak:

"Ne olursa olsun vicdanının sesini dinleyerek karar verecektir," dedi.

"Zaten artık zaman da yok," diye fısıldadı Fanarin okunmaya başlayan dava raporuna kulak vererek.

Bölge mahkemesinin kararını değiştirmeden olduğu gibi bırakan istinaf mahkemesinin kararıyla ilgili temyiz davası başlamıştı.

Nehlüdov dinliyor ve önünde olup bitenleri anlamaya çalışıyordu. Fakat bölge mahkemesinde olduğu gibi anlamakta en çok zorluk çektiği şey, normal olarak en önemli görünmesi gereken bir şeyin değil de son derece ikincil şeylerin söz konusu edilmesiydi. Dava, bir anonim şirket başkanının yaptığı hilelerin ifşa edildiği bir gazete yazısıyla ilgiliydi. Bu-

rada tek önemli konu, anonim şirket başkanının şirket ortaklarının parasını çaldığının doğru olup olmadığı ve ortakları soymaya son vermesi için ne yapılması gerektiği konusu olabilirdi. Fakat bundan hiç söz edilmiyordu. Konuşulan yalnızca yasaya göre yayıncının, yazarın makalesini yayımlama hakkına sahip olup olmadığı ve makaleyi yayımlamak suretiyle hangi suçu işlediği, yalan haber yayma suçunu mu, yoksa iftira suçunu mu işlediği, yalan haberin iftira mı ya da iftiranın yalan haber mi içerdiği, sıradan insanların çok az anlayabildikleri çeşitli maddeler ve bir dairenin aldığı kararlarla daha başka bir şeylerdi.

Nehlüdov'un anladığı tek şey, dava hakkında bilgi veren Volf'ün dün kendisine Senato'nun davanın özüne giremeyeceğini kesin bir dille söylemiş olmasına karşın, bu davada büyük bir hevesle istinaf mahkemesinin verdiği kararın temyizi lehine rapor vermesi ve Selenin'in ölçülü karakter yapısına hiç uymayan bir davranışla karşıt görüşünü aniden ateşli bir şekilde ifade etmesiydi. Her zaman ölçülü bir insan olan Selenin'in Nehlüdov'u şaşırtan bu heyecanlı hali, onun anonim şirket başkanını para işlerinde pis bir adam olarak tanımasından ve bu arada Volf'ün bu davanın görüşülmesinden hemen önce bu işadamının evinde çok zengin bir yemeğe katıldığını öğrenmiş olmasından kaynaklanıyordu. Şimdi Volf'ün çok dikkatli de olsa davayı açıkça tek yanlı olarak anlatması üzerine Selenin sinirlenmiş ve olağan bir dava için son derece sinirli bir tavırla düşüncesini ifade etmişti. Bu konuşma galiba Volf'ün gururunu kırmıştı: Kızarmış, gözleri dolmuş, şaşkınlığını gösteren sessiz hareketler yapmış, çok ağırbaşlı ve kırgın bir görünümle diğer senatörlerle birlikte toplantı salonuna gitmişti.

Senatörler salondan çıkar çıkmaz mübaşir, tekrar Fanarin'e:

"Siz hangi dava için gelmiştiniz?" diye sordu.

"Söylemiştim ya Maslova davası için," dedi Fanarin.

"Tamam. O dava şimdi görülecek ama..."

"Evet ne var?" diye sordu avukat.

"O dava taraflar olmaksızın görüşülecek, dolayısıyla sayın senatörler ancak karar ilan edildikten sonra çıkarlar. Ama ben yine de bir haber vereyim..."

"Nasıl yani?"

"Haber vereceğim." Ve mübaşir elindeki kâğıda bir işaret koydu.

Senatörler gerçekten de iftira davasıyla ilgili kararı ilan ettikten sonra diğer davaları, bu arada Maslova davasını da, toplantı salonundan çıkmadan çay ve sigara içerek sonuçlandırmak niyetindeydiler.

XXI

Senatörler toplantı odasında masanın başına oturur oturmaz, Volf davanın temyiz edilmesini gerektiren nedenleri çok heyecanlı bir biçimde saymaya girişti.

Her zaman kötücül bir insan olan başkan bugün de hiç iyi değildi. Duruşma sırasında, daha davayı dinlerken kafasında kendi düşüncesini oluşturmuş, şimdi de kendi düşüncelerine dalmış, Volf'ü dinlemiyordu. Düşündüğü şey de çoktandır istediği önemli bir göreve kendisinin değil, Vilyanov'un atanması nedeniyle dün anılarına yazdıklarını anımsamaktan ibaretti. Başkan Nikitin, çalışma hayatı boyunca ilişkide bulunduğu ilk iki dereceden çeşitli memurlarla ilgili yargılarının çok önemli bir tarih malzemesi oluşturduğuna son derece büyük bir içtenlikle inanıyordu. Bir gün önce yazdığı bölümde, bugünkü yöneticilerin Rusya'yı içine sürükledikleri felaketten kurtarmasına engel oldukları için, işin aslında ise sadece şimdikinden daha fazla maaş almasını engelledikleri için ilk iki dereceden bazı memurlara epeyce yüklenmişti. Bunun daha sonraki kuşaklar için yepyeni bir bilgi olacağını düşünüyordu şimdi. Volf'ün kendisine söylediği sözleri dinlemeksizin:

"Evet, elbette," dedi.

Be ise Volf'ü mahzun bir yüzle, önünde duran kâğıda çiçekler çizerek dinliyordu. Be en sağlamından bir liberaldi. Altmışlı yılların geleneklerini kutsal bir şey gibi korurdu ve

eğer katı tarafsızlığından geri adım atacak olursa bu yalnızca liberallikten yana bir adım olurdu. Dolayısıyla bu olayda, iftiraya uğradığı için şikâyetçi olan iş adamının ahlaksızın biri olmasından başka, Be'nin bu şikâyetin sonuçsuz kalmasından yana olmasının bir nedeni de gazeteciyi iftira atmakla suçlamanın basın özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelmesiydi. Volf gerekçeleri saymayı bitirdiğinde Be, çizdiği çiçeği yarım bırakıp sıkıntıyla –herkesin bildiği gerçekleri kanıtlama gereği canını sıkıyordu–, yumuşak, hoş bir sesle kısa, basit ve inandırıcı bir biçimde şikâyetin temelsizliğini kanıtladı ve ak saçlı başını eğip, çiçeği çizmeye devam etti.

Volf'ün karşısında oturan ve kalın parmaklarıyla durmadan sakalını ve bıyığını ağzına sokan Skorovodnikov, Be konuşmasını bitirir bitirmez sakalını çiğnemeyi bıraktı ve gıcırtılı, yüksek bir sesle yasal temeller olmuş olsaydı anonim şirket başkanının namussuzun biri olmasına rağmen kararın temyizinden yana çıkacağını, ancak yasal temeller olmadığı için İvan Semyonoviç'in (Be) düşüncesine katıldığını söyledi. Bunu söylerken Volf'ü iğnelediğine seviniyordu. Başkan da Skorovodnikov'un düşüncesine katılınca dava olumsuz sonuçlandı.

Volf, özellikle vicdansızca taraf tuttuğu açığa çıkmış gibi bir hava oluştuğu için hoşnutsuzdu ama umurunda değilmiş gibi yaparak bir sonraki davanın, Maslova davasının raporunu açıp okumaya daldı. Bu arada senatörler zile basmışlar ve çay istemişlerdi. Kamenskiy'in düellosuyla birlikte şu sıralar bütün Petersburgluları meşgul eden bir olaydan söz ediyorlardı.

Olay, 995. maddede sözü edilen suçtan suçüstü yakalanmış olan bir daire başkanıyla ilgiliydi.

"Ne iğrenç," dedi Be nefretle.

Skorovodnikov, avucunun içinde, parmaklarının dibinde tuttuğu yumuşamış sigarasından hırsla derin bir nefes çekerek:

"Bunun neresi iğrenç? Bir Alman yazarın böyle bir şeyin suç sayılmadığını ve erkekler arasında nikah kıyılabileceğini açıkça ileri süren yazısına dikkatinizi çekerim," dedi ve yüksek sesle güldü.

"Yo, olamaz," dedi Be.

Skorovodnikov, bu yapıtın tam olarak adını, hatta yayımlandığı yılı ve yeri belirterek:

"Getirip size göstereceğim," dedi.

"Dediklerine göre, Sibirya'da bir ile vali olarak gönderecekleriş," dedi Nikitin.

"İşte bu çok güzel. Piskopos onu elinde haçıyla karşılar. Aynı onun gibi de bir piskopos gerekirdi. Ben olsam öyle birini önerirdim onlara," dedi Skorovodnikov ve sigaranın izmaritini fincan tabağına atıp, sakalını ve bıyığını toplayabildiğince toplayıp ağzında çiğnemeye başladı.

Bu sırada içeri giren mübaşir, avukatla Nehlüdov'un Maslova davasına katılmak istediklerini bildirdi.

"Ha, şu dava," dedi Volf, "tam bir aşk hikâyesi," ve Nehlüdov'un Maslova'yla ilişkisi hakkında bildiklerini anlattı.

Senatörler, bu konuda biraz konuşup, sigaralarını ve çaylarını bitirdikten sonra duruşma salonuna gittiler, bir önceki davayla ilgili kararı açıklayıp, Maslova davasına geçtiler.

Volf, Maslova'nın temyiz dilekçesi hakkındaki raporu ince sesiyle çok ayrıntılı olarak okudu. Yine tam anlamıyla tarafsız değildi, mahkeme kararının bozulmasını istediği belliydi.

Başkan, avukat Fanarin'e:

"Ekleyecek bir şeyiniz var mı?" diye sordu.

Fanarin ayağa kalktı ve beyazlar içindeki geniş göğsünü şişirip, mahkemenin altı maddede yasanın doğru yorumundan saptığını şaşırtıcı bir ciddiyetle ve doğrulukla madde madde açıkladı, ayrıca davanın özüne ve mahkeme kararının insanı isyan ettiren haksızlığına kısacık da olsa değin-

di. Fanarin'in kısa ama etkili konuşmasının üslubu, senatör beylerin ferasetleri ve hukuksal bilgelikleriyle kendisinden çok daha iyi görüp anlayacakları bir şey üzerinde bu kadar ısrarcı olduğu için özür dileyen, ama bunu yalnızca üstlendiği görev gerektirdiği için yaptığını ifade eden bir üsluptu. Fanarin'in konuşmasından sonra Senato'nun mahkeme kararını kaldıracağı konusunda en küçük bir kuşku kalmamış gibiydi. Fanarin konuşmasını bitirip muzaffer bir edayla gülümsedi. Avukatına baktığında bu gülümsemeyi gören Nehlüdov davayı kazandıklarından emindi. Fakat senatörlere şöyle bir göz atınca yalnızca Fanarin'in gülümsediğini ve sevindiğini gördü. Senatörler ve başsavcı yardımcısı gülümsemiyorlardı, sevinçli de değillerdi, tersine sıkılmış ve "Bunları çok duyduk kardeşim, boş ver bunlara," diyen insanların görünümüne sahiptiler. Ancak avukat konuşmasını bitirip, boş yere zamanlarını almaya son verdiğinde hepsi de memnun oldular. Avukat konuşmasını bitirir bitirmez, başkan başsavcı yardımcısına döndü. Selenin temyiz gerekçelerinin tümünü temelsiz bularak dava sonucunun değişmeden kalması gerektiğini kısa ama açık ve doğru bir şekilde ifade etti. Bundan sonra senatörler yerlerinden kalktılar ve görüşmek üzere gittiler. Toplantı odasında oylar bölündü. Volf, kararın bozulmasından yanaydı; davayı iyi kavramış olan Be de son derece doğru olarak anladığı mahkemenin durumunu ve jüri üyelerinin düştükleri yanlışlığı heyecanla arkadaşlarına anlatıp çok ateşli bir şekilde kararın bozulmasından yana çıkıyordu; her zamanki gibi genel olarak sertlikten ve katı bir şekilcilikten yana olan Nikitin kararın bozulmasına karşıydı. Skorovodnikov'un oyuyla mesele çözümlendi. Onun oyu da sırf Nehlüdov'un ahlaki gerekler adına bu kızla evlenme kararından hiç hoşlanmadığı için olumsuz yöndeydi.

Skorovodnikov materyalist, Darvinci biriydi ve her türlü soyut ahlak belirtisini ya da daha kötüsü din belirtisini

sadece iğrenç bir delilik değil, aynı zamanda kendisine yönelik bir hakaret sayardı. Bu fahişeyle ilgili koparılan bütün bu gürültü ve onu savunan ünlü bir avukatın ve bizzat Nehlüdov'un burada, Senato'da bulunması ona son derece iğrenç geliyordu. Sakalını ağzına tıkarak ve çeşitli mimiklerle temyiz gerekçelerinin yetersizliği dışında bu davayla ilgili olarak hiçbir şey bilmiyormuş gibi yaptı ve bu yüzden de dilekçenin sonuçsuz bırakılması konusunda başkanla aynı görüşü paylaştı.

Dilekçe böylece reddedilmiş oldu.

XXII

Nehlüdov, çantasını toplayan avukatla birlikte bekleme odasına giderken:

"Korkunç!" diyordu. "Çok açık bir davayı şekil bahanesiyle reddediyorlar. Korkunç!"

"Dava, daha mahkemedeyken bozulmuş," dedi avukat.

"Selenin de reddedilmesinden yana çıktı. Korkunç, korkunç!" diye yinelemeye devam ediyordu Nehlüdov. "Şimdi ne yapacağız?"

"Çara dilekçe vereceğiz. Hazır buradayken kendiniz verin. Ben yazarım."

Bu sırada ufak tefek Volf, yıldızları ve üniformasıyla bekleme odasına girip Nehlüdov'un yanına gelmişti. Dar omuzlarını silkerek ve gözlerini yumarak:

"Elden ne gelir sevgili prens. Gerekçeler yeterli değildi," dedi ve sonra gideceği yere doğru uzaklaştı.

Volf'ün arkasından, Nehlüdov'un burada olduğunu senatörlerden öğrenen Selenin kapıda göründü.

Nehlüdov'un yanına gelerek:

"Seninle burada karşılaşmayı beklemiyordum," dedi. Dudakları gülümserken gözleri üzgün bakıyordu. "Petersburg'da olduğunu da bilmiyordum."

"Ben de senin başsavcı olduğunu bilmiyordum."

"Yardımcısı," diye düzeltti Selenin. "Senato'da ne arıyorsun?" diye sordu arkadaşına üzgün ve bezgin bakarak. "Petersburg'da olduğunu öğrendim ama neden buradasın?"

"Adalet bulmayı ve suçsuz yere mahkûm edilen bir kadını kurtarmayı umut ettiğim için buradayım."

"Hangi kadını?"

"Biraz önce karara bağladığınız dava."

"Ha, Maslova davası," dedi Selenin anımsayarak. "Son derece temelsiz bir dilekçeydi."

"Mesele dilekçede değil, suçu olmayan ve cezalandırılan bir kadında."

Selenin derin bir soluk aldı.

"Belki de ama..."

"Belki de değil, kesinlikle..."

"Sen nereden biliyorsun?"

"Çünkü jüri üyesiydim. Hata yaptığımızı biliyorum."

Selenin bir an duraksadı.

"Bunu o zaman söylemek gerekirdi," dedi.

"Söyledim."

"Tutanağa geçirtmek de gerekirdi. Keşke bu durum temyiz dilekçesinde belirtilmiş olsaydı."

Her zaman meşgul olan, ortalıkta pek az görünen Selenin, Nehlüdov'un aşk hikâyesiyle ilgili olarak anlaşılan hiçbir şey duymamıştı; Nehlüdov ise bunu fark edince Maslova'yla ilişkisinden söz etmenin gereksiz olduğuna karar verdi.

"Evet, ama saçma bir karar olduğu zaten anlaşılmıştı," dedi Nehlüdov.

"Senato bunu söyleme hakkına sahip değildir. Eğer Senato, mahkemelerin kararlarını, bu kararların haklı olup olmadığı konusundaki kendi görüşlerine dayanarak bozacak olursa, bırakalım Senato'nun her türlü dayanağını kaybedeceğinden ve adaleti sağlamak yerine onu çiğneme tehlikesine gireceğinden söz etmeyi," dedi Selenin bir ön-

ceki davayı anımsayarak, "evet, bırakalım bundan söz etmeyi, jüri üyelerinin kararları da bütün önemini yitirmiş olurdu."

"Benim tek bildiğim bu kadının tamamen suçsuz olduğu ve onu hak etmediği bir cezadan kurtarmak için son umudun da yitirilmiş olduğudur. En yüksek organ böylece yapılan bir kanunsuzluğu onaylamış oldu."

"Öyle olmadı, çünkü bu yüksek yargı organı davanın kendisini incelemedi, zaten böyle bir şeyi yapamaz da," dedi Selenin gözlerini kısarak. "Herhalde teyzende kalıyorsun," diye ekledi konuyu değiştirme isteğiyle. "Burada olduğunu dün ondan öğrendim. Kontes, gezgin bir vaizin toplantısına seninle birlikte katılmam için davet etmişti," dedi Selenin gülümseyerek.

Selenin'in konuyu değiştirmesine canı sıkılan Nehlüdov:

"Evet, toplantıya katıldım ama nefret içinde ayrıldım oradan," dedi öfkeyle.

"Neden nefret içinde diyorsun? Tek yanlı ve katı olsa da dinsel bir duygunun belirtisidir bu," dedi Selenin.

"Bir tür garip saçmalık," dedi Nehlüdov.

"Yo, hayır. Burada garip olan şey, kilisemizin öğretisini çok az bildiğimiz için temel inançlarımızı yeni bir buluş olarak kabul etmemizdir," dedi Selenin. Eski arkadaşına onun için yeni olan görüşlerini açıklamakta acele ediyor gibiydi.

Nehlüdov, Selenin'e hayretle ve dikkatle baktı. Selenin, sadece sıkıntı değil, aynı zamanda kötülük de okunan bakışlarını kaçırmadı.

"Kilisenin dogmalarına inanıyor musun yoksa?" diye sordu Nehlüdov.

Selenin, Nehlüdov'un gözlerinin içine dik dik ve cansız bir şekilde bakarak:

"Elbette inanıyorum," yanıtını verdi.

Nehlüdov derin bir soluk aldı.

"Hayret," dedi.

"Daha sonra konuşalım," dedi Selenin. Saygıyla yanına yaklaşmış olan mübaşire dönerek, "Geliyorum," dedi. "Mutlaka görüşelim," diye ekledi, derin bir soluk alarak. "Ama seni bulabilir miyim? Sen beni her zaman saat yedide yemekte bulabilirsin. Nadejdinskaya Sokağı," sonra numarayı söyledi. Yine yalnızca dudaklarıyla gülümseyerek giderken, "O zamandan beri çok sular aktı," diye ekledi.

Nehlüdov, bir zamanlar kendisine yakın bulduğu ve sevdiği biri olan Selenin'in bu kısa konuşma yüzünden bir anda düşman denmese bile yabancı, uzak ve anlaşılmaz biri olduğunu hissederek:

"Vakit bulursam gelirim," dedi

XXIII

Nehlüdov, Selenin'i üniversite öğrencisiyken tanıdığında mükemmel bir evlat, sadık bir arkadaş ve yaşına göre iyi eğitimli, çok nazik, her zaman şık giyimli ve yakışıklı, bu arada alışılmamış derecede doğru sözlü ve onurlu biriydi. Özel bir emek harcamaksızın ve en ufak bir bilgiçlik taslamaksızın çok güzel okuyor, yazdığı kompozisyonlarla altın madalyalar alıyordu.

İnsanlara hizmet etmeyi, gençlik yaşamının sadece sözde değil, gerçekte de amacı yapmıştı. Bu hizmeti, devlet hizmetinden başka bir şey olarak düşünmüyordu, bu yüzden de okulu bitirir bitirmez gücünü harcayabileceği çalışma alanlarının hepsini sistemli olarak inceleyip, çalıştığı dairenin yasaların hazırlanmasını yöneten ikinci şubesinde çalışmanın daha yararlı olacağına karar verdi ve buraya girdi. Ancak kendisinden istenen her şeyi en doğru ve en özenli şekilde yerine getirmesine karşın, yararlı olabilme gereksinimini burada tatmin edemedi ve gerekeni yaptığına bir türlü inanamadı. Bu tatminsizlik, çok mızmız ve kendini beğenmiş bir adam olan amiriyle arasındaki çatışmalar yüzünden o kadar artmıştı ki ikinci şubeden ayrılıp Senato'ya geçti. Senato'da daha iyiydi ama aynı tatminsizlik düşüncesi peşini bırakmıyordu.

Beklediği ve olması gerektiğini düşündüğü şeyin, beklediği ve olması gerektiği gibi olmadığını hissediyordu sürekli

olarak. Senato'daki görevi sırasında akrabaları saraya memur olarak atanmasını sağladılar ve sırmalı üniformayla, beyaz keten önlükle bir kupa arabasına binip uşaklık görevine terfi ettirilmesini sağladıkları için bazı insanların ayağına giderek teşekkür etmek zorunda kaldı. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın bu görevin akıllıca bir açıklamasını bulamıyordu. Ve "olması gerekenin" bu olmadığını, önceki işindekinden daha fazla hissediyordu. Bununla birlikte bir yandan onu memnun edecek bir şey yaptıklarından emin olan insanları üzmemek için bu görevden vazgeçemiyor, diğer yandan da bu görev, yapısındaki en aşağı özellikleri pohpohluyor ve altın sırmalı bir üniformayla kendini aynada görmek, bu görevin bazı insanlarda uyandırdığı saygıdan yararlanmak onu hoşnut ediyordu.

Evlilik konusunda da aynı şey gelmişti başına. Sosyetenin bakış açısından çok parlak görünen bir eş bulmuşlardı ona. Kabul etmemesi halinde, evlenmek isteyen kızı ve bu evliliği hazırlayanları aşağılamış, onlara acı çektirmiş olacağı için, ayrıca genç, sevimli, soylu bir genç kızla evlenmek gururunu okşayacağı ve daha çok da onu mutlu edeceği için evlenmişti. Ancak kısa bir süre sonra evliliğin de memuriyete ve saraydaki görevine göre "olması gerekenin" daha da dışında olduğu ortaya çıktı. İlk çocuktan sonra karısı başka çocuk sahibi olmak istemedi ve kendisinin de ister istemez katılmak zorunda kaldığı debdebeli bir sosyete hayatı sürmeye başladı. Karısı çok güzel bir kadın değildi, ama ona sadıktı. Kocasının yaşamını zehir etmek, durmadan koşturmak ve yorulmaktan başka bu hayattan kendisi de bir şey elde edemediği halde yine de böyle yaşamayı ısrarla sürdürüyordu. Selenin'in bu hayatı değiştirmek için giriştiği türlü denemeler, karısının bütün akrabaları ve tanıdıkları tarafından desteklenen böyle yaşanması gerektiği inancına, taş duvara çarpar gibi, çarpıp kırıldı.

Altın sarısı, uzun, lüle lüle saçlı, çıplak ayaklı kız, babasına son derece yabancıydı. Bunun başlıca nedeni çocuğun Selenin'in istediğinden çok farklı yetiştirilmesiydi. Karı koca arasında alışılmış hale gelen anlayışsızlık, hatta birbirini anlama konusunda isteksizlik ve yabancılardan gizlenen, nazikçe yatıştırılan ve Selenin'e ev hayatını zehir eden sessiz, suskun bir mücadele vardı. Dolayısıyla aile yaşantısı da memuriyetine ve saraydaki işine göre "olması gerekenden" daha farklıydı.

"Olması gerekenden" en farklı olan ise Selenin'in din konusundaki tutumuydu. Çevresindeki ve zamanındaki bütün insanlar gibi, içinde yetiştiği boş dinsel inançların yolunu en ufak bir çaba bile harcamadan aklıyla kesmişti, ancak bunlardan tam olarak ne zaman kurtulduğunu kendisi de bilmiyordu. İlk gençlik, öğrencilik yıllarında ve Nehlüdov'la yakınlaştığı dönemde ciddi ve onurlu bir insan olarak resmi dinin boş inançlarından uzak olduğunu saklamıyordu. Fakat yıllar geçtikçe ve işinde yükseldikçe, özellikle de bu sırada toplumda baş göstermiş olan tutuculuğun tepkisiyle bu manevi özgürlük ona artık engel olmaya başlamıştı. Aile ilişkileri, özellikle babasının ölümü sırasında yapılan cenaze ayinini, annesinin ondan oruç tutmasını istemesini ve bunun kısmen toplum tarafından da beklenmesini bir yana bırakalım, iş gereği sürekli olarak dualarda, takdis törenlerinde bulunması gerekiyordu. Gün geçmiyordu ki, dinin görünürdeki biçimleriyle ilgili olarak kaçıp kurtulması olanaksız herhangi bir iş olmasın. Bu ayinlere gidince iki şeyden birini yapmak gerekiyordu; ya inanmadığı bir şeye inanıyormuş gibi davranmak (ki doğrucu karakteriyle bunu asla yapamıyordu) ya da bütün bu biçimsel şeylerin birer yalan olduğunu kabul edip, yaşantısını yalan saydığı bir şeye katılmak zorunda kalmayacak biçimde kurmak. Ancak bu kadar önemsiz görünen bu iş için bütün yakınlarıyla sürekli mücadele etmek, durumunu biraz daha değiştirmek, işi bırakmak ve in-

sanlara şu anda bu görevde sağlayacağını sandığı ve gelecekte daha da fazla olacağını umduğu yararlı işlerden vazgeçmek gibi çok önemli şeyler yapmak gerekiyordu. Bütün bunları gerçekleştirmek için de haklılığından kesinlikle emin olmak gerekiyordu. Zamanımızda okumuş yazmış, birazcık tarih bilen, genel anlamda dinin nasıl ortaya çıktığını, kilise ve Hıristiyanlık dininin doğuşu ve çöküşü konusunda bir şeyler bilen her insanın sağduyunun haklılığından kuşku duymayacağı gibi o da düşüncelerinin haklılığından kesinlikle emindi. Kilise öğretisinin gerçeğe uygunluğunu kabul etmeyerek doğru davrandığı konusunda bir kuşkusu yoktu.

Ancak onun gibi doğrucu bir insan, yaşam koşullarının baskısı altında küçük bir yalana göz yumarak, akıldışı olan bir şeyin akıldışı olduğunu kanıtlamak için önce bu akıldışı şeyi araştırmak gerektiği yalanını söyledi kendisine. Bu, küçük bir yalandı ama bu küçük yalan, şimdi elini kolunu bağlamış olan büyük yalana sürüklemişti onu.

İçinde doğup büyüdüğü, çevresindeki herkesin ondan bir şeyler beklediği, kabul etmemesi halinde insanlar için yararlı çalışmalarını sürdüremeyeceği Ortodoksluğun haklı olup olmadığı sorusunu kendisine sormuş, artık bu sorunun yanıtını vermeye çalışıyordu. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak için Voltaire'in, Schopenhauer'in, Spencer'ın, Comte'ün kitaplarını değil, Hegel'in felsefe kitaplarını ve Vinet'nin, Homyakov'un dinsel yapıtlarını almış ve tabii ki bunlarda tam da kendisine gerekli olan şeyi bulmuştu. Ona gerekli olan bu şey, içinde eğitildiği ve aklının çoktandır izin vermediği ama yokluğunda hayatının tatsızlıklarla dolup taştığı, kabul ettiğinde ise bütün bu tatsızlıkların bir anda ortadan yok oluverdiği bir din öğretisinin yatıştırıcılığı ve bu öğretinin haklı görülmesi gibi bir şeydi. Ve tek başına bir insanın aklının gerçeği anlayamayağına, gerçeğin ancak insanlar tarafından topluca anlaşılacağına, gerçeği anlamanın tek yolunun açık esin olduğuna, esinin kilise tarafından korunduğu-

na vb. ilişkin alışılmış safsataların hepsini benimsedi; o günden beri de artık rahatça, yalan söylediğini düşünmeden dualara, ölü ayinlerine, kilise ayinlerine katılabiliyor, oruç tutabiliyor ve ikonanın karşısında haç çıkarabiliyor, insanlara yararlı olduğu düşüncesini ve mutsuz aile yaşantısında bir teselli veren işini sürdürebiliyordu. İnandığını sanıyordu ama yine de bütün varlığıyla biliyordu ki, onun bu inancı, "olması gerekenden" bambaşka bir şeydi.

İşte bu yüzden bakışları her zaman sıkıntılıydı. İşte bu yüzden henüz bu yalanların uç vermediği bir dönemde tanıdığı Nehlüdov'u görünce o zamanlardaki halini anımsamıştı; özellikle de büyük bir telaşla dinsel görüşünü ima ettikten sonra "olması gerektiği gibi olmayan" bütün bu şeyleri her zamankinden daha fazla hissetmiş ve çok üzülmüştü. Eski arkadaşını görünce ilk sevinç anından sonra Nehlüdov da aynı şeyi hissetmişti.

Birbirlerine görüşme sözü verdikten sonra işte bu yüzden her ikisi de görüşme fırsatı aramamış, dolayısıyla Nehlüdov'un Petersburg'a bu gelişinde bir daha görüşmemişlerdi.

XXIV

Nehlüdov, Senato'dan çıkmış, avukatla birlikte kaldırımda yürüyordu. Avukat arabacısına peşinden gelmesini söylemiş ve Nehlüdov'a senatörlerin, suçüstü yakalandığını ve yasaya göre kendisine verilmesi gereken kürek cezası yerine Sibirya'da bir yere vali olarak atandığını söyledikleri daire başkanının hikâyesini anlatmaya koyulmuştu. Avukat, bu hikâyeyi ve hikâyenin tüm iğrenç ayrıntılarını, ardından o sabah yanından geçtikleri henüz tamamlanmamış bir anıt için toplanan paraları yüksek görevlerdeki bazı kişilerin nasıl çaldıklarına ilişkin hikâyeyi, sonra da falancanın sevgilisinin borsada milyonlar kazandığını, falancanın karısını sattığını, filancanın da aldığını büyük bir zevkle anlattıktan sonra hapishanede değil, çeşitli kuruluşların müdür koltuklarında oturan yüksek dereceli devlet memurlarının madrabazlıklarıyla ve işledikleri türlü suçlarla ilgili yeni bir hikâyeye daha başlamıştı. Bitip tükenmeyecek kadar çok olduğu belli olan bu hikâyeler, kendisinin para kazanmak için kullandığı yolların, Petersburg'daki en yüksek dereceli memurlar tarafından aynı amaç için kullanılan yollarla karşılaştırıldığında son derece doğru ve masum yollar olduğunu ortaya koyduğu için avukata büyük bir haz veriyordu. Avukat, işte bu yüzden yüksek dereceli memurların işledikleri suçlarla ilgili anlattığı son hikâyeyi Nehlüdov'un sonuna dek dinlemeyip,

kendisiyle vedalaştıktan sonra bir araba tutup, rıhtım caddesindeki eve doğru yola koyulmasına çok şaşırmıştı.

Nehlüdov'un canı çok sıkılmıştı. En çok da Senato'nun aldığı ret kararının suçsuz Maslova'ya çektirilen anlamsız çileyi onaylamış olması ve bunun hayatını Maslova'yla birleştirme konusundaki kesin kararını daha da zorlaştırması yüzünden canı sıkılmıştı. Can sıkıntısı, ortalıkta hüküm sürmekte olan ve avukatın büyük bir neşeyle anlattığı kötülüğü ortaya koyan o korkunç hikâyelerle daha da artmıştı. Ayrıca bir zamanlar sevimli, içten ve soylu biri olan Selenin'in kötü, soğuk ve itici bakışları aklından hiç çıkmıyordu.

Nehlüdov eve döndüğünde kapıcı küçümser gibi bir edayla bir not verdi ve notun bir kadın tarafından kapıcı odasında yazıldığını söyledi. Şustova'nın annesindendi not. Kızının velinimetine ve koruyucusuna teşekkür etmek ve ayrıca Vasilyevskiy'deki beşinci hat, filanca binadaki evlerine gelmesi için rica etmek, hatta yalvarmak için geldiğini yazmıştı. Evlerine gelmesinin Vera Yefremovna için son derece gerekli olduğunu yazıyor, minnettarlıklarını ifade ederek canını sıkacaklarından korkmamasını, bundan söz etmeyeceklerini, sadece onu görmekten mutlu olacaklarını belirtiyordu. Mümkünse ertesi sabah gelip gelemeyeceğini soruyordu.

Öteki not, Nehlüdov'un eski arkadaşı, çarın yaverlerinden, Nehlüdov'un tarikat üyeleri adına yazdığı dilekçeyi hükümdara bizzat götürüp vermesini rica ettiği Bogatırev'dendi. Bogatırev, iri, kararlı el yazısıyla, dilekçeyi, söz verdiği gibi, doğruca çarın eline vereceğini ama bu arada aklına şöyle bir düşünce geldiğini yazıyordu: Acaba Nehlüdov, önce bu işin bağlı olduğu kişiye bir gitse ve ondan ricada bulunsa daha iyi olmaz mıydı?

Nehlüdov, Petersburg'da bulunduğu son günlerde edindiği izlenimlerden sonra bir şeyler elde edebilmek konusunda tam anlamıyla umutsuzluk içindeydi. Moskova'da yaptığı planlar, hayata yeni adım atan insanların kaçınılmaz ola-

rak kırılan gençlik hayalleri gibi görünüyordu. Ama yine de hazır Petersburg'dayken yapmaya niyetlendiği her şeyi yerine getirmeyi görev sayıyordu. Hemen ertesi gün Bogatırev'i ziyaret edip, onun tavsiyesine uyarak tarikatçıların davasının bağlı olduğu kişiye gitmeye karar verdi.

Kapısı çalınıp da Kontes Katerina İvanovna'nın uşağı, yukarıya çay içmeye buyurmasını söylediği sırada çantasından tarikatçıların dilekçesini çıkarmış bir kez daha okuyordu.

Nehlüdov, hemen geleceğini söyledi ve kâğıtları çantasına koyup teyzesinin odasına gitti. Yukarı çıkarken pencereden sokağa baktığında Mariette'in bir çift doru atını gördü. Birden çok neşelendi, bir gülümseme isteği doğdu içinde. Mariette başında şapkası, ama artık siyah değil, açık renk şapkası, sırtında rengârenk elbisesi, elinde çay fincanıyla kontesin koltuğunun yanına oturmuş, gülen, güzel gözlerini ışıldatarak cıvıl cıvıl bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdov odaya girdiği sırada Mariette, gülünç, gülünç olduğu kadar da açık saçık bir şey anlatmış olacaktı ki –Nehlüdov bunu kahkahaların niteliğinden anlamıştı–, iyi yürekli, bıyıklı Kontes Katerina İvanovna'nın şişman gövdesi kahkahadan sarsılıyor, Mariette ise gülümseyen ağzını hafifçe çarpıtmış, hareketli ve neşeli yüzünü yana eğmiş, hiçbir şey demeden çok mischievous[1] bir ifadeyle kontese bakıyordu.

Nehlüdov, kulağına çalınan birkaç sözcükten hanımların o sırada Petersburg'daki ikinci haberden, yani yeni Sibirya valisinden söz ettiklerini ve Mariette'in bu konuda kontesi uzun süre kendini toparlayamayacak kadar güldüren komik bir şey söylediğini anlamıştı.

"Sen beni öldüreceksin," dedi kontes öksürmeye başlayarak.

Nehlüdov selam verip yanlarına oturdu. Tam Mariette'i bu hafifliği yüzünden ayıplayacaktı ki Nehlüdov'un yüzünde-

1 Çapkın. (Fr.)

ki ciddi ve biraz da mutsuz ifadeyi fark eden Mariette, kendini beğendirmek isteğiyle –bunu Nehlüdov'u gördüğü andan beri istiyordu–, sadece yüzünün ifadesini değil, bütün ruhsal durumunu da hemen değiştirdi. Bir anda ciddi, hayatından hoşnut olmayan, bir şey arayan, bir şey isteyen biri oluvermişti. Numara yapmıyordu, gerçekten tam da Nehlüdov'un o anda içinde bulunduğu ruhsal duruma girmişti ama bunun nasıl bir durum olduğunu sözcüklerle ifade edemezdi.

Nehlüdov'a işlerini bitirip bitirmediğini sordu. Nehlüdov Senato'daki başarısızlığı ve Selenin'le karşılaşmasını anlattı.

"Ah! Ne temiz yürekli biridir! Tam bir chevalier sans peur et sans reproche.[1] Tertemiz bir insandır," derken iki hanım da Selenin'in toplum içinde tanındığı sıfatı kullanmışlardı.

"Karısı nasıl biri?" diye sordu Nehlüdov.

"O mu? Onu suçlamıyorum ama kocasını anlamıyor. Ne oldu, yoksa o da mı dilekçenin reddinden yana çıktı?" diye sordu Mariette içten bir ilgiyle. "Korkunç bir şey, çok acıdım kadıncağıza!" diye ekledi derin bir soluk alarak.

Nehlüdov kaşlarını çattı ve konuşmayı değiştirmek isteğiyle kalede hapis tutulan ve Mariette'in araya girmesiyle salıverilen Şustova'dan söz etmeye başladı. Kocasından bu konuda ricada bulunduğu için Mariette'e teşekkür etti, tam bu kadının ve ailesinin sırf hiç kimse onları aklına getirmediği için acı çektiklerini düşünmenin ne kadar korkunç bir şey olduğunu söylemek istiyordu ki Mariette, sözlerini bitirmesine fırsat vermedi ve bu konudaki öfkesini belirtti.

"Bana anlatmayın," dedi Mariette. "Kocam, onun serbest bırakılabileceğini söyler söylemez bu düşünce beni şaşkına çevirdi. Madem suçu yoktu neden içeride tuttular o zaman?" dedi Nehlüdov'un söylemek istediği şeyi ifade ederek. "Rezalet, tam bir rezalet!"

---

1 Korkusuz ve kusursuz bir şövalyedir. (Fr.)

Kontes Katerina İvanovna, Mariette'in, yeğenine kendini beğerdirmeye çalıştığını görüyordu. Bu durum onu eğlendiriyordu.

Mariette'le Nehlüdov konuşmaya ara verdiklerinde:

"Biliyor musun?" dedi kontes, "yarın akşam Aline'e gel, Kizeveter orada olacak. Sen de gel," dedi Mariette'e.

"Il vous a remarqué,"[1] dedi yeğenine. "Söylediğin her şeyin –söylediklerini ben anlattım ona– iyiye işaret olduğunu ve mutlaka İsa'ya doğru yürüyeceğini söyledi. Mutlaka gel. Mariette, söyle ona gelsin. Sen de gel."

Mariette, Nehlüdov'a bakarak ve bu bakışla aralarında kontesin sözlerine ve genel anlamda Evangelizme karşı tam bir anlaşma sağlayarak:

"Kontes, birincisi, ben prense akıl verme hakkına sahip değilim, ikincisi ben de çok sevmiyorum, biliyorsunuz..." dedi.

"Zaten her zaman her şeyin tersini yaparsın, bildiğini okursun."

"Niye bildiğimi okuyayım? En basit bir köylü kadın kadar inançlıyım ben de," dedi Mariette gülümseyerek. "Üçüncüsü," diye devam etti konuşmasına, "yarın Fransız tiyatrosuna gideceğim..."

"Ah! Hani şu şeyi gördün mü... hani neydi adı kadının?" dedi Kontes Katerina İvanovna.

Mariette, ünlü Fransız aktrisin adını fısıldadı.

"Git mutlaka, olağanüstü bir şey."

"İlkönce hangisini görmeliyim, ma tante, aktrisi mi, vaizi mi?" dedi Nehlüdov gülümseyerek.

"Bana sözcük oyunu yapma lütfen."

"Ben önce vaize, sonra Fransız aktrise gitmeyi düşünüyorum, aksi takdirde dini konuşma dinleme zevkimi tümden yitiririm," dedi Nehlüdov.

---

1 Seni fark etmiş. (Fr.)

"Yo, Fransız tiyatrosundan başlayıp sonra da günah çıkarmak daha iyi olur," dedi Mariette.

"Durun bakalım, benimle alay etmeye kalkışmayın. Vaiz vaizdir, tiyatro da tiyatro. Günahlarından kurtulmak için suratını bir karış asıp durmadan ağlamak gerekmez. İnançlı olmak gerek, işte o zaman neşeli olursun."

"Ma tante, siz bütün vaizlerden daha iyi vaaz veriyorsunuz."

Mariette bir an duraksayarak:

"En iyisi yarın tiyatrodaki locama gelin," dedi.

"Korkarım, gelemem..."

Konuşma, uşağın bir ziyaretçi geldiğini haber vermesiyle kesildi. Gelen, kontesin başkanı olduğu bir hayır derneğinin sekreteriydi.

"Çok sıkıcı bir adamdır. En iyisi öbür odada kabul edeyim onu. Sonra yanınıza gelirim. Ona çay ikram edin, Mariette," dedi kontes, çevik adımlarla salona doğru giderken.

Mariette eldivenini çıkarınca, yüzük parmağı yüzüklerle kaplı, hareketli ve oldukça yassı eli göründü. İspirto ocağının üstünde duran gümüş çaydanlığı eline alıp, serçe parmağını garip bir biçimde ileri uzatarak:

"İster misiniz?" dedi.

Yüzü ciddileşmiş, hüzünlenmişti.

"Düşüncesine değer verdiğim insanların, beni bulunduğum konumla aynı görüp yanlış düşünmelerine her zaman çok ama pek çok üzülürüm."

Son sözleri söylerken ağlamak üzereydi sanki.

Üzerinde düşünülecek olursa, bu sözlerin hiçbir anlamı yoktu ya da üstü kapalı bir anlamı vardı ama bunlar Nehlüdov'a olağanüstü derin, içten ve iyilik dolu sözler gibi gelmişti: Genç, güzel ve şık giyimli bir kadının pırıl pırıl gözlerinin bu sözlere eşlik eden bakışları ne kadar da çekiciydi.

Nehlüdov hiçbir şey demeden genç kadına baktı ve gözlerini onun yüzünden ayıramadı.

"Sizi ve içinizde olup biten şeyleri anlamadığımı sanıyorsunuz. Yaptıklarınızı herkes biliyor. C'est le secret de polichinelle.[1] Ben de hayranlık duyuyor ve sizi takdir ediyorum."

"Doğrusu hayranlık duyulacak bir şey yok ortada, henüz o kadar az şey yaptım ki."

"Sizin duygularınızı anlıyorum, onu da anlıyorum, tamam tamam bu konudan söz etmeyeceğim," diye kesti konuşmasını. Nehlüdov'un yüzündeki hoşnutsuzluğu fark etmişti. Mariette, yalnızca bir tek şey isteyerek, kadınca sezgileriyle Nehlüdov için önemli ve değerli olan şeyleri tahmin ederek onu kendine çekmek isteğiyle, "Hapishanelerde yaşanan tüm acıları, oradaki dehşeti gördükten sonra insanlar yüzünden, umursamazlık ve acımasızlık yüzünden bu derece büyük acı çekenlere yardım etmek istemenizi de anlıyorum. İnsanın bu uğurda hayatını verebileceğini anlıyorum, ben de verirdim. Ama herkesin yazgısı farklı..."

"Yoksa siz yazgınızdan hoşnut değil misiniz?"

"Ben mi?" diye sordu Mariette. Böyle bir sorunun sorulabilmiş olması onu şaşırtmıştı sanki. "Ben hoşnut olmak zorundayım ve hoşnutum. Ama uyanan bir kurt var içimde..."

Nehlüdov, kadının yalanına kendisini tamamen kaptırarak:

"O kurdun uyumasına izin vermemek, bu sese inanmak gerek," dedi. Mariette'le konuşmasını sonraları pek çok kez utanarak anımsadı; genç kadının yalanlarından çok yüzünü anımsıyordu. Nehlüdov hapishanelerdeki dehşeti ve köyde edindiği izlenimleri anlatırken yüzüne acıklı bir ifade takınmıştı Mariette.

Kontes geri geldiğinde bırakın iki eski dost gibi olmayı, kendilerini anlamayan bir kalabalığın içinde yalnızca birbirini anlayan olağanüstü iki dost gibi sohbet ediyorlardı.

Yönetimin adaletsizliğinden, zavallı insanların çektikleri acılardan, halkın yoksulluğundan söz ediyorlardı ama aslın-

1 Herkesin bildiği bir sırdır. (Fr.)

da bu konuşmanın altında gizlice birbirine bakan gözler durmadan, "Beni sevebilir misin?" diye soruyor, "Sevebilirim," diye yanıtlıyordu ve cinsel duygu, en beklenmedik ve en sevinçli biçimlere bürünerek onları birbirine çekiyordu.

Mariette, giderken elinden gelen her şeyi her zaman yapmaya hazır olduğunu söyledi ve ertesi gün akşam tiyatroya, bir dakikalığına da olsa mutlaka yanına gelmesini, onunla önemli bir şey daha konuşacağını söyledi.

"Sizi tekrar ne zaman göreceğim?" diye ekledi Mariette derin bir iç çekerek. Sonra yüzüklerle kaplı eline dikkatle eldivenini giymeye koyuldu. "O halde geleceğinize söz verin."

Nehlüdov söz verdi.

O gece, Nehlüdov odasında yalnız kaldıktan sonra yatağına uzanıp, mumu söndürdüğünde uzun süre uyuyamadı. Maslova'yı, Senato'nun kararını ve kendisinin ne olursa olsun Maslova'nın peşinden gitme kararını, toprak üzerindeki hakkından vazgeçmesini aklından geçirirken birden sanki bu soruların yanıtı gibi, gözünün önünde Mariette'in yüzü, iç çekişi ve "Sizi tekrar ne zaman göreceğim?" derkenki bakışı ve gülümsemesi geldi. Bu öyle açık bir gülümsemeydi ki sanki karşısında onu görüyormuş gibi Nehlüdov da gülümsedi. "Sibirya'ya gitmekle iyi mi ediyorum? Kendimi zenginlikten yoksun bırakarak iyi mi yapıyorum?" diye sordu kendisine.

İyice indirilmemiş perdelerin arasından görünen bu aydınlık Petersburg gecesinde bu soruların yanıtları da belli değildi. Kafasının içindeki her şey karmakarışıktı. Eski ruhsal durumunu tekrar uyandırmaya ve düşüncelerinin daha önceki akışını anımsamaya çalıştı, fakat düşünceleri eski inandırıcılıklarına sahip değildi artık.

"Ya bütün bunları ben uydurduysam, ya bu şekilde yaşayamazsam, iyilik yaptığım için pişman olacağım galiba," dedi kendi kendine ve bu soruları yanıtlayacak gücü bulamayarak uzun zamandır hissetmediği bir kaygıya ve umutsuzluğa kapıldı. Bu soruların anlamını kavrayamayınca kumarda büyük paralar yitirdiği zamanlardaki gibi ağır bir uykuya daldı.

XXV

Ertesi sabah uyandığında Nehlüdov'un ilk hissettiği şey, bir gün önce yaptığı alçaklıktı.

Anımsamaya başlamıştı: Yaptığı alçaklık değildi, kötü bir davranış da değildi ama şimdiki niyetlerinin hepsinin, yani Katyuşa'yla evlenme ve köylülere toprak verme niyetlerinin gerçekleştirilemeyecek birer hayal olduğunu, bunlara katlanamayacağını, hepsinin doğal olmayan, yapay şeyler olduğunu, eskiden yaşadığı gibi yaşaması gerektiğini ileri süren kötü düşüncelerdi.

Ortada kötü bir davranış yoktu ama kötü davranıştan daha kötü pek çok şey vardı: Bütün kötü davranışların kaynaklandığı düşünceler vardı. Kötü bir davranışı yinelememek ve bundan pişmanlık duymak mümkündür, kötü düşünceler ise kötü davranışları doğurur.

Kötü bir davranış yalnızca başka kötü davranışların yolunu düzler, kötü düşünceler ise karşı konulamayacak şekilde bu yolda yürümeye çağırır.

Nehlüdov, sabah sabah bir gün önceki düşünceleri hayalinde canlandırınca bir an bile olsa bu düşüncelere inanabildiğine şaşırdı. Yapmaya niyetlendiği şey, ne kadar yeni ve ne kadar zor bir şey olursa olsun, bunun şu anda onun için tek yaşam biçimi olduğunu biliyordu, aynı zamanda eskiye dönmek ne kadar alışkın olduğu kolay bir

şey olsa da bunun ölüm demek olduğunu da biliyordu. Dün aklını çelen şey, şimdi ona uyuduğunda insanın başına gelebilecek bir şey olarak göründü. Kendisini bekleyen önemli ve sevindirici bir iş için kalkma zamanının geldiğini bilmesine karşın uyumasa bile birazcık daha uzanmak ve yatakta keyif çatmak istiyordu.

Petersburg'daki bu son gününün sabahında Vasilyevskiy Adası'na, Şustova'nın evine gitti.

Şustova'nın dairesi ikinci kattaydı. Nehlüdov, kapıcının tarifi üzerine kapkaranlık bir geçitten geçti ve dimdik bir merdivenden çıkarak doğruca sıcak ve çok ağır yemek kokan bir mutfağa girdi. Kollarını sıvamış, önünde önlüğü, gözünde gözlüğüyle yaşlı bir kadın ocağın başında dikilmiş, tenceredeki dumanı tüten yemeği karıştırıyordu.

İçeri giren kişiye gözlüğünün üstünden bakarak sertçe:

"Kimi arıyorsunuz?" diye sordu.

Nehlüdov daha adını söylememişti ki kadının yüzü korku ve aynı anda da sevinç ifadesine büründü.

"Ah, prens!" diye bağırdı kadın ellerini önlüğüne silerken. "İyi ama neden arka merdivenden geldiniz? Velinimetimiz! Ben onun annesiyim. Kızcağızı öldüreceklerdi neredeyse. Bizim kurtarıcımızsınız siz," diyordu Nehlüdov'un eline sarılıp öpmeye çalışarak. "Dün size gelen bendim. Kız kardeşim çok ısrar etti. O da burada. Buradan, buradan lütfen, arkamdan gelin," dedi anne Şustova, Nehlüdov'u dar bir kapıdan, karanlık ve küçük bir koridordan geçirerek. Yürürken kâh elbisesini, kâh saçlarını düzeltiyordu. Kapının önünde durup, "Kız kardeşimin adı Kornilova'dır, duymuşsunuzdur herhalde," diye ekledi fısıltıyla. "Siyasi işlere karıştı. Çok akıllı bir kadındır."

Anne Şustova koridordaki bir kapıyı açıp Nehlüdov'u küçük bir odaya buyur etti. İçeride bir masanın önündeki küçük divanda çizgili basma elbise giymiş, annesine benzeyen, çok solgun, yuvarlak yüzünü çevreleyen kıvırcık sarı

saçlı, kısa boylu, şişman bir genç kız oturuyordu. Kızın karşısındaki koltukta iki büklüm eğilmiş, sırtında Rus işi, yakası işlemeli gömlek giymiş, kara bıyıklı, kara sakallı bir delikanlı vardı. İkisi de konuşmaya o kadar dalmışlardı ki ancak Nehlüdov içeri girdiğinde etraflarına bakındılar.

"Lida, Prens Nehlüdov, hani..."

Solgun yüzlü kız, kulağının arkasından kurtulan bir tutam saçı düzelterek sinirli bir hareketle ayağa kalktı, gri, iri gözlerini içeri giren adama dikti korkuyla.

Nehlüdov gülümseyerek elini uzattı ve:

"Demek siz de Vera Yefremovna'nın serbest bırakılması için ricada bulunduğu o çok tehlikeli kadınsınız?" dedi.

"Evet, benim," dedi Lidiya ve çok güzel dişlerini ortaya çıkaran, çocuksu, tertemiz bir gülüş yayıldı yüzüne. "Teyzem sizi çok görmek istiyordu. Teyze!" diye tatlı, hoş bir sesle kapıya doğru seslendi.

"Vera Yefremovna tutuklanmanıza çok üzülmüş," dedi Nehlüdov.

Lidiya, delikanlının biraz önce kalktığı, yumuşak, kırık koltuğu göstererek:

"Şuraya ya da en iyisi şuraya oturun," dedi. Nehlüdov'un delikanlıya baktığını fark edince, "Kuzenim Zaharov," dedi.

Delikanlı da tıpkı Lidiya gibi yumuşacık gülümseyerek konukla selamlaştı ve Nehlüdov onun kalktığı yere oturduğunda pencerenin önündeki sandalyeyi alıp Nehlüdov'un yanına geçip oturdu. Öbür kapıdan on altı yaşlarında sarışın bir lise öğrencisi çıktı ve hiçbir şey söylemeden o da gidip pencerenin kenarına oturdu.

"Vera Yefremovna, teyzemin yakın arkadaşıdır, ben hemen hemen hiç tanımam onu," dedi Lidiya.

Bu sırada yan odadan beli deri bir kemerle sıkılmış, beyaz bluzlu, yüzü çok hoş, bakışları zeki bir kadın çıktı.

Divana, Lidiya'nın yanına oturur oturmaz:

"Merhaba, geldiğiniz için teşekkürler," diye söze başladı. "E, Veracık nasıl? Onu gördünüz mü? İçinde bulunduğu duruma katlanabiliyor mu?"

"Yakınmıyor," dedi Nehlüdov, "keyfinin çok iyi olduğunu söylüyor."

Teyze gülümseyerek ve başını sallayarak:

"Ah, Veracık, tanırım onu," dedi. "Onu tanımak gerek. Mükemmel biridir. Başkaları için her şeyi yapar, kendisi için hiçbir şey istemez."

"Evet, kendisi için hiçbir şey istemedi, bir tek yeğeniniz için kaygılıydı. En çok da dediğine göre, hiç suçu yokken yeğeninizi içeri atmaları onu üzüyordu."

"Öyle," dedi teyze, "korkunç bir şey! Aslında benim yüzümden başı derde girdi."

"Hiç de değil, teyze!" dedi Lidiya. "Siz olmasanız da o kâğıtları alırdım."

"İzin ver de senden daha iyi bileyim," diye devam etti teyze. Sonra Nehlüdov'a dönerek, "Her şey, birinin benden kendisine ait kâğıtları bir süre saklamamı istemesinden çıktı, ben de evim olmadığı için ona getirdim. Onun evinde de aynı gece arama yaptılar ve kâğıtları da onu da alıp götürdüler, bu zamana kadar da içeride tuttular. Kâğıtları kimden aldığını söylemesini istiyorlardı."

Lidiya, kendisini rahatsız etmediği halde bir tutam saçını sinirli bir hareketle tutup çekerek hızlı hızlı:

"Ben de söylemedim," dedi.

"Ben de söyledin demiyorum," diye itiraz etti teyze.

Lidiya kızararak ve huzursuzca çevresine bakınarak:

"Mitin'i yakaladılar ama benim yüzümden olmadı bu," dedi.

"Bundan söz etme Lidiya'cığım," dedi anne.

"Niye etmeyeyim, anlatmak istiyorum," dedi Lidiya. Artık gülümsemiyor, yüzü kızarıyordu. Artık o bir tutam saçını düzeltmiyor, parmağına dolayıp kıvırıyor, sürekli çevresine bakınıyordu.

"Dün bundan söz ettiğinde olanları biliyorsun."

"Hiç de değil... Bırakın anneciğim. Ben konuşmadım, tek yaptığım susmaktı. Teyzemi ve Mitin'i bana iki kez sorduğunda da hiçbir şey söylemedim, yanıt vermeyeceğimi açıkladım. O zaman şu... Petrov..."

Teyze, yeğeninin sözlerini Nehlüdov'a açıklayarak:

"Petrov, hafiye, jandarma ve alçağın biridir," diye ekledi.

Lidiya heyecanlı ve telaşlı:

"O zaman o beni kandırmaya çalıştı. 'Bana söyleyeceğiniz şeylerin hiç kimseye zararı dokunmaz, tam tersine... Söylerseniz, belki de boşu boşuna acı çektirdiğimiz suçsuz insanları kurtarmış olursunuz,' dedi. Ama ben yine de konuşmayacağımı söyledim. O zaman 'Tamam, hiçbir şey söylemeyin, sadece benim söyleyeceklerime hayır demeyin,' dedi. Sonra başladı saymaya, Mitin'in adını da söyledi."

"Tamam kes artık," dedi teyzesi.

"Aman teyze, engel olmayın..." Durmadan bir tutam saçını tutup çekiştiriyor ve çevresine bakınıyordu. "Düşünseniize, ertesi gün bir de öğreniyorum ki –duvara vurarak bana haber veriyorlardı– Mitin tutuklanmış. Ben ele verdim sandım. Bu durum beni o kadar üzüyor, o kadar üzüyordu ki neredeyse aklımı kaçıracaktım."

"Sonra senin yüzünden tutuklanmadığı anlaşıldı," dedi teyze.

Lidiya, gitgide daha çok heyecanlanarak, bir tutam saçını parmağına dolayıp çözerek ve sürekli etrafına bakınarak:

"Ama ben bunu bilmiyordum. Ben ele verdim diye düşünüyorum. Bir duvardan öbürüne gidip geliyorum, düşünmemek elimde değil. Onu ele verdim diye düşünüyorum. Yatıyorum, gözlerimi kapatıyorum ve duyuyorum, birisi kulağıma fısıldıyor: Sen ele verdin, Mitin'i sen ele verdin. Bunun sanrı olduğunu biliyorum, ama duymamak elimde değil. Uyumak istiyorum, uyuyamıyorum, düşünmeyeyim diyorum, onu da yapamıyorum. İşte korkunç olan buydu!" dedi.

Annesi, Lidiya'nın omzuna dokunarak:

"Lidiya'cığım, sakin ol," diye yineledi.

Fakat Lidiya'cık artık kendini tutamıyordu.

"Öyle korkunçtu ki..." diye başladı ama hıçkırdı, sözünü bitiremedi, divandan kalktı ve koltuğa çarpıp koşarak odadan çıktı. Annesi de arkasından gitti.

Pencerenin önünde oturan lise öğrencisi:

"Namussuzların hepsini asmalı," dedi.

"Ne dedin?" diye sordu annesi.

"Bir şey demedim... Yok bir şey," diye yanıtladı lise öğrencisi ve masanın üzerinde duran sigarayı alıp içmeye koyuldu.

XXVI

"Evet, hücre hapsi gençler için korkunç bir şeydir," dedi teyze başını sallayarak. O da bir sigara yakmıştı.

"Bence, herkes için öyledir," dedi Nehlüdov.

"Hayır, herkes için değil," diye karşılık verdi teyze. "Bana anlattıklarına göre, gerçek devrimciler için bu bir dinlenme, sakinleşme fırsatı oluyormuş. Kaçak yaşayan biri sürekli endişe, maddi yokluklar ve hem kendisi hem de başkaları için, dava için korku duyar. Sonunda yakalanınca her şey biter, bütün sorumluluk üstünden kalkmıştır, oturur ve dinlenir. Yakalandıklarında sevindiklerini bana açıkça söylemişlerdi. Ama gençler, hele de suçsuz gençler –her zaman en önce Lidiya'cık gibi masumları alırlar– için ilk şok korkunçtur. Sizi özgürlüğünüzden yoksun bırakmaları, kaba davranmaları, kötü yemekler vermeleri, içerideki havanın pis olması, diğer bütün yoksunluklar hiç önemli değildir. İlk kez yakalandığında yaşadığı manevi şok olmasa insan bu yoksunlukların üç kat fazlasına bile katlanabilir.

"Yoksa siz de mi yaşadınız bunu?"

"Ben mi? İki kez hapse girdim," dedi teyze hüzünlü, hoş bir gülümsemeyle. "İlk kez yakaladıklarında, ki hiç suçum da yoktu," diye devam ediyordu teyze, "yirmi iki yaşındaydım, bir bebeğim vardı ve hamileydim aynı zamanda. O zaman özgürlükten yoksun kalmak, bebeğimden ve kocamdan

ayrı düşmek bana ne kadar zor gelirse gelsin, insan olmaktan çıkıp bir eşya olduğumu anladığımda hissettiklerimle karşılaştırıldığında bunlar hiç önemli şeyler değildi. Kızımla vedalaşmak istiyorum, bana git, arabaya bin diyorlar. Beni nereye götürdüklerini soruyorum, gidince öğreneceğimi söylüyorlar. Beni neyle suçladıklarını soruyorum, yanıt vermiyorlar. Sorgudan sonra üstümdekileri çıkarttırıp numaralı bir hapishane giysisi giydirmişler, kemerlerin altından geçirerek götürmüşler, bir kapıyı açıp içeri itmişler ve arkamdan kilitleyip gitmişlerdi. Bir tek hiçbir şey söylemeden dolaşan, arada sırada kapıdaki delikten içeri göz atan eli tüfekli bir nöbetçi kalmıştı. İşte o zaman çok kötü olmuştum. Anımsıyorum, beni o zaman en çok etkileyen şey, sorgumu yapan jandarma subayının bana sigara ikram etmesiydi. İnsanların sigara içmeyi ne kadar sevdiklerini bildiğine göre, özgürlüğü ve ışığı ne kadar sevdiklerini de, anaların çocuklarını, çocukların analarını ne kadar sevdiklerini de biliyordu. O zaman niye beni değer verdiğim her şeyden acımasızca koparıp vahşi bir hayvan gibi buraya kapatmışlardı. Böyle bir şeye nedensiz katlanmak mümkün değildir. Tanrı'ya ve insanlara, insanların birbirlerini sevdiklerine inanmış biri, böyle bir şeyden sonra bunlara inanmaktan vazgeçer. Ben o zamandan beri insanlara inanmaktan vazgeçtim ve kin duymaya başladım," diye bitirdi konuşmasını, sonra gülümsedi.

Lidiya'nın çıktığı kapıdan annesi içeri girdi ve Lida'nın sinirlerinin çok bozuk olduğunu, yanlarına gelemeyeceğini söyledi.

"Gencecik bir yaşam ne için mahvedildi?" dedi teyze. "Beni asıl üzen, elimde olmadan böyle bir şeye neden olmam."

"Umarım köy havası iyi gelir," dedi anne, "babasının yanına yollayacağız."

"Evet, eğer siz olmasaydınız tümden mahvolacaktı," dedi teyze. "Size minnettarız. Sizi görmek istememin bir nede-

ni de Vera Yefremovna'ya bir mektup götürmenizi rica etmekti," dedi cebinden bir mektup çıkararak. "Zarf kapalı değil, mektubu okuduktan sonra yırtabilirsiniz ya da düşüncelerinize uygun bulursanız götürüp verebilirsiniz. Mektupta kötü bir şey yok."

Nehlüdov mektubu aldı, götüreceğine söz verdikten sonra ayağa kalktı, vedalaşıp sokağa çıktı.

Mektubu okumadan zarfı kapatarak alıcısına götürmeye karar verdi.

XXVII

Nehlüdov'u Petersburg'da alıkoyan son iş, tarikatçıların davasıydı. Onlar için yazdığı bir dilekçeyi alaydan eski arkadaşı yaver Bogatırev aracılığıyla çara vermek niyetindeydi. Sabahleyin Bogatırev'e gitti ve onu evde yakaladı. Henüz çıkmamış, kahvaltı ediyordu. Bogatırev, kısa boylu, tıknaz, ender görülen bir fiziksel güce sahip –at nalını bükerdi–, iyi, dürüst, doğru sözlü, üstelik serbest düşünceli bir adamdı. Bu özelliklerine rağmen saraya yakın biriydi, çarı da çarın ailesini de severdi ve bu yüksek ortamda yaşarken burada yalnızca iyi şeyleri görmeyi, dürüst olmayan, kötü hiçbir şeye karışmamayı şaşırtıcı bir şekilde becerirdi. Hiçbir zaman ne insanları, ne de yapılan işleri kınamaz, ya susar ya da cesaretle, bağırır gibi yüksek bir sesle söylemesi gerekeni söyler, bu arada da genellikle aynı yüksek sesle kahkahalar atardı. Politik davranmak için değil, karakteri böyle olduğu için yapardı bunu.

"Ne iyi ettin de geldin. Kahvaltı etmek ister misin? Etmeyeceksen buyur otur. Biftek harika. Her zaman sıkı bir şeyle başlar ve bitiririm. Ha, ha, ha! O zaman şarap iç," diye bağırdı, kırmızı şarap dolu sürahiyi göstererek. "Ben de seni düşünüyordum. Dilekçeyi ben vereceğim. Eline vereceğim, doğru söylüyorum; yalnız önce Toporov'a gitsen daha iyi olmaz mı diye geldi aklıma."

Toporov adı geçince Nehlüdov yüzünü buruşturdu.

"Bütün iş ona bağlı. Zaten yine ona soracaklar. Belki senin işini kendisi görüverir."

"Git diyorsan, giderim."

"Çok güzel. E, Piter[1] seni nasıl etkiliyor bakalım?" diye bağırdı Bogatırev. "Söylesene."

"Hipnotize olmaya başladığımı hissediyorum," dedi Nehlüdov.

"Hipnotize olmaya mı başlıyorsun?" diye yineledi Bogatırev ve yüksek sesle gülmeye başladı. Peçeteyle bıyıklarını sildi. "Gideceksin yani? Ha? Eğer Toporov bir şey yapmazsa bana ver dilekçeyi, yarın ben teslim ederim," diye bağırdı ve masadan kalkıp, ağzını silerkenki gibi bilinçsizce geniş bir haç işareti yaparak kılıcını takmaya koyuldu. "Şimdilik hoşça kal, gitmem gerekiyor."

Nehlüdov, Bogatırev'in güçlü, geniş elini memnuniyetle sıkarak:

"Birlikte çıkalım," dedi ve her zaman olduğu gibi, sağlıklı, ne olduğunu bilmediği, taze bir şeyin hoş etkisi altında Bogatırev'le kapıda vedalaştı. Nehlüdov, ziyaretinden iyi bir şey beklemese de Bogatırev'in öğüdünü dinleyerek tarikatçıların davasının bağlı olduğu kişiye, Toporov'a gitti.

Toporov'un yaptığı görev, ancak kafası çalışmayan ve ahlak duygusundan yoksun birinin göremeyeceği bir çelişki içeriyordu. Toporov bu iki olumsuz özelliğe de sahip biriydi. Yaptığı görevdeki çelişki, bu görevin amacının, bizzat Tanrı tarafından belirlenmiş olan ve ne cehennem kapılarıyla ne de insanların çabalarıyla sarsılması mümkün olmayan kiliseyi, zor kullanmak da dahil, gözle görülür birtakım yöntemlerle korumak olmasından kaynaklanıyordu. Toporov'un memurlarıyla birlikte başında bulunduğu beşeri kurum, hiçbir şekilde sarsılamayacak olan bu tanrısal kurumu

1 Petersburg'un adlarından biri. (ç.n.)

korumak zorundaydı. Toporov bu çelişkiyi ya görmüyordu ya da görmek istemiyordu. Bu yüzden de Katolik ya da Protestan bir papazın ya da bir tarikatçının, cehennem kapılarının bile sarsamayacağı kiliseyi yıkmaması için çok ciddi çabalar gösteriyordu. Temel din duygusundan, insanların eşitliği ve kardeşliği düşüncesinden yoksun bütün insanlar gibi Toporov da halkın, kendisinden çok farklı yaratıklardan oluştuğuna ve yokluğu halinde kendisinin çok daha rahat edeceği birtakım şeylerin halk için gerekli olduğuna inanıyordu. Kendisi de ruhunun derinlerinde hiçbir inanca sahip olmasa ve bu durumu çok rahat ve hoş bir şey olarak görse de halkın bu duruma gelmesinden korkar ve onu bundan kurtarmayı en kutsal görev saydığını söylerdi.

Bir yemek kitabında yengeçlerin canlı canlı haşlanmayı sevdiklerinden söz edildiği gibi, o da bundan o kadar emindi, hem de yemek kitabında bu sözlerden çıkan mecazi anlamda değil, en açık anlamda emindi ki halkın boş inançlara sahip olmayı sevdiğini düşünür ve söylerdi bu yüzden.

Halkın benimsediği dine karşı, bir tavukçu, tavuklarına yedirdiği hayvan leşine karşı nasıl davranıyorsa öyle davranırdı: Leş çok kötüdür ama tavuklar leş yemeyi severler ve yerler, bu nedenle onları leşle beslemek gerekir.

Elbette bütün bu İversk'lilerin, Kazan'lıların, Smolensk'lilerin yaptığı çok kaba bir putperestliktir, ama halk bunu sever ve buna inanır, bu yüzden de bu boş inançları sürdürmek gerekir. Toporov böyle düşünürdü. Bunu düşünürken halkın boş inançları sevmesinin tek nedeninin, Toporov gibi, kendisi aydınlıktan nasibini aldıktan sonra elindeki ışığı asıl kullanması gereken yere, yani cahilliğin karanlığından kurtulmaya çalışan halka yardım etmeye değil, halkı bu karanlığın içine iyice gömmeye çeviren acımasız insanların geçmişte de şimdi de var olduğunu aklına bile getirmezdi.

Nehlüdov, bekleme odasına girdiği sırada Toporov çalışma odasında, Batı illerinde din değiştirmeye zorlanan Grek

Katolikleri arasında Ortodoksluğu yayan, ateşli, aristokrat bir başrahibeyle sohbet ediyordu.

Bekleme odasında, özel işlerle görevli nöbetçi memur, Nehlüdov'a ne için geldiğini sordu ve Nehlüdov'un tarikatçıların dilekçesini hükümdara iletme görevini üstlendiğini öğrendikten sonra dilekçeyi görüp göremeyeceğini sordu. Nehlüdov dilekçeyi uzattı ve memur dilekçeyi alarak çalışma odasına gitti. Başrahibe, başında başlığı, dalgalanan tülü ve siyah giysisinin arkada uzayıp giden kuyruğuyla topaz bir tespih tuttuğu, tırnakları dibinden kesilmiş beyaz ellerini kavuşturmuş halde çalışma odasından çıkıp kapıya doğru yürüdü. Nehlüdov'u hâlâ içeri çağırmıyorlardı. Toporov dilekçeyi okuyor ve başını sallıyordu. Açık ve etkili bir dille yazılmış olan dilekçeyi okurken hayretten hayrete düşüyordu.

Dilekçeyi okuyup bitirince, "Bu dilekçe hükümdarın eline geçecek olursa hiç de hoş olmayan sorulara ve yanlış anlamalara neden olabilir," diye geçirdi aklından. Sonra dilekçeyi masanın üstüne koyup, Nehlüdov'u çağırmalarını emretti.

Tarikat üyelerinin davasını anımsıyordu, dilekçeleri daha önce de eline geçmişti. Ortodoksluktan ayrılan Hıristiyanlara önce nasihat etmişler, sonra da mahkemeye vermişler ama mahkeme onları haklı görmüştü. O zaman da piskoposla vali, evliliklerinin yasadışı olduğunu ileri sürerek kocaları, karıları ve çocukları ayrı ayrı yerlere sürgüne göndermeye karar vermişlerdi. İşte bu babalarla karılar, onları birbirlerinden ayırmamalarını istiyorlardı. Toporov, dava dosyasının ilk eline geçtiği anı anımsadı. O zaman da davayı kapatıp kapatmamakta kararsız kalmıştı. Ancak bu köylülerin aile üyelerinin ayrı yerlere gönderilmesi emrinin onaylanmasından hiç kimsenin zararı olamazdı; onların bulundukları yerde kalmaları ise geri kalan insanlar üzerinde Ortodoksluktan ayrılmak bakımından kötü sonuçlar doğurabilirdi, piskoposun çabası da bunu kanıtlıyordu, bu yüzden de davayı akışına bırakmıştı.

Şimdi de Nehlüdov gibi Petersburg'da bağlantıları olan bir koruyucuyla dava, hükümdara çok zalimce bir şey olarak sunulabilir ya da yabancı gazetelere geçebilirdi. Bu yüzden Toporov o anda hiç beklenmedik bir karar verdi.

Dilekçeyi eline alıp Nehlüdov'a göstererek:

"Bu davadan haberim var. İsimlere bakar bakmaz bu talihsiz davayı anımsadım," dedi. "Konuyu bana anımsattığınız için size çok teşekkür ederim. İl yöneticilerinin işgüzarlığı yüzünden..." Nehlüdov, hareketsiz bir maskeyi andıran bu soluk surata tiksintiyle bakarken susuyor, bir şey söylemiyordu. "Bu cezanın iptal edilmesi ve bu insanların yaşadıkları yere geri gönderilmesi için emir vereceğim."

"Bu durumda dilekçeyi işleme koymayabilirim yani?" dedi Nehlüdov.

"Aynen öyle. Size ben söz veriyorum," dedi. "Ben" sözcüğünü öyle bastırarak söylemişti ki anlaşılan onun şerefinin, onun sözünün en iyi kefalet olduğundan son derece emindi. "En iyisi hemen yazayım. Lütfen oturun biraz."

Masaya gitti ve yazmaya başladı. Nehlüdov ayakta durarak bu dar ve dazlak kafaya, kalemi kâğıdın üzerinde hızla dolaştıran bu kalın, mor damarlı ele bakıyor ve hiçbir şeyi umursamadığı besbelli olan bu adamın bu işi neden böyle telaşla yaptığına hayret ediyordu. Neden?..

"İşte bitti," dedi Toporov zarfı kapatırken, "müvekkillerinize söyleyin," diye de ekledi, dudaklarını gülümser gibi büzerek.

Nehlüdov zarfı alırken:

"Bu adamlar neden bunca acı çektiler?" dedi.

Toporov başını kaldırdı ve Nehlüdov'un sorusundan memnun olmuş gibi gülümsedi.

"Bunu size söyleyemem. Yalnızca şunu söyleyebilirim: Halkın tarafımızca korunan çıkarları o kadar önemlidir ki din konularında aşırı gayret gösterilmesi, şu anda bu konu-

lara karşı yayılmakta olan aşırı umursamazlık kadar korkutucu ve zararlı değildir."

"Fakat iyiliğin en birinci gerekleri din adına çiğneniyor ve aileler birbirlerinden ayrı düşüyorlar..."

Toporov, Nehlüdov'un söylediği şeyden hoşlanmış olacak ki gülümsemeye devam ediyordu. Nehlüdov'un söylediklerinin hepsini, bulunduğu ve geniş olduğunu düşündüğü bu devlet makamının tepesinden baktığı için hoş ve tek yanlı bulurdu.

"Bireyin görüş açısından böyle görülebilir fakat devlet açısından bakınca biraz farklıdır," dedi Toporov, sonra başını eğip elini uzatarak ekledi: "Saygılarımla."

Nehlüdov bu eli sıktı ve sıktığına pişman olarak hiçbir şey söylemeden hızla dışarı çıktı.

"Halkın çıkarlarıymış," diye Toporov'un sözlerini tekrarladı. "Senin çıkarların, yalnızca senin," diye düşünüyordu Toporov'un dairesinden çıkarken.

Adaleti sağlayan, dini koruyan ve halkı eğiten kurumların çalışma izlerinin görüldüğü bütün yüzleri, izinsiz içki sattığı için cezalandırılan köylü kadından, hırsızlık yaptığı için cezalandırılan delikanlıdan, serserilikten ceza yiyen serseriden, yangın çıkarmaktan suçlu kundakçıdan, hırsızlıktan yatan bankerden, sırf gerekli bilgileri almak için onca acı çektirilen Lidiya'dan, Ortodoksluk kurallarını çiğnedikleri için cezalandırılan tarikatçılardan ve yeni bir anayasa istediği için cezalandırılan Gurkeviç'ten başlayarak tek tek gözünün önünden geçirdikten sonra Nehlüdov'un aklına beklenmedik bir açıklıkla bütün bu insanların adaleti çiğnedikleri ya da yasadışı işler yaptıkları için değil, sadece memurların ve zenginlerin halktan topladıkları zenginliğe sahip olmalarını engelledikleri için yakalandıkları, hapse atıldıkları ya da sürgüne gönderildikleri düşüncesi geldi.

İzinsiz içki satan kadın da, kentte sürten hırsız da, bildirileri saklayan Lidiya da, boş inançları yıkan tarikatçılar

da, anayasa isteyen Gurkeviç de buna engel oluyordu. İşte bu yüzden Nehlüdov, teyzesinin kocasından, senatörlerden ve Toporov'dan bütün o bakanlıklardaki masaların arkasında oturan ufak tefek, tertemiz, nazik baylara kadar tüm memurların, suçsuz insanların çile çekmesine zerre kadar şaşırmadıklarını, tek düşündükleri şeyin bütün tehlikeli insanları ortadan kaldırmak olduğunu son derece açık bir şekilde anlamıştı.

Öyle ki tek bir suçsuzu mahkûm etmemek için on suçlunun bağışlanması kuralı hiç hesaba katılmadığı gibi, tam tersine tıpkı çürük parçadan kurtulmak için sağlam parçanın da kesilmesi gerektiği gibi, gerçekten tehlikeli birini ortadan kaldırmak için on tehlikesiz insan cezalandırılarak yok ediliyordu.

Olup bitenlerle ilgili bu açıklama Nehlüdov'a çok basit ve açık göründü. Ancak Nehlüdov'u bu düşünceyi itiraf konusunda duraksatan da işte özellikle bu basitlik ve açıklıktı. Bu kadar karmaşık bir olayın açıklamasının böylesine basit ve korkunç olması, adaletle, iyilikle, yasayla, dinle, Tanrı'yla ve benzeri şeylerle ilgili bütün o sözcüklerin sadece birer sözcük olarak kalması, en kaba çıkarları ve acımasızlıkları gizlemesi mümkün olamazdı.

XXVIII

Nehlüdov aynı günün akşamı gidebilirdi ama Mariette'e söz vermişti, tiyatroya gidip onu görecekti. Bunun gereksiz bir şey olduğunu bile bile kendisini kandırıp, verdiği sözü tutmak gerektiğini söyleyerek tiyatroya gitti.

"Bu ayartıcı şeylere karşı koyabilir miyim?" diye düşünürken hiç samimi değildi. "Son kez bir göz atayım."

Frakını giyip, yabancı bir aktrisin veremli kadınların ölüm sahnesini yeni bir tarzda oynadığı "Dame aux camélias"nın[1] ikinci perdesine gitti.

Tiyatro doluydu. Mariette'in locasını sorduğunda, böyle saygıdeğer birini sorduğu için büyük bir saygıyla hemen gösterdiler Nehlüdov'a.

Koridorda üniformalı bir uşak duruyordu. Uşak, tanıdık birini selamlar gibi eğildi ve Nehlüdov'a kapıyı açtı.

Karşı taraftaki localarda oturanlar, oturanların arkasında ayakta duranlar ve parterde arkaları dönük oturan ak saçlı, dazlak, kel, briyantinli, ondüleli kafaların hepsi ipekler ve danteller içinde, nazlı, doğal olmayan bir sesle konuşan, zayıf, kemikleri çıkmış aktrisin monoloğuna kaptırmıştı kendini. Kapı açıldığında birisi "Şişşt" dedi ve Nehlüdov'un yüzünde soğuk ve sıcak iki hava akımı dolaştı.

---

1 Kamelyalı Kadın. (Fr.)

Locada Mariette'le birlikte tanımadığı, büyük, ağır bir saç tuvaleti olan kırmızı pelerinli bir kadın ve iki erkek vardı: Mariette'in kocası, omuzları apoletli, ceketinin göğüs kısmı telalarla takviye edilerek şişkinleştirilmiş, burnu kemerli, yüzü sert ve ne düşündüğü belli olmayan, uzun boylu, yakışıklı general ve saçları dökülmeye başlamış, gösterişli, uzun iki favorisinin arasında çenesinde çukuru olan sarışın bir adam. Mariette zarif, nazik ve şıktı; güçlü, adaleli omuzlarını boynundan aşağı doğru açıkta bırakan bir elbise giymişti, boynuyla omuzlarının birleştiği noktada bir ben vardı. Hemen dönüp baktı ve Nehlüdov'a yelpazesiyle arkasındaki sandalyeyi göstererek gülümsedi. Bu teşekkür gülümsemesi Nehlüdov'a çok anlamlı bir gülümseme gibi geldi. Mariette'in kocası Nehlüdov'a her zamanki gibi sakin sakin baktı ve başını eğerek selam verdi. Duruşunda, karısıyla bakışmasında bu güzel kadının sahibi benim der gibi bir hal görülüyordu.

Monolog sona erdiğinde tiyatro alkıştan yıkılıyordu. Mariette ayağa kalkıp ipek giysisinin hışırdayan eteğini tutarak locanın arka tarafına geçti ve kocasını Nehlüdov'la tanıştırdı. General gözleriyle gülümsemeye devam ediyordu. Çok memnun olduğunu söyledikten sonra sakin ve aklından geçenleri belli etmeyen tavrıyla sustu.

Nehlüdov, Mariette'e:

"Bugün gitmem gerekiyordu ama size söz vermiştim," dedi.

Mariette, onun sözlerinden çıkan anlama karşılık olarak:

"Beni görmek istemeseniz bile mükemmel bir aktrisi görmüş olacaksınız," dedi. "Sahiden de son sahnede çok iyi değil miydi?" dedi kocasına.

Kocası başını eğdi.

"Beni duygulandırmıyor bunlar," dedi Nehlüdov. "Bugün o kadar çok gerçek felaket gördüm ki..."

"Oturun da anlatın."

Mariette'in kocası kulak kabartıyor ve gözlerinin içindeki gülümseme giderek daha da artıyordu.

"O kadar uzun süre hapiste tutulduktan sonra bugün serbest bırakılan kadının evine gittim; son derece bitkin durumda zavallı."

"Sana sözünü ettiğim kadın," dedi Mariette kocasına.

General başını sallayarak ve Nehlüdov'a son derece alaycı görünen, bıyıklarının altından bir gülümsemeyle:

"Ha evet, onu kurtarabildiğime çok sevindim," dedi sakin bir şekilde. "Ben gidip bir sigara içeceğim."

Nehlüdov oturup Mariette'in kendisine söyleyeceği şeyi bekledi ama Mariette hiçbir şey söylemedi, hatta söyleme fırsatı bile aramadı. Şakalar yapıyor, Nehlüdov'u çok duygulandıracağını düşündüğü oyundan söz ediyordu.

Nehlüdov, Mariette'in kendisine bir şey söyleme gereği değil, sadece sırtındaki tuvaletin, omuzlarının ve beninin bütün güzelliğiyle ona kendisini gösterme gereği duyduğunu görüyordu. Nehlüdov bundan hem hoşlandı hem de iğrendi.

Eskiden bütün bunların üzerini örten bu güzellik örtüsü Nehlüdov için şimdi de kalkmış değildi ama örtünün altındaki şeyi görebiliyordu. Mariette'e bakarken ona hayran oluyordu ama onun yüzlerce yüzlerce insanın gözyaşlarıyla ve hayatıyla mesleğinde yükselmiş bir adamla aynı evde yaşayan bir kadın olduğunu, bu durumun onu hiç ilgilendirmediğini, dün söylediği her şeyin yalan olduğunu, tek isteğinin Nehlüdov'u kendisine âşık etmek olduğunu biliyordu. Mariette'in bunu niçin istediğini Nehlüdov bilmiyordu, aslında Mariette de bilmiyordu. Bu durum ona hem çekici hem de itici geldi. Birkaç kez gitmeye davrandı, şapkasını eline aldı ama gidemedi. Fakat sonunda Mariette'in kocası gür bıyıklarından yayılan tütün kokusuyla locaya geri dönüp Nehlüdov'a sanki hiç tanımıyormuş gibi küçümsercesine baktığında Nehlüdov, kapının kapanmasına fırsat vermeyerek koridora çıktı ve paltosunu alarak tiyatrodan ayrıldı.

Nevskiy Caddesi'nden eve dönerken önünden yürüyen uzun boylu, çok hoş endamlı, çevresine meydan okurcasına şık giyinmiş bir kadına istemeyerek gözü takıldı. Kadın geniş kaldırımda ağır ağır yürüyordu. Yüzünden, tüm bedeninden tiksindirici gücünün bilincinde olduğu anlaşılıyordu. Karşısından gelen, yanından geçen herkes dönüp kadına bakıyordu. Nehlüdov, kadından daha hızlı yürüdüğü için yanından geçerken elinde olmadan yüzüne bir göz attı. Galiba yüzü boyalıydı, güzeldi de. Nehlüdov'a gülümserken gözleri parladı. Garip ama Nehlüdov o anda Mariette'i anımsadı, çünkü tiyatroda duyduğu ilginin ve nefretin aynısını hissetmişti. Hızlı adımlarla kadını geride bırakan Nehlüdov, kendisine için için kızarak Morskiy'e döndü ve rıhtıma çıkarak, orada bir polisin şaşkın bakışları altında bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

"Öbürü de tiyatroda, içeri girdiğim zaman bana aynen böyle gülümsemişti," diye düşündü, "bu gülümsemede de öbüründe de aynı anlam vardı. Fark sadece bunun açık ve basit bir biçimde 'İstiyorsan beni al. İstemiyorsan çek git,' demesi. Öbürü ise bunu aklından geçirmiyormuş gibi yapsa da aynı temele dayanan yüksek ve zarif duygularla yaşıyor. Bu kadın en azından doğru söylüyor, öbürü ise yalanlar kıvırıyor. Üstelik bu, para için bu duruma düşmüş, öbürü ise bu güzel, iğrenç ve korkunç duyguyla oyun oynuyor, eğleniyor. Bu bir sokak kadını, ancak susuzluğu tiksintisinden daha baskın olanlara önerilebilecek pis kokan, kirli bir su; tiyatrodaki ise, içine döküldüğü her şeyi hiç fark ettirmeden zehirleyen bir zehir. Nehlüdov, yöneticinin karısıyla olan ilişkisini anımsayınca utanç verici anıların hücumuna uğradı. "İnsanın içindeki vahşi hayvanın hayvani yönü iğrenç," diye düşünüyordu Nehlüdov. "Fakat bu hayvani yön saf bir şekilde ortaya çıktığı zaman ruhsal yaşamının en tepesinden bakıyorsun ve ondan nefret ediyorsun, düşsen de kalksan da olduğun gibi kalıyorsun; ancak içindeki bu hayvan, sahte bir

estetiğin, şiirsel bir kabuğun altına gizlendiği ve önünde eğilmeni beklediği zaman onu tanrılaştırarak, iyi mi kötü mü düşünmeden kendini ona tamamen kaptırıyorsun. O zaman da çok kötü oluyor."

Nehlüdov, şimdi bunu, sarayları, nöbetçileri, kaleyi, nehri, kayıkları, borsa binasını gördüğü kadar açık görüyordu.

Ve nasıl bu gece yeryüzünde insanı sakinleştiren, dinlendiren bir karanlık değil, kaynağı olmayan, donuk, soluk, yapay bir ışık varsa, Nehlüdov'un ruhunda da bilgisizliğin insanı rahatlatan karanlığı yoktu artık. Her şey apaçıktı. Önemli ve iyi sayılan her şeyin önemsiz ve kötü olduğu, bütün bu parıltının, bütün bu şatafatın herkesin alıştığı, sadece cezalandırılmamakla kalmayıp aynı zamanda üste çıkan ve insanların uydurabildikleri bütün güzelliklerle allanıp pullanan eski suçları örtbas ettiği apaçık ortadaydı.

Nehlüdov, bunları unutmak, görmemek istiyordu ama artık görmemesine olanak yoktu. Petersburg'un üzerindeki ışığın kaynağını görmediği gibi, bütün bunları gözlerinin önüne seren ışığın kaynağını görmese de, üstelik bu ışık ona donuk, soluk ve yapay gelse de bu ışıkta gözlerinin önüne serilmiş olanları görmemesi olanaksızdı ve aynı anda hem seviniyor, hem üzülüyordu.

XXIX

Moskova'ya geldikten sonra Nehlüdov ilk iş olarak, Maslova'ya üzücü haberi vermek, Senato'nun bölge mahkemesinin kararını onayladığını ve Sibirya'ya gitmek için hazırlanmak gerektiğini söylemek üzere hapishane revirine gitti.

Avukatın çara hitaben yazdığı ve Maslova'nın imzalaması için şimdi yanında getirdiği dilekçeden de fazla umudu yoktu. Tuhaf ama artık bir başarı da istemiyordu. Sibirya'ya gitme, sürgünler ve kürek mahkûmları arasında yaşama düşüncesine kendini hazırlamıştı. Maslova'nın aklanması halindeyse kendisi ve Maslova için nasıl bir yaşam kuracağını düşünmek zor geliyordu. Amerikalı yazar Thoreau'nun sözlerini anımsıyordu. Thoreau, Amerika'da köleliğin hüküm sürdüğü yıllarda köleliğin onaylandığı ve korunduğu bir devlette namuslu bir yurttaşa uygun tek yerin hapishane olduğunu söylüyordu. Özellikle Petersburg'a gidip geldikten ve orada öğrendiklerinden sonra Nehlüdov da Thoreau'yla aynı görüşteydi.

"Evet, şu anda Rusya'da namuslu bir insan için tek uygun yer hapishanedir!" diye düşünüyordu. Bindiği araba hapishaneye yaklaşıp, hapishane duvarları içine girerken de bunu açıkça hissediyordu.

Revir kapıcısı, Nehlüdov'u tanıyınca Maslova'nın artık revirde olmadığını haber verdi hemen.

"Nerede peki?"

"Hapishanede yine."

"Neden geri gönderdiler?" diye sordu Nehlüdov.

"Bunlar böyledir işte prens hazretleri," dedi kapıcı küçümser gibi gülümseyerek. "Hastabakıcıyla işi pişirmiş, başhekim de geri gönderdi."

Nehlüdov, Maslova'yı ve onun içinde bulunduğu ruhsal durumu kendisine hiçbir zaman bu kadar yakın hissetmediğini düşündü. Bu haber onu çok şaşırtmıştı. Hiç beklenmeyen büyük bir felaket haberi alan insanların hissettiklerine benzer bir şey hissetti. Çok üzüldü. Bu haberi duyunca ilk hissettiği utanç duygusuydu. Maslova'nın ruhsal durumunda değişiklik olduğu düşüncesine kapılarak sevindiği için kendisini gülünç duruma düşmüş hissediyordu. Genç kadının Nehlüdov'un kendisini feda etmesini istemediği yolundaki sözlerinin, bütün o serzenişlerinin, bütün o gözyaşlarının kendisinden olabildiğince fazla yararlanmak isteyen, yoldan çıkmış bir kadının kurnazlıklarından başka bir şey olmadığını düşünüyordu. Maslova'nın düzelmeyeceğini gösteren, şimdi açıkça ortaya çıkmış işaretleri onu son ziyaretinde görmüştü sanki. Şapkasını giyip revirden çıkarken bütün bunlar şöyle bir kafasından geçti.

"İyi ama şimdi ne yapmak gerek? Ona bağlı mıyım hâlâ? Bu davranışından sonra artık serbest değil miyim?" diye sordu kendisine.

Bu soruyu sorar sormaz da onu bırakıp, kendisini serbest sayarak onu değil, ki bunu istiyordu, kendisini cezalandırmış olacağını anladı ve korkuya kapıldı.

"Hayır! Olanlar kararımı değiştiremez, sadece pekiştirir. Varsın o, ruhsal durumundan kaynaklanan şeyleri yapsın, hastabakıcıyla oynaşsın, onun bileceği şey... Benim işim, vicdanımın benden beklediğini yapmak," dedi kendi kendine. "Vicdanımsa işlediğim günahın bedelini ödemek için özgürlüğümden fedakârlık yapmamı gerektiriyor ve

kâğıt üzerinde bir nikâhla da olsa onunla evlenme ve nereye gönderilirse gönderilsin peşinden gitme kararım değişmeden kalıyor," dedi öfke dolu bir inatla. Sonra revirden çıkarak kararlı adımlarla hapishanenin büyük kapısına doğru yürüdü.

Kapıya gidince nöbetçiden, Maslova'yı görmek istediğini hapishane müdürüne bildirmesini rica etti. Nöbetçi gardiyan Nehlüdov'u tanıyordu ve tanıdık biri olarak ona hapishaneyle ilgili önemli bir haber verdi: Yüzbaşı işten ayrılmış, onun yerine de sert bir müdür gelmişti.

"Sıkı önlemler yürürlükte artık, felaket," dedi gardiyan. "Kendisi şu anda burada, hemen haber vereyim."

Müdür gerçekten de hapishanedeydi ve kısa bir süre sonra Nehlüdov'un karşısına çıktı. Yeni müdür zayıf, uzun boylu bir adamdı. Elmacık kemikleri dışarı fırlamıştı, hareketleri çok ağır, suratı asıktı.

Nehlüdov'un yüzüne bakmadan:

"Görüşmelere belirli günlerde, ziyaretçi salonunda izin veriliyor," dedi.

"Yalnız benim çara yazılmış bir dilekçeyi imzalatmam gerekiyor."

"Bana verebilirsiniz."

"Tutukluyu bizzat görmem gerekiyor. Önceden izin veriliyordu."

"O öncedendi," dedi hapishane müdürü, Nehlüdov'un yüzüne hızlı bir bakış attıktan sonra.

"Validen alınmış iznim var," diye ısrar etti Nehlüdov, kâğıdı çıkararak.

Müdür yine aynı şekilde gözlerinin içine hiç bakmaksızın:

"Verin lütfen," dedi ve Nehlüdov'un uzattığı kâğıdı işaret parmağında altın bir yüzük bulunan uzun, ince, beyaz parmaklarıyla alıp yavaş yavaş okudu. "Kalem odasına buyurun," dedi.

Bu kez kalem odasında kimse yoktu. Müdür, görüşme sırasında orada bulunmak niyetiyle olacak masanın arkasına geçip oturdu ve masanın üzerindeki kâğıtları gözden geçirmeye başladı. Nehlüdov siyasi tutuklu Bogoduhovskaya'yı görüp göremeyeceğini sorduğunda ise kısaca bunun olanaksız olduğunu söyledi.

"Siyasilerle görüşmek yasaktır," dedi ve tekrar kâğıtları okumaya daldı.

Nehlüdov, cebinde Bogoduhovskaya'ya yazılmış mektupla kendini niyeti anlaşılmış ve bozulmuş suçlu biri gibi hissetti.

Maslova odaya girdiğinde müdür başını kaldırdı ama Maslova'ya da Nehlüdov'a da bakmaksızın:

"Görüşebilirsiniz!" deyip kâğıtlarıyla ilgilenmeye devam etti.

Maslova yine eskisi gibi, beyaz bluz, beyaz etek giymiş ve başına üç köşeli beyaz örtü bağlamıştı. Nehlüdov'un yanına gelip onun soğuk, öfkeli yüzünü görünce kıpkırmızı oldu, bluzunun ucunu eliyle çekiştirerek bakışlarını yere indirdi. Mahcubiyeti, Nehlüdov için revir kapıcısının anlattıklarının doğrulanması oldu.

Nehlüdov ona önceki gelişinde olduğu gibi davranmak istiyordu ama istediği halde elini uzatamadı: Katyuşa şimdi ona ne kadar iğrenç geliyordu.

Maslova'nın yüzüne bakmadan ve elini uzatmadan, inişsiz çıkışsız dümdüz bir sesle:

"Size kötü bir haber getirdim," dedi. "Dava Senato'da reddedildi."

"Ben biliyordum zaten," dedi Maslova garip bir sesle, boğulur gibiydi sanki. Eskiden olsa neden böyle dediğini sorardı Nehlüdov, şimdi ise yalnızca yüzüne şöyle bir baktı. Maslova'nın gözleri yaşlarla doluydu.

Ancak bu yaşlar Nehlüdov'u Maslova'ya karşı yumuşatmadığı gibi aksine daha da öfkelendirmişti.

Müdür ayağa kalkıp odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

Nehlüdov, şu anda Maslova'ya karşı hissettiği tüm tiksintiye rağmen Senato'nun ret kararına üzüldüğünü söylemeyi yine de gerekli gördü.

"Umutsuzluğa kapılmayın," dedi Nehlüdov, çara hitaben yazdığımız dilekçe işe yarayabilir, hem ben umut ediyorum ki..."

"Benim demek istediğim o değil..." dedi Maslova, acı gözyaşlarıyla ıslanmış şehla gözleriyle Nehlüdov'a bakarak.

"Ne peki?"

"Revire gittiniz, mutlaka benden söz ettiler size..."

Nehlüdov kaşlarını çatarak soğuk bir şekilde:

"Sizin bileceğiniz iş," dedi.

Kırılan gururunun yarattığı ve biraz yatışır gibi olan o acı duygu, Maslova revirden söz eder etmez yeni bir güçle canlanmıştı içinde. Maslova'ya nefretle bakarken, "Yüksek çevreden her kızın evlenmeyi mutluluk sayacağı, sosyeteden bir adam bu kadına kocası olmayı önerdi ama o bekleyemedi, bir hastabakıcıyla işi pişirdi," diye düşünüyordu.

"Şu dilekçeyi imzalayın," dedi ve cebinden büyük bir zarf çıkarıp masanın üstüne koydu. Maslova, başörtüsünün ucuyla gözyaşlarını sildi, nereyi imzalaması gerektiğini sorarak masanın arkasına geçti.

Nehlüdov, imzalayacağı yeri gösterdi ve Maslova sol eliyle bluzunun sağ kolunu yukarı çekerek masanın arkasına oturdu; Nehlüdov'sa başında dikilmiş, genç kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklar yüzünden arada sırada sarsılan, masaya doğru eğilmiş sırtına bakıyordu. Nehlüdov'un ruhunda çatışan iki duygu vardı: Kötülük ve iyilik, kırılan gururu ve üzüntü içindeki Maslova'ya karşı acıma duygusu. Bu sonuncu duygu galip geldi.

Önce hangisinin olduğunu, yani önce bütün kalbiyle ona acıdığını mı, yoksa önce kendini, kendi günahlarını, tam da

Katyuşa'yı suçladığı alçaklığı bir zamanlar kendisinin yaptığını mı anımsadı, bilmiyordu. Fakat birden aynı anda hem kendini suçlu hissetti hem de ona acıdı.

Katyuşa, dilekçeyi imzalayıp, mürekkeplenen parmağını eteğine sildikten sonra ayağa kalktı ve Nehlüdov'a baktı.

"Ne sonuç çıkarsa çıksın, ne olursa olsun, benim kararımı hiçbir şey değiştirmeyecektir," dedi Nehlüdov.

Maslova'yı bağışladığı düşüncesi, içinde Maslova'ya karşı hissettiği acımayı ve şefkati artırıyor, onu teselli etmek istiyordu.

"Dediğimi yapacağım. Sizi nereye gönderirlerse göndersinler sizinle birlikte olacağım."

"Boşuna uğraşıyorsunuz," diyerek onun sözünü kesti Maslova ve sonra gözleri parladı.

"Yol için neler gerekeceğini bir düşünün."

"Galiba hiçbir şey gerekmiyor. Teşekkür ederim."

Müdür yanlarına yaklaştı ve Nehlüdov müdürün uyarısını beklemeden Katyuşa'yla vedalaşıp, içinde daha önce hiç duymadığı dingin bir sevinç, huzur ve bütün insanlara karşı sevgi duygusuyla dışarı çıktı. Nehlüdov'u sevindiren ve onu daha önce hiç bilmediği bir doruğa çıkaran şey, Maslova'nın hiçbir davranışının ona duyduğu sevgiyi değiştiremeyeceğini anlamış olmasıydı. Varsın hastabakıcıyla işi pişirsin. Bu onun bileceği işti. O, Katyuşa'yı kendisi için değil, Katyuşa için ve Tanrı için seviyordu.

Bu arada Maslova'nın revirden kovulmasına neden olan ve Nehlüdov'un gerçek olduğuna inandığı hastabakıcıyla işi pişirme meselesi şöyle gelişmişti: Hastabakıcı kadının emriyle koridorun sonundaki ilaç odasına öksürük şurubu almaya giden ve uzun zamandır tacizleriyle bıktırmış olan uzun boylu, suratı sivilceli hastabakıcı Ustinov'a orada yakalanan Maslova kendini kurtarmak için adamı itmiş, adam yere düşerken bir rafa çarparak iki ilaç şişesinin kırılmasına neden olmuştu.

Bu sırada koridordan geçen başhekim kırılan şişelerin sesini duyup, kıpkırmızı bir suratla koşan Maslova'yı görünce ona:

"Bana bak, burada onunla bununla oynaşacak olursan seni geri gönderirim," diye öfkeyle bağırmış, sonra gözlüklerinin üstünden hastabakıcıya bakarak, "Ne oluyor böyle?" diye sormuştu.

Hastabakıcı, bir yandan gülümsüyor bir yandan da kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Doktor onu sonuna kadar dinlemeden, başını gözlüklerin içinden bakacak kadar yukarı kaldırıp koğuşlara geçmiş ve aynı gün hapishane müdürüne Maslova'nın yerine daha aklı başında başka bir yardımcı göndermelerini söylemişti. Maslova'nın hastabakıcıyla işi pişirmesi meselesi bundan ibaretti. Erkeklerle oynaştığı bahanesiyle revirden kovulması, Maslova'yı çok üzmüştü, çünkü uzun zamandır nefret ettiği bu tür ilişkiler, Nehlüdov'la karşılaştıktan sonra ona çok daha iğrenç gelmeye başlamıştı. Erkeklerin, bu arada sivilceli hastabakıcının, geçmişine ve şimdiki durumuna bakarak, onu aşağılama hakkını kendilerinde görmelerine, direndiğini görünce de şaşırmalarına çok üzülmüş, kendisine acıyarak ağlamaya başlamıştı. Şimdi, Nehlüdov'un karşısına çıkarken, onun da duyduğunu sandığı bu haksız suçlamayla ilgili olarak kendini aklamak istiyordu. Ama tam kendini temize çıkarmak için konuşmaya başlar başlamaz, Nehlüdov'un inanmayacağını, kendini temize çıkarma çabalarının sadece ve sadece Nehlüdov'un kuşkularını doğrulayacağını hissetmiş, boğazında hıçkırıklar düğümlenmiş ve susmuştu.

Maslova hâlâ düşünüyordu ve ikinci görüşmelerinde Nehlüdov'a söylediği gibi, hâlâ onu bağışlamadığına ve ondan nefret ettiğine kendini inandırmaya çalışıyordu, ama uzun zamandır onu tekrar sevmeye başlamıştı, hem öyle seviyordu ki Nehlüdov'un kendisinden istediği her şeyi hiç düşünmeden yapıyordu: İçkiyi ve sigarayı bırakmış, onunla

bununla cilveleşmekten vazgeçmiş ve hizmetçi olarak revire girmişti. Bütün bunları yapıyordu, çünkü bunları Nehlüdov'un istediğini biliyordu. Nehlüdov'un kendisiyle evlenme fedakârlığını her anımsatışında kesinlikle reddetmesinin bir nedeni de Nehlüdov'a söylediği o gururlu sözleri bir kez daha söylemek istemesi, asıl nedeni ise kendisiyle evlenirse Nehlüdov'un mutsuz olacağını bilmesiydi. Onun yapacağı fedakârlığı kabul etmemekte kesin kararlıydı, bu arada Nehlüdov'un kendisinden nefret ettiğini, yine eskisi gibi olmaya devam ettiği görüşünde olduğunu, ruhunda meydana gelen değişikliği görmediğini düşünmek onu çok üzüyordu. Şu anda Nehlüdov'un, revirde kötü bir şey yaptığını düşünebiliyor olması onu kürek cezasının kesinleştiği haberinden çok daha fazla üzüyordu.

XXX

Maslova'yı ilk giden grupla gönderebilirlerdi, bu yüzden de Nehlüdov yolculuğa hazırlanıyordu. Fakat o kadar çok işi vardı ki, ne kadar boş zamanı olursa olsun bu işleri hiç bitiremeyeceğini hissediyordu. Öncekinin tam tersi bir durum söz konusuydu. Önceden yapacak iş uydurmak gerekirdi ve işin konusu her zaman aynıydı, Dmitriy İvanoviç Nehlüdov'du; bütün ilgisi o zamanlar yalnızca Dmitriy İvanoviç üzerinde toplanmış olsa da yaptığı bütün işler sıkıcıydı. Şimdi yaptığı işlerin hepsi, Dmitriy İvanoviç'i değil, başka insanları ilgilendiriyordu, hepsi de ilginç ve çekici işlerdi. O kadar çoktu ki bu işler, içine düşen kaybolurdu.

Ayrıca eskiden kendi işleriyle uğraşmak Dmitriy İvanoviç'in canını sıkar, onu sinirlendirirdi; başkalarının işleri ise büyük bir sevinç veriyordu.

Şu sıralar Nehlüdov'un ilgilendiği işler üç bölüme ayrılıyordu: Alışkanlık haline getirdiği aşırı titizlikle bu işleri üçe ayırmış ve buna uygun olarak da üç dosyaya koymuştu.

Birinci iş, Maslova'yla ve ona yapacağı yardımla ilgiliydi. Bu iş artık hükümdara verilecek dilekçenin işleme konulması için ricacı olmaya ve Sibirya yolculuğuna hazırlanmaya kalmıştı.

İkinci iş, yurtlukların halledilmesi işiydi. Panovo'da, köylülere ortak köy gereksinimleri için kira ödemeleri koşuluy-

la toprak verilmişti. Fakat bu uzlaşmayı sağlama bağlamak için bir sözleşme ve vasiyetname hazırlayıp imzalamak gerekiyordu. Kuzminsk'teki iş ise hallettiği şekliyle duruyordu henüz, yani toprak karşılığında para alacaktı ama vadeleri saptamak ve bu paranın ne kadarını kendi geçimi için alacağını, ne kadarını köylülerin kullanımına bırakacağını saptamak gerekiyordu. Sibirya yolculuğu sırasında ne gibi masraflarla karşılaşacağını bilmediği için yarı yarıya azaltmış olsa da bu gelirden şimdilik yoksun kalmamaya karar vermişti.

Üçüncü iş, giderek daha sık kendisine başvuran tutuklulara yardım işiydi.

İlkönceleri yardım isteğiyle kendisine başvuran tutuklularla görüşerek, bu insanların durumlarını kolaylaştırmak için hemen harekete geçip, ondan bundan ricada bulunuyordu; fakat daha sonra yardım isteyenlerin sayısı o kadar artmıştı ki, bu insanların her birine yardım etmenin olanaksız olduğunu hissediyordu. Son zamanlarda onu diğer işlerden daha fazla meşgul eden dördüncü bir işe girişti ister istemez.

Bu dördüncü iş, sakinleriyle kısmen tanıştığı bu hapishaneyi ve kendisini şaşkına çeviren bu ceza yasasının yüzlerce, binlerce kurbanının çile doldurduğu Petropavlovsk Kalesi'nden Sahalin'e kadar bütün hapishaneleri yaratmış olan ve adına ceza mahkemesi denilen, bu insanı hayretler içinde bırakan kurumun nasıl bir şey olduğu, niçin ve nereden ortaya çıktığı sorusunun yanıtını vermekti.

Tutuklularla kişisel görüşmelerinden, avukattan, hapishanedeki papazdan, hapishane müdüründen ve hapishanede kalanların listesinden Nehlüdov, suçlu diye adlandırılan tutukluların beş insan grubuna ayrıldığı sonucuna varmıştı.

Birinci grup, yangın çıkarmakla suçlanan Menşov gibi, Maslova ve başkaları gibi hiç suçu olmayan, yargı hatalarının kurbanlarıydı. Papazın gözlemlerine göre bu grup insanların sayısı çok fazla değildi, yüzde yedi civarındaydı ama durumları özel bir ilgi uyandırıyordu.

Öfke, kıskançlık, sarhoşluk ve benzeri gibi olağanüstü koşullarda, yargılayan ve ceza verenlerin hepsinin de aynı koşullarda gösterebilecekleri cinsten davranışları yüzünden hüküm giymiş insanlar bir başka grubu oluşturuyordu. Nehlüdov'un gözlemine göre, bu grup tüm suçluların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendilerine göre en sıradan, hatta iyi işler yapmış, ama yasaları hazırlayan, tanımadıkları insanların görüşlerine göre suçlu sayılarak cezalandırılan insanlardı. El altından içki satan, kaçakçılık yapan, zenginlerin ve devletin ormanlarından ağaç ve ot kesen insanlar bu gruba giriyordu. Hırsızlık yapan dağlılar ve kiliseleri soyan dinsizler de bu insanlar arasındaydı.

Sırf inançları açısından toplum ortalamasının üstünde oldukları için suçlu sayılan insanlar dördüncü grubu oluşturuyordu. Tarikatçılar böyleydi, bağımsızlıkları için ayaklanan Polonyalılar, Çerkesler böyleydi, sosyalistler ve grevciler yani kükümete karşı geldikleri için cezalandırılan siyasi suçlular böyleydi. Nehlüdov'un gözlemlerine göre toplumun en iyi bireyleri olan bu insanların oranı çok yüksekti.

En son, beşinci grubu oluşturan insanlara gelince, toplum bu insanlara karşı onların topluma karşı olduğundan çok daha fazla suçluydu. Bunlar, yolluk çalan delikanlı gibi, Nehlüdov'un hapishanede ve hapishane dışında gördüğü, içinde bulundukları yaşam koşullarının, suç diye adlandırılan bu davranışı yapmaya adeta sistemli olarak sürüklediği diğer yüzlerce insan gibi ihmal edilmiş, sürekli ezilmek suretiyle serseme çevrilmiş insanlardı. Nehlüdov'un gözlemlerine göre, şu sıralarda bazılarıyla görüştüğü pek çok hırsız ve katil bu gruba giriyordu. Yeni ekolün suçlu tipi diye adlandırdığı ve toplumdaki varlıkları ceza yasasının ve cezalandırma gerekliliğinin başlıca kanıtı olarak kabul edilen ahlak düzeyi düşük insanları tanıdıktan sonra onları da bu gruba dahil etmişti. Ahlaksız, suçlu, anormal diye

adlandırılan bu tipler, Nehlüdov'a göre, toplumun onlara karşı, onların topluma karşı olduğundan daha suçlu olduğu insanlardan farklı değildiler, ancak toplumun bu insanlara karşı suçluluğu sadece onlara karşı değildi, toplum çok eskilerden beri onların ana babalarına ve dedelerine karşı da suçluydu.

Bu insanlardan sabıkalı hırsız Ohotin bu bakımdan onu özellikle etkilemişti. Bir sokak kadınının yasadışı oğlu olan ve yetimhanede büyüyen Ohotin, otuz yaşına dek hayatında polislerden daha yüksek ahlaklı insanlarla hiç karşılaşmamış ve genç yaşında bir hırsız çetesine katılmıştı. Öte yandan olağanüstü bir komiklik yeteneği vardı ve bu yeteneğiyle insanların ilgisini çekiyordu. Nehlüdov'dan kendisine arka çıkmasını istemişti ama kendisiyle, yargıçlarla, hapishaneyle, bütün yasalarla, hem de sadece ceza yasalarıyla değil, Tanrı'nın yasalarıyla da dalga geçiyordu. Bir diğeri, başında bulunduğu çeteyle birlikte yaşlı bir memuru öldürüp soymuş olan yakışıklı Fedorov'du. Fedorov köylüydü, babasının elinden yasalara aykırı olarak evini almışlardı, sonra askere gitmiş, orada da bir subayın sevgilisine âşık olduğu için başı derde girmişti. Çekici, tutkulu, ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen, hayatında hiç bir amaç uğruna kendi zevklerinden vazgeçmiş insan görmemiş, hayatta zevkten başka bir amaç olduğuna ilişkin sözleri hiç duymamış biriydi. Nehlüdov her ikisinin de zengin kişilikler olduğunu, yalnızca ihmal edilmiş bitkiler gibi yüzüstü bırakıldıklarını ve bozulduklarını biliyordu. Aptallıklarıyla ve acımasızlıklarıyla insanı iğrendiren bir serseriyle bir kadın görmüştü, ama onları hiçbir zaman İtalyan ekolünün sözünü ettiği suçlu tipi saymamış, tıpkı dışarıda gördüğü, elini kolunu sallayarak dolaşan fraklı, apoletli ve dantelli insanlar gibi yalnızca kendisine iğrenç geldiklerini düşünmüştü.

Birbirinden bu kadar farklı insanlar hapisteyken başkalarının, tıpkı onlar gibi insanların, neden ellerini kollarını

sallayarak gezdikleri, hatta öbürlerini yargıladıkları sorusuna yanıt aramak da bu sırada Nehlüdov'un uğraştığı dördüncü işti.

Nehlüdov ilk başta bu sorunun yanıtını kitaplarda bulacağını umut etmiş ve bu konuyla ilgili her şeyi almıştı. Lombroso'nun, Garofalo'nun, Ferry'nin, List'in, Maudsley'in, Tarde'ın kitaplarını almış ve bu kitapları dikkatle okumuştu. Fakat bunları okudukça daha fazla umutsuzluğa düşüyordu. Bilimde bir rol oynamak, yani yazmak, tartışmak, öğretmek için değil de basit, açık seçik, hayatı ilgilendiren sorunlar için bilime başvuran insanların her zaman başına gelen şey onun da başına gelmişti; bilim, ceza yasasıyla ilişkisi olan binlerce çeşit çok karmaşık ve akıl ermez soruların yanıtını veriyordu ona ama yanıtını aradığı soruya gelince yanıt yoktu. Çok basit bir soru soruyordu: Bazı insanlar, neden ve hangi hakka dayanarak başka insanları hapse atıyorlar, işkence ediyorlar, sürgüne gönderiyorlar, kamçılıyorlar ve öldürüyorlar? Oysaki kendileri de tıpkı işkence ettikleri, kamçıladıkları, öldürdükleri insanlar gibiler. Sorduğu sorulara, insanda irade özgürlüğü var mıdır, yok mudur gibi sorularla yanıt veriyorlardı. Kafatası ölçüsüne göre vs. bir insanı suçlu kabul etmek mümkün müdür, değil midir? Kalıtım suç işlemede nasıl bir rol oynar? Doğuştan ahlaksızlık diye bir şey var mıdır? Ahlak nedir? Delilik nedir? Yozlaşma nedir? Huy nedir? İklim, yiyecekler, cahillik, taklit, hipnotizma, ihtiraslar suç işlemede nasıl etkili oluyor? Toplum nedir? Toplumun görevleri nelerdir? vs. vs.

Bu sorular Nehlüdov'a, küçük bir çocuğa sorduğu, hecelemeyi öğrendin mi sorusuna karşılık aldığı yanıtı anımsatıyordu. "Öğrendim," demişti çocuk. "Ayak sözcüğünü hecele bakalım." – "Ne ayağı, köpek ayağı mı?" diye çok kurnazca yanıtlamıştı çocuk. Nehlüdov, sorduğu bir tanecik temel soruya da bilimsel kitaplarda işte böyle soru şeklinde yanıtlar buluyordu.

Bu kitaplarda çok akıllıca, bilimsel, ilginç pek çok şey vardı ama en önemli sorunun, bazı insanlar hangi hakka dayanarak diğerlerini cezalandırıyorlar sorusunun yanıtı yoktu. Bırakın bu sorunun yanıtını bir yana, bütün düşünceler cezayı açıklamaya ve haklı göstermeye yönelikti, cezanın gerekliliği, kanıtlanması gerekmeyen, kendiliğinden apaçık bir temel önerme olarak kabul ediliyordu. Nehlüdov çok okuyordu ama ancak vakit buldukça okuyabiliyordu, sorusuna yanıt bulamayışını da yaptığı araştırmanın bu nedenle yüzeysel kalmasına bağlıyor, aradığı yanıtı ileride bulacağını umuyordu. Dolayısıyla son zamanlarda zihninde giderek daha çok belirginleşen yanıtın doğruluğuna henüz inanamıyordu.

XXXI

Maslova'nın içinde bulunduğu kafilenin hareket tarihi 5 Temmuz olarak belirlenmişti. Nehlüdov da aynı gün onun peşinden yola çıkmaya hazırlanıyordu. Ablası, gitmeden önce Nehlüdov'la görüşmek üzere kocasıyla birlikte kente gelmişti.

Nehlüdov'un ablası Natalya İvanovna Ragojinskaya, ondan on yaş büyüktü. Nehlüdov kısmen onun etkisi altında büyümüştü. Natalya İvanovna çocukken onu çok severdi, daha sonraları, Natalya İvanovna evlenmeden önce biri yirmi beş yaşında bir genç kız, diğeri on beş yaşında bir delikanlı oldukları halde neredeyse yaşıt iki insan gibi anlaşırlardı. Natalya İvanovna, Nehlüdov'un daha sonraki yıllarda ölen arkadaşı Nikolenka İrtenev'e âşıktı o zamanlar. İkisi de Nikolenka'yı severlerdi. Aslında Nikolenka'da ve kendilerinde tüm insanları birleştiren iyi bir şeyin olmasıydı sevdikleri.

O zamandan bu yana ikisi de değişmişti: Dmitriy, askerlik ve sürdüğü kötü yaşantı yüzünden, Natalya İvanovna ise âşık olduğu, fakat o zamanlar Natalya İvanovna ve Dmitriy'in çok kutsal saydıkları ve değer verdikleri şeyleri sevmediği gibi, üstelik bunlardan hiçbir şey anlamayan ve bir zamanlar Natalya İvanovna'nın yaşamına yön veren, manevi yetkinleşme ve insanlara yararlı olma arzularını kendi anla-

dığı tek şeye, onur düşkünlüğüne ve insanlara kendisini gösterme isteğine bağlayan bir adamla evlenmesi yüzünden.

Ragojinskiy, malı mülkü olmayan ama liberalizmle tutuculuk arasında ustaca gidip gelen, o sırada ve o durumda bu iki eğilimden hangisi yaşamı için daha iyi sonuçlar verecekse hemen o tarafa kayıveren, asıl önemlisi de özellikle kadınlar tarafından beğenildiği için oldukça parlak bir yargıçlık kariyeri yapmış çok becerikli bir memurdu. Artık ilk gençlik yıllarını geride bırakmış bir adamken yurtdışında Nehlüdov'la tanışmış, kendisi gibi pek genç olmayan Nataşa'yı âşık etmiş ve bu evlilikte mesalliance[1] gören annesinin isteğine karşı çıkarak Nataşa'yla evlenmişti. Nehlüdov, kendisinden ne kadar saklasa ve bu duyguyla mücadele etse de enişte sinden nefret ediyordu. Duygularının bayağılığı, kendine aşırı güvenli bilgisizliği yüzünden sevimsiz gelirdi ona. En çok da ablasının bu zavallı adamı bu derece büyük bir tutkuyla, bencilce sevebilmiş ve içindeki bütün iyi özellikleri sırf ona yaranmak için bastırabilmiş olduğunu düşündükçe sevimsiz buluyordu. Nataşa'nın kendine çok güvenen, pırıl pırıl dazlak kafalı, kıllı bir herifin karısı olduğunu düşünmek Nehlüdov'u her zaman çok üzmüştü. Hatta bu adamın çocuklarından nefret etmekten de kendini alıkoyamıyordu. Ablasının anne olmaya hazırlandığını her öğrenişinde, onun her açıdan kendisine yabancı olan bu adamdan yine kötü bir hastalık kaptığı duygusuna kapılırdı.

Ragojinskiyler yalnız gelmişler, çocuklarını getirmemişlerdi. Biri oğlan, biri kız iki çocukları vardı. En güzel otelin en iyi odasında kalıyorlardı. Natalya İvanovna gelir gelmez annesinin eski evine gitmiş, ancak burada kardeşini bulamayıp, Agrafena Petrovna'dan mobilyalı kiralık bir odaya geçtiğini öğrenince bu kez oraya gitmişti. Ağır bir kokuyla dolu, güpegündüz lambayla aydınlanan karanlık bir koridorda

1 Eşit olmayan evlilik. (Fr.)

karşılaştığı üstü başı kir içinde bir erkek hizmetçi, prensin evde olmadığını söylemişti.

Natalya İvanovna, bir not yazıp bırakmak için kardeşinin odasına girmek istemiş, hizmetçi ona yolu göstermişti.

Kardeşinin iki küçük odadan oluşan evine giren Natalya İvanovna bu iki odayı dikkatle incelemişti. Her şeyde bildiği temizlik ve düzen gözüne çarpmış, ancak kardeşi için son derece yeni bir şey olan sadelik onu şaşırtmıştı. Yazı masasının üstünde küçük bir köpek şeklindeki tanıdık bronz kâğıt ağırlığını görmüş, düzgünce yerleştirilmiş dosyalar ve kâğıtlar, yazı takımları, ceza yasalarıyla ilgili cilt cilt kitaplar, Henry George'un İngilizce kitabı ve arasına ucu eğri, büyük fildişi kitap açacağı konmuş Tarde'ın Fransızca kitabı da tanıdık gelmişti.

Masanın başına geçip bir not yazarak o gün mutlaka yanına gelmesini rica etmiş ve gördükleri karşısında hayretle başını sallayarak kaldığı otele geri dönmüştü.

Natalya İvanovna'yı kardeşi konusunda ilgilendiren iki sorun vardı: Kardeşinin, kendi oturduğu kentte herkesin dilinde olduğu için hakkında bir şeyler duyduğu Katyuşa'yla evliliği ve yine herkesin bildiği, pek çoklarına bir yönüyle politik ve tehlikeli bir şey olarak görünen köylülere toprak verme meselesi. Katyuşa'yla evlenmek istemesi, bir bakıma Natalya İvanovna'nın hoşuna gidiyordu. Kardeşinin kararlılığına hayran kalmıştı. Onun ve kendisinin evlenmeden önceki halleri gözünün önüne gelmişti. Bununla birlikte kardeşinin böyle korkunç bir kadınla evleneceği düşüncesi aklına gelince korkuya kapılıyordu. Sonuncu duygu daha güçlüydü ve elinden geldiğince kardeşini etkilemeye, bunun ne kadar zor olduğunu bilse de ona engel olmaya karar vermişti.

Diğer iş, yani köylülere toprak verme işi ise Natalya İvanovna'nın pek aldırış ettiği bir şey değildi; ama kocası buna çok kızmış ve kardeşine baskı yapmasını istemişti. İgnatiy Nikiforoviç, bu davranışın, düşüncesizlikten ve kibirden öte

bir şey olduğunu, eğer bir açıklama olanağı varsa bu davranışın ancak kendini gösterme, övünme, kendinden söz ettirme isteğiyle açıklanabileceğini söylüyordu.

İgnatiy Nikiforoviç vesayet konusunu da aklından geçirerek:

"Köylülere, ücretini yine kendi kendilerine ödeme koşuluyla toprak vermenin ne anlamı var? Eğer bunu yapmak istiyorsa köylülere köylü bankası aracılığıyla da toprak satabilirdi. Hiç olmazsa bunun bir anlamı olurdu. Normal olmayan bir davranış bu," diyordu İgnatiy Nikiforoviç ve karısından, bu tuhaf niyeti konusunda kardeşiyle ciddi olarak bir kez daha konuşmasını istiyordu.

XXXII

Eve dönüp de masanın üstünde ablasının notunu bulan Nehlüdov, hemen onun kaldığı otele gitti. Akşam vaktiydi. İgnatiy Nikiforoviç öbür odada dinleniyordu. Natalya İvanovna kardeşini yalnız karşıladı. Üstünde bele oturan, göğüs kısmı kırmızı bantlı, siyah ipek bir elbise vardı, saçları kabartılmış ve yeni modaya göre taranmıştı. Anlaşılan kocasıyla yaşıt görünebilmek için gençleşmeye çalışıyordu. Kardeşini görünce oturduğu divandan fırlayıp kalktı ve ipek eteğini hışırdatarak, hızlı adımlarla onu karşılamaya gitti. Öpüştüler ve gülümseyerek birbirlerine baktılar. Her şeyin gerçek olduğu gizemli, sözlerle ifade edilemeyen, pek çok anlama gelecek bakışmalardan sonra, artık içinde o eski gerçeklikten eser olmayan konuşmalar başladı. Annelerinin ölümünden beri görüşmemişlerdi.

"Biraz şişmanlamışsın, biraz da gençleşmişsin," dedi Nehlüdov.

Natalya İvanovna'nın mutluluktan dudakları büzüldü.

"E, İgnatiy Nikiforoviç nerede?" diye sordu Nehlüdov.

"Dinleniyor. Gece uyumadı da."

Söylenecek çok şey vardı ama sözcükler bir şey söylemiyor, bakışlarsa söylenmesi gerekenlerin söylenmediğini söylüyordu.

"Seni görmeye gelmiştim."

"Evet, biliyorum. Evden ayrıldım. Çok büyük geliyordu, tek başıma canım sıkılıyordu. Ayrıca eve falan ihtiyacım yok, her şeyi, yani mobilyaları, bütün eşyaları sen al."

"Evet, Agrafena Petrovna anlattı. Eve gittim. Sana çok teşekkür ederim. Ama..."

Bu sırada otelin garsonu gümüş takımlarla çay getirmişti.

Garson çay takımını yerleştirdiği sırada konuşmadılar. Natalya İvanovna sehpanın karşısındaki koltuğa geçip hiçbir şey söylemeden çay doldurmaya koyuldu. Nehlüdov da konuşmuyordu.

Nataşa, Nehlüdov'a şöyle bir bakıp:

"Neler olup bittiğini biliyorum Dmitriy," dedi kararlı bir biçimde.

"Bildiğine çok sevindim."

"Onun öyle bir yaşamdan sonra düzeleceğini nasıl umut edebilirsin?" dedi Natalya İvanovna.

Dmitriy, küçük bir sandalyede dirseklerini dayamadan dimdik oturuyor ve çok iyi anlayıp, çok iyi yanıtlar vermeye çalışarak dikkatle ablasını dinliyordu. Maslova'yla son kez görüştüğünde ortaya çıkmış olan ruhsal durum, ruhunu huzurlu bir sevinçle ve bütün insanlara karşı iyilik duygularıyla doldurmaya devam ediyordu hâlâ.

"Ben onu değil, kendimi adam etmek istiyorum," diye yanıtladı.

Natalya İvanovna derin bir soluk aldı.

"Evlenmekten başka yollar da var."

"Ama ben bunun daha iyi olduğunu düşünüyorum; üstelik bu, benim yararlı olabileceğim bir dünyaya girmemi sağlayacak."

"Mutlu olabileceğini sanmıyorum," dedi Natalya İvanovna.

"Mesele mutlu olmak değil."

"Elbette, ama o kadında yürek varsa eğer, o da mutlu olamaz, bunu isteyemez bile."

"O da istemiyor zaten."

"Anlıyorum, ama hayat..."

"Ne olmuş hayata?"

"Başka şeyler gerektirir."

Nehlüdov, ablasının gözlerinin ve ağzının çevresindeki kırışıklıklara karşın hâlâ güzel olan yüzüne bakarak:

"Hayat, yapmak zorunda olduklarımızı yapmamızdan başka bir şey gerektirmez," dedi.

"Anlamıyorum," dedi Natalya İvanovna iç çekerek.

Nehlüdov, Nataşa'nın evlenmeden önceki halini anımsayarak ve ona karşı sayısız çocukluk anılarından örülmüş yumuşacık bir duyguyla, "Zavallı ablacığım! Nasıl olmuş da bu kadar değişebilmiş?" diye düşündü.

Bu sırada İgnatiy Nikiforoviç, her zamanki gibi başı dimdik havada, geniş göğsünü şişirerek, yüzünde bir gülümseme, gözlükleri, dazlak kafası ve kara sakalı pırıl pırıl parlayarak, yumuşak ve hafif adımlarla içeri girmişti.

"Merhabalar, merhabalar," dedi yapmacık vurgularla.

(Evlendikten sonra ilk zamanlar ikisi de birbirlerine "sen" demek için çabalamışlar, ancak "siz"de kalmışlardı.)

El sıkıştılar ve İgnatiy Nikiforoviç kendini bir koltuğa yavaşça bıraktı.

"Konuşmanıza engel olmuyorum ya?"

"Hayır, söylediklerimi de yaptıklarımı da kimseden saklamam."

Nehlüdov, bu yüzü, bu kıllı elleri görür görmez, bu kendinden emin, koruyucu ses tonunu işitir işitmez o sakin halini bir anda yitirmişti.

"Biz de onun tasarılarından söz ediyorduk," dedi Natalya İvanovna. "Çay ister misin?" diye ekledi çaydanlığı eline alarak.

"Evet, lütfen. Hangi tasarıymış bu?"

"Kendimi karşısında suçlu saydığım bir kadının da içinde bulunduğu tutuklu kafilesiyle birlikte Sibirya'ya gitme tasarım," dedi Nehlüdov.

"Ben sadece eşlik etmekle kalmayacağınızı, daha fazlasının olduğunu duydum."

"Evet, eğer o isterse evleneceğim de."

"Demek öyle! Fakat bunu neden yaptığınızı eğer sakıncası yoksa açıklamanızı isterim. Hiçbir anlam veremiyorum çünkü."

"Nedeni, bu kadının... yani onun ahlaksızlık yolundaki ilk adımı..." Nehlüdov tam ifade edecek sözcükleri bulamadığı için kendisine kızmıştı. "Nedeni, suçu benim işlemem, cezayı ise onun çekmesi."

"Cezalandırıldığına göre demek ki suçsuz değilmiş."

"Onun hiçbir suçu yok."

Nehlüdov gereksiz bir heyecanla anlatmaya koyuldu.

"Evet, başkanın ihmali ve bu yüzden jüri üyelerinin iyice düşünmeden yanıt vermiş olmaları söz konusu. Ama bu durumda Senato var."

"Senato reddetti."

"Reddettiğine göre o zaman da demek ki sağlam temyiz gerekçeleri yokmuş," dedi İgnatiy Nikiforoviç. Galiba tek gerçeğin mahkeme kararı olduğu düşüncesini o da paylaşıyordu. "Senato davanın esastan incelemesine giremez. Mahkemenin gerçekten bir hatası varsa o zaman çara dilekçe yazmak gerekir."

"Dilekçe verildi, ama başarı olasılığı hiç yok. Rapor bakanlıkta hazırlanacak, bakanlık Senato'ya soracak, Senato yine aynı kararı verecek ve her zaman olduğu gibi, suçsuz biri cezalandırılmış olacak."

"Birincisi, bakanlık Senato'ya sormayacak," dedi İgnatiy Nikiforoviç. Sonra dudaklarında karşısındakini küçümseyen, kendini beğenmiş bir gülümsemeyle, acele etmeden, "dava dosyasının aslını mahkemeden getirtecek ve eğer hata bulursa bu yönde bir hüküm verecek, ikincisi, suçsuzlar hiçbir zaman cezalandırılmaz ya da en azından çok istisnai olarak cezalandırılırlar. Ama suçlular cezalandırılırlar," diye devam etti.

Nehlüdov, enişteden nefret ederek:

"Bense tam tersi bir kanıya vardım, mahkemelerin mahkûm ettikleri insanların yarısından fazlasının suçsuz olduğuna inandım," dedi.

"Nasıl olur?"

"Bu kadının zehirleyerek adam öldürmekten, yakınlarda tanıdığım bir köylünün işlemediği bir cinayetten, neredeyse suçlanmak üzere olan bir ana oğulun bizzat ev sahibi tarafından çıkarılan yangından suçlu olmadıkları gibi, sözcüğün en açık anlamında suçsuzlar."

"Evet, yargı hataları her zaman olmuştur, olacaktır da. İnsanların oluşturduğu bir kurumun kusursuz olması beklenemez."

"Sonra suçsuzların büyük çoğunluğu oluşturmasının bir nedeni de hepimizin bildiği koşullarda yaşayan bu insanların yaptıklarını suç olarak görmemeleridir."

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdov'u çok kızdıran, sakin, kendinden emin, biraz da karşısındakini küçümseyen gülümsemesiyle:

"Kusura bakmayın ama bu kadarına da insafsızlık denir artık; her hırsız, hırsızlığın kötü bir şey olduğunu ve hırsızlık yapmamak gerektiğini, hırsızlığın ahlaksızlık olduğunu bilir," dedi.

"Hayır, bilmiyor; ona çalma diyorlar ama o çalıştığı fabrikanın sahibinin onun ücretini ödemeyerek emeğini çaldığını, hükümetinse memurlarının eliyle rüşvet alarak hiç durmadan onu soyduğunu görüyor."

İgnatiy Nikiforoviç, kayınbiraderinin sözlerini sakin bir biçimde:

"Buna da anarşizm denir," diye tanımladı.

"Ne dendiğini bilmiyorum, ama böyle bir şeyin olduğunu söylüyorum," diye devam etti Nehlüdov. "Evet, hükümetin kendisini soyduğunu biliyor; biz toprak sahiplerinin ortak bir servet olması gereken toprağı elinden almak suretiy-

le eskiden beri onu soyduğumuzu biliyor, sonra bu çalıntı topraktan sobasında yakmak için çalı çırpı topladığı zaman onu hapse atıyoruz ve hırsız olduğuna inandırmak istiyoruz. Asıl hırsızın kendisi değil, ondan toprağını çalan toprak sahibi olduğunu ve ondan çalınmış olan şeyin her türlü restitution'unun[1] ailesine karşı ödenmesi gereken bir yükümlülük olduğunu biliyor."

"Anlamıyorum, anlasam da kabul etmiyorum. Toprağın birinin mülkiyetinde olmaması diye bir şey düşünülemez. Eğer siz toprağı paylaştıracak olursanız," diye söze başlamıştı İgnatiy Nikiforoviç. Sesinde, Nehlüdov'un sosyalist olduğundan ve sosyalizm kuramının toprağı eşit şekilde bölüştürmeyi gerektirdiğinden, böyle bir bölüştürmeninse çok aptalca bir şey olduğundan ve bunu kolayca çürütebileceğinden son derece emin ve sakin bir ton vardı. "Evet, bugün toprağı eşit olarak paylaştıracak olursanız yarın bu topraklar tekrar daha çalışkan ve daha yetenekli insanların eline geçecektir."

"Hiç kimse toprağı yarı yarıya paylaştırmayı falan düşünmüyor, toprak kimsenin malı değildir, alım satım ya da kira konusu olmamalıdır."

İgnatiy Nikiforoviç, itiraz kabul etmez bir ses tonuyla, çürütülemez bir hak sayılan ve toprak mülkiyeti hırsının toprağın gerekliliğine işaret olduğunu ileri süren bildik görüşü yineleyerek:

"Mülkiyet hakkı insanda doğuştan vardır. Mülkiyet hakkı yoksa, toprağı işlemenin sağlayacağı hiçbir çıkar da olmayacaktır. Mülkiyet hakkını ortadan kaldırın, yabani halimize geri döneriz," dedi.

"Aksine, asıl o zaman toprak, şimdiki gibi boş kalmaz. Oysa şimdi toprak sahipleri, bekçi köpeği gibi davranarak, toprağı işleyebilecekken ona sahip olmayan insanları topraklarına sokmuyorlar."

---

1 Tazminat. (Fr.)

"Bakın Dmitriy İvanoviç, bu kadarı saçmalık artık! Zamanımızda toprak mülkiyeti ortadan kaldırılabilir mi? Biliyorum, bu sizin eski dada'nızdır.[1] Fakat size açıkça söylememe izin verirseniz..." İgnatiy Nikiforoviç sararmış, sesi titremeye başlamıştı. Galiba bu konu onu heyecanlandırıyordu. "Uygulamaya geçirmeden önce bu konuyu iyice düşünmenizi tavsiye ederim."

"Özel işlerimi mi kastediyorsunuz?"

"Evet. Sanırım, belli bir konumda bulunan bizler, bu konumdan kaynaklanan sorumluluklar taşımak, içinde doğduğumuz, atalarımızdan miras aldığımız ve çocuklarımıza, torunlarımıza miras bırakmamız gereken yaşam koşullarını sürdürmek zorundayız."

"Benim sorumluluğum..."

"Lütfen," İgnatiy Nikiforoviç, Dmitriy'in sözünü kesmesine izin vermeyerek konuşmaya devam ediyordu, "kendim ve çocuklarım için söylemiyorum. Çocuklarımın geçimi güvencededir, ayrıca ben yaşamımızı sürdürecek kadar para kazanıyorum, çocuklarımın da sıkıntı çekmeden yaşayacaklarını sanıyorum, bu yüzden de kusura bakmayın ama hiç düşünmeden yaptığınız hareketlere karşı protestom kişisel çıkarlarımdan değil, ilke olarak sizinle aynı düşüncede olmamamdan kaynaklanıyor. Ve size daha fazla düşünmenizi, daha fazla okumanızı tavsiye ediyorum..."

"İzin verin de işlerimi nasıl çözümleyeceğime, ne okuyup ne okumayacağıma kendim karar vereyim," dedi Nehlüdov. Benzi solmuştu, ellerinin buz gibi olduğunu, kendine hâkim olamayacağını hissediyordu. Sustu ve çayını içmeye koyuldu.

---

1 Ağızdan düşürülmeyen şey. (Fr.)

XXXIII

Biraz sakinleştikten sonra ablasına:

"E, çocuklar nasıl?" diye sordu.

Ablası, çocukların, babaannelerinin yanında kaldıklarını söyledi ve kardeşiyle kocası arasındaki tartışmanın sona ermiş olmasından çok memnun, çocuklarının da tıpkı Dmitriy'in o zamanlar ablasının iki bebeğiyle, Arap bebekle ve Fransız kız diye ad taktıkları diğer bebekle oynadığı gibi yolculuk oyunu oynadıklarını anlatmaya koyuldu.

"Unutmadın demek," dedi Nehlüdov gülümseyerek.

"Düşünsene onlar da aynı oyunu oynuyorlar."

Tatsız konuşma sona ermişti. Nataşa rahatlamıştı ama kocasının yanında yalnızca kardeşinin anlayabileceği şeylerden konuşmak istemiyordu. Ortak bir konuşma başlatmak için Petersburg'dan buraya kadar gelmiş olan Kamenskaya'nın biricik oğlunu düelloda kaybettiği haberinden söz etmeye başladı.

İgnatiy Nikiforoviç, düelloda adam öldürmeyi cinayet suçları arasında saymayan bir düzeni onaylamadığını söyledi.

Onun bu düşüncesi Nehlüdov'un itirazına neden oldu ve biraz önceki konuda yarım kalmış olan tartışma yeniden alevlendi. İkisi de kendi düşüncelerini tam olarak söylemiyorlar, birbirlerini karşılıklı kınayan düşüncelerinden de vazgeçmiyorlardı.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdov'un, görevini küçümseyerek onu kınadığını hissediyor, düşüncelerinin haksızlığını göstermek istiyordu. Nehlüdov ise toprakla ilgili işlerine eniştesinin burnunu sokması yüzünden hissettiği öfke bir yana (ruhunun derinlerinde ise eniştesinin, ablasının ve çocuklarının onun mirasçıları olarak bu hakka sahip olduklarını hissediyordu), Nehlüdov'a kesinlikle saçma ve suç olarak görünen bir meseleyi bu dar kafalı adamın tam bir güvenle ve rahatlıkla doğru ve normal saymaya devam etmesinden için için nefret ediyordu. Bu aşırı kendine güven sinirini bozuyordu.

"Mahkeme ne yapabilirdi ki?" diye sordu Nehlüdov.

"Bildiğimiz katillerden farkı olmayan iki düellocudan birini kürek cezasına çarptırabilirdi."

Nehlüdov'un elleri yine buz kesmişti ve sinirli sinirli konuşmaya başlamıştı.

"E, ne olurdu?"

"Hak yerini bulurdu."

"Sanki mahkemenin amacı adaletmiş gibi," dedi Nehlüdov.

"Başka nedir peki?"

"Sınıfsal çıkarların korunması. Bence mahkeme, bizim de içinde bulunduğumuz sınıf açısından kazançlı olan mevcut düzenin sürdürülmesi için bir yönetim aracıdır sadece."

İgnatiy Nikiforoviç sakin bir gülümsemeyle:

"Bu çok yeni bir görüş," dedi. "Genellikle mahkemelere biraz daha farklı bir görev atfedilir."

"Gördüğüm kadarıyla, kuramsal olarak öyledir, uygulamada değil. Mahkemenin amacı yalnızca toplumu şimdiki durumunda tutmaktır ve bu amaçla gerek ortalama düzeyin üstünde bulunan ve bu düzeyi daha da yukarı çıkarmak isteyen, adı siyasi suçlu olan insanları, gerekse ortalama toplum düzeyinin altında olan ve suçlu tipler diye adlandırılan insanları izler ve cezalandırır."

"Bir kere siyasi suçluların ortalama düzeyin üstünde oldukları için cezalandırıldıkları düşüncesini kabul edemem. Bunların büyük bir kısmı toplumun süprüntüleridir, biraz farklı da olsa sizin ortalama düzeyin altında saydığınız şu suçlu tipler kadar da yoldan çıkmış insanlardır."

"Oysa ben kendilerini yargılayan yargıçlardan kıyaslanmayacak kadar üstün insanlar tanıyorum, örneğin tarikat üyeleri, iyi ahlaklı, sağlam insanlar..."

Ancak İgnatiy Nikiforoviç, konuşurken sözü kesilmeyen bir insan alışkanlığıyla Nehlüdov'u dinlemiyor, Nehlüdov'la aynı anda konuşmaya devam ederek onun daha da çok kızmasına neden oluyordu.

"Mahkemenin mevcut düzeni sürdürmek gibi bir amacı olduğunu da kabul edemem. Mahkemenin iki amacı vardır: Ahlaksızları ve toplumun varlığını tehdit eden canavarları ya yola getirmek...

"Hapishanelerde çok iyi yola getiriyorlar," diye araya girdi Nehlüdov.

"... ya da toplumdan uzaklaştırmak," diye ısrarla devam ediyordu İgnatiy Nikiforoviç.

"Mesele de bu ya zaten, mahkemeler ne onu ne de öbürünü yapıyor. Toplumun bunu yapacak olanağı yok."

"Ne diyorsunuz siz? Anlamıyorum," diye sordu İgnatiy Nikiforoviç zoraki gülümseyerek.

"Maksada uygun sadece iki tür ceza olduğunu söylemek istiyorum. Çok eskiden uygulanan bu cezalardan biri bedensel ceza, diğeri ölüm cezası. Fakat bunlar törelerin yumuşaması sonucunda giderek uygulamadan çıkmıştır," dedi Nehlüdov.

"Sizden bunu duymak hem yeni, hem de şaşırtıcı bir şey."

"Evet, aynı şeyi ileride bir daha yapmaması için bir adamın canını yakmak amaca uygun bir davranıştır. Toplum için zararlı ve tehlikeli birinin kafasını kesmek de son derece

akıllıcadır. Her iki cezanın da mantıklı bir yanı vardır. Fakat bir işi olmadığı ve kötüleri örnek aldığı için yoldan çıkmış bir insanı hapse atıp, en ahlaksız insanlarla bir arada, hiçbir iş yapmadan boş boş oturtmanın ya da her biri beş yüz rubleden fazlaya mal olacak şekilde hazinenin parasıyla Tulsk ilinden İrkutsk'a ya da Kursk'tan başka bir yere nakletmenin anlamı nedir?"

"Ama insanlar hazinenin parasıyla yapılan bu yolculuklardan korkarlar ve eğer bu yolculuklar ve hapishaneler olmasaydı sizinle şimdi burada oturduğumuz gibi oturamazdık."

"Hapishaneler güvenliğimizi sağlayamaz, çünkü bu insanlar orada ilelebet kalmayacaklar, bir gün serbest bırakılacaklar. Tam tersine bu insanlar bu kurumlarda ahlaksızlığın en üst basamağına tırmanıyorlar, yani tehlikeleri artıyor."

"Cezaevi sisteminin iyileştirilmesi gerektiğini söylemeye çalışıyorsunuz."

"Bu sistemi iyileştirmek olanaksız. Hapishanelerin iyileştirilmesi, halkın eğitimine harcanan paradan daha pahalıya mal olur ve halkın sırtına yeni bir yük olarak biner."

İgnatiy Nikiforoviç, yine kayınbiraderini dinlemeyerek konuşmaya devam ediyordu:

"Fakat cezaevi sistemindeki aksaklıklar mahkemeyi hiçbir şekilde sakatlamaz."

Nehlüdov sesini yükselterek:

"Bu aksaklıkları düzeltmek olanaksız," dedi.

"Ne olacak o zaman? Öldürmek mi gerekiyor? Ya da bir devlet adamının önerdiği gibi, gözlerini oymak mı?" dedi İgnatiy Nikiforoviç, zafer kazanmış gibi gülümseyerek.

"Evet, acımasızca ama amaca uygun bir şey olurdu. Şimdi yapılan ise hem acımasızca hem de bırakın amaca uygun olmayı üstelik o kadar aptalca ki, ruhsal bakımdan sağlam insanların ceza mahkemesi gibi bu kadar saçma ve

zalimce bir işe nasıl katılabildiklerini anlamak mümkün değil."

"Ben de bu işin içindeyim," dedi İgnatiy Nikiforoviç, birden benzi atarak.

"Sizin işiniz bu. Ama ben bu işi anlamıyorum."

İgnatiy Nikiforoviç, titreyen bir sesle:

"Sanırım pek çok şeyi anlamıyorsunuz," dedi.

"Mahkemede bir savcı yardımcısının aklı başında her insanda sadece ve sadece acıma duygusu uyandırabilecek zavallı bir delikanlıyı var gücüyle suçlamaya çalıştığını gördüm; bir başka savcının bir tarikat üyesini sorguladığını ve İncil okumayı ceza yasası kapsamında değerlendirdiğini biliyorum; evet mahkemelerin çalışmaları bu türden anlamsız ve acımasız davranışlardan oluşuyor."

"Ben böyle düşünseydim çalışmazdım," dedi İgnatiy Nikiforoviç ve ayağa kalktı.

Nehlüdov enişteşinin gözlüğünün altında bir parıltı gördü. "Gözyaşı mı yoksa?" diye düşündü bir an. Gerçekten de bunlar aşağılanmanın gözyaşlarıydı. İgnatiy Nikiforoviç pencereye yaklaşarak mendilini çıkardı, öksürerek önce gözlüğünü, sonra da gözlerini silmeye koyuldu. Divana geri gidip bir sigara yaktı ve bir daha hiç konuşmadı. Nehlüdov, enişteşini ve ablasını bu derece üzdüğü için, özellikle de ertesi gün gidecek ve onlarla bir daha görüşmeyecek olduğu için üzülmüş ve utanmıştı. Utanç içinde vedalaşıp evine gitti.

"Söylediklerimde pekâlâ gerçeklik payı olabilir, en azından itiraz etmedi bana. Ama böyle konuşmamam gerekirdi. Bu kadar ileri gittiğime, onu bu kadar aşağılayıp, zavallı Nataşa'yı da bu kadar üzdüğüme göre demek ki pek değişmemişim daha," diye düşünüyordu.

XXXIV

Maslova'nın içinde bulunduğu kafile istasyondan üçte hareket edecekti. Nehlüdov kafilenin hapishaneden çıkışını görmek ve tren istasyonuna kadar Katyuşa'yla birlikte gitmek için on ikiden önce hapishanede olmak niyetindeydi.

Nehlüdov, eşyalarını ve kâğıtlarını yerleştirirken günlüğüne gözü takıldı, günlüğün bazı yerleriyle en son yazdıklarını okudu. Petersburg'a gitmeden önce en son şöyle yazmıştı: "Katyuşa, benim kendimi feda etmemi istemiyor, o kendini feda etmek niyetinde. O kazandı, ben de kazandım. Ruhunda gerçekleştiğini sandığım, ki buna inanmaktan korkuyorum, değişiklik beni sevindiriyor. İnanmaya korkuyorum ama bana öyle geliyor ki Katyuşa diriliyor." Bunun hemen arkasından şunlar yazılmıştı: "Çok üzüldüm ama çok da sevindim. Onun revirde kötü şeyler yaptığını öğrendim. Bir anda korkunç bir üzüntüye kapıldım. Bu kadar üzüleceğimi beklemiyordum. Tiksinerek, nefret ederek konuştum onunla. Sonra birden ondan nefret etmeme neden olan konuda daha önce de, şimdi de, düşüncede bile olsa suçlu olduğumu anımsadım ve hemen o anda kendimden iğrendim, ona ise acıdım, sonra kendimi çok iyi hissettim. Ne kadar iyi olursak olalım gözümüzdeki merteği tam zamanında görebilmeliyiz." Bugün için şunları yazmıştı: "Nataşa'yı görmeye gittim, sırf bencilliğim yüzünden kötü davrandım ve tatsız bir

duygu kaldı içimde. İyi de ne yapabilirim ki? Yarın yeni bir hayat başlıyor. Elveda eski hayatım, sana tümden veda ediyorum! Çok fazla anım var ama henüz hepsini bir araya getiremiyorum."

Ertesi sabah uyandığında Nehlüdov'un ilk hissettiği, enişteesiyle arasındaki tatsızlıktan duyduğu pişmanlıktı.

"Böyle çekip gidemem," diye düşündü, "gidip durumu düzeltmeliyim."

Ancak saate bakınca vakit kalmadığını, kafilenin hareketine yetişmek için acele etmesi gerektiğini gördü. Nehlüdov, acele eşyalarını toplayıp, kapıcıyı ve kendisiyle gelecek olan Fedosya'nın kocası Taras'ı eşyalarla birlikte doğruca istasyona yolladıktan sonra karşısına çıkan ilk arabaya atlayıp hapishaneye gitti. Mahkûmların treni Nehlüdov'un bineceği posta treninden iki saat önce kalkacaktı. Bu yüzden geri dönmeyeceğini düşünerek kaldığı yerle hesabını da kesti.

Bezdirici temmuz sıcakları bastırmıştı. Sokakların, evlerin boğucu bir gecenin ardından hiç soğumamış taşları ve çatıların tenekeleri ısılarını durgun ve sıcak havaya veriyorlardı. Rüzgâr yoktu, zaten olunca da toz ve yağlıboya kokusuyla dolu, pis kokan, sıcak bir hava getiriyordu. Sokaklarda pek az insan vardı, olanlar da evlerin gölgelerinden yürümeye çalışıyorlardı. Sadece güneşten kapkara yanmış, çarıklı yol işçisi köylüler yolun ortasına oturmuş, ellerindeki çekiçleri kızgın kuma yerleştirdikleri taşlara vuruyorlar, ağartılmamış bezden ceketleriyle ve tabancalarının turuncu kaytanlarıyla asık suratlı polis memurları bezgin bir halde bir bu ayaklarına bir öbürüne dayanarak sokak ortasında dikiliyorlardı. Beyaz örtülü, bu örtülerin deliklerinden kulakları dışarı fırlamış atların koşulu olduğu, güneşten korunmak için bir yanı bez asılarak kapatılmış tramvaylar sokaklarda tıngırdayarak bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı.

Nehlüdov hapishaneye yaklaştığı sırada kafile henüz yola çıkmamıştı ve hapishanede sabahın dördünde başlamış olan mahkûmların teslimi ve kabulüyle ilgili hummalı çalışma hâlâ devam ediyordu. Yola çıkacak kafilede altı yüz yirmi üç erkek ve altmış dört kadın vardı. Hepsinin adlarını listelerden kontrol etmek, hasta ve zayıf olanları ayırmak ve konvoy görevlisine teslim etmek gerekiyordu. Yeni hapishane müdürü, iki yardımcısı, doktor, sağlık memuru, konvoy subayı ve bir yazıcı, avluda bir duvarın gölgesine konmuş, üzeri kâğıtlarla ve kırtasiye malzemeleriyle dolu bir masanın başına oturmuşlar, tek tek çağırıyorlar, inceliyorlar, sorular soruyorlar ve birbiri arkasına yanlarına yaklaşan tutukluları kaydediyorlardı.

Güneş ışınları masanın yarısına kadar gelmişti. Ortalık çok sıcaktı ve özellikle de esinti olmamasından ve orada dikilip duran tutuklu kalabalığının soluklarından hava boğucu bir hale gelmişti.

Omuzları kalkık, kolları kısa, kendisi uzun boylu, şişman, kırmızı yüzlü, ağzını kapatan bıyıklarının arasından durmaksızın sigara içen konvoy komutanı sigarasını tüttürerek:

"Ne bu böyle, bir türlü sonu gelmiyor! Canımız çıktı. Nereden topladınız bu kadar adamı? Daha çok var mı?" dedi.

Yazıcı bu soruya yanıt verdi:

"Daha yirmi dört erkek, bir de kadınlar var."

Konvoy komutanı henüz yoklamaları yapılmamış ve birbirlerine iyice sıkışmış tutuklulara:

"E, ne duruyorsunuz, yaklaşın!.." diye bağırdı.

Tutuklular üç saatten fazla zamandır üstelik gölgede değil, güneşin altında sıra bekliyorlardı.

Hapishanenin içinde bu çalışma sürerken dışarıda, kapının önünde her zamanki gibi silahlı bir nöbetçi duruyordu. Mahkûmların eşyalarını ve zayıf, yürüyemeyecek durumda-

kileri taşımak üzere yirmi kadar yük arabası ve köşede de gönderilecek tutukluları görmek, mümkün olursa bir iki kelime konuşmak, bir şeyler verebilmek için kafilenin çıkışını bekleyen küçük bir akraba ve yakın grubu vardı. Nehlüdov da bu küçük gruba katıldı.

Burada bir saat kadar ayakta bekledi. Bir saatin sonunda kapının ardından zincir şakırtıları, ayak sesleri, yöneticilerin konuşmaları, öksürük sesleri ve büyük bir kalabalığın alçak sesli konuşmaları duyuldu. Gardiyanların küçük kapıdan girip çıktıkları yaklaşık beş dakika boyunca da böyle devam etti. Sonunda bir komut duyuldu.

Büyük kapı gürültüyle açıldı, zincir şakırtısı arttı ve beyaz ceketli, silahlı konvoy muhafızları dışarı çıktılar, iyi bildikleri ve alışkın oldukları belli bir manevrayla kapının önünde düzgün, geniş bir halka oluşturdular. Askerler yerlerini aldıklarında yeni bir komut duyuldu ve tutuklular tıraşlı kafalarında takkeleriyle, omuzlarında torbalarıyla, ayaklarındaki prangaları sürükleyerek ve boş olan ellerini sallayıp, öbür elleriyle torbalarını sırtlarında tutarak çifter çifter dışarı çıkmaya başladılar. En önde kürek mahkûmu erkekler yürüyordu. Hepsinin sırtında aynı tip gri pantolon ve sırt kısmında eşkenar dörtgen şeklinde bir işaret bulunan ceket vardı. Genç, yaşlı, zayıf, şişman, solgun, kırmızı, kara, bıyıklı, sakallı, sakalsız, Rus, Tatar, Yahudi hepsi zincirlerini şangırdatarak, uzak bir yere gidiyormuş gibi kollarını hızlı hızlı sallayarak dışarı çıktılar ama on adım yürüdükten sonra durdular ve dörderli sıralar halinde sessizce arka arkaya dizildiler. Bunların ardından hiç ara vermeden yine aynı şekilde saçları tıraş edilmiş, ayaklarında pranga olmayan, ancak el bileklerinden birbirlerine kelepçeli, aynı kılıktaki insanlar kapıdan çıktılar. Bunlar sürgünlerdi. Onlar da aynı şekilde hızlı hızlı dışarı çıktılar, durdular ve dörderli sıralar halinde dizildiler. Sonra adi suçlu erkekler, daha sonra da yine aynı sırayla, yani önce sırtlarında gri kaftanları ve başlarında örtüle-

riyle kürek mahkûmu kadınlar, sonra sürgün cezasına mahkûm kadınlar ve gönüllü olarak konvoyu izleyen kentli ya da köylü kıyafetli kadınlar çıktılar. Bazı kadınların kucaklarında gri kaftanlarının eteklerine sardıkları bebekleri vardı.

Kadınların yanında kız-erkek çocuklar yürüyordu. Bu çocuklar, sürüdeki taylar gibi tutuklu kadınlara sokuluyorlardı. Erkekler, arada sırada öksürerek veya kesik kesik uyarılar yaparak sessizce duruyorlardı. Kadınlar arasında ise hiç bitmeyecek bir konuşma kulaklara geliyordu. Maslova dışarı çıktığında onu görür gibi olmuştu Nehlüdov; fakat daha sonra kalabalığın arasında kaybolmuştu. Nehlüdov, torbaları ve çocuklarıyla birlikte erkeklerin arkasında sıraya girmiş, insanlık, özellikle de kadınlık özelliklerinden yoksun yaratıklardan oluşan gri bir kalabalık görüyordu yalnızca.

Tüm tutukluların hapishane duvarları içinde sayılmış olmasına karşın konvoy görevlileri, önceki sayıyla karşılaştırmak amacıyla yeniden sayım yapmaya başlamışlardı. Bazı tutukluların yer değiştirmeleri ve konvoy görevlilerinin de bu yüzden sayıyı şaşırmaları yüzünden bu yeni sayım çok uzun sürdü. Görevliler, ses çıkarmadan, fakat kötü kötü bakarak boyun eğen tutukluları azarlıyorlar, itip kakıyorlar ve tekrar saymaya başlıyorlardı. Herkes yeniden sayılıp bittiğinde konvoy subayının verdiği komutla kalabalığın içinde bir hareket oldu. Çelimsiz adamlar, kadınlar ve çocuklar birbirlerinin önüne geçerek arabalara yöneldiler ve torbalarını arabalara yerleştirmeye, ardından da kendileri binmeye başladılar. Kucaklarında ağlayıp duran bebekleriyle kadınlar, yer kavgası eden neşeli çocuklar ve bezgin, asık suratlı erkekler arabalara binip yerlerine yerleştiler.

Birkaç mahkûm takkelerini çıkararak konvoy subayının yanına yaklaşıp bir şey söylediler. Nehlüdov'un sonradan öğrendiğine göre onlar da arabaya binmek istiyorlardı. Nehlüdov, konvoy subayının hiçbir şey demeden ve kendisinden ricada bulunan tutukluya bakmadan sigarasını içtiğini ve

sonra birden kısa kolunu tutukluya doğru kaldırdığını, berikinin de tıraşlı kafasını omuzlarının arasına çekip, tokattan kaçmak için geri sıçradığını gördü.

"Seni soylular sınıfına öyle bir terfi ettiririm ki, bir daha unutamazsın! Yürü bakalım!" diye bağırdı subay.

Subay, sadece iki yana yalpalayarak yürüyen, ayakları prangalı, uzun boylu yaşlı bir adamın arabaya binmesine izin verdi ve Nehlüdov, yaşlı adamın takkesini eline alıp haç çıkardığını, arabalara doğru gittiğini, sonra zayıf, güçsüz bacaklarını yukarı çekmesine engel olan prangalar yüzünden uzun süre arabaya binemediğini ve arabaya binmiş oturmakta olan bir köylü kadının elinden tutup çekerek ona yardım ettiğini gördü.

Bütün arabalar torbalarla dolup, arabaya binmesine izin verilenler de torbaların üzerine oturduklarında konvoy subayı şapkasını eline aldı, alnını, dazlak kafasını ve kırmızı, kalın boynunu mendiliyle sildikten sonra haç çıkardı.

"Kafile, marş marş!" diye komut verdi.

Askerler silahlarını şakırdattılar, mahkûmlar takkelerini çıkarıp bazıları sol eliyle olmak üzere haç çıkarmaya koyuldular. Uğurlamaya gelenler bağırarak bir şeyler söylüyorlar, mahkûmlar da aynı şekilde bağırarak yanıt veriyorlardı. Kadınlar arasından bir ağıt yükseldi ve beyaz ceketli askerlerle çevrili kafile, zincirli ayaklarıyla tozları kaldırarak harekete geçti. Önde askerler, onların arkasında dörderli sıralar halinde zincirlerini şangırdatarak prangalı mahkûmlar, onların arkasında sürgünler, sonra elleri ikişer ikişer birbirine kelepçeli adi suçlular, sonra da kadınlar yürüyordu. Ardından da torbalarla ve güçsüzlerle dolu arabalar hareket etti. Bunlardan birinde sarınıp sarmalanmış bir kadın torbaların tepesine oturmuş, durmadan çığlık atıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

XXXV

Yürüyüş kolu o kadar uzundu ki, öndekiler gözden kaybolduğunda torbaları ve güçsüzleri taşıyan arabalar daha yeni hareket etmişti. Arabalar hareket ettiğinde Nehlüdov kendisini beklemekte olan arabaya bindi ve kafilenin içinde erkekler arasında tanıdık biri var mı diye bakmak ve sonra kadınlar arasında Maslova'yı bularak ona gönderdiği eşyaları alıp almadığını sormak amacıyla arabacıya kafilenin önüne doğru ilerlemesini söyledi. Hava çok sıcaktı. Rüzgâr yoktu ve binlerce ayağın kaldırdığı toz sokağın ortasından ilerleyen tutukluların tepesinde asılı duruyordu. Erkek mahkûmlar hızlı adımlarla yürüyorlardı ve Nehlüdov'un bindiği arabanın atı yanlarından ağır ağır geçiyordu. Aynı tip kunduralı ayaklarını ve aynı renk pantolonlu bacaklarını ileri atan, serbest kalan kollarını ise adımlarına uygun olarak kendilerine cesaret verircesine sallayan tuhaf ve korkunç görünüşlü meçhul yaratıklar sıra sıra yürüyorlardı. O kadar çoktular, o kadar birbirlerinin aynısıydılar ve öyle garip bir duruma sokulmuşlardı ki, Nehlüdov'a insan değil de sanki tuhaf, korkunç yaratıklarmış gibi görünüyorlardı. Bu izlenim, ancak kürek mahkûmları kalabalığı içinde katil Fedorov'u, sürgünler arasında komik Ohotin'i ve kendisine başvurmuş olan bir başka serseriyi tanıdığında yok oldu. Tutukluların hemen hemen hepsi kendilerini izleyen arabaya ve arabanın içinden

onlara bakan beyefendiye bakıyorlardı yan gözle. Fedorov, Nehlüdov'u tanıdığını belli etmek için başını yukarı doğru salladı, Ohotin göz kırptı. Ama ikisi de yasak olduğunu düşünerek selam vermediler. Nehlüdov kadınların yanından geçerken Maslova'yı hemen gördü. Kadınların ikinci sırasında yürüyordu. Kenarda kıpkırmızı kesilmiş, kısa bacaklı, kara gözlü çirkin bir kadın yürüyordu. Kaftanının eteklerini kemerine sokuşturmuş olan bu kadın "Havalı"ydı. Sonra ayaklarını zor sürüyen hamile bir kadın vardı sırada, üçüncü Maslova'ydı. Omzunda bir torba taşıyor ve önüne bakıyordu. Yüzü sakin ve kararlıydı. Aynı sırada Maslova'nın yanında hızlı hızlı yürüyen, kısa kaftanlı, başını köylü kadınlar gibi bağlamış genç, güzel kadın Fedosya'ydı. Nehlüdov arabadan indi ve Maslova'ya eşyaları alıp almadığını, nasıl olduğunu sormak isteğiyle kadınların yanına doğru gitti. Ancak kafilenin bu yanında yürüyen konvoy çavuşu, onun yaklaştığını fark eder etmez hemen yanına koştu.

"Kafileye yaklaşamazsınız beyefendi, yasak," diye bağırdı gelirken.

Çavuş, iyice yaklaşıp da Nehlüdov'u tanıyınca (hapishanede artık herkes Nehlüdov'u tanıyordu) elini şapkasına götürdü ve Nehlüdov'un yanında durup:

"Şimdi olmaz. İstasyonda konuşabilirsiniz, burada yasak," dedi. "Sallanmayın, marş!" diye tutuklulara bağırdı ve sıcağa karşın ayağındaki gıcır gıcır yeni çizmeleriyle hızlı hızlı önceki yerine koştu. Nehlüdov kaldırıma geri döndü ve arabacıya arkasından gelmesini söyleyip kafileyi görebilecek şekilde yürümeye başladı. Kafile, geçtiği her yerde acımayla ve korkuyla karışık bir dikkat çekiyordu. Arabalarla gelip geçenler başlarını uzatıyorlar, görebildikleri sürece tutukluları gözleriyle izliyorlar, uğurluyorlardı. Yayalar duruyorlar, bu korkunç manzaraya hem şaşkınlıkla hem de korkuyla bakıyorlardı. Bazıları yaklaşıp sadaka veriyorlardı. Sadakaları konvoy görevlileri alıyordu. Bazıları hipnotize

olmuş gibi konvoyun peşinden yürüyorlar, fakat sonra duruyorlar ve başlarını sallayarak sadece gözleriyle kafileyi geçiriyorlardı. İnsanlar birbirlerine seslenerek geçitlerden ve kapılardan dışarı fırlıyorlar, pencerelerden sarkıyorlar, hiç kımıldamadan ve hiçbir şey söylemeden bu korkunç geçit alayına bakıyorlardı. Kafile kavşaklardan birinde zengin bir faytonun yolunu kesmişti. Arabacı yerinde parlak suratlı, koca kıçlı, sırtında sıra sıra düğmeli bir üniforma olan arabacı, arkada ise bir karı koca, zayıf solgun yüzlü, açık renk şapkalı, parlak şemsiyeli bir kadın ve silindir şapkalı, açık renk, şık pardösülü bir adam oturuyordu. Karşılarında iki çocuk vardı; süslü püslü, bir çiçek kadar taze, sarı saçları omuzlarına dökülmüş, parlak şemsiyeli bir kız ve uzun kurdelerle süslü tayfa şapkası giymiş ince, uzun boyunlu, köprücük kemikleri dışarı fırlamış sekiz yaşlarında bir erkek çocuk. Baba, yollarını kesen kafileyi zamanında geçmediği için arabacıya öfkeyle söyleniyor, anne ise yüzüne iyice yaklaştırdığı ipek kumaştan şemsiyesiyle güneşten ve tozdan korunarak bir şeyden iğrenmiş gibi gözlerini kısıyor ve yüzünü buruşturuyordu. Koca kıçlı arabacı, bu sokaktan gitmesini kendisi emrettiği halde söylenip duran patronunun haksız sözlerini dinlerken öfkeyle kaşlarını çatıyor ve yürümek için sabırsızlanan, güneşte pırıl pırıl parlayan, ter içindeki karayağız aygırları zor tutuyordu.

Bir polis memuru, zengin faytonun sahibine bütün ruhuyla hizmet etmek ve mahkûmları durdurup onu geçirmek istiyordu ama bu geçit alayında böyle zengin bir beyefendi için bile bozulması olanaksız karamsar bir ağırbaşlılık olduğunu hissediyordu. Sadece zenginlik karşısında duyduğu saygının işareti olarak elini şapkasına götürdü ve sanki ne olursa olsun faytonun yolcularını mahkûmlardan korumaya söz verir gibi onlara sert sert baktı. Böylece fayton bütün kafilenin geçmesini beklemek zorunda kaldı ve ancak torbalarla torbaların üzerine oturmuş tutukluların, bu arada artık se-

sini kestiği halde zengin ailenin faytonunu görünce yeniden hıçkıra hıçkıra ağlamaya, bağırmaya başlayan isterik kadının da bulunduğu son araba da geçtikten sonra hareket edebildi. Arabacı ancak o zaman dizginleri hafifçe oynattı ve karayağız atlar, lastik tekerlekleri üstünde hafif hafif sallanan faytonu, taşlarda nal sesleri bıraka bıraka, karı, koca, kız ve ince boyunlu, çıkık köprücük kemikli oğlanın keyif çatmaya gittikleri kır evine doğru götürdü.

Ne baba ne de anne çocuklarına gördükleri şeyi açıkladılar. Dolayısıyla çocuklar bu manzaranın ne anlama geldiği sorusunun yanıtını kendileri bulmak zorunda kaldılar.

Kız, babasının ve annesinin yüzlerindeki ifadeden bir anlam çıkarıp, bu insanların anasından babasından ve tanıdıklarından çok farklı, kötü insanlar olduklarına, bu yüzden de onlara şimdi davranıldığı gibi davranmak gerektiğine karar verdi. Bu nedenle tek hissettiği korkuydu, insanlar gözden kayboldukları zaman da sevindi.

Ancak tutukluların yürüyüşüne gözünü kırpmadan ve ayırmadan bakan ince, uzun boyunlu çocuk, soruya farklı bir yanıt bulmuştu. Bu insanların da tıpkı onun gibi, bütün insanlar gibi birer insan olduklarını, bu yüzden de bu insanlara karşı birileri tarafından yapılanın, yapılmaması gereken kötü bir şey olduğunu daha kesin ve daha emin olarak biliyordu; onlara acıdı, ayaklarına pranga geçirilmiş, başları tıraş edilmiş bu insanlardan da, onların ayaklarına pranga geçiren ve başlarını tıraş eden insanlardan da korktu. Bu yüzden çocuğun dudakları giderek şişiyordu. Bu durumlarda ağlamanın ayıp olduğunu düşünerek ağlamamak için büyük çaba harcıyordu.

XXXVI

Nehlüdov, tutuklularla aynı hızda yürüyordu, hafif giyindiği, sırtında ince bir pardösü olduğu halde hava korkunç sıcak geliyor, daha da önemlisi, tozla birlikte sokaklardaki durgun ve sıcak hava yüzünden boğuluyordu sanki. Bir çeyrek verst yürüdükten sonra arabaya bindi. Ancak sokağın ortasından giden arabanın içi daha da sıcak geldi. Eniştesiyle bir gün önce aralarında geçen konuşmayla ilgili düşünceleri aklına getirmeye çalıştı ama bu düşünceler artık onu sabahki gibi heyecanlandırmıyordu. Kafilenin hapishaneden çıkışıyla ve yürüyüşüyle ilgili izlenimler bu düşünceleri unutturmuştu. En önemlisi de boğucu bir sıcak olmasıydı. Bir tahta çitin önünde, ağaçların gölgesinde ortaokul öğrencisi iki çocuk şapkalarını çıkarmışlar, önlerinde diz çökmüş olan dondurmacının tepesinde dikiliyorlardı. Çocuklardan biri boynuzdan yapılmış kaşığı yalayarak dondurmanın tadını çıkarıyor, diğeri ise dondurmacının sarı bir şeyle doldurduğu küçük bardağı ayakta bekliyordu.

Nehlüdov, karşı konulmaz bir serinleme isteğiyle arabacıya:

"Bir şeyler içecek bir yer var mı buralarda?" diye sordu.

"Hemen şurada güzel bir yer var," dedi arabacı ve köşeyi dönüp Nehlüdov'u büyük tabelalı bir kapıya doğru götürdü.

Sırtında bir gömlekle tezgâhın arkasında duran şişman bir tezgâhtar ve gelen giden olmadığı için masaların başında oturan, sırtlarında rengi bir zamanlar beyaz olan ceketleriyle garsonlar bu alışılmamış konuğa merakla bakıp hizmetine koştular. Nehlüdov madensuyu istedi ve pencereden uzakça, üzeri örtülü küçük bir masaya geçip oturdu.

İki adam bir masada, çay takımlarının ve beyaz cam bir şişenin başına oturmuş, alınlarındaki teri siliyorlar, sakin sakin hesap yapıyorlardı. Birisi esmer ve İgnatiy Nikiforoviç'inki gibi ensesinde siyah saçlardan bir şerit olan kel bir adamdı. Bu izlenim Nehlüdov'a eniştesiyle bir gün önce yaptığı konuşmayı ve gitmeden önce onunla ve ablasıyla görüşmek istediğini anımsattı yine. "Trenin kalkmasına az kaldı, yetişemem," diye düşündü. "En iyisi mektup yazayım." Sonra kâğıt, zarf ve pul isteyip, köpüklü soğuk madensuyunu yudumlayarak ne yazacağını ayrıntısıyla düşünmeye başladı. Ancak düşünceleri oraya buraya kaçışıyor, mektubu bir türlü yazamıyordu.

"Sevgili Nataşa, İgnatiy Nikiforoviç'le dün yaptığımız konuşmanın tatsız anılarıyla gitmek istemiyorum..." diye başladı. "E, sonra? Dün söylediklerim için af mı dilemeliyim? İyi de ben düşündüklerimi söyledim. Af dilersem söylediklerimi yadsıdığımı düşünecek. Hem sonra işlerime burnunu sokması... Hayır, yazamayacağım." Kendisini anlamayan, bu yabancı, kendine çok güvenen adama karşı duyduğu nefretin içinde tekrar yükseldiğini hisseden Nehlüdov yarım bıraktığı mektubu cebine koydu, borcunu ödeyip sokağa çıktı ve kafileye yetişmek üzere arabaya bindi.

Sıcak daha da artmıştı. Duvarlardan ve taşlardan sıcak hava püskürüyordu sanki. İnsanlar, ayakları kızgın taşlara değince yanıyormuş gibi yürüyorlardı. Nehlüdov, arabanın cilalı çamurluğuna dokunduğunda elinin yandığını hissetti.

At, uyuşuk bir tırısla, nallarını tozlu ve bozuk yola düzgün aralıklarla vurarak sokaklarda ağır ağır ilerliyordu; ara-

bacı sürekli uyukluyordu; Nehlüdov ise hiçbir şey düşünmeden, kayıtsız bir şekilde önüne bakarak oturuyordu. Sokaktan yokuş aşağı indikleri sırada büyük bir evin kapısının karşısında bir grup insan ve silahlı bir konvoy görevlisi duruyordu. Nehlüdov arabayı durdurdu.

"Ne oldu?" diye sordu kapıcıya.

"Tutukluya bir şey olmuş."

Nehlüdov arabadan inip kalabalığa yaklaştı. Kaldırımın yanında, eğimli yolun yamru yumru taşları üzerinde sarı sakallı, kırmızı yüzlü, yassı burunlu, gri ceketli ve aynı renk pantolonlu pek genç olmayan bir mahkûm başı ayaklarından daha aşağıda, çillerle kaplı ellerini avuçları aşağı gelecek şekilde açmış, sırtüstü yatıyor ve uzun aralıklardan sonra yüksek ve güçlü göğsü sarsılarak, kanlı gözlerini gökyüzüne dikip, hıçkırarak soluk alıyordu. Asık suratlı bir polis, bir işportacı, postacı, bir tezgâhtar, şemsiyeli yaşlı bir kadın ve elinde boş sepetiyle saçları kısa kesilmiş bir çocuk adamın tepesinde dikiliyorlardı.

"Hapishanede zayıf düşürmüşler, tam da en sıcak zamanda götürüyorlar," diye yanlarına gelen Nehlüdov'a yakınıyordu tezgâhtar.

"Ölecek besbelli," dedi şemsiyeli kadın ağlamaklı bir sesle.

"Gömleğinin önünü açmalı," dedi postacı.

Polis, adamın damarları dışarı fırlamış, kırmızı boynundaki bağcıkları titreyen tombul parmaklarıyla beceriksizce çözmeye koyuldu. Görünüşüne bakılırsa heyecanlanmış ve şaşırmıştı, ama yine de kalabalığa bir çift laf etmeyi gerekli görmüştü.

"Ne toplandınız? Hava zaten sıcak. Orada dikilip hava almasına engel oluyorsunuz."

Tezgâhtar, kurallar konusundaki bilgisini göstermek için:

"Doktor görüp izin vermeliydi. Böyle zayıf olanları burada bırakmaları gerekir. Ama baksana azıcık canı olanı bile götürüyorlar," dedi.

Polis, bağcıkları çözdükten sonra doğruldu ve çevreye bakındı.

"Dağılın diyorum. Size ne, hiç hasta adam görmediniz mi?" dedi, destek bulmak umuduyla Nehlüdov'a bakarak. Onun bakışlarında aradığı desteği bulamayınca bu kez konvoy görevlisine baktı.

Ancak konvoy görevlisi bir kenara çekilmiş, çizmesinin çarpılmış ökçesine bakıyor ve polisin sıkıntısını hiç umursamıyordu.

"Görevlilerin umurlarında bile değil. Kurallar yüzünden insanlar ölsün mü yani?"

"Mahkûmsa mahkûm, o da insan," diyorlardı kalabalığın içinden.

"Kafasını yukarı kaldırıp su içirin," dedi Nehlüdov.

"Su getirmeye gittiler," diye yanıtladı polis ve mahkûmu koltuk altından tutarak güçlükle biraz daha yukarı doğru sürükledi.

"Nedir bu kalabalık?" diye ansızın kararlı, buyurgan bir ses duyuldu ve tertemiz, pırıl pırıl ceketiyle ve daha da parlak uzun çizmeleriyle bir polis komiseri mahkûmun çevresinde toplanmış olan kalabalığa hızlı adımlarla yaklaştı. Daha insanların neden toplandığını görmeden, "Dağılın! Ne işiniz var burada?" diye bağırdı kalabalığa.

İyice yaklaşıp da can çekişen mahkûmu görünce böyle bir şey bekliyormuş gibi başıyla bir işaret yaptı ve polis memuruna:

"Ne oldu?" diye sordu.

Polis kafilenin geçtiğini, mahkûmun yere düştüğünü, konvoy görevlisinin bırakılmasını emrettiğini anlattı.

"Demek öyle? Karakola götürmek gerek o zaman. Araba çağırın."

"Kapıcı çağırmaya gitti," dedi polis elini şapkasının siperine koyarak.

Tezgâhtar sıcaktan söz edecek oldu.

"Sana ne? Ha? Yürü git kendi yoluna," dedi komiser ve öyle sert baktı ki tezgâhtar sustu.

"Su içirmek gerekir," dedi Nehlüdov.

Komiser, Nehlüdov'a da sert sert baktı ama bir şey demedi. Kapıcı bir maşrapa su getirdiğinde polis memuruna, mahkûma su içirmesini emretti. Polis memuru yana düşen başı kaldırdı ve ağzına su akıtmaya çalıştı ama mahkûm suyu yutamadı; su sakalının üstünden akıp, ceketinin göğüs kısmını ve tozlu gömleğini ıslattı.

Komiser:

"Başına dök!" diye buyurdu ve polis mahkûmun takkesini çıkarıp, kıvırcık sarı saçlarına ve kafasının çıplak kısmına suyu döktü.

Mahkûmun gözleri korkmuş gibi daha da çok açıldı fakat durumu değişmedi. Tozlu yüzünden kirli sular akıyordu ama ağzı aynı şekilde, hıçkırarak soluk alıyor, bütün vücudu titriyordu.

Komiser, polis memuruna Nehlüdov'un arabasını göstererek:

"Ya bu ne? Bunu tutun işte. Hadi! Hey, sen!" dedi.

Arabacı, gözlerini kaldırmadan asık bir suratla:

"Meşgul," dedi.

"Ben tutmuştum," dedi Nehlüdov, ama alın. Parasını ben öderim," diye de ekledi arabacıya dönerek.

"Hadi ne duruyorsunuz?" diye bağırdı komiser. "Kaldırın!"

Polis memuru, kapıcı ve konvoy görevlisi can çekişen adamı kaldırdılar, arabaya taşıdılar ve oturttular. Fakat adamcağız kendi başına duramıyordu, kafası geriye devriliyor, bedeni koltuktan aşağı kayıyordu.

"Yatırın!" diye bir komut verdi komiser.

Polis memuru, can çekişen adamın yanına iyice yerleşerek ve güçlü sağ koluyla koltuk altından sarılarak:

"Zararı yok efendim, böyle götürürüm," dedi.

Konvoy görevlisi, adamın ayakkabılarının içindeki çorapsız ayaklarını kaldırdı ve arabacı yerinin altına doğru uzattı.

Komiser etrafa baktı ve yerde mahkûmun takkesini görünce alıp, geriye kaymış olan ıslak kafasına giydirdi.

"Marş!" diye komut verdi.

Arabacı öfkeyle çevresine bakındı, başını salladı ve konvoy görevlisinin eşliğinde geriye, karakola doğru hareket etti. Mahkûmun yanında oturan polis memuru hiç durmadan bir o yana bir bu yana sallanan başla birlikte aşağı kayan gövdeyi tutmaya çalışıyordu. Arabanın yanından yürüyen konvoy görevlisi ise adamın ayaklarını düzeltiyordu. Nehlüdov arkalarından geliyordu.

XXXVII

Mahkûmu taşıyan araba, itfaiye birliğinin yanındaki polis karakolunun avlusuna girdi ve kapılardan birinin önünde durdu.

Avluda itfaiyeciler, kollarını sıvamışlar, yüksek sesle konuşarak ve gülüşerek araba yıkıyorlardı.

Araba durur durmaz birkaç polis memuru arabanın çevresini sarıp mahkûmun cansız bedenini koltuk altlarından ve ayaklarından tuttular, bedenlerinin ağırlığı altında gıcırdayan aradan indirdiler. Mahkûmu getiren polis memuru arabadan inerek uyuşmuş olan kolunu salladı, şapkasını çıkartarak haç işareti yaptı. Ölüyü kapıdan geçirip merdivenden üst kata taşıdılar. Nehlüdov arkalarından gitti. Ölüyü götürdükleri pislik içindeki küçük odada dört tane yatak vardı. İkisinde iki hasta yatıyordu. Hastalardan birinin ağzı çarpık, boğazı sargılıydı, diğeri veremliydi. İki yatak boştu. Bunlardan birine mahkûmu yatırdılar. Gözleri parlayan ve kaşları durmaksızın inip kalkan, üstünde yalnızca iç çamaşırı ve çorap olan ufacık bir adam hızlı ve yumuşak adımlarla mahkûmun yanına gitti, önce ona, sonra Nehlüdov'a bakıp, zembereği bozulmuş gibi gülmeye başladı. Burada tutulan bir deliydi bu adam.

"Beni korkutmak istiyorlar," diye konuşmaya başladı. "Öyle yağma yok, korkutamayacaklar."

Ölüyü taşıyan polis memurlarının ardından komiser ve bir sağlık memuru içeri girdiler.

Sağlık memuru yatağa yaklaşarak mahkûmun henüz yumuşak ama ölü solgunluğunu almış olan çillerle kaplı sarımsı eline dokundu, tutup bıraktı. El, ölünün karnına cansız bir şekilde düştü.

"Tamam," dedi sağlık memuru başını salladıktan sonra, ancak herhalde kurallara uymak için ölünün ıslak gömleğinin önünü açıp, kıvırcık saçlarını arkasına soktuğu kulağını mahkûmun sarımsı, hareketsiz yüksek göğsüne dayadı. Herkes susmuştu. Sağlık memuru doğruldu, bir kez daha başını salladı ve açık kalmış mavi gözlerin üstündeki göz kapaklarının önce birine sonra öbürüne parmağıyla dokundu.

"Korkutamazsınız, korkutamazsınız," diyordu deli, durmadan sağlık memurundan yana tükürerek.

"E?" diye sordu komiser.

"E'si," dedi sağlık memuru. "Morga götürmek gerek."

"İyi bakın, emin misiniz?" diye sordu komiser.

Sağlık memuru, her nedense ölünün açık göğsünü kapatarak:

"Emin olmasına eminim de Matvey İvanıç'e haber göndereyim, bir de o gelip baksın," dedi. "Petrov, yürü," dedi sağlık memuru ve ölünün yanından ayrıldı.

"Morga götürün," dedi komiser. Mahkûmun yanından hiç ayrılmayan konvoy görevlisine dönerek, "O zaman sen de kaleme git de bir imza at," diye ekledi.

Konvoy görevlisi:

"Baş üstüne," diye yanıtladı.

Polisler ölüyü kaldırdılar ve tekrar merdivenden aşağı indirdiler. Nehlüdov arkalarından gitmek istedi ama deli yolunu kesmişti.

"Madem siz bu kumpasın içinde değilsiniz, verin bir sigara da içelim," dedi deli.

Nehlüdov tabakasını çıkarıp bir sigara verdi. Deli, kaşlarını oynatarak, çok hızlı bir konuşmayla kendisine telkin yoluyla nasıl işkence ettiklerini anlatmaya koyuldu.

"Hepsi de bana karşılar ve medyumları aracılığıyla bana işkence ediyorlar, acı çektiriyorlar..."

"Kusura bakmayın," dedi Nehlüdov ve onu dinlemeyip ölüyü nereye götürdüklerini öğrenmek için avluya çıktı.

Polis memurları taşıdıkları yükle birlikte avludan geçmiş, bodrum kapısından içeri girmişlerdi. Nehlüdov yanlarına gitmek istedi ama komiser durdurdu.

"Ne istemiştiniz?"

"Hiçbir şey," diye yanıtladı Nehlüdov.

"Öyleyse gidin."

Nehlüdov bir şey demedi, arabasına doğru yürüdü. Arabacı uyukluyordu. Nehlüdov adamı uyandırıp tekrar istasyona doğru yola çıktı.

Daha yüz adım gitmemişlerdi ki yine silahlı bir konvoy görevlisinin eşliğinde, galiba ölü başka bir mahkûmu taşıyan bir yük arabasıyla karşılaştılar. Mahkûm arabada sırt üstü yatıyordu ve kara sakallı, burnuna kadar inmiş takkeyle örtülü tıraşlı kafası arabanın her sarsılışında sallanıyor, sağa sola çarpıyordu. Kaba çizmeler giymiş arabacı, arabanın yanından yürüyerek atı sürüyordu. Arkadan bir polis memuru geliyordu. Nehlüdov kendi arabacısının omzuna dokundu.

Arabacı, atı durdururken:

"Neler oluyor böyle?" dedi.

Nehlüdov arabadan inip, yük arabasının ardından, yine itfaiye birliğinin yanından geçerek karakolun avlusuna girdi. Avluda itfaiyeciler araba yıkama işini bitirmişlerdi. Şimdi onların yerinde uzun boylu, zayıf, kasketinin kenarı mavi şeritli bir itfaiye şefi elleri ceplerinde dikilmiş, bir itfaiye erinin önünden geçirdiği, koşumlardan boynu yüzülmüş bir aygıra bakıyordu sert sert. Aygırın ön ayağı aksıyordu ve itfaiye şefi orada dikilip duran veterinere öfkeli öfkeli bir şeyler söylüyordu.

Komiser de oradaydı. Yeni getirilen ölüyü görünce yük arabasının yanına gitti.

"Nereden getirdiniz?" diye sordu, iki yana başını sallayarak.

"Staraya Gorbatovskaya'dan," diye yanıtladı polis memuru.

"Mahkûm mu?" diye sordu itfaiye şefi.

"Evet öyle."

"Bugün ikinci bu," dedi komiser.

"E, kurallar böyle! Üstelik hava da sıcak," dedi itfaiye şefi ve ayağı aksayan aygırı dolaştıran itfaiyeciye bağırdı: "Köşedeki bölmeye koy! Senden daha değerli atları sakatlamak nasıl olurmuş öğreteceğim sana köpoğlu köpek."

Polisler ölüyü, tıpkı birincisi gibi, arabadan kaldırıp revire götürdüler. Nehlüdov hipnotize olmuş gibi peşlerinden gidiyordu.

Bir polis:

"Ne istemiştiniz?" diye sordu.

Nehlüdov yanıt vermeden ölüyü götürdükleri yere doğru yürüyordu. Deli, yatağın üstüne oturmuş, Nehlüdov'un verdiği sigarayı içiyordu hırsla.

"A, geri gelmişsiniz!" dedi ve kahkahalarla gülmeye başladı. Ölüyü görünce yüzünü buruşturdu. "Bir tane daha," dedi. Nehlüdov'a dönerek, "Bıktırdılar artık, ben de çocuk değilim ya. Öyle değil mi?" dedi soru sorar gibi gülümseyerek.

Bu arada Nehlüdov ölüye bakıyordu. Artık ölünün önünde duran kimse yoktu ve yüzü önceki gibi takkeyle kapanmamıştı, görünüyordu. Öbür mahkûm ne kadar çirkinse bu da hem yüz hem de beden olarak olağanüstü güzeldi. Hayatının en parlak döneminde bir adamdı. Yarısı tıraş edilerek çirkinleştirilmiş kafası, kara, artık cansız olan gözlerinin üstündeki hafifçe çıkıntılı kısa ve dik alnı, tıpkı kemerli, küçük burnu ve ince, kara bıyıkları gibi çok güzeldi. Morarmaya

yüz tutmuş dudakları gülümser gibi kapanmıştı; yüzünün alt kısmında, şerit gibi küçük bir sakal vardı ve başının tıraşlı tarafında küçük, sağlam ve güzel bir kulak görünüyordu. Yüzünün ifadesi hem sakin, hem sert, hem de iyilik doluydu. Bu yüze bakınca bu adamda hangi manevi yaşam güçlerinin yok olduğunu görmeyi bir kenara bırakın, ellerinin ve prangaya vurulmuş ayaklarının ince kemiklerinde ve düzgün bedeninin güçlü kaslarında ne kadar güzel, güçlü ve becerikli bir insan olduğu, sakatlandı diye itfaiye şefinin o kadar kızdığı aygıra göre çok daha kusursuz bir yaratık olduğu görülüyordu. Oysa öldürmüşlerdi onu ve hiç kimse bir insan olarak ona acımadığı gibi, yok yere ölmüş bir iş hayvanı olarak da acımıyordu. Bu adamın ölümünün insanlarda uyandırdığı tek duygu, çürüyecek olan bu bedeni ortadan kaldırmak için gerekli koşuşturmaların yarattığı sıkıntıydı.

Doktor, sağlık memuru ve komiser revire girdiler. Doktor, sağlam yapılı bir adamdı. Sırtında sarımsı kum rengi ipek kumaştan bir ceket ve aynı kumaştan, kaslı baldırlarına yapışmış dar bir pantolon vardı. Komiser ufak tefek, tombulca, avurtlarına doldurduğu havayla yanaklarını şişirip sonra havayı yavaş yavaş bırakma alışkanlığı yüzünden daha da yuvarlaklaşan toparlak, kırmızı yüzlü bir adamdı. Doktor yatağın üstüne, ölünün yanına oturdu, tıpkı sağlık memuru gibi, eline dokundu, kalbini dinledi, dar pantolonunu çekiştirerek ayağa kalktı.

"Bundan daha ölü olamaz," dedi.

Komiser ağzını havayla doldurup yavaş yavaş bıraktı.

Konvoy görevlisine:

"Hangi hapishaneden?" diye sordu.

Konvoy görevlisi cevap verdi ve ölünün ayağındaki prangayı hatırlattı.

"Çıkarmalarını söylerim, çok şükür demircilerimiz var," dedi komiser ve yanaklarını tekrar şişirip ağzındaki havayı yavaş yavaş bırakarak kapıya doğru yürüdü.

Nehlüdov:

"Neden oluyor bu?" diye sordu doktora.

Doktor gözlüğünün üstünden ona baktı.

"Neden mi oluyor? Güneş çarpmasından oluyor. Bütün kış hareketsiz, ışıksız oturduktan sonra birdenbire güneşe çıkıyorlar, hem de bugünkü gibi bir günde, üstelik topluca yürüyorlar, hava akımı olmuyor. Bir de üstüne güneş çarpıyor."

"O zaman niye böyle gönderiyorlar onları?"

"Bunu onlara sorun. Hem siz kimsiniz?"

"Yoldan geçen biri."

"Ya!.. İyi günler, hiç zamanım yok," dedi doktor ve sıkıntıyla pantolonunu aşağı doğru çekiştirip hastaların yataklarına yöneldi.

"E, işler nasıl bakalım?" diye sordu boğazı sarılı, çarpık ağızlı, solgun yüzlü adama.

Bu arada deli kendi yatağında oturuyordu, sigara içmeyi bırakmış, doktora doğru tükürüyordu.

Nehlüdov avluya indi ve itfaiye atlarının, tavukların, bakır miğferli nöbetçinin yanından geçip dışarı çıktı. Yine uyuyakalmış olan arabacıyı uyandırıp istasyona yollandı.

XXXVIII

Nehlüdov istasyona geldiğinde tutukluların hepsi pencereleri kafesli vagonlara binmişlerdi. Peronda birkaç uğurlayıcı duruyordu. Uğurlayıcıların vagonlara yaklaşmalarına izin verilmiyordu. Konvoy görevlileri bugün çok telaşlıydılar. Hapishaneyle istasyon arasındaki yolda Nehlüdov'un gördüğü iki kişiden başka üç kişi daha güneş çarpmasından ölmüştü. Bunlardan biri, aynen ilk ikisi gibi en yakın karakola götürülmüş, ikisi ise burada, istasyonda ölmüşlerdi.[1] Konvoy görevlilerini telaşlandıran konvoylarındaki beş insanın yaşayabilecekken ölmüş olması değildi. Bu onları ilgilendirmiyordu. Onları ilgilendiren tek şey, bu durumlarda yasanın gerektirdiklerini eksiksiz yapmak, yani ölüleri ve onların belgeleriyle eşyalarını gerekli yerlere teslim etmek, Nijniy'e götürülecek olanların listesinden adlarını silmekti. Bu da bu sıcakta çok koşturmacalı bir işti.

Konvoy görevlileri bu işle uğraşıyorlardı, bu yüzden de bütün bunlar bitmeden Nehlüdov'un ve başkalarının vagonlara yaklaşmasına izin vermiyorlardı. Ancak Nehlüdov'u yine de bıraktılar, çünkü konvoy çavuşunun eline para sıkıştırmıştı. Çavuş, Nehlüdov'a izin vermiş ve hemen görüşüp

1 1880'li yılların başlarında Butırskiy Hapishanesi'nden Nijegorod tren istasyonuna götürüldükleri sırada güneş çarpmasından bir günde beş tutuklu hayatını kaybetmişti. (L. N. Tolstoy'un notu.)

komutana görünmeden uzaklaşmasını rica etmişti. Toplam on sekiz vagon vardı ve komutanın vagonundan başka bütün vagonlar tutuklularla tıka basa doluydu. Nehlüdov, vagonların yanından geçerken içlerinde ne olup bittiğine kulak kabartıyordu. Bütün vagonlardan zincir şakırtıları, koşuşturmalar, ağza alınmayacak küfürlerle dolu konuşmalar duyuluyordu ama Nehlüdov'un beklediği şeyden, yani yolda ölen arkadaşlarından hiç söz edilmiyordu. Konuşmalar daha çok torbalarla, içme suyuyla ve yer seçimiyle ilgiliydi. Vagonlardan birinin penceresinden içeri göz atan Nehlüdov, vagonun ortasındaki koridorda tutukluların kelepçelerini çıkaran konvoy görevlilerini gördü. Tutuklular ellerini uzatıyorlardı, bir konvoy görevlisi kelepçenin kilidini anahtarla açıp çıkarıyordu. Diğer görevli kelepçeleri topluyordu. Nehlüdov bütün erkek vagonlarının yanından geçerek kadınların bulunduğu vagonlara yaklaştı. Bunların ikincisinden, "Oy anacığım, oy anacığım!" sözleriyle birlikte tekdüze bir kadın iniltisi geliyordu.

Nehlüdov bu vagonun yanından geçip, konvoy görevlisinin tarifine göre, üçüncü vagonun penceresine yaklaştı. Nehlüdov başını pencereye yaklaştırır yaklaştırmaz burnuna ağır ter kokusuyla dolu bir sıcaklık çarptı ve ciyak ciyak kadın sesleri duyuldu. Bütün sıralarda kaftanlı ve bluzlu, kan ter içinde kadınlar oturuyorlar ve yüksek sesle konuşuyorlardı. Nehlüdov'un pencerenin kafesine yaklaşan yüzü dikkatlerini çekmişti. Pencereye yakın olanlar sustular ve başlarını o yana çevirdiler. Maslova sırtında bluz, başı açık olarak karşı pencerenin önünde oturuyordu. Gülümseyen beyaz yüzüyle Fedosya bu tarafa daha yakındı. Nehlüdov'u tanıyınca Maslova'yı dürtükleyip eliyle pencereyi gösterdi. Maslova hemen ayağa kalktı, siyah saçlarının üstüne örtüsünü attı ve canlanmış, gülümseyen, kırmızı ve terli bir yüzle pencereye yaklaşıp parmaklığa tutundu.

"Çok da sıcak," dedi sevinçle gülümseyerek.

"Eşyaları aldınız mı?"

"Aldım, teşekkür ederim."

"Başka bir şey lazım değil mi?" diye sordu Nehlüdov. Güneşte iyice kızmış olan vagondan, taş fırından gelir gibi sıcak geldiğini hissediyordu.

"Bir şey lazım değil, teşekkür ederim."

"İçecek bir şey olsaydı," dedi Fedosya.

"Evet, içecek bir şey olsaydı," diye yineledi Maslova.

"Suyunuz yok mu?"

"Veriyorlar ama hepsini içtik."

"Hemen," dedi Nehlüdov, "hemen gidip konvoy görevlisinden rica ederim. Nijniy'e kadar bir daha görüşmeyeceğiz."

Maslova sevinçle Nehlüdov'a bakıp:

"Siz de mi geliyorsunuz yoksa?" dedi sanki bilmiyormuş gibi.

"Bir sonraki trenle geliyorum."

Maslova hiçbir şey demedi, birkaç saniye sonra derin bir iç geçirdi.

"On iki tane mahkûmun öldüğü doğru mu beyim?" dedi kaba köylü sesiyle yaşlı bir kadın.

Bu kadın Korableva'ydı.

"On ikiyi duymadım. Ben ikisini gördüm," dedi Nehlüdov.

"On iki diyorlar. Bunun için hiçbir şey yapmayacaklar mı onlara? Şeytan herifler!"

"Kadınlardan hastalanan olmadı mı?" diye sordu Nehlüdov.

"Kadınlar daha sağlamdır," dedi kısa boylu başka bir kadın gülerek. "Sadece birinin doğuracağı tuttu. Baksana dem çekip duruyor," dedi hâlâ iniltilerin geldiği yan vagonu göstererek.

Maslova sevinçli gülümsemesini tutmaya çalışarak:

"Bir şey lazım mı demiştiniz, bu kadını bırakamazlar mı acaba, yoksa çok sıkıntı çekecek. Yöneticilere bir söyleseniz," dedi.

"Tamam, söylerim."

Gülümsemeye devam eden Fedosya'yı gözleriyle işaret ederek:

"Bir de o, kocası Taras'la görüşemez mi acaba?" diye ekledi. "Madem o da sizinle geliyor."

"Beyefendi, konuşmak yasak," diyen konvoy çavuşunun sesi duyuldu. Bu, Nehlüdov'a izin veren çavuş değildi.

Nehlüdov pencereden uzaklaşıp doğum yapan kadınla ve Taras'la ilgili ricasını iletmek için komutanı aramaya gitti ama uzun süre onu bulamadığı gibi konvoy görevlilerinden de bir yanıt alamadı. Görevliler büyük bir telaş içindeydiler; bazıları bir tutukluyu bir yere götürüyor, diğerleri ya kendilerine yiyecek almaya koşuyorlar ya da eşyalarını vagonlara yerleştiriyorlar, bazıları da konvoy subayıyla birlikte gelen bir hanımefendiye hizmet ediyorlar ve Nehlüdov'un sorularına isteksiz isteksiz yanıt veriyorlardı.

Nehlüdov, konvoy subayını ancak ikinci kampanadan sonra görebildi. Subay, omuzlarını yukarı kaldırmış, ağzını örten bıyıklarını kısa koluyla silerken bir yandan da başçavuşu azarlıyordu.

"Ne istemiştiniz?" diye sordu Nehlüdov'a.

"Vagonlardan birinde bir kadın doğurmak üzere, ben düşündüm de belki..."

Konvoy subayı, vagonuna binerken kısa kollarını hızlı hızlı sallayarak:

"Hele bir doğursun, sonra bakarız," dedi. Bu sırada kondüktör elinde düdüğüyle geçti; son kampana ve düdük sesi duyuldu, perondaki uğurlayıcılar arasında ve kadın vagonunda ağlamalar, sızlamalar duyuldu. Nehlüdov peronda Taras'la yan yana duruyor, kafesli pencereleri ve bu pencerelerin içinden görünen tıraşlı erkek kafalarıyla

vagonların birbiri arkasına yanından geçişine bakıyordu. Sonra penceresinde açık ve örtülü kadın başlarının göründüğü ilk kadın vagonu geçti önlerinden, sonra aynı kadın iniltisinin geldiği ikinci vagon, sonra da Maslova'nın bulunduğu vagon. Maslova, öteki kadınlarla birlikte pencerenin önünde ayakta duruyor, Nehlüdov'a bakıyor, acı acı gülümsüyordu.

XXXIX

Nehlüdov'un gideceği yolcu treninin kalkışına iki saat kalmıştı. Nehlüdov bu arada ablasına bir kez daha gitmeyi düşündü önce, ama bu sabah tanık olduklarından sonra şimdi kendini o kadar kaygılı ve bitkin hissediyordu ki birinci mevki lokantasının küçük kanepesine çöküp, ansızın uyuma isteğine kapılmış, yan dönüp, elini yanağının altına koyarak oracıkta uyuyakalmıştı.

Fraklı, rozetli ve peçeteli bir garson onu uyandırdı.

"Beyefendi, beyefendi, siz Prens Nehlüdov değil misiniz? Bir hanımefendi sizi arıyor."

Nehlüdov gözlerini ovuşturarak yerinden fırladı ve nerede olduğunu, sabah neler olduğunu anımsadı.

Tutukluların yürüyüşü, ölüler, pencereleri kafesli vagonlar ve bu vagonlarda kilitli kadınlar, hiç kimsenin yardım etmediği doğum sancıları çeken kadın ve demir kafesin ardından ona acı acı gülümseyen bir başka kadın aklına geldi. Gerçekte ise önünde bambaşka bir manzara vardı; şişelerle, vazolarla, şamdanlarla ve yemek takımlarıyla dolu bir masa ve masanın çevresinde koşuşturan, eline ayağına çabuk garsonlar. Salonun dibinde, dolabın önünde, meyve tabaklarının ve şişelerin arkasında büfeci ve büfeye doğru giden yolcuların sırtları.

Nehlüdov, kaykılmış durumdan oturur duruma geçerken birazcık kendine gelmiş, odada bulunan herkesin me-

rakla kapıya baktığını fark etmişti. O da o yana baktı ve üstü tenteli koltuğunda oturan bir hanımı taşıyan adamları gördü. Öndeki taşıyıcı bir uşaktı ve Nehlüdov'a tanıdık gelmişti. Arkadaki de kasketi sırmalı, yine tanıdık bir kapıcıydı. Koltuğun arkasından önlüklü ve kıvır kıvır bukleli, zarif bir hizmetçi kız yürüyor, elinde deri muhafazalı yuvarlak bir şey ve bir şemsiye taşıyordu. Daha arkada iri dudaklı, boynu inmeli, Prens Korçagin, başında seyahat kasketi, göğsünü şişirerek yürüyor, onun ardında da Missi, Mişa, kuzen ve Nehlüdov'un tanıdığı, uzun boyunlu, gırtlak kemiği dışarı fırlamış, her zaman neşeli ve keyifli görünen diplomat Osten geliyordu. Gülümsemekte olan Missi'ye ciddi bir suratla komik bir şeyler anlatarak yürüyordu. Arkadan sigarasından öfkeli nefesler çekerek doktor geliyordu.

Korçaginler, prensesin kız kardeşinin Nijegorod yolundaki yurtluğuna gidiyorlardı.

Taşıyıcıların, hizmetçinin ve doktorun yürüyüşü, herkeste merak ve saygı uyandırarak kadınlar bölümünde sona erdi. Yaşlı prens masaya oturur oturmaz garsonu yanına çağırıp sipariş verdi. Osten'le Missi de lokanta kısmında durdular ve tam oturacakları sırada kapıda tanıdık bir hanım görüp karşılamaya gittiler. Bu tanıdık hanım Natalya İvanovna'ydı. Agrafena Petrovna ile birlikte gelen Natalya İvanovna, iki yana bakınarak lokantaya girdi. Missi'yi de kardeşini de hemen hemen aynı anda görmüştü. Önce Missi'nin yanına gitti, Nehlüdov'u ise sadece başını eğerek selamladı. Fakat Missi'yle öpüştükten sonra hemen kardeşinin yanına geldi.

"Sonunda seni buldum," dedi Natalya İvanovna.

Nehlüdov ayağa kalktı, Missi'yle, Mişa'yla ve Osten'le selamlaştı, konuşmaya başladılar. Missi köydeki evlerinde çıkan ve onları teyzesinin evine gitmek zorunda bırakan yangını anlattı Nehlüdov'a. Osten, bu fırsattan yararlanarak yangınla ilgili komik bir fıkra anlatmaya koyuldu.

Nehlüdov, Osten'i dinlemeyerek ablasına döndü.

"Geldiğine ne kadar sevindim," dedi.

"Geleli çok oldu," dedi Natalya İvanovna. "Agrafena Petrovna'yla birlikte geldik." Başında şapkası, sırtında pardösüsü, onlara engel olmak istemediği için uzaktan sevecen bir gülümsemeyle utana sıkıla Nehlüdov'u selamlayan Agrafena Petrovna'yı gösterdi. "Her yerde seni aradık."

"Ben de burada uyuyakalmışım. Geldiğine ne kadar sevindim," diye yineledi Nehlüdov. "Sana mektup yazmaya başlamıştım," dedi.

"Öyle mi?" dedi Natalya İvanovna ürkek bir şekilde. "Neyle ilgili?"

Missi, iki kardeş arasında özel bir konuşma başladığını fark edince kavalyeleriyle birlikte kenara çekildi. Nehlüdov'la ablası da pencerenin önündeki küçük kadife kanepeye, başka birine ait eşyaların, battaniye ve karton kutuların yanına oturdular.

"Dün sizden çıktıktan sonra geri dönmek ve pişman olduğumu söylemek istedim ama onun nasıl karşılayacağını bilmiyordum," dedi Nehlüdov. "Kocana kabalık ettim, bu da beni çok üzdü," dedi.

"İstemeden yaptığını biliyordum, emindim," dedi ablası. "Biliyorsun zaten..."

Sonra gözlerine yaşlar doldu, kardeşinin ellerine dokundu. Bu sözler açık değildi ama Nehlüdov ne demek istediğini anlamış ve duygulanmıştı. Ablasının bu sözleri, kocasına olan sevgisinden başka ona, yani kardeşine duyduğu sevginin kendisi için önemli ve değerli olduğu, her türlü dargınlığın ona çok büyük acı vereceği anlamına geliyordu.

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim... Ah bugün neler gördüm bilsen," dedi Nehlüdov, birden ölen ikinci mahkûmu anımsayarak. "İki mahkûm öldürüldü."

"Nasıl öldürüldü?"

"Öldürüldü işte. Bu sıcakta götürünce güneş çarpmasından öldü ikisi de."

"Olamaz! Nasıl yani? Bugün mü? Şimdi mi?"

"Evet şimdi. Cesetlerini gördüm."

"Neden öldürdüler? Kim öldürdü?" dedi Natalya İvanovna.

Nehlüdov, onun da bu meseleye kocasının gözleriyle baktığını hissederek öfkeyle:

"Onları zorla götürenler öldürdüler," dedi.

"Aman Tanrım!" dedi yanlarına yaklaşan Agrafena Petrovna.

Nehlüdov, boynuna bir peçete bağlayıp masada meyveli içkisinin başında oturan ve bu arada başını çevirip Nehlüdov'a bir göz atan yaşlı prense bakarak:

"Bu zavallıların başlarına gelenler konusunda en ufak bir bilgimiz yok, ama olması gerekiyor," diye ekledi.

Prens:

"Nehlüdov!" diye bağırdı. "Serinlemek ister misiniz? Yola çıkmadan önce çok iyi gelir!"

Nehlüdov, içkiyi reddetti ve arkasını döndü.

"Ama sen ne yapabilirsin ki?" diye sürdürdü sözlerini Natalya İvanovna.

"Elimden ne geliyorsa. Bilmiyorum, ama bir şeyler yapmak zorunda olduğumu hissediyorum. Ve elimden geleni yapacağım."

"Evet, evet, anlıyorum. Peki şunlarla," dedi gülümseyerek ve gözleriyle Korçagin'i işaret ederek, "her şey bitti mi?"

"Tamamen bitti. Ayrıca iki tarafın da üzülmediğini sanıyorum."

"Yazık. Ben üzüldüm. Onu severim. Farzedelim ki öyle ama sen neden kendini bağlamak istiyorsun?" diye ekledi Natalya İvanovna çekinerek. "Neden gidiyorsun?"

Nehlüdov ciddi, sert bir ifadeyle ve sanki bu konuşmayı sona erdirmek ister gibi:

"Gitmek zorunda olduğum için gidiyorum," dedi.

Fakat şimdi de ablasına karşı soğuk davrandığı için utanıyordu. "Düşündüklerimi ona neden söylemeyeyim?" diye

geçirdi içinden. Yaşlı hizmetçiye bakarak, "Varsın Agrafena Petrovna da duysun," dedi kendi kendine. Agrafena Petrovna'nın orada olması, verdiği kararı ablasına bir kez daha tekrarlamak için daha da çok kışkırtıyordu onu.

"Katyuşa'yla evlenme niyetimden mi söz ediyorsun? Biliyor musun, ben bunu yapmaya karar verdim ama o çok açık ve kesin bir şekilde önerimi reddetti," dedi Nehlüdov. Bu konudan söz ederken her zaman olduğu gibi sesi titredi. "O, benim fedakârlık etmemi istemiyor ve kendisi, onun durumundaki biri için pek çok şeyi feda ediyor, ben geçici de olsa bu fedakârlığı kabul edemiyorum. Peşinden gideceğim ve o nerede olursa ben de orada olacağım, yardım etmek, durumunu kolaylaştırmak için elimden ne geliyorsa yapacağım."

Natalya İvanovna hiçbir şey söylemedi. Agrafena Petrovna soran bakışlarla Natalya İvanovna'ya bakıp başını salladı. Bu sırada deminki kafile kadın bölümünden dışarı çıkmıştı. Prensesi yine yakışıklı uşak Filipp ve kapıcı taşıyorlardı. Prenses, taşıyıcıları durdurup Nehlüdov'u yanına çağırdı. Canından bezmiş bir halde ve elini sert bir şekilde sıkacağını düşünerek endişe içinde yüzüklerle kaplı beyaz elini Nehlüdov'a uzattı.

"Epouvantable!"[1], dedi sıcağı kastederek. "Dayanamıyorum buna. Ce climat me tue."[2] Biraz Rus ikliminin korkunçluğundan söz ettikten ve Nehlüdov'u kendilerini ziyarete çağırdıktan sonra taşıyıcılara işaret etti. İlerlerken uzun yüzünü Nehlüdov'a doğru çevirerek, "Mutlaka gelin," diye de ekledi.

Nehlüdov perona çıktı. Prensesin kafilesi sağa, birinci mevkiye yönelmişti. Nehlüdov ise eşyalarını taşıyan hamalla ve torbasını sırtına vurmuş olan Taras'la birlikte sola doğru yürüdü.

---

1 Korkunç. (Fr.)

2 Bu hava beni öldürüyor. (Fr.)

Nehlüdov, hikâyesini daha önce anlattığı Taras'ı göstererek:

"İşte benim yol arkadaşım," dedi ablasına.

Nehlüdov üçüncü mevki vagonun karşısında durup da hamal ve Taras eşyalarla birlikte vagonun içine girince Natalya İvanovna:

"Yoksa üçüncü mevkide mi gideceksin?" dedi.

"Evet, benim için daha rahat, Taras'la birlikte olurum," dedi Nehlüdov. "Bir şey daha var," diye ekledi, "Kuzminsk'teki toprakları hâlâ köylülere vermedim, bu durumda benim ölümümden sonra senin çocuklarına miras kalacak."

"Dmitriy kes artık," dedi Natalya İvanovna.

"Verecek olursam da bir tek şey söyleyebilirim, evlenme olasılığı uzak olduğu, evlensem bile çocuğum olmayacağı için kalan her şeyim de onların olacak..."

"Dmitriy, lütfen, böyle şeyler söyleme," dedi Natalya İvanovna. Bununla birlikte Nehlüdov, söylediklerini işittiğinde ablasının yüzündeki sevinci görmüştü.

İleride, birinci mevkinin önünde hâlâ Prenses Korçagina'nın bindirildiği vagonu seyreden küçük bir kalabalık duruyordu. Geri kalanların hepsi yerlerine yerleşmişlerdi. Geç kalan yolcular telaşla, peronun tahtalarını takırdatarak koşuyorlar, kondüktörler kapıları gürültüyle kapatıyorlar ve yolculara binmelerini, uğurlayanlara da vagonların yanından uzaklaşmalarını söylüyorlardı.

Nehlüdov güneşte iyice kızmış, pis kokularla dolu vagona girdi ve hemen sahanlığa çıktı.

Natalya İvanovna son moda şapkası ve peleriniyle vagonun karşısında Agrafena Petrovna'yla yan yana duruyor, görünüşe bakılırsa konuşacak bir konu arıyor ve bulamıyordu. "Ecrivez"[1] demek bile olanaksızdı, çünkü birbirinden ayrılırken insanların söyledikleri bu alışılmış lafa eskiden karde-

---

1 Yazın (Fr.)

şiyle gülerlerdi. Para meseleleriyle ve mirasla ilgili o kısacık konuşma aralarında kurulmuş olan tatlı kardeşlik ilişkilerini bir anda yerle bir etmişti; şimdi kendilerini birbirlerine yabancı hissediyorlardı. Tren hafifçe hareket ettiğinde Natalya İvanovna o kadar sevinçliydi ki ancak başını sallayarak, kederli ve sevecen bir yüzle, "Hoşça kal, hoşça kal Dmitriy!" diye seslenebildi. Fakat vagon uzaklaşır uzaklaşmaz kardeşiyle yaptığı bu konuşmayı kocasına nasıl aktaracağını düşünmeye başladı ve yüzü ciddi, kaygılı bir ifade aldı.

Ablasına karşı sadece iyi duygular beslemesine ve ondan hiçbir şey gizlememesine karşın Nehlüdov da ona karşı zor durumda kalmıştı, bir an önce ondan kurtulmak istiyordu. Bir zamanlar kendisine o kadar yakın olan o Nataşa'nın değil, sadece ve sadece kendisine yabancı ve sevimsiz, kara, kıllı bir kocanın kölesi olan Nataşa'nın varlığını hissediyordu. Bunu açıkça görüyordu, çünkü kocasının ilgilendiği konudan, yani köylülere toprak vermesi ve miras konularından söz açar açmaz Nataşa'nın yüzü pırıl pırıl aydınlanmıştı. Buna üzüldü.

XL

İnsanlarla tıka basa dolu, gün boyu güneşin altında iyice kızmış büyük üçüncü mevki vagonundaki hava o kadar boğucuydu ki, Nehlüdov vagona girmeyip, sahanlıkta kaldı. Fakat burada da nefes alınmıyordu. Nehlüdov ancak vagonlar evlerin arasından çıkıp hava cereyanı başladığı zaman dolu dolu soluk alabildi. "Evet, öldürdüler," diye kendi kendine yineledi ablasına söylediği sözleri. Ölen ikinci mahkûmun dudaklarındaki gülümseme, alnındaki sert ifade ve morarmakta olan tıraşlı kafasının alt kısmında küçük ve sağlam kulağıyla güzel yüzü, o günkü bütün anılarının arasından olağanüstü bir canlılıkla hayalinde canlandı. "Hepsinden daha korkuncu da onu kimin öldürdüğünü hiç kimsenin bilmemesi. Ama öldürdüler. Onu da bütün mahkûmlar gibi, Maslennikov'un emriyle götürüyorlardı. Maslennikov herhalde her zamanki emrini vermiş, başlıklı bir kâğıdı o aptal imzasıyla imzalamıştır ve kuşkusuz artık kendini hiçbir şekilde suçlu görmemektedir. Tutukluları muayene eden hapishane doktoru daha az suçlu sayabilir kendini. Doktor görevini özenle yerine getirmiş, zayıfları bir kenara ayırmıştır, bu korkunç sıcağı, ne de tutukluları bu kadar geç bir saatte, bu kadar kalabalık götüreceklerini tahmin edebilmiştir. Ya hapishane müdürü?.. Ama hapishane müdürü falanca gün, falan sayıdaki kürek mahkûmu, sürgün erkek ve kadını götürme emrini yerine getirmiştir sade-

ce. Görevi, falanca yerdeki falanca sayıda mahkûmu sayıyla alıp falanca yere teslim etmek olan konvoy subayı da suçlu olamazdı. Konvoy subayı kafileyi her zamanki gibi, kurallara uygun şekilde götürüyordu ve Nehlüdov'un gördüğü iki mahkûm gibi güçlü kuvvetli insanların dayanamayıp öleceklerini asla tahmin edemezdi. Hiç kimse suçlu değildi ama insanlar öldürülmüştü, hem de bu ölümlerden suçlu olmayan insanlar tarafından öldürülmüştü.

Bütün bunların nedeni, diye geçiriyordu aklından Nehlüdov, bu insanların, yani valilerin, hapishane müdürlerinin, komiserlerin, polislerin, bu dünyada insana insanca davranma gereği duyulmayan durumlar olduğunu düşünmeleridir. Aslında bütün bu insanlar, Maslennikov da, hapishane müdürü de, konvoy subayı da eğer vali, hapishane müdürü, subay olmasalardı insanları bu kadar sıcak bir havada, bu kadar kalabalık şekilde götürüp götüremeyeceklerini yirmi kez düşünür, yolda birinin halsiz düştüğünü, zor soluk aldığını görünce yirmi kez durur, bu halsiz düşen kişiyi kalabalığın arasından çıkarıp gölgeye götürür, su içirir, dinlenmesine izin verir ve bir kaza olduğunda üzüntülerini ifade ederlerdi. Bunu yapmadıkları gibi başkalarının yapmasına da engel oluyorlardı, çünkü karşılarındakileri insan olarak değil, bir görev ve bu görevin insanca ilişkilerden daha yukarıda tuttukları kuralları olarak görüyorlardı. Bütün mesele bu, diye düşündü Nehlüdov. Bir saatliğine ve bir tek olağanüstü durumda olsun insan sevgisinden daha önemli bir duygu olmadığını kabul edecek olursak, insanlara karşı, kendini suçlu saymaksızın işlenebilecek tek bir suç yoktur."

Nehlüdov bu düşüncelere o kadar dalmıştı ki havanın değiştiğini, güneşin ilerideki alçak, parçalı bulutun arkasına saklandığını ve uzaklarda bir yerde, tarlaların ve ormanların üstüne eğri, aceleci damlalarını dökmeye başlayan parlak gri bir yağmur bulutunun batı yönünden harekete geçtiğini fark etmemişti. Yağmur bulutunun olduğu yandan nemli bir ha-

va geliyordu. Bulut arada sırada şimşeklerle yırtılıyor, vagonların gürültüsü giderek daha çok gök gürültüsüne karışıyordu. Yağmur bulutu gittikçe yaklaşıyordu, rüzgârın önüne kattığı eğri yağmur damlaları sahanlığın tabanı ve Nehlüdov'un pardösüsü üzerinde izlerini bırakmaya başlamıştı. Nehlüdov öbür tarafa geçti, nemli serinliği ve çoktandır yağmur bekleyen toprağın buğday kokusunu içine çekerek yanından hızla geçen bahçelere, ormanlara, sararmakta olan çavdar tarlalarına, henüz yeşil olan yulaf tarlalarına ve çiçek açmış koyu yeşil patates evleklerine bakıyordu. Her şey sanki bir cilayla kaplanmış gibiydi: Yeşil daha yeşil, sarı daha sarı, kara daha karaydı.

Nehlüdov, bereketli yağmurla canlanan tarlalara, bahçelere, bostanlara sevinçle bakarak:

"Daha, daha!" diyordu.

Sağnak yağmur kısa sürdü. Bulut, yükünün bir kısmını boşaltmış, bir kısmını alıp götürmüştü, ıslak toprağa en son küçük, sık ve dik damlalar düşüyordu artık. Güneş tekrar yüzünü gösterdi, her şey parlamaya başladı, doğuda ise ufuk çizgisinin üstünde alçak ama parlak, mor rengin belirgin olduğu, bir ucu kesik bir gökkuşağı vardı.

Doğada bütün bu değişiklikler olup biterken ve tren yüksek yamaçlı bir yarmaya girerken Nehlüdov:

"Evet, ne düşünüyordum ben?" diye sordu kendi kendisine. "Evet, bütün bu insanların, hapishane müdürünün, konvoy görevlilerinin, çoğu uysal, iyi insanlar olan bütün bu memurların, sırf görevlerini yaptıkları için kötü olduklarını düşünüyordum." Hapishanede olanları anlattığında Maslennikov'un takındığı umursamaz tavrı, hapishane müdürünün sertliğini, bir mahkûmun arabaya binmesine izin vermeyen ve trende bir kadının doğum sancısı çekmesini önemsemeyen konvoy subayının acımasızlığını anımsadı. "Bütün bu insanların en basit bir acıma duygusundan bile yoksun olmalarının tek nedeni herhalde görevlerini yapıyor olmala-

rı." Nehlüdov, yağmur sularının toprağa sızamadığı için küçük derecikler oluşturduğu yarmanın dik yamaçlarındaki renk renk taşlara bakarken, "Tıpkı bu taşların yağmuru geçirmediği gibi onlar da görevlerini yaparken insan sevgisinin yüreklerine girmesine izin vermiyorlar," diye düşündü. "Belki bu yarmanın yamaçlarına taş döşemek gereklidir ama tıpkı yarmanın üstünden görünen ekin, ot, çalı ve ağaçları verebilecek olan buradaki toprağın bitkilerden yoksun haline bakmak da üzüyor insanı. Aynı durum insanlar için de söz konusu," diye düşünüyordu Nehlüdov. "Bu valiler, hapishane müdürleri, polisler gerekli olabilirler ama insanın en önemli özelliği olan birbirini sevme ve birbirine acıma duygusundan yoksun insanlar görmek korkunç bir şey."

"Bütün mesele," diye düşünmeye devam ediyordu Nehlüdov, "bu insanların, yasa olmayan bir şeyi yasa saymaları ve bizzat Tanrı tarafından insanların yüreklerine yazılmış olan ezeli, değişmez, ertelenemez bir yasayı ise yasa olarak görmemeleridir. Bu yüzden bu insanların yanında sıkılıyorum. Düpedüz korkuyorum onlardan. Gerçekten de korkunçlar. Eşkıyalardan daha korkunç. Eşkıyada yine de bir acıma duygusu vardır, bunlar ise acıyamazlar: Şu taşlar bitkilere karşı olduğu gibi, onlar da acıma duygusuna karşı sigortalıdırlar. Bu yüzden korkunçturlar. Pugaçev'lerin, Razin'lerin korkunç olduğunu söylerler. Bunlar bin kere daha korkunç," diye düşünmeye devam ediyordu. "Zamanımızda insanların, Hıristiyanların, iyi yürekli insanların, kendilerini suçlu hissetmeksizin en korkunç kötülükleri yapmaları için ne gerekirdi şeklinde bir psikoloji sorusu sorulmuş olsaydı, bu sorunun bir tek yanıtı olabilirdi: Şu anda var olan durumun sürmesi, yani bu insanların vali, hapishane müdürü, subay, polis olması, yani birincisi, bu insanların, insanlara insanca ve kardeşçe bir yaklaşım göstermeksizin eşya gibi davranabildikleri ve adına devlet memurluğu denilen bir görev olduğuna inanmış olmaları, ikincisi ise devlet memuru olan

bu kişilerin, insanlara karşı davranışlarının sonuçlarından tek tek sorumlu olmadıkları bir düzen olması gerekirdi. Bugün gördüğüm kadar korkunç işlerin daha başka koşullarda olmasına günümüzde bile olanak yoktur. Bütün mesele, insanların, insana karşı sevgi gösterilmeyebilecek durumlar olduğunu düşünmeleridir. Oysaki böyle durumlar yoktur. Eşyalara karşı sevgisiz davranılabilir: Sevgisiz ağaç kesilebilir, tuğla yapılabilir, demir dövülebilir; ama tıpkı arılara karşı dikkatsiz davranılamayacağı gibi insanlara karşı da sevgisiz davranılamaz. Arıların böyle bir özelliği vardır. Onlara karşı dikkatsiz olursan, onlara da kendine de zarar verirsin. İnsanlara karşı da durum aynıdır. Başka türlü de olamaz zaten, çünkü insanlar arasındaki karşılıklı sevgi, insan hayatının temel yasasıdır. Aslında insan kendisini çalışmaya zorlayabildiği gibi sevmeye zorlayamaz ama bundan insanlara karşı, özellikle de onlardan bir şeyler beklerken, sevgisiz davranılabileceği sonucu çıkmaz. İnsanları sevmiyor musun, efendi efendi otur yerinde," diye düşünüyordu Nehlüdov, kendi kendisine soru sorarak. "Kendinle, istediğin şeylerle ilgilen, bırak insanlarla ilgilenmeyi. Nasıl canın yemek istediği zaman yediğin yemekten zarar değil yarar görürsen, yalnızca sevdiğin zaman insanlara zarar değil yarar sağlamış olursun. Ancak dün eniştene yaptığın gibi sevgisiz davranacak olursan, başka insanlara karşı acımasızlığın ve zalimliğin de, tıpkı bugün gördüğün gibi, çektiğin acının da, tıpkı kendi hayatından öğrendiğin gibi, haddi hesabı olmaz. Evet, evèt, öyle," diye düşündü Nehlüdov. Biri korkunç bir sıcaktan sonra serin havayı içine çekmek, diğeri ise uzunca bir süredir kafasını meşgul eden bir konuda en açık yanıta ulaştığını anlamak gibi iki zevki birden tadarak "Ne kadar güzel, ne kadar güzel!" diye yineliyordu kendi kendine.

XLI

Nehlüdov'un yolculuk edeceği vagon yarısına kadar doluydu. Hizmetçiler, zanaatkârlar, fabrika işçileri, kasaplar, Yahudiler, tezgâhtarlar, kadınlar, işçi karıları, bir asker, biri genç, diğeri çıplak kolunda bilezikler olan yaşlıca bir kadın ve siyah kasketinde bir kokart bulunan sert görünüşlü bir bey vardı. Yerlerine yerleştikten sonra rahatlamış olan bütün bu insanlar kimisi çekirdek çitleyerek, kimisi sigara içerek, kimisi de vagon komşularıyla hararetli hararetli konuşarak oturuyorlardı.

Taras, Nehlüdov için yer tutmuş, koridorun sağ tarafında mutlu bir yüz ifadesiyle oturuyor ve karşısında oturan, Nehlüdov'un, yerine geldikten sonra bahçıvan olduğunu öğrendiği, çuha ceket giymiş, vücudu kaslı bir adamla heyecanlı heyecanlı konuşuyordu. Nehlüdov, Taras'ın yanına gelmeden, koridorda köylü kılıklı genç bir kadınla çene çalan, pamuklu ceket giymiş, ak sakallı, saygın görünüşlü yaşlı adamın yanında durdu. Kadının yanında ayakları yere değmeyen, yedi yaşlarında bir kız oturuyordu. Kızın üstünde yeni bir elbise vardı, beyaza yakın sarı saçlarına başörtüsü bağlamıştı ve arka arkasına çekirdek çitliyordu. Yaşlı adam Nehlüdov'a dönüp baktıktan sonra tek başına oturduğu üstü pırıl pırıl cilalanmış sıradan ceketinin eteklerini topladı ve güler yüzle:

"Buyurun oturun," dedi.

Nehlüdov teşekkür edip gösterilen yere oturdu. Nehlüdov oturur oturmaz, kadın yarım kalan hikâyesini anlatmaya devam etti. Biraz önce veda ettiği kocasının kendisini kentte nasıl karşıladığını anlatıyordu.

"Büyük Perhiz'e yakın oradaydım, Tanrı'nın izniyle işte şimdi de gittim," diyordu kadın. "Yılbaşında umarım tekrar gideceğim."

"İyi etmişsin," dedi yaşlı adam, Nehlüdov'a bir göz atarak, "boş bırakmaya gelmez, ne olsa genç adam, kentte baştan çıkabilir."

"Hayır, dedeciğim, öyle biri değildir. Bırak öyle aptallıkları, kız gibi utangaçtır bizimki. Bütün parasını son kapiğine kadar eve yollar. Kızını görünce bir sevindi ki anlatamam," dedi kadın gülümseyerek.

Çekirdeklerin kabuklarını tükürürken bu konuşmayı dinleyen küçük kız, sakin, zeki gözleriyle annesinin sözlerini doğrular gibi yaşlı adamın ve Nehlüdov'un yüzüne bakıyordu.

"Akıllı adammış, iyi o zaman," dedi ihtiyar. Koridorun öbür tarafında oturan, görünüşünden fabrika işçisi olduğu anlaşılan bir adamla karısını gözleriyle işaret ederek: "Peki bununla da mı ilgilenmiyor?" diye ekledi.

Adam kafasını geri atmış, votka şişesini ağzına dayamış içiyor, kadın ise kucağında içinden şişe görünen bir torba, gözlerini dikmiş kocasına bakıyordu.

Yaşlı adamla konuşan köylü kadın, kocasını övecek bir fırsat daha yakalayarak, "Hayır, benimki ne sigara ne de içki içer," dedi. "Onun gibisi az gelir dünyaya dedeciğim. İşte böyle biridir bizimki," dedi Nehlüdov'a dönerek.

Yaşlı adam, içki içen fabrika işçisine bakıp:

"İyi o zaman," dedi bir kez daha.

İşçi, birkaç yudum içtikten sonra şişeyi karısına verdi. Kadın şişeyi aldı, gülerek, başını sallayarak ağzına dayadı. Adam, Nehlüdov'un ve ihtiyarın bakışlarını fark edip onlara:

"Bir şey mi oldu beyim? İçemez miyiz yani? Nasıl çalıştığımızı kimse görmez ama içtiğimizi herkes görür. Çalıştım, para kazandım, içerim, karıma da içiririm. Kimseyi ilgilendirmez," dedi.

"Elbette, elbette," dedi Nehlüdov, ne karşılık vereceğini bilemeyerek.

"Sahi mi beyim? Karım esaslı kadındır! Karımdan memnunum, çünkü bana iyi bakar. Öyle değil mi Mavra?"

"Hadi al şunu. İstemiyorum artık," dedi kadın şişeyi kocasına vererek. "Hem boş boş konuşma öyle," diye de ekledi kadın.

"İşte böyle," diye devam etti konuşmaya adam, "iyi olmasına iyidir de ne var ki yağlanmamış araba tekeri gibi gıcırdar. Öyle değil mi Mavra?"

Mavra gülerek, sarhoş bir hareketle elini salladı.

"Hadi sen de..."

"İyi olmasına iyidir de, heyheyleri gelmediği sürece, bir de dizginleri ele geçirdi mi, aklınıza bile gelmeyecek şeyler yapar... Doğru söylüyorum. Kusuruma bakmayın beyim. İçkimi içtim, şimdi artık sıra..." dedi işçi ve gülümsemekte olan karısının dizlerine başını koyup uyumak için yerleşmeye başladı.

Nehlüdov, yaşlı adamla biraz daha oturdu. Adam ona kendisini, sobacı olduğunu, elli üç yıldır çalıştığını, hayatı boyunca sayısını anımsamayacak kadar çok soba yaptığını, artık köşesine çekilip dinlenmek istediğini ama vakit bulamadığını anlatıyordu. Kentteymiş, çocuklarını işin başına koymuş, şimdi de evdekilerin hatırını sormaya köye gidiyormuş. Nehlüdov, ihtiyarın hikâyesini dinledikten sonra kalkıp Taras'ın onun için ayırdığı yere gitti.

Taras'ın karşısında oturan bahçıvan, Nehlüdov'un yüzüne bakıp güler yüzle:

"Buyurun oturun beyim," dedi. "Torbayı şuraya koyalım."

Taras ezgili sesiyle:

"Sıkışacağız ya ne yapalım," dedi gülümseyerek ve kuvvetli kollarıyla iki pudluk torbasını tüy gibi kaldırıp pencereye doğru götürdü. "Yer çok, ama ayakta da durabilir, sıranın altına da uzanabilir insan. Artık nerede rahatına gelirse. Kavgaya ne gerek var!" dedi gözleri iyilikle ve sevgiyle parlayarak.

Taras kendisinden söz ederken, içmediği zamanlar konuşacak laf bulamadığını, içince güzel sözler söyleyebildiğini, her şeyi konuşabildiğini söylemişti. Gerçekten de Taras ayıkken genellikle suskun biriydi; kafayı çekince, ki bu çok ender ve yalnızca özel durumlarda olurdu, çok konuşkan biri olup çıkıyordu. O zamanlar son derece basit sözcüklerle, içten ve en önemlisi iyilik dolu mavi gözlerinden ve dudaklarından hiç eksik olmayan dostça gülümsemesinden akan bir tatlılıkla hem çok, hem de güzel konuşurdu.

Bugün de aynı durumdaydı. Nehlüdov'un yaklaşması konuşmasını bir an için durdurmuştu. Torbayı yerleştirdikten sonra geçip yerine oturdu, güçlü işçi ellerini dizlerine koyup, bahçıvanın gözlerinin içine bakarak hikâyesini anlatmaya devam etti. Karısının öyküsünü, neden sürgüne gönderildiğini ve kendisinin neden şimdi onun peşinden Sibirya'ya gittiğini daha yeni tanıdığı bu adama bütün ayrıntısıyla anlatıyordu.

Nehlüdov bu hikâyenin ayrıntılarını hiç duymamıştı, bu yüzden merakla dinledi. Hikâyeyi, tam zehirlenmenin olduğu ve bu işi Fedosya'nın yaptığının aile içinde öğrenildiği yerde yakalamıştı.

"Derdimi döküyorum," dedi Taras, Nehlüdov'a dostça bakarak. "Karşıma böyle samimi bir adam çıktı, ben de başıma gelenleri anlatıyorum."

"Evet, evet," dedi Nehlüdov.

"Böylece iş öğrenildi kardeşçağızım. Anam çöreği aldı. 'Polise gidiyorum,' diyor. Babam doğrucu bir ihtiyardır.

'Hele biraz dur kocakarı, diyor, kızcağız daha çocuk, ne yaptığını kendisi dė bilmiyor, insaflı ol biraz. Belki aklı başına gelir.' Ne dediyse dinlemedi. 'Onu yanımızda tutacak olursak, diyor, bizi hamamböceği gibi gebertir.' Giyindi kuşandı, kardeşçağızım, karakola gitti. Komiser de bir telaş bize geldi... Hemen tanıklar falan."

"E, sen ne âlemdeydin?" diye sordu bahçıvan.

"Ben karnımın ağrısından kıvranıyorum. İçim dışıma çıkıyor, ağzımı açamıyorum. Babam hemen atları koştu, Fedosya'yı bindirdi, doğru karakola, oradan da sorgu yargıcına. Kardeşçağızım, Fedosya daha ilk başta suçunu bize itiraf ettiği gibi, sorgu yargıcına da her şeyi olduğu gibi bir bir anlatmış. Arseniği nereden aldığını da, çöreğe nasıl kattığını da. 'Niçin yaptın bunu?' diyor. 'Çünkü ondan nefret ediyorum, Sibirya'ya giderim daha iyi, onunla yaşamaktansa,' diyor, yani benimle yaşamaktansa," diye açıkladı Taras gülümseyerek. "Her şeyi itiraf etmiş. Malum, hapse atmışlar. Babam yalnız döndü. Buradaysa iş zamanı geliyor, kadın olarak bir tek anam var, o da artık bir işe yaramıyor. Kefalet ödesek acaba olmaz mı diye düşündük. Babam bir yöneticiye gitti, olmadı, başka birine gitti. Böyle beş kadar yöneticiyi dolaştı. Artık bu işle uğraşmaktan temelli vazgeçecekken karşısına küçük bir memur çıkmış. Adam az bulunur cinsten bir açıkgöz. 'Beş ruble ver, halledeyim,' diyor. Üç rubleye anlaşmışlar. Neyse kardeşçağızım, ben de karımın çeyizini rehin koydum, o parayı verdim. Adam daha kâğıdı yazar yazmaz, –Taras bu son sözcüğü tabanca atışından söz eder gibi uzatarak söylemişti– hemen halloldu. Ben de bu arada artık ayağa kalkmıştım, karımı almaya kente kendim gittim. Kente geldim kardeşçağızım. Hemen arabayı bir hana bırakıp kâğıdı aldım, hapishaneye gittim. 'Ne istiyorsun?' Böyleyken böyle, karım sizin burada hapis, diyorum. 'Elinde kâğıt var mı?' diyor. Hemen kâğıdı verdim. Baktı. 'Bekle,' diyor. Oradaki tahta sıraya iliştim. Vakit öğleni geçmiş. Bir yönetici çı-

kıyor: 'Varguşov sen misin?' diyor. 'Benim.' – 'Tamam, al,' diyor. Hemen kapıyı açtılar. Onu sırtında kendi giysileriyle getirdiler. 'Gidelim.' – 'Yayan mı geldin yoksa?' 'Hayır, arabayla geldim.' Avluya çıktık, hancıya hesabı ödeyip atı koştum, kalan otu hasırın altına yaydım. Oturdu, örtüsüne sarındı. Yola çıktık. O susuyor, ben de susuyorum. Ancak eve yaklaştığımızda 'Anan sağ mı?' diyor. Ben 'Sağ,' diyorum. 'Ya baban?' – 'Sağ.' – 'Yaptığım aptallık için affet beni Taras. Ne yaptığımı ben de bilmiyordum.' Ben de 'Fazla söze gerek yok, ben çoktan affettim,' diyorum. Daha da konuşmadım. Eve varınca hemen anamın ayaklarına kapandı. Anam 'Tanrı bağışlasın,' diyor. Babam ise hoş geldin dedikten sonra 'Eskiyi hatırlayıp da ne olacak, daha iyi bir insan olmaya bak. Şimdi bunları konuşma zamanı değil, tarladan ekini kaldırmak gerek. Tanrı öyle bir çavdar verdi ki biçmekle bitiremezsin, saplar birbirine karışmış. Biçip toplamak lazım. Yarın Taras'la gidip biçin,' diyor. O saat çalışmaya başladı kardeşçağızım. Öyle bir çalışıyordu ki şaşar kalırsın. O zaman kiraladığımız üç desyatinalık toprağımız vardı. Çavdar da yulaf da az görülür bolluktaydı. Ben biçiyorum, o demet yapıyor, bazen ikimiz de biçiyoruz. Ben becerikliyimdir, elimden hiçbir iş kurtulmaz, ama o daha da becerikli çıktı. Tuttuğunu koparan, elinden her iş gelen, genç bir kadın. İş konusunda öyle bir hırslanmıştı ki kardeşçağızım, onu durduramıyordum artık. Eve gidiyoruz, parmaklarımız şişmiş, kollarımız kopmuş, dinlenmemiz lazım, ama o yemek falan yemeden samanlığa koşuyor, sabah için bağ hazırlıyor. Öyle değişmişti ki!"

"Sana karşı nasıldı, sevecen miydi?" diye sordu bahçıvan.

"Deme gitsin, bana öyle bir yakınlaşmıştı ki tek bir insan gibi olmuştuk. Aklımdan geçeni anlıyor. O kadar kızan anam da artık 'Bizim Fedosya'nın yerine başkasını göndermişler sanki, bambaşka bir kadın olmuş,' diyordu. Bir gün

ikimiz demetleri almaya gidiyoruz, arabanın önünde yan yana oturuyoruz. Ben 'Nereden aklına geldi bu iş Fedosya?' dedim. 'Nereden mi aklıma geldi,' diyor, 'seninle yaşamak istemiyordum. Ölürüm daha iyi diyordum.' 'Peki ya şimdi?' diyorum. 'Şimdi sen benim ta yüreğimin içindesin,' diyor." Taras durdu ve sevinçle gülümseyerek, şaşırmış gibi başını salladı. "Hasadı yapar yapmaz kendiri götürüp suya bastım, eve dönüyorum," bir an sustu, "ne göreyim, mahkeme ihbarnamesi gelmiş. Oysa biz hangi suçtan yargılayacaklarını bile unutmuştuk."

"Şeytan aklını çelmiş işte başka bir şey değil," dedi bahçıvan. "Yoksa insan ruhunu öldürecek bir şeyi kendi kendine akıl edebilir mi? Bizim orada da bir adam vardı..." Bahçıvan tam anlatmaya başlamıştı ki tren yavaşladı.

"İstasyona gelmişiz," dedi, "inip bir şeyler içmeli."

Konuşma yarım kalmıştı, Nehlüdov bahçıvanın peşi sıra vagondan peronun ıslak tahtalarına indi.

XLII

İstasyonun bahçesinde çıngıraklarını şıngırdatan, dörder ve üçer besili atın koşulu olduğu birkaç zengin arabasını vagondan daha inmeden fark etmişti Nehlüdov; yağmurdan rengi koyulaşmış ıslak perona inerken de birinci mevkinin önünde bir grup insan gördü. Bu grubun içinde pahalı tüylerle süslü şapkasıyla, yağmurluğuyla, uzun boylu, şişman bir hanım ve bisikletçi giysileri giymiş, ince bacaklı, uzun boylu genç bir adam ayırt ediliyordu. Genç adam, besili, iri bir köpeğin pahalı tasmasından tutuyordu. Onların arkasında sırtlarında yağmurlukları ve ellerinde şemsiyelerle karşılamaya gelmiş uşaklar ve bir arabacı duruyordu. Şişman hanımdan tutun, bir eliyle uzun kaftanının eteğini tutan arabacıya kadar bu grubun hepsinde huzurun, güvenin ve bolluğun damgası vardı. Grubun çevresinde hemen bir meraklı ve zengin yaltakçısı çemberi oluştu: Kırmızı kasketiyle istasyon şefi, bir jandarma, yazın her tren geldiğinde buraya gelen, boncuklu bir Rus giysisi giymiş zayıf kız, telgrafçı ve kadınlı erkekli yolcular.

Nehlüdov, köpekli delikanlıyı tanımıştı. Genç Korçagin'di. Şişman hanım da Korçaginler'in yurtluğuna gittikleri prensesin kız kardeşiydi. Pırıl pırıl sırmaları ve çizmeleriyle başkondüktör vagonun kapısını açıp, Filipp ve beyaz önlüklü taşıyıcı, uzun yüzlü prensesi açılır kapanır koltuğunda

dikkatle taşırlarken saygı işareti olarak kapıyı tuttu; kız kardeşler selamlaştılar, prensesin kupa arabasıyla mı, faytonla mı gideceği hakkında Fransızca konuşmalar duyuldu ve elinde bir kutuyla şemsiye taşıyan kıvırcık saçlı hizmetçinin de gelmesiyle tamamlanan kafile istasyonun kapısına doğru harekete geçti.

Nehlüdov, bir kez daha vedalaşmak zorunda kalacağından Korçaginler'le karşılaşmamak için istasyonun kapısına kadar gitmeden durdu, kafilenin geçişini bekledi. Oğluyla prenses, Missi, doktor ve hizmetçi kız önden gidiyorlardı, yaşlı prens ise baldızıyla birlikte arkada kalmıştı. Nehlüdov, yanlarına yaklaşmadan, aralarındaki konuşmadan ancak kopuk kopuk Fransızca tümceler duyuyordu. Bunlardan prensin söylediği bir tümce, nedense bütün vurgularıyla ve sesleriyle Nehlüdov'un belleğine yazılmıştı.

Prens, birisinden söz ederek kendinden emin, yüksek sesiyle:

"Oh! Il est du vrai grand monde, du vrai grand monde,"[1] dedi ve hürmetkâr kondüktörlerle taşıyıcıların eşliğinde baldızıyla birlikte istasyon kapısından geçti.

Bu sırada peronda, istasyonun köşesinden çıkan çarıklı, kısa ceketli, sırtlarında torbalarıyla bir işçi grubu belirmişti. İşçiler kararlı ve yumuşak adımlarla birinci vagona yaklaşıp binmek istediler, fakat aynı anda kondüktör tarafından kovalandılar. Telaşla, birbirlerinin ayaklarına basarak bir sonraki vagona yürüdüler, tam bir elleriyle torbalarının ucunu, öbürüyle de vagonun kapısını tutup içeri girmeye çalışırlarken istasyonun kapısındaki başka bir kondüktör niyetlerini anlayıp sert bir şekilde azarladı. Vagona binmiş olan işçiler hemen aceleyle indiler ve yine aynı yumuşak, kararlı adımlarla bir sonraki vagona, yani Nehlüdov'un bulunduğu vagona yürüdüler. Kondüktör onları yine durdurdu. Daha ile-

1 O, gerçekten tam bir sosyete adamıdır, tam bir sosyete adamıdır. (Fr.)

ri gitmek niyetiyle tam durmuşlardı ki Nehlüdov, vagonda yer olduğunu, gelebileceklerini söyledi. Dediğini yaptılar. Nehlüdov da onların peşinden trene bindi. İşçiler yerleşmek istiyorlardı ama kokartlı beyle iki hanım, adamların bu vagona oturma girişimlerini kendilerine yapılmış bir hakaret saydıklarından buna kesinlikle karşı çıkıyorlar ve onları vagondan kovmak istiyorlardı. İşçilerin aralarında yaşlılar da çok gençler de vardı. Yirmi kişi kadardılar. Hepsinin de zayıf yüzleri güneşten kapkara olmuştu, yorgun görünüyorlardı. Hemen torbalarını sıralara, duvarlara, kapılara çarpa çarpa, herhalde kendilerini büyük bir kabahat işlemiş gibi hissederek, vagonun içinde daha ileriye doğru yürüdüler. Anlaşılan dünyanın sonuna kadar gitmeye ve nereye derlerse oraya, çivilerin üstüne bile oturmaya razıydılar.

Karşılarına çıkan başka bir kondüktör:

"Nereye gidiyorsunuz be mendebur herifler! Oturun burada," diye bağırdı.

İki kadından genç olanı, güzel Fransızcasıyla Nehlüdov'un dikkatini çekeceğinden son derece emin bir halde:

"Voilà encore des nouvelles!"[1] dedi. Bilezikli hanım havayı koklayıp duruyor, yüzünü buruşturuyordu. Sonra pis kokan bir köylüyle yan yana oturmanın hoşluğuyla ilgili bir şeyler söyledi.

İşçilerse büyük bir tehlikeyi atlatmış insanların sevincini ve rahatlığını hissederek durdular ve omuzlarının bir hareketiyle ağır torbalarını sırtlarından indirip, sıraların altına sokuşturarak yerleşmeye koyuldular.

Taras'la sohbet eden bahçıvan kendi yerinde oturmuyordu. O yerine geçince Taras'ın yanında ve karşısında üç kişilik boş yer açılmıştı. Üç işçi bu boş yerlere oturdular ama Nehlüdov yanlarına geldiği zaman onun kılık kıyafetini görünce öyle utandılar ki gitmek için ayağa kalktılar ama Neh-

1 Al sana bir yenilik daha! (Fr.)

lüdov oturmalarını söyledi, kendisi ise sıranın koridor tarafındaki koluna ilişti.

Elli yaşlarında olan iki işçiden biriyle, genç işçi şaşkın, hatta korku içinde bakıştılar. Nehlüdov'un bir beyefendinin yapacağını yapıp, azarlayıp kovmak yerine yer vermiş olması çok şaşırtmıştı ikisini de. Hatta bu yüzden başlarına kötü bir şey gelebileceğini düşünerek korkmuşlardı. Ancak bir hile olmadığını, Nehlüdov'un Taras'la sohbet ettiğini görünce rahatladılar, genç olana torbanın üstüne oturmasını söylediler ve Nehlüdov'un yerine geçmesini istediler. Nehlüdov'un karşısında oturan yaşlı işçi ilk başta beye çarpmamak için çarıklı ayaklarını dikkatle geri çekerek büzülüyordu ama sonra Nehlüdov ve Taras'la öyle samimi bir sohbete daldı ki hikâyesinin özellikle Nehlüdov'un dikkatini çekmek istediği yerlerinde elinin tersiyle onun dizine bile vuruyordu. Durumlarını, turba bataklıklarındaki işlerini, iki buçuk ay çalışıp adam başı kazandıkları onar rubleyle şimdi evlerine döndüklerini, kazandıkları paranın bir kısmının işe başlarken peşin verildiğini anlatıyordu. Anlattığına göre, gün doğumundan gün batımına dek dizlerine kadar suyun içinde çalışıyorlardı ve öğlen iki saat dinleniyorlardı.

"Alışkın olmayanlar için zor," diyordu, "ama dişini sıkıp alışırsan sorun yok. Yeter ki yemekler iyi olsun. İlk başta yemekler kötüydü. Sonra millet kızınca yemekler düzeldi, çalışmak da kolaylaştı."

Sonra yirmi sekiz yıl boyunca para kazanmak için nasıl orada burada dolaştığını, kazandığı paranın hepsini eve, önce babasına, sonra ağabeyine, şimdi de işlerini yöneten yeğenine gönderdiğini, kendisinin ise yılda kazandığı elli-altmış rublenin tütün ve kibrit gibi haylazlıklara verdiği iki-üç rublesiyle geçindiğini anlattı.

"Yorulduğum zamanlar votka içer, günaha girerim," diye ekledi suçlu suçlu gülümseyerek.

Sonra kadınların onlar yokken evlerini nasıl yönettiklerini, üstencinin bugün, yola çıkmadan önce onlara yarım kova içki ikram ettiğini, içlerinden birinin öldüğünü, bir diğerinin de hastaneye kaldırıldığını anlattı. Sözünü ettiği hasta işçi bu vagonda, köşede oturuyordu. Soluk gri suratlı, dudakları morarmış genç bir çocuktu. Görünüşe bakılırsa sıtma çocuğun canına okumuştu, okumaya da devam ediyordu. Nehlüdov çocuğun yanına doğru gitti ama o, Nehlüdov'a öyle sert, öyle acı baktı ki, Nehlüdov onu sorularıyla bunaltmak istemeyerek yaşlı işçiye kinin almalarını söyledi ve bir kâğıt parçasına ilacın adını yazdı. Para vermek istedi ama yaşlı işçi gerekmediğini, kendisinin vereceğini söyledi.

"O kadar gezdim, böyle bir bey görmedim. Bırak boğazına sarılmayı, yerini bile verdi. Çeşit çeşit bey var demek ki," dedi Taras'a dönerek.

Nehlüdov, bu kuru, kaslı kollara, ev yapımı kaba giysilere, güneş yanığı, sevimli, yorgun yüzlere bakarak, yepyeni insanların emek ve insanlık hayatının ciddi meseleleriyle, sevinçleriyle ve acılarıyla her yandan çevresini sardığını hissederek, "Evet, yepyeni, farklı, yeni bir dünya," diye geçirdi içinden.

Nehlüdov, Prens Korçagin'in söylediği tümceyi ve bütün önemsiz, zavallı ilgi konularıyla Korçaginler'in içi boş ve gösterişli dünyasını anımsayarak, "İşte o, le vrai grand monde," diye düşünüyordu

Ve yeni, bilinmeyen, çok güzel bir dünyayı keşfeden bir gezginin sevincini duyuyordu içinde.

BÖLÜM III

I

Maslova'nın içinde bulunduğu kafile yaklaşık beş bin versti geride bırakmıştı. Maslova, Perm'e kadar trende de vapurda da adi suçlularla birlikte gelmişti ve Nehlüdov, aynı kafilede olan Bogoduhovskaya'nın tavsiyesine uyarak Maslova'nın siyasi mahkûmların yanına geçirilmesini ancak bu kentte sağlayabilmişti.

Yolculuk Perm'e kadar Maslova için fiziksel bakımdan da ruhsal bakımdan da çok zor geçmişti. Fiziksel bakımdan sıkışıklık, pislik ve rahat vermeyen iğrenç böcekler, ruhsal bakımdan da her menzilde değişseler de her yerde aynı şekilde sırnaşık, yapışkan olan ve rahatsız edici böcekler kadar iğrenç erkekler yüzünden. Kadın ve erkek mahkûmlarla, gardiyan ve konvoy görevlileri arasında ahlaksızlık öyle bir alışkanlık haline gelmişti ki her kadının, özellikle de kadınlığından yararlanmak istemeyen her genç kadının sürekli tetikte olması gerekiyordu. Sürekli bu korku ve mücadele durumunda olmak çok zordu. Hem dış görünüşünün çekiciliği hem de herkesçe bilinen geçmişi yüzünden Maslova da bu saldırılara sık sık uğruyordu. Artık kendisine musallat olan erkeklere gösterdiği kesin direniş karşısında bu erkekler kendilerini hakarete uğramış sayıyorlar ve Maslova'ya karşı kinleri artıyordu. Bu bakımdan durumunu hafifleten tek şey, Fedosya'yla ve karısının da uğradığı bu tür saldırıları öğrendikten sonra karısını korumak için tutuklanma talebinde bu-

lunmuş olan ve Nijniy'den beri mahkûmlarla birlikte seyahat eden Taras'la olan yakınlığıydı.

Siyasiler koğuşuna geçmesi, Maslova'nın durumunu her bakımdan düzeltmişti. Siyasilerin yerlerinin daha geniş olması, daha iyi beslenmeleri, kaba davranışlara daha az uğramaları bir yana, Maslova'nın siyasilerin yanına geçişi, erkeklerin bu tacizlerinin son bulması bakımından da durumunu düzeltmiş ve o kadar unutmak istediği geçmişi kendisine her dakika anımsatılmadan yaşaması artık mümkün olmuştu. Bu geçişin sağladığı en önemli üstünlük ise üzerinde olumlu ve çok hayırlı bir etki yapan bazı insanları tanımış olmasıydı.

Maslova'nın menzillerde siyasilerle kalmasına izin veriliyordu, ancak sağlıklı bir kadın olarak ağır cezaya çarptırılmış mahkûmlarla birlikte yürümek zorundaydı. Ta Tomsk'tan beri hep bu şekilde yürümüştü. İki siyasi mahkûm da onunla birlikte yayan olarak yola devam ediyorlardı. Bunlardan biri, Marya Pavlovna Şçetinina, yani Bogoduhovskaya'yla görüşmesi sırasında Nehlüdov'u etkilemiş olan iri, güzel gözlü, güzel kızın ta kendisiydi. Diğeri ise Yakut bölgesine sürgüne giden Simonson adında biriydi. Bu da yine aynı görüşme sırasında Nehlüdov'u etkilemiş olan gözleri alnının altında derinlere kaçmış, uzun siyah saçlı adamdı. Marya Pavlovna yürüyordu, çünkü at arabasındaki yerini ağır cezalı hamile bir kadına bırakmıştı; Simonson ise sınıfsal üstünlükten yararlanmayı hakça bulmadığı için yürüyordu. Üçü, arabalarla daha geç hareket eden diğer siyasilerden ayrı olarak ağır cezalılarla birlikte sabah erken saatte yola çıkıyorlardı. Kafileyi yeni bir konvoy subayının teslim aldığı büyük kentten önceki son menzilde de böyle olmuştu.

Eylül ayının başında, havanın kötü olduğu bir sabahtı. Şiddetli rüzgârla birlikte bazen yağmur, bazen kar yağıyordu. Kafiledeki dört yüz erkek ve elli kadar kadının hepsi menzil binasının avlusundaydı. Bir kısmı postabaşlarına iki günlük yiyecek parası dağıtan konvoy çavuşunun çevresinde toplanmıştı, bir kısmı avluya girmelerine izin verilmiş satıcı

kadınlardan yiyecek bir şeyler alıyorlardı. Para sayan, erzak alan mahkûmların uğultulu sesleri ve satıcı kadınların cırlak konuşmaları duyuluyordu. Çizmelerini, kısa gocuklarını giymiş, başlarını şallarıyla örtmüş olan Katyuşa ve Marya Pavlovna, menzil binasının avlusuna çıkıp, rüzgârdan korunmak için tahta kuzey duvarının önünde oturan ve birbirinin önüne geçerek mallarını satmaya çalışan kadınlara doğru yöneldiler. Kadınlar taze ekmek, börek, balık, erişte, lapa, ciğer, sığır eti, yumurta, süt satıyorlardı; hatta birinde kızarmış domuz yavrusu bile vardı.

Sırtına su geçirmez muşamba bir ceket, ayaklarına lastik çizmeler giymiş, çizmelerini iplerle yün çoraplarının üstünden bağlayarak sağlama almış olan Simonson da (Simonson etyemezdi ve öldürülmüş hayvan derisi kullanmazdı) avluda kafilenin yola çıkmasını bekliyordu. Kapının önünde durmuş, aklına gelen bir düşünceyi not defterine yazıyordu. Şöyle bir düşünceydi bu:

"Şayet," diye yazıyordu, "bir mikrop, insanın tırnağını gözlüyor ve inceliyor olsa, onun organik bir madde olmadığını kabul ederdi. Aynen bizim, yerkürenin kabuğunu gözleyerek yerkürenin organik bir madde olmadığını kabul ettiğimiz gibi. Bu yanlıştır."

Mahkûmlar arasında bir hareket olduğu sırada Maslova, çekişe çekişe pazarlık ederek yumurta, simit, balık ve taze buğday ekmeği almış, bunları torbasına yerleştiriyordu. Marya Pavlovna ise satıcı kadınlara borcunu ödüyordu. Herkes susmuş, insanlar sıraya girmeye başlamışlardı. Bir subay dışarı çıkıp hareket öncesi son emirleri verdi.

Her şey her zamanki gibiydi; yeniden sayım yapıyorlar, prangalar sağlam mı bakıyorlar ve kelepçeli yürüyenleri kelepçeliyorlardı. Fakat birden subayın öfkeli haykırışı, tokat sesleri ve bir bebek ağlaması duyuldu. Bir an çıt çıkmadı ama daha sonra kalabalığın üzerinde boğuk bir mırıltı dolaştı. Maslova ve Marya Pavlovna gürültünün geldiği yere yaklaştılar.

II

Marya Pavlovna ve Katyuşa gürültüye yaklaşırken gördükleri manzara şöyleydi: Sağlam yapılı, sarı palabıyıklı subay, kaşlarını çatmış, mahkûmun yüzüne vurduğu için acıyan sağ elini sol eliyle ovuşturuyor, arka arkasına ağza alınmadık küfürler savuruyordu. Karşısında bir eliyle kanayan yüzünü silen, öbürüyle de kucağında tiz çığlıklar atan, şala sarılı küçük bir kız çocuğunu tutan, kısa bir gömlek ve daha da kısa bir pantolon giymiş, kafasının yarısı tıraşlı, uzun boylu, zayıf bir mahkûm duruyordu.

"Ben (çirkin bir küfür) göstereceğim karşı çıkmayı (yine bir küfür), karılara vereceksin onu," diye bağırıyordu subay. "Tak kelepçeyi."

Subay, sürgüne giden ve Tomsk'ta tifodan ölen karısının bıraktığı küçük kızını bütün yol boyunca kucağında taşıyan bir mahkûma kelepçe takılmasını istiyordu. Mahkûmun kelepçeliyken bebeği taşıyamayacağını söylemesi, zaten ters tarafından kalkmış olan subayı kızdırmış, söz dinlemeyen mahkûmu tokatlamıştı.[1]

Dayak yiyen mahkûmun karşısında bir konvoy askeri ve bir eline kelepçe takılmış, yan gözle bir subaya bir da-

1 D. A. Linev'in "Menzilde" adlı kitabında anlatılan gerçek bir olaydır (L. N. Tolstoy'un notu)

yak yiyen, kucağında çocuk olan mahkûma somurtarak bakan kara sakallı bir başka mahkûm duruyordu. Subay, askere bir kez daha çocuğu alma emrini tekrarladı. Mahkûmlar arasında mırıltılar giderek daha duyulur hale geliyordu.

"Tomsk'tan beri yürüyor, kelepçe takmamışlardı," diye arka sıralardan boğuk bir ses duyuldu.

"Köpek yavrusu değil, çocuk bu."

"Çocuğu nereye bıraksın ki?"

"Yasaya aykırı," dedi bir başkası.

Subay kalabalığa doğru atılarak, arı sokmuş gibi bağırdı:

"Kim o? Ben sana gösteririm yasayı. Kim söyledi? Sen mi? Sen mi?"

"Herkes söylüyor. Çünkü..." dedi kısa boylu, geniş yüzlü bir mahkûm.

Sözünü bitiremedi. Subay iki eliyle birden adamın yüzüne vurmaya başladı.

"İsyan ediyorsunuz demek! Nasıl isyan edilirmiş göstereceğim size. Köpek gibi kurşuna dizeceğim. Amirlerim sadece teşekkür edecekler bana. Alın şu çocuğu!"

Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Bir konvoy askeri umutsuzca ağlayan küçük kızı çekip aldı, bir başka asker, sessizce elini uzatan mahkûma kelepçe takmaya koyuldu.

Subay bir yandan kılıcının kemerini düzeltirken konvoy askerine:

"Kadınlara verin," diye bağırdı.

Küçük kız, kan lekesi olmuş şalın içinden minik kollarını çıkarmaya çalışırken ciyak ciyak ağlıyordu.

Marya Pavlovna kalabalığın içinden çıkıp askere doğru yürüdü.

"Bay subay, izin verirseniz kızı ben alayım."

Bebeği taşıyan konvoy askeri durdu.

"Sen kimsin?" diye sordu subay.

"Siyasi hükümlüyüm."

Anlaşılan Marya Pavlovna'nın güzel yüzü ve iri, güzel gözleri (teslim alma sırasında görmüştü Marya Pavlovna'yı) subayın üzerinde etkili olmuştu. Ölçüp biçer gibi hiçbir şey demeden kadının yüzüne baktı.

"Benim için fark etmez, istiyorsanız alın. Onlara acıyorsunuz iyi de, ya kaçarsa hesabını kim verecek?"

"Kucağında çocukla nasıl kaçabilir ki?" dedi Marya Pavlovna.

"Sizinle çene yarıştıracak zamanım yok. Alın istiyorsanız."

"Vereyim mi?" diye sordu asker.

"Ver."

Marya Pavlovna kızı kendisine çekmeye çalışarak:

"Gel bana," dedi.

Fakat askerin kollarından babasına gitmeye çalışan kız bağırmaya devam ediyor ve Marya Pavlovna'ya gitmek istemiyordu.

Maslova torbasından bir simit çıkararak:

"Durun Marya Pavlovna, bana gelir," dedi.

Kız, Maslova'yı tanıyordu, Maslova'yı ve simiti görünce onun kucağına gitti.

Ortalık sessizleşti. Kapı açıldı, kafile dışarı çıkıp sıraya girdi, askerler mahkûmları bir kez daha saydılar, torbaların ağzını bağladılar, torbaları ve zayıf, yürüyemeyecek durumda olanları arabalara bindirdiler. Maslova kucağında küçük kızla Fedosya'nın yanına geçti. Bu süre içinde olup bitenleri izleyen Simonson, bütün emirlerini vermiş, artık üstü kapalı arabasına binmek üzere olan subaya doğru geniş ve kararlı adımlarla yaklaştı.

"Kötü davrandınız bay subay," dedi Simonson.

"Defol yerine, senin üstüne vazife değil."

Simonson gür kaşlarının altından subayın yüzüne dikkatle bakarak:

"Benim vazifem kötü davrandığınızı söylemekti ve ben vazifemi yaptım," dedi.

Subay, Simonson'un söylediklerini önemsemeyerek:

"Tamam mı? Kafile marş marş!" diye bağırdı ve arabacı askerin omzuna tutunup arabasına bindi.

Kafile hareket etti, sıralar yürüdükçe yayılarak, sık bir ormanın ortasından geçen, iki yanına hendek kazılmış çamurlu bir yola çıktı.

III

Kentteki son altı yıllık debdebeli ve nazlı hayattan ve hapishanede suçlularla birlikte geçirdiği iki aydan sonra siyasi hükümlülerle birlikte yaşamak, bu insanların içinde bulundukları koşulların ağırlığına karşın Katyuşa'ya çok güzel görünüyordu. İyi beslenerek ve iki günlük yürüyüşten sonra bir gün dinlenerek yapılan yirmiyle otuz verst arasındaki yürüyüşler onu fiziksel olarak güçlendirmişti; yeni arkadaşlarla ilişkisi, hayatta hiç bilmediği konuları açmıştı önünde. Şimdi birlikte yürüdüğü insanlar gibi, onun deyimiyle harika insanları bırakın tanımayı, tasavvur bile edemezdi.

"Beni mahkûm ettiler diye bir de ağlamıştım," diyordu. "Ömrüm oldukça Tanrı'ya şükretmeliyim. Hayatım boyunca öğrenemeyeceğim şeyleri öğrendim."

Bu insanları harekete geçiren nedenleri hiç çaba harcamadan, kolayca anlamıştı, halktan biri olarak onlara büyük bir yakınlık duyuyordu. Onların halk için beylere karşı çıktıklarını anlamıştı; bu insanların kendilerinin de bey sınıfından olmaları ve sahip oldukları üstünlükleri, özgürlüklerini, hayatlarını halk için feda etmeleri de onun bu insanları özellikle takdir etmesine neden oluyor, hayran bırakıyordu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayranlık duyuyordu; ama en çok Marya Pavlovna'ya hayrandı, hem ona sadece hayran olmakla kalmıyor, aynı zamanda büyük bir saygı ve sev-

gi duyuyordu. Varlıklı bir generalin kızı olan ve üç dil konuşan bu güzel kızın çok basit bir işçi kız gibi davranması, zengin erkek kardeşinin kendisine gönderdiği her şeyi başkalarına vermesi, sırtına ve ayağına giydiklerinin sadelikten öte yoksulca olması, dış görünüşüyle hiç kimsenin dikkatini çekmemesi Katyuşa'yı etkiliyordu. Bu özellik, yani erkekleri etkileyecek hiçbir şey yapmaması, Maslova'yı şaşırtıyor, dolayısıyla da büyülüyordu. Maslova, Marya Pavlovna'nın, güzelliğinin farkında olduğunu ve hatta bundan hoşlandığını, ancak dış görünüşünün erkekler üzerinde bıraktığı etkiye sevinmediği gibi ayrıca da bundan korktuğunu ve aşka karşı açık bir tiksinti ve korku duyduğunu görüyordu. Marya Pavlovna'nın arkadaşları, bunu bilen erkeklerdi ve ona karşı bir yakınlık hissedecek olsalar bile belli etmemeye çalışıyorlar, erkek arkadaşlarına davranır gibi davranıyorlardı. Ancak tanımayanlar sık sık tebelleş oluyorlar, kendi anlattığına göre, bu insanlardan onu çok övündüğü büyük fiziksel gücü kurtarıyordu. "Bir gün," diye gülerek anlatıyordu, "sokakta bir adam musallat oldu, hiçbir şekilde peşimi bırakmıyordu. O zaman onu öyle bir sarstım ki, korkup kaçtı."

Anlattığına göre, çocukluğundan itibaren bey yaşantısından nefret ettiği, basit insanların hayatını sevdiği ve salonda değil, hizmetçi odasında, mutfakta, at ahırında vakit geçirmesi yüzünden her zaman azarlandığı için devrimci olmuştu.

"Ahçı kadınlarla, arabacılarla birlikteyken eğleniyordum, oysa bizim beyefendilerle hanımefendilerin yanında canım sıkılıyordu," diye anlatıyordu Marya Pavlovna. "Sonra artık her şeyi anlamaya başladığımda bizim hayatımızın son derece çirkin olduğunu gördüm. Annem yoktu, babamı sevmiyordum ve on dokuz yaşımdayken bir kız arkadaşımla birlikte evden kaçıp bir fabrikaya işçi olarak girdim."

Fabrikadan sonra bir köyde yaşamış, daha sonra kente gelmiş ve gizli bir baskı makinesinin bulunduğu bir evde tu-

tuklanıp, kürek cezasına mahkûm edilmiş. Marya Pavlovna hiçbir zaman söylemezdi ama Katyuşa, onun arama sırasında devrimcilerden biri tarafından ateş açılması olayını üstlendiği için kürek cezasına çarptırıldığını başkalarından öğrenmişti. Katyuşa onu tanıdığından beri, nerede, hangi koşullarda olursa olsun hiçbir zaman kendini düşünmediğini, her zaman tek kaygısının büyük olsun, küçük olsun birilerinin işine koşmak, onlara yardım etmek olduğunu görüyordu. Şimdiki arkadaşlarından Novodvorov, Marya Pavlovna'nın kendini iyilik yapma sporuna adadığını söylüyordu. Bu doğruydu. Bir avcı için av hayvanı bulmak neyse onun hayatının bütün ilgi konusu da başkalarına hizmet etme fırsatı bulmaktı. Ve bu spor bir alışkanlık, bir iş halini almıştı. Bunu o kadar doğal yapıyordu ki, onu tanıyan herkes, artık takdir etmiyor, bunu ondan bekliyordu.

Marya Pavlovna, Maslova yanlarına geldiğinde ondan tiksinmiş ve nefret etmişti. Katyuşa bunu fark etmişti, ama daha sonra Marya Pavlovna'nın bu duygusunu bastırıp ona karşı sevecen ve iyi davranmaya başladığını da fark etmişti. Böyle olağanüstü bir insanın sevecenliği ve iyiliği Maslova'yı o kadar duygulandırmıştı ki onun görüşlerini bilinçsizce benimseyerek ve elinde olmadan onu her bakımdan taklit ederek bütün ruhuyla kendisini ona teslim etmişti. Katyuşa'nın bu candan sevgisi Marya Pavlovna'yı duygulandırmış, o da Katyuşa'yı sevmişti.

Bu kadınları yakınlaştıran başka bir şey de her ikisinin de cinsel ilişkiye karşı duydukları tiksintiydi. Biri, bu ilişkinin bütün dehşetini iyi bildiği için nefret ediyordu cinsel ilişkiden; bu ilişkiyi hiç denememiş olan öbürü ise onu anlaşılmaz, aynı zamanda da iğrenç ve insanlık onuru için aşağılayıcı bir şey olarak görüyordu.

IV

Marya Pavlovna'nın etkisi, Maslova'nın kapıldığı etkilerden biriydi. Bu etki, Maslova'nın Marya Pavlovna'yı sevmesinden kaynaklanıyordu. Diğer etki, Simonson'un etkisiydi. Bu etki de Simonson'un Maslova'yı sevmesinden kaynaklanıyordu.

Tüm insanlar kısmen kendi düşüncelerine, kısmen de başkalarının düşüncelerine uygun olarak yaşarlar ve hareket ederler. İnsanlar arasındaki en önemli farklardan biri, insanların ne dereceye kadar kendi düşüncelerine göre, ne dereceye kadar başkalarının düşüncelerine göre yaşadıkları konusunda ortaya çıkar. Bazı insanlar çoğunlukla kendi düşüncelerinden bir zekâ oyunu olarak yararlanırlar, kendi akıllarını aktarma kayışı çıkarılmış bir çark gibi görürler, davranışlarında başkalarının düşüncelerine, geleneğine, yasasına uyarlar; diğerleri ise kendi düşüncelerini bütün davranışlarının en önemli harekete geçirici gücü sayarak hemen hemen her zaman kendi akıllarının istediği şeylere kulak verirler ve ona uyarlar, ancak arada sırada da başkalarının kararını uygun görürler, tabii ki bu kararı eleştirdikten sonra yaparlar bunu. Simonson böyle biriydi. Her zaman akla güvenir, her işe onunla karar verir, karar verdiği şeyi de yapardı.

Daha lise öğrencisiyken bir yerde levazım memuru olan babasının kazandığı malın mülkün düzenbazlıkla kazanıldı-

ğına karar verip, bunları halka geri vermesi gerektiğini söylemişti ona. Babası bırakın dediklerine kulak vermeyi, üstelik onu azarlayınca evden ayrılmış ve babasının parasından yararlanmaktan vazgeçmişti. Var olan bütün kötülüklerin halkın cahilliğinden kaynaklandığına karar verip, üniversiteden çıkarak halkçılara katılmış, bir köye öğretmen olarak gitmiş ve doğru saydığı her şeyi öğrencilerine de köylülere de cesurca öğretmiş, yanlış bulduklarını ise reddetmişti.

Tutuklanmış ve yargılanmıştı.

Mahkeme sırasında yargıçların onu yargılama hakkına sahip olmadıklarına karar vermiş ve bunu açıkça söylemişti. Yargıçlar onun bu düşüncesini kabul etmeyip yargılamaya devam ettiklerinde ise soruları yanıtlamamaya karar vererek onların tüm sorularını karşılıksız bırakmıştı. Arhangel iline göndermişlerdi onu. Orada bütün hareketlerine yön veren bir dinsel öğreti oluşturmuştu. Bu dinsel öğreti şöyleydi: Dünyadaki her şey canlıdır, ölü bir şey yoktur, ölü saydığımız, organik olmadığını düşündüğümüz her şey, kucaklayamayacağımız kadar büyük bir organik gövdenin yalnızca bir kısmının özüdür ve bu nedenle büyük bir organizmanın küçücük bir parçası olarak insanın görevi, bu organizmanın ve onun bütün canlı parçalarının yaşamasını sağlamaktır. Bu yüzden de canlıların yok edilmesini suç sayıyordu: Savaşa, idamlara, sadece insanların değil, aynı zamanda hayvanların da öldürülmesine karşıydı. Evlenme konusunda da kendine ait bir teorisi vardı. Buna göre insanların çoğalması, insanın ancak alt işleviydi, üst işlevi ise var olan canlılara hizmet etmekti. Bu düşüncenin kanıtını kandaki fagositlerin[1] varlığında buluyordu. Bekâr insanlar, ona göre, görevleri organizmanın zayıf ve hasta kısımlarına yardım etmek olan bu fagositlerdi. Eskiden, delikanlıyken çapkınlık ettiyse de bu kararı verdiğinden beri bu şekilde yaşıyordu. Şimdi kendisi-

[1] Fagosit: Vücutta yabancı organizma ve maddeleri sindirip yok eden hücreler. (ç.n.)

ni de Marya Pavlovna'yı da birer fagosit olarak kabul ediyordu. Katyuşa'ya olan sevgisi bu teoriyi bozmuyordu, çünkü onu sadece duygusal olarak seviyordu, böyle bir sevginin bir fagositin zayıflara yardım etme etkinliğine engel olmadığı gibi, üstelik bu etkinliğe daha da çok hız kazandıracağını düşünüyordu.

Manevi sorunları kendince çözümlemek dışında gündelik sorunların büyük bir kısmını da kendi bildiği gibi çözümlerdi. Bütün gündelik sorunlar üzerine teorileri vardı: Kaç saat çalışmak, kaç saat dinlenmek, nasıl beslenmek, nasıl giyinmek, sobayı, lambayı nasıl yakmak gerekiyor, hepsinin kuralları vardı.

Bununla birlikte Simonson insanların yanında aşırı derecede çekingen ve gösterişsiz biriydi. Ancak bir şey yapmaya karar verdiğinde onu artık hiçbir şey durduramazdı.

İşte Maslova'yı sevdiği için bu adamın da Maslova üzerinde kesin bir etkisi vardı. Maslova kadınca sezgisiyle bunu çok çabuk anlamıştı ve böylesine olağanüstü bir adamı kendisine âşık edebilmiş olması, kendi gözünde yüceltmişti onu. Nehlüdov büyüklük göstererek ve eskiden aralarında geçenler yüzünden evlenme teklif etmişti; ancak Simonson onu şimdiki haliyle ve sırf sevdiği için seviyordu. Ayrıca Simonson'un onu bütün kadınlardan farklı, yüksek ahlaki özelliklere sahip olağanüstü biri saydığını hissediyordu. Simonson'un kendisinde ne gibi özellikler gördüğünü çok iyi bilmiyordu ama onu yanıltmamak için düşünebildiği en iyi özellikleri her fırsatta bütün gücüyle içinde uyandırmaya çalışıyordu. Bu da onu olabildiğince iyi olmaya çalışmak zorunda bırakıyordu.

Bu durum daha hapishanede, Maslova, siyasilerin genel görüşmesi sırasında alnının ve gür kaşlarının altından iyilik dolu, masum koyu mavi gözlerin üzerine dikilmiş bakışlarını fark ettiğinde başlamıştı. Onun farklı biri olduğunu, kendisine farklı bir şekilde baktığını Maslova daha o zaman an-

lamıştı. Diken gibi saçların ve çatık kaşların yarattığı sertliğin, çocuksu iyiliğin ve masum bakışların aynı yüzde etkileyici bir biçimde bir arada bulunduğunu da fark etmişti. Sonra, Tomsk'ta onu siyasilerin yanına verdiklerinde Simonson'u yine görmüştü. Aralarında tek bir konuşma bile geçmediği halde bakışlarında birbirlerini anımsadıklarının ve birbirleri için önemli olduklarının itirafı vardı. Daha sonra da aralarında önemli konuşmalar olmadı fakat Maslova, onun yanında konuşurken Simonson'un söylediği sözlerin kendisini muhatap aldığını ve olabildiğince anlaşılır biçimde ifade etmeye çalışarak onun için konuştuğunu hissediyordu. Simonson ağır cezalılarla birlikte yürümeye başladıktan sonra iyice yakınlaşmışlardı.

V

Nehlüdov, Nijniy'den Perm'e kadar Katyuşa'yla sadece iki kez görüşebilmişti: Biri Nijniy'de, mahkûmlar üzeri ağla örtülmüş bir mavnaya bindirilirken, diğeri Perm'de, hapishanenin kalem odasında. Her iki görüşmede de Katyuşa'yı içine kapalı ve kötücül bulmuştu. İyi olup olmadığını, bir şey gerekip gerekmediğini sorduğunda kaçamak, şaşkın ve Nehlüdov'a göre, daha önce de olduğu gibi düşmanca bir sitemle karşılık vermişti. Tam o sıralarda erkeklerin tacizleri yüzünden Maslova'da ortaya çıkmış olan bu karamsar hal Nehlüdov'u üzmüştü. Nakil sırasında içinde bulunduğu zor ve ahlak bozucu koşulların etkisi altında Katyuşa'nın Nehlüdov'a karşı öfkeli davrandığı, unutmak amacıyla içkiye ve sigaraya sarıldığı eski, kendi kendisiyle kavgalı ve hayattan umudunu kesmiş hale tekrar düşmesinden korkuyordu. Fakat yolculuğun ilk zamanlarında Katyuşa'yla görüşme olanağı olmadığı için ona hiçbir yardımda bulunamadı. Ancak Katyuşa'nın siyasi hükümlülerin yanına geçmesinden sonra kaygılarının asılsız olduğuna inanmakla kalmadı, tam tersine Katyuşa'yla her görüşmesinde, genç kadında o kadar çok görmek istediği iç değişimin giderek daha belirgin hale geldiğini de fark etmeye başladı. Tomsk'taki ilk görüşmede ise yine yola çıkmadan önceki haline dönmüştü Katyuşa. Nehlüdov'u görünce suratını asmıyor, utanmıyor, tersine onu se-

vinçle ve gösterişsiz bir şekilde karşılıyor, kendisi için, özellikle de şimdi birlikte olduğu insanların yanına geçmesi için yaptıklarına teşekkür ediyordu.

İçinde meydana gelen değişim, iki aylık yürüyüşten sonra dış görünüşünde de ortaya çıkmıştı. Zayıflamış, güneşte yanmış, sanki biraz da yaşlanmıştı; şakaklarında ve ağzının çevresinde kırışıklar belirmişti, saçlarını alnına düşürmüyor, başına bir örtü bağlıyordu, ne giysisinde, ne saçında ne de davranışlarında artık o eski cilveli halden eser kalmamıştı. Halen devam eden bu değişim Nehlüdov'u çok sevindiriyordu.

Nehlüdov, Katyuşa'ya karşı daha önce hiç hissetmediği bir duygu hissediyordu şimdi. Bu duygunun ne ilk baştaki romantik aşkla, ne sonradan hissettiği kösnül aşkla, ne de mahkemeden sonra onunla evlenmeye karar vermesine neden olan bencillikle karışık görevini yerine getirme bilinciyle bir ilgisi vardı. Bu duygu, Nehlüdov'un Katyuşa'yla ilk kez hapishanede ve daha sonra, revirde görüştükten sonra duyduğu tiksintiyi yenip, Katyuşa'yla hastabakıcı arasında geçtiğini hayal ettiği hikâyeyle ilgili olarak (ki bu hikâyenin doğru olmadığı sonradan anlaşılmıştı) onu affettiğinde yepyeni bir güçle hissettiği en basitinden bir acıma ve şefkat duygusuydu; aynı duyguydu ama bir tek farkla, o zaman bu geçici bir duyguyken şimdi sürekli bir duygu olmuştu. Ne düşünürse düşünsün, ne yaparsa yapsın, sadece Katyuşa'ya değil, bütün insanlara karşı bir acıma ve şefkat duygusu genel ruhsal durumuna yansıyordu.

Bu duygu Nehlüdov'un ruhunda sanki daha önce çıkış yolu bulamayan, şimdi ise karşılaştığı bütün insanlara yönelen bir sevgi selini ortaya çıkarmıştı.

Nehlüdov, yolculuk boyunca arabacılarla konvoy askerlerinden tutun da hapishane müdürü ve valiye dek, işinin düştüğü herkese karşı ister istemez sevecen ve ilgili olmasına yol açan bir heyecan içindeydi.

Nehlüdov, Maslova'nın siyasilerin yanına geçmesi nedeniyle bu süre içinde siyasi hükümlülerin çoğuyla tanışma fırsatı bulmuştu. İlk tanışma, siyasilerin hep birlikte büyük bir koğuşta ferah ferah kaldıkları Yekaterinburg'da olmuştu, daha sonra da Maslova'nın aralarına katıldığı beş erkek ve dört kadınla yolda tanışmıştı. Nehlüdov'un sürgüne giden siyasilerle yakınlaşması, onlarla ilgili düşüncelerini tümüyle değiştirmişti.

Rusya'daki devrim hareketinin en başından, özellikle de 1 Mart'tan sonra Nehlüdov, devrimcilere karşı kötücül bir duygu besliyor, onlardan nefret ediyordu. Nehlüdov'u devrimcilerden nefret ettiren şey, hükümete karşı mücadelelerinde kullandıkları yöntemlerin sert, içten pazarlıklı yöntemler oluşu, en önemlisi devrimcilerin işledikleri cinayetlerin vahşiliği, son olarak da hepsinde ortak bir özellik olan aşırı kendini beğenmişlikti. Ancak onları yakından tanıyınca ve hükümetin onlara haksız yere acı çektirdiğini öğrenince, başka türlü olamayacaklarını anladı.

Ağır suçluların uğradıkları işkenceler ne kadar anlamsız olursa olsun, onlara yine de hüküm giymeden önce de sonra da yasaya benzer bir şey uygulanıyordu; ancak siyasilerin davalarında yasaya benzer bir şey bile yoktu. Nehlüdov bunu Şustova örneğinde ve daha sonra yeni tanıdığı pek çok kişide görmüştü. Bu insanlara tıpkı ağla balık avlarken balıkçıların yaptığını yapıyorlar, ağa ne takılmışsa hepsini kıyıya çekip, işe yarar büyük balıkları ayırıyorlar, küçüklerin kıyıda kuruyup ölmesine ise hiç aldırış etmiyorlardı. Bırakın suç işlemeyi, hükümete zarar bile veremeyecek böyle yüzlerce insanı yakalayıp, bazen yıllarca hapiste tutuyorlar, insanlar burada vereme yakalanıyorlar, deliriyorlar ya da kendilerini öldürüyorlardı; üstelik onları serbest bırakmayı gerektirecek bir neden olmadığı için ya da soruşturma sırasında anlaşılmayan herhangi bir konunun aydınlatılmasında işe yarayabilirler düşüncesiyle el altında tutuyorlardı. Hükümetin gö-

zünde bile suçsuz olan bütün bu insanların kaderi, jandarma subayının, polis komiserinin, muhbirin, savcının, sorgu yargıcının, valinin, bakanın keyfine, ruhsal durumuna bağlıydı. Bu memurlardan birinin canı mı sıkılıyor ya da kendini göstermek mi istiyor, kendisinin ya da şefinin keyfine göre tutuklamalar yaptırıyor, insanları hapiste tutuyor ya da serbest bırakıyordu. En tepedeki yönetici ise aynı şekilde kendini gösterme gereği duymasına ya da bakanla arasındaki ilişkilere göre insanları ya dünyanın bir ucuna sürgüne gönderiyor, ya hücre hapsinde tutuyor, ya sürgüne, kürek cezasına, idama mahkûm ediyor ya da bir hanımefendi kendisinden rica ettiğinde serbest bırakıyordu.

Bu insanlara savaşta gibi davranıyorlardı. Onlar da doğal olarak kendilerine karşı uygulanan yöntemleri kullanıyorlardı. Askerlerin, yaptıklarının suç olduğunu sadece onlardan gizlemekle kalmayıp üstelik bu davranışlarını kahramanlık olarak gösteren bir ortamda yaşadıkları gibi, siyasi suçlular için de aynı ortam her zaman söz konusuydu. Onlar da özgürlüklerini, hayatlarını ve insan için değerli olan şeyleri yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalınca gerçekleştirdikleri acımasızca eylemlerin kötü eylemler olduğunu kabul etmek bir yana üstelik kahramanlık olarak görüyorlardı. Kişilik bakımından en uysal, bırakın canlı varlıklara acı çektirmeyi, bu acıları görmeye bile dayanamayacak kadar yufka yürekli insanların soğukkanlılıkla cinayet işlemeye kalkışmalarını ve bunların hemen hemen hepsinin adam öldürmeyi, belli durumlarda kendini koruma ve en yüce ortak amaca ulaşma aracı olarak yasal ve haklı görmelerini Nehlüdov artık anlayabiliyor ve hiç şaşırmıyordu. Bu insanların davalarına ve davalarından dolayı da kendilerine atfettikleri yücelik de elbette ki hükümetin onlara verdiği önemden ve uyguladığı cezaların sertliğinden kaynaklanıyordu. Çektiklerine katlanabilmeleri için de kendileri çok yüce insanlar olarak görmeleri gerekiyordu.

Nehlüdov daha yakından tanıyınca, bunların, bazılarının tasavvur ettikleri gibi, tümden cani ve diğer bazılarının kabul ettikleri gibi tümüyle kahraman da olmadıklarına, her yerde olduğu gibi, aralarında iyi, kötü ve ikisinin ortası insanların bulunduğu sıradan birer insan olduklarına inandı. Aralarında kendilerini samimi olarak kötülüklere karşı savaşmakla yükümlü saydıkları için devrimci olmuş insanlar vardı; ancak bu yolu bencillikleri ve ün düşkünlükleri yüzünden seçmiş olanlar da vardı; çoğunu devrime çeken ise Nehlüdov'un askerlikten çok iyi bildiği, tehlikeyle karşı karşıya kalma isteği, hayatıyla oyun oynama zevki gibi enerji dolu sıradan gençlere özgü duygulardı. Onların diğer sıradan insanlardan farkı, ki bu fark onların yararınaydı, bu insanlar arasındaki ahlak anlayışının sıradan insanlar arasında kabul gören anlayışa göre daha yüksek olmasıydı. Sadece kendini bazı şeylerden uzak tutmak, sade bir hayat sürmek, dürüstlük, çıkar gözetmemek değil, ortak dava için her şeyini, hatta hayatını bile feda etmeye hazır bulunmak, bu insanlar arasında zorunlu sayılıyordu. Bu yüzden de bu insanlardan orta düzeyin üstünde olanlar, bu düzeyi çok çok aşmış oluyorlar ve ender görülen bir ahlak yüksekliğine örnek oluşturuyorlardı; orta düzeyin altında olanlar ise bu düzeyin çok çok altındaydılar ve genellikle yalancı, numaracı oldukları halde özgüveni fazla, gururlu insanlar olarak gösteriyorlardı kendilerini. Nehlüdov, böylece yeni tanıdığı bu insanların bazılarına sadece saygı duymakla kalmıyor, aynı zamanda onları bütün kalbiyle seviyordu, diğerlerine karşı ise daha kayıtsız davranıyordu.

VI

Nehlüdov, Katyuşa'nın katıldığı grupla birlikte yürüyen, kürek cezasına çarptırılmış veremli delikanlı Krıltsov'u sevmişti en çok. Onunla daha Yekaterinburg'da tanışmış ve yolculuk sırasında birkaç kez görüşmüş, sohbet etmişti. Bir keresinde yazın bir menzildeki günlük dinlenme sırasında neredeyse bütün bir günü onunla birlikte geçirmiş, Krıltsov ona başından geçenleri, nasıl devrimci olduğunu anlatmıştı. Hapishaneden önceki hikâyesi çok kısaydı. Güney illerinden birinde varsıl bir toprak sahibi olan babası o daha bebekken ölmüş. Bir tanecik evlatmış ve annesi tarafından yetiştirilmiş. Lisede de üniversitede de çok rahat okumuş ve matematik fakültesini birincilikle bitirmiş. Üniversitede kalmasını ve yurtdışına göndermeyi önermişler. Ama o ağırdan alıyormuş. Sevdiği bir kız varmış, onunla evlenmeyi ve yerel yönetimde çalışmayı düşünüyormuş. Çok şey istiyormuş ve ne yapacağına karar veremiyormuş. Bu sırada üniversiteden arkadaşları ortak bir işleri için ondan para istemişler. Bu ortak işin o sıralar kendisinin hiç ilgilenmediği devrimle ilgili olduğunu biliyormuş ama arkadaşlık duygusu ve korktuğunu düşünmelerini onuruna yediremediği için parayı vermiş. Parayı alanlar yakalanmışlar; paranın Krıltsov tarafından verildiğini gösteren bir not bulunmuş; Krıltsov'u tutuklamışlar, önce karakolda tutulmuş, sonra da hapishaneye atılmış.

"Beni attıkları hapishanede," diye anlatıyordu Krıltsov, Nehlüdov'a (dirseklerini dizlerine dayamış, göğsü içine çökmüş bir halde yüksek bir ranzanın üstünde oturuyor ve pırıl pırıl parlayan, güzel, zeki, iyilik dolu gözleriyle arada bir Nehlüdov'a bakıyordu), "çok sıkı önlemler yoktu: Duvarı tıklatarak haberleşiyorduk, koridorda dolaşıyorduk, konuşuyorduk, yiyeceğimizi, tütünümüzü paylaşıyorduk, hatta akşamları hep birlikte şarkı söylüyorduk. Benim sesim güzeldi. Evet. Annem olmasaydı –kadıncağız kahrından ölüyordu–, hapishanede iyiydim, hatta hoşuma bile gidiyor, çok ilginç geliyordu. Bu arada ünlü Petrov'la (daha sonra kalede camla bileklerini kesmişti) ve daha başkalarıyla orada tanıştım. Ama ben devrimci değildim. İki hücre komşumla da tanışmıştım. İkisi de Polonya devrimci bildirileriyle yakalanmışlardı ve istasyona götürüldükleri sırada bulundukları konvoydan kaçmaya çalıştıkları için yargılanıyorlardı. Biri Lozinskiy adında bir Polonyalı, öbürü, soyadı Rozovskiy olan bir Yahudiydi. Evet. Rozovskiy daha çocuktu. On yedi yaşında olduğunu söylüyordu ama görünüşüne bakılırsa on beşinde falandı. Zayıf, ufak tefek, kara gözleri pırıl pırıl parlayan, hareketli ve bütün Yahudiler gibi müziğe düşkün biriydi. Sesi henüz tam olgunlaşmamıştı ama çok güzel şarkı söylerdi. Evet. İkisini de yanımdan alıp mahkemeye götürdüler. Götürdüklerinde sabahtı. Akşam döndüler ve ölüm cezasına çarptırıldıklarını söylediler. Hiç kimse beklemiyordu bunu. O kadar önemsiz bir suçtan yargılanıyorlardı ki sadece konvoydan kaçmaya çalışmışlar, hiç kimseyi yaralamamışlardı bile. Hem sonra Rozovskiy gibi çocuk yaşta birini idam etmek hiç de normal bir şey değildi. Hepimiz bunun sadece gözlerini korkutmak için yapıldığını, hükmün onaylanmayacağını düşünüyorduk. Başta kaygılanmıştık ama sonra rahatladık ve hayat eskisi gibi devam etti. Evet. Ancak bir akşam bir nöbetçi kapıma yaklaşıp marangozların geldiğini, idam sehpası kurduklarını söyledi gizlice. Önce anla-

madım: Ne diyorsun? Ne sehpası? Ama yaşlı nöbetçi o kadar heyecanlıydı ki yüzüne bakınca bunun bizim ikili için olduğunu anladım. Duvarı tıklatıp diğer arkadaşlarla konuşmak istedim ama onların da duymasından korktum. Arkadaşlardan da ses çıkmıyordu. Galiba herkes durumu biliyordu. Koridorda ve hücrelerde akşam boyunca ölüm sessizliği vardı. Duvarı tıklatmıyor, şarkı da söylemiyorduk. Saat on gibi nöbetçi yine yanıma gelip Moskova'dan cellatlar getirildiğini söyledi. Söyledi ve gitti. Arkasından seslendim. Birden Rozovskiy hücresinden koridora doğru bağırdı: 'Ne var? Neden ona sesleniyorsunuz?' Bana tütün getirdi falan gibi bir şeyler geveledim ama o, işin doğrusunu tahmin ederek bana neden şarkı söylemiyoruz, neden duvarı tıklatıp haberleşmiyoruz gibi sorular sormaya başladı. Ona ne dediğimi anımsamıyorum, daha fazla konuşmamak için hemen uzaklaştım. Evet. Korkunç bir geceydi. Gece boyunca bütün seslere kulak kabarttım. Sabaha karşı ansızın koridor kapısının açıldığını ve kalabalık birilerinin geldiğini duydum. Kapıdaki küçük pencerenin önünde durdum. Koridorun lambası yanıyordu. Önce müdür geçti. Şişmandı, görünüşü kendinden emin, kararlı bir adam gibiydi. Yüzü yoktu sanki, benzi atmış, cesareti kırılmış, korkmuştu. Arkasında kaşları çatık, kararlı bir görünüşle müdür yardımcısı, daha arkada da nöbetçi. Kapımın yanından geçip yandaki hücrenin önünde durdular. Kulak verdim: Müdür yardımcısı garip bir sesle 'Lozinskiy, kalkın ve üstünüze temiz bir şeyler giyin,' diye bağırıyordu. Evet. Sonra kapının gıcırdayarak açıldığını, içeri girdiklerini, daha sonra Lozinskiy'in ayak seslerini duydum: Lozinskiy koridorun ters tarafına gidiyordu. Yalnızca müdürü görebiliyordum. Solgun bir yüzle dikiliyor, düğmesini bir çözüyor, bir ilikliyor ve omuzlarını silkiyordu. Evet. Birden bir şeyden korkmuş gibi kenara çekildi. Lozinskiy müdürün yanından geçip benim kapıma yaklaştı. Yakışıklı bir delikanlıydı, tam Polonyalı tipi; geniş, düz bir alın, bu al-

nın üstünde sarı saçlar, çok güzel mavi gözler. Dinç, kütür kütür, sağlıklı bir delikanlıydı. Penceremin önünde yüzünün tamamı görünecek şekilde durdu. Korkmuş, avurtları çökmüş, gri bir yüz. 'Krıltsov sigaran var mı?' Tam ona sigara verecektim ki müdür yardımcısı, sanki geç kalmaktan korkuyormuş gibi kendi tabakasını çıkarıp uzattı. Lozinskiy bir sigara aldı, müdür yardımcısının çaktığı kibritle sigarasını yaktı. Sigarayı içmeye başladı, bir şey düşünür gibiydi. Sanki aklına bir şey gelmişti, konuşmaya başladı: 'Hem çok sert, hem de haksız bir karar. Ben hiçbir suç işlemedim. Ben...' Gözlerimi ayıramadığım gencecik beyaz boynunda bir şey titremeye başladı ve Lozinskiy durdu. Evet. Bu sırada Rozovskiy'in koridordan incecik Yahudi sesiyle bağırdığını duyuyordum. Lozinskiy izmariti yere atıp kapıdan uzaklaştı. Pencerede Rozovskiy belirmişti. Islak, kara gözlü çocuk yüzü kızarmış, terlemişti. Onun da üzerinde temiz giysiler vardı, pantolonu çok genişti, iki elini sürekli öne uzatıyor, tir tir titriyordu. Zavallı yüzünü pencereme yaklaştırdı: 'Anatoliy Petroviç, doktor bana öksürük şurubu yazmıştı, öyle değil mi? Hastayım, daha öksürük şurubu içeceğim.' Hiç kimse bir karşılık vermiyordu, Rozovskiy ise soru sorar gibi bir bana, bir müdüre bakıyordu. Ne demek istediğini anlamamıştım. Evet. Birden müdür yardımcısı yüz ifadesini sertleştirdi ve o cırlak sesiyle tekrar bağırdı: 'Şakanın sırası mı? Gidelim.' Rozovskiy görünüşüne bakılırsa, kendisini bekleyen şeyi anlayacak durumda değildi, acelesi varmış gibi yürüyor, koridorda herkesten önde neredeyse koşuyordu. Ama sonra direndi, tiz sesiyle bağırdığını, ağladığını duyuyordum. Gürültüler ve ayak sesleri başlamıştı. Rozovskiy tiz sesiyle bağırıyor ve ağlıyordu. Sonra koridorun kapısı giderek uzaklaşan seslerle şangırdamaya başladı ve ortalık sessizleşti... Evet. Böylece astılar onları. İple boğdular ikisini de. İdamı gören başka bir nöbetçi bana Lozinskiy'in direnmediğini, ama Rozovskiy'in uzun süre debelendiğini, darağacına sü-

rükleyerek götürdüklerini, ipi boynuna zorla geçirdiklerini anlattı. Evet. Bu nöbetçi biraz aptal bir delikanlıydı. 'Beyim, bana korkunç olduğunu söylemişlerdi. Hiç de korkunç değil. Asılır asılmaz, sadece iki kere şöyle omuzlarını oynattılar –omuzların nasıl kasılarak yukarı kalkıp indiğini göstermişti–, sonra cellat, ilmekler daha iyi sıkışsın diye ipi çekti, o kadar: Sonra titremediler bile.' Hiç de korkunç değil," diye nöbetçinin sözlerini yineleyen Krılstov, gülümsemek istiyordu ama gülümsemek yerine hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

Bundan sonra ağır ağır soluk alarak ve boğazında düğümlenen hıçkırıkları yutarak uzun zaman hiçbir şey söylemedi.

Sakinleşince:

"O günden sonra devrimci oldum. Evet," dedi ve hikâyesini kısaca anlatıp bitirdi.

"Halkın İradesi" partisindendi, aynı zamanda hükümetin çekilmesi ve halkın iktidara geçmesi için hükümeti yıldırma amacı taşıyan bir sabotaj grubunun da başkanıydı. Bu amaçla bazen Petersburg'a, bazen yurtdışına, bazen Kiev'e, Odessa'ya gidiyordu ve gittiği her yerde de başarılı oluyordu. Çok güvendiği bir adam onu ele vermişti. Tutuklamışlar, yargılamışlar, iki yıl hapis yatırmışlar, ölüm cezasına çarptırmışlar, sonra bu cezayı ömür boyu kürek cezasına çevirmişlerdi.

Hapishanede vereme yakalanmıştı, içinde bulunduğu koşullarda topu topu birkaç aylık ömrü kalmıştı. Bunu biliyordu ve yaptıklarından pişmanlık duymadığı gibi, başka bir ömrü daha olsa onu da aynı şey için, gördüklerinin tekrarlanabileceği bu düzenin yıkılması için harcayacağını söylüyordu.

Bu adamın hikâyesi ve onunla yakınlaşması Nehlüdov'a, daha önce anlamadığı pek çok şeyi açıklamıştı.

VII

Menzilden çıkarken konvoy subayının küçük kız yüzünden mahkûmlarla tartıştığı gün, bir önceki geceyi bir handa geçirmiş olan Nehlüdov geç kalkmış ve bir sonraki ile gittiğinde hazır olması için bir süre oturup mektup yazmış, böylece her zamankinden daha geç bir saatte handan çıkmış, önceki gibi kafileyi yolda yakalayamamış, hava kararırken ara menzil yakınlarındaki bir köye gelmişti. Nehlüdov, hanı işleten, beyaz, aşırı derecede kalın boyunlu dul kadınla konuştuktan sonra çok sayıda ikona ve tabloyla dolu konuk odasında çay içmiş, konvoy subayından görüşme izni almak üzere menzile gitmek için hemen yola çıkmıştı.

Önceki altı menzilde konvoy subayları değiştiği halde, hiçbiri Nehlüdov'un menzil binasına girmesine izin vermemişti. Bu yüzden bir haftadan fazla süredir Katyuşa'yı görmemişti. Bu sıkılığın nedeni, önemli bir müdürün beklenmesiydi. Bu müdür, menzilleri teftiş etmeden geçip gitmişti ve Nehlüdov, sabah kafileyi teslim alan subayın, daha önceki subaylar gibi, mahkûmlarla görüşmesine izin vereceğini umuyordu.

Hanın sahibi kadın, Nehlüdov'a, köyün öbür ucundaki ara menzile arabayla gitmesini söyledi ama Nehlüdov, yürüyerek gitmeyi yeğledi. Handa çalışan ve yeni boyanmış koca çizmeleri katran kokan, geniş omuzlu, babayiğit bir delikan-

lı onu menzile kadar götürme görevini üstlenmişti. Gökyüzünden karanlık bir toz dökülüyordu sanki. O kadar karanlıktı ki delikanlı pencerelerden ışık düşmeyen yerlerde üç adım öne geçse Nehlüdov onu göremiyor, vıcık vıcık çamurda çizmelerinin çıkardığı şapırtıyı duyuyordu sadece.

Nehlüdov, kılavuzunun peşinden kilise meydanını ve evlerin pencerelerinden dökülen ışıkla aydınlanmış uzun bir sokağı geçerek zifiri karanlıkta köyün ucuna ulaşmıştı. Ancak kısa süre sonra, bu zifiri karanlıkta, menzilin çevresinde yanan fenerlerin sis içinde dağılan ışıkları görünmeye başlamıştı. Fenerlerin kırmızımsı lekeleri giderek daha parlak hale geliyordu; çitin direkleri, bir aşağı bir yukarı dolaşan nöbetçinin karaltısı, çizgili direk ve kulübe görünmüştü. Nöbetçi yaklaşanlara, "Kim var orada?" diye bağırdı. Gelenlerin yabancı olduğunu öğrenince öyle sertleşti ki çitin yanında durmalarına bile izin vermek istemedi. Ama Nehlüdov'un kılavuzu, nöbetçinin sertliğine şaşırmamıştı.

"Amma da sinirlisin be delikanlı!" dedi nöbetçiye. "Git çavuşuna seslen, bekliyoruz biz."

Nöbetçi cevap vermeden küçük kapıdan içeri doğru bağırdı ve durup, fenerin ışığında elindeki çöple Nehlüdov'un çizmelerine bulaşmış olan çamuru temizleyen delikanlıyı dikkatle izledi. Çit direklerinin ardından erkek ve kadın seslerinin uğultusu geliyordu. Üç dakika kadar sonra demir gıcırdadı, kapı açıldı ve kaputunu omzuna atmış bir çavuş, karanlığın içinden fenerin ışığına çıkıp, ne istediklerini sordu. Nehlüdov, özel bir iş için içeri kabul edilmesi ricasıyla önceden hazırladığı kartvizitini verdi ve bunu subaya götürmesini rica etti. Çavuş, nöbetçi kadar sert değildi, üstelik çok meraklı biriydi. Hemen Nehlüdov'un subayı neden görmek istediğini ve kokusunu aldığı bahşişi kaçırmamak için kim olduğunu öğrenmek istedi. Nehlüdov, özel bir işi olduğunu ve yardımlarının altında kalmayacağını söyleyip, kartviziti götürüp vermesini rica etti. Çavuş kartviziti aldı, başıyla ta-

mam diyerek gitti. Çavuşun gidişinden kısa bir süre sonra kapı tekrar gıcırdadı ve ellerinde sepetleri, tahta kutuları, toprak çömlekleri ve torbalarıyla kadınlar çıkmaya başladılar. Kendilerine özgü Sibirya lehçesiyle gevezelik ederek eşikten geçip yürüdüler. Hepsinin üstünde köylü giysileri değil, kentli giysileri, palto ve kürk vardı, eteklerini yukarı sıvamışlar, başlarına örtü bağlamışlardı. Fenerin ışığında Nehlüdov'a ve kılavuzuna merakla bakıyorlardı. İçlerinden, geniş omuzlu delikanlıyı görmekten herhalde çok memnun olan biri hemen sevgi dolu bir Sibirya küfürü savurdu.

"Ayı, burada ne işin var, ne yapıyorsun?" dedi delikanlıya.

"Bu yolcuyu getirdim," dedi delikanlı. "Ya sen ne getirdin?"

"Süt getirdim, sabaha tekrar gelmemi söylediler."

"Gece kal demediler mi?" diye sordu delikanlı.

Kadın kahkahalarla gülerek:

"Boyun devrilmesin emi, palavracı!" diye bağırdı. "Haydi köye birlikte dönelim, bizi de götür."

Kılavuz delikanlı ona öyle bir şey söylemiş olacak ki yalnız kadınlar değil, nöbetçi de gülmeye başlamıştı. Delikanlı, Nehlüdov'a dönüp:

"Yalnız başınıza yolu bulabilecek misiniz? Kaybolmazsınız ya?" dedi.

"Bulurum, bulurum."

"Kiliseyi geçer geçmez, iki katlı evin sağındaki ikinci ev. Alın size bir sopa," diyerek Nehlüdov'a kendisinin yürürken kullandığı, boyundan uzun bir sopa verdi ve koca çizmelerini şapırdatarak kadınlarla birlikte karanlığın içinde kayboldu.

Kapı tekrar gıcırdayıp, çavuş, Nehlüdov'a peşinden gelmesini söylemek için dışarı çıktığında sisin içinden delikanlının kadın sesleriyle kesilen sesi hâlâ duyuluyordu.

VIII

Ara menzil, Sibirya yolundaki bütün menziller ve ara menziller gibiydi; sivri uçlu kütüklerle çevrili avluda üç tane tek katlı bina vardı. Pencereleri demirli en büyük binada mahkûmlar, diğerinde konvoy görevlileri, üçüncüde konvoy subayı ve memurlar kalıyordu. Bu üç binanın hepsinde de her zaman olduğu gibi, aydınlık duvarlar arasında güzel ve rahat bir şey olduğunu akla getirerek insanları aldatan ışıklar yanıyordu. Binaların kapılarının önünde fenerler vardı. Beş kadar fener de duvarların yanında yanıyor ve avluyu aydınlatıyordu. Çavuş, Nehlüdov'u çamurun üzerine atılmış tahtalardan oluşan bir yoldan binaların en küçüğünün merdivenine götürdü. Üç basamak çıktıktan sonra kenara çekilip, Nehlüdov'un küçük bir lambayla aydınlatılmış, kömür kokan hole geçmesi için yol verdi. Sobanın önünde kaba bezden gömlek giymiş, kravatlı, siyah pantolonlu, bir ayağında sarı renkli çizme olan bir er, eğilmiş, çizmenin öbür tekinin konçuyla semaveri yelpazeliyordu. Er, Nehlüdov'u görünce semaverle uğraşmayı bırakıp Nehlüdov'un deri paltosunu aldı ve içerideki konuk odasına girdi.

"Geldi efendim."

"Ne duruyorsun alsana içeri," diyen öfkeli bir ses duyuldu.

"Bu kapıdan buyurun," dedi er ve tekrar semaverle uğraşmaya koyuldu.

Asma bir lambayla aydınlatılmış ikinci odada, üzerinde yemek artıkları ve iki şişe bulunan bir masanın ardında geniş göğsünü ve omuzlarını sımsıkı saran bir ceket giymiş, sarı pos bıyıklı, kıpkırmızı suratlı bir subay oturuyordu. Sıcak odada tütün kokusundan başka pek çok kötü koku daha vardı. Subay, Nehlüdov'u görünce hafifçe doğruldu, alay ediyormuş ve kuşkulanıyormuş gibi gözlerini dikti.

"Ne istemiştiniz?" deyip yanıtı beklemeden kapıya doğru bağırdı: "Bernov! Ne zaman hazır olacak şu semaver?"

"Hemen."

"Hemen'i sana bir göstereceğim, bir daha aklından çıkaramayacaksın!" diye bağırdı subay, gözlerinden ateşler saçarak.

"Getirdim!" diye seslendi er ve elinde semaverle içeri girdi.

Nehlüdov erin semaveri koymasını bekledi (subay, küçük, öfkeli gözleriyle, neresine vursam acaba diye eri izliyordu). Semaver yerleşince subay çayı demledi. Sonra çantasından dört köşe bir konyak şişesiyle Albert marka bisküviler çıkardı. Hepsini masa örtüsünün üstüne koyduktan sonra Nehlüdov'a:

"Size nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu.

"Bir kadın mahkûmla görüşmek istiyordum," dedi Nehlüdov oturmaksızın.

"Siyasi mi? Siyasiyse yasaya göre görüşmek yasaktır," dedi subay.

"Siyasi suçlu değil," dedi Nehlüdov.

"Buyurun oturun lütfen," dedi subay.

Nehlüdov oturdu.

"Siyasi mahkûm değil," diye yineledi, "ama benim ricam üzerine siyasilerle birlikte yola devam etmesi için en yüksek makamdan izin çıkmıştı..."

"Tamam, biliyorum," diye Nehlüdov'un sözünü kesti subay. "Ufak tefek, esmerce bir kadın değil mi? Elbette görüşebilirsiniz. Sigara alır mıydınız?"

Sigara kutusunu Nehlüdov'a uzattı, iki bardağa özene bezene çay doldurduktan sonra birini Nehlüdov'a doğru yaklaştırdı.

"Buyurun," dedi.

"Teşekkür ederim, hemen görüşsem iyi olur..."

"Gece uzun. Görüşürsünüz. Buraya çağırtırım."

"Onu çağırtmayıp, kaldıklara yere benim gitmeme izin veremez misiniz?" dedi Nehlüdov.

"Siyasilerin yanına mı? Yasaya uygun değil."

"Birkaç kez izin vermişlerdi. Onlara bir şey vereceğimden korkuyorsanız, bu kadın aracılığıyla da verebilirdim."

"Yo veremezsiniz, üstünü ararlar," dedi subay ve pis pis sırıtmaya başladı.

"O zaman benim üstümü arayın."

"Aramasak da olur canım," dedi subay, ağzı açık şişeyi Nehlüdov'un bardağına doğru götürerek. "İster misiniz? Siz bilirsiniz. İnsan bu Sibirya'da yaşıyorsa okumuş yazmış birini görünce çok seviniyor. Siz de bilirsiniz bizim işimiz en üzücü iştir. Hele bir de insan başka şeylere alışkınsa daha da kötü olur. Zaten konvoy subayı deyince, kaba, cahil bir adam anlaşılıyor, onun bambaşka bir adam olabileceği hiç akla gelmiyor."

Subayın kırmızı yüzü, süründüğü koku, parmağındaki yüzük, özellikle de pis pis sırıtışı, Nehlüdov'a çok iğrenç gelmişti ama yolculuğu boyunca hep olduğu gibi şimdi de karşısındaki kim olursa olsun düşüncesizce ve küçümseyici bir davranışta bulunmasına izin vermeyen ve herkesle kendi tanımına göre "bütün içtenliğiyle" konuşmayı gerekli saydığı ciddi ve dikkatli bir ruh hali içinde bulunuyordu. Subayı dinleyip, onun, buyruğu altındaki insanlara acı çektirmekten üzüntü duyduğu bir ruhsal durumda bulunduğunu anladıktan sonra ciddi bir ifadeyle şöyle dedi:

"Sanıyorum, sizin görevinizde bile insan teselliyi başka insanların acılarını hafifletmekte bulabilir."

"Hangi acılarını? Ne anasının gözüdür bunlar."

"Ne farkları var ki?" dedi Nehlüdov. "Herkes gibi insan onlar da. Üstelik suçsuz olanlar da var aralarında."

"Elbette her türlüsü var. Elbette acıyorsun. Başkaları hiçbir şeye izin vermezler, oysa ben yapabildiğim kadar kolaylaştırmaya çalışıyorum durumlarını. Varsın onlar değil, ben acı çekeyim. Başkaları ufacık bir şey olsa hemen yasal yola başvururlar ya da kurşuna dizdirirler, oysa ben acırım. İster misiniz? Yesenize," dedi bir bardak daha çay doldururken. "Görmek istediğiniz bu kadın kim?" diye sordu.

"Geneleve düşmüş ve orada birini zehirlemekle haksız yere suçlanmış talihsiz bir kadın, aslında çok iyi biridir," dedi Nehlüdov.

Subay başını salladı.

"Evet öyledir. Kazan'da öyle bir kadın vardı, Emma'ydı adı. Macar asıllı ama gözleri, gerçek Acem gözleri," diye devam ediyordu, anımsadığında gülümsemesini tutamayarak. "Bir kontes kadar da şıktı..."

Nehlüdov, subayın sözünü kesip önceki konuya döndü.

"Ben, sizin, emrinizde oldukları sürece bu insanların durumunu kolaylaştırabileceğinizi düşünüyorum. Böyle davranırsanız büyük bir sevinç duyacağınızdan eminim," dedi Nehlüdov. Yabancı biriyle ya da bir çocukla konuşur gibi, sözcükleri olabildiğince anlaşılır şekilde telaffuz etmeye çalışıyordu.

Subay, ateş saçan gözleriyle Nehlüdov'a bakıyor, hayalinde canlanan ve dikkatini bütün diğer konulardan uzaklaştırmış olan Acem gözlü Macar kadınının öyküsüne devam etmek için Nehlüdov'un sözünü bitirmesini bekliyordu.

"Evet, diyelim ki bu doğrudur," dedi subay. "Onlara acıyorum aynı zamanda. Yalnız ben size şu Emma'yı anlatmak istiyordum. Öyle bir şey yapmıştı ki..."

"Bu konuyla ilgilenmiyorum," dedi Nehlüdov, "ve size açıkça diyebilirim ki daha önceden farklı davranmış olsam da artık kadınların bu gözle görülmesinden nefret ediyorum."

Subay, Nehlüdov'a çekinerek baktı.

"Bir bardak daha çay istemez misiniz?" dedi.

"Hayır, teşekkür ederim."

"Bernov!" diye bağırdı subay. "Beyefendiyi Vakulov'a götür, siyasilerin koğuşuna bırakmasını söyle; yoklamaya kadar orada kalabilir."

IX

Emirerinin peşinden yürüyen Nehlüdov, tekrar kızıl ışıklar saçan fenerlerin aydınlattığı karanlık avluya çıktı.

Karşılarına çıkan konvoy görevlisi, Nehlüdov'u götüren emirerine:

"Nereye?" diye sordu.

"Siyasilerin yanına, beş numaraya."

"Buradan geçemezsin, kilitli, şu kapıdan geçmeniz gerekiyor."

"Niye kilitli?"

"Çavuş kilitleyip köye gitti."

"Buyurun buradan gidelim."

Emireri Nehlüdov'u başka bir kapıya götürdü ve tahtaların üstünden yürüyerek bir kapıya yaklaştı. Uğultular daha avludan duyuluyor, oğul vermeye hazırlanan arı kovanındaki gibi bir hareketlilik hissediliyordu, ancak Nehlüdov daha yakına gidip de kapı açılınca uğultu iyice arttı ve karşılıklı bağırıp çağıran, küfreden, gülen seslere dönüştü. Zincir şıkırtıları işitiliyordu, dışkı ve katranın bildik, ağır kokusu çarpıyordu insanın burnuna.

Bu iki izlenim, yani zincir şıkırtısıyla insan seslerinin uğultusu ve bu korkunç koku, Nehlüdov'un içinde her zaman fiziksel mide bulantısına dönüşen bir tür manevi bulantı şeklindeki tek bir üzücü duygu olarak birleşiyordu. Bu iki izlenim birleşerek biri öbürünü artırıyordu.

Şimdi menzil binasının, "paraha" denen çok büyük bir fıçının durduğu sofasına giren Nehlüdov'un ilk gördüğü, fıçının kıyısına oturmuş bir kadındı. Kadının karşısında tıraşlı kafasında yana yatmış takkesiyle bir adam vardı. Sohbet ediyorlardı. Adam Nehlüdov'u görünce göz kırptı ve:

"Çar bile suyun önüne geçemez," dedi.

Kadınsa eteklerinin ucunu bıraktı ve utanarak gözlerini yere dikti.

Sofadan koğuş kapılarının açıldığı koridora geçiliyordu. Birincisi ailelerin kaldığı koğuştu, sonraki büyük koğuş bekârların koğuşu ve koridorun sonundaki iki küçük koğuş da siyasilere ayrılmış koğuşlardı. Yüz elli kişi için öngörüldüğü halde dört yüz elli kişinin kaldığı menzil binası öyle tıka basa doluydu ki koğuşlarda yer bulamayan mahkûmlar koridoru doldurmuşlardı. Bazıları yerde oturuyor ya da yatıyor, diğerleri ellerinde dolu ve boş çaydanlıklarla ileri geri gidip geliyorlardı. Taras da onların arasındaydı. Nehlüdov'un arkasından yetişip gülümseyerek selam verdi. Taras'ın güzel yüzü, burnunun üstü ve gözünün altında olmak üzere morkırmızı lekelerle çirkinleşmişti.

"Ne oldu sana böyle?" diye sordu Nehlüdov.

Taras gülümseyerek:

"Oldu bir şey işte," dedi.

"Dövüşüp duruyorlar," dedi konvoy askeri küçümseyerek.

Arkalarından gelen bir mahkûm:

"Kadın meselesi, kör Fedka'yla dalaştılar," diye ekledi.

"Fedosya nasıl?" diye sordu Nehlüdov.

"Zararı yok, iyi, ona çay için sıcak su götürüyorum," dedi Taras ve aile koğuşuna girdi.

Nehlüdov kapıdan içeri bir göz attı. Koğuşun her tarafı, ranzaların üstü, altı, her yer kadınlarla, erkeklerle doluydu. İçerisi ıslak elbiselerden çıkan buharla kaplanmıştı, ciyak ciyak kadın sesleri geliyordu. Bir sonraki kapı bekârlar koğuşunun kapısıydı. Burası daha da kalabalıktı, hatta ıslak giy-

sileri sırtlarında, aralarında bir şeyi paylaşmaya ya da bir sorunu çözmeye çalışan gürültücü bir kalabalık kapıdan dışarı, koridora kadar taşmıştı. Konvoy görevlisi, Nehlüdov'a, postabaşının, iskambil kâğıtlarından yapılan biletlerle önceden çekilen kurada kazananların yiyecek paralarını meydancıya teslim ettiğini açıkladı. Yakında duranlar astsubayı ve gelen beyefendiyi görünce kötü kötü bakarak sustular. Nehlüdov, para paylaşanlar arasında önceden tanıdığı kürek mahkûmu Fedorov'u gördü. Fedorov, kaşları kalkık, şişmiş gibi görünen bembeyaz suratlı zavallı bir delikanlıyı ve bir de taygaya kaçtığı sırada bir arkadaşını öldürdüğü ve onun etini yediği söylenen, suratı çiçek bozuğu, burunsuz, iğrenç bir serseriyi yanından hiç ayırmazdı. Serseri ıslak kaputunu bir omzuna atmış, koridorda duruyor, kenara çekilmeksizin alaycı ve küstah bir edayla Nehlüdov'a bakıyordu. Nehlüdov, onun ötesinden geçip yürüdü.

Bu manzara Nehlüdov'a ne kadar tanıdık gelirse gelsin, bu dört yüz adi suçluyu geçen üç ay boyunca çok farklı durumlarda, kızgın sıcakta, ayaklarındaki zincirlerle yükseltikleri toz bulutu içinde, yoldaki molalarda, en korkunç ahlaksızlık sahnelerinin geçtiği menzil avlularında sık sık görmüş olursa olsun, yine de aralarına her girişinde şimdiki gibi bakışlarının üzerine çevrildiğini hissediyor, onlara karşı içini acıtan bir utanç ve suçluluk duyuyordu. Onun için en ağır şey, bu utanç ve suçluluk duygusuna bir de önüne geçilmez bir tiksinti ve korkunun eklenmesiydi. İçine sokuldukları bu durumda daha farklı olunamayacağını biliyordu ama yine de onlara karşı hissettiği tiksintiyi bastıramıyordu.

Nehlüdov, siyasi hükümlülerin kapısına yaklaştığı sırada birinin:

"Asalak heriflerin keyfi yerinde," dediğini duydu. Hırıltılı bir ses, ağza alınmadık bir küfür ekleyerek:

"O iblislere ne olur ki, karınları bile ağrımaz," dedi.

Düşmanca ve alaycı bir kahkaha duyuldu.

X

Bekâr koğuşunu geçtikten sonra Nehlüdov'u getiren astsubay, yoklamadan önce geleceğini söyleyip, gitti. Astsubay uzaklaşır uzaklaşmaz bir mahkûm, zincirlerini tutarak, Nehlüdov'u ağır ve ekşi bir ter kokusuna boğarak çıplak ayaklarının hızlı adımlarıyla burnunun dibine kadar geldi ve huzursuzca çevresine bakınarak gizemli bir fısıltıyla:

"Ona sahip çıkın beyim. Çocuğu oyuna getirdiler. İçki içirip körkütük sarhoş ettiler. Bugün de teslimatta kendini Karmanov diye tanıttı. Sahip çıkın, yoksa biz tek başımıza bir şey yapamayız, gebertirler bizi," dedi ve hemen Nehlüdov'un yanından uzaklaştı.

Mesele şuydu: Kürek mahkûmu Karmanov, yüzü kendisine çok benzeyen sürgün mahkûmu bir delikanlıyı, birbirlerinin yerine geçmek için kandırmıştı. Böylelikle kürek mahkûmu sürgüne, delikanlı ise onun yerine kürek cezasını çekmeye gidecekti.

Nehlüdov konuyu biliyordu, çünkü aynı mahkûm bir hafta önce bu yer değişme işini gelip haber vermişti. Nehlüdov, anladığını ve elinden geleni yapacağını belirtmek için başını öne eğdi ve çevresine hiç bakmadan yürümeye devam etti.

Nehlüdov bu mahkûmu Yekaterinburg'dan tanıyordu. Karısının da peşinden gelebilmesi için izin verilmesi

konusunda yardım istemişti ondan. Onun bu davranışına şaşırmıştı. Hırsızlığa ve adam öldürmeye yeltenmek suçuyla kürek cezasına çarptırılan otuz yaşlarında, köylü görünüşlü, çok sıradan bir adamdı bu. Adı Makar Devkin'di. İşlediği suç da çok garip bir suçtu. Kendisinin Nehlüdov'a anlattığına göre, bu suç onun, yani Makar'ın değil, *onun* yani şeytanın işiydi. Anlattığına göre, Makar'ın babasının yanına gelen bir yolcu, kırk verst ötedeki bir köye gitmek için ondan iki ruble karşılığında kızak kiralamış. Babası, Makar'a yolcuyu götürmesini söylemiş. Makar kızağa atı koşmuş, üstünü giyinmiş ve yolcuyla birlikte çay içmeye oturmuş. Yolcu çay içerken evlenmeye gittiğini, yanında, Moskova'da çalışıp biriktirdiği beş yüz ruble para olduğunu söylemiş. Makar bunu duyunca avluya çıkmış ve kızağa, samanların altına bir balta saklamış.

"Baltayı neden aldığımı ben de bilmiyorum," diye anlatıyordu. "'Al,' diyor, 'al.' Ben de aldım. Bindik kızağa, çıktık yola. Gidiyoruz, bir şey yok. Baltayı unutmuştum bile. Fakat artık köye yaklaşmaya başlamıştık, altı verst kadar kalmıştı. Toprak yoldan ana yola, tepeye saran bir yol vardı. İndim, kızağın arkasından gidiyorum, *o*, kulağıma fısıldıyor: 'Daha ne düşünüyorsun? Kızağı tepeye doğru sür, anayol kalabalıktır, hem de köye varmış olacaksınız. Üstünde para taşıyor; yapacaksan şimdi yap, bekleyecek bir şey yok.' Kızağın içine, samanları düzeltiyormuş gibi eğildim, balta da sanki kendiliğinden elime geliverdi. Yolcu etrafa bakınıyordu. 'Hayrola?' diyor. Baltayı salladım, kuvvetlice indirmek istedim ama çevik adammış, kızaktan fırladı, ellerimi yakaladı. 'Ne yapıyorsun sen cani herif?..' diyor. Beni karın içine yıktı, mücadele bile edemedim, kendim teslim oldum. Ellerimi bir kuşakla bağlayıp kızağın içine fırlatıp attı beni. Doğruca karakola götürdü. Hapse attılar. Yargıladılar. Mahalleli, iyi adamdır, kötü

bir şey yaptığını görmedik diye, tanıklık etti. Yanında çalıştığım karı koca da olumlu şeyler söylediler. Abukat tutacak para da yoktu, bu yüzden dört yıla mahkûm ettiler."

İşte şimdi bu adam, gelip anlattıkları yüzünden hayatını tehlikeye attığını bildiği halde bir hemşerisini kurtarmak için mahkûmların sırrını Nehlüdov'a vermişti. Bunu yaptığını bilselerdi oracıkta boğuverirlerdi.

XI

Siyasi mahkûmların kaldıkları yer, kapıları koridorun bir bölmeyle ayrılmış kısmına açılan iki küçük koğuştan oluşuyordu. Koridorun bölmeli kısmına girince Nehlüdov'un ilk gördüğü kişi, yanan sobanın sıcaktan içeri doğru çekilerek titreyen kapağının önünde, sırtında gocuğu, elinde bir odunla çömelmiş olan Simonson'du.

Nehlüdov'u görünce çömeldiği yerden kalkmadan, sarkık kaşlarının altından aşağıdan yukarıya doğru Nehlüdov'a bakarak elini uzattı.

Gözlerini Nehlüdov'un gözlerinin içine dikerek ciddi bir yüz ifadesiyle:

"Geldiğinize sevindim, sizi görmem gerekiyordu," dedi.

"Ne vardı?" diye sordu Nehlüdov.

"Sonra söylerim. Şimdi işim var."

Simonson, en az ısı enerjisi kaybıyla ilgili kendi yarattığı özel teoriye göre yaktığı sobayla uğraşmaya koyuldu yeniden.

Nehlüdov birinci kapıdan girmek üzereyken öbür kapıdan elinde süpürge, iki büklüm eğilmiş, koca bir çöp ve toz yığınını sobaya doğru süpüren Maslova çıktı. Beyaz bir bluz giymiş, eteğini yukarı çekmişti, ayaklarında çorap vardı. Tozdan korunmak için kaşlarına kadar inen beyaz bir örtü bağlamıştı başına. Nehlüdov'u görünce doğruldu ve yüzü

kıpkırmızı, neşe içinde süpürgeyi yere bıraktı, ellerini eteğine silip, Nehlüdov'un tam karşısında durdu.

Nehlüdov elini uzatarak:

"Ortalığı mı topluyorsunuz?" dedi.

"Evet, eski işim," dedi Maslova ve gülümsedi. "Ama öyle pis ki insanın aklı almıyor. Temizledik temizledik, bitiremedik. Ne oldu, battaniye kurudu mu?" diye sordu Simonson'a dönerek.

Simonson, Nehlüdov'u şaşırtan bir bakışla Maslova'ya baktı ve:

"Kurumak üzere," dedi.

"Tamam, birazdan gelip alırım, kürkleri de getiririm, kurusunlar." Nehlüdov'a ilk kapıyı işaret edip uzaklaşırken "Bizimkilerin hepsi buradalar," dedi.

Nehlüdov kapıyı açtı ve yataklardan birinin üstünde, alçak bir yerde duran teneke lambanın zayıf ışığıyla aydınlanan küçük koğuşa girdi. Koğuşun içi soğuktu. Havaya kalkmış tozların kokusuna, rutubet ve tütün kokusu karışmıştı. Teneke lamba, çevresindekileri pırıl pırıl aydınlatsa da yataklar gölgede kalmıştı, duvarlarda titrek gölgeler dolaşıyordu.

Yiyecek işiyle ilgilenen, yiyecek ve kaynar su almaya giden iki erkek dışında herkes bu küçük koğuştaydı. Nehlüdov'un eskiden tanıdığı, Vera Yefremovna buradaydı. Daha da zayıflamış, biraz daha sararıp solmuştu. İri gözleri ürkekçe bakıyordu, alnındaki damar şişmişti. Gri bir bluz vardı sırtında ve saçları kısa kesilmişti. Üzerinde dağınık halde tütün bulunan bir gazete kâğıdının başına oturmuş, kesik kesik hareketlerle sigara sarıyordu.

Nehlüdov'un en çok hoşlandığı siyasi mahkûm kadınlardan biri olan Emiliya Rantseva da buradaydı. Rantseva koğuşun dış görünüşünü düzeltmekle uğraşırdı ve en zor koşullarda bile koğuşa kadınca bir çekicilik ve sıcaklık katardı. Lambanın yanında oturuyordu ve dirseklerine kadar sıvadı-

ğı güneş yanığı güzel ve becerikli elleriyle maşrapaları ve bardakları silip, yatağın üzerine serilmiş bir havlunun üstüne diziyordu. Çirkince, genç bir kadındı Rantseva. Zeki ve uysal yüz ifadesi, gülümsediği zaman birdenbire değişip, neşeli, canlı, büyüleyici bir hale dönüşüyordu. Nehlüdov'u şimdi de böyle bir gülümsemeyle karşılamıştı.

"Biz de Rusya'ya temelli döndüğünüzü sanmıştık," dedi Rantseva.

Marya Pavlovna da burada, uzak bir köşede, karanlıkta kalan bir yerdeydi. Sevimli çocuk sesiyle durmadan mırıl mırıl bir şeyler söyleyen sarı kafalı, küçük bir kızla uğraşıyordu.

"Ne iyi ettiniz de geldiniz. Katya'yı gördünüz mü?" diye sordu Nehlüdov'a. "Bakın bizim de bir konuğumuz var," diyerek küçük kızı gösterdi.

Anatoliy Krıltsov da buradaydı. İyice zayıflamış ve benzi solmuştu. Keçe çizmeli ayaklarını altına toplamış, kamburunu çıkarmış, uzak bir köşedeki yatağın üzerinde zangır zangır titreyerek oturuyordu. Ellerini kısa kürkünün kollarının içine sokmuş, çakmak çakmak gözleriyle Nehlüdov'a bakıyordu. Nehlüdov, tam Krıltsov'un yanına gitmek üzereyken kapının sağ tarafında oturmuş, torbasının içinde bir şey arayan, bir yandan da Grabets adlı, güzel gülüşlü kızla konuşan, gözlüklü, muşamba ceketli, kıvırcık sarı saçlı adamı gördü. Bu adam, ünlü devrimci Novodvorov'du. Nehlüdov onunla alelacele selamlaştı. Özellikle acele ediyordu, çünkü bu gruptaki siyasi hükümlülerin arasından bir tek bu adamdan hoşlanmıyordu. Novodvorov, gözlüğünün üstünden parlak mavi gözleriyle Nehlüdov'a baktı ve kaşlarını çatıp, küçük elini uzattı.

"Yolculuğunuz iyi geçiyor mu bari?" dedi alaycı bir ifadeyle.

Nehlüdov, bu alaycı ifadeyi fark etmemiş, bunu bir iltifat olarak kabul etmiş gibi:

"Evet, çok ilginç şeyler görüyorum," diyerek Krıltsov'un yanına gitti.

Nehlüdov, Novodvorov'a görünürde aldırış etmiyor gibiydi ama aslında ruhen kayıtsız olmaktan uzaktı. Novodvorov'un bu sözleri, açıkça fark edilen tatsız bir şey söyleme ve yapma isteği, Nehlüdov'un içinde bulunduğu sakin ruh halini bozmuştu. Canı sıkılmış, üzülmüştü.

Krıltsov'un titreyen buz gibi elini sıkarken:

"E, nasılsınız bakalım?" dedi.

Krıltsov, elini hemen kürkünün koluna sokarak:

"Zararım yok, ısınamıyorum bir türlü, sırılsıklam ıslandım. İçerisi de çok soğuk. Baksanıza camlar kırık," dedi ve demir parmaklığın arkasında iki yerinden kırılmış camı gösterdi. "Siz nasılsınız, neden gelmediniz?"

"İzin vermiyorlar, çok sıkı tutuyorlar. Ancak bugün nazik bir subay çıktı karşıma."

"Evet, hem de çok nazik!" dedi Krıltsov. "O adamın sabah yaptıklarını Maşa'ya sorun."

Mariya Pavlovna, sabah menzilden çıkışta küçük kızın başına gelenleri, oturduğu yerden anlattı.

"Bence topluca protesto etmek gerekir," dedi Vera Yefremovna kararlı bir ses tonuyla. Öte yandan kararsız ve ürkek bakışlarla bir ona, bir öbürüne bakıyordu. "Vladimir protesto etti ama yetmez."

"Protesto edince ne olacak?" dedi Krıltsov, sıkıntıyla yüzünü buruşturarak. Anlaşılan Vera Yefremovna'nın hareketlerindeki yapmacıklık ve sinirlilik epeydir kızdırıyordu onu. Nehlüdov'a dönerek, "Katya'yı mı arıyorsunuz?" dedi. "Hiç durmadan çalışıyor, temizlik yapıyor. Bizim erkekler koğuşunu o temizledi; şimdi de kadınlarınkini temizliyor. Bir tek pirelere çare bulamadı, canımıza okuyacaklar. Maşa ne yapıyor orada?" diye sordu başıyla Marya Pavlovna'nın olduğu köşeyi göstererek.

"Evlatlığının saçını tarıyor," dedi Rantseva.

"Bitleri üzerimize salmasın sakın," dedi Krıltsov.

"Hayır, hayır, dikkat ediyorum. Tertemiz oldu artık," dedi Marya Pavlovna. Sonra Rantseva'ya, "Onu alır mısınız, ben gidip Katya'ya yardım edeyim. Ona da battaniye getireyim," dedi.

Rantseva kızı kucağına aldı ve bir anne şefkatiyle çıplak, tombul ayakları kendi vücuduna bastırarak dizlerinin üstüne oturtup, ağzına bir parça şeker verdi.

Marya Pavlovna dışarı çıktıktan hemen sonra kaynar su ve yiyecekle iki adam girdi koğuşa.

XII

İçeri girenlerden biri, önü kapalı kısa bir kürk ve yüksek konçlu çizmeler giymiş, kısa boylu, zayıf, genç bir adamdı. Hafif ve hızlı adımlarla yürüyor, dumanı tüten kaynar su dolu iki tane büyük çaydanlık taşıyordu. Kolunun altına da şala sarılmış bir ekmek sıkıştırmıştı.

Çaydanlığı fincanların arasına koyup, ekmeği Maslova'ya uzatarak:

"O, prensimiz de gelmiş," dedi. "Harika şeyler aldık," diye devam etti, kısa kürkünü çıkarıp, başının üstünden yatağın köşesine atarak. "Markel süt ve yumurta aldı; bugün ziyafet var anlayacağınız." Gülümseyerek Rantseva'ya bakıp, "Kirillovna da durmadan her zamanki estetik temizliğini yapıyor," dedi. "Hadi, çayı demle artık," dedi Rantseva'ya.

Bu adamın dış görünüşünden, hareketlerinden, sesinden, bakışından canlılık ve neşe taşıyordu. İçeri girenlerden yine kısa boylu, çok zayıf, gri, zayıf yanaklarından elmacık kemikleri dışarı fırlamış, gözlerini iri iri açmış, ince dudaklı olan diğeri, tam tersine asık suratlı ve canından bezmiş görünen bir adamdı. Üzerinde pamuklu eski bir pardösü, ayaklarında galoşlu çizmeler vardı. İki çömlekle iki tahta kutu getirmişti. Yükünü Rantseva'nın önüne bıraktıktan sonra boynunu eğerek Nehlüdov'a selam verdi, böylece gözünü ondan

ayırmadan selamlamış oldu. Sonra terli elini isteksizce uzatıp, sepetin içinden çıkardığı yiyecekleri yavaş yavaş dizmeye koyuldu.

Bu iki siyasi mahkûm da halktan kişilerdi; birincisi köylü Nabatov, ikincisi fabrika işçisi Markel Kondratyev. Markel devrimci harekete oldukça geç, otuz beşindeyken girmişti; Nabatov ise on sekizinde. Üstün yetenekleri sayesinde köy okulundan sonra liseye giden Nabatov, sürekli ders vererek geçimini sağlamış ve liseyi birincilikle bitirmişti. Ancak üniversiteye gitmemişti, çünkü daha yedinci sınıftayken, bir köşede kaderine terk edilmiş kardeşlerini eğitmek amacıyla kendisinin de içinden geldiği halkın arasına karışmaya karar vermişti. Öyle de yaptı: Önce büyük bir köyde kâtiplik yaptı, ancak kısa süre sonra köylülere kitap okuduğu ve köylülerden oluşan tüketim ve üretim şirketi kurduğu için tutuklandı. İlkinde sekiz ay hapis yatırdıktan sonra göz hapsinde tutmak kaydıyla salıverdiler. Serbest kalınca hemen başka bir ilin başka bir köyüne gitti ve öğretmen olarak oraya yerleşip yine aynı şeyleri yaptı. Tekrar tutukladılar ve bu kez bir yıl iki ay hapis yatırdılar. Hapishanede düşünceleri daha da güçlendi.

İkinci hapishaneden sonra Perm iline sürgüne gönderdiler. Buradan kaçtı. Yine yakalayıp yedi ay içeride tuttuktan sonra Arhangel iline sürgün ettiler. Yeni çara bağlılık andı içmeyi reddettiği için buradan da Yakut bölgesine sürgüne mahkûm ettiler; böylece yetişkinlik hayatının yarısını hapiste ve sürgünde geçirmiş oldu. Bütün bu başına gelenler onu zerre kadar kızdırmadığı gibi, enerjisini azaltmak şöyle dursun daha da artırmıştı. Çok güzel yemek yapan, canlı, becerikli, neşeli ve hareketli bir adamdı. Hiçbir zaman hiçbir şeyden pişman olmaz, ilerisi için plan yapmazdı, aklının, becerikliliğinin, pratikliğinin tüm olanaklarını içinde bulunduğu an için kullanırdı. Serbest kaldığı zamanlarda hedeflediği amaç için çalışırdı. Bu amaç, işçilerin, daha çok da köylüle-

rin eğitimi, birleşmesiydi; hapiste olduğu zamanlarda ise dış dünyayla ilişki kurmak için ve sadece kendisine değil, grubuna da var olan koşullardaki en iyi yaşamı sağlamak için aynı şekilde enerjik ve becerikli bir şekilde çalışırdı. Her şeyden önce bir toplum insanıydı. Kendisi için hiçbir şeye gerek duymaz, azıcık şeyle yetinebilirdi ama arkadaş topluluğu için çok şey ister, uyku uyumadan, yemek yemeden her türlü çalışmayı –fiziksel ve düşünsel– durmaksızın yapabilirdi. Bir köylü olarak çalışkan, işlek zekâlı, becerikliydi ve başkalarının sadece duygularına karşı değil, düşüncelerine karşı da ölçülü, saygılı ve dikkatliydi. Kafası boş inançlarla dolu, okuması yazması olmayan, yaşlı, dul bir köylü kadını olan anası hayattaydı ve Nabatov ona yardım ediyor, hapiste olmadığı zamanlar ziyaretine gidiyordu. Bu kısa ziyaretleri sırasında annesiyle yakından ilgileniyor, ona işlerinde yardım ediyor ve köydeki eski arkadaşlarıyla ilişkisini koparmıyordu; onlarla birlikte gizli gizli tütün içer, yumruk yumruğa kavga eder, nasıl aldatıldıklarını ve ellerini kollarını bağlayan bu aldatmacadan kurtulmak için ne yapmaları gerektiğini anlatırdı onlara. Devrimin halka neler kazandıracağını düşündüğünde ve bu konuda konuştuğunda kendini her zaman içinden çıktığı halkın ta kendisi olarak, hemen hemen aynı koşullarda fakat toprağı olan, beylerden ve memurlardan kurtulmuş olarak tasavvur ederdi. Onun hayalindeki devrim, halkın temel yaşam biçimlerini değiştirmemeliydi. Bu konuda Novodvorov ve yandaşı Markel Kondratyev'le aynı fikirde değildi. Ona göre devrim, binanın tümünü yıkmamalı, bu güzel, sağlam, büyük, çok sevdiği eski binanın içindeki odaların dağılımını değiştirmeliydi.

Dinsel bakımdan da tipik bir köylüydü; fizikötesi konuları, her şeyin başlangıcını, öbür dünyayı hiç düşünmezdi. Onun için Tanrı, aynen Arago için olduğu gibi, şimdiye dek gerek duymadığı bir hipotezdi. Dünyanın nasıl kurulduğu, Musa'nın mı, yoksa Darwin'in dediği gibi mi kurulduğu ko-

nusuyla ve arkadaşlarına o kadar önemli görünen, onun içinse dünyanın altı günde yaratılması gibi, yalnızca bir düşünce oyuncağı olan Darwinizmle hiçbir işi olmazdı.

Dünyanın nasıl kurulduğu konusuyla ilgilenmemesinin başlıca nedeni, her zaman bu dünyada nasıl daha iyi yaşanabilir sorusuyla karşı karşıya olmasıydı. Hayvanlar ve bitkiler dünyasında hiçbir şeyin yok olmadığı, bir biçimden diğerine, gübrenin tohuma, tohumun tavuğa, iribaşın kurbağaya, kurtçuğun kelebeğe, palamudun meşe ağacına dönüştüğü gibi, insanın da yok olmadığına, sadece değiştiğine ilişkin olarak atalarından miras kalmış, toprakla uğraşan herkesin kabul ettiği kesin inancı ruhunun derinlerinde taşıyarak gelecekteki yaşamı da hiç düşünmezdi. Buna inanırdı ve inandığı için de ölümün gözlerine her zaman cesaretle, hatta neşeyle bakar, öldürücü acılara kararlılıkla katlanırdı ama bundan söz etmeyi sevmez ve beceremezdi. Çalışmayı severdi, her zaman yararlı işlerle uğraşır, arkadaşlarını da bu yararlı işlere özendirirdi.

Bu grubun içinde, halkın arasından gelme bir diğer siyasi mahkûm olan Markel Kondratyev farklı yaradılışta biriydi. Çalışmaya başladığı on beş yaşından beri içindeki belli belirsiz aşağılık duygusunu bastırmak için sigara ve içkiye de başlamıştı. Bu aşağılık duygusunu ilk kez fabrikatörün karısının düzenlediği bir Noel eğlencesine götürüldüklerinde, arkadaşlarıyla kendisine bir kapiklik birer düdük, elma, altın yaldıza batırılmış ceviz ve incir, fabrikatörün çocuklarına ise elli rubleden daha pahalı olduğunu sonradan öğrendiği, ona büyülü gibi gelen oyuncakların armağan edildiği gün hissetmişti. Ünlü bir devrimci kızın fabrikaya işçi olarak girdikten sonra Kondratyev'in üstün yeteneklerini fark edip ona kitap ve broşür vermeye, içinde bulunduğu durumu ve bu durumun nedenleriyle, düzeltme yollarını anlatmaya başladığı sıralarda Kondratyev yirmi yaşındaydı. İçinde bulunduğu bu ezilen insan durumundan kendini ve başkalarını kurtarma

olanağını apaçık gördüğünde bu durumun haksızlığı, ona öncekinden daha da sert, daha da korkunç gelmişti, sadece bundan kurtulmayı değil, aynı zamanda bu korkunç haksızlığı yaratanları ve sürdürenleri cezalandırmayı da çıldırasıya istemişti. Bu olanağı ancak bilgiyle elde edebileceğini ona söylediklerinde Kondratyev kendisini deli gibi öğrenmeye verdi. Sosyalist ülkünün bilgi aracılığıyla nasıl gerçekleşeceğini bilmiyordu ama bilginin, içinde bulunduğu durumun haksızlığını ona gösterdiği gibi, bu haksızlığı yine aynı bilginin düzelteceğine inanıyordu. Ayrıca bilgi, onu kendi gözünde başka insanlardan daha yükseğe çıkarmıştı. Bu nedenle içkiyi ve sigarayı bırakıp, ambar memuru olduktan sonra artmış olan boş zamanlarında kendini bilime vermişti.

Devrimci kız, onu eğitiyor ve Kondratyev'in her türlü bilgiyi büyük bir açgözlülükle yutmasını sağlayan olağanüstü yeteneğine şaşıp kalıyordu. İki yıl cebir, geometri ve çok sevdiği tarih derslerini çalıştı ve bütün edebiyat, eleştiri kitaplarını, en çok da sosyalist yayınları tekrar tekrar okudu.

Yasak kitaplar bulundurduğu için devrimci kızla birlikte Kondratyev de tutuklanıp hapse atıldı, sonra da ikisi birden Vologda iline sürgüne gönderildiler. Kondratyev orada Novodvorov'la tanıştı, daha pek çok devrimci kitabı yeni baştan okudu, her şeyi aklına yazdı, sosyalist görüşlerinde daha da kararlı biri oldu. Sürgünden sonra büyük bir grevin önderliğini yaptı, grev, fabrikanın yıkılması ve müdürün öldürülmesiyle sonuçlandı. Tutuklanıp yurttaşlık haklarından yoksun bırakılma ve sürgün cezasına çarptırıldı.

Var olan ekonomik düzene olduğu gibi, dine karşı da olumsuz bir tavır içindeydi. Yetiştiği dinin saçmalığını anladıktan, kendi çabasıyla ve ilkönceleri korkarak, daha sonra ise büyük bir coşku ve heyecanla dinden kurtulduktan sonra kendisinin ve atalarının içinde tutuldukları bu aldatmacanın cezasını veriyormuş gibi hiç durmadan papazlarla ve dinsel dogmalarla alay etmeye başlamıştı.

Azla yetinmeyi bilirdi, çocukluğundan beri çalışmaya alışkın bütün insanlar gibi kasları gelişmişti, fiziksel güç gerektiren her işi kolaylıkla ve ustaca yapabilirdi ama hapishanelerde ve menzillerde okumayı sürdürmek için boş zamana her şeyden çok değer verirdi. Şimdi Marx'ın birinci cildini okuyordu ve bu kitabı torbasında çok değerli bir mücevher gibi büyük bir özenle saklıyordu. Çok bağlı olduğu ve bütün konularda düşüncelerini çürütülemez birer gerçek olarak kabul ettiği Novodvorov dışındaki bütün arkadaşlarına karşı mesafeli, kayıtsız davranıyordu.

Yapılması gerekli bütün işlerde engel olarak gördüğü kadınlara karşı da önüne geçilmez bir nefret besliyordu. Fakat Maslova'ya acıyor, en alt sınıfın en üst sınıf tarafından sömürülmesine bir örnek olarak gördüğü için ona nazik davranıyordu. Aynı nedenden ötürü Nehlüdov'u sevmiyor, onunla konuşmuyor, elini sıkmıyor, ancak Nehlüdov kendisine elini uzattığında karşılık veriyordu.

XIII

Soba yanmış, ortalık ısınmış, çay demlenmiş, bardaklara ve maşrapalara doldurulmuş, içine süt de katılmış, simitler, taze buğday ekmeği, haşlanmış yumurtalar, yağ, dana kellesi ve ayakları sıra sıra dizilmişti. Herkes masa görevi yapan yatağın yanına gelmişti. Yiyip içip konuşuyorlardı. Rantseva bir sandığın üstüne oturmuş, çay dolduruyordu. Islak kürkünü sırtından çıkarıp kuru bir battaniyeye sarınmış, yatağında yatan ve Nehlüdov'la konuşan Krıltsov dışında herkes Rantseva'nın çevresinde toplanmıştı.

Yürüyüş sırasındaki soğuktan, nemden, burada karşılaştıkları pislikten ve kargaşadan, koğuşları düzene sokmak için harcadıkları çabalardan, yiyecek ve sıcak çay bulduktan sonra şimdi hepsi de çok keyifli, çok sevinçliydiler.

Duvarın ardından gelen adi suçluların ayak sesleri, bağırış çağırış ve küfürleri nasıl bir yerde yaşadıklarını anımsatarak hissettikleri rahatlık duygusunu daha da artırıyordu. Bu insanlar kendilerini denizin ortasında küçük bir adada gibi, karşılaştıkları hakaretlerden ve çektikleri acılardan bir süreliğine uzaklaşmış hissediyorlar ve bundan dolayı da canlı, heyecanlı bir ruh hali içinde bulunuyorlardı. Her şeyden söz ediyorlardı ama konuşmadıkları tek konu, kendi durumları ve onları bekleyen şeylerdi. Ayrıca bütün bu insanlar gibi bir arada kalmak zorunda bırakılan genç erkeklerle kadınlar

arasında her zaman olan şey olmuş, gönüller birbirine akmıştı. Neredeyse hepsi âşıktı. Novodvorov, güzel gülüşlü Grabets'e âşıktı. Grabets, çok az düşünen ve devrim konularını hiç umursamayan gencecik bir öğrenciydi. Ama zamanın etkisine uymuş, kendini bir şekilde lekelemiş ve sürgüne yollanmıştı. Dışarıdayken en önemsediği konu erkekler arasındaki başarısıydı, bu durum sorgularda, hapishanede, sürgünde de aynen devam ediyordu. Şimdi yürüyüş sırasında Novodvorov'un kendisiyle ilgilenmesi onu avutuyor, o da onu seviyordu. Şıpsevdinin biri olan ve kimseyi kendisine âşık edemeyen ancak her zaman karşılık görmeyi umut eden Vera Yefremovna bir Nabatov'a bir Novodvorov'a âşık oluyordu. Krıltsov da Marya Pavlovna'ya karşı aşka benzer bir şey hissediyordu. Marya Pavlovna'yı, erkeklerin kadınları sevdikleri gibi seviyor, fakat onun aşkla ilgili düşüncesini bildiği için bu duygusunu dostluk ve Marya Pavlovna'nın kendisine şefkatle bakmasına karşılık bir minnettarlık görüntüsü altına ustalıkla saklıyordu. Nabatov ve Rantseva çok karmaşık aşk ilişkileriyle birbirlerine bağlanmışlardı. Marya Pavlovna nasıl tertemiz bir bakireyse, Rantseva da o kadar temiz bir evli kadındı.

On altı yaşında, daha lise öğrencisiyken Petersburg Üniversitesi'nde öğrenci olan Rantsev'e âşık olmuş, on dokuz yaşındayken de onunla evlenmişti. Evlendiklerinde Rantsev daha öğrenciydi. Kocası üniversitedeki bir olaya karışınca dördüncü sınıftan sonra Petersburg'dan sürülmüş ve devrimci olmuştu. O da tıp fakültesinde devam ettiği dersleri bırakmış, kocasının peşinden gidip devrimci olmuştu. Kocası dünyadaki bütün insanların içinde en iyi, en akıllı saydığı bir adam olmasaydı ona âşık olmaz, âşık olmayınca da evlenmezdi. Fakat bir kere âşık olup da kendisine göre dünyanın en iyi, en akıllı adamıyla evlenince doğal olarak hayatı ve hayatın amacını, tıpkı dünyanın en iyi ve en akıllı adamının anladığı şekilde anlıyordu. Kocası önceleri hayatı, okumak ola-

rak görüyordu, Rantseva da hayattan aynı şeyi anlıyordu. Kocası devrimci olmuştu, o da devrimci oldu. Mevcut düzenin varlığını sürdüremeyeceğini, her insanın görevinin bu düzenle savaşmak ve insanın özgürce kendini geliştirebileceği politik ve ekonomik bir yaşam düzenini kurmaya çalışmak olduğunu çok güzel savunabilirdi. Gerçekten böyle düşündüğünü ve duyduğunu sanıyordu ama aslında sadece kocasının düşündüklerini düşünüyordu, işin gerçeği, aradığı tek şey, ona manevi mutluluk verecek biricik şey olan kocasının ruhuyla tam bir uyum ve kaynaşmaydı.

Kocasından ve annesine bıraktığı çocuğundan ayrılmak çok zor gelmişti Rantseva'ya. Ancak bu ayrılığa kocası için, kocası da uğrunda çalıştığına göre kesinlikle doğru olduğuna inandığı bir dava için soğukkanlılıkla ve uysalca katlanıyordu. Her zaman kocasına düşünceler yoluyla bağlıydı ve daha önce hiç kimseyi sevmediği gibi şimdi de kocasından başka kimseyi sevemezdi. Fakat Nabatov'un kendisine beslediği sadık ve temiz aşk onu duygulandırıyor, heyecanlandırıyordu. Nabatov, dürüst ve sağlam karakterli bir adamdı. Kocasının arkadaşıydı, ona bir kız kardeş gibi davranmaya çalışıyordu ama bu davranışlarında daha büyük bir şey ortaya çıkıyor ve bu daha büyük şey ikisini de korkutuyor, öte yandan da zor yaşamlarını renklendiriyordu.

Bu grupta sadece Marya Pavlovna ve Kondratyev, aşktan tümüyle uzaktılar.

XIV

Birlikte yenen yemekten, içilen çaydan sonra Katyuşa'yla her zamanki gibi baş başa konuşmayı düşünen Nehlüdov, Krıltsov'un yanına oturmuş, onunla sohbet ediyordu. Bu arada Makar'ın gelip kendisine söylediklerini, işlediği suçun hikâyesini Krıltsov'a anlatıyordu. Krıltsov, çakmak çakmak gözlerini Nehlüdov'un yüzüne dikmiş, dikkatle dinliyordu.

"Evet," dedi birden. "Onlarla yan yana, birlikte yürüdüğümüz düşüncesi kafamı sık sık meşgul ediyor. Peki kim 'onlar'? Tam da uğrunda mücadeleye giriştiğimiz insanlar. Oysa onları tanımadığımız gibi, tanımak da istemiyoruz. Daha da kötüsü onlar bizden nefret ediyorlar, bizi düşman olarak görüyorlar. İşte korkunç olan da bu."

Konuşmaya kulak kabartan Novodvorov:

"Ortada korkunç bir şey yok. Kitleler her zaman yalnızca iktidara tapınırlar," dedi cırlak sesiyle. "İktidarda olan hükümettir ve ona tapınıp, bizden nefret ediyorlar; yarın biz iktidarda olunca da bize tapınacaklar..."

Bu sırada duvarın ötesinden bir küfür patlaması, itişip kakışma sesleri, zincir şakırtıları, keskin bir çığlık ve bağrışmalar duyuldu. Birini dövüyorlardı, birisi "Nöbetçi!" diye bağırıyordu.

"Görüyorsunuz işte hayvan gibiler! Onlarla bizim aramızda ne gibi bir ortaklık olabilir ki?" dedi Novodvorov sakin bir ifadeyle.

Krıltsov sinirli bir şekilde:

"Sen hayvan diyorsun ama Nehlüdov demin bir şey anlatıyordu," dedi ve Makar'ın, bir hemşerisini kurtarmak için kendi hayatını nasıl tehlikeye attığını anlattı. "Buna hayvanlık değil, kahramanlık denir."

"Aman ne dokunaklı!" dedi Novodvorov alaycı bir ifadeyle. "Bu insanların duygularını ve neden böyle davrandıklarını anlamamız zor. Sen burada bir gönül yüceliği görüyorsun ama belki de o kürek mahkûmuna karşı bir kıskançlık söz konusudur."

Birden heyecanlanan Marya Pavlovna:

"Başkasında iyi bir yan görmek istemezsin zaten," dedi. (Marya Pavlovna herkesle "senli benli" konuşurdu.)

"Olmayan şeyi göremem."

"Nasıl olmaz, adam kendini korkunç bir ölüm tehlikesine atıyor?"

"Bence eğer işimizi yapmak istiyorsak, bunun en birinci koşulu, (Kondratyev, lambanın yanı başında okuduğu kitabı bırakmış, öğretmenini dikkatle dinlemeye başlamıştı) hayal kurmamak, her şeyi olduğu gibi görmektir. Halk kitleleri için her şeyi yapmak ama bu kitlelerden hiçbir şey beklememektir; kitleler bizim etkinlik konumuzu oluştururlar ancak şimdiki gibi ilgisiz oldukları sürece emektaşımız olamazlar," diyordu Novodvorov, ders verir gibi konuşarak. "Bu yüzden de onları hazırladığımız gelişme süreci gerçekleşmediği sürece bu kitlelerden yardım beklemek son derece hayalci bir davranış olur."

"Hangi gelişme süreci?" dedi Krıltsov kıpkırmızı olarak. "Biz keyfi yönetime ve zorbalığa karşı olduğumuzu söylüyoruz, bu da en korkunç zorbalık değil mi?"

"Zorbalık falan yok," diye sakin bir biçimde yanıtladı Novodvorov. "Ben sadece halkın yürümek zorunda olduğu yolu bildiğimi ve bu yolu gösterebileceğimi söylüyorum."

"Gösterdiğin yolun doğru olduğundan neden bu kadar eminsin? Engizisyon mahkemesine ve büyük devrimin idamlarına kaynak olan da bu zorbalık değil midir? Onlar da tek doğru yolun hangisi olduğunu bilimsel olarak biliyorlardı."

"Onların yanılmış olması, benim de yanıldığımı kanıtlamaz. Hem sonra ideologların sayıklamalarıyla ekonomi biliminin verileri arasında büyük bir fark vardır."

Novodvorov'un sesi bütün koğuşu dolduruyordu. Bir tek o konuşuyor, herkes susuyordu.

Bir an sustuğunda Marya Pavlovna:

"Hep tartışıp dururlar," dedi.

"Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu Nehlüdov, Marya Pavlovna'ya.

"Anatoliy'in haklı olduğunu düşünüyorum, görüşlerimizi halka zorla kabul ettiremeyiz."

Nehlüdov, beklediğinden farklı bir şey söyleyeceği korkusuyla, gülümseyerek:

"Ya siz, Katyuşa, siz ne düşünüyorsunuz?" dedi.

Kıpkırmızı olan Katyuşa:

"Bence basit halk ezilmiştir, hem de çok ezilmiştir," dedi.

"Haklısın Mihaylovna, haklısın," diye bağırdı Nabatov, "halk çok ezildi. Halk ezilmemeli. Biz de bunu sağlamaya çalışıyoruz."

"Devrimin amaçlarıyla ilgili garip bir düşünce," dedi Novodvorov ve başka bir şey söylemeden, sinirli sinirli sigara içmeye koyuldu.

Kriltsov fısıltıyla:

"Onunla konuşamıyorum," dedi ve sustu.

"Konuşmamak çok daha iyi zaten," dedi Nehlüdov.

XV

Novodvorov'un bütün devrimciler tarafından sayılmasına, çok bilgili, çok zeki biri olarak kabul edilmesine karşın, Nehlüdov onu ahlaki nitelikleri bakımından orta düzeyin çok çok altında olan devrimciler arasına sokuyordu. Bu adamın akıl gücü, yani böleni büyüktü; ama kendisi hakkındaki düşüncesi, yani bölüneni çok çok daha büyüktü ve çok uzun zamandır akıl gücünü kat kat geride bırakmıştı.

Simonson'la karşılaştırıldığında ruhsal yaşamın tam tamına karşı yamacında duran bir adamdı. Simonson, daha ziyade davranışları, düşüncelerinden kaynaklanan ve düşünceleriyle belirlenen erkeksi yapıdaki insanlardan biriydi. Novodvorov ise daha çok düşünceleri bir dereceye kadar duygularla ortaya atılmış amaçların gerçekleştirilmesine, bir dereceye kadar da duygularla ortaya çıkmış davranışların haklı gösterilmesine yönelik kadınsı yapıdaki insanlar sınıfındandı.

Novodvorov'un devrimci çalışmalarının tümü, onun bu çalışmaları çok inandırıcı kanıtlarla açık ve güzel bir şekilde açıklamasına karşın, Nehlüdov'a yalnızca şöhret düşkünlüğüne, insanların önünde birinci olma isteğine dayanıyormuş gibi geliyordu. Önceleri, başkalarının düşüncelerini kapma ve bu düşünceleri doğru olarak aktarma yeteneği sayesinde öğrencilik döneminde, bu yeteneğe çok büyük değer verilen

lise ve üniversitede öğretmen ve öğrenciler arasında birinciliğe sahipti ve bu birinci olma duygusu tatmin oluyordu. Fakat diplomasını alıp üniversiteden çıkınca, dolayısıyla bu birincilik de sona erince, yeni bir çevrede birinci olmak için bir anda görüşlerini tümden değiştirmiş, ılımlı liberallikten çıkıp, gizli bir parti olan "Halkın İradesi" partisine üye olmuştu. Bunu Novodvorov'dan hoşlanmayan Krıltsov anlatmıştı Nehlüdov'a. Karakterinde kuşku uyandıran ahlaki ve estetik özellikler bulunmadığı için devrimci dünyada gururunu tatmin eden bir konum olan parti yöneticiliği konumunu çok kısa bir sürede elde etmişti. Bir kere yönünü seçtikten sonra asla şaşmıyor, kararsızlığa düşmüyordu, dolayısıyla da hiç yanılmayacağından emindi. Her şey ona göre olağanüstü basit, açık ve kesindi. Görüşleri dar ve tek yanlı olduğu için gerçekten de her şey çok basit ve açıktı, onun dediği gibi, yapılması gereken tek şey de mantıklı olmaktı. Kendine güveni o kadar fazlaydı ki bu güven ya insanları kendinden uzaklaştırabilir ya da kendine bağlayabilirdi. Çalışmalarını onun sahip olduğu bu sınırsız kendine güveni derin düşüncelilik ve bilgelik olarak değerlendiren çok genç insanlar arasında sürdürdüğünden çoğunluk ona bağlanıyor, o da böylece devrimci çevrelerde büyük bir başarı kazanıyordu. Çalışmaları, iktidarı ele geçirmek ve bir konsey toplamak amacıyla insanları isyana hazırlamaktan ibaretti. Bu konsey, onun tarafından hazırlanmış bir program önerecekti. Bu programın bütün sorunları kapsadığından ve yerine getirilememesi gibi bir durumun söz konusu olmadığından kesinlikle emindi.

Arkadaşları ona cesaretinden ve kararlılığından dolayı saygı gösterseler de sevmiyorlardı. O ise hiç kimseyi sevmiyor, herhangi bir üstünlüğü olan herkesi rakip olarak görüyor ve eğer fırsatını bulursa onlara karşı tıpkı erkek maymunların genç maymunlara davrandığı gibi davranmaktan çekinmiyordu. Başkaları onun yeteneklerini ortaya koymasına engel olmasınlar diye onların tüm akıllarını, yetenek-

lerini kökünden koparıp alabilirdi. Sadece önünde eğilen insanlara iyi davranıyordu. Geldikleri yol boyunca da propagandalarına kanan işçi Kondratyev'e, her ikisi de kendisine âşık olan Vera Yefremovna'yla güzel Grabets'e böyle davranıyordu. İlke olarak kadın sorunundan yana olsa da ruhunun derinlerinde bütün kadınları aptal ve önemsiz görüyordu. Şimdi Grabets'e olduğu gibi sık sık duygusal bakımdan âşık olduğu, dolayısıyla üstünlüklerini bir tek kendisinin bildiği, onun görüşüne göre olağanüstü kadınlar hariçti bundan.

Kadın erkek ilişkilerini bütün sorunlar gibi, çok basit ve açık, aynı zamanda da serbest aşkın kabul edilmesiyle birlikte tümden çözümlenmiş olarak görüyordu.

Biri göstermelik, diğeri gerçek iki karısı olmuştu. Gerçek karısından aralarında gerçek bir aşk olmadığını düşünerek ayrılmıştı, şimdi de Grabets'le serbest bir evlilik yapmak niyetindeydi.

Onun deyimiyle söylersek, Maslova'yla "oynaştığı" için, özellikle de mevcut düzenin eksikleri ve bu düzeni düzeltme yollarıyla ilgili olarak onun, yani Novodvorov'un düşündüklerinin aynısını değil, bir prens gibi, yani aptalca düşündüğü için Nehlüdov'dan nefret ediyordu. Nehlüdov, Novodvorov'un kendisine karşı bu tavrını biliyordu ve yolculuk sırasında olumlu, iyi bir ruhsal durumda bulunduğu halde bu adama aynıyla karşılık vereceğini ve duyduğu çok güçlü antipatiyi asla yenemeyeceğini hissediyordu.

XVI

Bitişik koğuştan görevlilerin sesleri işitildi. Sonra bir sessizlik oldu ve ardından yanında iki askerle çavuş girdi içeri. Yoklama yapıldı. Çavuş, parmağıyla herkesi tek tek işaret ederek sayımını yaptı. Sıra Nehlüdov'a gelince laubali bir şekilde:

"Yoklamadan sonra kalamazsınız prens. Gitmeniz gerekiyor artık," dedi.

Nehlüdov bunun ne anlama geldiğini bildiği için çavuşun yanına yaklaşıp önceden hazırladığı üç rubleyi cebine soktu.

"Sizinle ne yapacağız bilmem! Biraz daha kalın bakalım."

Tam çavuş çıkmak üzereydi ki içeri başka bir astsubay, onun ardından da uzun boylu, zayıf, bir gözü morarmış, seyrek sakallı bir mahkûm girdi.

"Çocuk için gelmiştim," dedi mahkûm.

"İşte baba geldi," diye çınıltılı bir çocuk sesi duyuldu birden, sonra bir eteğini gözden çıkararak Marya Pavlovna ve Katyuşa'yla birlikte küçük kıza elbise dikmekte olan Rantseva'nın arkasından sapsarı minik bir baş yükseldi.

"Ben geldim kızım," dedi Buzovkin tatlı bir sesle.

Marya Pavlovna, Buzovkin'in yaralı yüzüne acıyarak bakıp:

"Burada keyfi yerinde. Bırakın, yanımızda kalsın," dedi.

"Hanımlar bana yeni elbise dikiyorlar," dedi küçük kız, babasına Rantseva'nın elindeki dikişi göstererek. "Çok güzel elbise, çook," diye de ekledi uzatarak.

Rantseva kızın başını okşayarak:

"Bizimle kalmak ister misin?" diye sordu.

"İsterim. Babam da kalsın ama."

Rantseva'nın yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı.

"Baban kalamaz," dedikten sonra babaya dönerek "Onu burada bırakın," dedi.

Kapıda duran çavuş:

"Bırakabilirsiniz," dedi ve astsubayla birlikte çıktı.

Konvoy görevlileri dışarı çıkar çıkmaz Nabatov, Buzovkin'in yanına yaklaşıp omzuna dokunarak:

"E, sizin koğuştaki Karmanov'un başkasıyla yer değişmek istediği doğru mu kardeş?" dedi.

Buzovkin'in sevgi dolu yüzü bir anda değişti ve gözleri sanki bir perdeyle örtüldü.

"Duymadık. Hiç sanmam," dedi, gözlerindeki perdeyi açmadan, "Aksütka, hanımlarla kalıp keyfine bak o zaman," dedi ve telaşla çıktı.

"Her şeyi biliyor, yer değiştirdikleri de doğru demek," dedi Nabatov. "Siz ne yapacaksınız?"

"Kente gidince resmi makamlara bildireceğim. İkisinin de yüzünü tanıyorum," dedi Nehlüdov.

Tartışmanın tekrar başlamasından çekindikleri için olacak hiç kimse bir şey söylemiyordu.

Bütün bu süre içinde ellerini başının arkasında birleştirip, köşedeki yatağında hiç konuşmadan yatmakta olan Simonson, kararlı bir şekilde kalktı ve oturanların yanından dikkatle geçerek Nehlüdov'a yaklaştı.

"Şimdi de beni dinleyebilir misiniz?"

"Elbette," dedi Nehlüdov ve kalkıp Simonson'un peşinden yürüdü.

Ayağa kalkmış olan Nehlüdov'a bakıp, onunla göz göze gelen Katyuşa kıpkırmızı olarak şaşırmış gibi başını salladı.

Simonson, Nehlüdov'la birlikte koridora çıktıklarında:

"Sizinle bir işim var," diye konuşmaya başladı. Koridorda adi suçlular arasındaki konuşmaların uğultusuyla bağırış çağırışları duyuluyordu. Nehlüdov yüzünü buruşturdu fakat Simonson, galiba buna hiç şaşırmamıştı. İyilik dolu gözlerini Nehlüdov'un yüzüne dikmiş, "Katerina Mihaylovna'yla ilişkinizi bildiğim için söylemek zorundayım ki," diye devam ediyordu ama durmak zorunda kaldı, çünkü kapının tam önünde iki ses aynı anda avaz avaz bağırarak tartışıyordu:

"Sana, onlar benim değil diyorum salak!" diye bağırıyordu sesin biri.

"Boğazında kalsın," diyordu diğeri hırıldayarak.

Bu sırada Marya Pavlovna koridora çıkmıştı.

"Burada konuşabilecek misiniz?" dedi. "Öbür tarafa geçin, tek Veroçka var orada." Sonra öne geçerek şu anda siyasi mahkûm kadınlara verilmiş olan tek kişilik hücrenin hemen yandaki kapısına doğru yürüdü. Vera Yefremovna, örtüyü kafasına kadar çekmiş yatıyordu.

"Migreni var, uyuyor, bir şey duymaz, ben de gidiyorum zaten," dedi Marya Pavlovna.

"Tam tersine, gitme kal," dedi Simonson, "benim hiç kimseden gizlim saklım yok, hele senden hiç yok."

"Tamam o zaman," dedi Marya Pavlovna ve çocuklar gibi bedenini iki yana oynatarak yatağın ucuna iliştikten sonra iri, güzel gözlerini ileride bir yere dikerek dinlemeye hazırlandı.

"Evet, sizinle bir işim var," diye yineledi Simonson, "Katerina Mihaylovna'yla aranızdakileri bildiğim için benim Katerina Mihaylovna'yla olan ilişkimi size açıklamak zorunda görüyorum kendimi."

Simonson'un konuşmasındaki bu basitlik ve içtenliğe elinde olmadan hayranlık duyan Nehlüdov:

"Yani?.." dedi.

"Yani ben Katerina Mihaylovna ile evlenmek istiyorum..."

"Ne harika!" dedi Marya Pavlovna, gözlerini Simonson'a dikip.

"... ve ondan karım olmasını istemeye karar verdim," diye devam etti Simonson.

"Ben ne yapabilirim ki? Onun bileceği bir şey bu," dedi Nehlüdov.

"Evet ama bu konuda sizin düşüncenizi almadan karar veremiyor."

"Niçin?"

"Çünkü aranızdaki ilişki kesin bir sonuca ulaşmadığı sürece Katerina Mihaylovna bir seçim yapamaz."

"Benim açımdan sorun kesin olarak çözümlenmiştir. Ben yapmam gerektiğini düşündüğüm bir şeyi yapmak, ayrıca onun durumunu kolaylaştırmak istiyordum ama onu asla zorlamak istemem."

"Evet ama o, sizin fedakârlık yapmanızı istemiyor."

"Bunda hiçbir fedakârlık yok ki."

"Bu kararının dönülmez bir karar olduğunu da biliyorum."

"O zaman ne diye benimle konuşuyorsunuz?" dedi Nehlüdov.

"Sizin de bu durumu kabul etmenizi gerekli görüyor."

"Yapmak zorunda olduğumu düşündüğüm bir şeyi yapmamam gerektiğini nasıl kabul edebilirim? Söyleyebileceğim tek şey var, bu konuda özgür olan odur, ben değilim."

Simonson bir an duraksayarak sustu.

"Tamam, bunu aynen ileteceğim kendisine. Ona âşık olduğumu sanmayın," diye devam etti Simonson. "Onu, çok acılar çekmiş, ender bulunur, harika bir insan olduğu için seviyorum. Ondan hiçbir şey beklemiyorum, tek isteğim ona yardım etmek, onun durumu..."

Nehlüdov, Simonson'un sesinin titrediğini fark edip şaşırdı.

"... onun durumunu kolaylaştırmak," diye devam etti Simonson. "Sizin yardımınızı kabul etmiyorsa benimkini etsin o zaman. Eğer teklifimi kabul ederse beni de onun hapis yatacağı yere göndermelerini isteyeceğim. Dört yıl, nedir ki. Yakınında olurum, belki hayatını kolaylaştırırım..." Heyecandan tekrar susmuştu.

"Benim yapabileceğim bir şey var mı?" diye sordu Nehlüdov. "Sizin gibi bir koruyucu bulduğuna sevindim."

"İşte öğrenmek istediğim buydu," diye devam etti Simonson. "Onu severken, onun iyiliğini isterken benimle evlenmesini iyi bir şey olarak görüp görmediğinizi öğrenmek istiyordum."

"Tabii ki görüyorum," dedi Nehlüdov kararlı bir ifadeyle.

Simonson, Nehlüdov'un yüzüne, bu karamsar görünüşlü adamdan hiç beklenmeyecek çocuksu bir tatlılıkla bakarak:

"Her şey ona bağlı, benim tek isteğim, çok acılar çekmiş bu ruhun rahata ermesi," dedi.

Simonson ayağa kalktı, Nehlüdov'un elini tutup, yüzüne doğru uzandı, utangaç utangaç gülümseyerek Nehlüdov'u öptü.

"Bunu aynen söyleyeceğim ona," dedi ve dışarı çıktı.

XVII

"Gördünüz mü," dedi Marya Pavlovna, "âşık, hem de sırılsıklam âşık. Vladimir Simonson'un böyle çok aptalca, çocukça bir aşka kapılacağını hiç beklemezdim. Şaşırtıcı, aslında üzücü de," dedi Marya Pavlovna iç çekip.

"Ya Katya? Ne dersiniz, bu konuda o ne düşünür?" diye sordu Nehlüdov.

"O mu?" Marya Pavlovna, galiba soruya daha doğru bir yanıt verebilme isteğiyle durdu. "O mu? Biliyorsunuz, geçmişine karşın çok iyi ahlaklı bir yapısı vardır... ayrıca da çok ince duyguludur... Sizi seviyor, temiz bir sevgi besliyor size ve sizi yanıltmamak için olumsuz da olsa iyi bir şey yapabilmekten memnun. Sizinle evlenmek onun için öncekilerin hepsinden daha kötü, korkunç bir düşüş olurdu, bu yüzden önerinizi hiçbir zaman kabul etmeyecektir. Öte yandan varlığınız onu tedirgin ediyor."

"O zaman ortalıktan kaybolmam mı gerekiyor?" dedi Nehlüdov.

Marya Pavlovna'nın yüzüne sevimli bir çocuk gülümsemesi yayıldı.

"Evet, kısmen."

"Kısmen nasıl kaybolur insan?"

"Yalan söyledim; ama Katyuşa'nın ne düşündüğü konusunda, Simonson'un coşkulu sevgisindeki garipliği gördüğünü, (ki aslında Simonson Katyuşa'ya hiçbir şey söylemedi)

bu sevgiden hem gururunun okşandığını, hem de korktuğunu söylemek istiyordum size. Biliyorsunuz, bu işlerde uzman değilim ama bana öyle geliyor ki, Simonson açısından bu, üstü örtülmüş de olsa en alışılmış türden erkekçe bir duygu. Bu aşkın, içindeki enerjiyi artırdığını, bunun platonik bir aşk olduğunu söylüyor. Ancak olağanüstü bir aşk bile olsa yine de temelinde iğrenç bir şeyin yattığını ben de biliyorum... Tıpkı Lüboçka'yla Novodvorov'da olduğu gibi."

Marya Pavlovna, sevdiği bir konuda konuşmaya dalarak asıl meseleden uzaklaşmıştı.

"Peki ben ne yapmalıyım?" diye sordu Nehlüdov.

"Bence ona sizin söylemeniz gerekir. Her şeyin açık olması her zaman daha iyidir. Gidip çağırayım, konuşun kendisiyle. İster misiniz?" dedi Marya Pavlovna.

"Lütfen," dedi Nehlüdov ve Marya Pavlovna çıktı.

Vera Yefremovna'nın arada bir inlemelerle kesilen sakin soluklarını ve iki kapı öteden gelen adi suçluların aralıksız uğultusunu dinleyerek küçük odada tek başına kaldığında Nehlüdov'u tuhaf bir duygu sarmıştı.

Simonson'un söylediği şey, üstlendiği ve zayıf anlarında kendisine ağır ve garip gelen bir yükümlülükten kurtulma olanağı veriyordu. Öte yandan da yalnız kötü değil, aynı zamanda da acı veren bir duygu vardı içinde. Simonson'un önerisi onun davranışının olağanüstülüğünü bozuyor, katlandığı fedakârlığın değerini hem kendi gözünde, hem de başkalarının gözünde azaltıyordu: Katyuşa'yla hiç ilgisi olmayan bir adam, hem de bu kadar iyi bir adam onunla hayatını birleştirmek istiyorsa kendisinin yaptığı fedakârlığın artık o kadar büyük bir önemi kalmıyordu. Belki basit bir kıskançlık duygusu da vardı: Katyuşa'nın kendisine olan aşkına öyle alışmıştı ki, onun başkasını sevebileceğini düşünemiyordu. Yaptığı planın, yani Katyuşa cezasını çekip bitirene dek onun olduğu yerde yaşama planının bozulması da söz konusuydu. Eğer Katyuşa, Simonson'la evlenirse kendisinin orada olmasına gerek kalmayacaktı ve yaşamını yeniden

planlaması gerekecekti. Daha duygularını tam olarak anlayamamıştı ki açılan kapıdan içeri adi suçluların artan gürültüleriyle birlikte (bugün olağanüstü bir şeyler vardı adi suçluların koğuşunda) Katyuşa girdi.

Hızlı adımlarla Nehlüdov'un yanına geldi.

"Marya Pavlovna gönderdi," dedi, Nehlüdov'un yanında durarak.

"Evet, size bir şey söylemem gerekiyor. Şöyle oturun. Vladimir İvanoviç benimle konuştu."

Katyuşa, ellerini dizlerinin üstünde kavuşturup oturdu. Sakin görünüyordu ama Nehlüdov, Simonson'un adını söyler söylemez kıpkırmızı olmuştu.

"Ne dedi size?" diye sordu Katyuşa.

"Sizinle evlenmek istediğini söyledi bana."

Katyuşa'nın yüzü, canı yanıyormuş gibi buruştu. Hiçbir şey demedi, yalnızca bakışlarını yere indirdi.

"Benim onayımı ya da tavsiyemi istiyor. Her şeyin size bağlı olduğunu, kararı sizin vereceğinizi söyledim."

"Ah, nedir bu? Niçin?" dedi Katyuşa ve Nehlüdov'u her zaman çok etkilemiş olan o garip, şehla bakışıyla gözlerinin içine baktı. Birkaç saniye hiçbir şey söylemeden birbirlerinin gözünün içine baktılar. Bu bakışma, her ikisine de pek çok şey söyledi.

"Kararı siz vermelisiniz," diye yineledi Nehlüdov.

"Neye karar vereceğim?" dedi Katyuşa. "Çoktan karar verilmiş zaten."

"Hayır, Vladimir İvanoviç'in önerisini kabul edip etmeyeceğinize karar vermelisiniz," dedi Nehlüdov.

Katyuşa kaşlarını çatıp:

"Benim gibi bir kürek mahkûmundan nasıl eş olur? Hem niye bir de Vladimir İvanoviç'in hayatını mahvedeyim?" dedi.

"Evet, ama ya af çıkarsa?" dedi Nehlüdov.

"Ah, bırakın beni. Diyecek bir şeyim yok," dedi Katyuşa ve ayağa kalkıp odadan çıktı.

XVIII

Nehlüdov, Katyuşa'nın ardından erkekler koğuşuna girdiğinde buradaki herkes heyecan içindeydi. Her yere girip çıkan, herkesle alışverişi olan, her şeyi izleyen Nabatov, hepsini etkileyen bir haber getirmişti. Haber şuydu: Nabatov, bir duvarın üstünde kürek cezasına mahkûm devrimci Petlin'in yazdığı bir not bulmuştu. Herkes Petlin'in Kara Nehri'ne çoktan vardığını sanıyordu ki, birden çok yakın bir zamanda adi suçlularla birlikte tek başına bu yoldan geçtiği ortaya çıkmıştı.

"17 Ağustos'ta," diye yazılıydı notta, "adi suçlularla birlikte tek başıma gönderildim. Neverov benimle birlikteydi ve Kazan'da, tımarhanede kendini astı. Ben iyiyim, cesaretimi kaybetmedim, hep iyi şeyler umut ediyorum."

Petlin'in durumunu ve Neverov'un kendini öldürmesinin nedenlerini konuşuyorlardı. Krıltsov ise dikkat kesilmiş, çakmak çakmak gözlerini önüne dikmiş hiçbir şey söylemiyordu.

"Kocam bana, Neverov'un daha Petropavlovsk'tayken hayaletler filan gördüğünü söylemişti," dedi Rantseva.

"Evet şair ruhlu, hayalci insanlar yalnızlığı kaldıramazlar," dedi Novodvorov. "Ben tek başıma kaldığımda hayalgücümün çalışmasına izin vermiyordum, zamanımı çok sistemli bir şekilde parçalara ayırıyordum. Yalnızlığa bu sayede katlanabildim."

Nabatov, karamsar düşünceleri dağıtmak isteyerek canlı bir sesle:

"Katlanamayacak ne var? Hapse attıklarında sevinmişimdir bile," dedi. "Yakayı ele vermekten, başkalarını işe bulaştırmaktan, davaya zarar vermekten korkar durursun, ama hapse atıldığında sorumluluğun bitmiştir, dinlenebilirsin artık. Yan gel yat."

Marya Pavlovna, Krıltsov'un bir anda altüst olmuş, avurtları çökük yüzüne bakarak:

"Onu yakından tanır mıydın?" diye sordu.

Krıltsov, sanki uzun süre bağırmış ya da şarkı söylemiş gibi soluğu kesilerek:

"Neverov hayalci mi?" dedi. "Neverov öyle bir insandı ki, bizim kapıcının deyimiyle, böyle insanlar az gelir dünyaya... Evet... İçi görünen saydam bir insandı. Evet... yalan söylemez, olduğundan başka türlü görünemezdi. Sanki bütün derisi soyulmuştu ve bütün sinirleri dışarıdaydı. Evet... karmaşık, zengin bir doğası vardı, kimseye benzemeyen... Artık konuşmanın ne yararı var!.." Krıltsov bir an sustu. "Neyin daha iyi olduğunu tartışıp duruyoruz," dedi öfkeyle kaşlarını çatarak, "önce halkı eğitip sonra yaşam biçimlerini değiştirmenin mi, yoksa önce yaşam biçimlerini değiştirip sonra mücadele etmenin mi? Nasıl mücadele edeceğimizi, propagandayla mı, şiddete başvurarak mı mücadele edeceğimizi tartışıp duruyoruz. Tartışıyoruz evet. Oysa onlar tartışmıyorlar, işlerini biliyorlar, onlarca, yüzlerce insan, hem de ne insanlar ölmüş, ölmemiş onlar için hiç fark etmiyor! Tam tersine en iyilerin ölmesi daha da çok gereklidir onlar için. Evet, Herzen, Dekabristler ortadan kaybolduğunda genel düzeyin düştüğünü söylemişti. Düşmeseydi bir de! Sonra Herzen'i de, yaşıtlarını da ortadan kaldırdılar. Şimdi de Neverov'ları kaldırıyorlar..."

"Herkesi yok edemezler ya," dedi Nabatov canlı sesiyle. "Nöbeti devralacak birileri hep kalacaktır."

"Hayır, onlara acıdığımız sürece kalmayacak," dedi Krıltsov sesini yükselterek ve sözünün kesilmesine izin vermeksizin. "Bana bir sigara ver."

"Ama sigara sana yaramıyor, Anatoliy," dedi Marya Pavlovna, "içme lütfen."

"Öf, rahat bırak beni," dedi Krıltsov öfkeyle. Sigarayı yaktı ama anında öksürmeye başladı, kusacak gibi oldu. Tükürdükten sonra devam etti: "Yapmamız gerekeni yapmadık biz, hayır, yapmadık. Tartışmak değil, herkesin bir araya gelmesi gerekiyor... ve onları yok etmek. Evet."

"Ama onlar da insan," dedi Nehlüdov.

"Hayır, onlar insan değil, onların yaptığını yapabilen insan olamaz... Hayır, bakın işte bombalar, balonlar yapmışlar deniyor. Evet, balona binip, onları tahtakurusu gibi gebertene dek tepelerine bomba yağdırmak gerek... Evet. Çünkü..." diyordu ki birden kıpkırmızı olup, daha da kuvvetli öksürmeye başlayınca ağzından kan geldi.

Nabatov kar getirmeye koştu, Marya Pavlovna valeriyan damlası getirdi ve içirmek istedi ama Krıltsov, gözlerini kapatıp, zayıf, bembeyaz eliyle Marya Pavlovna'yı itti. Zorlukla, kesik kesik soluk alıyordu. Kar ve soğuk suyla biraz yatıştırdıktan sonra onu yatağına yatırdıklarında Nehlüdov herkese veda edip, peşinden gelmiş ve uzun zamandır kendisini beklemekte olan astsubayla birlikte kapıya doğru yürüdü.

Adi suçlular artık sakinleşmiş, çoğu da uyumuştu. Ranzaların üstünde, altında, aralardaki boşluklarda yatmalarına karşın insanların hepsi koğuşlara sığamamıştı. Bir kısmı başlarının altına torbalarını koyup, üstlerine ıslak kaputlarını örterek koridorda yere yatmıştı.

Koğuşların kapılarından, koridordan horultular, inlemeler, sayıklamalar duyuluyordu. Her tarafta kümeler halinde kaputlarına sarınmış insanlar görülüyordu. Sadece bir köşede, astsubayı görünce söndürdükleri mumun çevresinde otu-

ran bekâr mahkûmlar koğuşundaki birkaç kişi ve bir de koridorda, lambanın altındaki yaşlı adam uyumuyordu; yaşlı adam soyunmuş oturuyor, gömleğindeki haşaratı temizliyordu. Siyasilerin koğuşundaki kirli hava, buradaki iğrenç kokulu boğucu havayla karşılaştırıldığında temiz kalıyordu. Tüten lamba sanki bir sis perdesinin arkasında gibi görünüyordu, soluk almak çok zordu. Uyuyanlardan birinin ayağına basmadan ya da takılmadan koridorda yürüyebilmek için önüne bakarak boş yerleri kollamak ve bir boşluğa ayağını koyduktan sonra öbür ayağını koyacak yer aramak gerekiyordu. Koridorda da yer bulamamış üç kişi, sofaya, tam da pis kokular saçan, tahtalarının arasından su sızdıran fıçının yanına yerleşmişti. Bunlardan biri Nehlüdov'un yürüyüşlerde sık sık gördüğü safça bir ihtiyardı. Diğeri, on yaşlarında bir çocuktu; iki mahkûmun arasına yatmış, bir elini yanağının altına koymuş, mahkûmlardan birinin bacağının üzerinde uyuyordu.

Kapıdan dışarı çıkan Nehlüdov, ciğerlerinin alabildiğince göğsünü şişirerek buz gibi havayı uzun uzun içine çekti.

XIX

Gökyüzü yıldız yıldızdı. Nehlüdov, yer yer donmuş çamurlu yoldan kaldığı hana dönüp, karanlık bir pencereyi tıklattı. Geniş omuzlu genç işçi yalınayak gelip kapıyı açarak sahanlığa buyur etti. Sahanlığın sağ yanında, rengi kararmış kulübede kalan arabacıların gürültülü horlamaları geliyordu; kapıyı geçtikten sonra ileride avludan, çok sayıda atın yulaf yediği duyuluyordu. Soldaki kapı temiz bir odaya açılıyordu. Bu temiz odanın içi buram buram pelin ve rutubet kokuyor, bölmenin arkasından birilerinin güçlü ciğerlerinden çıkan tekdüze bir horultu duyuluyor ve ikonaların önünde kırmızı şişeli bir lamba yanıyordu. Nehlüdov soyundu, muşamba kaplı divanın üzerine battaniyeyi serdi, kendi deri yastığını da koyup, o gün gördüklerini, duyduklarını düşünerek yattı. Nehlüdov'un gördüklerinin içinde ona en korkunç gelen, başını bir mahkûmun bacağına koymuş, fıçıdan sızan pis suların üstünde uyuyan küçük çocuktu.

Simonson ve Katyuşa'yla bu akşam yaptığı konuşmanın hiç beklenmedik, önemli bir konuşma olmasına karşılık bu olay üzerinde durmuyordu: Bu konudaki tutumu çok karmaşık, aynı zamanda da belirsizdi, bu yüzden bu konuyla ilgili düşünceyi kafasından uzaklaştırdı. Fakat o boğucu havada zor soluk alan, fıçıdan sızan pis suların üzerine yatmış o zavallı insanların ve özellikle de aklından hiç çıkmayan o,

başını bir kürek mahkûmunun bacağına koyup uyuyan masum yüzlü çocuğun görüntüsü capcanlı bir şekilde gözünün önüne geliyordu.

Uzaklarda bir yerlerde birtakım insanların diğer insanları her tür ahlaksızlığa, insanlık dışı hakaretlere ve acılara uğratarak işkence ettiklerini bilmek başka, üç ay boyunca hiç aralıksız bu ahlaksızlığı, birtakım insanların diğerlerine yaptıkları bu işkenceyi kendi gözleriyle görmek bambaşka bir şeydir. İşte Nehlüdov bunu görmüştü. Bu üç ay boyunca "Ben mi aklımı kaçırdım da başkalarının görmedikleri bir şeyi görüyorum, yoksa benim gördüğüm şeyleri yapanlar mı aklını kaçırmış?" sorusunu kim bilir kaç kez kendine sormuştu. Fakat insanlar (sayıları da öyle çoktu ki bunların) onu o kadar çok şaşırtan ve korkutan bir şeyi sadece böyle gerektiğine değil, aynı zamanda yaptıklarının çok önemli ve çok yararlı bir iş olduğuna öyle rahatça inanarak yapıyorlardı ki bu insanların hepsinin deli olduğunu kabul etmek zordu; düşüncelerinin ne kadar açık olduğunu bildiğine göre kendisini de deli sayamazdı. Bu yüzden de şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyordu.

Bu üç ay boyunca Nehlüdov'un gördükleri gözünün önünde şöyle canlanıyordu: Özgür yaşayan insanlar arasından yargı ve yönetim aracılığıyla en sinirli, en kızgın, en heyecanlı, en yetenekli, en güçlü ve başkalarına göre daha az açıkgöz ve dikkatli insanlar seçilip ayıklanıyordu ve özgür kalanlara kıyasla hiçbir zaman daha fazla suçlu ya da toplum için tehlikeli olmayan bu insanlar, birincisi aylarca ve yıllarca tam bir tembellik içinde, geçimi sağlanarak ve doğadan, ailesinden, çalışmaktan uzak, yani insanın tüm doğal ve manevi yaşam koşullarından uzak zindanlara, menzil binalarına hapsediliyorlardı. Bu birincisiydi. İkincisi, bu insanlar, bu kurumlarda gereksiz her tür hakarete, zincire vurulmaya, kafasının tıraş edilmesine, rezil bir giysiyle dolaşmaya zorunlu kılınıyor, yani zayıf insanların iyi

bir yaşam sürmeleri için başlıca itici güç olan insan olma düşüncesinden, utanmaktan, insanlık onurundan yoksun kalıyorlardı. Üçüncüsü, güneş çarpması, boğulma, yangın gibi istisnai durumları bir yana bırakırsak hapishanelerde her gün karşı karşıya bulundukları bulaşıcı hastalık, aşırı yorgunluk, dayak gibi tehlikelere açık olan bu insanlar sürekli olarak en iyi, en güzel ahlaklı insanın bile kendini koruma duygusuyla en korkunç davranışları gösterdiği ve aynısını yapan başka insanları bağışladığı bir durumda bulunuyorlardı. Dördüncüsü, bu insanlar, yaşamın (özellikle de bu kurumların) aşırı derecede ahlaksızlaştırdığı insanlarla, katillerle, kötü insanlarla zorla bir arada tutuluyorlardı. Bu kötü insanlar, uygulanan yöntemlerle, henüz ahlakı tam olarak bozulmamış insanlar üzerinde mayanın hamura yaptığı etkiyi yapıyorlardı. Beşinci ve en sonuncusu, bu etkiler altında kalan insanların hepsine her tür zorbalığın, zalimliğin, caniliğin hükümet tarafından bırakın yasaklanmayı, üstüne üstlük işine geldiği zaman göz yumulduğu düşüncesi aşılanıyordu. Hem de en inandırıcı yöntemle, özellikle de bu insanların bizzat kendilerine karşı uygulanan her tür insanlık dışı davranış gibi, çocuklara, kadınlara, yaşlılara işkence etmek, dayak atmak, kamçılamak, kaçan birini ölü veya diri getirene ödül vermek, karı kocaları birbirinden ayırıp, başkalarının karılarını başkalarının kocalarıyla birlikte yaşamak üzere bir araya getirmek, kurşuna dizmek, ipe çekmek gibi etkili yöntemlerle aşılanıyordu.

Bunların hepsi, başka hiçbir koşulda ulaşılamayacak kopkoyu bir ahlaksızlık yaratmak ve sonra da bu kopkoyu ahlaksızlığı halkın arasında en geniş boyutlarda yaymak için bilerek, isteyerek yaratılmış kurumlardı sanki. Nehlüdov, hapishanelerde ve menzillerde yapılanlardan bir anlam çıkarmaya çalışarak, "Sanki olabildiğince çok sayıda insan en iyi, en doğru yöntemle nasıl ahlaksızlaştırılır diye bir görev ortaya atılmış," diye düşündü. Yüz bin-

lerce insan her yıl ahlaksızlığın en tepe noktasına vardırılıyordu ve ahlakları tam olarak bozulduğunda hapishanelerde kaptıkları ahlaksızlık mikrobunu halkın arasında yaysınlar diye serbest bırakılıyorlardı.

Nehlüdov, toplumun hedeflemiş göründüğü bu amaca nasıl başarıyla ulaşıldığını Tümen, Yekaterinburg, Tomsk hapishanelerinde ve menzillerde görmüştü. Rus toplum ahlakının, köylü ve Hıristiyan ahlakının kurallarına uygun yaşayan basit, sıradan insanlar, bu anlayışları bırakıp, bir yarar sağlanacağı düşüncesiyle her türlü azarlamaya, insan kişiliğine yönelik tecavüze, kişiliğin yok edilmesine göz yumulmasından ibaret olan, yeni, hapishaneye özgü ahlak anlayışlarını benimsiyorlardı. Hapisteki insanlar, diğer insanlara karşı saygı ve acıma konularında hem kilise, hem de ahlak öğretmenleri tarafından öğretilmiş olan bütün kuralların gerçek hayatta hükümsüz kaldığını başlarına gelenlere bakarak görüyorlar, dolayısıyla hapiste tutulmalarına gerek olmadığını tüm varlıklarıyla öğreniyorlardı. Nehlüdov, tanıdığı bütün mahkûmlarda, Fedorov'da, Makar'da, hatta iki ayını menzillerde geçirdikten sonra düşüncelerinde ortaya çıkan ahlaksızlıkla Nehlüdov'u şaşırtan Taras'ta bunu görmüştü. Nehlüdov, taygaya kaçan serserilerin, kaçarken arkadaşlarını da kandırdıklarını, sonra da onları öldürüp yediklerini öğrenmişti bu yolculukta. Bununla suçlanmış ve suçunu itiraf etmiş bir adam görmüştü. Hepsinden daha korkuncu da yamyamlık olaylarının tek tek olaylar olmayıp, sürekli tekrarlanmasıydı.

Nietzsche'nin en son öğretisini ondan önce sezmiş olan Rus insanı, her şeyi yapabileceğini, hiçbir şeyin yasak olmadığını kabul eden ve bu öğretiyi önce mahkûmların, sonra da halkın arasında yayan serseriler konumuna düşürüldüğü bu duruma bir tek koşulda, ancak ahlaksızlığın bu kurumlardaki gibi büyük ölçülerde kökleştirildiği koşullarda getirilebilirdi.

Olup bitenler, kitaplarda yazıldığına göre, suça engel olma, göz korkutma, adam etme ve kurallara uygun olarak cezalandırma olarak açıklanıyordu yalnızca. Ama gerçekte bunların ne birine, ne öbürüne, ne üçüncüsüne, ne de dördüncüsüne benzer bir şey vardı ortada. Suça engel olmak yerine tam tersine suçun yayılması söz konusuydu. Göz korkutmak yerine, örneğin hapishanelere neredeyse kendi isteğiyle giren serseriler gibi pek çok suçlu suç işlemeye özendiriliyordu. Adam etmek yerine bütün bu ahlaksızlıklar sistemli biçimde bulaştırılıyordu. Kendisine karşı işlenmiş bir suçun cezasını kendi eliyle verme isteği ise hükümetin belirlediği cezalarla ortadan kaldırılamadığı gibi, şimdiye dek içinde böyle bir istek olmayan halkın arasında giderek yayılıyordu.

"Öyleyse bunu neden yapıyorlar?" diye kendisine soruyordu Nehlüdov ama yanıtını bulamıyordu.

Onu en çok şaşırtan da bütün bu yapılanların kazara, yanlışlıkla ve bir kerelik yapılmış şeyler değil, yüzyıllardır sürekli yapılan şeyler olmasıydı. Tek fark vardı arada: Çok eskiden kulak, burun kesiyorlardı, sonra kızgın demirle dağlamaya başlamışlardı, şimdiyse at arabalarıyla değil, bileklerine kelepçe vurup, trenle götürüyorlar.

Onu çileden çıkaran bu durumun, memurların söyledikleri gibi, hapishane ve sürgün yerlerinin kötü olmasından kaynakladığı, yeni tip hapishaneler yapılınca her şeyin yoluna girebileceği düşüncesi Nehlüdov'u tatmin etmiyordu, çünkü onu çileden çıkaran durumun, daha az ya da daha fazla iyi hapishane yapılarından kaynaklanmadığını hissediyordu. Elektrikli zilleri olan mükemmel hapishaneler olduğunu, Tarde tarafından tavsiye edilen elektrikle idamlar yapıldığını okuyordu ve mükemmelleştirilmiş bu zalimlikler onu daha da çok kızdırıyordu.

Nehlüdov'u asıl kızdıran, mahkemelerde ve bakanlıklarda, halktan toplanan paralarla yüksek maaşlar alan insanla-

rın oturması, bu insanların yine kendileri gibi memurlar tarafından, aynı gerekçelerle yazılmış kitapçıklara bakarak yazdıkları yasaları çiğneyen insanların davranışlarını yasanın maddelerine uydurmaları ve bu maddelere göre onları bir daha yüzlerini görmeyecekleri, bu insanların acımasız, kaba hapishane müdürlerinin, gardiyanların, konvoy görevlilerinin tam egemenliği altında ruhen ve bedenen yok oldukları bir yere göndermeleriydi.

Nehlüdov, hapishaneleri ve menzilleri daha yakından tanıdıktan sonra mahkûmlar arasında yayılmakta olan sarhoşluk, kumar, şiddet gibi kötülüklerin, hapishane sakinlerinin işledikleri korkunç suçların ve yamyamlığın, dar kafalı bilim adamlarının hükümetlerin işine gelecek şekilde yorumladıkları gibi, bir raslantı sonucu ya da bir soysuzlaşma belirtisi, suçlu bir insan tipinin ortaya çıkması değil, insanların başka insanları cezalandırabilecekleri konusundaki anlaşılmaz yanılgılarının kaçınılmaz bir sonucu olduğunu görmüştü. Nehlüdov, yamyamlığın taygada değil, bakanlıklarda, komitelerde ve dairelerde başladığını ve taygada ancak sonuçlandığını görüyordu; örneğin enişteşinin de, mübaşirden bakana dek tüm mahkeme görevlilerinin ve memurların da dillerinden düşürmedikleri adaletle, halkın yararıyla hiçbir ilgileri yoktu, onlar açısından tek gerekli olan, ahlaksızlığın ve çekilen acıların kaynağını oluşturan işleri yaptıkları için kendilerine ödenen rublelerdi. Son derece açıktı bu durum.

"O zaman bütün bunlar sadece bir yanlış anlama sonucu yapılıyor olabilir mi? Bütün bu memurlara maaşlarını vermek ve hatta yaptıkları şeyleri yapmadıkları takdirde onları ödüllendirmek için ne yapılabilir acaba?" diye düşündü Nehlüdov. Kafasından bu düşünceler geçerken artık horozların ikinci fasıl ötüşlerinden sonra, her kımıldanışında fıskiye gibi etrafa saçılan pirelere karşın derin bir uykuya daldı.

XX

Nehlüdov uyandığında arabacılar çoktan gitmişlerdi, ev sahibesi çayını içmiş, mendiliyle terli kalın boynunu silerek gelmiş, menzildeki askerlerden birinin bir mektup getirdiğini söylemişti. Mektup Marya Pavlovna'dandı. Krıltsov'un geçirdiği nöbetin düşündüklerinden daha ciddi olduğunu yazıyordu. "Onu bir süreliğine burada bırakmak ve yanında kalmak istedik ama izin vermediler. Onu da götüreceğiz fakat korkuyoruz. Kentte kalmasına izin verirlerse bizden birinin onun yanında kalmasını sağlamaya çalışınız. Bunun için onunla evlenmem gerekirse elbette ki evlenmeye hazırım."

Nehlüdov, genç işçiyi araba çağırmak üzere istasyona gönderip, hemen eşyalarını toplamaya koyuldu. Daha ikinci bardak çayını bitirmemişti ki üç atlı bir araba çıngıraklarını çalarak ve donmuş çamurda kaldırım taşları üzerinde gidiyormuş gibi gümbürdeyerek kapıya yanaştı. Nehlüdov kalın boyunlu ev sahibesiyle hesap işini hallederek hemen dışarı çıktı, arabaya binip, kafileye yetişmek isteğiyle bir an evvel yola çıkmalarını emretti. Gerçekten de ahır kapısının biraz ötesinde torbaları ve hastaları taşıyan, donmuş çamurun üstünde gümbürdeyerek ilerleyen arabalara yetişti (Subay yoktu, önden gitmişti). Görünüşlerinden kafayı çektikleri anlaşılan askerler neşe içinde çene çalarak arkadan, yol kenarından yürüyorlardı. Araba sayısı fazlaydı. Öndekilere zayıf

mahkûmlar altışar altışar üst üste bindirilmişti, arkadaki üç arabada, araba başına üçer kişi olmak üzere siyasi mahkûmlar gidiyorlardı. En arkadakinde Novodvorov, Grabets ve Kondratyev, ikincide Rantseva, Nabatov ve Marya Pavlovna'nın yerini bıraktığı romatizmalı kadın vardı. Üçüncü arabada kuru otların ve minderlerin üstünde Krıltsov yatıyordu. Krıltsov'un ayakucunda, arabacının yanında Marya Pavlovna oturuyordu. Nehlüdov, Krıltsov'un yanından geçerken arabayı durdurup Krıltsov'un yanına gitti. Sarhoş bir konvoy askeri Nehlüdov'a elini sallayarak bir işaret yaptı ama Nehlüdov ona aldırmayarak arabaya yaklaştı, kenarından tutunup yanı sıra yürüdü. Sırtında gocuğu, başında kuzu kürkünden şapkasıyla, ağzı bir örtüyle sarılı olan Krıltsov daha da zayıf ve solgun görünüyordu. İri iri açılmış güzel gözleri çakmak çakmaktı. Araba zıpladıkça hafif hafif sallanırken gözlerini ayırmadan Nehlüdov'a bakıyordu. Nasıl olduğu sorusuna karşılık gözlerini kapatıp öfkeyle başını salladı. Galiba bütün enerjisini sarsıntılara dayanmak için harcıyordu. Marya Pavlovna arabanın öbür tarafında oturuyordu. Krıltsov'un durumundan rahatsız olduğunu gösteren bir ciddiyetle Nehlüdov'a baktı ama hemen ardından neşeli bir sesle konuşmaya başladı:

"Anlaşılan subay yaptığından utandı," diye bağırıyordu, tekerleklerin çıkardığı gürültü arasında sesini Nehlüdov'a duyurmak için. "Buzovkin'in kelepçesini çıkardılar. Kızını kendisi taşıyor artık, Katya ve Simonson, benim yerime de Veroçka onlarla yürüyorlar."

Krıltsov, Marya Pavlovna'yı göstererek duyulması olanaksız bir şey söyledi, sonra öksürüğünü tutmak için olacak yüzünü buruşturup başını sallamaya başladı.

Nehlüdov duyabilmek için başını yaklaştırdı. O zaman Krıltsov ağzından örtüyü çekerek:

"Şimdi çok daha iyiyim. Yeter ki üşütmeyeyim," diye fısıldadı.

Nehlüdov doğru dercesine başını salladı ve Marya Pavlovna'yla göz göze geldi.

"E, üç cisim problemi ne oldu?" diye sordu Krıltsov fısıltıyla, ardından güçlükle gülümsedi. "Çözümü zor mu?"

Nehlüdov anlamamıştı ama Marya Pavlovna bunun, üç cismin, güneş, ay ve dünya arasındaki ilişkiyle ilgili ünlü matematik problemi olduğunu ve Krıltsov'un şaka yaparak, bu karşılaştırmayı Nehlüdov, Katyuşa ve Simonson arasındaki ilişkiye uydurduğunu söyledi. Krıltsov, Marya Pavlovna'nın bu şakayı doğru açıkladığını belirtmek için başını salladı.

"Çözümü bana bağlı değil," dedi Nehlüdov.

"Mektubumu aldınız mı, söylediğim şeyi yapacak mısınız?" diye sordu Marya Pavlovna.

"Mutlaka yapacağım," dedi Nehlüdov ve Krıltsov'un yüzündeki hoşnutsuzluğu fark edip kendi arabasına doğru uzaklaştı. Arabaya bindi, yoldaki tümseklere çarptıkça sarsılan arabanın kenarına tutunarak bir verst boyunca uzanan gri kaputlu ve kısa kürklü prangalılar ve kelepçeliler kafilesini izlemeye başladı. Nehlüdov, yolun karşı tarafında Katyuşa'nın mavi başörtüsünü, Vera Yefremovna'nın siyah paltosunu, Simonson'un muşamba ceketini, örgü şapkasını ve sandalet gibi iplerle bağlanmış beyaz yün çoraplarını tanımıştı. Simonson kadınların yanından yürüyor, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu. Kadınlar Nehlüdov'u görünce eğilerek selam verdiler, Simonson ise resmi bir şekilde şapkasını çıkararak selamlaştı. Nehlüdov'un söylemek istediği bir şey yoktu ve arabayı durdurmayıp yanlarından geçip gitti. Yolun düzgün kısmına çıkınca arabacı arabayı daha hızlı sürmeye başladı ama yolun iki yanında uzayıp giden araba katarının yanından geçebilmek için ikide bir bu düzgün yoldan ayrılmak gerekiyordu.

Derin tekerlek izleriyle delik deşik olmuş yol, karanlık bir çam ormanının içinden geçiyordu. Her iki yanda da orman, henüz yapraklarını dökmemiş kayın ağaçlarının par-

lak ve donuk sarısıyla renkleniyordu. Yolun yarısında orman bitmiş ve her iki yanda tarlalar ortaya çıkmıştı, bir manastırın altın haçları ve kubbeleri görünüyordu. Hava açılmış, bulutlar dağılmış, güneş ormanın üzerinde yükselmişti, ıslak yapraklar, çayırlar, kilisenin haçları ve kubbeleri güneşte parlıyordu. İleride sağda mavimsi beyazlığın içinde uzak dağlar ışıldıyordu. Troyka kente yakın büyük bir köye girdi. Köyün caddesi kalabalıktı: Garip şapkalı ve kaputlu Ruslar ve yabancılar... Sarhoş ve ayık adamlar ve kadınlar dükkânların, lokantaların, meyhanelerin ve yük arabalarının çevresinde kaynaşıp, bağrışıp duruyorlardı. Kentin yakın olduğu hissediliyordu.

Arabacı, sağdaki atı kamçılayıp, dizginini çektikten ve dizginleri sağa doğru çekebilmek için oturuşunu yanlamasına değiştirdikten sonra caka satmak amacıyla geniş caddede hızını azaltmadan ilerledi, salla geçilen nehre doğru gitti. Sal, hızla akan nehrin ortasındaydı ve öbür kıyıdan yola çıkmıştı. Bu kıyıda yirmi kadar araba bekliyordu. Nehlüdov'un çok beklemesi gerekmedi. Akıntıya karşı burnunu yukarı veren sal hızla sürüklenerek kısa süre sonra iskeleye yaklaşmıştı.

Sırtlarına kısa kürk, ayaklarına çizme giymiş uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli ve hiç konuşmayan salcılar becerikli ve alışkın hareketlerle halatları attılar, direklere bağladılar ve sürgüleri açıp salın üzerindeki arabaları kıyıya çıkardılar, bekleyen arabaları ve sudan ürken atları sala yerleştirmeye koyuldular. Hızla akan geniş nehir, halatları gererek salın kenarlarına çarpıyordu. Sal dolup da Nehlüdov'un, atları çözülmüş, dört tarafından başka arabalarla çevrilmiş olan arabası bir uçta durduğu sırada salcılar sala sığmayanların ricalarına aldırmayarak sürgüleri kapattılar, halatları çözdüler ve yola çıktılar. Salda sessizlik hâkimdi, yalnızca salcıların ayak sesleri ve bir o ayağına bir öbürüne basan atların toynaklarının tahtada çıkardığı ses duyuluyordu.

XXI

Nehlüdov hızla akan geniş nehre bakarak salın kenarında dikiliyordu. Hayalinde birbiriyle yer değiştiren iki resim canlanıyordu: Ölüm döşeğindeki Krıltsov'un araba sarsıldıkça öfkeyle sallanan başı ve Simonson'la birlikte yolun kenarından canlı adımlarla yürüyen Katyuşa. Can çekişen ve ölüme hazırlanan Krıltsov'un bıraktığı etki çok ağır ve üzücüydü. Simonson gibi bir adamın sevgisini kazanmış, artık sağlam ve doğru iyilik yoluna adım atmış olan canlı Katyuşa'nın etkisi sevindirici olmalıydı aslında ama Nehlüdov'a bu da ağır bir etki olarak görünüyordu, bu ağırlıktan bir türlü kurtulamıyordu.

Suyun üzerinden kentin uğultusu ve büyük bir çanın madeni titreşimleri geliyordu. Nehlüdov'un yanında duran arabacı ve salcılar birbiri arkasına şapkalarını ellerine alarak haç çıkardılar. Parmaklığa herkesten daha yakın bir yerde duran, Nehlüdov'un daha önce fark etmediği, kısa boylu, dağınık uzun saçlı yaşlı bir adam haç çıkarmadı, bunun yerine başını kaldırıp gözlerini Nehlüdov'a dikti. Adam yamalı bir kaftan, çuha pantolon, delik deşik, yamalı ayakkabılar giymişti. Omzunda küçük bir çanta, başında tüyü dökülmüş yüksek bir kürk şapka vardı.

Nehlüdov'un arabacısı, şapkasını başına geçirip düzelttikten sonra:

"Ne o ihtiyar sen dua etmiyor musun? Vaftizli değil misin yoksa?" dedi.

Uzun, dağınık saçlı yaşlı adam, karşısındakine saldırmaya hazır kararlı bir tavırla ve sözcükleri birbiri ardına sıralayarak:

"Kime dua edecekmişim?" dedi.

"Kime olduğunu biliyorsun, Tanrı'ya tabii ki," dedi arabacı alaycı bir dille.

"O zaman göster bakalım, neredeymiş bu Tanrı?"

Yaşlı adamın sözlerinde öyle ciddi, öyle sert bir şey vardı ki arabacı güçlü bir adamla karşı karşıya olduğunu hissederek şaşırmıştı biraz ama şaşırdığını belli etmiyordu. Susup kalmamak ve konuştuklarını dinleyen kalabalığın önünde rezil olmamak için hemen cevabı yapıştırdı:

"Nerede mi? Bilirsin, gökte."

"Peki sen gittin mi oraya?"

"Gittim ya da gitmedim, sana ne? Tanrı'ya dua etmek gerektiğini herkes bilir."

Yaşlı adam aynı hızlı konuşmayla ve kaşlarını iyice çatarak:

"Tanrı'yı hiç kimse hiçbir yerde görmemiştir. Aslında baba olan tek oğul olarak görünmüştür," dedi.

"Anlaşılan sen dinsizin birisin," dedi arabacı kamçısını kemerinin içine sokup, bir yandan da atın paldımını düzeltirken.

Birisi güldü.

"Sen hangi dindensin beybaba?" diye sordu salın kenarında arabasının yanında duran orta yaşlı bir adam.

"Hiçbir dinden değilim. Bu yüzden de hiç kimseye, kendimden başka hiç kimseye inanmam," diye yine aynı hızlı ve kararlı konuşmayla yanıt verdi ihtiyar.

Nehlüdov lafa karışarak:

"Kendine nasıl inanabilir insan?" dedi. "Yanılabilir."

İhtiyar başını sallayıp, kararlı bir şekilde:

"Hayatta yanılmaz," dedi.

"Neden çeşit çeşit din var o zaman?" diye sordu Nehlüdov.

"İnsanlar kendilerine değil başkalarına inandıkları için çeşit çeşit din var. Ben de insanlara inandım ve taygada gibi yolumu şaşırdım, hem öyle bir şaşırdım ki bulabileceğimi hiç ummuyordum. Çeşit çeşit tarikatlar. Her inanış bir tek kendini över, göklere çıkarır. Bak işte hepsi de kör enikler gibi dağılıp gittiler. İnanç çok, ama ruh bir tanedir. Sende de, bende de, onda da. Demek ki her birimiz kendi ruhumuza inansak hepimiz birleşmiş olacağız. Her insan kendine inansa herkes bir araya gelecek."

İhtiyar, bağıra bağıra konuşuyor, daha fazla insanın kendisini dinlemesi arzusuyla sürekli çevresine bakınıyordu.

"Çoktan beridir mi bu inancı besliyorsunuz?" diye sordu Nehlüdov yaşlı adama.

"Ben mi? Çok uzun zamandır. Yirmi üç yıldır peşimdeler."

"Nasıl yani?"

"İsa'yı kovaladıkları gibi beni de kovalıyorlar. Yakalayıp, mahkemelerin kararına, papazların sözlerine uyup hapse tıkıyorlar, tımarhaneye bile yatırdılar. Ama bana bir şeycik yapamazlar, çünkü özgürüm ben. 'Adın ne?' diyorlar. Kendime bir ad verdiğimi sanıyorlar. Oysa benim bir adım yok. Ben her şeyi reddettim; ne adım, ne doğum yerim, ne baba adım var. Hiçbir şeyim yok benim. Ben bağımsız biriyim. 'Adın ne?' İnsan. 'Kaç yaşındasın?' Saymadım diyorum, sayamam da, çünkü ben her zaman vardım, her zaman da olacağım. 'Anan baban kim?' Benim Tanrı'dan ve yeryüzünden başka anam da yok, babam da diyorum. Tanrı babam, yeryüzü de anamdır. 'Peki çarı çar olarak tanır mısın?' Neden tanımayayım? O kendinin çarı, ben de kendimin. 'Seninle de konuşulmaz,' diyorlar. Ben de benimle konuş diye yalvarmadım sana diyorum. İşte böyle canımı sıkıyorlar."

"Peki şimdi nereye gidiyorsunuz?" diye sordu Nehlüdov.

Yaşlı adam salın karşı kıyıya yaklaştığını fark edince:

"Tanrı nereye götürürse. İş olsa çalışırım ama iş yok, dileniyorum," diye bitirdi sözlerini, sonra kendisini dinleyenlerin yüzlerine zafer kazanmış gibi baktı.

Sal kıyıya yanaşmıştı. Nehlüdov cüzdanını çıkarıp ihtiyara para uzattı. Adam parayı kabul etmedi.

"Para almam. Ekmek alırım," dedi.

"Kusura bakma."

"Kusura bakacak bir şey yok. Sen beni üzmedin ki. Beni kimse üzemez zaten," dedi ihtiyar ve çantasını omzuna takmaya koyuldu. Bu arada arabayı kıyıya indirip atları koşmuşlardı.

Nehlüdov salcılara yüklü bir bahşiş verip arabaya bindikten sonra arabacı:

"Canınız yarenlik etmek istedi galiba beyim," dedi. "Herif serserinin biriydi."

XXII

Arabacı yokuşu çıkınca başını arkaya çevirip:
"Hangi otele gidelim?" diye sordu.
"Hangisi daha iyi?"
"Sibirskaya daha iyidir. Ama Dük'ünki de güzeldir."
"Hangisini istersen."

Arabacı yine yan oturup arabayı hızlandırdı. Kent, bütün kentler gibiydi; aynı yeşil çatılı evler, aynı kilise, anacadde üzerinde aynı dükkânlar ve hatta büyük kentlerdeki gibi büyük mağazalar. Yalnız evlerin hemen hemen hepsi ahşap, caddelerse topraktı. Arabacı, troykayı en hareketli caddelerden birinde, bir otelin kapısının önünde durdurdu. Ancak otelde boş oda olmadığı öğrenilince öbür otele gitmek gerekti. Bu otelde yer vardı ve böylece Nehlüdov, alışkın olduğu, oldukça temiz ve rahat koşullara iki aydan sonra ilk kez kavuşmuş oldu. Nehlüdov, kendisini götürdükleri oda ahım şahım bir şey olmasa da hanlardan ve menzil binalarından sonra büyük bir rahatlama hissetmişti. Öncelikle menzil ziyaretlerinden sonra hiçbir zaman tümüyle kurtulamadığı bitlerden temizlenmesi gerekiyordu. Eşyalarını yerleştirdikten sonra hemen hamama, oradan da kolalı gömleğini, pili pili pantolunu, redingotunu ve paltosunu giymek suretiyle kent düzenine ayak uydurarak bölge valisine gitti. Otel kapıcısının getirdiği besili, iri bir Kırgız atının koşulu olduğu

araba, Nehlüdov'u önünde nöbetçilerle bir polis memurunun durduğu büyük, güzel bir binaya götürdü. Binanın önü ve arkası bahçeydi. Bahçede çıplak dalları göğe yükselen kavak ve kayınların arasında çamlar, köknarlar ve ladinler yemyeşil görünüyordu.

General hastaydı, ziyaretçi kabul etmiyordu. Nehlüdov yine de uşaktan kartvizitini götürüp vermesini rica etti ve uşak olumlu bir yanıtla geri geldi:

"Sizi çağırmamı buyurdular."

Her şey, giriş, uşak, emireri, merdiven, parkeleri pırıl pırıl cilalı salon Petersburg'u andırıyordu, sadece biraz daha pis, biraz daha abartılıydı. Nehlüdov'u bir çalışma odasına buyur ettiler.

Şiş suratlı, patates burunlu, alnında ve çıplak kafasında yumrular, gözlerinin altlarında torbalar olan general, sırtında Tatar işi ipek bir robdöşambr, elinde sigarası oturmuş, gümüş zarflı bir bardaktan çay içiyordu.

"Merhabalar efendim! Sizi bu kılıkta kabul ettiğim için bağışlayın, hiç kabul etmemekten iyidir yine de," dedi, robdöşambrıyla kalın, kat kat kırışık ensesini örterek. "Hiç iyi değilim, dışarı çıkamıyorum. Bu kuş uçmaz kervan geçmez yere sizi hangi rüzgâr attı?"

"Bir mahkûm kafilesinin peşinden geldim. Bu kafilede bir yakınım var," dedi Nehlüdov. "Şimdi de kısmen bu kişi için, kısmen de bir başka mesele için ekselanslarından ricada bulunmaya geldim."

General sigarasından bir nefes çekti, çayından bir yudum içti, sigarasını malakit küllükte söndürdü ve parlak, şiş gözlerini Nehlüdov'dan ayırmaksızın dikkatle dinledi. Nehlüdov'un sözünü sadece sigara isteyip istemediğini sormak için kesti.

General, liberalliğin ve insanseverliğin mesleğiyle bağdaşabileceğini düşünen aydın askerlerdendi. Fakat zeki ve iyi yürekli bir insan olarak böyle bir bağdaşmanın mümkün ol-

madığını çok kısa bir sürede hissetmiş ve sürekli içinde bulunduğu iç çelişkiyi görmemek için askerler arasında çok yaygın olan içki içme alışkanlığına kendini giderek daha fazla kaptırmıştı. Bu alışkanlığa öyle bir sarılmıştı ki otuz beş yıllık askerlik hizmetinden sonra hekimlerin alkolik diye adlandırdıkları bir adam olup çıkmıştı. Leş gibi içki kokuyordu. Kendini sarhoş hissetmesi için herhangi bir sıvı içmesi yeterliydi. İçki içmek onun için öyle bir gereksinim halini almıştı ki onsuz yaşayamıyor ve her gün akşama doğru körkütük sarhoş oluyordu. Gerçi bu duruma alışmıştı, yürürken yalpalamıyor, konuşurken pek fazla saçmalamıyordu. Saçmalamış olsa da öyle önemli bir konumda bulunuyordu ki ağzından çıkan sözlerin akıllıca sözler olduğu kabul ediliyordu. Bir tek sabahları, tam da Nehlüdov'un onunla görüştüğü bu saatlerde akıllı bir adama benziyor, kendisine söylenen şeyleri anlayabiliyor, yinelemeyi sevdiği, "Hem sarhoş hem akıllı, iki işe de yararlı" atasözünü az ya da çok başarıyla yerine getirebiliyordu. Üst makamlar onun bir ayyaş olduğunu biliyorlardı ama başkalarına göre daha kültürlüydü –gerçi okumuşluğu da ayyaşlık illetine yakalandığı noktada kalmıştı ya–, cesur, becerikli, saygı uyandıran biriydi, sarhoşken bile nazik davranmayı becerirdi, bu yüzden de işgal ettiği bu sorumluluk gerektiren önemli yere atamışlar ve burada tutmaya devam ediyorlardı.

Nehlüdov, ilgilendiği kişinin bir kadın olduğunu, haksız yere hüküm giydiğini, onunla ilgili olarak çara dilekçe verildiğini anlattı generale.

"Öyle mi efendim?" dedi general.

"Bu kadının geleceğiyle ilgili bilginin en geç bu ay, burada bana yollanacağı sözünü vermişlerdi Petersburg'da."

General, gözlerini Nehlüdov'dan ayırmadan kısa parmaklı elini masaya uzatıp zile bastıktan sonra sigarasını fosurdatarak ve gürültüyle öksürerek hiçbir şey söylemeden dinlemeye devam etti.

"Eğer mümkünse dilekçeye yanıt alınana dek bu kadının burada bırakılmasını rica edecektim."

Üniformalı bir emireri girdi içeri.

"Sor bakalım, Anna Vasilyevna kalkmış mı?" dedi general emirerine. "Bir çay daha getir. Başka bir şey var mıydı, efendim?" diyerek Nehlüdov'a döndü general.

"Bir ricam daha olacak," diye devam etti Nehlüdov, "aynı kafileyle giden bir siyasi hükümlüyle ilgili."

"Sahi mi!" dedi general anlamlı anlamlı başını sallayarak.

"Ağır hasta, ölmek üzere biri. Onu sanıyorum burada hastaneye yatıracaklar. Kadın siyasi mahkûmlardan biri hastanın yanında kalmak istiyor."

"Adamın yakını değil mi?"

"Yakını değil ama yanında kalmanın tek çaresi evlenmekse onunla evlenmeye de hazır."

General pırıl pırıl gözlerini dikmiş dikkatle bakıyor, galiba bakışıyla karşısındakini utandırmak isteyerek hiçbir şey söylemeden dinliyor ve sigarasından arka arkasına nefesler çekiyordu.

Nehlüdov sözünü bitirdiğinde masadan bir kitap aldı, sayfaları çevirdiği parmaklarını çabuk çabuk tükürükleyerek evlenmeyle ilgili maddeyi bulup okudu.

Gözlerini kitaptan kaldırıp:

"Kadının cezası nedir?" diye sordu.

"Kürek cezası."

"Yalnız hükümlünün durumunun evlilik nedeniyle düzelmesi mümkün değildir."

"Evet zaten..."

"İzninizle. Hapiste olmayan biri bu kadınla evlenmiş olsa bile kadın cezasını aynen çekmek zorundadır. Burada önemli olan ise hangisinin, kadının mı, erkeğin mi daha ağır cezaya çarptırıldığı sorunudur."

"İkisi de kürek cezasına mahkûmlar."

"O zaman eşitler," dedi general gülerek. "Adama neyse, kadına da o. Hasta olduğu için adamı burada bırakmak

mümkün," diye devam etti general, "ve pek tabii ki durumunun kolaylaştırılması için elden gelen her şey yapılacaktır; ama kadın, onunla evlense bile burada kalamaz..."

"Hanımefendi kahve içiyorlar," diye haber getirdi emireri.

General başını sallayıp konuşmaya devam etti:

"Ama yine de bir kez daha düşüneyim ben. Soyadları nedir? Şuraya yazıverin."

Nehlüdov yazdı.

Nehlüdov'un hastayla görüşme ricası üzerine general:

"Bunu yapamam," dedi. "Sizden kuşkum yok elbette ama onunla ve başkalarıyla ilgileniyorsunuz, cebinizde de paranız var. Bizim buradakilerin hepsi satılmış adamlardır. Bana rüşvetçiliğin kökünü kazı diyorlar. Herkes rüşvetçiyken nasıl kazıyacaksın? Ayrıca unvan küçüldükçe rüşvetçilik de artıyor. Hem beş bin verstlik yerde neyi nasıl izleyeceksin? Ben nasıl buranın çarıysam o da oranın çarı," diyerek gülmeye başladı general. "Siyasi mahkûmlarla görüştüğünüze göre para verdiniz de sizi bıraktılar herhalde?" dedi gülümseyerek. "Doğru mu?"

"Evet, doğru."

"Bu davranışınızı anlıyorum. Siyasi bir hükümlüyü görmek istiyorsunuz. Ona acıyorsunuz aynı zamanda. Hapishane müdürü ya da konvoy görevlisi ise üç kuruşluk maaşı ve bir ailesi olduğu için rüşvet alıyor, almamasına olanak da yok zaten. Onun yerinde de olsam, sizin yerinizde de olsam aynen sizin gibi ve onun gibi davranırdım. Ancak kendi yerimde yasayı en sert biçimde uygulamaktan geri adım atmamamın tek nedeni, benim de bir insan olmam ve insanlara acıyabilmemdir. Ben görevini seven biriyim, belli koşullar altında bana güvenip görev verdiler, ben de bu güveni haklı çıkarmak zorundayım. Evet, bu sorun çözümlendi. Şimdi siz anlatın bakalım, başkentte neler oluyor?"

Sonra general hem havadisleri öğrenme, hem de kendi önemini ve insanseverliğini gösterme isteğiyle sorular sormaya ve anlatmaya başladı.

XXIII

"Hangi otelde kalıyorsunuz? Dük'ünkinde mi? Orası da berbattır. Bize yemeğe buyurun," dedi general, Nehlüdov'u uğurlarken, "saat beşte. İngilizce konuşuyor musunuz?"

"Evet konuşuyorum."

"Çok iyi. Biliyor musunuz, bir İngiliz gezgin geldi de buraya. Sürgün konusunu ve Sibirya'daki hapishaneleri inceliyor. Bize yemeğe gelecek, siz de gelin. Saat tam beşte sofraya otururuz, karım kurallara titizlikle uyulmasını ister. Sözünü ettiğiniz kadınla hasta adam için ne yapılabileceğini de size o zaman söylerim. Belki de hastanın yanında birini bırakmak mümkün olabilir."

Nehlüdov, generale veda edip, çok heyecanlı ve kıpır kıpır bir ruh hali içinde postaneye gitti.

Postane kemerli alçak bir odaydı, bir bankonun arkasında oturan memurlar önlerinde yığılmış olan kalabalığa gelen postalarını dağıtıyorlardı. Bir memur başını yana eğmiş, elinin becerikli bir hareketiyle önüne çektiği zarflara arka arkasına damga vuruyordu. Nehlüdov'u çok bekletmediler, soyadını öğrenip, oldukça kabarık postasını hemen teslim ettiler. Gelenlerin içinde para, birkaç mektupla birkaç kitap ve "Anayurt Notları" dergisinin son sayısı vardı. Nehlüdov mektuplarını aldıktan sonra tahta bir sıraya doğru yürüdü, elinde kitapla bir askerin oturup bek-

lediği sıraya, askerin yanına oturdu ve gelen mektupları okumaya koyuldu. Mektuplardan bir tanesi taahhütlüydü ve parlak kırmızı mumla bastırarak mühürlenmiş güzel bir zarfın içindeydi. Mührü sökerek zarfı açtı ve Selenin'in mektubuyla birlikte resmi bir belge görünce yüzüne kan hücum ettiğini, yüreğinin sıkıştığını hissetti. Katyuşa'nın davasıyla ilgili karar belgesiydi bu. Ne karar verilmişti? Yoksa reddetmişler miydi? Nehlüdov küçük küçük harflerle yazılmış, zor okunan, sert hatlı yazıyı hızlı hızlı okudu ve rahat bir nefes aldı. Karar olumluydu.

"Aziz dostum!" diye yazıyordu Selenin. "Son görüşmemiz bende güçlü bir etki bıraktı. Maslova konusunda haklıymışsın. Dava dosyasını dikkatle inceledim ve kadıncağıza karşı insanı çileden çıkaracak bir haksızlık yapıldığını gördüm. Durum ancak senin de zaten başvurduğun dilekçe komisyonunda düzeltilebilirdi. Davanın orada halledilmesine bir parça yardımcı olmayı başardım. Af kararının bir suretini Kontes Yekaterina İvanovna'nın bana verdiği adrese gönderiyorum. Belgenin aslı, Maslova'nın mahkeme sırasında bulunduğu yere gönderilmiş, herhalde oradan da hemen Sibirya Genel Valiliği'ne gönderilecektir. Sana bu güzel haberi bir an önce vermek istedim. Gözlerinden öperim. Dostun Selenin."

Belgenin içeriği şöyleydi: "İmparator hazretlerinin en yüksek makama verilen dilekçeleri kabul komisyonu bürosu. Falan konu. Falan masa, falan tarih. İmparator hazretlerinin en yüksek makama verilen dilekçeler komisyonu büro şefinin emriyle, Yekaterina Maslova'ya imparator hazretlerinin kendisine sunulan rapora dayanarak Maslova'nın ricasını kabul edip, kürek cezasının Sibirya'nın çok uzak olmayan bir yerinde ikâmetle değiştirilmesini buyurduklarının bildirisidir."

Haber sevindirici ve önemliydi: Nehlüdov'un Katyuşa ve kendisi için isteyebileceği her şey olmuştu. Aslında Kat-

yuşa'nın durumundaki bu değişiklik, Katyuşa'ya karşı tavrında yeni yeni zorluklar ortaya çıkarıyordu. Nehlüdov'un Katyuşa'ya önerdiği evlilik, onun kürek mahkûmu olarak kaldığı sürece göstermelik bir evlilik olacak ve sadece Katyuşa'nın durumunu kolaylaştırmak açısından önem taşıyacaktı. Oysa şimdi birlikte yaşamaları için hiçbir engel yoktu. Ancak Nehlüdov buna hazır değildi. Öte yandan Katyuşa'nın Simonson'la ilişkisi ne olacaktı? Katyuşa'nın dünkü sözleri ne anlama geliyordu? Simonson'la hayatını birleştirmeyi kabul ederse iyi mi olurdu, kötü mü? Bu düşüncelerin içinden çıkamıyordu, bu yüzden düşünmekten vazgeçti. "Bunların hepsi ileride açıklık kazanır nasıl olsa," diye geçirdi aklından, "şimdi yapılacak tek şey, onu görmek ve bu sevindirici haberi verip, serbest bırakılmasını sağlamak." Nehlüdov, elindeki suretin bunun için yeterli olduğunu sanıyordu. Postaneden çıkıp, arabacıya hapishaneye gitmesini söyledi.

Sabahleyin generalin ona hapishaneyi ziyaret izni vermemesine karşın, Nehlüdov yüksek makamdakilerden elde edilemeyen bir şeyin genellikle alt kademedekilerden çok büyük bir kolaylıkla elde edilebileceğini deneylerinden bilerek, Katyuşa'ya sevinçli haberi vermek, mümkün olursa onu serbest bıraktırmak, bu arada Kriltsov'un sağlık durumunu öğrenmek ve generalin söylediklerini Kriltsov ve Marya Pavlovna'ya aktarmak için hapishaneye gidip içeri girmeyi deneyecekti.

Hapishane müdürü çok uzun boylu, şişman, bıyıkları ve ağzına kadar uzanan favorileriyle heybetli bir adamdı. Nehlüdov'u çok sert karşıladı ve valinin izni olmadan yabancıları mahkûmlarla görüştüremeyeceğini söyledi. Müdür, Nehlüdov'un büyük kentlerde bile kendisini içeri bıraktıklarını söylemesi üzerine şöyle dedi:

"Olabilir, ancak ben izin vermiyorum." Bunu söylerken ses tonu şöyle diyordu: "Siz, başkent beyleri, bizi şaşırtaca-

ğınızı sanıyorsunuz; fakat Doğu Sibirya'da yaşayan bizler de kuralları kesinlikle biliriz ve dahası bildiğimizi size de gösteririz."

İmparator hazretlerinin bürosundan çıkmış belgenin sureti de müdürü etkilemedi. Nehlüdov'u hapishane duvarları içine sokmayı kesinlikle reddetti. Nehlüdov'un, bu belge suretini gösterdiğinde Maslova'nın serbest kalabileceğini sandığını söylemesi üzerine müdür, birinin serbest bırakılması için doğrudan doğruya amirlerinden emir alması gerektiğini söyleyip, küçümser gibi gülümsedi yalnızca. Müdürün söz verdiği tek şey, Maslova'ya bağışlandığını haber vermekti. Amirlerinden emir alır almaz onu bir saat bile içeride tutmayacaktı.

Krıltsov'un sağlık durumuyla ilgili olarak da, hapishanede böyle bir mahkûm olup olmadığını bile söylemeyeceğini belirterek bilgi vermeyi kabul etmedi. Nehlüdov böylece hiçbir şey elde edemeden arabasına binip otele gitti.

Müdürün sertliği, normalin iki kat üstünde dolu olan hapishanede bu sırada bir tifüs salgını olmasından kaynaklanıyordu daha çok. Nehlüdov'u götüren arabacı, yolda ona, "hapishanede çok fazla adam öldüğünü, bir illete yakalandıklarını, her gün yirmi adam gömdüklerini," anlattı.

XXIV

Hapishaneden eli boş dönmesine karşın Nehlüdov yine aynı heyecanlı, kıpır kıpır ruh hali içinde valiliğe, Maslova'nın affıyla ilgili belgenin gelip gelmediğini öğrenmeye gitti. Belge gelmemişti. Nehlüdov otele döndükten sonra hemen bunu Selenin'e ve avukata bildirmek için mektup yazmaya oturdu. Mektupları bitirip saate baktı, generalin evindeki yemeğe gitme zamanı gelmişti.

Katyuşa'nın, af haberini nasıl karşılayacağı düşüncesi yolda yine aklına geldi. Onu nereye yerleştireceklerdi? Katyuşa'yla birlikte nasıl yaşayacaklardı? Simonson ne yapacaktı? Katyuşa'nın Simonson'a karşı tavrı ne olacaktı? Katyuşa'da meydana gelen değişikliği anımsadı. Bu arada onun geçmişini de anımsamıştı.

"Unutmak, silip atmak gerek," diye düşündü ve Katyuşa'yla ilgili düşünceleri kafasından atmaya çalıştı. "Zamanı gelince belli olacak hepsi de," dedi kendi kendine ve generale nelerden söz etmesi gerektiğini düşünmeye başladı.

Generalin evindeki, zengin insanların ve önemli memurların hayatının Nehlüdov'un alışkın olduğu lüksünü yansıtan yemek, uzun bir zaman yalnız bu lüksten değil, en küçük konforlardan bile yoksun kaldıktan sonra Nehlüdov'un çok hoşuna gitti.

Ev sahibesi, Nikolay'ın sarayında nedimelik yapmış, Fransızcayı çok doğal, Rusçayı ise kendini zorlayarak ko-

nuşan, Petersburglu bir grande dame'dı.[1] Dimdik duruyor, kollarını hareket ettirirken dirseklerini belinden ayırmıyordu. Kocasına karşı sakin ve biraz mahzun bir saygı gösteriyordu. Konuklarına karşı, yüzlerine bakarken farklı farklı hitap etse de son derece nazikti. Nehlüdov'u bir yakını gibi, çok ince, belli belirsiz övgülerle karşıladı. Nehlüdov, sahip olduğu erdemleri bu övgülerle yeniden öğrenmiş oldu ve bundan büyük bir haz duydu. Ev sahibesi Nehlüdov'a, onu Sibirya'ya getiren davranışın görülmemiş, ancak onurlu bir davranış olduğunu bildiğini ve benzeri az bulunur biri saydığını hissettirmişti. Bu ince övgüler ve generalin evindeki şık ve lüks eşyalar, Nehlüdov'un bu güzel ortamdan, lezzetli yemeklerden ve eğitimli insanlarla bir arada olmanın verdiği hafiflikten ve güzellikten aldığı hazza kendini tamamen kaptırmasına neden olmuştu. Son zamanlarda yaşadığı her şey, şimdi gerçek hayata gözlerini açtığı bir düştü sanki.

Yemekte ev halkından, yani generalin kızından, kızın kocasından ve yaverinden başka, bir İngiliz, altın madeni sahibi bir tüccar ve Sibirya'daki uzak bir kentin valisi vardı. Bu insanların hepsi de Nehlüdov'un hoşuna gitmişti.

Fransızcayı çok kötü, İngilizceyi ise son derece güzel ve bir hatip gibi etkileyici şekilde konuşan, sağlıklı, kırmızı yanaklı İngiliz çok şey görmüştü; Amerika, Hindistan, Japonya ve Sibirya'yla ilgili anlattıkları çok ilginçti.

Toprak sahibi bir köylünün oğlu olan altın madeni sahibi genç tüccar, Londra'da dikilmiş, pırlanta düğmeli bir frak giymişti. Büyük bir kütüphaneye sahip olan, pek çok hayır işi yapan ve Avrupa'nın liberal düşüncelerini izleyen tüccar, sağlam bir köylü fidanına yapılmış Avrupa kültürü aşısıyla boy vermiş son derece yeni ve güzel bir tip olarak göründüğünden Nehlüdov'un hoşuna gitmiş ve ilgisini çekmişti.

---

1 Sosyete kadını. (Fr.)

Uzak kentin valisi, Nehlüdov daha Petersburg'dayken hakkında o kadar çok konuşulan eski daire başkanının ta kendisiydi. Seyrek kıvırcık saçlı, mavi gözleri sevgi dolu, alt tarafı çok kalın, bakımlı beyaz elleri yüzüklerle süslü, gülümsemesi çok hoş, şişman bir adamdı. Ev sahibi, rüşvetçiler arasındaki tek rüşvet almayan kişi olduğu için bu valiyi beğeniyordu. Büyük bir müziksever ve kendisi de iyi bir piyanist olan ev sahibesi ise valiye, iyi bir müzisyen olduğu ve birlikte dört el piyano çaldıkları için değer veriyordu. Nehlüdov'un ruhsal durumu o derece iyiydi ki bu adam bile artık sevimsiz gelmiyordu ona.

Her konuda yardıma hazır, neşeli, enerjik, maviye çalan kır sakallı askeri yaver de iyi yürekliliğiyle hoşuna gitmişti Nehlüdov'un.

Ama Nehlüdov'un en çok hoşuna gidenler, generalin kızı ve damadının oluşturduğu genç, sevimli çiftti. Generalin kızı, her anı iki çocuğuyla dolu, saf yürekli, çirkince bir genç kadındı; âşık olup, uzunca bir süre anasıyla ve babasıyla mücadele ettikten sonra evlendiği kocası Moskova Üniversitesi'nden mezun liberal görüşlü, zeki ve alçakgönüllü biriydi, memur olarak çalışıyor ve istatistikle, özellikle de araştırdığı, sevdiği ve yok olmaktan kurtarmaya çalıştığı azınlık halklarla ilgileniyordu.

Hepsi de Nehlüdov'a karşı kibar ve nazik olmanın ötesinde, yeni ve ilginç biriyle karşılaşmaktan memnundular. Yemek için yakasında beyaz haç nişanı olan askeri üniformasını giymiş olan general, Nehlüdov'u eski bir tanıdık gibi selamladıktan sonra konukları hemen mezelerin tadına bakmaya ve votka içmeye çağırdı. Generalin Nehlüdov'a yanından ayrıldıktan sonra ne yaptığını sorması üzerine, Nehlüdov postaneye gittiğini ve sabah sözünü ettiği kişinin affedildiğini öğrendiğini, şimdi de hapishaneyi ziyaret etmek için yine izin isteyeceğini söyledi.

General masa başında işlerden söz etmekten galiba memnun olmamıştı, kaşlarını çattı, ama bir şey söylemedi.

Yanında oturan İngilize Fransızca olarak:

"Votka ister misiniz?" diye sordu. İngiliz votkayı tepesine dikip, bugün gezdiği kiliseyle fabrikayı anlattı, büyük sürgün hapishanesini bir kez daha görmek istediğini söyledi.

General, Nehlüdov'a dönerek:

"İşte bu çok iyi, birlikte gidebilirsiniz. Bir izin belgesi verin onlara," dedi yaverine.

Nehlüdov, İngilize:

"Ne zaman gitmek istersiniz? diye sordu.

"Hapishaneleri akşam ziyaret etmeyi yeğlerim," dedi İngiliz. "Herkes yerindedir, her şey olduğu gibidir."

"Demek bütün güzelliğiyle görmek istiyor hapishaneyi? Görsün öyleyse. Ben kaç kere yazdım, kimse aldırış etmiyor. O zaman yabancı basından öğrensinler," dedi general ve ev sahibesinin konukları buyur ettiği yemek masasına doğru yürüdü.

Nehlüdov, ev sahibesiyle İngilizin arasında oturuyordu. Karşısında generalin kızı ve eski daire başkanı vardı.

Yemek sırasında kâh İngilizin anlattığı Hindistan'la, kâh generalin şiddetle kınadığı Tonkinskiy araştırma grubuyla, kâh Sibirya'daki dolandırıcılık ve rüşvetçilikle ilgili olarak ara ara sohbet devam etti. Bu konuşmalar Nehlüdov'u çok ilgilendirmiyordu.

Ancak yemekten sonra salonda kahve içilirken İngilizle ve ev sahibesiyle Gladstone hakkında çok ilginç bir sohbet başladı. Nehlüdov, karşısındakilerin dikkatini çeken çok zekice şeyler söylediğini düşündü. Güzel bir yemekten ve içkiden sonra yumuşacık bir koltukta, kibar ve görgülü insanlarla kahve içmek Nehlüdov'un giderek daha çok hoşuna gitmeye başlamıştı. İngilizin ricası üzerine ev sahibi hanımın ve eski daire başkanının piyanoya geçip çok iyi bildikleri Beethoven'in Beşinci Senfoni'sini çalmaya başladıklarında Nehlüdov, uzun zamandır hissetmediği kendinden tam anla-

mıyla hoşnutluk halini hissetti, sanki ne kadar iyi bir insan olduğunu ancak şimdi anlamıştı.

Piyano mükemmel, senfoninin çalınışı güzeldi. En azından bu senfoniyi bilen ve seven Nehlüdov'a öyle gelmişti. O çok güzel andante bölümünü dinlerken kendisinden ve sahip olduğu erdemlerden duyduğu hazzın yarattığı duygusallıkla burnunun sızladığını hissetti.

Nehlüdov, uzun zamandır yaşamadığı bu keyifli anlar için tam ev sahibi hanıma teşekkür edip vedalaşmak ve gitmek istiyordu ki ev sahibinin kızı kararlı bir şekilde yanına yaklaşıp, yüzü kızararak:

"Çocuklarımı soruyordunuz, onları görmek ister misiniz?" dedi.

"Çocuklarını görmek herkese ilginç gelecek sanıyor," dedi annesi, kızının sevimli münasebetsizliğine gülümseyerek. "Prensin hiç ilgisini çekmeyecektir."

Bu aşırı mutlu ana sevgisinden duygulanan Nehlüdov:

"Tam tersine, hem de çok ilgimi çeker, lütfen yanlarına götürün," dedi.

General, damadı, altın madeni sahibi ve yaveriyle oturduğu oyun masasından gülerek:

"Prense çocuklarını gösterecek," diye bağırdı. "Görevinizi yerine getirin prens."

Bu arada biraz sonra çocukları hakkında bir yargıya varılacak olmasından heyecanlanmış görünen genç kadın, Nehlüdov'un önünden hızlı adımlarla iç taraftaki odalara doğru yürüyordu. Yüksek tavanlı, beyaz duvar kâğıtlı, koyu renk abajurlu küçük bir lambayla aydınlatılan üçüncü odada yan yana iki küçük karyola vardı. Karyolaların arasında ise omzunda beyaz peleriniyle Sibiryalılara özgü çıkık elmacık kemikli bir dadı oturuyordu. Dadı ayağa kalkıp selam verdi. Anne birinci yatağın üzerine eğildi. Yatakta, uzun bukleleri yastığın üzerine dağılmış iki yaşlarında bir kız minik ağzını açmış mışıl mışıl uyuyordu.

Anne, altından minicik beyaz bir ayağın göründüğü el örgüsü mavi çizgili battaniyeyi düzeltirken:

"İşte bu Katya," dedi. "Güzel mi? Daha iki yaşında."

"Çok güzel!"

"Bu da dedesinin verdiği isimle Vasyuk. Bambaşka bir tip. Sibiryalı. Öyle değil mi?"

"Güzel bir çocuk," dedi Nehlüdov yüzükoyun uyumakta olan çocuğa bakarak.

"Sahi mi?" dedi anne anlamlı anlamlı gülümseyerek.

Nehlüdov, zincirleri, tıraşlı kafaları, dayakları, ahlaksızlığı, ölmek üzere olan Krıltsov'u, tüm geçmişiyle birlikte Katyuşa'yı anımsadı. İmrendi ve kendisi için de böyle zarif, şimdi gözüyle gördüğüne benzer, tertemiz bir mutluluk diledi.

Birkaç kez daha çocukları övüp, böylece bütün bu övgüleri açgözlülükle yutan anneyi bir parça da olsa memnun ettikten sonra genç kadının ardından, anlaştıkları gibi birlikte hapishaneye gitmek için İngilizin kendisini beklediği salona geldi. Yaşlı ve genç ev sahipleriyle vedalaşan Nehlüdov, İngilizle birlikte generalin evinin önüne çıktı.

Hava değişmişti. Lapa lapa yağan kar, yolu, çatıyı, bahçedeki ağaçları, arabanın üstünü, atların sırtını örtmüştü. İngilizin kendi arabası vardı. Nehlüdov, İngilizin arabacısına hapishaneye gitmesini söyledi, kendi arabasına tek başına bindi ve karda zor ilerleyen, yumuşacık koltuklu arabasında, sevimsiz bir görevi yerine getirme duygusuyla İngilizin ardından yola koyuldu.

XXV

Kapısının altında nöbetçisi ve feneriyle karanlık yüzlü hapishane binası, şimdi her şeyi, girişi, çatıyı, duvarları örtmüş olan tertemiz, beyaz örtüye karşın cephesindeki ışıklı pencereleriyle sabahkinden daha da karamsar bir etki bırakıyordu.

Heybetli hapishane müdürü kapıya çıktı ve Nehlüdov'la İngilize verilen izin belgesini fenerin altında okuyarak şaşırmış gibi güçlü omuzlarını silkti, ancak emri yerine getirerek ziyaretçilere kendisini izlemelerini söyledi. Onları önce bir avluya, sonra da sağdaki kapıya ve kalem odasının merdivenine götürdü. Oturmalarını söyledikten sonra nasıl yardımcı olabileceğini sordu. Nehlüdov'un hemen Maslova'yı görmek istediğini öğrenince Maslova'yı getirmesi için bir gardiyan yolladı ve İngilizin Nehlüdov aracılığıyla kendisine yönelttiği soruları yanıtlamaya hazırlandı.

"Hapishane kaç kişi alacak şekilde yapılmıştır?" diye soruyordu İngiliz. "Tutuklu sayısı kaçtır? Ne kadarı erkek, ne kadarı kadın ve çocuktur? Kürek mahkûmlarının, sürgünlerin, gönüllü izleyicilerin sayısı nedir? Kaç hasta vardır?"

Nehlüdov, biraz sonra yapacağı hiç beklenmedik görüşme yüzünden şaşkın bir halde İngilizin ve hapishane müdürünün sözlerini anlamını derinlemesine düşünmeden çeviriyordu. İngilize çevirdiği bir tümcenin arasında yaklaşan ayak seslerini ve kapının açıldığını duyduğunda ve pek çok kez olduğu gibi önde gardiyan, arkasında başı örtülü, sırtın-

da hapishane bluzuyla Katyuşa içeri girdiğinde içini ağır bir duygu kapladı.

Katyuşa gözlerini yerden kaldırmadan hızlı adımlarla odaya girdiği sırada Nehlüdov'un kafasından bir an, "Yaşamak istiyorum, bir ailem, çocuklarım olsun istiyorum, insanca bir yaşam istiyorum," düşüncesi geçti.

Ayağa kalkıp, Katyuşa'ya doğru birkaç adım attı. Katyuşa'nın yüzü sert ve sevimsiz göründü. Kendisine sitem ettiği zamanki gibiydi Katyuşa'nın yüzü yine. Katyuşa kızarıp bozarıyor, sinirli hareketlerle bluzunun ucunu kıvırıyor, kâh Nehlüdov'a bakıyor, kâh bakışlarını yere indiriyordu.

"Af çıktı, biliyor musunuz?" dedi Nehlüdov.

"Evet, gardiyan söyledi."

"Bu durumda belge gelir gelmez hapisten çıkabilir, istediğiniz yere yerleşebilirsiniz. Ayrıntısıyla düşünürüz..."

Katyuşa hemen Nehlüdov'un sözünü kesti:

"Neyi düşüneceğim? Vladimir İvanoviç nerede olursa ben de onun yanında olacağım."

Tüm heyecanına rağmen bu sözleri, gözlerini Nehlüdov'a doğru kaldırıp hızlı hızlı ve sanki söyleyeceği şeyleri daha önceden hazırlamış gibi tane tane söylemişti.

"Öyle mi?" dedi Nehlüdov.

"Eğer onunla birlikte yaşamamı –korkmuş gibi durdu ve düzeltti–, yani eğer yanında kalmamı isterse daha ne düşüneceğim Dmitriy İvanoviç? Ondan iyisini mi bulacağım? Bunu mutluluk saymalıyım. Ne düşüneceğim?.."

"İki şeyden biri: Ya Simonson'a âşık oldu ve benim onun için fedakârlık etmemi istemiyor ya da beni sevmeye devam ediyor, benim iyiliğim için benden vazgeçiyor ve hayatını Simonson'la birleştirerek bütün gemileri yakıyor," diye düşündü Nehlüdov ve bundan utanç duydu. Yüzünün kızardığını hissetti.

"Eğer onu seviyorsanız..." dedi Nehlüdov.

"Sevsem ne olacak, sevmesem ne olacak? Bu işleri artık bıraktım, hem Vladimir İvanoviç çok özel biri."

"Elbette öyle," diye söze başladı Nehlüdov. "Mükemmel biri, düşünüyorum da..."

Katyuşa, Nehlüdov'un gereksiz bir şey söyleyeceğinden ya da kendisinin her şeyi söylemeyeceğinden korkmuş gibi bir kez daha sözünü kesti onun.

Nehlüdov'un gözlerinin içine gizemli şehla bakışlarını dikerek:

"Dmitriy İvanoviç, eğer sizin istediğiniz şeyi yapmıyorsam bağışlayın beni," dedi. "Öyle olduğu anlaşılıyor. Siz de gönlünüzce yaşamalısınız."

Biraz önce kendi kendine söylediği şeyi söylemişti Katyuşa ama artık Nehlüdov bunu değil, bambaşka bir şeyi düşünüyor ve hissediyordu. Hissettiği sadece utanç değildi, Katyuşa'yla birlikte yitirdiği şeylerin hepsine üzülüyordu.

"Bunu beklemiyordum," dedi Nehlüdov.

"Burada yaşayıp acı çekeceksiniz de ne olacak? Yeterince acı çektiniz zaten," dedi Katyuşa ve yüzüne garip bir gülümseme yayıldı.

"Acı çekmedim, tam tersine benim için iyi oldu, yapabilseydim, size daha fazla hizmet etmek isterdim."

"Bize –Katyuşa 'bize' demiş ve Nehlüdov'a bakmıştı–, hiçbir şey gerekmiyor. Benim için ne kadar çok şey yaptınız. Siz olmasaydınız..." Bir şey daha söyleyecekti ama sesi titremeye başlamıştı.

"Teşekkür edecek bir şey yok," dedi Nehlüdov.

"Neden hesaplaşalım ki? Hesaplarımızı Tanrı çıkarır," dedi Katyuşa ve kara gözleri yaşlarla parlamaya başladı.

"Ne kadar iyi bir kadınsınız!" dedi Nehlüdov.

"Ben mi iyiyim?" dedi Katyuşa gözyaşları arasında ve acıklı bir gülümsemeyle yüzü aydınlandı.

"Are you ready?"[1] diye sordu bu arada İngiliz.

---

1 Hazır mısınız? (İng. - L. N. Tolstoy'un çevirisi)

"Directly,"[1] diye yanıtladı Nehlüdov ve Katyuşa'ya Kriltsov'un durumunu sordu.

Katyuşa heyecanını yatıştırıp, bildiklerini sakin sakin anlattı: Kriltsov yolda çok kötüleşmişti ve hemen hastaneye yatırmışlardı. Marya Pavlovna çok kaygılıydı, bakıcı olarak hastaneye gönderilmesini istemişti ama izin vermemişlerdi.

Katyuşa, İngilizin beklediğini fark edince:

"Gidebilir miyim?" diye sordu.

"Vedalaşmıyorum, bir daha görüşeceğiz sizinle," dedi Nehlüdov.

"Bağışlayın," dedi Katyuşa duyulur duyulmaz bir sesle. Bakışları karşılaştı ve Nehlüdov, Katyuşa'nın tuhaf, şehla bakışından ve "hoşça kalın" yerine "bağışlayın" derkenki acıklı gülümsemesinden genç kadının verdiği kararın nedeniyle ilgili iki seçenekten ikinci seçeneğin doğru olduğunu anladı: Katyuşa, Nehlüdov'u seviyordu ve onunla birleşirse hayatını mahvedeceğini düşünüyordu. Simonson'la giderek Nehlüdov'u serbest bırakıyordu ve şimdi istediği şeyi yaptığı için seviniyor, öte yandan da Nehlüdov'dan ayrıldığı için üzülüyordu.

Nehlüdov'un elini sıktı, hızla arkasını dönüp odadan çıktı.

Nehlüdov, gitmeye hazır bir durumda İngilize baktı, ama İngiliz, not defterine bir şeyler yazıyordu. Ona engel olmamak için duvarın önündeki ahşap kanepeye oturdu. Birden korkunç bir yorgunluk hissetmişti. Yorgunluğunun nedeni, uykusuz geçen gece, yolculuk ya da heyecan değildi, hayattan korkunç şekilde yorulduğunu hissediyordu. Oturduğu kanepenin arkasına yaslandı, gözlerini kapattı ve bir anda ölüm uykusu gibi ağır bir uykuya daldı.

"Koğuşları dolaşmak ister misiniz?" diye sordu hapishane müdürü.

Nehlüdov uyandı ve nerede olduğunu görünce şaşırdı. İngiliz, notlarını bitirmiş, koğuşları dolaşmak istiyordu. Nehlüdov, yorgun ve ilgisiz bir halde arkalarından yürüdü.

---

1 Hemen. (İng. - L. N. Tolstoy'un çevirisi)

XXVI

Sahanlıktan ve insanın midesini bulandıracak kadar kötü kokan, iki mahkûmun dosdoğru yere işediğini gördükleri koridordan geçerken gardiyanlar tarafından yol verilen müdür, İngiliz ve Nehlüdov kürek mahkûmlarının bulunduğu ilk koğuşa girdiler. Yataklar koğuşun orta yerindeydi ve mahkûmların hepsi yatmıştı. Sayıları yetmiş kadardı. Kafa kafaya, yan yana yatıyorlardı. Ziyaretçiler içeri girince hepsi birden zincirlerini şangırdatarak ayağa fırladılar ve yarısı yeni tıraş edilmiş kafaları pırıl pırıl, yatakların önünde dikildiler. Yatan iki kişi kalmıştı. Biri ateşler içinde yandığı besbelli, kıpkırmızı olmuş genç bir adam, diğeri hiç durmadan inleyen bir ihtiyardı.

İngiliz, genç mahkûmun ne kadar zamandır hasta olduğunu sordu. Müdür, delikanlının sabah hastalandığını, ihtiyarınsa uzun zamandır karın ağrısı çektiğini, ancak revir çoktan tıka basa dolduğu için yatıracak yer bulamadıklarını söyledi. İngiliz, kınayarak başını salladıktan sonra bu insanlara birkaç şey söylemek istediğini belirterek Nehlüdov'dan söylediklerini çevirmesini rica etti. Anlaşıldığına göre, İngilizin yolculuğunun Sibirya'daki sürgünü ve hapishaneleri anlatmak amacı dışında bir amacı daha vardı: İnanarak ve pişmanlık duyarak insanın kurtulabileceği düşüncesini yaymak.

"İsa'nın onları sevdiğini, onlara acıdığını ve onlar için öldüğünü söyleyin," dedi. "Buna inanacak olurlarsa kurtula-

caklardır." O konuşurken bütün mahkûmlar yataklarının önünde, ellerini pantolonlarının yanlarına yapıştırmış sessizce dikiliyorlardı. "Bunların hepsi bu kitapta söylenmiştir. Okuma bilen var mı?" diye sözünü bitirdi.

Yirmiden fazla mahkûmun okuma bildiği anlaşılmıştı. İngiliz torbasından birkaç tane ciltli Yeni Ahit çıkardı ve kaba kumaştan yenlerin içinden kapkara, sert tırnaklı, kaslı eller birbirini iterek İngilize doğru uzandı. İngiliz bu koğuşta iki tane İncil verip bir sonrakine geçti.

Bir sonraki koğuşta da durum aynıydı. Aynı boğucu hava, pis koku; aynı şekilde ileride, pencerelerin arasında bir ikona asılıydı, kapının sol tarafında pis su teknesi ve yine aynı şekilde mahkûmların hepsi yan yana sıkış sıkış yatıyorlardı, aynı şekilde hepsi ayağa fırlayıp dikildiler. Burada da üç kişi yataktan kalkmamıştı. İkisi doğrulup oturmuştu, biri ise yatmaya devam ediyor ve içeri girenlere bakmıyordu bile; bunlar da hastaydı. İngiliz aynı konuşmayı yaptı ve yine aynı şekilde iki İncil verdi.

Üçüncü koğuştan bağırışmalar ve gürültüler geliyordu. Hapishane müdürü kapıya vurup, "Sessiz olun!" diye bağırdı. Kapıyı açtıklarında birkaç hasta ve kavga eden iki kişi dışında herkes yatakların önünde dikilmişti. Kavga edenler yüzleri yara bere içinde biri saçından, öbürü sakalından birbirlerine sımsıkı yapışmış bırakmıyorlardı. Hapishane müdürü koşarak yanlarına geldiğinde ancak ayrıldılar birbirlerinden. Birinin burnu kanıyordu, salyası, sümüğü birbirine karışmıştı, kaftanının koluyla siliyordu bunları; öbürü sakaldan kopan kılları ayıklıyordu.

"Çavuş!" diye sert bir şekilde bağırdı müdür.

Kırmızı suratlı, güçlü kuvvetli bir adam öne çıktı.

Çavuş, gözleri neşeyle gülerek:

"Durduramıyoruz bir türlü efendim," dedi.

"Ben şimdi durdururum," dedi hapishane müdürü kaşlarını çatarak.

"What did they fight for?"[1] diye sordu İngiliz. Nehlüdov, çavuşa kavganın neden çıktığını sordu.

"Dolak yüzünden, ikisi de kendisinin olduğunu söylüyor," dedi çavuş, gülümsemeye devam ederek. "Bu itti, öbürü de karşılık verdi."

Nehlüdov, İngilize çevirdi konuşmayı.

"Onlara birkaç söz söylemek isterdim," dedi İngiliz hapishane müdürüne dönerek.

Nehlüdov konuşmayı çevirdi. Müdür, "Söyleyebilirsiniz," dedi. O zaman İngiliz deri ciltli kendi İncil'ini çıkardı.

"Lütfen çevirisini yapınız," dedi Nehlüdov'a. "Siz tartıştınız ve kavga ettiniz, oysa sizin için ölmüş olan İsa, bize tartışmalarımızı çözümlemek için başka bir yol göstermişti. Sorun bakalım onlara, İsa'nın yasasına göre bizi inciten bir insana nasıl davranmak gerekiyor, biliyorlar mı?"

Nehlüdov, İngilizin sözlerini ve sorduğu soruyu çevirdi.

Biri, yan gözle heybetli hapishane müdürüne bakarak soru sorar gibi:

"Yöneticilere şikâyet etmek gerek, onlar gereğini yaparlar herhalde," dedi.

"Dayak atmak gerekir, bir daha kimsenin canını yakamaz," dedi bir başkası.

Birkaç onaylayıcı gülüşme duyuldu. Nehlüdov İngilize mahkûmların yanıtlarını çevirdi.

"Onlara deyin ki İsa'nın yasasına göre tam tersini yapmak gerekir: Senin bir yanağına tokat atana öbür yanağını uzatmak gerekir," dedi İngiliz, yanağını uzatıyormuş gibi bir hareket yaparak.

Nehlüdov onun söylediklerini Rusçaya çevirdi.

"Kendisi bir denesin bakalım," dedi bir ses.

"Ya öbür yanağına da bir tane patlatırsa o zaman neyi uzatacaksın?" dedi yatan hastalardan biri.

"O zaman tümden canına okur."

---

1 Niçin kavga ediyorlar? (İng. - L. N. Tolstoy'un çevirisi.)

"Denesin de görsün," dedi arkadan biri ve neşeyle gülmeye başladı. Bütün koğuşu bir kahkaha tufanı kaplamıştı, dayak yiyen mahkûm bile yüzünden akan kanların, sümüklerin arasından kahkahayla gülmeye başlamıştı. Hastalar da gülüyorlardı.

İngiliz şaşırmadı ve Nehlüdov'dan onlara, olanaksız gibi görünen bir şeyin, müminler için yapabilecekleri kolay bir şey olduğunu söylemesini rica etti.

"Sorun bakalım, içki içiyorlar mı?"

"Tabii ki," diye bir ses ve aynı anda da kıkırdamalar ve kahkahalar duyuldu.

Bu koğuştaki hasta sayısı dörttü. İngilizin neden hastaları bir koğuşta toplamıyorsunuz sorusuna hapishane müdürü kendileri istemiyorlar yanıtını verdi. Hastalıkları bulaşıcı değildi, zaten bir sağlık memuru onlara bakıyor ve yardım ediyordu.

"İki haftadır hiç görünmedi," dedi bir ses.

Müdür yanıt vermedi ve bir sonraki koğuşa geçti. Yine kapı açıldı, yine herkes ayağa kalkıp sessizce dikildi, İngiliz yine İncil dağıttı; beşinci, altıncı koğuşta da, sağda da solda da, her iki yanda da aynı şeyler oldu.

Kürek mahkûmlarından sürgünlere, sürgünlerden adi suçlulara ve gönüllü izleyicilere geçtiler. Her yer aynıydı: Her yerde aynı duygusuz, aç, işsiz güçsüz, hastalık kapmış, alnına kara leke sürülmüş, hapsedilmiş insanlar vahşi hayvanları andırıyorlardı.

İngiliz, gerekli gördüğü kadar İncil dağıtmış, artık ne İncil dağıtıyor, ne de konuşma yapıyordu. Gördüğü korkunç manzara ve asıl önemlisi boğucu hava galiba onun enerjisini de azaltmıştı, müdürün her koğuşta hangi mahkûmların kaldığına ilişkin verdiği bilgiye sadece, "All right," diyerek dolaşıyordu koğuşları. Nehlüdov, hâlâ aynı yorgunluğu ve umutsuzluğu hissederek, vazgeçip çekip gitme gücünü kendinde bulamayarak uykuda gibi yürüyordu.

XXVII

Nehlüdov, sürgünlerin kaldığı koğuşlardan birinde sabah salda karşılaştığı tuhaf ihtiyarı görünce çok şaşırdı. Saçı başı karmakarışık, yüzü buruşuklar içindeki bu yaşlı adam, sırtında kül rengi kirli bir gömlek, aynı şekilde bir pantolonla, ayakları çıplak, bir yatağın yanında yere oturmuş, gelenlere soru sorarcasına bakıyordu. Kirli gömleğinin deliklerinden görünen bedeni zayıf ve acınacak haldeydi, yüzü ise salda olduğundan daha ciddi, daha canlıydı. Bütün mahkûmlar, diğer koğuşlarda olduğu gibi, yöneticiler içeri girince ayağa kalkıp dikilmişlerdi; ihtiyarsa oturmaya devam ediyordu. Gözleri parlıyordu, kaşları öfkeyle çatılmıştı.

"Ayağa kalk!" diye bağırdı hapishane müdürü ihtiyara.

Adam yerinden kımıldamadı, yalnızca küçümser gibi gülümsedi.

"Senin karşında ancak uşakların ayakta durur. Ben senin uşağın değilim. Şuranda bir damga var..." dedi ihtiyar, müdürün alnını göstererek.

"Ne dedin sen, ne dedin?" diyerek ihtiyarın üstüne yürüdü hapishane müdürü.

Nehlüdov müdüre:

"Bu adamı tanıyorum," dedi hemen. "Neden tutuklamışlar onu?"

"Polis, kimliği olmadığı için yollamış. Göndermeyin diyoruz ama yine de gönderiyorlar," dedi müdür ihtiyara yan gözle, sinirli sinirli bakarak.

"Sen de galiba bu İsa düşmanının ordusundansın ha?" dedi ihtiyar Nehlüdov'a.

"Hayır, ben hapishaneyi ziyarete geldim," dedi Nehlüdov.

"Niye geldin, İsa'nın düşmanı insanlara nasıl işkence ediyor görmeye mi geldin? İyi, bak bakalım. İnsanları toplamış, koca bir orduyu kafese tıkmışlar. İnsanlar ekmeklerini alınteriyle kazanıp yemelidirler, oysa o, insanları hapse atmış; iyice kudursunlar diye çalıştırmadan domuz gibi besliyor."

"Ne diyor?" diye sordu İngiliz.

Nehlüdov, ihtiyarın, insanları zorla burada tuttuğu için hapishane müdürünü kınadığını söyledi.

"Yasaya uymayanlara nasıl davranılması gerektiği konusunda ne düşündüğünü sorar mısınız?" dedi İngiliz.

Nehlüdov, soruyu Rusçaya çevirdi.

Yaşlı adam garip bir şekilde, dişlerini göstererek gülmeye başladı.

"Yasa!" diye tekrarladı küçümseyerek. "O, önce bütün insanları, yeryüzünü yağmaladı, insanların elinden bütün zenginlikleri alıp kendi elinin altında topladı, kendisine karşı çıkan herkesi dayaktan geçirdi, sonra da hırsızlık yapmayın, adam öldürmeyin diye yasa yazdı. Bu yasayı önceden yazsaydı ya."

Nehlüdov Rusçaya çevirdi. İngiliz gülümsedi.

"Hırsızlara ve katillere karşı yine de nasıl davranmak gerektiğini sorun ona."

Nehlüdov soruyu yine Rusçaya çevirdi. İhtiyar kaşlarını iyice çattı.

"Ona de ki İsa'ya düşman damgasını alnından sildiğinde ne hırsız, ne de katil kalacaktır. Böyle söyle ona."

Nehlüdov, ihtiyarın sözlerini İngilize çevirdiğinde İngiliz:

"He is crazy,"[1] dedi ve omuz silkip dışarı çıktı.

Yaşlı adam, koğuşta oyalanan Nehlüdov'a, öfkeyle kaşlarını çatarak, pırıl pırıl parlayan gözleriyle:

"Boş ver onları, sen kendi işine bak. Herkes kendi işine baksın. Kimi cezalandıracağını, kimi bağışlayacağını Tanrı bilir, biz bilmeyiz," dedi. "Kendi kendinin efendisi olursan efendilere gerek kalmaz. Hadi git, git," diye de ekledi. "İsa'nın düşmanlarının insanları nasıl bitlere yem ettiklerini doya doya seyrettin. Git, hadi git!"

Nehlüdov koridora çıktığında İngiliz, hapishane müdürüyle birlikte boş bir koğuşun açık kapısının önünde durmuş, bu koğuşun ne işe yaradığını soruyordu. Müdür buranın morg olduğunu söyledi.

Nehlüdov müdürün sözlerini kendisine çevirdiğinde:

"O!" dedi İngiliz ve içeri girmek istedi.

Morg, pek büyük olmayan, sıradan bir odaydı. Duvarda küçük bir lamba yanıyor, bir köşede yığılı torbaları, odunları ve sağ taraftaki yatakların üzerinde yatan dört ölüyü zayıf bir ışıkla aydınlatıyordu. Üzerinde kaba kumaştan bir gömlek ve pantolon olan birinci ceset, küçük sivri sakallı, başının yarısı tıraş edilmiş, uzun boylu bir adamdı. Bedeni soğumuştu, mavimsi beyaz kolları galiba göğsünde birleştirilmişti ama sonra iki yana düşmüştü, çıplak ayakları da iki yana açılmıştı ve tabanlarının biri bir yana, biri öbür yana bakıyordu. Onun yanında beyaz etekli, beyaz bluzlu, yalınayak, incecik saç örgülü başı açık, kırışık, küçük sarı yüzlü, sivri burunlu yaşlı bir kadın yatıyordu. Yaşlı kadından sonra üzerinde leylak rengi örtü olan başka bir erkek cesedi vardı. Bu renk Nehlüdov'a bir şeyler anımsatmıştı.

Yaklaşıp cesede bakmak istedi.

---

1 Kaçık. (İng.)

Yukarı doğru dikilmiş, küçük, sivri bir sakal, sert çizgili güzel bir burun, beyaz, yüksek bir alın, seyrek, kıvırcık saçlar. Bu çizgileri tanıdı ve gözlerine inanamadı. Bu yüzü daha dün heyecanlı, öfkeli, acılar içinde görmüştü. Şimdi sakin, hareketsiz ve korkunç derecede güzeldi.

Evet, Krıltsov'du bu ya da en azından onun maddi varlığından kalan bir izdi.

"Neden acı çekti? Neden yaşadı? Bunu şu anda anlamış mıdır?" diye düşündü Nehlüdov ve bu sorunun yanıtı yokmuş, ölümden başka bir şey yokmuş gibi geldi, kötü oldu.

Nehlüdov, İngilizle vedalaşarak, gardiyandan kendisini avluya götürmesini istedi ve bu akşam yaşadıklarını ayrıntısıyla düşünmek için yalnız kalması gerektiğini hissederek otele gitti.

XXVIII

Nehlüdov yatmadı, otel odasında uzun süre bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdu. Katyuşa'yla olan işi bitmişti. Artık Katyuşa için gerekli değildi. Buna hem üzülmüş, hem de utanmıştı. Ancak onu üzen artık bu durum değildi. Diğer işi henüz bitmediği gibi her zamankinden daha da fazla onu üzüyor ve bir şeyler yapmasını gerektiriyordu.

Bu süre içinde, özellikle de bugün bu korkunç hapishanede gördüğü ve öğrendiği, sevimli Krıltsov'u da öldüren bütün bu korkunç kötülükler hükmünü sürdürüyor, zafer kazanıyordu ve bırakın bu kötülükleri yenmeyi, nasıl yenileceğini anlama olanağı bile görünmüyordu.

Pis havalı bir yere, umursamaz generaller, savcılar, hapishane müdürleri tarafından kapatılmış yüzlerce ve binlerce lekelenmiş insan hayalinde canlandı, deli olduğunu itiraf eden ve yöneticilerin ipliğini pazara çıkaran özgür ve garip ihtiyarı, kızgınlık içinde can veren Krıltsov'un mum rengindeki ölü yüzünü anımsadı. Daha önceden kendi kendisine sorduğu, onun, yani Nehlüdov'un mu, yoksa kendini akıllı zanneden ve bütün bu kötülükleri yapan insanların mı deli olduğu sorusu yeni bir güçle karşısına çıkmıştı ve yanıt bekliyordu.

Yürümekten ve düşünmekten yorulup divana, lambanın önüne oturup, İngilizin anı olarak verdiği ve ceplerini boşaltırken bulup, masanın üstüne attığı İncil'in rasgele bir

sayfasını açtı. "Burada her şeyin çözümünün olduğunu söylerler," diye düşündü ve açtığı sayfayı okumaya başladı. Matta, Bap XVIII.

1. O saatte şakirtleri İsa'ya gelip dediler: Göklerin melekûtunda[1] *en büyük kimdir?* diye okuyordu Nehlüdov.

2. İsa da yanına bir küçük çocuk çağırıp onu ortalarında durdurdu.

3. ve dedi: Doğrusu size derim: Siz dönmez ve küçük çocuklar gibi olmazsanız, göklerin melekûtuna asla girmeyeceksiniz.

4. Bundan dolayı kim bu küçük çocuk gibi kendini alçaltırsa, göklerin melekûtunda en büyük odur.

Nehlüdov, ancak kendini alçalttığı ölçüde huzur ve yaşam sevinci hissettiğini anımsayarak, "Evet, evet öyle," diye düşündü.

5. Ve kim böyle bir küçük çocuğu benim ismim için kabul ederse, beni kabul eder.

6. Fakat kim bana iman eden bu küçüklerden birinin sürçmesine sebep olursa, boynuna büyük bir değirmen taşı asılıp denizin dibine atılması kendisi için iyidir.

"*Kim kabul ederse* ve *benim adıma* ne demek?" diye sordu kendi kendine. Bu sözlerin kendisi için hiçbir anlam ifade etmediğini hissediyordu. Hayatı boyunca birkaç kez İncil okumaya giriştiğini ve bu tür yerlerin anlaşılmazığı yüzünden hep elinden bıraktığını anımsayarak, "Neden boynuna değirmen taşı asıyor ve neden denizin dibi diyor? Hayır, bu başka bir şey; doğru olmayan, açık olmayan bir şey var ortada," diye düşündü. Tökezlemelerden, bu tökezlemelerin dünyaya mutlaka gelmek zorunda olduğundan, insanların

1 Hükümdarlığında. (ç.n.)

cehennem ateşi yoluyla uğrayacakları cezalardan, göklerdeki Baba'nın yüzünü gören çocuk meleklerden söz eden 7, 8, 9 ve 10. âyetleri de okudu. "Ne yazık ki anlaşılmaz bir dille yazılmış," diye düşündü, "yoksa iyi bir şeyler olduğu hissediliyor."

11. Zira insanoğlu kaybolmuş olanı kurtarmaya geldi, diye okumaya devam ediyordu.

12. Size nasıl görünür? Bir adamın yüz koyunu olsa ve onlardan biri yolunu şaşırsa, doksan dokuzu bırakıp dağlara gitmez ve yolunu şaşıranı aramaz mı?

13. Eğer onu bulacak olursa, doğrusu size derim: Yolunu şaşırmayan doksan dokuz için sevindiğinden ziyade onun için sevinir.

14. Böylece bu küçüklerden birinin helâk olması göklerdeki Babanızın muradı değildir.

"Evet, onların ölmesi Baba'nın muradı değil, ama yüzlercesi, binlercesi ölüyor işte. Ve onları kurtaracak bir yol da yok," diye düşündü Nehlüdov.

21. O zaman Petrus gelip İsa'ya dedi: Ya Rab, kardeşim bana karşı kaç defa günah işlerse, ben onu bağışlayayım? Yedi kereye kadar mı?

22. İsa ona dedi: Sana yedi kereye kadar değil, fakat yetmiş kere yediye kadar, diyorum.

23. Bunun için göklerin melekûtu kulları ile hesap görmek isteyen bir krala benzer.

24. Ve hesap görmeye başladığı zaman, kendisine on bin talant[1] *borçlu biri getirildi.*

25. Fakat onun ödemeye bir şeyi olmadığı için, efendisi onun ve karısının, çocuklarının ve bütün malının satılmasını ve borcun ödenmesini emretti.

---

1 1 talant: 37320 kuruş. (ç.n.)

26. İmdi kul yere kapandı ve ona secde kılarak dedi: Efendi, bana karşı sabırlı ol ve sana hepsini ödeyeceğim.

27. Ve bu kulun efendisi acıyarak onu salıverdi; kendisine borcunu bağışladı.

28. Fakat o kul dışarı çıkıp kendisine yüz dinar[1] *borçlu olan bir kapı yoldaşını buldu. Onu yakaladı ve: Borcunu öde, diyerek onun boğazına yapıştı.*

29. Kapı yoldaşı yere kapandı ve ona: Bana karşı sabırlı ol, ben de sana ödeyeceğim, diye yalvardı.

30. Ve o istemedi; fakat gidip borcunu ödeyinceye kadar onu zindana attı.

31. Bu adamın kapı yoldaşları ne yapıldığını gördükleri zaman çok kederlendiler ve gelip efendilerine bütün olanı söylediler.

32. O zaman efendisi onu yanına çağırıp kendisine dedi: Ey kötü kul, bütün o borcu sana bağışladım, çünkü bana yalvardın.

33. Ben sana merhamet ettiğim gibi, sen de kapı yoldaşına merhamet etmeli değil miydin?

Nehlüdov bu sözleri okurken birden yüksek sesle:

"Hepsi bu mu yoksa?" dedi. Sonra içinden gelen bir ses: "Evet hepsi bu," dedi.

Ve Nehlüdov'un başına, manevi bir yaşamları olan insanların başına sık sık gelen şey geldi. İlk başta ona bir gariplik, bir paradoks, hatta bir şaka olarak görünen düşünce, hayatın içinde giderek daha çok kanıtlanarak birden en basit, en kuşku götürmez düşünce olarak görünmeye başladı. İnsanların canını yakan bu korkunç kötülükten kurtulmanın tek ve kesin yolunun insanların Tanrı'nın önünde her zaman suçlu olduklarını, dolayısıyla da başka insanları cezalandıramayacaklarını, onları yola getiremeyecekle-

1 1 dinar: 4 kuruş. (ç.n.)

rini kabul etmeleri olduğu düşüncesi Nehlüdov için tam anlamıyla açıklık kazanmıştı şimdi. Hapishanelerde tanık olduğu bütün o korkunç kötülüklerin ve bu kötülükleri yapanların başları dinç, kendilerine güvenli hallerinin sırf insanların olmayacak bir işi yapmak istemelerinden, yani kendileri de kötü davranarak kötülüğü düzeltmek istemelerinden kaynaklandığını da şimdi çok açık bir şekilde anlıyordu. Ahlaksız insanlar, başka ahlaksız insanları yola getirmek istiyorlardı ve bunu hiç düşünmeden, mekanik bir iş gibi yapabileceklerini sanıyorlardı. Ancak bundan bir tek şey çıkıyordu: İnsanların bu şekilde, hayali bir şekilde cezalandırılması ve yola getirilmesinden kendilerine bir meslek yaratmış olan birtakım yoksul ve çıkarcı insanların kendileri en uç derecede ahlaksızlaşmışlardı ve acı çektirdikleri insanları da sürekli olarak ahlaksızlaştırıyorlardı. Gördüğü bunca dehşetin nedenini ve bu dehşeti ortadan kaldırmak için ne yapmak gerektiğini şimdi bütün açıklığıyla anlamıştı. Bulamadığı yanıt, İsa'nın Petrus'a verdiği yanıttı: Her zaman herkesi bağışlamak, sonsuz kez bağışlamak gerekiyordu, çünkü kendisi suçlu olmayan ve bu yüzden başkalarını cezalandırabilecek, onları yola getirebilecek tek bir insan bile yoktu.

"Ama bu kadar basit olamaz," dedi kendi kendine Nehlüdov. Oysaki ilk başta ne kadar garip görünse de, tam tersi bir düşünceye alışmış olsa da bunun, bu sorunun kuşku götürmeyen ve sadece teorik değil, aynı zamanda da en pratik yanıtı olduğunu kesinlikle görüyordu. Kötülere karşı ne yapılacağı, cezasız mı kalacakları konusunda her zaman ileri sürülen itiraz, artık kafasını karıştırmıyordu. Cezanın suçları azalttığı, suçluları iyileştirdiği kanıtlanmış olsaydı bu itirazın bir anlamı olurdu; fakat tam tersi kanıtlandığı ve bazı insanların diğerlerini yola getiremeyeceği ortaya çıktığına göre yapabileceğiniz tek akıllıca şey, sadece yararsız değil, aynı zamanda da zararlı, ayrıca ahlaksız ve acımasız bir şeyi

yapmaktan vazgeçmektir. "Asırlardır suçlu saydığınız insanları idam ediyorsunuz. Ne oldu, kökü kazındı mı bunların? Kökü kazınmadı, tam tersine, verilen cezalarla ahlakı bozulan suçlularla ve koltuğunda oturup adam cezalandıran suçlu yargıçlarla, savcılarla, hapishane görevlileriyle sayıları arttı sadece." Nehlüdov, toplumun ve genel olarak düzenin varoluş nedeninin, başka insanları yargılayan ve cezalandıran bu yasal suçlular değil, bu derece büyük ahlaksızlığa rağmen insanların yine de birbirlerine acımaları ve sevmeleri olduğunu artık anlamıştı.

Nehlüdov, bu düşüncenin kanıtını İncil'de bulmak umuduyla en başından okumaya başladı. Onu her zaman duygulandırmış olan Dağ Vaazı'nı okurken ilk kez bu vaazda söylenenlerin soyut, güzel düşünceler ve büyük bölümü abartılı ve yerine getirilemeyecek talepler değil, basit, açık ve uygulamada yerine getirilebilecek öğütler olduğunu gördü. Bu öğütlerin yerine getirilmesi halinde (ki tamamen mümkündü) Nehlüdov'u bu derece şaşırtmış olan bütün bu zorbalıklar kendiliğinden ortadan kalktıktan başka insanlık için erişilebilecek en yüksek iyiliğin, yani Tanrı'nın yeryüzündeki hükümdarlığının da sağlanabileceği yepyeni bir insan toplumu kurulmuş olurdu.

Bu öğütler beş taneydi.

Birinci öğüt (Matta V, 21-26) uyarınca insan adam öldürmemeli, bunun yanı sıra kardeşine kızmamalı, hiç kimseyi küçümsememeli, "raka"[1] dememeli, biriyle tartışacak olursa Tanrı'ya armağanını sunmadan, yani dua etmeden önce tartıştığı kişiyle barışmalıydı.

İkinci öğüt (Matta. V, 27-32) uyarınca insan zina yapmamalı, bunun yanı sıra kadın güzelliğinden haz almaktan

1 Bir hakaret sözü. (ç.n.)

kaçınmalı, bir kadınla hayatını birleştirdiğinde ona asla ihanet etmemeliydi.

Üçüncü öğüt (Matta V, 33-37) uyarınca insan hiçbir konuda yemin etmemeliydi.

Dördüncü öğüt (Matta V, 38-42) uyarınca insan göze göz, dişe diş dememeli, bunun yanı sıra bir yanağına vurduklarında öbür yanağını uzatmalı, kendisine yapılan hakaretleri bağışlamalı, bu hakaretlere sesini çıkarmamalı ve insanların kendisinden istedikleri bir şeyi geri çevirmemeliydi.

Beşinci öğüt (Matta V, 43-48) uyarınca insan düşmanlarından nefret etmemeli, onlarla kavga etmemeli, bunun yanı sıra onları sevmeli, onlara yardım ve hizmet etmeliydi.

Nehlüdov, yanan lambanın ışığına gözünü dikip öylece kaldı. Yaşadığımız hayatın çirkinliğini anımsayınca insanların bu kurallara göre yetişmeleri halinde hayatın nasıl olabileceğini açıkça gözünün önüne getirdi ve ruhunu çoktandır hissetmediği bir heyecan kapladı. Uzun üzüntü ve acılardan sonra sanki birden huzuru ve özgürlüğü bulmuştu.

İncil okuyan çok kişinin başına gelen şey onun da başına geldi, bütün gece uyumadı, daha önce pek çok kez okuduğu ve fark etmediği sözcükleri bütün anlamlarıyla ilk kez anlıyordu. Süngerin suyu emdiği gibi o da bu kitapta karşısına çıkan gerekli, önemli ve sevinçli şeyleri emiyordu. Ve okuduğu her şey bildik geliyor, çoktandır bildiği ama daha önce tümüyle anlamadığı ve inanmadığı bir şey kanıtlanmış, kavranmış gibi geliyordu. Artık anlıyor ve inanıyordu.

Ancak insanların bu öğütleri yerine getirerek erişilebilecek en yüksek huzura kavuşacaklarını anlamakla ve buna inanmakla kalmıyor, artık her bir insanın bu öğütleri yerine getirmekten başka yapacak bir şeyi olmadığını, insan hayatının tek doğru anlamının bu olduğunu, bundan geri adım atmanınsa cezasını da hemen beraberinde getireceği bir hata

olacağını artık biliyor ve inanıyordu. Bu, tüm öğretinin sonucuydu ve bağcılarla ilgili öyküde çok açık bir şekilde ifade edilmişti. Bağcılar, çalışmak için gönderildikleri bağın kendi malları olduğunu, bağdaki her şeyin kendileri için yapılmış olduğunu ve işlerinin sadece bu bağda hayatın tadını çıkarmak olduğunu sanmışlardı. Mal sahibini unutmuşlar, mal sahibini ve yapmaları gereken görevleri kendilerine anımsatanları öldürmüşlerdi.

"Hayatımızın sahibi olduğumuza, onun bize tadını çıkarmak için verildiğine ilişkin saçma sapan bir inançla yaşayarak biz de aynı şeyi yapıyoruz," diye düşünüyordu Nehlüdov. "Aslında bunun saçma olduğu besbelli. Buraya gönderilmiş olduğumuza göre, birinin buyruğuyla ve belli bir amaçla yapılmıştır bu. Oysa biz yalnız kendi mutluluğumuz için yaşadığımıza karar vermişiz. Mal sahibinin buyruğunu yerine getirmeyen işçinin başına nasıl kötü şeyler gelecekse bizim için de iyi olmayacağı açıktır. Mal sahibinin buyruğu bu öğütlerde ifade edilmiştir. Ancak insanlar bu öğütleri yerine getirdiklerinde yeryüzünde Tanrı'nın hükümdarlığı kurulacak ve insanlar erişebilecekleri en yüksek iyiliği elde edeceklerdir.

Tanrı'nın ülkesinin ve onun gerçeklerini arayın, geri kalanı bırakın. Oysa biz *geri kalanı* arıyoruz ve belli ki bulamıyoruz.

İşte artık benim hayatımın işi de bu. İşin biri bitti, öbürü başladı."

O geceden itibaren Nehlüdov için yepyeni bir hayat başlamıştı. Bunun nedeni yeni bir yaşama adım atmasından çok, geride kalan zaman içinde başından geçenlerin kendisi için eskiye oranla son derece farklı bir anlam kazanmış olmasıydı. Nehlüdov'un yaşamındaki bu yeni dönemin nasıl sonuçlanacağını ise gelecek günler gösterecekti.

1899

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828 - 1910): Savaş ve Barış, Anna Karenina *ve* Kreutzer Sonat*'ın büyük yazarı, yaşamının son otuz yılında kendini insan, aile, din, devlet, toplum, özgürlük, boyun eğme, başkaldırma, sanat ve estetik konularında kuramsal çalışmalara verdi. 1899'da yayımlanan* Diriliş *Tolstoy'un yaşadığı sırada çıkan son romanıdır. Tolstoy, yıllarca üzerinde düşündüğü ve pek çok kuramsal eser yazdığı insanlık sorunlarını bu kitapta edebi bir kurgu içinde ele aldı.* Diriliş *sadece Sibirya'ya giden bir mahkûm kafilesinin yolculuğunu değil, yaşamın anlamını kavramak adına kişinin kendini yeniden var etme sürecini anlatan bir başyapıttır.*

Ayşe Hacıhasanoğlu (1952): DTCF Rus Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Bir süre SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çevirmen olarak çalıştı. Edebiyat ve sosyal bilimler alanında çeviriler yaptı. Dostoyevski, Tolstoy, Turgenyev, Gorki, Bagirov eserlerini Türkçeye kazandırdığı yazarlar arasında yer almaktadır.

9 789944 886666

KDV dahil fiyatı
28 TL